

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולחבלי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א-ח
שנה י"ח, שנת תשנ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג הסוכות	במד"ר עה"פ ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך - טעם על סוכה שהיא למעלה מעשרים פסולה, וסוכה שאינה נבונה עשרה טפחים פסולה, וטעם שאין מסככין ברבר המקבל טומאה - פי' הפסוק באספק את מעשיך מן השדה.	א"ה
לפרשת שמות	לבאר הפסוק, בי אדנ"י שלח נא ביד תשלח, וברש"י ביד אהרן - ובתרנום יונתן, ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא - ובמדרש, שלח נא ביד תשלח, ביד רבי עקיבא.	ב"ה
לפרשת יתרו	ביאור הפסוק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש - כוונת הפסוק קדושים תהיו כי קדוש אני ד' אלקיכם.	ג"ד
לפרשת תזריע	במדרש עה"פ אשה כי תזריע וילדה זכר הה"ד אחד וקדם צרתני - ביאור המדרש עה"פ והבאתם את עומר ראשית קצירכם הה"ד מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש - כוונת אוז"ל עה"פ אני ד' בעתה אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו בעתה - פי' על המסורה נ' פעמים כצא"ת - ביאור הפסוקים בתהלים נפשי לד' משומרים לבוקר וגו'.	ד"ד
לפרשת החודש	ביאור מדרש פליאה עה"פ החורש הזה לכם - כוונת אוז"ל יעסוק בתורה, "אם" נצחו מוטב ואם לאו יקרא קר"ש וכו' ואם לאו יזכור לו יום המיתה.	ה"ה
דרוש לנתינת ס"ת	המשך הפסוקים, לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה וגו' כי הוא על ימים יסדה וכו' מי יעלה בהר ד' וגו' נקי כפים ובר לבב - ביאור נחמד ונעים על המדרש עה"פ שאו שערים ראשיכם - על הגמרא במס' סוטה, חד אמר מותר להתגאות אחד משמונה בשמינית, וחד אמר לא מינה ולא מקצתה.	ו"ה
לפרשת מסעי	עה"פ אלה מסעי בני ישראל וגו' ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם וגו' ואלה מסעיהם למוצאיהם - כוונת המדרש עה"פ אלה מסעי בני ישראל וש"ה נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן.	ז"ה
לפרשת נצבים	עה"פ בהפטרד, שוש איש בר' וגו' כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני וגו' - כוונת הפסוקים בנחמ"י, היום קדוש לד' אלקיכם אל תתאבלו ואל תבכו וגו' כי חרות ד' היא מעוזכם - כוונה עמוקה בלשון רש"י במס' ביצה דף ט"ו, שמחה, "שאתה עושים" בשביל הקב"ה.	ח"ז

מרדך זכרון לראשונים
 אהבת יהונתן - פ' לך לך
 בענין מוקצה מחמת יום שעבר
 הערות על ספר יד מלאכי
 בדיון פירי לא בעי סוכה
 במס' סוכה דף ט' ע"א
 במס' סוכה דף כ"ז
 במס' סוכה דף ל"ה ע"א
 ביאור בתוס' סוכה דף כ"ט
 פסקים והערות בהל' סוכה
 דברים נחמדים על ספר תהלים
 בעניני ברירה
 גליון ספר קונטרס הספיקות
 בענין היתר עגונה
 ג' הערות במס' גיטין
 במס' גיטין דף י"ז ע"א
 גליון טור אבן העזר
 גליון טור אבן העזר
 גליון טור אבן העזר
 בדיון היתר עגונה
 בדיון ספק טריפה
 בדיון מומר לחלל שבת
 במס' שבועות דף ט'
 הערות קצרות בש"ס
 במס' גיטין דף ע"ה ע"א
 בענין תפלה בלע"ז
 בדיני התפלה ומנהגי ביהכ"ס
 דברים נחמדים לחג הפסח
 בענין עיבור השנה
 גליון הגדה של פסח
 בענין חצי שיעור בחמץ
 בענין מכירת חמץ
 בסוגיא דחדש
 בדיון טחינת חטים לחג הפסח
 בענין הנ"ל
 בדיון מכירת ספר תורה
 בדיון ס"ת שיש בו ג' טעיות
 בדיון כתיבת שם צורישדי בס"ת
 בדיון צורת האותיות, ואיטר יד
 בדיון לשמה בקלף ובאזכרות
 בדיון ס"ת שכתבו גוי, ועוד
 בדיון כתיבת האזכרות לשמה
 במצות כתיבת ספר תורה
 בדיון כתיבת השם על המטלית
 בדיון כתיבת שמות מורכבים בס"ת
 בדיון קידושין בע"א, ואמתלא
 בענין ירושת הבנות

הגאון ר"ר יהונתן אייבשיץ אב"ד אה"ו זצ"ל
 הגאון ר' צבי הירש אב"ד בילקאמין זצ"ל
 הגאון ר' אלחנן הענלי דיין במאנהיים זצ"ל
 הגאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל
 הגאון בעל שערי תורה אב"ד ווערקובי זצ"ל
 הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראב"ד פראג זצ"ל
 הגאון ר' דניאל פרויסטיץ ראב"ד פר"ב זצ"ל
 הגאון ר' בנימין וואלף פוקס אב"ד סערעדער זצ"ל
 הגאון ר' בעריש גרויבארט אב"ד בערדין זצ"ל
 הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד ג"ש ופראג זצ"ל
 הגאון ר' שלמה איגור אב"ד פוזנא זצ"ל
 הגאון בעל קרני ראם אב"ד יאס זצ"ל
 הגאון ר' ישעי' בייערן אב"ד פאסאק זצ"ל
 הגאון ר' שלמה כהן דיין בהלברשטאט זצ"ל
 הגאון בעל ברוך טעם אב"ד לייפניק זצ"ל
 הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל
 הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל
 הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל
 הגאון בעל בית יצחק אב"ד לבוב זצ"ל
 הגאון ר"א פרידמאן אב"ד נירעדהאז זצ"ל
 הגאון ר' שלום קוטנא אב"ד איזנשטאט זצ"ל
 הגאון ר' יוסף שטיינהארט אב"ד פיורדא זצ"ל
 הגאון ר' ישעי' ברלין אב"ד ברעסלא זצ"ל
 הגאון ר' שלמה קוועטש אב"ד ניקלשבורג זצ"ל
 הגאון ר' מאיר ווייל ראב"ד ברלין זצ"ל
 הגאון ר' מנחם מודינא אב"ד מודינא זצ"ל
 הגאון ר' יצחק אב"ד יאנוב זצ"ל
 הגאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל
 הגאון ר' ישעי' ברלין אב"ד ברעסלא זצ"ל
 הגאון ר' זאבל איגור אב"ד ברוינשווייג זצ"ל
 הגאון ר' יואב אב"ד צעהלים זצ"ל
 הגאון בעל הרי בשמים אב"ד סטרי זצ"ל
 הגאון בעל דברי מלכיאל אב"ד לאמזא זצ"ל
 הגאון בעל עונג יו"ט אב"ד ביאליסטאק זצ"ל
 הגאון בעל שב יעקב אב"ד פפר"מ זצ"ל
 הגאון בעל נורע ביהודה אב"ד פראג זצ"ל
 הגאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל
 הגאון ר' מנחם זאמושט ראב"ד פפר"מ זצ"ל
 הגאון בעל קרני ראם אב"ד יאס זצ"ל
 הגאון ר' משה שיק אב"ד חוסט זצ"ל
 הגאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל
 הגאון ר' דוד פרידמאן אב"ד קארלין זצ"ל
 הגאון ר' יוסף העניג אב"ד נייטרא זצ"ל
 הגאון ר' פסח זינגער אב"ד פאלאטא זצ"ל
 הגאון ר' אהרן הורוויץ אב"ד האזענפוס זצ"ל
 הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל

א"ח
 א"טו
 א"יו
 א"יח
 א"כא
 א"כג
 א"כו
 א"כח
 א"כט
 ב"ח
 ב"י
 ב"יו
 ב"כד
 ב"לו
 ג"ה
 ג"ח
 ג"ח
 ג"ח
 ג"י
 ג"טו
 ג"יט
 ד"ח
 ד"יו
 ד"כב
 ד"כג
 ד"כה
 ד"ז
 ה"א
 ה"טו
 ה"יח
 ה"כ
 ה"כד
 ה"כז
 ה"כט
 ו"ג
 ו"טו
 ו"יז
 ו"כא
 ו"כג
 ו"כט
 ו"לא
 ו"לב
 ו"לג
 ו"לח
 ז"ז
 ז"ט

זיג	הגאון בעל קול ארי' אב"ד מאד זצ"ל	בענין רובא וחזקה
זטו	הגאון ר' נתן נטע לנרא ראב"ד אושפיצין זצ"ל	בסוגיא דטובת הנאה הוי ממון
זכ	הגאון רי"ה אשכנזי אב"ד לובלין זצ"ל	בדין כתיבת שם העיר כגט
זכב	הגאון ר' בצלאל הכהן מו"ץ בוויילנא זצ"ל	בדין כתיבת שם חסא כגט
זכו	הגאון ר' גיטליב פישער אב"ד שט"ו זצ"ל	בענין פדיון קדשים, והנאת גרונו
חי	הגאון ר' גרשון קובלענץ ריין בק' מיץ זצ"ל	חידושים על ראש השנה
חייב	הגאון ר' קלמן אב"ד דארמזשטאט זצ"ל	בענין מומר ליה"כ
חיר	הגאון ר' יצחק אב"ד יאנוב זצ"ל	בענין אמירת הלל ברי"ה ויה"כ
חטו	הגאון ר' מיכל שייאר אב"ד מאנהיים זצ"ל	בענין יוה"כ מכפר
חטז	הגאון ר' אהרן קוטנא אב"ד טאטוס זצ"ל	ברמב"ם פ"א מהל' תשובה
חיו	הגאון ר' יוסף גר"ו אבד"ק טשעטשאווין זצ"ל	גליון ספר של"ה הקדוש
חכ	הגאון ר' וואלף חיות אב"ד פאלאטא זצ"ל	חידושים על ראש השנה
חכב	הגאון ר' שלמה דייטש אב"ד נייטרא זצ"ל	ב' הערות בס' סדר משנה
חכג	הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל	גליון שו"ת הרשב"א
חכר	הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל	לשבת תשובה

מדור אגרות קודש

איל	שני מכתבים מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפר"מ זצ"ל	
אילב	מכתב מהגאון ר' ניסן שידלאב מקעלין זצ"ל	
אילג	מכתב מהגאון ר' וואלף הלוי באסקאוויץ אבד"ק קעלין זצ"ל	
אילד	מכתב מהגה"צ ר' חיים מנחם מזינקוב זצ"ל ובנו הגה"צ ר' פנחס מזינקוב זצ"ל	
בילו	מכתב מהגאון ר' ברוך ראזענפעלד אבד"ק גאללוב זצ"ל	
בילח	מכתב מהגאון ר' מרדכי אפרים פישל סופר ראבד"ק בודאפעסט זצ"ל	
גיכג	מכתב מהגאון ר' יהושע בוקסבוים אבד"ק גאלאנטא הי"ד	
גיכר	מכתב מהגאון ר' מרדכי בריסק אבד"ק טאשנאר הי"ד	
דילב	מכתב מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל	
דילג	מכתב מהרה"ק ר' יוסף אונגער מדאמבראווא זצ"ל	
דיל	מכתב מהגאון ר' חנוך העניך מפפערשי זצ"ל	
הילא	מכתב מהגה"צ ר' אברהם שלום הלברשטאם אבד"ק סטראפקוב זצ"ל	
רמ	מכתב מהגאון ר' משה ליפשיץ אבד"ק מודינא זצ"ל	
זיל	מכתב מהגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל	
זילא	מכתב מהגאון ר' אברהם ישכר בער לייכטאג אבד"ק הוניאר זצ"ל	
חיכב	מכתב מהגאון ר' ניסן שידלאב מקעלין זצ"ל	
חיכו	מכתב מהגאון ר' אליעזר דייטש אבד"ק באניהאד זצ"ל	
חיכו	מכתב מהגאון ר' שלמה סופר אבד"ק בערעגסאז זצ"ל	

מדור זכרון לאחרונים

אילו	הג"ר וואל פעללנער אב"ד בעלער ז"ל	בדין תחומין ביו"ט שני של גלויות
בימ	הג"ר שמואל יצחק סיגאר אב"ד קאמאי ז"ל	בענין קטן כ"ד מצווין להפרישו
בימב	הג"ר ליפא בינריגער אב"ד מאלדאוויצא ז"ל	פדה"כ שחל יום ל"א בשבת
גיכו	הג"ר פנחס צימעטבוים ראב"ד גר"ו הי"ד	בענין היתר מצטרף לאיסור
גילא	הג"ר אפרים בנימין גר"פ אב"ד רימאסעטש הי"ד	בסוגיא דשמא יחפה
גילג	הג"ר שמואל יעקב קאפל אב"ד קאלשין ז"ל	הערות במס' גיטין ובמס' חולין
דילד	הג"ר אליעזר דוד גרינוואלד אב"ד סאטמאר ז"ל	בדין להחזיר שוחט שהעבירוהו
דילה	הג"ר משה דייטש אב"ד טאריאן ז"ל	בסוגיא דהמטמא והמדמע
דילו	הג"ר דוד זינגער אב"ד פילזנא ז"ל	בענין אעל"מ, ומחשבת פיגול

במס' גיטין דף פ"ג ע"א
 בענין יום אחרון של פסח
 בענין שליחות בקרבן פסח
 בדיו נתחמץ ע"י שמרים
 בדיו קלף, ונמצא טעות בס"ת
 בדיו וי"ו קטיעא כתיבת שלום
 בדיו תיקון כתיבת השם בס"ת
 גליון משניות סדר זרעים
 חידושים והערות בענינים שונים
 הערות בענינים שונים

הג"ר מנחם מיללער ראב"ד ולאטשוב ז"ל
 הג"ר יוסף ראזין אב"ד דווינסק ז"ל
 הג"ר שלמה זלמן עהרנרייך אב"ד שאמלוי ה"ר
 הג"ר חיים פריער ז"ל אב"ד סענפעטער
 הג"ר בנציון בלום אב"ד אויפאלוי ז"ל
 הג"ר חיים יוסף גרינבוים אב"ד בלאזנארף ז"ל
 הג"ר פישל סופר ראב"ד בוראפעט ז"ל
 הג"ר יהודה גרינוואלד אב"ד סאטמאר ז"ל
 הג"ר אליעזר ראבינאוויץ אב"ד מינסק ז"ל
 הג"ר חיים האלשטאק מאוסטראווצא הי"ד

הרב מו"ה חיים יהודה כהן שליט"א
 ר' יוסף חיים לערנער נ"י
 הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א
 הרב משה נחום סאסאטשעווסקי נ"י
 הרב מו"ה מרדכי שמערן שליט"א
 ר' שלום דוד געללער נ"י
 הרב מו"ה שמואל אליעזר שמערן שליט"א
 ר' משה בריקמאן נ"י
 הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א
 הרב בן ציון דוב הלבפשטאם נ"י
 ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י
 הרב מו"ה שמואל עקיבא יפה־שלעזינגר שליט"א
 הרב מו"ה משה שאול קליין שליט"א
 ר' מרדכי ארי' גיפס נ"י
 הרב מו"ה נתן געשטעטענער שליט"א
 ר' אהרן הלוי אלבוים נ"י
 הרב מו"ה משה הלבפשטאם שליט"א
 ר' יהושע יוסף שפריי נ"י

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
 הגאון ר' מרדכי זאב א"ש אב"ד לבוב זצ"ל
 הגאון רא"י גליק אב"ד טאלטשאווא זצ"ל
 הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל
 הרה"ק ר' משה מראוואדאב זצ"ל
 הגאון ר' אלכסנדר שמואל אב"ד לבוב זצ"ל
 הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד פראג זצ"ל
 הגאון ר' טיאה ווייל אב"ד קארלסרוה זצ"ל
 הגאון ר' שלמה זלמן עמריך ראב"ד פראג זצ"ל

מדרש פלפול והלכה
 בדיו גרופה וקטומה
 בענין זמן מצות הקהל
 בענין עבד שמכרו רבו לקנס
 בענין ספר תורה של מלך
 דיני זכויות השותפים בכתים
 בדיו שלג לענין טכילה ונט"י
 חובת הצלה כמאבד עצמו לדעת
 בדיו יין פוטר כל מיני משקים
 בענין חצי שיעור בחמץ
 הערות בשו"ע הרב סי' תל"ג
 לרמב"ם פ"ב מהל' חמץ ומצה
 בענין כתיבת ס"ת בשותפות
 כתיבת ס"ת ביד שמאל או כפה
 בדיו התפירה בס"ת וכמגילה
 בדיו ניגונים הלוקחים מנכרים
 בדיו שיעור תפילין של יד
 בדיו טעה בתפלת יו"ט
 בענין מלאכת מכה בפטיש

מדרש עולת שבת כשכתו
 לחג הסוכות
 האספו ואגידה לכם
 למגלת קהלת
 במד' עה"פ אני קהלת הייתי מלך
 למה תמות בלא עתך
 לא מחכמה שאלת זאת
 להושענא רבה
 ענין חכמת ערכה
 לפ' בראשית
 במדרש כח מעשיו הגיד לעמו
 במדרש עה"פ ויצא קין מלפני ד'
 וישם ד' לקין אות
 לפ' נח
 צדיק תמים הי' בדורותיו

א"מז	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' לך הרימותי ג"פ במסורה
א"מז	הגאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	לפ' ויירא ויביאו את לוט אליהם הביתה
א"מז	הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	לפ' חיי גר ותושב אנכי עמכם
א"מז	הגאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	לפ' תולדות ורבקה אוהבת את יעקב
ב"נא	הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל	לפ' וישב במס' ברכות מ"ג ע"ב
ב"נא	הגאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	לפ' מקץ ויחי מקץ שנתיים ימים
ב"נב	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	לפ' ויגש וילד זקונים קטן
ב"נב	הגאון ר' שלמה זלמן עמריך ראב"ד פראג זצ"ל	לפ' ויחי ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו
ב"נב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' שמות ויבוא אל הר האלקים חורבה
ג"נא	הגאון ר' אלי' רעגאלער אב"ד קאליש זצ"ל	לפ' בא במדרש עה"פ החדש הזה לכם
ג"נא	הגאון ר' יעקב משה אב"ד אמשטרדאם זצ"ל	לפ' בשלח הוא הלחם אשר נתן ד' וגו'
ג"נא	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	לפ' יתרו על מקומו ב"פ במסורה
ג"נב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' משפטים כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע
ג"נב	הגאון ר' גרשון טייכער אב"ד אוליינאב זצ"ל	לפ' תרומה בתנא דבי אליהו (פ"ז)
ד"נא	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' כי תשא וביום השביעי שבת וינפש
ד"נא	הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	לפ' ויקהל ראו קרא ד' בשם בצלאל
ד"נב	הגאון ר' נתן מאז ראב"ד פפר"מ זצ"ל	לפ' ויקרא ומלק את ראשו וגו'
ד"נב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' צו רש"י עה"פ צו את אהרן
ד"נב	הגאון ר' בנימין זאב דפ"פ אב"ד פאפא זצ"ל	לפ' שמיני אל תשקצו את נפשותיכם
ה"סא	הגאון ר' שמואל די אוזירא זצ"ל	להגדה של פסח רשע מה הוא אומר וכו'
ה"סב	הגאון ר' שלמה זלמן עמריך ראב"ד פראג זצ"ל	בנוסח ברכת אשר גאלנו לשביעי של פסח
ה"סג	הגאון ר' יעקב יהודה אב"ד דיהרנפורט זצ"ל	ולא נחם אלקים וגו'
ה"סג	הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	התיצבו וראו את ישועת ד'
ה"סג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	תשלח קצירי' עד ים
ו"סח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' בהר כדי ב"פ במסורה

רסח	הנה"צ ר' ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל	לפ' בחקותי בהפטרה: עד עולם תוקד לחג השבועות ותלכי אל עם אשר לא ידעת ויהי כאיפוף שעורים לפ' נשא רש"י עה"פ אמור להם לפ' בהעלותך הממעט אסף עשרה חמרים והמן כזרע גר הוא לפ' שלח ד' ארך אפים לפ' חקת תרגום עה"פ ושחט אותה לפני לפ' בלק וידר ב"פ במסורה לפ' פנחס הנני נותן לו את בריתי שלום לפ' מטות רש"י עה"פ והיוצא מפיהם תעשו לתשעה באב ברכת הפטרה: שמחנו ד"א וכו' לפ' ואתחנן בכל לבבך ובכל נפשך וגו' לפ' עקב וה' עקב תשמעון לפ' ראה כי ירחיב ד"א את גבולך לפ' שופטים צדק צדק תרדוף למען תחי' לפ' תצא כי תצא למלחמה על אויבך לפ' תבא ונתנך ד' לראש ולא לזנב לפ' וילך מאה ועשרים שנה אנכי היום לראש השנה באין מליץ יושר וכו'
רסח	הנאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	
רסמ	הנה"ק ר' מאיר יחיאל אב"ד אוסטראווצא זצ"ל	
רסמ	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	
רע	הנה"ק ר' מאיר יחיאל אב"ד אוסטראווצא זצ"ל	
רע	הנאון ר' חנוך העניך אב"ד בעלזין זצ"ל	
רעא	הנאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	
זגב	הנאון ר' יהושע ברוך אב"ד טשעטשעוויץ זצ"ל	
זגב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	
זגב	הנאון ר' שלמה זלמן עמרין ראב"ד פראג זצ"ל	
זגב	הנאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא זצ"ל	
זגד	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	
זגד	הנאון בעל הפלאה אב"ד פפר"מ זצ"ל	
זגה	הנאון ר' נתן מאז ראב"ד פפר"מ זצ"ל	
זגה	הנה"ק ר' מאיר יחיאל אב"ד אוסטראווצא זצ"ל	
חגמ	הנאון ר' ישראל דרשן אב"ד קאליש זצ"ל	
חגמ	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	
חגמ	הנה"צ ר' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל	
חגמ	הנאון בעל מלא הרועים אב"ד רינוב זצ"ל	
חגמ	הנאון ר' יוסף לגרא אב"ד פוזנא זצ"ל	

א"מח	הנאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל	מדור תמיהות וישובים גירסא נכונה בתוס' סוכה דף ל"ה
א"מח	הנאון ר' אהרן יוסף שמואל אב"ד טרענטשין זצ"ל	תמו' בספר מעיין החכמה
א"מט	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	תמו' בספר שלח"ק
דגג	הנאון ר' ישראל פריינד אב"ד סאסרענען הי"ד	ישוב על קושיית המנחת חינוך
דגג	הנאון ר' משה שטיינבערג אב"ד בראדי ז"ל	הערה בדברי הצ"ח במס' פסחים
הגסג	הרב רפאל אהרן כץ נ"י	תמו' בספר פני דוד
הגסד	הרב רפאל אהרן כץ נ"י	ב' הערות בספר תפארת שלמה

הערה בשו"ת לבושי מרדכי	הגאון בעל שלחן העוזר אב"ד משאפ הי"ד	ויעא
הערה בדברי הטורי זהב	הגאון ר' חיים דוב גראס אב"ד פעטריווא ז"ל	ויעב
הערה בדבר מהד"ץ חיות	ר' בנימין קנאבלאך נ"י	ויעג
הערה בס' כלי יקר ודברי חיים	הרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א	זינו
הערה בספר בנין אריאל	הרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א	זינו
הערה בספר שפתי כהן עה"ת	הרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א	זינו

מדור תעודות וסמיכות

כתב קבלה	הגאון ר' יעקב שמחה אב"ד קעמפנא זצ"ל	אינא
כתב קבלה	הגאון ר' חיים דובערשי אב"ד ניימארק זצ"ל	אינב
כתב קבלה	הגאון ר' ארי' ליטשרז"ב אב"ד טאלליא זצ"ל	אינב
כתב המלצה	הגאון ר' מנחם א"ש אב"ד אונגוואר זצ"ל	בינג
ב' כתבי המלצה	הגאון ר' הילל ל"ש אב"ד קאלאמייא זצ"ל	בינר
כתב המלצה	ביד"צ דק"ק קאלאמייא	בינה
כתב המלצה	הגה"ק ר' צבי הירש אב"ד ליסקא זצ"ל	בינה
כתב הורמנא	הגאון ר' יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל זצ"ל	גינג
כתב חבר	הגאון ר' מאיר א"ש אב"ד אונגוואר זצ"ל	גינר
כתב מורנו	הגאון ר' שמעון סופר אב"ד קראקא זצ"ל	גינר
כתב הורמנא	הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל	דינה
כתב הורמנא	הגאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא זצ"ל	דינה
כתב הורמנא	הגאון ר' שמואל פיהרער אב"ד קראס הי"ד	דינו
כתב קבלה	הגאון ר' דוד פריערמאן אב"ד צעהלים זצ"ל	דינו
כתב מורנו	הגאון בעל ישועות יעקב אב"ד לבוב זצ"ל	חימה
כתב מורנו	הגאון ר' יהודה גרינוואלד אב"ד סאטמאר זצ"ל	חימה
כתב הורמנא	הגאון ר' נטע קעלל אב"ד שארבאנארד זצ"ל	חימו

מדור זכור ימות עולם

התמנות אב"ד בקהל עדת יראים דעיר פעסט בשנת תר"ן לפ"ק	בינו
פשר מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל בדבר חלוקת הכסף באה"ק	גינו

צילומי כתבי קודש

הגה"צ ר' חיים מנחם מזינקוב זצ"ל	אילה
הגה"צ ר' פנחס מזינקוב זצ"ל	אילה
הגאון ר' ניסן שידלאב מקעלין זצ"ל	איסר
הגאון ר' וואלף באסקאוויץ אבד"ק קעלין זצ"ל	איסר
הגה"ק ר' צבי הירש אבד"ק ליסקא זצ"ל	בינה
הגאון ר' יעקב טענענבוים אבד"ק פוטנאק זצ"ל	בינח
הגאון ר' יצחק שמעלקים אבד"ק לבוב זצ"ל	גיד
הגאון ר' יצחק ב"ץ רפאפורט אבד"ק לייפניק זצ"ל	חי"ט
הגאון ר' יוסף גרינוואלד אבד"ק טשעטשאווין זצ"ל	חי"ט

דקדוקי סופרים	אינג, ויעג
חדשים גם ישנים	גינה, דינר
התעוררת התפלה	אימט
מסורת סת"ם	ויעה

מפתח השמות עפ"י סדר א"ב

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א איה, א"מר, א"מו, ב"ה, ב" נב, ג"ד, ג"נב, ד"ד, ד"נא,
 ד"נב, ה"ד, ה"סג, ו"ח, ו"סח, ו"ע, ז"ה, ז"נג, ז"נד, ח"ז, ח"מג
 הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד בי"נא, ג"ח, ח"כר
 הגאון ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא ו"סח
 הגאון ר' אברהם יהודה הכהן שווארץ אבד"ק מאד בעל קול ארי ז"ג
 הגאון ר' אברהם יצחק גליק אבד"ק טאלטשאווא א"מר
 הגאון ר' אברהם ישכר בער לייכטאג אבד"ק הוניאד ז"ל
 ר' אברהם מאיר גלאנצער א"נח
 הגה"צ ר' אברהם שלום הלברשטאם אבד"ק סטראפקוב ה"לא
 ר' אהרן הלוי אלכובי ז"מר, ח"מו
 הגאון ר' אהרן הלוי הורוויץ אבד"ק האזענפוט ז"ז
 הגאון ר' אהרן קוטנא אבד"ק טאטוס ח"מו
 הגאון ר' אהרן יוסף שמואל הלוי אבד"ק טרענטשין א"מח
 ר' אהרן יעקב ישראל ישורון כהנא ג"סד
 הגאון ר' אהרן משה טויבש אבד"ק יאס בעל קרני ראם בי"ז, ו"כג
 הגאון ר' אלחנן הענלי פיורדא דומו"ץ בק"ק מאנהיים א"יו
 הגאון ר' אלי' רעגאלער אבד"ק קאליש ג"נא
 ר' אלי'ש סופר מבאבוב ו"עה
 הגאון ר' אליעזר דוד גרינוואלד אבד"ק סאטמאר בעל קרן לדוד ד"לד
 הגאון ר' אליעזר ליפא בינדיגער אבד"ק מאלדאוויצא ב"מב
 הגאון ר' אליעזר ראבינאוויץ אבד"ק מינסק ז"ל
 הגאון ר' אליעזר דייטש אבד"ק באניהאד ח"כו
 הגאון ר' אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לבוב א"מו
 ר' אלעזר גאלדמאן ד"נט
 הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג א"כג
 ר' ארי' ליבוש גרינפעלד א"ס
 הגאון ר' אפרים בנימין גרינפעלד אבד"ק רימאסעטש ג"לא
 הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד בעל בית אפרים א"מח, ד"לב
 הגאון ר' ארי' ליבוש הורוויץ אבד"ק סטרי בעל הרי בשמים ח"כר
 הגאון ר' ארי' ליב ליטש סג"ל ראזענבוים אבד"ק טאלליא א"נב
 הגאון ר' בנימין זאב הכהן רפאפורט אבד"ק פאפא ד"נב
 הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אבד"ק ווערבו בעל שערי תורה אי"כא
 הגאון ר' בנימין וואלף פוקס אבד"ק סערעד א"כח
 ר' בנימין קנאבלאך ו"עג
 הגאון ר' בן ציון כלום אבד"ק אויפאלוי ו"מר
 הרב בן ציון דוב הלברשטאם ח"מו
 הרב בן ציון הכהן ה"לח
 הכ' בן ציון הלוי מייזעלס ו"פ
 ר' בן ציון יהודה ליב טווערסקי ז"נו

ר' בערלי סופר מכאכוב ורעה
 הגאון ר' בצלאל הכהן מו"צ בוולנא זכב
 הרב ברוך אברהם צבי הורוויץ ב"מר
 הגאון ר' ברוך פרענקל-תאומים אבד"ק לייפניק בעל ברוך טעם גיה
 הגאון ר' ברוך ראזענפעלד אבד"ק גאללוב ב"לו
 הגאון ר' גרשון קובלעניץ חד מכיד"ר דק"ק מיץ בעל קרית חנה ח"י
 הגאון ר' גרשון טייכער אבד"ק אוליינאב ג"נב
 הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק ניקלשבורג ופראג אימו, ב"ח
 הגאון ר' דוד איש שלום אבד"ק צעהלים ר"נו
 הרב דוד הכהן ראזענבערג אינה
 הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין ו"לב
 הגאון ר' דוד זינגער אבד"ק פילזנא ר"לו
 הגאון ר' דניאל פרוסטיין ראבד"ק פרעשבורג אי"כו
 הגאון ר' הלל ליכטנשטיין אבד"ק קאלאמיא ב"נד
 ר' הילל צוקער ר"סד
 הגאון ר' וואלף באסקאוויץ אבד"ק קעלין א"לג
 הגאון ר' זאב וואלף חיות אבד"ק פאלאטא ח"כ
 הגאון ר' זאבל איגר אבד"ק ברוינשווייג ה"ח
 הגאון ר' זכרי' מענדל דומ"ץ בק' קאלאמיא ב"נה
 הגאון ר' חיים דוב גראס אבד"ק פעטרוווא ורעב
 הגאון ר' חיים דובערש שטראך אבד"ק ניימארקט אי"נב
 ר' חיים דוד אונגער ב"סב
 הרב חיים יהודה כהן א"לח
 הגאון ר' חיים יוסף גרינבוים אבד"ק בלאזענדארף ו"נא
 הגאון ר' חיים הלוי האלשטאק מאוסטראווצא ח"כט
 הגה"צ ר' חיים מנחם מזינקוב א"לד
 הגאון ר' חיים פריעד אבד"ק סענפעטער ה"לה
 הגאון ר' חיים פריעדלענדער אבד"ק ליסקא אי"ג
 הגאון ר' חנוך העניך אבד"ק בעלזין ורעא
 הגאון ר' חנוך הענוך מפפערשי ה"לא
 הגאון ר' יודי' גאטליב פישער אבד"ק שטוהלווייסענבורג ז"כו
 הגאון ר' יודי' טיאה ווייל אבד"ק קארלסוה אימו
 הגאון ר' יהודה אסאד אבד"ק סערדאהעל ג"נג
 הגאון ר' יהודה גרינוואלד אבד"ק סאטמאר ז"לב, ח"מה
 הגה"צ ר' יהודה ליכוש היילפרין מבערזאן ורסח, ח"מר
 הגאון ר' יהונתן אייכשיץ אבד"ק אה"י א"ח
 הגאון ר' יהושע בוקסבוים אבד"ק גאלאנטא ג"כג
 הגאון ר' יהושע ברוך ריינטיץ אבד"ק טשעטשעוויץ ז"נג
 הגאון ר' יהושע העשיל אשכנזי אבד"ק לובלין ז"כ
 הרב יהושע צבי הלוי זינגרייז אי"נו
 ר' יהושע יוסף שפרייז ח"לו

הב' יהושע שלום נתן רובין ז"סב
הגאון ר' יואב אבד"ק צעהלים וסאנטוב הי"ב
הגאון ר' יואל סג"ל פעללנער אבד"ק בעלעד א"ל
הגאון ר' יו"ט ליפמאן היילפרן אבד"ק ביאליסטאק בעל עונג יום טוב הי"ב, ה"ל
הרה"ק ר' יוסף אונגער מדאמבראווא ר"לג
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף א"מה, ג"נא
הגאון ר' יוסף לנדא אבד"ק פוזנא ח"מר
הגאון ר' יוסף העניג אבד"ק נייטרא ר"לג
ר' יוסף חיים לערנער א"מא
הגאון ר' יוסף גרינוואלד אבד"ק טשעטשאווין ח"יז
הגאון ר' יוסף ראזין אבד"ק דווינסק בעל צפנת פענח ה"לב
הגאון ר' יוסף שטיינהארט אבד"ק פיורדא בעל זכרון יוסף ר"ח
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג בעל נודע ביהודה ו"טז
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא בעל דברי יחזקאל א"נ
הגאון ר' יעקב הכהן פאפרש אבד"ק פפד"מ בעל שב יעקב א"ל, ו"יג
הגאון ר' יעקב אורנשטיין אבד"ק לכוב בעל ישועות יעקב ח"מה
הגאון ר' יעקב טענעבוים אבד"ק פוטנאק בעל נהרי אפרסמון ב"נז
הגאון ר' יעקב יהודה פאלק אבד"ק דיהרנפורט הי"סב
הרב יעקב מנחם לאנגער ב"נט
הגאון ר' יעקב מעמדין ב"נב
הגאון ר' יעקב משה אבד"ק אמשטרדם ג"נא
הגאון ר' יעקב צבי יאליש אבד"ק דינוב בעל מלא הרועים ח"מר
הגאון ר' יעקב שמחה רעהפיש אבד"ק קעמפנא א"נא
הגאון ר' יצחק אבד"ק יאנוב בעל פני יצחק זוטא ה"ז, ח"יד
הגאון ר' יצחק אייזיק פרידמאן אבד"ק נירעדהאז ג"טו
הגאון ר' יצחק יהודה שמעלקיש אבד"ק לכוב בעל בית יצחק ג"י
הגאון ר' יצחק צבי לעבאוויטש אבד"ק טשאפ בעל שלחן העזר ו"עא
ר' ירוחם א"ל ראזענפעלד ו"עז
הגאון ר' ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין א"כט
הרב ישכר דוב הכהן ווייס ב"ס
הגאון ר' ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלוי ד"יז, ה"טו
הגאון ר' ישעי' הכהן כ"יערן אבד"ק פאטאק ב"כר
ר' ישעי' ציטראנענבוים ח"ג
ר' ישראל מרדכי דוד נויגרעשל ב"סב
הגאון ר' ישראל דרשן אבד"ק קאליש ח"מג
הגאון ר' ישראל פריינד אבד"ק סאסרעגן ד"נג
ר' לייבל מאנדלבוים ד"נז
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא ד"נה, ז"נר
הגאון ר' מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר ג"נר
הגאון ר' מאיר ווייל ראבד"ק ברלין ד"כג
הגה"ק ר' מאיר יחיאל הלוי אבד"ק אוסטראווצא ו"סט, ו"ע, ז"נה

הגאון ר' מזל טוב מודינא אבד"ק מודינא ד"כה
הגאון ר' מיכל שייאר אבד"ק מאנהיים ח"טו
הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג א"ח, ה"יא
הגאון ר' מלכיהל צבי טענעבוים אבד"ק לאמזא בעל דברי מלכיהל ה"כו
ר' מנחם אפעל ז"נה
הגאון ר' מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר כ"נג
הגאון ר' מנחם מענדל הכהן מיללער ראבד"ק זלאטשוב ד"מ
הגאון ר' מנחם מענדל זאמושט ראבד"ק פראנקפורט דמיין ו"כא
הגאון ר' מרדכי אפרים פישל סופר ראבד"ק בודאפעסט ו"נד
ר' מרדכי אר"י גיפס ו"סד
הגאון ר' מרדכי בריסק אבד"ק טאשנאר ג"כד
הגאון ר' מרדכי זאב אורנשטיין אבד"ק לבוב א"מז
הרב מרדכי שטערן ג"לו
ר' משה בריקמאן ד"מח
הגאון ר' משה דייטש אבד"ק טאריאן ד"לה
ר' משה חנוך העניך גרינפעלד א"נו
הגאון ר' משה ליפשיץ אבד"ק מודינא ו"מ
הגאון ר' משה הלוי שטיינבערג אבד"ק בראדי ד"נג
הרה"ק ר' משה מראזאווראב א"מה
הרב משה הלברשטאם ח"לב
הרב משה נחום סאכאטשעווסקי כ"מז
הגאון ר' משה סופר אבד"ק פרעשבורג בעל חתם סופר ג"נו, ז"ל
הרב משה שאול קליין ו"ס
הגאון ר' משה שיק אבד"ק חוסט בעל מהר"ם שיק ו"כט
הרב נחום מאיר גערמאן ג"סב, ז"נו
הגאון ר' ניסן שידלאב מקעלין א"לב, ח"כה
ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים ה"נג
הרב נתן געשטעטנער ז"לח
הגאון ר' נתן מאז ראבד"ק פפר"מ ד"נב, ז"נה
הגאון ר' נתן נטע קעלל אבד"ק שארכאגארד ח"מו
הגאון ר' נתן נטע סג"ל לנדא ראבד"ק אושפיצין בעל כנף רננה ז"טו
הגאון ר' פייבל ראבד"ק קאלאמייא בעל גדולי הקודש ב"נה
הגאון ר' פישל סופר זוסמאן ראבד"ק בודאפעסט ב"לח
הגאון ר' פנחס הלוי איש הורוויץ אבד"ק פפר"מ בעל הפלאה ז"נד
הגה"צ ר' פנחס מזינקוב א"לד
הגאון ר' פנחס סג"ל צימעטבוים ראבד"ק גרויסווארדיין ג"כו
הגאון ר' פסח זינגער אבד"ק פאלאטא ו"לח
הגאון ר' צבי הירש אייזענשטיין אבד"ק בילקאמין א"טו
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין א"מה, כ"נא, ו"יו
הגה"ק ר' צבי הירש אבד"ק ליסקא בעל אך פרי תבואה ב"נה
הגאון ר' קלונימוס קלמן מענגיבוריג אבד"ק דארמשטאט ח"יב

הרב רפאל אהרן בן ד"סג, היסד
ר' שלום דוד געללער ג"מ
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שווארצאן אבד"ק ברעזאן בעל מהרש"ם ג"ח, ד"נה, ח"כ
הגאון ר' שלום קוטנא אבד"ק אייזנשטאט ג"ס
הגאון ר' שלמה איגר אבד"ק פוזנא ב"י
הגאון ר' שלמה זלמן עהרנרייך אבד"ק שאמלוי ה"לג
הגאון ר' שלמה זלמן עמריך ראבד"ק פראג אי"מו, ב"נב, היסב, ז"נ
הגאון ר' שלמה כהן רומז"ץ בק' הלברשטאט ב"ל
הגאון ר' שלמה קוועטש אבד"ק ניקלשבורג ר"כ
הגאון ר' שלמה סופר אבד"ק בערענסאז ח"כ
הגאון ר' שלמה דייטש אבד"ק נייטרא ח"כ
הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד אי"מו, ג"ח, ד"נא, היסג, ז"ס
הרב שמואל אליעזר שטערן ר"מ
הגאון ר' שמואל די אוזידא בעל מדרש שמואל היסב
הגאון ר' שמואל יעקב קאפיל הכהן קלינסבערג אבד"ק קאלשין ג"לג
הגאון ר' שמואל יצחק סיגאר אבד"ק קאמאי ב"מ
הרב שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער ר"נ
הגאון ר' שמואל פיהרער אבד"ק קראס ד"נ
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס אי"מו, ו"לא, ו"עא
הרב שמחה רובין ג"סג
הגאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא ג"נד
הגאון ר' שרגא צבי טענענבוים אבד"ק טשאטה בעל נטע שורק ב"נ
ר' שמריהו ציטראנענבוים אי"מס

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

פרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ח קונטרס א' (קס"ט) תשרי-חשוון תשנ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

הג הסוכות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

אהבת יהונתן - הפטרת פ' לך הגאון ד"ר יהונתן אייבשיץ אבד"ק אה"ו זצ"ל ח
 בענין מוקצה מחמת יום שעבר הגאון ר' צבי הירש אבד"ק בילקאמין זצ"ל טו
 הערות על ספר יד מלאכי הגאון ר' אלחנן הענלי דיין דק"ק מאנהיים זצ"ל יז
 בדין פירי לא בעי סוכה הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל יח
 הערות במס' סוכה ט' ע"א הגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערכוי זצ"ל כא
 דברים נחמדים במס' סוכה דף כ"ז הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג זצ"ל כג
 במס' סוכה דף ל"ה ע"א הגאון ר' דניאל פרוסטין ראבד"ק פרי"ב זצ"ל כו
 ביאור בתוס' סוכה דף כ"ט הגאון ר' בנימין וואלף פוקס אבד"ק סערעט זצ"ל כח
 פסקים והערות בהל' סוכה ... הגאון ר' ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין זצ"ל כט

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל ל
 מכתב מהגאון ר' ניסן שידלאב מקעלין זצ"ל לב
 מכתב מהגאון ר' וואלף באסקאוויץ אבד"ק קעלין זצ"ל לג
 מכתב מהגה"צ ר' חיים מנחם מזינקוב זצ"ל ומבנו הגה"צ ר' פנחס מזינקוב זצ"ל לד

מדור זכרון לאחרונים

בדין תחומין ביו"ט שני של גלויות הג"ד יואל פעלנער אבד"ק בעלעך ז"ל לו

מדור פלפול והלכה

בדין גרופה וקטומה הרב מו"ה חיים יהודה כהן שליט"א לה
 בענין זמן מצות הקהל ר' יוסף חיים לערנער נ"י מא

עולת שבת בשבת

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת מג

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים מח

מדור תעודות ופסיכות

כתב "קבלה" הגאון ר' יעקב שמחה רעהפיש אבד"ק קעמפנא זצ"ל נא
 כתב "קבלה" הגאון ר' חיים דובעריש שטראך אבד"ק ניימארק זצ"ל נב
 כתב "קבלה" הגאון ר' ארי' ליב ליטש דאזענבוים אבד"ק טאלליא זצ"ל נב

התעוררת התפלה מט
 דקדוקי סופרים נג
 מכתבים אל המערכת נד
 צילומי כתבי קודש לה,סד
 ברכות והודאות סא

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

**זקני הרה"ח מו"ה מרדכי אליעזר במו"ה ארי' ע"ה
ציטראנענבוים**

נפטר ביום ח"י תשרי שנת תשל"ג לפ"ק

**זקנתי מרת אסתר בת מו"ה אליעזר וואלאך ע"ה
נהרגה עקה"ש ביום י"ז אלול שנת תש"ב לפ"ק**

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י נכדם,

חיים דוב ציטראנענבוים

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת מרים בת מו"ה יהושע ע"ה
נפטרה ביום י"ח לחודש מרחשון שנת תרש"ם לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי בנה,
חיים זיעגער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אא"ז הגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ זצ"ל
בהגה"ק מוה"ר מאיר אבר"ק דזיקוב זצ"ל
נפטר ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הגה"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל
נפטר ביום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

דו"ז הגה"צ מו"ה מנשה הורוויץ אבר"ק זאלין זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר אלי' אבר"ק זאלין זצ"ל
נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

דודי הגה"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבר"ק זשאכנא זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל
נהרג עקד"ש עם משפחתו ביום י"ב תשרי שנת תש"כ לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ד
נפטרה ביום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,
ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג הסוכות

במדרש רבה פרשת אמור, ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך (תהלים ט"ו). וצ"ב להבין המשך הפסוק תודיעני אורח חיים וגו', למצות ארבעה מינים. ונקדים הא דתנן בריש מס' סוכה, סוכה שהיא למעלה מעשרים אמה פסולה, ובגמרא מפרש טעמא, משום דלא שלטא בה עינא. וראוי להטעים הדבר ולבאר הענין שהקפידה התורה במצות סוכה דייקא, שצריך להיות שלטא בה עינא.

ויבאר בהקדם מה שנודע דברי הגה"ק מבארדיטשוב זי"ע בספה"ק קדושת לוי (פ' האזינו) לפרש דברי המדרש תנחומא, ולקחתם לכם ביום הראשון, וכי ראשון הוא והלא ט"ו יום הוא, אלא ראשון הוא לחשבון עונות. ואמר לפרש הכוונה, דאיתא בגמרא (יומא פ"ו ע"ב) העושה תשובה מיראה ודונות נעשין לו כשגגות, והעושה תשובה מאהבה ודונות נעשין לו כזכיות. והנה בעשרת ימי התשובה מראש השנה ועד יום הכיפורים עושים בני ישראל תשובה, איש לפי שכלו ולפי מדרגתו, מפחד ד' ומהדר גאווה, שיודעים כי קרוב יום ד', ומי יוכל להצטרך בדיון לפני שופט כל הארץ על כל מעשיו, לכן נקראת תשובה זו תשובה מיראה, אבל כשמגיע חג הסוכות זמן שמחתינו, ומקיימים באהבה מצות סוכה וארבעה מינים וצדקה, ועוסקים בעבודת ד' בשמחה וטוב לב, אזי שבים בני ישראל בתשובה מאהבה, וממילא מתהפכים הודונות לזכיות, לכן שפיר הוי יום ראשון של חג, ראשון לחשבון עונות, כי סופרים ומונים את העונות, בכדי למנותם במנין המצות, שהרי נתהפכו לזכיות, עכרה"ק.

ועפ"י דבריו הקדושים יש לפרש הפסוק (בפרשת משפטים) וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה. ולכאורה הול"ל באספך את תבואתך מן השדה, ומהו הלשון מעשיך. אך להנ"ל יתכן הכוונה, דו"ל דמהאי טעמא נקרא חג הסוכות בשם חג האסיף, כי אז מאסף האדם את כל עוונותיו של כל השנה, שנתהפכו זה עתה לזכיות ע"י תשובה מאהבה, ולכן אמר הכתוב, באספך את מעשיך מן השדה, זה קאי על המעשים רעים של בני אדם שנפלו רח"ל ברשות הסט"א והקליפות המכונה בשם שדה (ע"י זוה"ק פ' חיי רף קכ"ב ע"א), ועל ידי תשובה מאהבה, מאספים אותם העוונות ומוציאים אותם מרשות החיצונים, ומכניסים אותם לסטרא דקדושה, ע"י שמתהפכים לזכיות.

עוד נקדים מה שכתוב בספה"ק בני יששכר (במאמרי חודש תשרי) בשם הקדמונים, כי הארבעה מינים אשר לוקחים בחג הסוכות אין שום שר שולט עליהם רק הם מתגדלים בהשגחתו ית"ש בעצמו בלי שום אמצעי, ולכן נקראים ד' מינים הללו שרביטו של מלך. וכתב על זה הרב הגדול חיד"א זצ"ל, דלכאורה תיקשי לפי"ו, איך יכולים לקיים המצוה בהם, הלא אין משתמשין בשרביטו של מלך, אך

מזה הוראה ברורה כי אנחנו בני ישראל נקראים בנים למקום ולא עבדים, והקב"ה הוא אבינו, ושוב לא שייך לומר אין משתמשין בשרביטו של מלך. וכתב עוד שם, כי מלקחת ד' מינים, יש הוכחה שנתקבלה תשובתינו, דאמרו חכמז"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל אב שמחל על כבודו כבודו מחול, ומאחר שאנו נקראים בנים למקום, שפיר מהני תשובה, עכתה"ק.

והנה בשם לב, י"ל דדברי הבני יששכר הללו עולים בקנה אחד עם דברי הקדושת לוי הנ"ל, דנודע מש"כ בספה"ק החילוק בין עבד לבן, דהבן עושה רצון אביו מאהבה, ומשתוקק תמיד לעשות נחת רוח לפניו, לא כן העבד, עבדא בהפקירא ניהא ל', וכל מה שהוא עושה לרבו, הוא עושה רק מחמת ההכרח והיראה. נמצא לפי"ז, דבחג הסוכות שמתברר בבירור נמור כי חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, אז הוא עת רצון לעשות תשובה מאהבה, שמהפך את הורונות לזכיות.

והנה ידוע מש"כ בספר מגיד מישרים למרן הבית יוסף (בפרשת בראשית) דנשמת האדם טרם בואה לעוה"ז, אוכלת נהמא דכסופא, כי נהנית מזיו השכינה כלי שום עבודה ועמל כלל, ובושת וכלימה תכסה פני' לראות בנועם ד' ולבקר בהיכלו, כדברי הירושלמי (במס' ערלה) מאן דאכיל דלאו דילי' בהית לאסתכולי באפי' מרא, על כן מתאוות מאוד לירד לעוה"ז, כדי להנות בתורה ביגיעה לעבדה ולשמרה, ולסגל מצות ד', ואז תתענג על ד' ישר תחזה פנימו בזכות פרי צדקתה ואור תורתה, יעו"ש.

ונקדים עוד מה שכ' בזה"ק פרשת אמור (דף ק"ג ע"ב) דבשעה שהאדם יושב בהסוכה בצלא דמהימנותא, השכינה פורסת כנפי' על האדם מלמעלה, יעו"ש. הרי דהסכך של הסוכה בא לרמוז על השכינה הקדושה. וכן הביא בספה"ק בני יששכר במאמרי חודש תשרי (סוף מאמר ח') בשם הרה"ק מוה"ד צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, דמה שאנו אומרים בסליחות, יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה, הכוונה על צל הסוכה צלא דמהימנותא.

ועפי"ז יובן היטב מה דאיתא במס' סוכה (דף ד' ע"ב) סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה, וילפינן לה מגובה הארון שהי' עשרה טפחים, ותניא רבי יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים, יעו"ש. ולדברי הזה"ק הנ"ל יומתק מאד, דמאחר שהסכך רומז על השכינה הקדושה, והרי השכינה לא ירדה מעולם למטה מעשרה טפחים, על כן פסלינן סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים. (ואולי מהאי טעמא אין מסככין בדבר המקבל טומאה, כי הסכך רומז על השכינה הקדושה, לכן אין ראוי שיהי' דבר המקבל טומאה, והבן).

ומעתה נבין ונשכיל הענין שסוכה שהיא למעלה מעשרים אמה פסולה משום דלא שלטא בה עינא. דהנה לפי האמור למעלה, וזכים בני ישראל בחג הסוכות להגיע למעלה עליונה, שנקראים בנים למקום, וכן הסומך על שלחן אביו אינו בוש להסתכל בפניו, מחמת גודל החיבה אשר ביניהם, וביותר לפי האמור לעיל כי בנים

עושים רצון אביהם באהבה רבה ובנפש חפצה, א"כ כשעושים תשובה הרי היא תשובה מאהבה אשר מהפך את הזדונות לזכויות, ואז שוב פניהם אל יחפרו, כי אינם אוכלים עוד נהמא דכסופא, רק בדין הוא שיטלו שכרם חלף עבודתם אשר עבדו את ד' באהבה ובדצון, ושפיר ראויים לחזות בנועם ד' וליהנות מזיו השכינה. על כן אמרו חכמנו"ל, דסוכה שהיא למעלה מעשרים אמה פסולה, להורות רבני ישראל אינם בושם מלהביט בהסכך, אשר השכינה הקדושה פורסת שם כנפי' על האדם, כי בחג הסוכות מתעלים בני ישראל למדריגת בנים למקום ועובדים את ד' באהבה, על כן שודת הדין נותנת שיהיו ראויים להסתכל בהשכינה עין בעין ומחזה שירי יחזו, למטה מעשרים אמה דשלטא ב' עינא.

ובזה נבוא לביאור דברי המדרש הנ"ל, ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך. דהנה מן הפסוק ולקחתם לכם ביום הראשון, מוכח דאנו בנים למקום, כי הותר לנו להשתמש בשרביטו של הקב"ה, אלו ארבעה מינים שבלולב, ודרך הבן לעבוד את אביו באהבה וברצון בשמחה רבה, וממילא כששב אל ד' על חטאתו אשר חטא, הוא עושה תשובה מאהבה בכל לבבו ובכל נפשו, אשר כוחה רב להפך הזדונות לזכויות, ושוב לא בהית לאסתכלי באפי שכינתא. ולזה הביא המדרש את הפסוק, תודיעני אורח חיים, היינו דרכי תשובה אשר הם אורחות חיים (כאמדינו), כי לא תחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיי"ה, שובע שמחות את פניך, שאז לא נבוש ולא נכלם, רק נזכה לשבוע בצחצחות נפשינו בקבלת פני השכינה.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

ספר אהבת יהונתן על הפטרת פרשת לך¹

מהגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ אבר"ק אה"ו זצ"ל

(ישעי' מ' - מ"א)

בפסוק למה תאמר יעקב ותדבר ישראל, נסתרה דרכי מד' ומאלקי משפטי יעבור. איתא במדרש דקאי על יעקב גופי', והיינו מה שאמרו (תענית ב' ע"א) ג' מפתחות ביד הקב"ה [שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן, מפתח של גשמים, ומפתח של חי', ומפתח של תחיית המתים]. כי בני חיי ומוזני לאו בזכותא תלי' (מור"ק כ"ח ע"א), ופי' התוס' (שבת קנ"ו ע"א ד"ה אין מול), בזכות קטן, אבל בזכות גדול

1) ספר אהבת יהונתן על הפטרות מאת הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל, נדפס בפעם ראשונה בשנת תקכ"ה לפ"ק בעיר האמבורג על ידי תלמידו מוה"ר רוד ממאריבורג. בכמה סדרות לא נדפס כלום על ההפטרה, כי כפי הנראה לא הגיע לידו פירושי רבו הגאון זצ"ל על אותן ההפטרות. וכן אנו קוראים בסוף הקדמתו לספר הנ"ל: יען הפטרת בראשית ולך לך לא ניתנו לכתוב, הצגנו תמורתם פרשה אחת מפרשותיהם, למען לא יחסר המתוק, עכ"ל. וכן עשה, ובאותן שתי פרשיות, בראשית ולך לך, נדפסו פירושי רבו הגאון על הסדרה ולא על ההפטרה.

כחמישים שנה אח"כ, נדפס בעיר סדילקאב פעם שנית ספר אהבת יהונתן ע"י הרה"ג מוה"ר אברהם אבלי מו"ץ רק' קיעוו, וכותב בהקדמתו, כי שילב בו ליקוטים מס' בינה לעתים, פרשת דרכים, ס' הפלאה, ס' המקנה, ומשאר ספרים, (ונס הוסיף בו מדילי'). אמנם הדגיש בהקדמתו לחלק אלון בכות על איכה, כי ציין תמונת יד אצל ההוספות, כדי להבדיל בין קודש לקודש.

כחמישים שנה אח"כ, נדפס בעיר ווארשא עוד הפעם ספר אהבת יהונתן הנ"ל, ובשער הספר כתוב מפורש: והוספנו עוד הרבה דברים נחמדים על ההפטרות מלוקטים מס' בינה לעתים, פרשת דרכים, וספרים אחרים.

למרבית הצער, בספר אהבת יהונתן הנפוץ כעת בכל העולם, אין כל סימן להבדיל בין קודש לקודש, ורבים אינם יורעים איפה מעורב בתוך הספר, חידושים מגאונים אחרים, ולדוגמא, בהפטרת פרשת במדבר, נדפס דרוש ארוך, וחלק ניכר מהדרוש הועתק מהקדמת שו"ת בית אפרים, בלי שום סימן וצייון כדי להבחין.

כאמור לעיל, לא נדפס בספר אהבת יהונתן על הפטרת פרשת לך לך, פירושים מהגאון מוהר"ר יהונתן זצ"ל. ובדפוסים המצויים עתה בידינו, נדפס בפ' לך, פירושים מהגאון מוהר"ר יהונתן על פסוקי הסדרה, וקטע מספר בינה לעתים על ההפטרה, ובסופו הוספה קטנה מאת המו"ץ מקיעוו הנ"ל.

והנה זה לא כביר אנה אלקים ליד ידידנו הרבני החסיד הנניד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטסערער נ"י מאנטווערפן, חמדה ננוזה, כת"י מאת בן בתו של הגאון מוהר"ר יהונתן זצ"ל, ה"ה מוה"ר נפתלי הירץ באנדי, אשר העתיק לעצמו בפנקסו פירושי קטני הגאון זצ"ל על הפטרות של כמה פרשיות, ובתוכם גם על פרשת לך.

שמחים אנו להרפים בקובצנו דבריו היקרים והנחמדים של הגאון מוהר"ר יהונתן זצ"ל בביאור הפסוקים בהפטרת פרשת לך, להרוות צמאון המשתוקקים לדבריו הנפלאים. (לפעמים נפלו שגיאות בהעתקה, ולא יכולנו לעמוד על השעויות). זכות המצוה יגן בעד ידידנו הרה"ח ר' שאול הוטסערער נ"י הנ"ל, בזה ובכא.

משתנה, והיינו כי זכות קטן על ידי מלאכים ולא נמסרו לשליח, אבל זכות גרול ע"י הקב"ה, כי של חי' היינו בנים כדררשינן ברחל [שאמרה, ואם אין מתה אנכי], וגשמים היינו מזוני, ותחיית המתים היינו חי', ולכך יעקב חשב היותו תחת מלאכים, [לכן אין בידו מפתחות של בנים], ולכך אמר (בראשית ל') התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך וגו'. וזהו מאמר יעקב, למה תאמר יעקב וגו' נסתרה דרכי מר', רק תחת מלאך.

או יאמר, כי יעקב אמר (איוב ג') לא נחתי גו' ויבא רוגז, [ובמדרש בראשית רבה פ' פ"ד רקאי על יעקב, לא שלותי מעשו, ולא שקטתי מלבן, ולא נחתי מדינה, ויבא רוגז, רוגזו של יוסף]. והרצון כיון שיש לי יסורין מה לי בתוספות יסורין, וחשבה למדת הדין, וכן ישראל צעקו במצרים על קושי השיעבוד, וזהו, למה תאמר יעקב ממש, ותדבר ישראל, היינו במצרים וגו'.

או יאמר, כי אמרו (שמות רבה פכ"ח) בית יעקב אלו נשים, כי שם יעקב לשון עקב וערמה, וזהו כענין נחש, כי הנחש הי' ערום, וזהו בעקבא דנשים, ולכך אמר יעקב (בראשית כ"ז) פן ימישני אבי והייתי כמתעתע, היותי הולך בערמה, ואמרה עלי קללתך בני, שהיא מסטרא דנשים, אבל ידוע כי יעקב הוא מקבל ע"י אמצעי, ולכן אלו נשים, כי אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש (ברכות ג"א ע"ב), אבל ישראל מקבל שפע מהקב"ה, כרתיב כי שרית עם אלהים וגו' (בראשית ל"ב), אבל לעתיד גקבה תסובב גבר (ירמי' ל"א), ולכך (במדרש כ"ג) כעת תאמר ליעקב וגו' מה פעל [פירש"י, עוד עתיד להיות עת הזאת], כי יהיו הכל במדרגה עליונה, ולכך אמר, למה תאמר יעקב וגו' נסתרה דרכי מר', כי הוא מקבל מן מלאך, וישראל מאלקים.

הלא ידעת אם לא שמעת אלקי עולם ד' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתכונתו. כי הקב"ה נראה לאבות בא"ל שדי, ויש בו ב' טעמים, להורות כי משרד מערכות השמים והוציאם חוץ למזל, וכן כל הנהגות ישראל, או הטעם שאמר לעולמו די (ילקוט פ' לך, פ"א), והיינו שהראה להאבות עיקר שכר בעולם הבא, שאז די לאדם, משא"כ בזה העולם אין אדם תאוותו בידו (קהלת רבה פרשה ה'). אבל יותר נראה, כי בריאת עולם אינו נשלם בבריאה, כי לא יצמח לחם, רק צריך הכנת אדם, וכן כולם, אשר אדם שותף במעשה בראשית כביכול, ולכך השמים וארץ ביקשו להתרחב (ברברי הילקוט הנ"ל), הרצון, שיגמור הענין בלי סיועת אדם, אבל הקב"ה אמר די, שהאדם צריך לגמור אותו, כאמרם (ברכות ג"ח ע"א) כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול וכו', ולכן כשנתן הקב"ה המילה לאברהם אבינו, אמר לו אני א"ל שדי, להורות כי לא נגמרה הבריאה, וצריך אדם למול להשלים הבריאה, וכן ביציאת מצרים, כי בגלות תיקנו העולם, ולכך נגלה בא"ל שדי, ודו"ק²).

(2) עיין עוד בזה בספרו תפארת יהונתן עה"ת בפרשת וארא.

והנה אם העולם מאמצע נברא, יתכן שהי' מתרחב, אבל אם מקצות הארץ נברא, ליכא למימר דהי' מתרחב, וצ"ל טעם שני דמשרד מערכות, ולכך אמר איך אפשר לומר נסתר דרכי מד' וגו', ומסרו למזלות, הלא לכך באתי בשד"י להורות על שידור מערכות המזלות, דליכא למימר על שאמר לעולמו די, והלא בורא קצות הארץ, כלו' מצדדים נברא, א"כ למה לו לומר זה להם, ובאמת הטעם כי אלו נברא מאמצע והי' העולם כולה על תמונתו לא אורך ורוחב יותר, הי' ח"ו מקום לומר שהי' ליאות ועיפה בכח הכורא שלא הי' יכול לברוא יותר, אבל בהתחילו מהצדדים, הרבר מבואר שכך עשה חכמתו יתברך להיות העולם על מדה כך, ובזו התמונה לא חסיד ולא יתיר, ולא הי' ח"ו מחמת ליאות ועייפות, והטעם שהי' על תמונה זו, אי אפשר להשיב, כי אין חקר לתבונתו, ומי בא בסוד ד', וזהו ענין הפסוק.

נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה. הרשעים נקראים עיפים שעושים עבירות, כמו שכתוב גבי עשו, כי עיף אנכי (בראשית כ"ה), והטעם כי לאחר עבירה היצחק"ר מכביד לכבסו והם עייפים ומתחרטים, והם אזרו חיל, אבל הצדיקים תשי כח, כמו שכתוב (מיכה ו') תושי' וגו', והטעם כי כוחות הגוף הם מקרים, ועצם הדבר היא הנשמה, והיא עצמית הצורה העומדת, מגזרת עצם השמים לטוהר (שמות כ"ד), וכן במצרים, ויעצמו (שמות א'), שהוא עצם שמים, ויותר שתש הגוף יותר נתגברה עצמות וזכות הנשמה. וזהו, ליעף, להרשעים, נותן כח, הגוף, ולאין אונים, הצדיקים שהם חלושי כח, לעומת זה, עצמה, הנשמה שהיא עצמית ולא מקרית, ירבה ע"י כך, וכן הי' במצרים, על ידי גלות.

ויעפו הנערים ויגעו ובחורים כשול יכשלו. כי לפעמים מתו בנערותם, והטעם כמבואר בחגיגה (ה' ע"א), הן בקדושי לא יאמין, שיחטאו אח"כ יותר, ומוטב ימות זכאי, ולכך ובחורים כשול יכשלו.

וקוי ד' יחליפו כח, יעלו אבר כנשרים ירצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו. היינו כי יד ד', ימין חסד, ושמאל גבורה, ולכך ביחד כח ד' שני ידות [ר"ל ב' פעמים י"ד בגימטריא, כח"] כנודע. והצדיקים מקבלים מדת הרחמים לדין, ומקבלין על עצמן יסורין. וזהו מאמר יעקב (בראשית כ"ח), והי' ד' לי לאלקים, דייקא, דמבקש יסורים של אהבה, וע"י כך יש לו זכי' להפך מדת הדין לרחמים. ולכך אמרו, המה יחליפו כח, כי עושים מימין לשמאל.

או יאמר, מה שהם מתחדשים נעורם בימי הזקנה, הוא הכל ע"י טל, ולכך טל ילדותך (תהלים ק"י), כי הוא טל של תחיית המתים, והאותיות אחרי כ"ח הוא ט"ל, וזהו יחליפו כח, יעלו אבר כנשרים, כי עיקר שלימות הצדיק, להשלים זולתו ולהיטיב לאחרים, וזהו כנשרים, עדה"כ כנשר יעיר קנו על גזליו ירחף וגו' (רכרים ל"ב), ולכך ירצו.

החרישו אלי איים ולאומים יחליפו כח יגשו או ידברו יחדו למשפט נקרכה. איים, הם רומיים, שהם קנה בים (סנהדרין כ"א ע"ב), ולאומים זה ישמעאל, כי פרה

ורבה לעמים רבים, ולכך יחליפו כח, כי שכר עשו הי' בשביל דיבור, ציד בפיו, וישמעאל בשביל שתיקה, ששתק כשגרשוהו אביו, ולכך כעת יהי' להיפוך, ולכך יחליפו כח. ולכך מבואר דישמעאל הי' בחורבן כמבואר במדרש (סוף פרשת חיי) קודם שהחריב בהמ"ק שכן ולאח"כ נפל, והיינו שהם היו מסייעין בחורבן כרתיב (תהלים פ"ג) אהלי ישמעאלים מואב והגרים, והוא עשו, עמד במדבר על הפרק כשגלו ישראל כרתיב בעובדי' א' (פסוק י"ד), והענין כי שרו של עשו ס"ם, לו כח בעו"ה להחריב, ושרו של ישמעאל הוא במדבר רובה קשת (בראשית כ"א), והוא על החרב. אבל ידוע כי בחורבן החליף הקב"ה השרים, וא"כ אף שרים של עשו וישמעאל החליפו כחם, ולכך ידש ישמעאל ארץ ישראל וחרבו קם, ועשו במדבר, ולכך הי' ישמעאל בעת חורבן, והוא יחליפו כח. ולכך יחריו למשפט נקרה, הואיל ושריהם מחולפים, והוצרך להרכב חקר.

מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו. כי אברהם אבינו הוכיח כי אין השמש אלקים, מבח תנועת הפכית, כי זורחת ממזרח למערב, ואולם תנועתה להיפוך כנודע. והוא העיר ממזרח צדק, ואפי' יסודות האבק הי' עובדים, כי חשבו שהכל יסוד אלקי, ולכך עברו לאבק שברגליהם, אבל אברהם אבינו ביטל הכל, והוא יקראהו לרגלו.

או יאמר, כי כבר אמרתי כי מזל צדק הי' לאברהם להוליד, כי צדק אמר יכרא (בראשית רבה פרשה ח'), רק הי' לעת זקנתו ולא הי' אפשר להוליד, והקב"ה החזירהו לנערותו, והוא אהררי' במזרח (שבת קנ"ו ע"ב), והוא ממזרח צדק יקראהו לרגלו, ר"ל, שהי' בסופו, לסוף ימיו, והקב"ה החזירו כתחלת ימיו שהוא מזרח.

יתן כעפר חרבו. כי להט החרב המתהפכת הי' ע"י נחש, ונחש עפר לחמו (ישעי' ס"ה), ולכך כעפר חרבו. והוא ע"י אומרו ואנכי עפר ואפר (בראשית י"ח), כקש, אבל הארץ נקרא ג"כ אדמה, והוא למזל מאדים, וגם ארום לשון דם, והוא מאדים, וחרב שם, ואחר החטא נקראת עפר ולא אדמה, אבל אברהם תיקן וחזרה לאדמתו, ולכך יתן כעפר חרבו וגו'.

בקש נדף קשתו. כי תי"ו תחיה, ותי"ו תמות (שבת נ"ה ע"א), ולכך אם תמות הוא קשת, אבל אם תחי' הרי נשאר קש, ואין בו ממש, ואברהם קיים התורה מאל"ף עד תי"ו (שבת נ"ה ע"א), ולכן נדף קשתו כקש. והוא, את קשתי נתתי בענן וגו' וראיתי' לזכור (בראשית ט'), להסיר תי"ו תמות ולהיות תחי', ונשאר קש, וקשת ניתן לזרעו של יצחק כרתיב (בראשית כ"ז) כליך תליך וקשתך וגו', ויעקב הי' לו אמת כרתיב (מיכה ז') תתן אמת ליעקב, ונשאר שטן לעשו, ולכך בית יעקב אש (עובדי' א', י"ח), והוא קש.

ירדפם יעבור שלום אורח ברגליו לא יבוא. כי כבר נודע אחר הניצוח נולד גסות, וכמו כן תאווה, ולכך במלחמה הזהירה התורה ביפת תואר, וכך אמרו הנשים לאם סיסרא, רחם רחמתיים (שופטים ה'), שהוא טבע ניצוח, והוא הכל ברגלים, כרתיב (תהלים ל"ו) אל תבאני רג"ל גאווה, וכן החימוד הכל ברגלים, ואין ברגלי"ם

חוטא (משלי י"ט), ויצה"ר נקרא אורח (סוכה נ"ב ע"ב), ואברהם אף שהצליח, מ"מ אורח ברגליו לא יבא, ולא נתדבק בו היצה"ר, והכל בקדושה, כי אם פגע בכ' מנוול, ידחווהו בקריאת שמע ותורה (ברכות ה' ע"א), והוה מאמר המדרש (בר"ר פ' מ"ג), פסיעתו של אברהם אבינו כמהלך מביתו לבית הכנסת, לדחות היצה"ר, ולכך אורח ברגליו לא יבוא.

מי פעל ועשה קורא הדורות מראש אני ד' ראשון וגו'. שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו (סנהדרין ל"ח ע"ב), והוה קורא הדורות מראש, למען דעת כי הוא יודע עתידות והכל מאתו. והוה אני ד' ראשון וגו'. או שאמר כל מה שקרה לבנים סימן מאבות, ולכך קורא הדורות מראש, להודיע כי הוא ראשון ואחרון.

ראו איים וייראו קצות הארץ. כי אמרו בגמ' (מנחות ק"י ע"א) מקרטינגי כלפי מזרח אין מכירין את ישראל ולא את אביהם שבשמים, אבל עכשיו יכירו וידעו.

איש את רעהו יעוזרו ולאחיו יאמר חזק וגו'. יאמר על ישראל שילמדו מן הראשונים שצדיקים יעזרו בזכותם לרשעים להפניע בעדם, כמו משה שאמר לאחיו אהרן חזק. ויחזק חרש, הוא משה, כרתיב (שמות ל"ד) פסל לך, את צורף, הוא אהרן, שצרף העגל, מחליק פטיש, הוא משה שכתת העגל, את הולם פעם, הוא אהרן שלבש מעיל פעמון ורימון שהי' נשמע קולו לכפר קול עגל, ויחזקהו במסמרים, הוא ברית כהונת עולם.

או יאמר, כי ענין דור הפלגה לבנות מגדל בשמים, היינו למעלה מאויר ארצי, והוא כי ידוע בחבור עצבים אפרים וגו' (הושע ד'), כשיש שלום אי אפשר לשום מדת הרין לשלוט יהי' באיזה אופן שיהי' (בר"ר פ' ל"ח), ואין מחזיק ברכה כמו שלום (שילחי עוקצין), רק בחוץ לארץ האויר גורם קטט ומחלוקת, ולכך אמרו (גדרים כ"ב ע"א) ונתן ד' לך שם לב רוגז כבבל כתיב, כי שם מי מבול והאויר גורם קטט, משא"כ ארץ ישראל, ולכך יקרא שלם, ושלמה, מלך שהשלוש שלו (במדבר רבה פרשה י"ב), אבל בחוץ לארץ האויר גורם מחלוקת, ולכך הם התחכמו לעשות מגדל למעלה מאויר, ויהי' בשלוש בשפה אחת, ולכך בא להם מדה כנגד מדה, שפלג לבכם ובלל לשונם, ולכך אמרו (סנהדרין ק"ט ע"א) אויר מגדל משכה, היותו מעורר ריב, ומי שממונה על השכחה שמו רי"ב, כמ"ש נבי החרש הי' לבס', ולכך לעתיד שירגישו במפלתם יעשו שלום בניהם, ואיש את רעהו יעוזרו, שיחשבו כשביל כך לא יקרה נזק, וגם יעשו פסילים בחיבור כל הכוחות יחד, ולכך יעשו מכסף זהב ועץ ויחזקהו שיהי' כל כוחות מורכבים יחד, והם יהי' להם לעזר נגד מפלה.

(3) עיין בזה בארוכה בספרו תפארת יהונתן עה"ת פרשת נח ד"ה וירח ד'.

(4) כוונתו על דברי הגאון המקובל מוה"ר שמשון מאוסטראפאלי זצ"ל הי"ד על הנמ' (שבת קמ"ז ע"ב) דר' אלעזר בן ערך אמר החרש הי' לבס', במקום החרש הזה לכם. (הובא בשמו בספר מדבר קדמות מערכת שי"ן אות טו"ב, יעו"ש).

ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך וגו'. כי יעקב הם פחותי עם, הם משוללים התואר, ונבחרו מהקב"ה היותם זרע אברהם, ולכך נאמר (תהלים ק"ה) ויעמדני ליעקב לחוק, גזרה בלי טעם, אבל ישראל, הם הכשרים, ברית עולם, שיש בו טעם, לכך בארץ ישראל הם עברו הקב"ה, אבל יעקב בשביל זכות אברהם.

אשר החזקתיך מקצות הארץ וגו'. כי אמרו (שבת קי"ח ע"א) נחלת יעקב נחלה בלי מצרים הוא, דכתיב (בראשית כ"ח) ופרצת ימה וגו', כי ודאי יבשה יש לה גבול, אבל אם יהפוך ים ליבשה אין לו גבול, ובזכות יעקב נבקע הים כמבואר במדרש, וזהו ופרצת ימה, שהפריץ הים ויתנו ליבשה, וזהו בלי מצרים. וידוע כי קצות ארץ ים אקינוס, ולכך נאמר אשר החזקתיך מקצות הארץ, שהי' חזק לעשות ים ליבשה, דכתיב (ישעי' י"א) והחרים ר' את לשון ים מצרים. וכן ודאי ארץ גשמי יש לה גבול, אבל כח ארץ הוא רוחני אין לו גבול, ואמרו (חולין צ"א ע"ב) שקיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחת ראש יעקב, והכוונה הכח, כי הגשם אי אפשר, ולכך נחלת יעקב אין לו מצרים. וזהו, החזקתיך מקצות ארץ, שאין לו מצרים⁵.

ומאצילי קראתיך ואומר לך עבדי אתה בחרתיך ולא מאסתך. כי השבטים נולדו הכל בחוץ לארץ תחת שרי ארץ שהם אצילי ארץ, וא"כ היו בבחינת עבדים, כי בארץ ישראל קרוים בנים, אבל בחוץ לארץ נקראים עבדים, שהם תחת השר, וידוע כי סמפון בעבדים ליכא (כתובות נ"ז ע"ב), ולכך אילו אנו קרוים בנים, בקל יש למצוא בנו סמפון וחסרון, ולכך סביביו נשערה מאוד (תהלים נ'), משא"כ בבחינת עבדים, ולכך ואומר לך עבדי אתה בחרתיך ולא מאסתך, כי סמפון בעבדים ליכא, והבן.

אל תירא כי עמך אני אל תשתע כי אני אלקיך וגו'. כי היו ג' גלות ליעקב, אצל שם ועבר, וזהו לא נחתי (איוב ג'), ואח"כ בלבן, לא שקטתי, ויבא רוגז, גלות מצרים, וא"כ הי' ח"ו מקום להתרעם ולומר שנמסר תחת המולות בלי השגחה פרטיות, [רנודע] כי העולמות נפרדים הם תשעה כמו תשעה גלגלים, אבל ביחד הם עשרה [שיש] בספירות עשר ולא תשע, וזהו אל תשתע, הרצון שתחשוב היותך תחת עולמות הנפרדים. אלו השלשה [גליות], מול שלשה כתרים שהנחיל, שם ועבר כתר תורה, לבן כתר כהונה, רצאן לבן לעבודה, כתר מלכות במצרים, בני חורין בפסח מסובים כמלכים. וזהו אמרו, אף עזרתך, בעבודה, אמצתיך, במלכות, דכתיב ולאום מלאום יאמץ, אף תמכתיך בימין צדקי, זהו תורה, דכתיב (דברים ל"ג) מימינו אש רת למו.

הן יבשו ויכלמו כל הנחרים כך יהיו כאן ויאבדו אנשי ריבך. שלא יהי' בידם לעשות, כיון שיהי' שלום בישראל כמש"ל, אז אין פגע רע, וזהו, ויאבדו אנשי ריבך, וא"כ שיהי' כך שלום, אין שטן ופגע רע.

⁵ עיין עוד בזה בספרו תפארת יהונתן עה"ת, כפ' ויצא עה"פ ופרצת, וכפ' וישלח עה"פ ושמתי את זרעך, וכפ' בשלח עה"פ אז נבהלו.

תבקשם ולא תמצאם אנשי מצותיך יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך. להבין הפסוק, כל הגוים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו לו (ישעי' מ'), כי יש להבין הלא הכל כלא יחשב נגד הבורא, ומה ענין לגוים, וגם ידוע מ"ש הרמב"ן כי אפס ותוהו הוא חומר מוכן לקבל צורה, כמ"ש בריש התורה, ואולם אין, הוא העדר המוחלט, כמו שאמרו שהקב"ה ברא עולם מהעדר להו', מאין יש. אבל הענין כך, כי תכלית הנגדיים אינו אור וחושך או שחור ולבן, כי הם יכולים להתהפך, רק תכלית הניגוד, מהעדר להו', והוא מאין ליש, וזהו אומרו, כי הגוים מנגדים כל כך לקב"ה, לא ניגוד פשוט, רק בתכלית הניגוד, כמו אין מול יש, כן הגוים מנגדים לקב"ה, וזהו כאין נגדו, אבל הקב"ה ברוב רחמיו מקיימם אולי ישובו ויקבלו תורה ויראה. וזהו שחשבן לאפס ותוהו, חומר מוכן לקבל צורה, וכך חשב לגוים שיקבלו אלקותו ויראתו ועבודתו, והבן. וכן הרבר כאן, אנשי מצותיך, הם שונאיך, יהי' כל כך השנאה באין העדר מול הוה, אבל מ"מ תבקשם ולא תמצאם, א"כ אנשי מלחמתך יהי' רק בכח ולא בפועל, כי לא ימצאו מקום ללחום, ולכך אנשי מלחמתך יהיו כאין וכאפס, והבן.

כי אני ד' אלקיך מחזיק ימינך האומר לך אל תירא. הטעם שהבטיח הקב"ה ליעקב אל תירא, ולא קשה למה לא הניחו הקב"ה לעבוד ולירא, כי א"כ לא ימלט שהי' עבודתו לשמה רק מחשש פחד, ויהי' קצת פגום לכך אמר בהבטחתו שלא ירא, א"כ יהי' אח"כ כל עבודתו לשם שמים. וידוע כי לשמה קרוי ימין, כאמרם (שבת ס"ג ע"א) אורך ימים בימינה, העוסקים לשמה. וזהו אומרו, מחזיק ימינך, ולמה, האומר לך אל תירא, ומכח זה אתה עובר לשמה.

אל תיראי תולעת יעקב מתי ישראל. כי תולעת אין כחו אלא בפה, כן ישראל בעו"ה בתורה ובתפילה לבם כל עמם, והיו כתולעת. וזהו אומרו (אבות פ"ד), תקות אנוש, הוא תורה ומעשים טובים, הוא רמה, כמו תולעת רק כחו בפה. וכן תולעת מאדים אחרים, וכן בעו"ה מחטיאים אחרים, ולכך נאמר (ישעי' א') אם יאדימו כתולע כצמד יהיו, כי מחטיאים ומאדימים לאחרים, לא יהי' כשלג, רק כצמר. וזהו תולעת יעקב, וכשרים בישראל הנקראים ישראל, הם מתי מספר, וזה מתי ישראל, ומ"מ אל תיראי כל קדוש ישראל, כאמרם (שבת פ"ט ע"ב) ימחו על קידוש שמך, היינו שמוסרים נפשם על קידוש השם, וזהו מכפר הכל, כאמרם (גיטין נ"ז ע"ב) כי עליך הורגנו כל היום.

הנה שמתיד למורג חרוץ חדש בעל פיפיות. כי אמר רשב"י (ירושלמי ברכות פ"א ה"ב) אילו הוינא בטורא דסיני הוי אמרי למכרי לבר נש תדי פומין, חד לתורה וחד למילי דעלמא, כי בעו"ה הפה מזוהם ע"י שיחת חולין, וע"י כן גם התורה והתפילה תועבה, ולכך לעתיד הנה נותן לך בחדש, שלא דברת בפך דברים בטלים וכדומה, רק בשני פיפיות כמאמר רשב"י, וזהו מהפך חרב פיפיות, ורוממות א-ל בגרונם, וזהו חדש בעל פיפיות.

תזרם ורוח תשאם. כי מתחלה ה' השפיע לשר אומה אחת, ומשם ה' נשפע לשארי שרים ועמים, ולכך היו מלכים מושלים בכיפה, אבל אח"כ גורמים ע"י תפילתינו שנתפור השפע ורוח נשאם לכל ארצות ואין מולך בכיפה, וזהו לטובת ישראל כאמרם (ע"ז י' ע"ב) כי אי אפשר לכלותם, לכל יקרו מלכא קטיעא, ואילו ה' מולך בכיפה לא ה' שייך כן, ולכך בקדוש ישראל תתהלל, ודו"ק.

סליק

בענין מוקצה מחמת יום שעבר

מהגאון מוה"ר צבי הירש אייזענשטיין אבד"ק בילקאמין זצ"ל¹⁾

במס' ביצה (דף ו' ע"א), אתמר אפרוח שנולד ביום טוב, רב אמר אסור, ושמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר מותר, רב אמר אסור מוקצה הוא, ושמואל ואיתימא רבי יוחנן אמר מותר, הואיל ומתיר עצמו בשחיטה, אמרו ל' רב כהנא ורב אסי לרב וכי מה בין זה לעגל שנולד ביום טוב, אמר להו הואיל ומוכן אגב אמו לשחיטה, ומה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה, שתיק רב. אמר רבה ואיתימא רב יוסף מאי טעמא שתיק רב, לימא להו הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים, אמר ל' אביי השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים וכו', מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם, אמר לי אין מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים וכו'. והקשו התוספת, ותימא דהא אמרינן בחולין דף ע"ב דבן פקועה ניתר בארבעה סימנים, בשחיטת אמו או כרדי', וא"כ יוכל להושיט ידו למעי' בהמה וישחטנה ויהי' מוכן כהאי גוונא, ויש לומר דהתם מיירי דכלו לו חדשיו, והכא מיירי דלא כלו לו חדשיו עד היום, ואם כן לא הוי מוכן היום, הואיל ובין השמשות לא הוי חזי. והקשה המהרש"א דא"כ בלאו גולד מן הטריפה יוכל להקשות המקשה וכי מה בין זה לעגל שנולד בערב יום טוב ולא כלו לו חדשיו עד היום דלא הוי מוכן, דבין השמשות לא חזי, ותירץ דהרי ביום טוב נמי לא חזי דהוי ספק נפל וצריך להמתין עד ח' ימים ללידתו, אמנם תקשי ל' מעגל שנולד קודם יום טוב ולא כלו לו חדשיו ויום ח' שלו הוא ביום טוב, דהשתא לא הוי מוכן היום דלא חזי ל' בין השמשות. ומיהו למאי דמסיק היתרא בגולד מן הטריפה הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים, ניהא, דקושטא דמלתא הוא דעגל שנולד קודם יו"ט ויום ח' שלו ב' דאסור לרב משום דלא חזי ל' בין השמשות, עכ"ל המהרש"א.

1) נולד בערך בשנת ת"פ לפ"ק לאביו הרב מו"ה משה אייזענשטיין. בשנת תק"מ לפ"ק בערך נתקבל לאבד"ק בילקאמין, ובשנת תק"ן בערך נתמנה לראב"ר"ק לבוב. נשאר ממנו לפליטה ספר אורות צבי על סגנון הש"ס, ולא נדפס. נפטר בלבוב ביום י"ט לחודש מנחם אב שנת תקנ"ג לפ"ק ושם מנ"כ.

ונלע"ד לתרץ שתי קושיות המהרש"א בטוב טעם, דאיתא בנמרא דביצה (דף ד' ע"א), איתמר שבת ויום טוב סמוכין זה לזה, רב אמר נולדה בזה אסורה בזה, ור' יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה, נימא קסבר רב קדושה אחת היא, והא אמר רב הלכה כארבע זקנים ואליבא דרבי אליעזר דאמר שתי קדושות הן וכו'. והקשו התוספת על הגמרא דאמר נימא קסבר רב קדושה אחת הן, מאן לימא לך דקסבר רב קדושה אחת הן, דלמא לעולם אימא לך דקסבר רב נמי דשתי קדושות הן (יום טוב, ושבת שלפני), אלא הטעם הוא משום מינו דאתקצאי בין השמשות, דשמא יום שבת הוא, אתקצאי לכולא יומא, ויש לומר דלא אמרינן מינו משום יום שהוא לעבר, דדוקא להבא אמרינן הכי, כגון בין השמשות דתחילת יום טוב, או בין השמשות דשבת שמא שבת הוא, דזה הוי מינו להבא, דדילמא היום שבת הוא, וכן בתחילת יום טוב גם כן דדילמא היום יום טוב הוא, אבל לשעבר, דילמא אתמול יום טוב או שבת הוא, אזי לא אמרינן כי האי מינו, דזה מינו לשעבר הוא. והקשו עוד התוספת, ותימא דהא בסוכה אמדינן כהאי גונא, דאתמר נוי סוכה אסורין עד מוצאי יום טוב האחרון של חג שהוא יום תשיעי של חג שהוא ספק יום שמיני של חג, ועל כרחך הטעם משום דאתקצאי לבין השמשות דשמא יום שמיני הוא, והיינו לשעבר. וי"ל רמוקצה מחמת ספק שמיני שאני כדמפרש טעמא התם דילמא מתרמי לי' סעודה ואכיל לי' בגוי', והתם אמרינן אף לשעבר, אבל מוקצה מחמת איסור לא אמדינן הכי. נמצא לפי זה לא קשה מה שהקשו התוס' בדף ו' ולימא לי' דלא כלו לו חדשיו עד יום ח', דאם כן לא הוי מוכן אנב אמו ולא חזי לי בן השמשות. וגם שני קושיות המהרש"א ו"ל דלימא לי' דלא כלו עד יום האחרון של יום טוב ולא הוי מוכן גם כן מפני דלא חזי בין השמשות של אתמול, דהא לפי זה הוי גם כן מינו לשעבר, וזה לא אמדינן.

אמנם בוראי יש לחלק, דהתם כתבו התוס' במידוי דאינו אלא דרבנן, דמוקצה הוא דרבנן, ורק לרבי שמעון אמרינן שהוא דאורייתא, אבל כולם חולקים עליו ואומרים שאינו אלא מדרבנן, אבל הכא בשחיטת העגל הרי זה בוודאי דאורייתא, מאן לימא לן דלא אמרינן מינו לשעבר, דהלא חמור הוא, שהרי כתבו התוס' הנ"ל גבי נוי סוכה, מפני דהוי מצוה דיום טוב, אמדינן אף מינו לשעבר, והתם לא הוי מוקצה דאינו אלא דרבנן, אף על פי כן אמרינן אף מינו לשעבר, כל שכן הכא דבוודאי שחיטת דאורייתא היא, על כרחך צריך לומר אף מינו לשעבר בוראי.

אמנם הרי שקיל וטרי בספר שמלה חדשה, בזה העגל שנולד ולא ידוע שכלו לו חדשיו, ושחטו, אם מותר לאכול בדיעבר, ובגמרא דשבת (קל"ו ע"א) יש פלוגתא, דרשב"ג סבר כל שלא שהה למ"ד יום בארם ובבמה ח' ימים נפל הוי, וחכמים חולקים עליו, ופסק בשמלה חדשה בספרו תבואת שור (סי' ט"ו), דאינו אסור העגל ששחטו קודם ח' ימים ללידה, מפני דהלכה כרבנן דאולינן בתר רובא, ורוב בהמות ולד מעליא יולדין, רק דיש לאסור מחמת רבי שמעון, ואין זה גם כן אלא מדרבנן. ולפי זה לא קשה שני קושיות המהרש"א הנ"ל, דלפי מה שפסק השמלה חדשה, בזה הוי גם כן דרבנן, ובדרבנן לא אמדינן מינו לשעבר, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

הערות על ספר יד מלאכי

מהנאון מוה"ר אלחנן הענלי פיורדא דיין בק"ק מאנהיים זצ"ל

(א) ביר מלאכי אות ב' השיג על בעל לחם משנה (פ"ט מהל' מאכ"א הלכה ב') שכתב לאו הבא מכלל באם אינו ענין, אין לוקין עליו, והביא ראי' מתוס' בב"מ דף ס"א [ד"ה לעבור], וכתב היר מלאכי, שהביא הלח"מ ראי' לסתור ע"ש. ונראה לישב, דהא הטעם לסברתו שאין לוקין בלאו הבא באם אינו ענין, הוא משום כיון שהתורה משני בלישנא, ע"כ לומר שאין לוקין, והא בלא תגזול טעמא רבה איכא, כיון שעובר בב' לאוין, מש"ה לא כתבה התורה תרדויהו בלשון עושק, וכי האי גוונא כתבו תוס' שם דף ס' ע"ב בד"ה למה. ולפי הנ"ל מיושב מה שהקשה בעל יד מלאכי מהא דאיתא בשבועות דף כ"א שלוקין על שבועת שקר, דהא טעמא רבה איכא שהוציא קרא שקר בלשון שוא, לומר מה שוא לשעבר כו'. ובה מתורץ קושית תוס' בשבועות דף ג' ע"ב בד"ה כדרבא, דאצטריך להביא רבא, דאל"כ אין לוקין על אכלתי ולא אכלתי, דהוי לאו הבא באם אינו ענין, אבל עס דברי רבא ניחא, דיהיב טעמא כו'. והאי דסנהדרין נ"ד כל שוכב כו', גם שם איכא טעמא, כראיתא שם דף ט"ו ע"א.

(ב) ביר מלאכי אות ג' השיג על הרא"ם [שכתב דהא דאין למרין למד מלמד בקרשים, זה לא שייך בלימוד דו"ו וסיף על ענין ראשון]. ואין להקשות אי גם זה מיקרי למד מלמד, א"כ הדרא קושית הרא"ם לדוכתא, מנ"ל דאין תמות וזכרות בעופות, ע"ש. וי"ל דעדיין קשה, לכתוב דק בצאן ונילף בקר ועוף מצאן, כמו צפון דילפינן מצאן, אלא ש"מ שהתורה בא להורות שלא נילוף תמות וזכרות ממקום אחר. ועיין עוד בספר צידה לדרך על התורה.

(ג) ביר מלאכי אות ד' הוכיח דאי סבירא ל' לר' יוחנן ככל טרפות אין הלכה כרשב"ג, הו"ל לר' יוחנן למימר חוץ מערב כו' וטרפות. ותמוה היא, אלא מאי בחד טריפה ס"ל דאין הלכה כוותי', קשה נמי, אמאי לא קחשיב ר' יוחנן. אך כללא דר' יוחנן לפי כמה מפרשים הוי דק במשנה, עי' בתשובות חות יאיר דף צ"ה ריש ע"א.

(ד) ביר מלאכי אות וי"ו הביא דאי' מע"ז דף ח' [דאדם חשוב צריך להחמיר על עצמו]. ואין דאי' כלל, דהא לא החמיר על עצמו, דק מרינא פירש, כיון דשמע דהורה, כיון שחשוב הי', ע"ש ברש"י.

(1) הוא בנו של הנאון מוה"ר נתנאל פיורדא זצ"ל דיין בק"ק מאנהיים (בנו של הנאון מוה"ר בנימין זאב אבד"ק זמינאדא זצ"ל בעמח"ס עיר בנימין). כיהן הרבה שנים כדיין בק"ק מאנהיים. נפטר בערב יום הכיפורים שנת תקס"ג לפ"ק, ונקבר ממחרת יום הכיפורים בעיר מאנהיים.

בדין פירי לא בעי סוכה

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

יומא דף ע"ט ע"א. אמר רבא אמר רב יהודה כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה, מיתבי מעשה והביאו לרבן יוחנן בן זכאי לשעום את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ורלי של מים ואמרו העולם לסוכה וכו' וכשתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה וכו', הא כביצה בעי סוכה וכו', רבא אמר התם היינו טעמא משום דהוי פירי ופירי לא בעי סוכה. הנה הבעל המאור סוף פרק הישן פסק כרבא, והרי"ף השמיטו, וכתב הרמב"ן שם טעמי' משום דרבא לא הוצרך לומר כן אלא לתרץ הא דפרכינן עלי' דרב יהודה דאמר כותבת הגסה יתירה מכביצה מעובדא דר"ג ור' צדוק והיינו למאי דדייקינן הא כביצה בעי סוכה, אבל לאביי דאמר בפרק הישן כביצה לא בעי סוכה, ממילא אסתלקא קושיא דמותבינן ואידחי נמי פירוקא דרבא, והדרינן למאי דאמרינן מעיקרא פירי בעי סוכה, וכפשטא דמתני' דרבי התם, ועוד דבמסקנא אמרינן כותבת הגסה היא פחותה מכביצה, ולא איצטריך לשינוי' דרבא, עיי"ש.

והרמב"ם ריש פ"ב מהל' שביתת עשור כתב דכותבת הגסה היא פחותה מכביצה, והיינו כרב זביד, ובפ"ו מהל' סוכה פסק דפירי לא בעי סוכה, והיינו כרבא, ועוד דשם דין ו' פסק דכביצה לא בעי סוכה כאביי פרק הישן, ולפי דברי הרמב"ן שהבאתי, הם תרתי דסתרי אהדדי.

ונדאה ליישב, דאף דלפי הסוגיא דיומא לפי המסקנא אינו מוכרח דפירי לא בעי סוכה, מ"מ כיון דרבא אמר הכי, לא מחמת קושית הש"ס קאמר הכי, אלא דיש לו הוכחה ממקום אחר דלא בעי סוכה, דגרסינן בפרק הישן (דף כ"ז) ר' אליעזר אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה וחכ"א אין לדבר קצבה, חוץ מלילי י"ט ראשון של חג, ואמרינן מאי טעמא דר' אליעזר, תשבו כעין תדורו מה דירה אחד ביום ואחד בלילה אף סוכה, וחכ"א כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה כו'. וכתבו תוס', משמע דבי"ט לא הוי חובה לאכול, לפ"ז אם טעה ולא הזכיר של י"ט בבמה"ז א"צ לחזור, והא דאמרינן פרק ג' שאכלו (ברכות מ"ט ע"ב) שבתות וי"ט לא סגי דלא אכיל אם טעה חוזר, לא מיתקומא אלא בלילי י"ט ראשון של פסח ושל סוכות, והא דאשכחן פ"ב דביצה ופרק אלו דברים גבי י"ט חלקהו חציו לד' וחציו לכס, לר"י אפשר בבשרא ופירי שאין בהן ברכת המזון, עכ"ל. והר"ן כתב לתרץ, דמדיון י"ט סגי לאכול כביצה עראי חוץ לסוכה, ושפיר אמרינן הכא דאי בעי לא אכיל, כלומר יותר מכביצה, שיהא חייב בסוכה, רק דאוכל כביצה משום י"ט ופטור מן הסוכה, ולפיכך לילה הראשונה דחובה לאכול בסוכה דגמרינן

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע' עמוד ט"ו. - דבר זה הועתק מכת"ק המונח בגניו ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נדיב ושוע מו"ה שאול הוטמערער נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

ממצה, צריך לאכול יותר מכביצה, עכ"ל. ובאמת דתירוצו זה יותר נכון, מלמדחק דבברכות איירי בלילי י"ט ראשון כתירוצו תוס', וצריך להבין אתוס' למה נאדו מתירוצו זה דהוא מרווח יותר.

ונראה דכוונתם לתרוצי מלתא אליבא דכ"ע, ותירוצו זה לא עלתה לכ"ע, דלפי סברת המקשה ביומא דכביצה בעי סוכה, וכן הוא דעת רב ירמי' שם, וקיימי מלתא אהא דרבי צדוק דאוכל פחות מכביצה ולא בירך אחריו, וכתבו בתוס' שם דסובר כר' יהודה דאמר עד כמה מזמנין עד כביצה דוקא, וכיון שכן, לא משכחת שיעור שיהא חייב בבהמ"ז ולא יהא חייב לאכול בסוכה, וקשיא לדידהו הא דחכמים דאמרי אי בעי לא אכיל, והא לר' יהושע בעינן חציו לכם, ודוחק לומר דחכמים לית להו הא דר' יהושע, וגם מהא דברכות דאמרינן דחייב לחזור ולברך משום דלא סגי דלא אכיל, וליכא מאן דפליג עלי' דרב נחמן שם, מש"ה תירצו דבברכות קמיירי בלילי י"ט ראשון, וחציו לכם יכול לקיימה בבשר ופירי.

א"נ י"ל דהתוס' סבירא להו הא דכוית או אפי' כביצה לא בעי סוכה, היינו כשאכלו דרך עראי, אבל כשקבע עלי' חייב בסוכה, וראי' מלילי י"ט ראשון דסגי כשאכל כוית בסוכה, אע"ג דבשאר ימים כוית לא בעי סוכה, ע"כ היינו משום דחובה לאכול כוית בליל ראשון הוי לי' קבע ובעי סוכה, וכן כתב הר"ן בשם יש אומרים, וא"כ שפיר מקשים תוס' מההיא דברכות ומר' יהושע, דאין לומר דאוכל כוית דצריך לברך אחריו ולא בעי סוכה, הא כיון דלא סגי דלא אכיל, הו"ל קבע ובעי סוכה אפי' כוית כמו בליל י"ט ראשון.

ויש נפקותא בין סברות אלו, לסברא ראשונה דהתוס' לא הוצרכו לדוחק זה רק אליבא דהמקשה ורב ירמי' דהכא, מוכח דפירי לא בעי סוכה, דהא בעינן חציו לכם ומוקמינן לה בפירי, וקשיא הא המקשה ורב ירמי' ע"כ ס"ל דפירי בעי סוכה, ועכצ"ל דהיינו דוקא כשקבע עליהו, אבל דרך עראי לא, ולפיכך יכול לקיים חציו לכם בפירי דרך עראי, אבל לסברא שני' דכיון דחובה לאכול הוי קבע אפי' פחות מכשיעור ובעי סוכה, א"כ מוכח דפירי לא בעי סוכה אפי' קבע עליהו, דהא חובה לאכול פירות משום חציו לכם ואפ"ה לא בעי סוכה, דהא רבנן אמרו אי בעי לא אכיל.

והנה נראה דבהא פליגי רב ירמי' ורבא, דרב ירמי' ס"ל דלא כסברת הי"א שכתב הר"ן, אלא דאף אם חובה היא לאכול לא מיקרי קבע עד שיאכל כשיעור, דהיינו כביצה, וא"כ קשיא לדידי' קושית תוס', וצריך לתרץ קושית תוס' הנ"ל כתירוצו תוס', ומוכח דפירי לא בעי סוכה דרך עראי, אבל דרך קבע בעי סוכה, וכמו שכתב הרא"ש פרק הישן. ומה שהקשה המג"א סי' תרל"ט דא"כ מאי פריך מרבן גמליאל, דלמא רבן גמליאל דרך עראי אכל, יש ליישב מדקתני ב' כותבות, ע"כ דדרך קבע אכל רק שלא הי' כשיעור, דאל"כ ליתני סתם פירות, דהא דרך עראי לא בעי סוכה אפי' אכל הרבה, וליכא למימר דהוי אמינא אפי' דרך קבע לא בעי סוכה, דמג"ל דרבן גמליאל אכל דרך קבע להוכיח מינ' דלא בעי סוכה, אלא ודאי דקושטא הוא דדרך קבע אכל, ודוקא ב' כותבת, אבל יותר לא.

ורבא ס"ל דלילה ראשונה כיון דילפינן ממצה, סגי בכזית, וכמו שכתבו תוס' והרא"ש פרק הישן בשם הירושלמי, וכיון דחזוין רכזית בעי סוכה, אלמא כיון דחוכה הוא הו"ל קבע, וא"כ ע"כ פירי אפי' דרך קבע לא בעי סוכה וכמו שכתבתי. מיהו הר"ן שכתב לתרץ קושית תוס' כמו שהבאתי, למעמי' אויל שכתב לתרץ קושית הרמב"ן דאף לאביי דאמר כביצה לא בעי סוכה, פריך שפיר, דע"כ אפי' אי ב' כותכות בלא גרעינים הוי כביצה, כותבת הגסה עם הגרעינים לא הוי יתר מכביצה, מדקאמר רב פפא היינו דאמרי אינשי תרי קבא כו', מכלל דלסכרת המקשה כותבת עם הגרעינים שוה בשיעורי' עם ב' כותכות בלא גרעינים, דאל"כ מאי קאמר היינו דאמרי אינשי כו', הא גם המקשה הכי אית לי', ועיקר קושיא הוא מדכביצה בעי סוכה, שאז אף אם הכותבת וגרעינים הוא יתר מב' כותכות, מ"מ לא הוי יתר מכביצה, אלא ע"כ דהמקשה הי' סוכר דשוין בשיעוריהו, וא"כ אפי' הוי כביצה לא בעי סוכה פריך שפיר, עיי"ש, והא דקאמר הא כביצה בעי סוכה, לפום ריהטא נקט הכי, וע"ש. ולפ"ז מתרץ שפיר דאשכחן דחייב כבהמ"ז ולא בעי סוכה לכ"ע אפי' לר' צדוק דסוכר כר' יודא דלבהמ"ז בעינן דוקא כביצה, אפי' לסוכה בעינן דוקא יותר מכביצה, ואין להקשות א"כ מאי פריך הכא דלפי' הר"ן פריך שפיר אפי' אי כביצה לא בעי סוכה, וגם לשיטתו' לא מוכח דקבע על פחות מכשיעור דיהא חייב בסוכה, דהא סיים הר"ן דלילה ראשונה בעינן שיאכל יותר מכביצה, עיי"ש.

אמנם לע"ד אין אין פי' הר"ן מיוחד בפ' הסוגיא, דהא בלא"ה יש להבין דמאי פריך דלמא שאני בין כותבת הגסה לכותבת סתמא, דכותכות הגסה יתירה מכביצה וב' כותכות סתמא הן פחות מכביצה, דהא רב יודא ע"כ ס"ל לחלק כהכי, דאל"כ קשיא עלי' ממתני' דבית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת, כדמקשינן בלישנא דרב זכיר, וע"כ כדמשני לחלק בין כותבת הגסה לכותבת סתמא, וא"כ מאי פריך הכא, וכן הקשה בספר תוס' יום כיפורים, והניח בצ"ע. ונראה ליישב דוודאי המקשה אסיק אדעתו' דכותבת הגסה הוא יתר מכותבת סתמא, רק דפריך דלא יתכן דב' כותבות סתמא הן פחות מכביצה וכותבת הגסה הוא יותר מכביצה, דכולי האי לא הוי יותר, אלא דאם הן פחות מכביצה, כותבת הגסה הוא כביצה, ואי הן כביצה כותבת הגסה וגרעיניו הוא יותר מכביצה, ופריך שפיר ודו"ק היטב.

ולפ"ז ליתא לדברי הר"ן, דק דע"כ קושית הש"ס הי' דוקא אי כביצה בעי סוכה, וא"כ עכצ"ל לתרץ קושית תוס' בפרק הישן כתירוץ תוס', דליכא למימר כתירוץ הר"ן, א"כ להמקשה ורב ירמ' דהכא הדרא קושיא לדוכתי' כמו שכתבתי, ולפ"ז מוכח דפירי לא בעי סוכה אפי' קבע עליהו כשינויא דרבא.

ולפ"ז עלו דברי הרמב"ם יפה, דאע"ג דפסק דכביצה לא בעי סוכה ודלא כסכרת המקשה ורב ירמ' ורבא, וגם פסק דכותבת הגסה פחותה מכביצה, מ"מ מוכח דפירי לא בעי סוכה מכח קושית תוס' בפרק הישן, ולא ס"ל כתירוץ הר"ן, כי אין פירושו מיוחד כמו שכתבנו, ומוכח מהתם דאפי' קבע על פירי לא בעי סוכה, וכן משמע ברמב"ם דכתב סתם פירות לא בעי סוכה ולא חילוק ורבא, ודו"ק היטב.

מיהו הרא"ש דפסק נמי כרבא דפירי לא בעי סוכה אפי' קבע עלייהו, אי אפשר ליישב בהכי, דבפרק שלשה שאכלו כתב תירוץ אחר אקושי' תוס' יעו"ש, דלפי דבריו לא מוכח מידי דפירי לא בעי סוכה, ודבריו צ"ע.

כתב הרא"ש בפרק הישן סי' כ', פירי לא בעי סוכה, ורבינו מאיר הי' נזהר מלאכול פירות חוץ לסוכה כו' הי' סוכר להחמיר כהאי לישנא דפירי בעי סוכה, עכ"ל. ושמעתי מקשין דמנ"ל להרא"ש הכי, דלמא ר"מ נמי סוכר לדינא דפירי לא בעי סוכה רק דהי' מחמיר כרבן גמליאל בשני כותבות. ולי לק"מ, דמשמע דר"מ הי' נזהר בפירי אפי' בפחות ממכביצה לאכול חוץ לסוכה, מדכתב סתם שהי' נזהר כו', וא"כ אי אמרינן דפירי לא בעי סוכה כלל, לא שייך להחמיר בפחות מבישועה, דבישועה גופי' איכא חומרא, והאיך יזהר בפחות, דזה וודאי איכא למיחש ליוהרא, אלא ע"כ דס"ל דפירי בעי סוכה, ושפיר החמיר בפחות כרבן גמליאל, ודו"ק.

הערות במס' סוכה דף ט' ע"א

מהגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבויו זצ"ל⁽¹⁾

במס' סוכה דף ט' ע"א, במשנה. סוכה ישנה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ואיזו היא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום וכו'. ובגמ', מ"ט דבית שמאי אמר קרא חג הסוכות שבעת ימים לה', סוכה העשויה לשם חג בעינן, ובית הלל האי מיבעי לי' לכרב ששת וכו', אלא מאי טעמייהו דבית שמאי כתיב קרא אחרינא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, סוכה העשויה לשם חג בעינן, ובית הלל ההוא מיבעי לי' לעושינן סוכה בחולו של מועד, ובית שמאי סבירא להו כרבי אליעזר דאמר אין עושין סוכה בחולו של מועד, יע"ש בסוגיא.

וקשה לי כמה קושיות, (א) אמאי נאיד מאוקימתא קמייתא דפליגי בקרא דחג הסוכות שבעת ימים כו'. דהנה בלא"ה יש להבין איך למד עשיית הסוכה משיבת הסוכה, דלמא הישיבה צריך שיהי' לשם שמים דמצות צריכות כוונה, אבל מנ"ל דעשיית הסוכה דהוא תשמישי מצוה, דצריך כוונה, הגע בעצמך, הכונה בית הכנסת, הכי צריך שהבנין יהי' לכוונת מצוה, וצ"ל דסוכר כיון דסתם קרא משמע דבין הישיבה ובין העשי' צריך כוונה, וראייתו, משום דס"ל בעלמא מצות צריכות כוונה, וא"כ לא צריך קרא רק על עשי', וא"כ י"ל בפשיטות דבית הלל ס"ל כהילכתא כדאיתא במס' ראש השנה דף כ"ח ע"א דמצות אין צריכות כוונה מסבירא חיצונה, וקמ"ל קרא דשיבת הסוכה יהי' לשם שמים, אבל העשי' א"צ כוונה, דמנ"ל גם בזה דקרא עקר מסבירא חיצונה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קנט' ו' עמוד י"ג. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק שהגיע אלינו מעוזבון הרב הגאון מוה"ר מאיר גרינבורג אבד"ק קעזמארק ז"ל. תנצב"ה.

(ב) קשה לי, מנ"ל דבית הלל ס"ל דלא בעינן לשם חג, דלמא לכ"ע בעינן לשם חג, רק דפליגי בזה, כיון דעשאו קודם החג, ואיתא בירושלמי דלב"ה צריך עכשיו לתת בה טפח, וא"כ כיון דעכשיו עושה לשם שמים, אמרינן יש ברירה, והוכיח סופו על תחילתו, דגם מתחילה ה' דעתו לשם חג, וב"ה ס"ל בדאורייתא אין ברירה, ואמרינן אולי מתחילה לא ה' לשם חג, ועיי' בפרק קמא דביצה (דף י' ע"א) גבי טומאה, פלוגתא דבית שמאי ובית הלל לענין ברירה, ויש לעיין ולפלפל בזה הרבה.

(ג) קשה, דבע"כ להך לישנא ס"ל לב"ש דעושין סוכה בחולו של מועד עיי"ש, דאי אפשר לומר דאין עושין, דלא יוצרך קרא דשבעת ימים על עשי', דבשלמא לקמן (דף כ"ז ע"ב) דרשין שפיר דאין עושין, מקרא דחג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, דבעינן סוכה הראוי לשבעה, דכתיב לשון תעשה קודם שבעת ימים, משא"כ הכא דלא כתיב רק חג הסוכות שבעת ימים, דחוק מאד לפרש בקרא מה דלא נזכר, אלא ודאי דהפי' בקרא, דכל שבעת ימים יעשו סוכות ובעינן לשם שמים, וא"כ י"ל להיפך דבית הלל ס"ל דאין עושין סוכה בחול המועד, א"כ אי אפשר לומר דקאי על העשיו', ולכן בע"כ קאי על הישיבה. ומיהו הא לא קשיא, כיון דהלכה כבית הלל וקיי"ל עושין סוכה בחולו של מועד, ובפרט דרבי אליעזר אמר אין עושין, ור"א שמותי הוא, וכתבו התוס' דהי' מתלמידי בית שמאי (עי' ריש נדה), לכן ניחא להו לומר דבית שמאי ס"ל כרבי אליעזר.

אבל קשה לי, לאוקימתא בתרייתא דפליגי בקרא דחג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, וסובר ב"ש סוכה לשם חג בעינן, ולב"ה קאי קרא דעושין סוכה בחולו של מועד, וב"ש ס"ל דאין עושין, א"כ קשה לפי מה דאי' בדף כ"ז דלר"א ילפינן מקרא דחג הסוכות, דעשה סוכה הראוי לו' ימים, וא"כ מנ"ל לר"א דבעינן סוכה העשיו' לשם חג, וכמו לב"ה דלא ילפינן דבעינן לשם חג, משום דצריך קרא דעושין, כמו כן לב"ש אי אפשר למילף דבעינן לשם חג, כיון דצריך קרא על אין עושין.

ונראה לישב הכוונה, דהנה אם נעשה בחג מסתמא הוי כפירש, וכמ"ש רש"י במתני', והנה בקרא דחג הסוכות תעשה, משמע להדיא דבעינן שיפרש להדיא שעושה לשם חג, וא"כ בע"כ מאן דס"ל עושין סוכה בחולו של מועד, אי אפשר לסבור כב"ה, דאיך אמר קרא דרשאי לעשות סוכה בכל ז' ימים ויהי' לשם חג שיפרוש לשם חג, דהא סתמא נמי לשם חג, אבל ב"ש דס"ל כר"א דאין עושין סוכה בחולו של מועד, א"כ שפיר אמרינן סוכה העשיו' דהיינו קודם חג ולפעמים נעשה קודם ל' יום, בעינן לשם חג, וממילא ידעינן דבתוך ל' יום כיון דשואלין ודורשין ל' יום קודם החג, הוי כפירש, ולא צריך על זה קרא, וליכא סתירה בקרא, אבל לב"ה איכא סתירה, והבן וא"ש.

דברים נחמדים במס' סוכה דף כ"ז

מהגאון מוה"ר אליעזר פלעקלס ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

במס' סוכה דף כ"ז ע"א, א"ר אמי חזר בו ר' אליעזר, ופירש"י בד"ה חזר בו ר"א אצל חכמים לומר שאין לדבר קצבה ואם רצה להתענות יתענה חוץ מליל יום טוב ראשון בו עכ"ל. ותמהו מנא לי' דחזר מי"ד סעודות דלמא חזר מהך דאמר מי שלא אכל בו. ונראה דראיתי הגירסא בילקוט שמעוני בנחמ' דף קנ"ה ע"ד, ת"ר מעשה בר' אליעזר שהי' יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום סוכות בשעת פטירתו אמר להם אכלו משמנים, עכ"ל. והנה בש"ס שלפנינו במס' ביצה דף ט"ו ע"ב הגירסא שהי' יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום טוב בו, ופריך הש"ס והא שמחת יום טוב מצוה היא, ומשני ר"א לטעמי' דאמר שמחת יום טוב רשות, עיי"ש. ואי כגירסת הילקוט שהי' דורש בהלכות סוכה, פשוט הנראה לעינים להולך ישר, שהי' בחג הסוכות, ודרש הלכות חג בחג, כדריק הש"ס שילחי מגילה, וא"כ הי' דורש כל היום כולו, וחסרה אחת מהי"ד סעודות, ור' אליעזר הוא דאמר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, בשלמא לגירסת הש"ס שלפנינו, יום טוב אחר הי', אבל לגירסת הילקוט קשה. והנה גם נ"ל דרש"י הי' גירסת הילקוט כגמרא, ומזה הוכיח רש"י דחזר אצל חכמים שאין לדבר קצבה, ואם רצה להתענות יתענה, ודו"ק.

במס' סוכה דף כ"ז ע"ב, תנו רבנן מעשה בר' אליעזר ששבת בגליל עליון בסוכתו של יוחנן ברבי אלעאי בקיסרי ואמרי לה בקיסרין בו עכ"ל. והוא דבר תימה, מה נפקא אם המעשה היתה בקיסרי או בקיסרין, הא עיקר השאלה היא אם מותר לפרוס סדין, והלא נודע כל דברי התלמוד גדול וקדוש וכל דבור ודבור במדות נתקדשו. ועוד אני תמה על רש"י ז"ל ד"ה ששבת בסוכתו בו, לקמ' פריך הא אמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנין בו עכ"ל. וקשה הא מתחלה פריך הש"ס לקמ' והא אמר ר' אליעזר אין יוצאין מסוכה לסוכה, ואח"כ פריך מהא דאמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנין, ולמה ציין רש"י על פירכא תנינא ולא על פירכא קמייתא.

ונראה דהנה קשה מאי פריך התלמודא והא א"ר אליעזר משבח אני את העצלנין ומשני שבת הוא, מאי פריך ולמה לא משני כדמשני הש"ס לעיל מיני' שם הא דאזיל ואתי ביומי' הא דאזיל ולא אתי ביומי'. ונראה דמסדר התלמוד ידע דאחת משתי מקומות קיסרי או קסרין היתה סמוכה ליד מקומו של ר' אליעזר, ואחת היתה רחוקה ממקומו, ולא הי' יכול לתרץ דאזיל ואתי ביומי', דלמא המעשה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ' עמוד מ"ו. - דברים נחמדים הללו הועתקו מכת"ק, והגיעו אלינו ע"י הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יתברך ממעון הברכות בכט"ס.

שהי' כך הי' במקום רחוק דלא אפשר דאזיל ואתי ביומי', לכך מסיק התלמודא דשבת הואי, ולהבין קושית המקשה הזה והא אמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנין, שלא לחלק בין אזיל ואתי ביומי' כנ"ל, הקדים שלא נודע ברור באיזהו משתי המקומות אשר שבת.

ונראה דגם רש"י ז"ל הרגיש למאי נ"מ מקדים התלמודא בקסרי ואמרי לה בקסריון, לכך פירש, לקמי' פריך הא אמר ר' אליעזר משבח אני את העצלנין, וקשה מאי פריך, דלמא אזיל ואתי ביומי', וצ"ל דבאחת משתי המקומות לא הי' אפשר דאזיל ואתי ביומי', ודו"ק. והוא דבר נאה ומתקבל לענ"ד.

במס' סוכה דף כ"ז ע"ב, מעשה בר' אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן בר' אלעאי כו' והגיע החמה לסוכה א"ל מהו שאפרוש עלי' סדין א"ל אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא העמיד ממנו שופט, הגיע החמה לחצי הסוכה אמר מהו שאפרוש עלי' סדין, א"ל אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא יצא ממנו נביאים, שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים כו', הפשיל ר' אליעזר טליתו לאחוריו ויצא, לא מפני שהפליגו בדברים, אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו כו', עכ"ל. הנה המאמר הזה סתום וחתום, ואחר העיון בט"ו א"ח סי' תרכ"ט ס"ק כ"ב נראה לענ"ד, דר' אליעזר הי' משיב הלכה, כי הדבר פשוט וברור מאן דס"ל סוכה דירת קבע בעינן איהו ס"ל שבעה ימים הוי קבע, ומאן דס"ל סוכה דירת עראי בעינן איהו ס"ל שבעה ימים לא הוי קבע, ועיין במס' יומא דף יו"ד דפליגי ר' יהודה ורבנן בלשכת פרהדרין אם חייבת במזוזה או לא שבהן גדול הי' שם כל שבעה ימי הפרישה, ושקיל וטרי שם בפלוגתא דר"י ורבנן אי סוכה חייבת במזוזה, ומסיק שם ר' יהודה לטעמי' ורבנן לטעמייהו, ר' יהודה סבר סוכה דירת קבע וחייבת במזוזה, ורבנן סברי סוכה דירת עראי ופטורה ממזוזה, עיי"ש. ואי סוכה דירת קבע, אסור לפרוש עלי' סדין, דאסור להוסיף על אהל קבע, ואי דירת עראי, מותר להוסיף.

ועיין בילקוט שמעוני בסדר וזאת הברכה בשם הפסיקתא (דף ש"ט ע"ד) ו"א שבטים ברך משה, ולמה לא ברך שבטו של שמעון, לפי שהי' בלבו עליו על אותו מעשה שעשה בשיטים כו', ובשביל שלא ברכו, לא העמיד ממנו שופט, והכתיב וימלוך זמרי שבעת ימים בתרצה, א"ר יודן לית שבעה יומין במלכותא כלום, ואמרו עוד שם, וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה, כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה, וכן פירש"י בחומש. והנה לרעה זו אף שמעון העמיד שופט, ושבעה יומין הוי קבע, ואף זמרי הי' במנין השופטים, כי מלך שבעה ימים בתרצה. ודע דר' אליעזר הוא מאותה שיטה דס"ל סוכה דירת קבע בעינן, כדאמר אב"י לעיל דף ז' ע"ב, אמור מעתה, דר' אליעזר לשיטתו' לשואל כענין, השיב כהלכה, אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא העמיד ממנו שופט, דאף משבט שמעון העמיד שופט, כדכתיב וימלוך זמרי שבעת ימים בתרצה, וברכה של

שמעון היתה נכללה בברכת יהודה, וא"כ צ"ל שבעה ימים הוין קבע, ומכללא איתמר דאסור לפרוש סדין, ועיין.

הגיע חמה לחצי סוכה אמר מהו שאפרוש עלי' סדין, כי הרגיש ר' אליעזר שיוחנן לא שת לבו לדברות הראשונות אשר שם רמז לאסור, והשיב ר' אליעזר בחכמה נפלאה אשר בו תרמוז האיסור, ואמר אין לך כל שבט ושבט בו' שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים בו', וקשה הא גם שבט לוי העמיד מלך, כדאמרו ז"ל ויהי בישראל מלך דקאי על משה, וצ"ל דס"ל דמשה לא הי' מלך אלא ויהי בישראל מלך קאי על הקב"ה, כמו שפירש"י בחומש, יען דרש זה מיתלא תלא אי משה כהן הי' או לא, ועיין בירושלמי פ"ג דמס' הוריות ראין מושחין מלכים כהנים, א"ר יודן ענתודריי' על שם לא יסור שבט מיהודה, אר"ח בר אבא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל מה כתיב בתרי' לא יהי' לכהנים הלויים. [וחפשתי בהרמב"ם בהלכות מלכים ולא מצאתי שהעתיק דין זה, וצל"ע].

ודבר זה גופי' תלוי ועומד אי שבעה ימים הוין קבע או לא, לפי מה דאמרו ז"ל במס' תענית דף י"א ע"ב ובמס' ע"א דף ל"ד ע"א, לא שימש משה כי אם שבעה ימי המלואים, עיי"ש ברש"י ותוס'. ועתה המה אונך ושמע, אי שבעה ימים הוין קבע, לא הי' אפשר להיות משה מלך, שהרי הוא הי' כהן קבוע, אבל אי שבעה ימים לא הוין קבע, הי' משה מלך. ועפ"י הדברים האלה, המה דברי ר' אליעזר, אין לך כל שבט ושבט בו', ושנים העמידו מלכים, וקשה הא שלשה העמידו מלכים, דהא גם משה משבט לוי הי' מלך, וצ"ל ויהי בישראל מלך קאי על הקב"ה, ומשה לא הי' מלך, אחר שכבר נתכהן, וצ"ל שבעה ימים הוין קבע, ואסור להוסיף על האהל, והיינו דסיים, לא מפני שהפליגו בדברים, דבאמת אמרו שהשיב ר' אליעזר כהונן, אלא שלא אמר בפירוש, ומה שלא אמר מפורש, מפני שלא שמע מפורש מפי רבו, והוא לדעתי דבר נאה ומתקבל. [ועיין בתרגום המכונה בשם תיב"ע, בפסוק וימת משה, מונה למשה כתר כהונה וכתר מלכות].

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידושי' או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

במס' סוכה דף ל"ה ע"א

מהגאון מוה"ר דניאל פרוסטיין ראבד"ק פרעשבורג זצ"ל

סוכה דף ל"ה, פסקא. אתרוג של ערלה פסול, מאי טעמא פליגי בה ר' חייא ור' אבין ור' אסי, חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון וכו', עד סוף הסוגיא. והרמב"ם (הל' מעשר שני פ"ג הלכה י"ז) פסק כרבי מאיר רמעישר שני ממון גבוה ואסור לקדש בו את האשה, ואפ"ה כתב דאתרוג של מעשר שני בירושלים יוצא בו, וכן עיסה של מעשר שני בירושלים חייב בחלה, וכן יוצא במצה של מעשר שני בירושלים. ובאתרוג ובמצה איכא למימר דס"ל כמ"ד היתר אכילה, אבל בחלה א"א לתרוצי הכי, דהא ר"מ נופי' אמר רעיסה של מעשר שני פטורה מחלה, כדאיתא בסוגיא.

ונ"ל דאיתא בקרושין דף נ"ד ע"ב, א"ר נחמן הלכה כר"מ הואיל ותנן כוותי' רתנן כרם רבעי וכו', ומסקינן משום דבבבירתא היא. והקשה השער המלך, דלרב חסדא בסנהדרין דף ק"ב ע"ב רבנבולין כ"ע מורים דפטור מן החלה, ולרוב הפירושים דכ"ע מורים בנבולין דממון גבוה היא, קשה מנ"ל דבית הלל כר"מ, הא מוכח ממתני' ראיירי בנבולין, כיון שאמרו והעניים פודין לעצמם, וכעין זה הקשו בתוס' דף נ"ג ע"ב ד"ה איהו, ע"ש, ותירצו דטעם דרב חסדא לאו משום דממון גבוה הוא, אלא משום דלית ב' היתר אכילה לא מקרי עריסותיכם, אמנם לקושיא הנ"ל אינו מעלה ארוכה, ראכתי קשה מנ"ל דב"ה ס"ל כר"מ, דלמא טעמא דלא נקרא פרט כרמך, משום דלית ב' היתר אכילה בנבולין בלי פריון, וכמעשר שני הוא בכל דינו, וטעם דב"ש מבואר דסבר דנקראת היתר אכילה כיון דאית לי' פריון, וצ"ע.

ועיין בפני יהושע בתוס' הנ"ל שהקשה מה פריך הש"ס בסנהדרין לרב חסדא ממה שאמרו דעיר הנדחת יגנוו, הא מסקינן בשמעתין דלכ"ע היתר אכילה בענין, ולולי כן לא מקרי לכם, וממילא דלא הוי שללה. וי"ל בפשטא דלרב חסדא מוכח, דמה שאמרו בנבולין לא מקרי היתר אכילה, לכן פריך הש"ס לרב חסדא דוקא. אמנם ע"פ דרכינו יתורץ הקושיא בדרך המובחר, והוא, דהנה בשמעתין תוס' ר"ה לפי וכו' מקשים, למה לא קאמרי לפי דכתותי מיכתת שיעורי', דהא ערלה לשריפה קאי, והמהרש"א וגם התוס' הרגישו, למה פריך הש"ס מאתרוג של תרומה טמאה, דהא לשריפה קאי, וכתותי מיכתת שיעורי'. ונ"ל קושיא חדא באידך, דהנה הרא"ש בשמעתין כתב הגירסא בשם ספרים, אתרוג של אשרה משום מצוה הבא בעבירה, והטעם משום דאתרוג לא בעי שיעורא, והא דפליגי ר"מ ור"י אי כאגוז אי כביצה, היינו טעמא משום דפירי בעינן, אבל כיון דפירי היא לא בעינן שיעורא, עיי"ש. אמנם הרא"ש מקיים הגירסא שלנו משום דכתותי מיכתת שיעורי', ולפ"ז י"ל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ו' עמוד ט"ו. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח באוצרו הטוב של ידירנו הרבני החסיד הגניר הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

קושית התוס' הנ"ל, די"ל דר"ח ור"א ס"ל דאתרוג לא בעי שיעור, ואין כאן פסול משום כתותי מיכתת שיעורי, וממילא יתורץ קושית מהרש"א, דלדידהו פריך הש"ס שפיר מתרומה טמאה.

אמנם עדיין פש נבן לתרוצי סתמא דגמ', דקאמר אתרוג של אשרה משום כתותי מיכתת שיעורי, אמאן תרמיהו. ונ"ל דהנה לתרץ קושיית הנ"ל על ר"נ דקאמר דב"ה כר"מ, והקשיתי דלמא הא דפטר ב"ה דלא נקרא פרט כרמך, היינו משום דלית ב' היתר אכילה, וע"כ צ"ל דס"ל לר"נ כס"ד בסוגיא דלא בעינן היתר אכילה אלא דין ממון, ולתרץ קושית הש"ס מאתרוג של תרומה טמאה, ע"כ צ"ל משום כתותי מיכתת שיעורי. ולפ"ז י"ל דסתמא דגמ' קאי אליבא דר"נ, אמנם עדיין קשה לשיטת רש"י במתני' דאתרוג של מעשר שני בירושלים, דפי' אבל גבולין דלית ב' היתר אכילה, אינו יוצא בו, והא תינח לר"ח ור"א, אבל לפי מה שפרשתי לר"נ הנ"ל, קשה למה מפרש מתני' בירושלים דוקא, ואי מתני' כר"מ אפי' בירושלים איתא, והא דלא מקשה הש"ס בשמעתין מהך דיוקא, י"ל כמ"ש מהרש"א לתרץ מ"ט לא מקשה מטביל לשיטת רש"י, משום דעדיפא לאקשווי מתרומה טמאה, דקדים במתני', אבל על ר"נ קשה כנ"ל.

ולתרץ זאת ע"כ צ"ל דר"נ סובר רכל כמה דאית ב' היתר אכילה או דין ממון מ"מ מקרי לכם, ער דלית ב' לא היתר אכילה ולא דין ממון, ולפ"ז י"ל דמתני' כר"מ ובירושלים, ויוצא משום היתר אכילה, ובגבולין דלית ב' תרווייהו לא היתר אכילה ולא דין ממון, אינו יוצא בו. ולפ"ז מתורץ קושית הפי' הנ"ל, דדוקא לר"ח קשה, אבל לר"נ לק"מ, דאיכא למימר דמתני' דעיר הנחת כרבנן. (וזה אינו קושיא, דהגמ' יביאו הסוגיא רשמעתין ולהוכיח דלר"ח ור"א בעי היתר אכילה, דלמא לי' לש"ס להאריך ולהקשות). וק"ל.

ולפ"ז מתורצים ג"כ כל דברי הרמב"ם, די"ל דאיהו ס"ל כר"נ וכמו שהוכחתי דסתמא דגמ' כוותי', ובלא"ה ר"נ בתרא הוא לגבי ר"ח ור"א, ושפיר כתב אתרוג של מעשר שני בירושלים יוצא בו, ובעיסה של מעשר שני בירושלים חייב בחלה, כיון דאית ב' היתר אכילה, והא דפטר ר"מ עיסה של מעשר שני, י"ל דהיינו בגבולין ור"מ פטר משום דאין כאן היתר אכילה ולא דין ממון, אבל לרבנן כיון דיש כאן דין ממון יוצא, והא דקאמר בש"ס לימא מסייע, היינו דהסוגיא קאי לר"ח ור"א, דלכ"ע בעינן היתר אכילה, וא"כ מוכח דפלוגתייהו בירושלים, א"כ לר"נ הנ"ל שפיר י"ל דבגבולין דוקא, וא"כ מתורצים כל דברי הרמב"ם בטוב טעם, והא דקאמר הש"ס של תרומה טמאה משום דלית ב' היתר אכילה, היינו לר"ח ור"א. (מיהו מ"ש הרמב"ם בפ"ח ה"ט הא דפסול משום שאסור באכילה פסול כל ז', ע"כ כוונתו על אתרוג של טבל, דאי תרומה טמאה בל"ה פסול משום כתותי מיכתת שיעורא, ולפי מ"ש למעלה דפסק כר"נ, ולר"נ הוי לכם אלא אם ישנם תרווייהו אין דין ממון ואין היתר אכילה, וקשה מאתרוג של טבל, וע"כ מוכרח לפי מ"ש התוס' דטבל ה"ל רשותפות, ובאמת אינו פסול אלא בי"ט ראשון, והרמב"ם פוסל משום שאין בו היתר אכילה, וגם מטעם זה אין לפסול כל ז', ובס' כפות תמרים מרגיש בזה, וכתב דס"ל דאם אין בו היתר אכילה לא הוי פרי, ופסול כל שבעה, וכן משמע מפי' משניות).

ביאור בתוס' במס' סוכה דף כ"ט

מהגאון מוה"ר בנימין וואלף פוקס אבד"ק סערעד זצ"ל⁽¹⁾

במס' סוכה דף כ"ט ע"ב, תוס' ד"ה לולב הגזול והיבש פסול. השינו בתחילה על רש"י שכתב הטעם דלולב היבש פסול דכתיב זה אלי ואנוהו, והשינו עליו תוס', וכתבו טעם משום דמקשינן לולב לאתרוג, ובאתרוג כתיב הדר. ואח"כ פירשו מאימתי נקרא יבש, ומסיק משתפרך בציפורן, דאי אפשר לפרש דיבש היינו י"ב חודש, דלמה כתב בהרס שיעור יבש רוב עליו ונשתיירו שם ג' בדי לחין כשרין, אלמא דאין יבשות תלוי בי"ב חודש, ע"כ.

ויש לדקדק דלשונם אינו מובן, דבתחילה צריך לידע הפשט, ואח"כ הטעם. ונראה דהנה לכאורה יש לדקדק עור, דבמתניתין דקתני יבש פסול היינו דעת תנא קמא דנזכר בגמרא, ואמאי לא נקט ר' יהודה מכשיר, דהוי בר פלוגתי, אמנם לרש"י שכתב טעם משום זה אלי ואנוהו, י"ל דברייתא איירי בי"ב חודש, ומתניתין איירי בשנפרך בציפורן, ולפ"ז לרש"י יש הכרח דמתניתין איירי בשנפרך בציפורן, מלבד הכרח שכתבו תוספות מהרס, ראל"כ למה לא נקט ר' יהודה מכשיר כמו בברייתא, אלא ע"כ צ"ל דיש חילוק בין יבשות דיי"ב חודש ליבשות דנפרכת בציפורן, וע"כ איירי מתניתין בשנפרך בציפורן כמו שאמרנו לעיל.

אבל להתוס' שהטעם הוא משום הדר, לא צריך להאי חילוק, אלא די"ל דר' יהודה לא פליג אלא אהדר, משום דלא מקיש לולב לאתרוג כמו שמפרש הגמרא פלוגתייהו לקמן, אבל לזה אלי ואנוהו מודה ר' יהודה, והאי דקתני ר' יהודה מכשיר היינו בדיעבד, משום דזה אלי ואנוהו אינו אלא לכתחילה כמו שכתבו תוס'. ולפ"ז הי' יכול לאוקמי מתניתין ביבש דיי"ב חודש. על כן כתבו התוס', דהטעם דיבש פסול הוא משום הדר, וא"כ ליכא הכרח דמתניתין מיירי בנפרכת בציפורן, דיש חילוק בין הדר לזה אלי וכמו שכתבנו, והוי אמינא דבאמת היבשות דמתניתין היינו בי"ב חודש, לכן כתבו דא"כ למה נקט בהרס יבש היינו רוב עליו וכו', ולפ"ז מיושב שפיר סדר של התוס'.

(1) נולד בשנת תקע"ד לפ"ק לאביו הג"ר משה צבי פוקס דומו"ץ דק"ק לאשבערין זצ"ל. למד בפרעשבורג בישיבת הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. שימש כאב"ד בק"ק סערעד. כמה תשובות וחידושים ממנו נדפסו בשו"ת יד-רמה מאת בנו הגאבד"ק גראסווארדיין זצ"ל. נפטר ביום ו' לחודש תשרי שנת תרל"ד לפ"ק. - דבר זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו המונח אצל ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

פסקים והערות בהל' סוכה

מהגאון מוה"ר ישכר בעריש גרובארט אבד"ק בענדין זצ"ל⁽¹⁾

או"ח סימן תרכ"ט. במה דקי"ל במחצלת של קנים אם עשאה לשכיבה אין מסככין בה, נלפע"ד להורות באותן הפולקאשקעס⁽²⁾ שנעשו לעגלות, אם עדיין לא השתמש בהם, אף שנעשו לעגלות, מ"מ אם חתכו הקונה שקנאם לסיכוך ונעשו לסיכוך, כשרים. ולא דמי לשאר כלים דפסולים אפי' לאחר שבטלם מתורת כלי, דהני מילי במה שהוא באמת כלי, כגון מפץ באותן שעשאן לשכיבה, דתיכף כשעשאן היא ראוי' לשכיבה, אבל פולקאשקעס של עגלה אינה ראוי' כמות שהיא, והוי מחוסר מעשה, וקי"ל בפכ"ו דכלים משנה ז', כל מקום שיש חסרון מלאכה אין מחשבה מטמאתו, וה"נ יש חסרון מלאכה, שחסר עדיין להניחו ע"ג העגלה ולצרפו עם חלק האחרון, שלעולם הם נעשים חצי לאחריו העגלה והחצי לפנים, ואינו ראוי לקבל בלא צירוף חלק התחתון. וגם לדעת המהרי"ט דעיקר מחשבה היא מחשבת הקונה, שייך שהקונה קנאה לסכך ובטלה ממלאכת העגלה, ונראה דכשר לסכך בו.

סימן תרל"ה. מ"ש הט"ז שם סק"ד דפסול בדיעבד אם עשה הסכך קודם לדפנות. דבר זה מוקשה מאד, ממה שכתב ברש"י סוכה ט"ז ע"א (ד"ה אבל), גבי חוטט בגדיש, דבדפנות ליכא פסול דתעשה ולא מן העשוי, ובסכך גופי' ליכא ככאן שום פסול, דעיקר סכך העשוי לצל, כמבואר ברמב"ם במקומו שם פ"ה דהל' סוכה, אלא דבליכא אהל טפח אין לסכך על מה ליתן הצל, אבל באיכא איזה חלל יש מקום לצל, ושפיר אין שום נ"מ אם איכא דפנות או ליכא דפנות, וכן פשוט בגמ' בריש סוכה (דף ד' ע"א) דעשה ד' קונדסין וסיכך על גבן, דלא אמרינן פסול אלא משום דליכא דפנות, אבל אם יהיו דפנות, כשר. כללא של דבר, מה שאמרו במחטט בגדיש באיכא טפח דאיכא אהל, מה שאמרו אהל, לאו דוקא אהל, דעיקר הכוונה דיש מקום שיחול הצל, ובפחות מטפח דאין מקום אהל ליכא מקום שיאמר שהצל חל, אבל אי איכא רק מקום להצל לחול נקרא סכך, וזה פשוט מאד, ודברי הט"ז תמוהים, ואין לפסול דיעבד.

סימן תרמ"ט. כמנ"א סק"כ דאתרוג שנאסר מחמת בליעת איסור, נראה לו דכשר בשאר הימים. וע"ז הקשה לי המו"צ ר"י נ"י מדברי הריטב"א חולין ק' שכתב בשם רבינו הלוי ז"ל דבחתיכה של חטאת טמאה שנתערבה בטמאות לא

(1) כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס קכ"ב עמוד י"ז. - חידושים הללו הגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה מאת ד'.
(2) הוא מחצלת קלועה מקנים רקים.

הוי חתיכה הראוי' להתכבד, משום דאיסורה מחמת טומאה הוי אין אסורה מחמת עצמה, א"כ למה אתרוג של תרומה טמאה פסול, הא לא הוי איסורו מחמת עצמו. אך הא לאו כלום הוא, דעיקר טעמו של המג"א הוא דאינו נאסר אלא לפי המדומע, ואפי' להמחמירים (הוא האו"ה כלל כ"ד דין ח') דס"ל דלעולם חשבינן כולה איסור, הוא רק ג"כ מחמת חומרא, ולא ודאי הוא, ומש"ה בשאר הימים דלא הוי אלא דרבנן, חשיבנן ל' לספק דלמא אין לחשוב אלא לפי שיעור המדומע, ומש"ה מותר לצאת בו דלא הוי אלא חסר, אבל בטומאה, נהי דלא הוי מחמת עצמו, ס"ס כולו איסור, ול"ש לומר לפי המדומע, דכולו טמא, ומש"ה אינו יוצא בו, ופסול לכו"ע.

שני מכתבים

מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפר"מ זצ"ל

יום ג' י"ב מנחם תצ"א לפ"ק.

איש חי ורב פעלים, אוצר בלום, קופת הרוכלים, כל רז לא נעלם, ה"ה
אהובי ידידי הרב הגדול והמופלא, בקופא דמחטא עייל פילא, אב"ד
[טיסלדארף] כ"ש מוהר"ר שמשון נר"ו, יבקע כשחר אורו.

אפס מאתי עתי, לדבר דבר בעטי, עט סופר, ליתן אמרי שפר, מרוב עבודה
עבודת ציבור ויחידים, כסדרם תמידים, אעפ"כ עתה באתי כמפסיק בין הפרקים,
כדי לאפרושי מאיסורים.

ע"ר אשר זה ימים רבים ומשנים קדמונים, אשר יוצאים ויבאים הנהו תרי
אחי כ' אליעזר וכ' אלכסנדר, בניו של כ' אברהם כ"ץ, הדרים בכפר איזרא, גבינות
לימבורג מהתם להכא נמכרים בתוך עדת בני ישראל כחזקת כשרות ע"י כתב
הכשר שהביאו מיד מעלתו. והנה קול ענות אנכי שומע כמה פעמים מקצת עוברים
ושבים אשר לא כן הוא, ושום בר ישראל לא בא באותן מקומות שעושים אותן
גבינות, אעפ"כ אנן מבטלין קלא, בשביל כתב הכשר של רום מעלתו. רק באשר
זה איזה ימים נמצא כגבינה א' נקב גדול ובתוכה ה' מונח חתיכה גדולה בשר חזיר,
כאשר ראיתי בעיני, וה' תלונה גדולה על האחים המביאים הנ"ל, ועל המתירים,
כי החזיקו את הקול הנ"ל, עכ"פ למיחש מיהו בעי, אולי מעלתו סמך עצמו על
חזקה הראשונה אשר ראה או ידע מזמן רב, אולי נתקלקלו, או האחים עצמם אינם
שם רק נעשין ע"י אחרים, ומי יודע מי הם אותם המעמידים על נבם, אפשר נערים
אשר דעתם קלות, ואין מורא שמים עליהם, ויש לחוש ח"ו להכשיל רבים.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. - העתק משני מכתבים הללו
קבלנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנכבד והמדומם מו"ה שאל הוטטערער נ"י
מאנטווערפען. יעלהו השי"ת על במתי ההצלחות.

על כן באתי להתעורר לרום כת"ר במחילת כבודו הרמה, להשגיח יותר על הדבר בחקירות ודרישות כפי אשר לאל ידו, ויודיע לי במחילת כבודו הרמה בדברי האגרת בכתב בפני עצמו להראות בפני זקני עמינו איך ומה ובאיזה אופן שנעשין בכשרות, כדי להיות רום מעלתו ואני נקיים מה' ומישראל, ואם לאו אני מוכרח לאסור אותם לאכול בתוך עדת ישראל, על כן במחילת כבודו אל ישוב ידו אחור מלהשיב ע"י מוקדם.

[מקום החתימה]

יום עש"ק כ"ו תשרי תצ"ב לפ"ק.

אקרא לשלום כו' פו"מ כ' צדוק יצ"ו [בכ' גלהיוזן].

אין הזמן גרמא להאריך במילין, אך עתה באתי בשביל לאפרושי מאסורא, באשר שמעתי מאחד, שמו ר' מרדכי כהן, והוא ש"ץ ושוחט במערה־האלץ, והוא סיפר לי לפי תומו אשר מכ"ת השכיר מלמד אחד ממרינת פולין ונהג קצת קלות ששותה טובב כ"ט של ראש השנה כפרהסיא, גם כתענית צום גדלי'. והנה זה, אף אשר כמה פוסקים אוסרים ואין ראוי לצורבא מרבנן לנהוג קלות בזה לפני הכל, אעפ"כ יש לו לסמוך על פוסק א' שמתיר כזאת בתשובות הנקרא דרכי נועם, אך שסיפר לי שראה בעיניו אשר הי' חותך הטובב על השלחן בסכין כ"ט, זה איסור גמור לכ"ע, ואפי' בתשובה הנ"ל כתב שאיסור גמור, והוא עשה זאת לפני ר"מ הנ"ל, ומעשה אשר לא יעשה בישראל, וגם עשה הנ"ל לפני המ"ץ שם, והמ"ץ מיחה בו והי' מצחק עליו, וזה קלות גדול, אף שאין אני מכיר את האיש ההוא ואת שיחו, מ"מ נראה מזה, או שהוא קל או שאינו בקי בדינים ובהוראות, וכפי הנשמע מן ר"מ הנ"ל שהמלמד הנ"ל רוצה להורות הוראות וחולק בכמה דברים על המ"ץ, אף שאין ראוי לקבל לה"ר, מ"מ למיחש מיהו בעי.

ע"כ באתי לע"ע להודיע מכ"ת שאל יסמוך כלל על הוראות המלמד הנ"ל, ובפרטות מה שחולק על המ"ץ הנ"ל, אף שיש בידו סמיכות מורינו מאיזה אב"ד, אין מזה ראוי לסמוך על הוראתו אם לא שעומד בנסיין, ובפרט שאיתרע חזקתו בחתיכת הטובב כ"ט, ואני עשיתי את שלי כפי המוטל עלי להסיר המכשילה. ובזה שלום מא-ל שוכן מעלה, עד כי יבה שילה.

[מקום החתימה]

מכתב

מהגאון מוה"ר ניסן שידלאב מקעלין זצ"ל⁽¹⁾

תקס"ה לפ"ק בערב יום כפורים, למחר יהי' האות הזה לגמר חתימה
למוכה לאריכות ימים ושנים, להמאור הגדול, מעוז ומגדול, נ"י ע"ה
פ"ה הגאון הגדול כבוד הרב דקהלתינו מו"ה וואלף פג"ל⁽²⁾ נרו ואיר
לנצח נצחים ולדור דורים.

מאחר ששנינו קבלנו היום אגרת שלומים מבי דינא רבה דק"ק פראג
ומשלשה רועי ישראל, ולפי דעתי לקיים דבריהם, דמר הגאון נר"ו יחזור מדבריו
ויחזיק מנהג ראשונים באמירת עושה השלום⁽³⁾, ואז גם אני עושה כדבריהם לפייסו,
אע"פ שבאמת עשיתי כל דברי לשם שמים, מ"מ לצאת ג"כ נגד הבריות ולקיים
דברי בי דינא רבה, אני אעשה כן, ואע"פ שבלא"ה אני אוהבו כמקדם, וכמו כן
בודאי הוא, מ"מ מוטל לעשות כן נגד הבריות. והמרבה לסלוח, יכפר בעדינו ברב
טוב וסולח.

כ"ד ירדו אוהבו נאמנו, ומוכן לטובתו בכל עת ועונה, ורש"ת,
הק' ניסן שידלאב

(1) נולד בשנת תפ"ז לפ"ק לאביו הרבני מוה"ר בנימין בייניש מקעלין. בשנת תקי"ט
לפ"ק נשא אשה בת מו"ה יעקב סוידק מקעלין. נדפסו אליו תשובות בשו"ת נודע ביהודה
מהדו"ת האו"ח סי' מ"ח וסי' ק"י, ובחיו"ד סי' קע"ד. גם נדפס ממנו ספר שו"ת מהרנ"ש,
המכיל חידושי וחליפת מכתבים בינו ובין גדולי דורו. נלב"ע כיום י"ט סיון שנת תקס"ה
לפ"ק ומנ"כ בעיר קעלין. (רבדי הספר עליו נדפסו בספר מנחת ערב להגאון בעל שמן רוקח
זצ"ל).

(2) הוא הגאון מוה"ר וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל שהי' אז אב"ד קעלין. (כתבנו
אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י'). המענה שלו על מכתב דנן (שנרפס בעמוד הבא),
נכתב על אותו הנייר בשולי המכתב של הג"ר ניסן שידלאב זצ"ל. פאקסימיליא להלן בעמוד
ס"ד. - שני מכתבים הללו הניעו אלינו מאת ירדנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה
שמואל פטעפאנצקי נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(3) בעיר קעלין נתהווה אז ריב בין האב"ד הגאון מוה"ר וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל,
עם קצת מאנשי הקהלה, ובראשם הגאון מוה"ר ניסן שידלאב זצ"ל, איך להתנהג בעשרת
ימי תשובה בחתימת ברכת שים שלום, אם לחתום עושה השלום, או המברך את עמו ישראל
בשלום, וכדי להשיקט הרעש, פנו הרבנים הגאונים מבי דינא רבה דק"ק פראג לתווך
השלום, כמפורש במכתב הנוכחי. - חלק מהמכתב של הב"ד דק"ק פראג העתיק הגאון
מוה"ר אלעזר פלעקלס זצ"ל ראב"ד ק"ק פראג בספרו שו"ת תשובה מאהבה חלק א' סי' צ' וז"ל:
הנה אעתיק לך אות באות מה שכתבנו היום בהסכמת כלנו ב"ד מורה שזה יחד להרב
המופלג בתורה ובי"ח זקן ונשוא פנים מוה"ר ניסן נ"י וז"ל, כתב ידו מן יום ג' ו' כו', הן אמת
קשה עלינו להאמין שהרב המאוה"ג אב"ד שלכם יגזור על זולתו לסיים המברך את עמו

מכתב מהגאון מוה"ר וואלף באסקאוויץ זצ"ל אבר"ק קעלין

ידידי זקן שקנה חכמה, בתורת ד' תמימה, החתום לעיל.

יהא במאמיני כי מיד אז בשעת מעשה מחלתי לו בלבי לסבות וטעמים כמוסים עמדי, והעיקר כי יודע אני כי הוסת מפי אחרים וכו'. וביום א' אחר חצות העבר, מחלתי בפה מלא לידידי מר נ"י בפני בני אדם כשרים, חלקי וחלק שמים יצעק לשמים, אבל שאחזור כי לכבוד בשר ודם מר נ"י, ממה שהוא נגד הדין, חלילה לבזות כבוד שמים מפני כבוד בשר ודם. גדולה מאמר עקביא בן מהללאל (עדיות פ"ה מ"ו) מוטב שאהי' כו' כל ימי ואל אהי' רשע שעה אחת לפני המקום. וביותר שאני לא צויתי מתחלה על הרבר הזה, כי יראתי את העם הזה מפני המחלוקת, ועתה תל"ת נתגלגל על ידי שכל העם מברכים ומתפללים כהוגן, ועמד לי בנפשי כי כמעט דומה נפשי, לולי ד' עזרתה לי, וכבר אמרו בירושלמי הובא גם כן בתוספות, דכל הרברים כשיבא אלי' יהי' יכול לבטל חוץ מח"י דבר שעמדו עליהן בנפשות, יע"ש. אבל חוץ מזה, הכל שריו ומחול לו למר נ"י, ואני אוהבו כמאז ומקדם.

דברי אוה"ב" (ד) רבך מאח

ישראל בשלום, מאחר שנוסח זה, עושה השלום, כבר נהגו בכל ערי ישראל הנמשכים אחרי המהרי"ל והלבוש, הן אמת שכבוד מוריני ורכינו הגאון מוהר"י זצלה"ה אב"ד ור"מ דקהלתנו [בעל גורע ביהורה] הי' מסיים לעצמו המכרך ביחיד ובצבור, כדעת השל"ה ורעמי, עכ"ז לא הי' מוחה ביד אחרים לשנות הנוסח כו', עכ"ל.

גם בספר לשון חכמים (פראג תקע"ה) ברף ס"ט ע"ג, נזכר ריב הנ"ל, שכתב: בק"ק א' במדינת פיהם הי' רעש גדול בין הרב הגאון אב"ד רשמה ובין חכם אחד בעירו מופלג בתורה זקן וישיש מורה הוראה, והרב אב"ד רשמה רצה לבטל מלומר עושה השלום, הואיל ועל דרך נסתר הוא, ובשל"ה בסידור שלו כתב שם ג"כ שלא לומר, עכ"ל.

ראוי לציין, כי לפי הנראה לא שקט אז הרעש ולא נחה המריבה, כי בקובץ וילקט יוסף שנה ר' קונטרס כ"ג ס' ר"ח, נרפסה תשובה קצרה מהגאון מוה"ר מררכי בנעט אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל לראשי וטובי הקהל בעיר קעלין, אורות חתימת ברכת שים שלום בעשרת ימי תשובה, ומכתב ההוא הוא מיום כ"א אלול תקע"א לפ"ק, היינו חמש שנים אחר שנתהווה הריב הנ"ל, שם בעיר קעלין.

(4) ראשי תיבות, א"י וואלף הלוי באסקאוויץ.

מכתב מהגה"צ מוה"ר חיים מנחם מזינקוב זצ"ל ומכנו הגה"צ מוה"ר פנחס מזינקוב זצ"ל

ב"ה.

הנה מה מאוד הוטב בעיני אשר קימו וקיבלו היהודים אשר בעיר טשורנאסטרויב יצ"ו לקשר את עצמם בקשר חזק ועשו חבורה לינת הצדק, אשר הוא תיקון עולם בין לעניים בין לעשירים, נתתי שמחה בליבי אשר בראותי ריעים אהובים מתחזקים במצוה גדולה הלזו, ואשא אל שמים ידי לבקש ולחנן את פני ה' אלקי אבותינו הק' זי"ע, אשר מצוה זו יעמוד להם ולביתם ולזרעם שישמרם ויצילם מכל חולי ומדורו ר"ל, ובקשתי מכל אחד ואחד שיהי' לעזר ולסעד לחבורה יקרה הלזו בכל ענינים הנצרכים לזה, ובשכר זה הקב"ה ירום קרנם ומזלם למעלה למעלה, וישפיע עליהם שפע ברכה והצלחה במילי דשמיא ובמילי דעלמא, ויתברכו כולם בבני חיי ומווני רוויחא, ורופאה וישועה בגוף ונפש, כאוות נפש של כאו"א, וכנפש הכותב לחיבת מצוה זו.

יום ג' לסדר כי ה' דיבר טוב על ישראל אשר בעיר טשורנאסטרויב הרמ"ת קרנם ומזלם לפ"ק.

הק' חיים מנחם באאמו"ר הרב מו"ה משלם זוסיא זללה"ה

קימו וקבלו עליהם היהודים דק"ק טשארנאסטרויב לקיים מצות לינת הצדק אצל חולים אשר נכלל גם בזה מצות ביקור חולים וגם הרבך במדותיו, כי כתיב הש"י יסעדרנו על ערש דוי, ע"כ אמינא לפעלא טבא יישר רוחם וחילם, ואתחנן אל השי"ת אלקי אבוה"ק זי"ע ועכ"י שיראה משמים פעלם ויברכם בכ"ט ובריאיות בשלימות ויוכלו לקיים מצות השי"ת ברוב הרחבה, ויחלצם מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, ויברכם בכל מעשי ידיהם.

כ"ד ידים המרבר לכבוד מצות הש"י, והנני בא עה"ח ערב סוכות שנת בששו"ן (תרנ"ח) לפ"ק.

הק' פינחס בלאאמו"ר הה"ק מו"ה חיים מנחם זללה"ה

(1) נולד בשנת תקצ"ו לפ"ק לאביו הרה"ק מוה"ר משולם זוסיא מזינקוב זצ"ל, (בן בנו של הרה"ק בעל אוהב ישראל זי"ע). בשנת תרכ"ד לפ"ק מילא מקום אביו בזינקוב. נפטר ביום כ"ד לחורש ניסן תרנ"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר זינקוב. - מכתב הלז הגיע אלינו מאוצרו הטוב של ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאל הוטסערער נ"י מאנטווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) נולד בשנת תרל"ב לפ"ק לאביו הגה"צ מוה"ר חיים מנחם מזינקוב זצ"ל. בשנת תרנ"ג לפ"ק מילא מקום אביו בזינקוב. נפטר ביום ז' לחורש שכט שנת תרע"ו לפ"ק, ומנ"כ בעיר אדעסא.

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

פאקסימיליא מהמכתב שנרדפס בעמוד שלפני זה.

בענין תחומין ביו"ט שני של גליות

מהרב הגאון מוה"ר יואל סג"ל פעללנער אבד"ק בעלער ז"ל(1)

בעזה"י. מש"ק י"ב ניסן תרס"ב לפ"ק בעלער יע"א.

את חג המצות, יחוג בדיצות, כבוד אהובי דודי הרב הגאון המפורסם צדיק יס"ע כקש"ת מהו' דוד איש שלום נ"י אב"ד ור"מ דק"ק צעלים יע"א⁽²⁾.

אחרשה"ט וש"ת. אבא בזאת להציע לפני הדר"ג שאלה נחוצה. בגליל שלי בכפר קישפאלור נולד בן לאיש עני ביום ר' הע"ל, ויום השמיני יהי' ביום ב' של פסח הבע"ל, ולא ימצא מוהל אשר ילך לשבות שם בכפר קטן בימים הראשונים של פסח. ולפ"ד הקלושה יש להתיר למוהל מפה לילך חוץ לתחום ביום טוב שני של גליות להכניס הילד לבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו ביום שמיני ללדתו, דהנה הרמב"ם כתב פ"א מהל' מילה הלכה ט"ו דכל מי שאינו דוחה את השבת אינו דוחה את י"ט ראשון, ודוחה את י"ט שני, עד וכן מילה שלא בזמנה וכו'. ולדעתי נראה דגם מכשירי מילה רוחין את י"ט שני, דמאי שנא ממילה שלא בזמנה דג"כ אפשר למיעבד מאתמול, ואדרבה כש"כ הוא, דאם דוחה מילה שלא בזמנה דאפשר למיעבד למחר, מכש"כ מילה בזמנה, דאם לא ימול יבטל מצות ביום השמיני.

ולענין שלא בזמנה, הרבר פשוט דאין לחלק בין בעידנא לשלא בעידנא, דמילה שלא בזמנה אינו דוחה י"ט, וע"כ דלענין זה לא העמידו דבריהם דיי"ט שני של גליות, מפני שהוא רק מפני מנהג אבותינו בדינו, וא"כ מכש"כ דלא העמידו דבריהם לענין מכשירי מילה בזמנה ביי"ט שני וכמש"כ. ולפ"ז ק"ו בן ק"ו דלא העמידו דבריהם ביי"ט שני לענין תחומין תוך י"ב מיל דהוא דרבנן, כן נראה לי ברור לדעת הרמב"ם. אולם הרא"ש חולק על הרמב"ם לענין מילה שלא בזמנה, ולדירי' משמע דה"ל לכל שאר מילי שוה לגמרי י"ט שני ליי"ט ראשון, חוץ לענין

(1) נולד בשנת תרכ"ב לפ"ק לאביו הג"ר שמעון חיים סג"ל פעללנער אבד"ק בעלער זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר עקיבא סופר מפאפא זצ"ל (בנו של הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל). בשנת תרס"ב לפ"ק נתמנה למלאות מקום אביו כאבד"ק בעלער, וסוף ימיו נתמנה לאבד"ק אוהעל. נלב"ע ביום י"ג לחודש תמוז שנת תרפ"ה לפ"ק. מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא בנו של הג"ר ישראל פריעדמאן ראבד"ק ווערבו. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר מנחם כ"ץ פרוסטיץ אבד"ק צעהלים זצ"ל. בשנת תרל"ה לפ"ק נתמנה לדומו"ץ בק"ק צעהלים, ובשנת תרנ"א לפ"ק מילא מקום חותנו כאבד"ק צעהלים. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום ב' לחודש אדר שנת תרס"ו לפ"ק, ומנ"כ בעיר צעהלים.

מת ולמכחל עיני' שהוזכר כפי' בגמ'. והנה לענין פלוגתת הרמב"ם והרא"ש, הכריע הש"ך ביד רס"ו בהרמב"ם, אך הנוכ"י (מהר"ק חאו"ח סי' ל') הכריע דהעיקר כהרא"ש, ומ"מ כתב מי שרוצה לסמוך על הש"ך אין מוחין בידו.

ובנידון דירן לדעתי יש לסמוך על הש"ך, ובוה אפשר גם הנוכ"י מודה, דע"כ גם לדירי' מספקא לי', מדכתב דאין מוחין ביד מי שסומך על הש"ך, רק לענין מילה שלא בזמנה שאפשר למול למחר ולא יתבטל המצוה, הורה להחמיר כהרא"ש, אבל במילה בזמנה, בוראי מפני ספק בדרכנן לא נתבטל ודאי מצוה דאורייתא, ומכ"ש בתחומין דרכנן, וגם אפשר דבכה"נ אף הרא"ש יודה. וגרולה מזו מצינו בא"ח סי' תמ"ו לענין מוצא חמץ בפסח, הביא המחבר יש אומרים דיש שני דינו כחול המועד לענין זה, והמ"א פסק כן לדניא, רק כתב, ומ"מ נכון שלא ישרפנו רק יטילנו לים. ואף דגם בזה יש איסור דרכנן, טלטול והוצאה, וכמו שכתב המחצית השקל שם, ושם אף אם ישהנו לא יעבור אף אם לא בטלו, משום שמשהה חמץ על מנת לבערו, א"כ מכש"כ בנידון דירן דנוגע הדבר למצות מילה החמורה, וגם תתבטל מצות יום ח', בוראי דוחה י"ט שני של גליות. גם החק יעקב דפליג שם על המ"א, מ"מ בלא בטלו גם הוא מודה דיש לסמוך על הא"ח בזה, ומכש"כ בנידון דירן, כן נראה לי ברור. ונא יטיב לחוות לי דעתו הרמה בזה אם יסכים עמי בכחא דהיתרא לקיים מצות מילה בזמנה.

ואחתום בכרכה, יחוג את חג הבע"ל בשובע שמחות עם כל הנלוים אליו הי"ו, ונזכה לעלות מהרה לציון כרנה ולאכול שם מן הזבחים ומן הפסחים כנפשו הטהורה ונפש עכדו כ"ג האוהבו בלו"נ, דשו"ט ושלום נות ביתו דודתי הרבנית הצדיקת, ושלום כל יו"ח והנלוים אליהם, משתחוה לפניו אפים ארצה, כותב בחפזון נמרץ, וחותם באהבה רבה,

יואל סג"ל פעללנר

ואחלה פניו עוד הפעם לעשות עמי אות לטובה ולהשיב לי מיד תשובה ברורה למען ארע להשיב לשואלי דבר.

הנ"ל

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקורם האפשרי כלי שיום שהיות.

בדין גרופה וקטומה

חיים יהודה כהן

מו"צ בעדה החרדית בשכונת דמות

וראש כולל רחסידי באכוב

ירושלים עיה"ק תובב"א

א) גרסינן בפ"ג דשבת רף ל"ז ע"א, איבעיא להו מהו לסמוך בה, תוכה וגבה אסור אבל לסמוך בה שפיר דמי, או דילמא לא שנא. (וכתבו התוס', באינה גרופה וקטומה קבעי, ואם מתני' להשהות תנן קא בעי להשהות ולהחזיר, ואי להחזיר תנן ושרי להשהות אפילו תוכה וגבה בעי להחזיר ולשהות היכא שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי, עכ"ל התוס'). ופשטינן מהא דשתי כירות המתאימות אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה, משהיין ע"ג גרופה וקטומה ואע"ג דקא סליק ל' הבלה מאידך, ומשנינן דילמא שאני התם כיון דמידליא שליט בה אוירא, ומסקינן דמותר לסמוך.

וכתב הרי"ף, ומדאמרינן תוכה וגבה הוא דאסור, שמעינן דאסור להשהות ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה, ועוד דהא מסקינן בעיין מאי הוי עלה, ת"ש כירה שהסיקוה בנפת ועצים סומכין לה ואין משהיין ע"ג אלא אם כן גרופה וקטומה וכו', אלמא דהכין הלכתא. והבעל המאור שם משיג עליו, דאין ראי' מזה, דברייתא רבי יהודה הוא, והוא ס"ל דאסור להשהות, וחזינן דמותר לסמוך בשהי', וממנו אנו לומדין, דלמאן דאמר להחזיר מותר גם כן להחזיר בסמיכה. (ועיין בבעל המאור שדן על הראי' הראשונה שמוכא בגמרא מב' כירות המתאימות, כאילו מזה מוכיח הרי"ף, וזה הוא דוחה, אך באמת הרי"ף אינו מוכיח מראי' זה, ויבאר להלן בעזה"ת).

והרמב"ן משיג עליו וז"ל, ומה שאמר בעל המאור דמדבריו ר' יהודה בלהשהות נשמע לתנא דמתני' בחזרה, ובוה הוא מתרץ לעצמו כל הסוגיא, וזה אינו נכון, שהרי אפילו לדברי האוסר יש חילוק בין שהי' לחזרה וכו', אבל הי' לבעל המאור בזו לומר דמרסיפא דמילתא ראי' דקתני אף מחזירין, ע"כ. וכוונת הרמב"ן בדבריו האחרונים אלו הוא, שבאמת כמו שכתבנו שהרי"ף לא מביא הוכחתו מהראי' הא' שבגמ', מפני שבוה אפשר לומר שכוונת הגמ' להוכיח אסמיכה בחזרה מסיפא דהאי ברייתא שמפורש שם דאף מחזירין, ומוכח להדיא ששרי חזרה בסמיכה, וזה פוען הרמב"ן אבעל המאור, שהוא הרי דן בהאי ראי' הראשונה, וא"כ ע"ז הי' יכול לומר בפשטות שההוכחה היא מסיפא דברייתא.

ב) והנה הטור והמחבר בסי' רנ"ג פסקו ואפילו אינה גרופה וקטומה מותר לסמוך לה קדירה בסמוך חוצה לה, ע"כ. ובמג"א שם סק"ה כתב וז"ל, לסמוך לה קדירה ואין מחזירין לעולם לא ע"ג כירה גרופה, וכל שאין מחזירין עליו אין סומכין לו בשבת, עכ"ל הרמב"ם, משמע דבשבת אסור לסמוך באינה גרופה, דהאיבעי

בגמ' לא הוי אלא בערב שבת, ועיין במ"מ וכס"מ, וכן משמע ברי"ף ע"ש, אבל לסברא השני' שרי אפילו בשבת כמש"כ רמ"א סס"ו זה, עכ"ל. וכתב הדגול מרכבה, דהא דכתב המג"א דבשבת אסור סמיכה לדיעה הראשונה, היינו נתניה מחדש, אבל אם סמך מער"ש מותר להחזיר ולסמוך כדמוכח משתי כירות המתאימות שם בגמ'.

והגרעק"א מקשה שם על הרגמ"ר, שאין זה כוונת המג"א, שהרי המג"א מצוין שלסברא השני' שרי אפילו בשבת כמש"כ הרמ"א סוף הסימן, ושם איירינן מחזרה ולא מנתניה מחדש, א"כ מוכח שרק להרמ"א מותר חזרה, ולהדיעה הראשונה אסור גם סמיכה בחזרה, ובאמת זה מוכח נמי ממה שהמג"א מדריך מדברי הרמב"ם, ושם מוכח דסמיכה הוי כחזרה ממש, וכל שאין מחזירין אין סומכין עליו. ועל הוכחת הרגמ"ר מב' כירות המתאימות, שזען הגרעק"א שהיא שגויה, ששם איירינן בשהי', ורק דעת הר"ז שלמדין ממ"ד דס"ל ששהי' אסור ומ"מ מותר סמיכה, כן הוא גם כן למ"ד להחזיר שמותר להחזיר בסמיכה, וכמו שכתב הר"ן.

והנה לפי מה שהבאנו את דברי הרמב"ן, הרי דברי הרגמ"ר מאירים, וזהו כוונתו, דמוכח להדיא מהא דב' כירות דמותר חזרה בסמיכה, ומפורש בסיפא שם דאיירי בחזרה כנ"ל, וא"כ על כרחינו לפרש דברי המג"א בנתניה מחדש, והגרעק"א מזכיר רק את דברי הר"ן שלא הביא רק את תחילת דברי הרמב"ן, והוא כמו שכתבנו, שבאמת הר"ף לא מוכיח מהראי' הראשונה כלום, אבל באמת מהא דב' כירות מוכח להדיא כמש"כ הרגמ"ר. והחת"ס בהגהותיו על המג"א הבין באמת כן בדגמ"ר, ומזכיר את דברי המלחמות, ורק דוחה את ראיית הרגמ"ר דהא באמת בגמ' דוחה הראי' מב' כירות, דילמא שאני התם דכיון דמידליא שליט בה אוירא, אם כן אין ראי' מב' כירות להגידון של המג"א להחזיר בסמיכה היכא דלא מידליא אוירא, ואמנם דעת הרגמ"ר שהגמ' דחתה את זה שאין להוכיח מכאן, אבל למסקנא ודאי לא קיים האי דיחוי וליכא שום נפ"מ בין מידליא או לא, והא רק "דילמא שאני התם" קאמר.

ונראה רלהרגמ"ר הי' הוכחה ברורה שדעת המג"א הוא דהאי שינוי דמשני הנמ' דילמא שאני דמידליא, לא נשאר למסקנא, והוא דהמג"א כתב בסק"ו אהא דכתב הרמ"א רבשתי כירות המתאימות מותר להשהות ע"ג כירה גרופה וקטומה ואע"פ שמוסיף הבל משאינה גרופה וקטומה, וכתב המג"א, ולסברא השני' אפילו בשבת שרי, דהא האיבעי' קאי אסמיכה בשבת, וקפשיט לי' מהא, ע"ש ברא"ש, עכ"ל. והיינו לדעת המחבר לא הותר אלא שהי' ולא חזרה, ורק לדעת השני' מותר חזרה. ולכאורה צריך עיון דהרי בב' כירות ודאי מותר אף חזרה, דהרי קתני בהדיא בכרייתא ואף מחזירין, ואף דנאמר דמזה לא נלמד לנוונא אחרניא, דבזה שאני רמודליא ולא חזירינן מתירינן זה, עכ"פ בב' כירות דעלה איתמר בכרייתא בפירוש, ודאי מותר.

אמנם לפי דברי הגדול מרבבה נחא, דלמסקנא לא סברינן להא שנויי דמידליא וחזרה לכו"ע מותר אף לדעת מהחבר, והכא הנדון לענין נתינה מחדש, ולכן כתב המג"א דלדעת המחבר לא הותרה נתינה מחדש, ולדעת הרמ"א מותר אף בשבת נתינה מחדש, ואם כי לשונו דחוק, מכל מקום בזה דבריו מוכנים. (וראה כאן בביאור הלכה ד"ה מותר וד"ה אע"פ, שכתב בקצרה כמו שכתבנו, ועיין). ועוד נראה ראי' כדברי הגדול מרבבה, דהמג"א בסוף סימן רנ"ט (בקיבור דיני שהי' והטמנה) כתב וז"ל, ודבר שאין בו רוטב אפילו קר כחם דמי, והגרעק"א בהגהותיו תמה מדברי המג"א בסי' רנ"ט ס"ק ל"ו דבנצטנן לגמרי בטל מעשה הראשון והוי כמניח לכתחילה וכו', וא"כ בנצטנן דלא מיקרי חזרה גם בסמיכה אסור, ע"כ. ופשוט שכל קשייתו שם הוא לשיטתו כאן בפ' המג"א, אבל לדעת הדגמ"ר בהמג"א יוצא דבאמת לדעת השני' שהוא דעת הרמ"א, מותר גם נתינה מחדש.

(ג) ועפ"י יוצא עוד, דמסמיכה לחזרה במחלוקת שנוי, דלדעת הגרעק"א מותר דהרי לא שניא לי' בין סמיכה לחזרה וחד הם, משא"כ לדעת הגדול מרבבה, סמיכה יותר קיל דמותר אפילו נתינה מחדש, והיינו דדימה דין סמיכה לכנגד המדורה, דמותר אפילו נתינה מחדש ואסר אח"כ להניחו ע"ג כירה דיותר חמור הוא, וכמו שאסור מנגד המדורה להניחו אח"כ על גבי כירה, ה"ה בסמיכה, וכן בקדירה ע"ג קדירה מבואר בסי' שי"ח, דהוא כמו נגד המדורה, ובה גם כן אסור אח"כ להניחו ע"ג כירה.

והנה החזו"א או"ח בסי' ל"ז סק"י מתיר מסמיכה להניחו אח"כ ע"ג כירה, והוא דלא כהגדול מרבבה. ויש לומר דאין מזה הכרע שהכריע החזו"א כהגרעק"א, אלא אחרי שהוא מחלוקת בין האחרונים ובשה"צ ס"ק כ"א מביא שהחידושי הר"ן מחמיר בנתינה מחדש, לכן לגבי להחזיר מסמיכה לכירה הקיל. וצ"ע דלכאורה אם נקיל גם כן נתינה מחדש בסמיכה הוי כתרתי דסתרי. אך מכל מקום יש לומר דלגבי נתינה מחדש נקטינן להקל כהדגמ"ר, וודאי שכשיתן מחדש לסמיכה יאסר אז להעבירו מסמיכה לכירה, אבל כאשר העביר מכירה לסמיכה נקיל להתירו להחזירו שוב ע"ג כירה, וצ"ע.

ולגבי הדין שהזכרנו להוריד מקדירה ע"ג קדירה ולהניחו על גבי כירה בזה אוסר שם החזו"א, והגרשז"א וצ"ל בשער פ"א הערה קי"א מצדד להתיר בגוונא שהי' ע"ג כירה והעמידו ע"ג קדירה בשבת, משום דמי לעורה בידו. והנה הרמ"א הכריע בסעיף ב' ובסוף הסי' כהר"ן שאיסור חזרה מע"ג קרקע אינו כי אם כשנטלו מהכירה מבעוד יום, נמצינו למדין דאם לקח בשבת מהכירה והעמידו ע"ג קדירה, מותר ודאי להחזירה לכירה, דהא לא גרע מע"ג קרקע, ואף שהרמ"א כתב שם וטוב להחמיר, ועי"ש במ"ב ס"ק ס"ז, מ"מ י"ל שבצירוף הסברא של הגרשז"א וצ"ל מותר אף לכתחילה בזה, אבל כשנטלו מבעוד יום והעמידו על הקדירה, לדעת החזו"א אסור להחזירו על הכירה.

בענין זמן מצות הקהל

יוסף חיים לערנער
ברוקלין, ניו יארק

גרסינן במשנה סוטה (דף מ"א ע"א), מוצאי יו"ט הראשון של חג במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ בעזרה וכו', והמלך עומד ומקבל וקורא. ובגמ' עבדינן צריכותא מכל הסימנין דכתיבי בקרא בפרשת וילך במצות הקהל, אי כתב במועד הוי אמינא מריש שתא, כתב רחמנא בחג הסוכות, ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוי אמינא אפילו יו"ט אחרון, כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד. ופליגי רש"י ותוס' בפירוש אתחלתא דמועד, לרש"י הוי זמנו מיום ראשון דחג, אבל רחינן אותו עד מוצאי יו"ט משום תיקון הבימה, שאינו רוחה את השבת ולא יו"ט, והאי טעמא מפורש בירושלמי מגילה, דקתני הקהל מאחרין כשחל להיות בשבת מפני הבימה, ופריך ונעברה מאתמול, ומשני דחקא לה עזרה. ורש"י נקט טעם הירושלמי דמיידי כשחל יום ב' לסוכות בשבת, ומפרש שזה הטעם ג"כ שייך ביום א' דחג, אפי' כשחל בחול. אבל לשיטת התוס' מתחיל זמנו ממוצאי יו"ט הראשון, דדרשינן במועד דמשמע בתוך המועד, ואהני בבוא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד, לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי יו"ט הראשון. ומבואר בסורי אבן (מגילה דף ה'), דער חצי המועד מיקרי אתחלתא דמועד, כיון דרוב מועד עדיין מבחוץ. ובתוס' שם מקשה על שיטת דש"י דתמוה הוא, דכיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד, יקראו בלא בימה, ומנלן דבימה מעכבת.

ומצינו באחרונים כמה דרכים ליישב שיטת רש"י. - בט"ז סי' תרס"ח סק"א כתב לתדק, דיש לנו בפסוק ריבוי ומיעוט, דלשון חג הסוכות משמע כל ימי החג, ובבוא כל ישראל מיעוט דלאו כל ימי החג אלא התחלת החג, וצדיכין אנו לקיים שניהם, דלאו בהתחלה ממש, ולא בסופו ממש, אלא מילתא מציעתא, ומוקמי לה אמסתבר, דהיינו בהתחלת חול המועד, בשעה שיש היתר לעשות בימה, עיי"ש. ובספר פנים יפות פרשת וילך (ד"ה מקץ) מתרץ, שדעת רש"י ראתחלתא דמועד היינו יו"ט ראשון ממש, אלא שכתבה התורה במועד, שאם לא קרא ביום ראשון מחמת איזה אונס, יש לו תשלומין כל המועד, כמו שמצינו בחגיגה שאם לא חג ביום ראשון יש לו תשלומין כל שבועה, עיי"ש. נמצא דלדברי שניהם מתחיל זמן מצות הקהל ביום ראשון של חג, רק שאם עבר זמנו, משמע מדברי הס"ז שנמשך עד חצי החג, ולדברי הפנים יפות נמשך כל המועד.

והנה מקושת התוס' על רש"י נראה, שגם הם מודים דלרש"י נמשך זמן הקריאה כמה ימים, ועיקר קושייתם היא, מאחר שגזירת הכתוב היא מאתחלתא דמועד, למה לא קבעו לקרות ביום א' בלא בימה. וצדיכין להבין, דלדבריהם ג"כ קשה בשנה שחל מוצאי יו"ט הראשון בשבת שאז מאחרין ליום ג' לסוכות, למה לא יקראו ביום ב' בלא בימה.

אמנם יובן עפ"י רברי החתם סופר בתשובותיו חאו"ח סימן ר"ח, שכתב להסביר למה ראו חכמים לקבוע פורים באדר שני משום מסמך גאולה לגאולה עדיף, הלא זריזין מקדימין למצות עדיף, וראוי להקדימו לאדר ראשון. ועל זה כתב, דדוקא במצוה שכבר מוטלת עליו יש לו לזרז ולהקדים לקיימה ולא להמתין, אבל מצוה שאנו מקבלים עלינו תחלה, ועדיין לא נתחייבנו בה, לא שייך כל כך זריזות, וטוב לקבוע כיום המוכחר, והיינו מסמך גאולה לגאולה, עכ"ד. ועפ"י מובן שפיר קושית התוס' על רש"י, מאחר שהוא מפרש דאתחלתא דמועד דכתיב בקרא בבוא כל ישראל, הוי פשוטו כמשמעו מיום ראשון, שייך לומר זריזין מקדימין למצות, ולא ידחו מטעם הבימה, כדי לקיים מצוה מן המוכחר, משא"כ לדבריהם לא הוי פירוש הקרא בבוא כל ישראל פשוטו כמשמעו, שהרי כתיב במועד, דדרשינן בתוך המועד, וצריכין לקבוע איזה יום באתחלתא דמועד, דהיינו עד חצי החג, אזי לא שייך לומר זריזין מקדימין למצות, על כן ראו חכמים לקבוע הזמן ביום המוכחר, דהיינו במוצאי יו"ט כשחל בחול, וכשחל בשבת קבעו הזמן לליל ג'.

אמנם אם נפרש דעת רש"י כדברי הפנים יפות, שנמשך זמנו כל המועד מטעם תשלומין, יובן בפשיטות למה הקשו התוס' דוקא על רש"י שצריכין לזרז, ומדוע לא קשה קושיא זו גם לדבריהם. דהנה ידוע שיטת התרומת הדשן, מובא ברמ"א בסימן תכ"ו (סעיף ב'), שמותר להשהות המצוה כדי לעשותה מן המוכחר, כשאין לחוש שעפ"י תופסד המצוה, ולכן פסק לענין ברכת הלכנה, שאם מוצאי שבת הוא קודם י' בחודש, אז ממתינין עד מוצאי שבת, כדי לקיים מצוה מן המוכחר כשהוא מבושם ובגדיו נאים, ולא אמרינן זריזין מקדימין למצות. ועפ"י שפיר ניחא שיטת התוס' דיש להמתין עד ליל ג' שיוכלו לקרות על הבימה, כדי לעשותה מצוה מן המוכחר, משא"כ לשיטת רש"י, שכל החג הוא מטעם תשלומין, אי"כ אין זה מצוה מן המוכחר, שתשלומין שייך במי שנאנס בתחלת הזמן, וא"כ שפיר הקשו התוס' דראוי להקדימו ולקבעו ביום א' מטעם זריזין מקדימין למצות. וליישב שיטת רש"י נראה, עפ"י מה שהקשה בספר טורי אבן במס' מגילה דף ה' (ד"ה הקהל), על הא דתנן התם במצות הקהל, כשחל מוצאי יו"ט בשבת מאחרין, ופירש רש"י שני טעמים, א) שחייבין כל העם לבא ולהביא עמם טפס, ובשבת אי אפשר, לכן מעבירין אותו למחר, ב) טעם הירושלמי, מפני עשיית הבימה. והקשה הטורי אבן למה לי' להרש"י לפרש מטעם הבאת טפס, הא לדיריה אתחלתא דמועד הוי ביום ראשון, ולעולם דחינן לה למוצאי יו"ט, ואי משום הוצאה, הלא לשיטת רש"י במס' ביצה (דף י"ב), אמרינן ביו"ט מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, אף ללא צורך כלל, ובע"כ צריך לומר בכל שנה שהטעם דדחינן הוא מפני הבימה, וכמ"ש רש"י בעצמו בסוטה, וא"כ למה חזר רש"י אחר טעם אחר, כשחל מוצאי יו"ט בשבת, עכ"ק הטורי אבן.

ואפשר לומר דידוע דפליגי בית שמאי ובית הלל במס' ביצה (דף י"ב) אי אמרינן מתוך, ולב"ש אסור להוציא את הקטן לדה"ר ביו"ט, ושם בפ"ק רמגילה יש הרבה משניות זה אחר זה, אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו', אין בין יו"ט

לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ובמס' ביצה (דף ל"ז) מוקמינן האי משנה אליבא דבית שמאי, דביו"ט לא התירו אלא אוכל נפש בלבד. ולהכי במס' מגילה רצה רש"י לפרש טעם אליבא דב"ש, הגם דלא הוי כהלכתא, מאחר שהמשנה שלאחריו מוקמינן אליביה, לכן פירש רש"י במצות הקהל דדחינן מטעם הוצאה, ששייך ביום א' וגם בשבת, משא"כ במס' סוטה רצה לפרש אליבא דהלכתא דאמרינן מתוך, לכן פירש דמאחרין מפני עשיית הבימה.

ומעתה י"ל, דאה"נ לקרות על הבימה לא מוזכר בקרא, והוי רק משום מצוה מן המוכחר, והי' מהראוי לקרות בלא בימה ביום א', כפשטיה דקרא בכזו כל ישראל, אבל ענין הבאת הטף מוזכר בקרא, ואף שיוצאין בלא טף ג"כ, אבל כודאי לא שייך לומר גזירת הכתוב לקרות באתחלתא דמועד ויקראו בלא טף, כמו שהקשו התוס' דיקראו בלא בימה, דבימה הוא רק מצוה מן המוכחר, אבל טף הוי גזירת הכתוב, כמו אתחלתא דמועד. ולהכי הביא רש"י במגילה מקורם הטעם משום הבאת הטף, וכמוש"כ שהוא אליבא דב"ש, והוא להוכיח דתיבת במועד לא הוי רק תשלומין אם נאנס ולא קרא ביום א', שהרי לב"ש ככל שנה אי אפשר לקרות ביום א' משום הבאת הטף, ועל כדחך דעיקר מצותו במועד, ואתחלתא דמועד הוי רק ענין של זריזין מקדימין למצות, ולא גזירת הכתוב, ושפיר יכולין לדחות הקריאה ליום ב' או ג' לקיימו באופן המוכחר, וממנו למדין לבית הלל ג"כ, שראוי לדחותו לתוך המועד מפני הבימה.

עולת שבת בשבתו

חג הסוכות

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית כימים (בראשית מ"ט). יש להעמיס כוונה בפסוק זה, בהקדם מש"כ בספ"ה ק תפארת שלמה (במאמרים להושענא רבה) ע"ה פ' ויעקב נסע סכותה וגו' ולמקנהו עשה סוכות, שהוא רמז על מצות סוכה שאנו מקיימים, שהוא מכוחו של של יעקב אבינו ע"ה, שהמשיך עצם הקדושה לסוכה להיות בחי' אור המקיף, והוא ולמקנהו עשה סוכות, דכשארם זוכה לישב בסוכה, נתעורר מדתו של יעקב אבינו ע"ה ואור קדושתו שהמשיך למצות סוכה, יעו"ש בדכ"ה ק.

וזהו"כ, ויאמר יעקב אל בניו האספו, דייקא יעקב אבינו הורה לבניו ולכל הדורות הבאים אחריו, גדול חשיבות ומעלת מצות סוכה, ולכן אמר להם האספו, שיקיימו מצות סוכה שהיא בחג האסי"ף, ואח"כ אמר, ואגידה לכם, אגידה מלשון המשכה כנודע, לרמז שעל ידי מצות סוכה יומשך עליהם אור הקדושה בבחי' אור המקיף. ואח"כ הוסיף לאמר, אשר יקרא אתכם באחרית הימים, זה קאי על שמיני עצרת, הנקרא בדברי חכמו"ל (תענית ב' ע"א) אחרון של חג, והכוונה, עפ"י מש"כ רש"י בסוף פרשת פנחס, ע"ה פ' ביום השמיני עצרת תהי' לכם, לשון חיבה

הוא זה ככנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם וכו'. ולכן אמר להם, אשר יקר"א אתכם, קריאה היא לשון חיבה (רש"י ריש פ' ויקרא), שהקב"ה יתעלם אתכם באהבים בחיבה יתירה, באחרית הימים, היינו בשמיני עצרת שהוא אחרון של חג.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

קהלת

אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים. ובמדרש, חד אמר כד הוינא הוינא וכען לית אנא שוי מירי. וחד אמר הוינא כד הוינא וכען לית אנא שוי מירי. וצ"ב כמה נחלקו. ויש לפרש, דהנה עינינו רואות כי יש איש שבהיותו עשיר, יצא לו שם כי הוא חכם ולמדן גדול ומושלם בכל המעלות, ואח"כ כשיורד מנכסיו ל"ע, כמעט רד מכל שלימותו. והנה יש להסביר ענין זה על שני אופנים, שיש מקום לומר דבאמת מלפנים ה' תלמיד חכם גדול ומושלם, רק כעת שירד מנכסיו, חכמת המסכן בזוי, גם יש מקום לומר להיפך, דבאמת מעולם לא ה' ת"ח, רק בהיותו עשיר, היו לו אוהבים רבים כדרך העשירים, ועי"ז ה' חוט של חן משוך עליו, עד שנרמה שהוא ת"ח ומושלם.

וזהו כוונת המדרש הנ"ל, כי שלמה המלך ה' מלך גדול וחכם עתיק, ולפתאום ירד מכבודו, ונחלקו חכמו"ל בכוונתו, חד אמר כד הוינא הוינא, כל' שאז באמת הייתי חכם גדול, רק עתה לית אנא שוי מירי, מפני שירדתי מנכסי, וחד אמר, הוינא כד הוינא, כל' שבאמת לא נשתנית כלום, רק שכעת ניכרים הרברים, כי לית אנא שוי מירי, ובתחלה היו רק מדמים שיש בי כמה מעלות. (הגאון מוה"ר מרדכי זאב אורנשטיין אבד"ק לכוב זצ"ל)

אל תרשע הרבה ואל תהי סכל למה תמות בלא עתך. יתכן לפרש עפ"י הנודע הבדל חיי הרשעים מחיי הצדיקים, כי הרשעים שכל מגמתם רק להתעדן מטוב עולם הזה, א"כ הימים והשנים שחלפו עליהם, אף שהיו ממולאים בטובה והצלחה למלאות כל תאוותם, בכל זאת מה הנאה יש להם, אחרי שכבר עברו ואין כל מאומה בידם, ועל זה נאמר והימים הראשונים יפלו, אבל הצדיקים לא יחסר מימי חייהם גם כשעברו, כי יש עתותם צרור ככנפי כנדיהם והם צידה לדרכם בארץ החיים, ובהם יזונו נפשם, ויתענגו מעונג הנצחיי עין לא ראתה, ועל דרך זה כתיב ואברהם זקן בא בימים, שבא עם כל ימיו בידו, כמו שאמרו בזוה"ק כנודע. ולזה אמר, כי אם תהי סכל, אם כן אתה מת בלא עתך, שאין אתה נוטל מאומה מעתידך, וחייד ה' בלא ה', אבל כשתהי חכם באמת, אז נמצא כי עתידך בידך, כשתסע לשם בעולם הנצחיי, והבן כי נכון. (הגאון מוה"ר אברהם יצחק גליק אבד"ק טאלטשווא זצ"ל)

(1) הובא בשמו בספר דברי שאול עה"ת מהר"ת (ח"ב דף ק"ט טור א').

(2) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו מאת גכר וידינו הרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א רב דקהל באר יצחק טאלטשווא. זכרה לו אלקי בטובה.

אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זאת. ביאור הפסוק הוא, על דרך הגמרא (שבת קנ"ב ע"א) זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חכמה ניתוסף להם, וההיפוך בזקני עם הארץ. ונ"ל שעל זה אמר דוד בתהילים בתמניא אפי' (אות מ') מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי, שרוד שמר התורה, כשראה ההפרש גדול שיש בין זקני תלמידי חכמים שמוסיפין חכמה, וההיפך בזקני עמי הארץ. והיינו מזקנים אתבונן, כשאני רואה ענין של אלו שני זקנים, דהיינו זקני תלמידי חכמים וזקני עמי הארץ, החילוק הגדול שביניהם, על כן פקודיך נצרתי, להיות בכלל זקני תלמידי חכמים ולהוסיף חכמה.

וזהו כוונת הפסוק, אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זאת, ר"ל אם היית חכם לא היית משבח הימים הראשונים, דהא אדרבה הימים האחרונים הם עיקר, כי כל זמן שמזקינים חכמה ניתוספת בהם, והיית משבח הימים האחרונים.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל³)

הושענא רבה

ענין כוונת חביטת ערבה בהושענא רבה, הוא להמשיך הגמר חתימה טובה, ובא הרמז על זה, כי שני התיבות חביט"ת ערב"ה, גימטריא גמ"ר חתימ"ה. (הרה"ק מוה"ר משה מראוואדאב זצ"ל⁴)

בראשית

במדדש רבה (פ"א ג') ד' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פתח, כח מעשיו הגיד לעמו כו' מפני אומות העולם שלא יהיו מוניין את ישראל ואומרים להם אומה של בזוין אתם כו'. מקשין העולם, הלא כך דרכו של עולם, וכיבוש מלחמה הוא קנין כמבואר בש"ס גיטין (ל"ח ע"א). והנ"ל על פי מה דאיתא בגמ' סנהדרין (כ"ד ע"ב) משחק בקוביא מאי קא עביד אמר רמי בר חמא משום דהוי אסמכתא כו', ופירש"י דדבר שהוא יכול לנצח ופעמים שמנצחין אותו הוי כעין גזילה כו', וכתבו התוס' שם ד"ה כל כו', על כן נראה לר"ת דלא הוי אסמכתא אלא היכי שאינו יכול להרויח כגון משליש שטרו כו', אבל הכא לא הוי אסמכתא, דכיון דשנים הם כל אחד מקנה לחברו מגו דאי מרווח בעי איהו למקני בהאי הנאה גמר ומקנה, עי"ש.

ולפי"ז א"ש, דשאני מלכי ארץ הלוחמים זה מול זה, כך הוא נכון, דמגו דבעי למקני גמר ומקנה, וכך הוא החק בכיבוש מלחמה, המנצח יכבוש ארצות המנוצח ואין בו משום גזל, אכן בני ישראל עבדים היו במצרים וגרים בארץ לא להם, והמה באו לכבוש ארצות גוים, ומה מקום הוי' לאומות העולם להרויח, ומה תקותם אם המה יהיו המנצחים, ובזה גזילה יחשב. ובתוס' ב"מ (ע"ד ע"א) ד"ה הכא כו', כתבו התם דין הוא שיועיל כיון שיש להם תביעה זה על זה והם קבלו עליהם כך את הדין, ולא דמי להיכי שאין לו שום תביעה. ועפי"ז נכון היטב מה שישדאל משיבין אותם,

(3) הועתק מכתי"ק.

(4) הועתק מכתי"ק.

העולם של ה', כשרצה נתנה להם וכשרצה נמלה מהם ונתנה לנו, וכיון דישאל באו בטענה, שוב אמרינן דכך קבלו עליהם הדין דכיבוש מלחמה הוי קנין. (הגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לבוב זצ"ל)⁽⁵⁾

במדרש ילקוט, ויצא קין מלפני ה' וכו' יצא שמח כמה דאת אמר הנה הוא יוצא לקראתם, פנע בו אדם הראשון אמר לו מה נעשה בדינך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו ואמר כך היא כח של תשובה ולא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת כו'. נראה בס"ד ליישב בטוב טעם ודעת, דעיין במדרש הנ"ל עה"פ לכן כל הורג קין, ר' יהודא אומר נתכנסו בהמה חי' ועוף לתבוע דמו של הכל, א"ל הקב"ה לכן אני אומר כל ההורג קין להרג יחי'. אמור מעתה, שקין ניצול מבהמות וחיות שלא ישלטו בו, ונתקיים והשבתי חיה רעה מן הארץ, דעבדי שלמא בהדיהו, איהו קשתיק ואינהו קא שתקן. והנה עיין במדרש ילקוט ישעי' (רמז תי"ז) וז"ל, וגר זאב עם כבש זש"ה מזמור שיר ליום השבת, למשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו וכו', וכן הוא אומר והשבתי חיה רעה מן הארץ, א"ר שמעון משביתן שלא יזיקו, עכ"ל. לפ"ז הן הן הדברים אשר נפל בפומי' דאדם, כשראה שקין ניצול מבהמות וחיות שמתכנסין עליו להיות חיה רודסתו, והקב"ה הציל אותו מידיהו, והי' משבית המזיקין, אז פתח פיו בחכמה ואמר שירה זו מזמור שיר ליום השבת, למשבית חיה מן הארץ.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל)⁽⁶⁾

וישם ה' לקין אות. איתא במדרש דאות ו' משמו של הקב"ה שם במצחו. ונלע"ד לתת טעם למה דווקא אות ו', משום דכתיב שבעתיים יוקם קין, נמצא שניתן לו ששה דורות, לכך מסר לו אות ו', וק"ל. (הגאון מוה"ר ידידי' טיאה ווייל אבד"ק קארלסרוה זצ"ל)⁽⁷⁾

נח

נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו את האלקים התהלך נח. ו"ל דבא הכתוב להגיד שבחו של נח, שהי' טוב לשמים וטוב לבריות, ולכך כפל הכתוב, צדיק תמים הי' בדורותיו, כמו עם דורותיו, וגם את האלקים התהלך נח, וק"ל. (הגאון מוה"ר שלמה זלמן עמרין ראבד"ק פראג זצ"ל)⁽⁸⁾

(5) הועתק מכת"ק המונח ברשות נכרו הרב דוד ארי' ליבוש טייטלבוים שליט"א הרב מקולבאסוב. ישא ברכה מאת ד'.

(6) הועתק מכת"ק. (כת"י ירושלים, מספר 4730).

(7) הועתק מחיבורו על התורה הנקרא „אמרי פיו", שלא נרפס עדיין. (כת"י ירושלים, מספר 41010).

(8) הועתק מכת"ק.

לך

הרימותי ידי. ובמסורה ג' פעמים הרימותי, דין, ואידך, הרימותי קולי (בראשית ל"ט), ואידך, הרימותי בחור מעם (תהלים פ"ט). י"ל הכוונה בזה, עפ"י מה דאיתא בגמרא (גיטין נ"ט ע"א), מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד וכו', מימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, יעו"ש. וכן אמרו חכמנו"ל (ברכות ה' ע"ב) לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות. הרי דענין זה של תורה וגדולה במקום אחד, לא זכו בה ישראל במשך כל הדורות, כי אם בני עליי' מיוחדים. והטעם, דעשירות היא סיבה לביטול תורה, דמרכה נכסים מרבה דאגה (עיין מהרש"א הוריות י' ע"ב).

והנה ידוע דתיבת "יד" רומז על עשירות, (כמאה"כ והשיגה ידו, ומשה ידו), ותיבת "קול" רומז על התורה, (כאוז"ל במכילתא, שהתורה ניתנה בקולי קולות). וזהו המשך דברי המסורה, הרימותי ידי, פי' להיות מורם מעם בעשירות, וגם הרימותי קולי, להיות מורם מעם בתורה, הרימותי בחור מעם, כלו', למעלה זו של תורה וגדולה במקום אחד, לא זכו דק איזה מובחרים שבעם, כי מחמת גודל הנסיון, לאו כל אדם זוכה לזה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וירא

וישלחו האנשים את ידם ויביאו את לוט אליהם הביתה וגו'. ולכאורה, אחר שהאנשים אשר פתח הבית הכו בסגורים, מדוע לא הניחו את לוט בחוץ. ולדעתי הטעם, על דרך שכתוב ברש"י על הפסוק אל תבט אחריו, אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול, אינך כדאי לראות כפודענותם ואתה ניצול, עיי"ש. הכא נמי לא הי' כדאי לוט לראות כי הכו בסגורים, והוא ניצול מזה. (הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאם זצ"ל⁹)

חיי

גר ותושב אנכי עמכם. נראה הכוונה, דכל אדם יש להחזיק עצמו לגר ואת חברו לתושב, לכך אמר אברהם שבינו וביניהם, בין שניהם יש כאן גר ותושב, דהנה אברהם החזיק עצמו לגר, ואותם לתושבים, והם יש להם לרמות להיפוך, כי הם גרים והוא תושב, לכך עכ"פ בין שנינו יש גר ותושב, וא"ש. (הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראב"ד קראד זצ"ל¹⁰)

תולדות

ויהאב יצחק את עשו כו', כלשון עבר, ורבקה אוהבת את יעקב, לשון הווה. יש לפרש על דרך אומרם (אבות פרק ה') כל אהבה שהיא תלויה בדבר סופה בטלה

(9) הועתק מכת"ק, שהגיע אלינו מעזבון הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאם ז"ל. תנצב"ה.

(10) הועתק מכת"ק.

וכל אהבה שאינה תלויה בדבר מתקיימת. ולכן אצל אהבת יצחק לעשו שהיא אהבה התלויה בדבר, כתיב בלשון עבר, כי סופה בטלה, אמנם אהבת רבקה ליעקב היתה אהבה שאינה תלויה בדבר, לכן כתיב בלשון הווה, שמתקיימת לעולם.
(הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל*)

תמיהות וישובים

גירסא נכונה בתוס' במס' סוכה

במס' סוכה דף ל"ה ע"א, בתוס' ד"ה לפי שאין בו כו', ומאן דמכשיר היינו אליבא דרבנן כו'. זהו נוסחא של מהרש"ל יע"ש, ובמהרש"א כתב שהנוסחא ישינה ה', ומאי דפסול היינו מדרבנן? ונ"ל שגירסא זו נכונה, אלא שנרפסה שלא במקומה, ומקומה לעיל בקושיא שכתבו, וא"ת אתרונ' של ערלה כו' ואמרינן התם הנשרפין לא יקברו ומאי דפסול היינו מדרבנן ואפשר דאפילו מדאורייתא הוי ערלה בשריפה, כצ"ל. וי"ל דמתחלה הקשו בפשיטות דנימא טעמא דערלה משום כתותי, ואף שי"ל דהא רמזותו בשריפה היינו מדרבנן, מ"מ י"ל דבאמת הא דפסול היינו מדרבנן, ושוב הוסיפו לומר דאפשר דאף מדאורייתא נמי ערלה בשריפה.
(הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מכראד זצ"ל²)

תמ' בספר מעיין החכמה

כתב בספר מעיין החכמה (מהגאון מוה"ר נח חיים צבי אבד"ק אה"ו זצ"ל) בפרשת יתרו, בד"ה ובחדושיי, יש להקשות אמימרא דרבי שמעון ביומא דף ס"ו, וגם אהא דאמרו חכמים שם בבבוייתא, חלה (השעיר המשתלח) מרכיבו על כתיפו, דאמאי התירו לאיש עתי לחלל שבת באיסור הוצאה, ה' לנו לעשות השילוח על ידי שנים שישאווהו, דהו"ל שנים שהוציאו דאם זה יכול וזה יכול שניהם פטורים, ומשא השעיר וודאי הוי כזה יכול וזה יכול, שהרי אין מזמנים אלא איש אחד שירכיבוהו על כתיפו אם יחלה, ע"כ.

ובמחכ"ה נעלם ממנו הירושלמי במקומו שאסור לשלחו על ידי שנים, עיי"ש היטב ובמפורשים שם.

(הגאון מוה"ר אהרן יוסף שמואל הלוי אבד"ק טרענטישין זצ"ל³)

(*) הועתק מכת"ק.

(1) במהרש"א מביא הגירסא „ומאן דפסיל היינו מדרבנן“, וכן היא הגירסא בתוס' בש"ס הנדפס בוויניצא.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א. - דבר זה הועתק מכת"ק. (כת"י ירושלים, מספר 46459).

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ב עמוד מ"א. - הערה זו הועתקה מכת"ק בגליון ספר מעיין החכמה שהי' שייך לו, ומונח עתה באוצר הספרים של ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פריעדמאן נ"י. יתברך ממעון הכרכות, בשפע ברכות והצלחות.

תמי' בספר שלח"ק

כ' בספר של"ה הקדוש בסוף פרשת חיי שרה, עה"פ ותמהר ותער כרה אל השוקת ותריך עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל גמליו. ראה והתבונן בחכמת המוסר שהיתה ברבקה לנהוג כבוד הבריות, כי מתחילה שתה אליעזר ונשארו מים בכרה ולא ידעה רבקה מה לעשות, אם תתן אלו מים הנותרים לגמלים, אז יהי' נראה כאלו היא משווה הבהמה לאדם, להשקותם מכלי אחד, ואם תשפוך המים הנותרים לחוץ, הוא גם כן העדר כבוד, להיות המים הנותרים משתייתו נידונין כשופכין, נתחכמה ותריך להשקות, ומכח הריצה הגדולה, עשתה כאלו נפל הכר מאליו מידו' ונשפך, והיתה ממלאה בו מים, ובזה נשאר אליעזר בכבודו, עכ"ל. והדברים מפליאים עד מאוד, כי איך נוכל לומר, כי בעת הריצה נשפכו מכרה המים הנותרים, הלא כתיב מפורש בקרא, ותמהר ותער כרה אל השוקת, הרי שהמים הנותרים בכרה שפכה אל השוקת, ואח"כ ותריך עוד אל הבאר לשאוב, וצע"ג.

שמריהו ציטראנענבוים
ברוקלין, ניו יארק

התעוררת התפלה⁽¹⁾

שויתי ה' לנגדי תמיד

מצאתי בספר אחד, בבואו לביהכ"נ ישהה מעט וילבש מורא ופחד כי בא אל מקדש מעט בית המלך מלכו של עולם, ויסיר מלבו כל המחשבות והרהורים עצבון לבו וראנותיו וישים לבו בלתי לה' לכדו אשר בראו יש מאין לעברו ביראה ופחד ולעשות נחת רוח לשמו הגדול בכל עת ובכל הגע השם בחיים נפשו ולא נתן למוט רגלו, ולולא חסדי ה' עליו לא הי' יכול לחיות אף רגע אחת. אח"כ יחשוב שפלות מצבו טיפה סרוחה רימה ותולעה כי עפר הוא ולעפר ישוב, אינו בטוח בחייו אף שעה אחת, ואח"כ ישים אל לבו רוממות הא-ל ית' כי הוא מלך גדול ונורא שליט בעליונים ובתחתונים, וכל העולם הזה כטיפה מן הים נגד העולמות העליונים, ורוב חסדיו עם בריותיו עצמו מספר מי ימלל גבורותיו, ויחשוב כמה מלאכים ממונים על התפלה, וכמה תקונים עושה בתפלתו בעולמות העליונים אם תפלתו כראוי, ואם לאו להיפוך ח"ו, כי תפלתו נטרפת לפני החיצונים. אח"כ יסדר תפלתו בנחת

(1) התעוררת תפלה הלזו, נדפס בעיר סיגעט על דף בודד יחד עם שני מכתבי המלצה הנדפסים להלן. כפי ידיעתנו לא יצא אז הדבר אל הפועל, ולא נדפס בשלימות הקונטרס „התעוררת התפלה“, על כן הדפסנו דברי התעוררת הקצרים האלה, יחד עם שני המכתבים. אפריון נמטי' להרב שמואל דוד הכהן פריעדמאן נ"י שהמציא לנו דף בודד הלז (שהוא יקר המציאות), להדפיסו בקובצנו. תשואת חן חן לו.

ובישוב הדעת כמדבר לפני מלך גדול ונורא, אפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, ויחשוב כי ה' נצב עליו ורואה כל מעשה תוכו כבדו, ואיך לא יעמוד לפניו באימה ורתת בבושה והכנעה בגילה ורעדה, ואז אשרי לו. ועוד מצאתי, שיעלה בדעתו ארץ ישראל וירושלם ומקום המקדש ובית קודש של מטה שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים של מעלה תוכב"א.

ב"ה.

הן כל יקר ראתה עיני קונטרס התעוררת התפלה מאדם גדול וקדוש אשר העתיק הרבני המופלג החסיד מו"ה חיים יהושע נ"י סופר סת"מ מק"ק ליסקא מדינת אונגארן, ורצונו להעלות על מכבש הדפוס להפיץ ע"פ תבל למען לעורר לבב ישראל אל הרנה ואל התפלה וכוונתו לטובה לזכות הרבים, לזאת הנני לחזק ידי מוכ"ז בהדפסת קונטרס הזה ואומר לפעלא טבא יישר חילו כי יהי' לתועלת רבים וכן שלמים, ומצוה רבה לתמכו ולסעדו ולקנות ממנו קונ' הלזה בכסף מלא למען יראה שכר טוב בעמלו. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב ולא ישינו גבולו להדפיסו עד חמשה שנים מעת צאתו מהדפוס. דברי הבעה"ח יום ג' באר חפרוה שרים תרנ"ד לפ"ק.

הק' יחזקאל שרגא הלכרשטאם⁽²⁾
חופ"ק שינאווא יצ"ו

ב"ה.

הנה המוכ"ז הרבני המופלג החסיד ירא ושלם כש"ת מו"ה חיים יהושע נ"י סופר תו"מ וספרי תורה שהי' סופר אצל אדמוחור"ר הגה"ק זצ"ל⁽³⁾, וכעת קבע דירתו בק"ק קערסטור, וכעת עולה על רוחו המהור לדפוס קונטרס יקר מאוד וקדוש להתעוררת התפלה. יהי' ד' עמו להוציא מחשבתו אל הפועל, וגם לרכות הכנסת בתו לחופה ונסיעת א"י שרוצה לגמור עי"ב, ומצוה על אחבי' לסייע אותו לזה, והחוט המשולש לא במהרה ינתק.

הבעה"ח יום ועש"ק לס' בהעלותך תרוח"ם לפ"ק, פה ליסקא יע"א.

הק' חיים בר"מ ז"ל⁽⁴⁾
אברק"ק הנ"ל

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ז.

(3) הוא הרה"ק מוה"ר צבי הירש אבר"ק ליסקא זצ"ל.

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ו עמוד מ"ה.

תעודות וסמיכות

קפכ.

ב"ה.

ה"ה הרבני המופל' מו"ה יעקב משה נ"י מפ"ק יצ"ו למד פה מלאכת הניקור כשר . . . והי' מנקר פה קהלתנו יצ"ו איזה שנים, גם למד פה מלאכת הזבח, והוא אחד מהשוחטים המובהקים בכל ענינים כאשר העדנו עליו בהקבלה שיש תחת ידו מאתנו כד"צ דפ"ק, וכעת הוא נוסע לתור לו מקום מגוה אשר ימצא שמה פרנסתו באומנת הלזו, לזה הנני להמליץ טוב בעדו, ולבקש רחמים עליו להמציא לו מקום מגוה, כי בו ימצאו חפץ לבכם לטובה, כי הוא בן תורה, וירא אלקים, וראוי לעסוק באומנת הלזו שהיא מלאכת שמים, ולא יצא מת"י דבר שלא יהי' מתוקן כל צורכו. כ"ד המדבר לכבוד התורה והעבודה. הכותב בידים רפות הכע"ח כ"ד סיון תרל"ב לפ"ק, פה ק"ק קעמפנא יע"א.

(יעקב שמחה רעהפיש')

קפג.

בע"ה. ניימארקט יצ"ו.

איקלע לאתרין האברך המופלג בתורה ירא ושלם כש"ת מ' מרדכי זאב דרעזניער נ"י מק' בראדי הבירה, והי' פה מזובחי זבח, והשתמש במקולין בכל עניני שחיטה ובדיקה ערך שני חדשים להפקת רצוני ורצון אנשי יראי ד' מביני מדע. וכאשר רצוני לעזוב משכנו מפה, דרש דרש ממני לתת מהודי עליו, לסומכו בסמיכי דרבנן ולהראות חזותו לרבים, והנני בזה להביע קושט אמרי אמת להגיד לאדם ישרו, כי תהיתי על קנקנו ובחנתיו ונסיתיו בדיני שו"ב המפורשים בשמלה חדשה, ומצאתי ברכה בו, כי משנתו סדורה וערוכה מאוד, ושגורים הדינים על פיו ולשונו, משיב דברים נכוחים, כעולות מחים, גם הכרתיו לאיש אומן ומופלא בבדיקת פנים וחוז' ובהסרת הסירכות, ואיתמחא גברא כי ידיו אמונה לד' לעשות הכל כשורה, זריו ומהיר במלאכתו מלאכת ד' באמונה, בדעת ובתבונה, גם קלקלתי את סכיניו, וחזר והעמידם לפני בשעה קלה ומועטת באופן יפה מאוד חד

(1) נולד בשנת תקס"ה לפ"ק בערך בעיר ראוויטש לאביו הרבני מו"ה משה דעהפיש. נסמך להוראה מאת הגאון מו"ה עקיבא איגר אבר"ק פוזנא וצ"ל. כיהן כאבר"ק קעמפנא יותר מארבעים שנה, והעמיד תלמידים רבים. נרפס ממנו ספר שערי שמחה (תשובות וחידושים), ספר משכן העדות (על הל' עדות), ודרשות שונות. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום כ"ו לחודש ניסן שנת תרל"ז לפ"ק. - תעודה זו הניע אלינו ע"י ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם ווייס נ"י. טוב עין הוא יבורך.

וחלק. קיצור הדבר, בכל ענינים הנוגעים לשו"ב מצאתיו כלי מוכשר לקבל מהרת הקודש, לכן כל מן דין סמוכי לנא, כי ראוי הוא לאותו איצטלא לשרת בקודש בכל ערי ישראל, ויכולין לסמוך על זביחתו אף נפש היפה, כעל אחד מהשוחטים המובהקים בעולם, ובלבד שיחזור על לימודו לפרקים כפי המסורה בספר תבואות שור, ואז בטח יפיקו ממנו דצון טוב אנשי העדה, ויתענגו מטובו ויאכלו עניים וישבעו.

ולאות אמת ולדאי' באעה"ח היום יום ה' לס' כי ברוך הוא, שנת התרס"ט לפ"ק.

הצעיר חיים דובעריש שטראך האבד"ק הנ"ל⁽²⁾

קפד.

בעזה"י.

טורים האלו יהי' לעד ולראי' נאמנה בידי מוכ"ז הרבני המופלא ומופלג בתורה ויראה קדומה מו"ה משה צבי הכהן נ"י ראפאפארט שו"ב דקהל מאנאק יע"א השייך לדגלי, ירעתי את האיש ואת שיחו זה שנה תמימה, ומצאתי בו את שאהבה נפשי, כי הוא שו"ב מופלג, סכיניו יפה בכל עת חד וחלוק כראוי, ודיני שו"ב שנורים על פיו ביתר שאת, וגם לרבות בחלק השמוש בעניני שו"ב הוא מומחא ובקי במעלה יתירה, וראתו קודמת לחכמתו, כי הי' מתנהג בכל עת כהוגן וכשורה ביראת ה' תמיד כל היום. ומאחר שרצונו וחפצו למצוא פרנסתו המרווחת, אמרתי לא אמנע הטוב מבעליו, להעיד עליו כל הנ"ל, כי יוכל כל נפש היפה לאכול מזובחו ולסמוך על בדיקתו, ואכלו עניים וישבעו.

וע"ז בעה"ח היום יום ג' לס' חיי תרס"ט לפ"ק, טאלליא יע"א.

ארי' ליב ליטש סג"ל ראזענבוים אב"ר⁽³⁾

(2) נולד בשנת תרכ"ג לפ"ק לאביו הרב הגאון מוה"ר שמואל ראובן שטראך דומו"ץ דק"ק ליזענסק וצ"ל. למד בווישניצא בישיבתו של כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע. בשנת תרמ"ה לפ"ק נתקבל לאבד"ק ניימארק. נדפסו אליו תשובות בשו"ת הרי בשמים ח"ב סי' כ"ח, בשו"ת בית יצחק ח"ב בקונטרס אחרון סי' ט', ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג סי' ס"ב. נלב"ע בשנת תרצ"ב לפ"ק. - תעודה זו הגיעה אלינו מגנזי יידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו ד' בעז ותעצומות.

(3) נולד בשנת תרמ"ד לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר גרשון סג"ל ליטש ראזענבוים אבד"ק טאלליא וצ"ל בעמח"ס משיב דברים. בשנת תרס"א לפ"ק (עודו בבחרותו) מילא מקום אביו כאבד"ק טאלליא. בשנת תרס"ג לפ"ק נשא אשה בתו של אחיו הג"ד מאזעס חיים סג"ל ליטש ראזענבוים אבד"ק קליינווארדיין וצ"ל. נפטר תשעה ימים לחודש סיון שנת תרצ"ה לפ"ק. - תעודה זו הגיעה אלינו מאת יידינו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

דקדוקי סופרים

בספר אדרת אליהו עה"ת (להגאון בעל בן איש חי) בפרשת תולדות בר"ה וצודה לי ציד, הביא דברי הרב שתי ידות שכתב שעשו נולד במאדים, "ואמרו בנמרא" שהנולד במאדים גנבא הוא ולא אכיל מדילי' ולא שתי מדילי'. - הנה המעיין בנמרא (שבת קנ"ו ע"א) יראה שזה נאמר על הנולד בלבנה ולא על הנולד במאדים. אמנם באמת בספר שתי ידות (להגאון מוה"ר אברהם חזקוני) בפרשת תולדות, לא הביא כן בשם הגמרא, רק כתב, "והתוכנייים" אומרים מאן דנולד במאדים גנבא הוא ולא אכיל מדילי' ולא שתי מדילי'".

בספר שפתי כהן על התורה בפרשת עקב (ד"ה ובוהר ועשיתם אותם) כתב בא"ד, כמו שעשה "רבי טרפון" ז"ל שקרא ליל שבת לאור הנר והטה הנר וכתב בפנקסו כשיבנה בית המקדש אביא קרבן חטאת וכו'. - המעיין במס' שבת דף י"ב ע"ב, יראה דעובדא זו היתה אצל ר' ישמעאל בן אלישע, ולא אצל ר' טרפון⁽²⁾.

בפי' עין יוסף על המדרש תנחומא סוף פרשת מטות, כתב דבספר משכיל לאיתן במס' ראש השנה הביא בשם הר"ן במס' נדרים דף כ"ג ע"א, דאין מביאין עומר מעבר הירדן. וכתב על זה, שנתעורר מאת הרב מוה"ר צמח סג"ל לנרא, שהמשכיל לאיתן הרחיק עדותו, כי לא נמצא דבר זה בר"ן בדרג הנ"ל, וגם בכמה דפים שלאחריו לא נמצא זאת כלל, עכ"ל. - באמת כן מבואר להדיא בר"ן בדרג שלפניו, והוא במס' נדרים דף כ"ב ע"א בר"ה ההוא שעתיא, יעו"ש.

בספר אמרי צרופה על הש"ס (להגאון מוה"ר אברהם יחיאל פישל אבד"ק טרעבוולא) במס' עירובין דף ו' ע"ב (סוף ד"ה ובוה) כתב בא"ד, ומתורץ כל קושיות הרשב"א סי' י"ח, עיי"ש. והוא טעות, כי מקומו הוא בתשובות הרשב"א ח"ג סי' רס"ט. אך לשון הכסף משנה אטעתי, שכתב בפרק י"ז מהל' שבת הלכה י', כתב הרשב"א בתשובה ר"ח וכו', ובאמת ר"ח הוא ראשי תיבות של רבינו חננאל, וכך כוונתו, כתב הרשב"א בתשובה, רבינו חננאל פסק הלכה כשמואל וכו'⁽³⁾.

(1) נתעוררנו על זה מידינו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אלעזר גאלדמאן נ"י.

(2) נתעוררנו על זה מידינו הרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ במתיבתא

עץ חיים דבאבוב.

(3) כן העיר הג"ר חיים דוב גראס אבד"ק פעטרייזא ז"ל, בכתביו.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

כבוד המערכת כרם שלמה, שלו' רב.

אחדשה"ט באה"ר. בקובץ כרם שלמה בקונטרס לחודש תמוז תשנ"ד (עמוד ס'), נרפסה הערה על הספר שפתי מהר"ש פרישת בשלח, שכתב בביאור הגמ' במס שבת דף ל"א ע"א בנר שבא להתנייר, ובא לפני שמאי ללמדו כל התורה על רגל אחד ורחפו באמת הבנין, אבל הלל אמר לו ואהבת לרעך וגו' ואידך פירושא הוא, רהכונה רהנה אהב"ה בני' י"ג כמספר אה"ר, והגר רצה ללמוד התורה"ק בבחינת אהב"ה לחור, והיינו רגל אה"ר, ולכן רחפו באמת הבנין, כי שמאי ה' לו מרת ידאה, עכ"ד המהר"ש. והעיר הכותב, דלשון הגמרא הוא על רגל אה"ת, ולא אה"ר. - הנה כבר גורע שאין משיבין על הדרוש, רק לאשר שהרברים ה' תמוהין לבני הקטן ג"י, אמרתי להעיר קצת בזה. (א) אה"ת במספר קטן הוא י"ג, ממילא נכון הדרוש גם אילו נאמר כגירסת הגמרא אה"ת. (ב) גם י"ל כי תיבת אהב"ת עם הכולל בגימטריא ת"ט, כמספר אה"ת, ולפי"ז נכון הדרוש גם אילו נאמר בפשטות תיבת אה"ת.

והשתא דאתית להכי, אמרתי דאפשר להוסיף ולבאר רב"ש לשיטתם בזה, וכן ב"ה לשיטתם, בב' מקומות בש"ס, במס' ביצה (דף ט"ז ע"א) תנן ב"ש אומרים מחד בשבת לשבתא, וב"ה מדה אחרת היתה להם, ברוך ר' יום יום, וכן במס' ברכות פ"ג תנן, ב"ש אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבוקר יעמדו רברים ככתבן, וב"ה אומרים כל אחד קורא כדרכו וכו'. וביאור הענין, דלרברי ב"ש צריכין הכנה למצוה, וכן צריכין הכנה על מצות סעודת שבת, ולפי"ז אי אפשר ללמד כל התורה על רגל אחד שצריכין הכנה רבה לזה, ולזה רחפו באמת הבנין, אבל ב"ה ה' להם מדה אחרת ברוך ר' יום יום, וא"כ אין צריכין הכנה למצוה סעודת שבת, וכן אין צריכין הכנה ללמוד כל התורה"ק. אך באמת צ"ב איך אפשר ללמוד כל התורה על רגל אה"ר, אך כבר כתבו בספה"ק שאף שאי אפשר לכאור"א מישראל לקיים כל המצות, למשל מי שהוא כהן, וכן יש הרבה מצות שא"א לקיימן כי אם בזמן שביהמ"ק ה' קיים, רק שע"י התחברות של הכלל ישראל, א' מקיים מצוה זו וא' מקיים מצוה אחרת, ובהתחברות כל ישראל אפשר לקיים כל התורה והמצות, ובזה רמז לו הלל שע"י ואהבת לרעך של התחברות של כל הכלל ישראל אפשר לקיים כל התורה והמצות, וב"ש לשיטתו דרברים ככתבן שצריך לקיים התורה בפשטות כל מה שיוכל לקיים וא"א לקיים ע"י התחברות, אבל ב"ה סוברין רע"י אהבת ישראל אפשר לקיים ע"י התחברות כל התורה והמצות, והגר רצה ללמוד התורה והמצות ע"י אהב"ה, וב"ש לא הסכימו לזה, כי דעתם שצריכין הכנה רבה לזה, אבל ב"ה סוברין שאפשר לקיים גם מבלי הכנה, וכמו במצות הכנה הסעודות לשב"ק. כ"ז כתבתי להעיר, ולקצר אני צריך.

ואיירי דאתאי להכי, אמרתי מה שיש עוד לרמוז בזה, במה שאמר הגר למדני כל התורה על רגל אה"ר, דהנה רש"י כתב בפרשת תשא עה"פ ועתה הניחה לי, שאמר הקב"ה למרע"ה ואעשך לגוי גדול, והשיב מרע"ה מה כסא של ג' רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעס, מכ"ש כסא של רגל א' עיי"ש, והנה במדרש איתא אה"ר ה' אברהם שעמד נגד כל העולם כולו. ולזה רמז הגר למדניו כל התורה על רגל אה"ר, היינו שרצה להיות נגד צדק, כמו אברהם אבינו שנייר הנרים, וע"י מלת אה"ר בני' אהב"ה, רצה להתדבק עם מדת אברהם אבינו שה' מדת החסד, שורשו במדת אהב"ה, וכיון ששמאי ה' במדת היראה רחפו באמת הבנין, אך ב"ה שנוחין זה לזה בהלכה, וכמו שדרשו את זה בסופה, וה' להם מרת

אהב"ה, ולזה קירב אותו. ולרמז בא תיבות רג"ל אח"ד, שעולה בנימטריא עם השני תיבות מספר רמ"ח כמספר אברה"ם. ולהכי רמז לו מספר רמ"ח, שי"רחם" עליו להכניסו תחת כנפי השכינה.

כ"ז כתבתי להבין דברי חכמים וחיידותם.

ובזה הנני דושת"ה,

הק' דוד הכהן ראזענבערג
בעמח"ס שו"ת מנחת דוד
קרית יואל, מאנרא

בעזהש"ת.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

ראיתי בכרם שלמה לחודש תמוז שנת תשנ"ד (בדף מ"א), מ"ש שם לענין קריאת התורה בראש חודש, שאם אין לוי בבית הכנסת רק כהן, ואם יקראו הכהן במקום לוי, יהי' ברכתו ברכה לבטלה, שהרי פסוק ג' ואמרת להם שנקרא בראשון נכפל גם בשני, וא"כ יהי' ברכתו השני' רק על ב' פסוקים, דבפסוק א' מהני מילתא שנקרא ללוי, כבר קרא בראשונה, עכ"ל שם. כן דאיתי כתוב ג"כ בספר תורת חיים על שו"ע או"ח (להג"מ יעקב שלום סופר זצ"ל דומ"ץ פעסט) סימן קל"ה אות י"ב, ובסימן קל"ז אות י"ג, שבראש חודש אם אין לוי בביהכנ"ס בעת הקריאה, אז יצא הכהן, כדי שלא יצטרך הכהן לברך ב' פעמים, עיי"ש. ומה שהובא שם בכר"ש בדף מ"ג, בשם שו"ת שואל ומשיב מהרורא ו' סימן כ"ט בשם זקני הגה"ק מוה"ר מרדכי בנעט זצוק"ל אבר"ק ניקלשבארנ והמדינה, דכשהי' מזדמן שבביהכנ"ס לא הי' לוי בעת הקריאה (אף אם לא הי' ראש חודש) הי' פוסק שיצא הכהן מביהכנ"ס כדי שלא יצטרך הכהן לברך ב' פעמים עכ"ל. כן פסק הגה"ק בעל מחנת אלעזר זצוק"ל בספרו שו"ת מנחת אלעזר חלק ד' סימן ג"ט, והביא שם מ"ש בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סימן ס"א) להשואל מק' ג"ש, כי מקובל שם שהגאון מהר"ם בנעט ז"ל אבר"ק ג"ש והמדינה פסק שאם אין לוי בביהכ"נ שצריך לקרוא הכהן ב' פעמים ולברך עוד הפעם ב' ברכות, טוב לומר להכהן שיצא מביהכ"נ, והמהר"ם שיק פלפל שם בזה, איזה טעם הי' לו להגאון הנז' בזה. וכתב שם במנחת אלעזר, שכן נהג גם אביו הגה"ק בעל דרכי תשובה זצוק"ל, וכן נהג הוא אחריו, עיי"ש כל התשובה באורך. וכן כתב בספרו נימוקי אורח חיים סימן קל"ה סעיף ח', כשאין לוי בהישוב, ויצטרך תמיד הכהן לברך ד' ברכות, הנכון לעשות כדעת הגאון דמדינה מהר"ם בנעט ז"ל מנ"ש ולומר להכהן שיצא מביהכ"נ מקודם, עיין שם.

ובספר שו"ת יד יצחק חלק ג' סי' דס"ו מוקני הגה"ק מוה"ר אברהם יצחק גליק זצוק"ל אבר"ק טאלטשווא, העיר על זה, דאין ר"ל דצריך מעיקר הדין שיצא הכהן מביהכנ"ס, אלא עצה טובה אמר בזה שיצא הכהן, ואעתיק לשוה"ק שם, ומ"ש מעל' משו"ת מהר"ם שיק חא"ח סי' פ"א שהביא מה שאמרו שם מוה"ז הגאון רבן ש"י מהר"ם זצ"ל שאם אין לוי בביהכ"נ טוב לומר לכהן שיצא מביהכ"נ, ומהר"ם שיק ז"ל הביא מש"ס רגישין דף נ"ט ע"ב דמבואר דהכהן קורא במקום לוי, הנה גם תלמידו הגאון המובהק בשו"ת מהר"א ז"ל חא"ח סי' מ"ה הביא כן מה שנאמר לו בשם רבו זצ"ל, אכן לענ"ד גם הוא לא נתכוין לומר שכן הוא מעיקר הדין, דכי יעלה על הדעת שנעלם ממנו ש"ס ערוך הג"ל, וכן מובא בש"ע קל"ה סעי' ח', אלא אמר כן לעצה טובה שלא יצטרך לברך הברכות ב' פעמים, לכן נכון שיצא,

דאס ישרא שם וימחול יש דיעות דאסור לו למחול, ויעיי' במהר"מ שיק שם סי' ס' מ"ש בזה, ולכן טוב שיצא לחוץ, ומה דאמר' בש"ס וש"ע דיקרא שנית במקום לוי, היינו מעיקר הדין כשאין רוצה לצאת, או שאם יצא לא ישארו עשרה בבהכ"נ, ובכח"ג שהוא בבהכ"נ ודאי מותר לו לברך שנית ולא הוי ברכה שא"צ, דכיון דצריך לקרותו ממילא חייב לברך, עכ"ל. ועיי' עוד בענין זה בספר לדוד אמת ס' ו' אות ס"ח, הנהגות שערי חיים שער א' אות י"ד, שו"ת דברי יואל חלק ב' סימן קנ"ד, שו"ת מנחת יצחק חלק א' סימן ס"ו ובחלק ו' סימן ו', שו"ת מהר"ם בריסק חלק א' סימן קמ"ה אות ג', שו"ת דברי ישראל או"ח חלק א' סי' נ"ז.

בתורה ובכבוד רב,

הק' יהושע צבי הלוי יונגרייז
רב דקהל באר יצחק טאלטשאואו
באאמו"ר הגה"צ מטשענענער וצוק"ל
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

לכבוד מערכת "כרם שלמה".

בקובץ כרם שלמה קונטרס ק"ס (תשרי-חשוון תשנ"ד) עמוד מ"ח, העיר ד' יהודה קינדרעמאן ג"י על מימרת ריש לקיש במס' חגיגה דף י"ג ע"ב, מאי דכתיב אשירה לד' וגו', והגיה הב"ח מאי דכתיב שירו לד' וגו'. - והעיר מה הכרחו לזה. אבל זה פשוט מאוד, גירסת הילקוט והעין יעקב, הכריחו לזה, כי שם נאמר כך, מאי דכתיב שירו לד' כי גאה גאה, "שירו" למי שמתגאה על גאים, ועל זה מתאים יותר הפסוק שירו לד' וגו'. ולפי גירסא דילן, שהובא הפסוק אשירה לד' וגו', צריך נמי לגרוס, "אשירה" למי שמתגאה על הגאים, כמו שהגיה הרש"ש, ולא כמו שנדפס בגמרא, שירה למי שמתגאה על הגאים, שזה אינו מובן.

משה חנוך העניך גרינפעלד
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

לכבוד מערכת "כרם שלמה".

בקובץ כרם שלמה קונטרס מספר קס"ה עמוד ו', מובאים דברי השו"ת הר הכרמל ביחס למ"ש בכרתי ופלתי בענין חסר הלב בעוף, ויש במקום הלב תלתל בשר העושה את פעולת הלב, ומשמע מדברי הר הכרמל שבאופן זה העוף כשר, כיון "שאין ביניהם [בין הלב ובין תלתל הבשר] אלא חילוק תמונה". וע"ז מובאת הנהגת הברוך טעם: "שגם מאד, עיין בכר"פ". ובהערת המערכת שם נתפרש כוונת הברוך טעם, דהרי אעפ"י שהעוף יכול לחיות זמן רב ע"י אותו תלתל בשר, יש לו דין של ניטל הלב וטריפה הוא, ולכן אין להבין דברי ההר הכרמל, עכת"ד.

הנה נגענו כאן בלב לבה של המחלוקת הנדולה בענין זה בין החכם צבי וכו"פ ועוד גדולי הדור שלבם כלב הארי. מקור הדברים בשו"ת חכם צבי ס' ע"ד, ע"ו, ע"ז, שו"ת פנים

מאירות ח"א סי' כ"ג, כ"ד, וח"ב סי' קפ"ד, כו"פ יו"ד סי' מ' [סק"ד בפלתי וסק"י בכרת], שאלת יעב"ץ ח"א סי' קכ"א, ועי' כסף משנה הלכות שחיטה פ"י ה"ט (וכן אבר שא"א לה להבראות חסרה ממנו, כגון מח ולב וקנה, לא מנאם [הרמב"ם], מפני שהם דברים שנמנע מציאותם), שו"ע יו"ד סי' מ' ס"ה ונו"כ שם, באה"ט סק"ד, יד אפרים סק"ג, וביחוד בהגהות מטה יהונתן ויד שאל שם.

ומבין הספרים הרבים הדנים בענין, נביא את דברי החזון איש בהלכות טרפות סי' ד' סי"ד: "עוד טען הכו"פ דאפשר דניטל הלב ואבר אחר החליף את משמרת הלב, ובוזה שאל לרופאים והסכימו עמו שאפשר שיבשר בשד ותהי' לו סגולת הלב ועורקים להוליך הדם, והחי יחי' את חייו כרגילו, וא"כ אין להכשיר, דאין לנו כמה להכחיש את הריבה שאמרה שלא הי' לעוף לב, שאפשר שחי' בבשר אחר, שקיים את תפקיד הלב. והנה דבריו ז"ל תמוהים מאד, דוודאי בשר זה המפקד תפקיד הלב, ומחי' את הבעל חי, הוא באמת הלב, ואם נשתנתה צורתה החיצונה לא מצינו שהלב נטרף בשינוי תואר, ולא הו"ל לקבוע השאלה בניטל הלב ובשר אחר מקיים תפקידו, שבחינה זו אינו ניטל הלב ולא בשר אחר משמש תחתיו, אלא נשתנתה צורת הלב, ודבר זה אין אנו צדיקים לרופאים, אלא למדנהו ממה שלא הוזכר בנמרא ופוסקים דין נשתנתה צורתה. גם הרופאים לא אמרוהו מעומק הלימודיות, אלא מסברא הפשוטה לכל, והרי לדברי הרופאים שהביא תחי' שנים רבות ותוליד ולדות, וא"כ היא כשדה, והוראת הח"צ ומהר"ל מפראנ קיימת", עכ"ל החזו"א. (וכן כתב גם הערוך השולחן יו"ד סי' מ' סי"ח: "מיהו על תמונת הלב אין להקפיד, ואף שאינה כתמונתה הטבעית מ"מ כשר, ולא מצינו בנמ' ובפוסקים שתמונת הלב תעכב").

לאור הדברים האלה מתעוררת השאלה, לענ"ד, האם אין להבין את דבריו של הר הכרמל, שברצותו להביא דוגמה למציאות חתיכת בשר במקום אבר מסוים, הוא מביא את דברי הכו"פ אך ורק כדי להשוותו לדבר המתואר שם, תלתל בשר במקום הלב, תיאור מצב שלא מצא במקורות אחרים, אבל להלכה אינו סובר ככו"פ, אלא כסברת החזו"א שהעוף כשר כי תלתל הבשר הוא הלב ורק "נשתנתה צורתה", (וכמו שכ' הערוך השולחן, אף שאיננה כתמונתה הטבעית), וכך גם לשונו של הר הכרמל, "שאין ביניהם אלא חילוק תמונה", משמע דפשיטא לי' שהעוף כשר, לכן דימה לו את הנידון. ואולי ע"ז תפסו הברוך טעם ששגג מאד, והשגגה היא בזה, שהוא חולק על הכו"פ, שלפי הברוך טעם הלכה כמותו. אני מציץ את הדברים בתור השערה ושאלה, והגם דדחיק הוא, דבהביאו את הכו"פ הו"ל לפרש שחולק עליו לדינא, אבל יותר דחיק לומר שלא שם לב לדברי הכו"פ המפורשים שהעוף טריפה.

אגב, פירוש מפתיע בדברי החכם צבי מצינו בתשובת בנו בשאלת יעב"ץ ח"א סי' קכ"א, שכתב לשואל על תרנגולת חסרת לב אם יש להורות בפשיטות לקולא כדברי הח"צ, וז"ל: "הנך באתי להצילך משגיאה, כמדומני שלא ירדת לסוף דעתו ז"ל, שאע"פ שגראה לכאורה מדבריו שא"א להיות נכרא חסר לב, ואפי' אתו סהדי אמרינן סהדי שיקרי ניהו, דאין חוששין למעשי נסים כלל, אעכ"פ ברור אצלי שלא הי' סומך על היתר זה לבדו ... ואע"ג דאתי סהדי ומסהדי שלא הי' כאן לב, אמרינן סהדי שיקרי ניהו ומחוקינן להו בדלא הוו דייקא כולי האי לדאות ולהשגיח היטב ... אבל ודאי אי אתא אפי' חד דמחוימן באיסורין וכוון ודקדק מתחילת הפתיחה לראות אם יש לב לתרנגולת וברק ולא מצא, איהו ז"ל נמי לא הוי מכחיש אותו העד, אדרבה הוא ז"ל מוסיף בו חומד, אם הי' ואידע חסר לב כוודאי הוא עושהו נבלה מחיים, עכ"ל היעב"ץ.

והנה לפי דבריו "ניטל לב המחלוקת" מבין האריות, "ואין ביניהם אלא חילוק תמונה", עי' בפלתי שם סק"ד באריוכות ששורש הטענה הוא, שהח"צ מדבר בעדים כשרים, כלומר דבר מבוזר, ובקיצור בכרתי סק"ז: "ולא נמצא לב, אם יש קצת לתלות שגטלה החתול

וכדומה אף בדרך החוקה תלינן ב', אבל אם ליכא שום דרך לתלות בו טריפה". וכן במטה יהונתן סי' מ' ס"ה: "ומחמת דברי הרמב"ם אלו [שלא הביא דין נישל הלב] הנאון מהר"ץ אשכנזי הפריז על מדותיו וכו' ולאמ"ו לא נראה לו להתיר רק היכא ראיכא למיתלי בשום דבר מה, אף [אם] הוא רחוק וזר, מ"מ תלינן ב'". ונשאלת השאלה, מאי בינייהו. (בפתחי תשובה שם מציין לעיין גם בשאלת יעב"ץ הנ"ל ואינו מעיר דבר). דאוי, לדעתי, להעמיק חקור בכל הענין.

בברכה והוקרה,

אברהם מאיר גלאנצער

אנשווערפען

בס"ד.

אל כבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

הנני להעיר בזה כמה הערות בקובצי כרם שלמה לשנת תשנ"ד לפ"ק, וזה החלי בס"ד.

בקובץ תשרי חשון עמוד ו' מדרק הנה"ק הארי' רבי עילאי זי"ע עה"פ "לעיניו" כל ישראל, ומביא המדרש בילקוט, שמורא גדול זה קריעת ים סוף, ומאריך לתרץ עפ"י דרכו הרקוק הנ"ל. - ובאמת לפי המדרש הנ"ל מוכן היטב בפשיטות הלשון "לעיניו", עפ"י אומז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא. וז"ש, לכל המורא הגדול אשר עשה משה (דהיינו קריעת ים סוף כנ"ל במדרש) לעיני כל ישראל, שזה הי' גם שראו כולם, וק"ל.

שם בא"ד. מביא בשם גדול א' ביאור על אומז"ל במדרש בקשו מלאכי השרת לומר שירה ואמר להם הקב"ה מעשי ידי טבעו בים וכו', ובהערה שם נכתב, שכן הוא בספר חנוכת התורה וכן הובא בשם הנה"ק הרד"ש מניקלשבורג זי"ע. - בספר שפתי חכמים עמ"ס מגילה דף י"א הביא כן בשם החתם סופר זי"ע.

שם עמוד י"ו. מכאן דברי המל"מ והש"ך דבשבועה מותר חצי שיעור, ואינו דומה לשאר איסורים, דבשבועה הוא איסור גברא. - וג"כ ג"כ עפ"י דרכו רק בתוספת ביאור, בהקדם דברי הג"ר יוסף ענגיל זצ"ל בספרו בית האוצר כלל קכ"ז בא"ד, ובספרו ציונים לתורה כלל כ"ב, לכאן הפלונתא בין ר' יוחנן ור"ל אי ח"ש אסור מן התורה או לא, עפ"י מחלוקת הראשונים בכל איסורי תורה אם הם איסורי גברא או חפצא, דר' יוחנן ס"ל כהראשונים דס"ל דאיסורי חפצא נגיהו, וע"כ שייך הסברא דחויא לאיצטרופי, ראינן סברא דחפץ מותר יהופך בעצמותו לאיסור ע"י שאוכל עוד ח"ש בכא"פ, וע"כ דגם מתחילה הי' אסור, אלא דמלקות ליכא, ור"ל ס"ל דאיסור תורה איסורי גברא נגיהו, והמאכל בלא"ה בעצמותו היתר הוא, ורק האדם הוא שעובר, וא"כ אין כאן היפוך חפץ היתר לחפץ איסור, ואל האדם שפיר אמרה תורה שלא יאכל כזית בכא"פ, אבל ח"ש מותר, עכ"ל, (וע' בספר דרך המלך על הרמב"ם בפ"ד מהל' מאכלות אסורות הל' כ' מש"כ בזה). הוצא מדרביו דבשבועה דלכו"ע אינו אלא איסור גברא, גם ד"י מודה דמותר חצי שיעור, ואינו אוסר אלא בהני איסורים דאיסורי חפצא נגיהו, ודו"ק.

ואמרת בזה לתרץ קושיית הכ"מ הידוע על הרמב"ם בהל' חו"מ פ"א ה"ז רח"ש בחמץ אסור משום לא יאכל. והקשה הכ"מ הרי בכל האיסורין קי"ל ראסור ח"ש מכל חלב, ע"ש. ולהג"ל נחא, דהגרי"י ענגיל זצ"ל בספרו בית האוצר הנ"ל כלל קכ"ה, ובספרו אתון דאורייתא כלל י' כתב, דאיסורים זמניים הם איסורי גברא, עיי"ש באריכות. וא"כ בחמץ

הוא איסור התלוו בזמן, בוודאי הוא רק איסור נכרא, ולדברי הגר"ע ז"ל הנ"ל באיסור נכרא לכו"ע ח"ש מותר, לזה כתב הרמב"ם דאפ"ה אסור מלא יאכל, ודו"ק.

בקובץ כסלו טבת עמוד כ"ד, הובא להקשות לר' יוחנן דס"ל אשו משום חציו ארר' יוחנן ראמר אי הוואי התם וכו'. - עי' בשו"ת ויצבר יוסף סי' ו' שמציין להרבה שהקשו קושיא זו, וע"ע בשו"ת חלקת יואב ח"א אור"ח סי' י', ובשו"ת ארץ צבי ח"א סי' ס"ו, ובשיח השרה בשער הכוללים כלל ה', שהביאו קושיא זו בשם רבם הגאון בעל אנלי סל זצ"ל, וע"ע בקונטרס שעשועי רעיונים לחנוכה אות א'.

שם בא"ד. הובא תירוצו של הגר"י שווארץ ז"ל הי"ד בהקדם דברי הגאון מהרש"ם זצ"ל. - הוא לו נדפסה בספרו ויצבר יוסף הנ"ל ע"ש.

בקובץ אדר עמוד ל"א, נדפס בענין אי בעינן קשר של קיימא בתפילין. - ידועין בזה דברי האבני נזר שרמזו בזה הגאון, והוא בספרו הנ"ל ח"א ח"א סי' קפ"ג-קפ"ה שכתב דבעינן דווקא קשר של קיימא ואם לא אין יוצאים, ולכן כתב דאיתם שלוקחים תפילין של אחרים ומשנים הקשר לפי מדת ראשם, לאו שפיר עבדי, עיי"ש. ועי' בשו"ת ארץ צבי אור"ח סי' ז' שמביא דברי רבו הנ"ל, ומאריך דאע"ג דבעינן קשר, אעפ"כ יוצאין ידי חובת תפילין אפי' אם משנין ועדיין הוי קשר, ועיי"ש בסופו בשם הגה"צ בעל שם משמאל זצ"ל (כנו של האבני נזר), שביאר כוונת אביו הגאון עיי"ש, ועי' בשו"ת מנחת יחיאל ח"א סי' ע"ט שהביא מחלוקת בזה, וע"ע בספר פסקי תשובה סי' קע"ז בתשובת הגאון מדאגושוב זצ"ל מ"כ בזה.

בקובץ ניסן עמוד ל', הביא לתדן קושיית הכ"מ על הרמב"ם בה' חמץ ומצה עפ"י יסוד שדין חצי שיעור הוא דווקא ח"ש ולא פחות. הנה כן הביא בס' גור ארי' יהודה בקונ' השו"ת סי' ז' אות ג' בשם המהר"ם חלאווה בחי' למס' פסחים, ותירץ הוא נ"כ בזה קושיית הכ"מ, אמנם אביו הג"ר מנחם זעמבא זצ"ל שם בס' ח' אות כ"ח כתב שכוונת מהר"ם חלאווה הוא רק במעורב, דאז מתיר בפחות מח"ש ממש ע"ש, ועי' בשו"ת אבני נזר אור"ח סי' שע"ו שכתב כן בשו"ת הרמב"ם, ועי' בשו"ת התעוררות תשובה חיו"ד סי' קי"ד (בדפוס החדש), ובשו"ת די סופר סי' מ"ו אות ב', שכ' כן בשיטת רש"י יומא ע"ג עיי"ש, וע"ע בשו"ת דבר יהושע ח"ב סי' ס"ה.

שם עמוד מ"א. הובא בשם העט סופר להסתפק אם יוצאים יד"ח לחם משנה במצה בערב פסח, והביא דברי הפר"ג דהוי מוקצה ובוודאי אסור, וצינינתם בהערה לשו"ת פרי השרה ולבושי מדרב"י. - עי' עוד בשו"ת אפרקסתא דעניא סי' רכ"ב שהביא ג"כ ספיקת העט סופר ומסיק ג"כ לאיסור, עיי"ש.

שם עמוד מ"ז. הביא הרב אברהם משה שא"י נ"י לתדן קושיית הג"ר רוד דייטש זצ"ל עפ"י ד השפ"א ועוד, דאע"ג דאין חיוב לעלות לרגל באין לו קרקע, אבל אם עלה חייב להביא קרבן, וא"כ לא נפקע לגמדי ואינו רומה לציצית ומוזה. - כבר קדמו בזה הג"ר ישראל וועלץ זצ"ל דומ"ץ דק' בודאפעסט, הובא בשו"ת ננוי יוסף סי' ק"י בהשמות ע"ש. ועתה אצרך איזה הערות.

(א) כס' שמנה לחמו בדרוש להספר פרק י"א כד"ה כלל, מפרש הגמ' בפרק הפועלים (פ"ז ע"א) עד אברהם לא הוה זקנה, שלא הי' אדם בחתימת זקן, עיי"ש. - וצ"ע מפרק הפועלים כדף פ"ד ע"א דא"ר יוחנן אנא אישתיירי משפירי ירושלים, ופריך איני והאמר מר שופרי' דרב כהנא מעין שופרי' דרבי אבהו וכו' דאדם הראשון ואילו ד' יוחנן לא קחשיב לי', ומתוך הגמ' שא"ר ד' יוחנן דהדרת פנים לא הו"א לי', ופירש"י זקן, ולכן לא קא חשיב לי'. וא"כ אדם הראשון דקא חשיב, מוכח דהוי לי' זקן, א"כ מצינו דגם קודם אברהם הי' אדם בחתימת זקן, וצ"ע. (וביאור דברי הגמ' הוא, דעד אברהם לא הי' ליבון שעירות, וכמ"ש מהרדש"א בח"א שם, ע"ש).

(ב) במס' תמורה דף ו' ע"א כ' בהגהות הגר"א איתא וז"ל, גמ' ותנן ומחזיר את הכר, עי' רש"י ותוס' וצ"ע דלא משמע משם כן עיי"ש, וז"ל"נ רסמ"ך אברייא שם קי"ד ת"ר המלוה וכו' ע"ש דאף שלא ברשות הדיין כן, עכ"ל. ופלא שנעלם מהגאון לפי שעה שכן כתבו התוס' בב"מ דף ק"ג ע"א בר"ה מחזיר, והוא כתב זאת מעצמו.

(ג) בשו"ת התעוררות תשובה (להגה"צ מערלוי וצ"ל) ח"א ס' פ"א (ולאחרונה יצא לאור בסידור חדש והוא שם בחו"ד סי' קי"ד אות ד') הביא קושית הר"ש במס' חלה אהא דתנן החלה והתרומה חייבין עלי' מיתה וחומש ואסורין לזרים, מאי קמ"ל פשיטא דאסור לזרים, דהא תנא דחייבין עליהן מיתה, ות"י הר"ש דבכ"כורים תנן נמי כה"ג דאסורה לזרים, ומפרש בירושלמי מתני' מסייע לר' יוחנן דאמר ח"ש אסור מה"ת, ופתר לה בפחות מכשיעור, ויתכן האי שינוי במתני' דהכא, את"ר. והק' בשו"ת הנ"ל הא"ך יתיר ר"ל דס"ל ח"ש מותר מה"ת, על כן מחדש שם, דבתרומה גם ר"ל מודה דאסור מה"ת, וא"כ החידוש דאסורה לזרים הוא ג"כ לר"ל, עיי"ש הביאור בזה. ופלא שנעלם מהגה"צ הנ"ל וצ"ל דברי התוס' במס' ב"מ דף נ"ג ע"א (ד"ה ואסורים לזרים) שכתבו וז"ל, וי"ל כדמפרש בירושלמי ואסורים לזרים אפי' ח"ש או אררייתא או "דרבנן" דפליגי ר"י וד"ל בפרק בתרא דיומא, עכ"ל, הרי בהדיא דלר"ל גם בתרומה ח"ש הוא רק מדרבנן, ואעפ"כ החידוש הוא דאסור עכ"פ מרבנן, וכן כתבו הרשב"א ותוס' הרא"ש והריטב"א שם, וצ"ע.

(ד) בספר יערות דבש ח"ב דרוש ח' (כדפוס חדש הוא כעמוד קל"ב) ביאר דברי הגמ' סנהדרין י"ז אין ממניין בסנהדרין רק מי שיועץ למהר שרץ מהתורה. והקשו בתוס' מה לי בחריפות של הכל. וביאר שם דמצוה הוא לבער דשעים ולעשות משפט כתוב בעושי דע, וא"כ העושה רציחה וכו' בפני ב"ד עד שאין פתחון פה לצרד בזכותו, וא"כ יהא זכאי, כי ב"ד שאמרו כולם לחובה זכאי (סנהדרין י"ז), וא"כ יצא נקי ברשעתו, אך באמת כשיקרה דבר נבל כזה, יאמר א' מסנהדרין זכאי כרי שלא יהא כולם שחייבו, ואז יהא חייב, אך ודאי לא יתכן לומר בב"ד זכאי או חייב בלי נתינת טעם לרביו, אך אם הם יודעים כנח התורה לומר על טמא טהור ולהראות פנים, אז יכול לומר זכאי, ואז יהא חייב, ויצא משפט צדק, ומתורץ קושית התוס' הנ"ל, עכ"ר עיי"ש. - והעיר לי מו"ח הרה"ח ר' בן ציון הכהן מאיעס שליט"א מפה, מגמ' שבועות דף ל"א ע"א שמוכא שם כמה ציורים שאע"פ שיצא ע"י שקר דין צדק, אעפ"כ אסור לומר כן משום שנא' מדבר שקר תרחק, עיי"ש. ועוד קשה דא"כ בטל הדין של כולם שאומרים חייב זכאי, רתמיד יהא דיין שממטהר את הישרץ, וכאמת באוה"ח הק' בפ' משפטים (כ"ג ב') עה"פ לא תהי' אחרי רבים לרעות, כתב בהדיא שאסור לעשות כן, דאין להתחכם על התורה כי ה' הוא האלוקים והוא שאמר פתחו כולם לחובה פטורים, עיי"ש וצ"ע.

החותם בכרכה שתזכו עוד להגדיל תורה ולהאדירה,

ארי' לייבוש גרינפעלד

חבר כולם נר שלום דחסדי באבוב

מאנסי, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלטר משה קעסלער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אליהו לערנער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן ושתי בנות
 להנה"ח מו"ה אליעזר מנחם הכהן דארמאן נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' אליעזר ליפא בינדיגער נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלעזר בראדי נ"י להולדת הבן
 להרב אר"י ליבוש יצחק רובין נ"י מנהל דישיבת אמרי יוסף להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד יהודה שטיעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' דוד שלמה הלוי יונגרייז נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דניאל פנחס ענגעלבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים בן ציון ראזענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף צבי קליין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף יהושע העשיל דאוידאוויטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף מרדכי ווייס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב אבראמסאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב מרדכי הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב יצחק גערמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק ווייסכלום נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק שטענעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל גאלדבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי יהודה קורין נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה (בר"ש) דייפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה שלום גינסבערג נ"י ממאנרא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה וואסערשטרום נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי משה אפפעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' שלמה רובין נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה גאלדמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה יעריט נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים קעסלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם ברוך לעזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם משה שליססעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאלמאן נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' בן ציון (ברד"ר) גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בצלאל האראוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יעקב יצחק רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים (בר"ע) מילער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים צבי פילער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יקותיאל (ברא"א) רייכבערג נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע זאכערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף חיים לערנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף ירמיה שפיעלמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף שלמה גינזבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף שטרופ נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב אליעזר ליכטענשטאטער נ"י הבת
 להאברך היקר ר' יצחק פערלשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי אייזנער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי אלי' מאנדעל נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה דעמביצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה אהרן ליפשיץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה קרענגיל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה לענסקין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יעקב ציטראנענבוים נ"י ממאנטריאל להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פסח קטן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פסח קעסלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי יהודה זיגלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' רפאל שימאנאוויץ נ"י מביתר להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שאול הלוי בארנשטיין נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמחה שלמה רובין נ"י להולדת הבת
 יוכי לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"י"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' ליכוש גרינבערג נ"י לאירוסים נכדו תחי'
 להרב יעקב ישראל הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
 לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון יחזקאל שרגא נ"י תלמיד
 ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מנחם שמואל הערבסט נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה חיים נ"י לאירוס
 בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מאיר בעק נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה מאיר וויינבערגער נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה שאול נ"י לאירוסו
 בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מרדכי ברוך גיפס נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה גאלדמאן נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה בנימין נ"י ולחותנו הנה"ח
 מו"ה יהודה אייזען נ"י לאירוסו בנו-נכדם הב' החתן הנעלה כמר יעקב לוי
 נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה צבי וואלדנער נ"י ולאכיו הרב דוד נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן
 הנעלה כמר יצחק שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה צבי הירש היימפעלד נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר משה
 נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שלמה צבי שלעפערניג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יצחק
 מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שלמה שפריי נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש נ"י לאירוסו בתו-
 נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמשון מנחם פנחס גאלדשטיין נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
 כמר אברהם חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
 להב' החתן הנעלה כמר חיים דוד שפאנגעלעט נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים אברהם יהושע אייזען נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים יהודה ליב ליעבער נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להרב המפורסם מוה"ר ישכר בעריש אייכענשטיין שליט"א רק דקהל אוהב ישראל
 זידיטשוב לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה אברהם פיללער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה נתן הכהן גליק נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים דכאבוב
 לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שאול סג"ל לנדא נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' יהודה דוד שטראהלי נ"י ממאנסי לנישואיו

דברים אחדים

מצאנו לנכון להודיע ולהדגיש לפני הקוראים החשובים יחיו
איזה ענינים הנוגעים לקובצנו „כרם שלמה“

(א) היות שאיזה אנשים התירו לעצמם להרפס בספרים דברים שנרפסו בכרם שלמה, בלי שאילת רשות מהמערכת, למרות שבכל קובץ נרפס באר היטיב „אזהרה חמורה“ לבלי להרפס שום דבר שנרפס בקובצנו בלי רשות מאת המערכת, לכן הננו מודיעים ומזהירים בזה, שלא נוכל לישב בחיבוק ידים ולשתוק על עולה כזאת, ונהי' מוכרחים לנקוט צעדים חמורים לקיים את האזהרה הנ"ל בתוקפה. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.
(ב) מכתבים המתקבלים בבית המערכת, בלי שם הכותב עם האדרעס שלו, לא יודפסו.

(ג) הקוראים שיחיו השולחים לבית המערכת חומר להרפסה, ורואים שעברו כמה חרשים ולא נרפס, אל יתרעמו, כי לכל זמן ועת לכל חפץ.
(ד) נבקש מאד את כל המשתתפים בכתיבת חידו"ת, מאמרים, מכתבים, וכו', לחוס על זמנינו היקר, לכתוב בלשון צח ומפורש, ובכתב נאה וברור, שלא תהא אות אחת נוגעת בחברתה, כדי שלא להכביר עוד יותר על מלאכתינו. ומי שאינו יכול לאמן את ידו לכתוב ככה, יתן לזולתו לכתוב או להעתיק בעבורו.
(ה) כמו כן נבקש את הכותבים שלא להאריך יותר מדאי, כי אין הקובץ מיועד למאמרים ארוכים.

(ו) שום מכתב או צילום כת"י לא יוחזר לשולחם, ומי שרוצה להחזיק בידו העתקה, מתבקש שיעתיקנו אי יצלמנו טרם שישלחנו לבית המערכת.
(ז) כבר כתבנו כמה פעמים שלא נוכל להאריך בתוארים, כראוי לכל אחד ואחד, מטעמים המובנים, בדרך זה הלכנו עד הנה, וכן ברעיתנו לעשות להלאה ברצ"ה.

(ח) אנ"ש שהשמחה במעונם מתבקשים להודיע להמערכת בכתב או ע"י טעלפאן, כדי שלא יצטרכו להרגיש איזה פגיעה בכבודם ח"ו, מחמת שנשמט שמם.

(ט) נא שלא להכביר עולנו בעניני גשמיים, בעכיבת משלוח דמי חתימה. שלחו נא דמי החתימה תומ"י בראשית השנה טרם שאנו שולחים הזכרות פעמים ושלש.

(י) בהזדמנות זו ראוי להביע תודתנו מעומק הלב לאותם הקוראים שיחיו המסייעים לדבר מצוה ע"י שמוסיפים מעצמם על דמי החתימה הקבוע של חמש עשרה ראללער. - אחר המרבה ואחר הממעיט יתברך מן השמים בשפע ברכות והצלחות, אכ"ר.

בברכת התורה,

מערכת כרם שלמה

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידירנו

הרב יעקב פויגעל נ"י
מנהל כללי של מוסדות באבוב בבני ברק
בהלקח מאתו אביו ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה ישכר הערשקאוויץ נ"י מקרית באבוב
בהלקח מאתו אביו ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה יהודה מרדכי ריינהאלד נ"י
בהלקח מאתו אמו ע"ה

* * *

האברך היקר ר' טובי וויינמאן נ"י
בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

הקובץ נסדר ע"י כלי קאמפיוטער
נרבת ידידנו הנה"ח ר' משה חיים פאנצער נ"י

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רניל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606

נרפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ
נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ח קונטרס ב' (ק"ע) כסלו-טבת תשנ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת שמות כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח דברים נחמדים על ספר תהלים הגאון ר' דוד אופנהיים אבר"ק פראג זצ"ל
 י בעניני ברירה הגאון ר' שלמה איגור אבר"ק פוזנא זצ"ל
 יז גליון ספר קונטרס הספיקות הגאון בעל קרני דאס אבר"ק יאס זצ"ל
 כד בענין היתר עגונה הגאון ר' ישעי' ביערן אבר"ק פאטאק זצ"ל
 לו ג' הערות במס' גיטין הגאון ר' שלמה כהן רומ"ץ בק' הלבדשטאט זצ"ל

מדור אגרות קודש

לז מכתב מהגאון ר' ברוך ראזענפעלד אבר"ק גאללוב זצ"ל
 לח מכתב מהגאון ר' מרדכי אפרים פישל סופר ראבד"ק בודאפעסט זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

מ בענין קטן כ"ד מצווין להפרישו הג"ר שמואל יצחק סיגאר אבר"ק קאמאי ז"ל
 מב פרה"כ שחל יום ל"א בשבת .. הג"ר אליעזר ליפא בינדיגער אבר"ק מאלדאוויצא ז"ל

מדור פלפול והלכה

מד בענין עבד שמכרו רבו לקנס הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א
 מז בענין ספר תורה של מלך הרב משה נחום סאכאטשעווסקי נ"י

עולת שבת בשבתו

נא ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תעודות וסמיכות

נג מכתב המלצה הגאון ר' מנחם א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל
 נד שני מכתבי המלצה הגאון ר' הילל ל"ש אבר"ק קאלאמייא זצ"ל
 נה מכתב המלצה בד"צ ר"ק קאלאמייא
 נה מכתב המלצה הגה"ק ר' צבי הירש אבר"ק ליסקא זצ"ל

מדור זכור ימות עולם

נו התמנות אב"ד בקהל עדת יראים דעיר פעסט בשנת תר"ץ לפ"ק

נח,נז צילומי כתבי קודש
 נט מכתבים אל המערכת
 סג ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1995
 by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הנה"ח הנכבד מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ"ג לחודש טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ג החסיד המפורסם משרידי דור הישן

מוה"ר דוד צבי במו"ה אשר ישעי' הכהן ז"ל

נפטר בשם טוב

ביום י"ט לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישראל יעקב הכהן קאהן

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אבי מורי הנה"ח הנכבד

מו"ה שלמה יוסף במו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה

נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת פעפיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה

נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,

אהרן אלי' קינרייך

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שמות

ויאמר בי אדנ"י שלח נא ביד תשלח. הנה כל משכיל על דבר ד' יפליא, איך יתכן כי משה רבינו דעיא מהימנא קדישא, אשר כל ימיו השתתף בצדקתן של ישראל, ונתן עיניו ולבו להקל מעליהם כוכד העבודה, כאומרים ז"ל במדרש בפרשתנו עה"פ ויגדל משה ויצא אל אחיו וידא בסבלותם, ה' רואה בסבלותם וה' בוכה ואומר מי יתן מותי עליכם, וה' נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד עיי"ש, וכל ישעו וחפצו ה' דק לראות בישועתן של ישראל, ועתה כשכבר הגיע הזמן שיצאו בני ישראל ממצרים, ופקד הקב"ה על משה רבינו שהוא יהי' מושיען של ישראל, סירב ומיאן באומרו שלח נא ביד תשלח.

והנה דש"י פי' עה"פ שלח נא ביד תשלח, ביד מי שאתה דגיל לשלוח, והוא אהרן. ובתרגום יונתן כתב, שלח כדין שליחותך ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא. ובמדרש (הובא בספרים), שלח נא ביד תשלח, ביד רבי עקיבא. והדברים צדיקים ביאור, מה נתכוון משה רבינו, במה שהזכיר כאן שלש אלה, את אהרן, את פנחס, ואת רבי עקיבא.

אמנם יתבאר הכל כחדא מחתא, עפימ"ש"כ בספרים הקדושים, דמה שאמר משה רבינו שלח נא ביד תשלח, הוא מחמת שמשה רבינו השכיל לדעת, כי גלות מצרים איננו גלות האחרון, וכן גאולת מצרים איננה גאולה האחרונה, דק הרבה גלויות גזירות ויפורים עתידים רח"ל לבוא על בני ישראל טרם יזכו לגאולה האמיתית, ועל זה ה' לבו נשבר בקרבנו, ולגודל חיבתו לעם ישראל, רצה לעודד או את גאולה השלימה והנצחית, לבל יהי' עוד שום גלות אחרי'. וכתב בספה"ק צמח דוד להרה"ק מוה"ר דוד מדינאב זי"ע, דמה שאמר משה רבינו שלח נא ביד תשלח, נתכוון על מלך המשיח דוד בן ישי, כי תיבת ביי"ד, הוא נוטריקון ד'וד ב'ן ישי, ולזה אמר שלח נא ביי"ד תשלח, שנזכר לגאולה האמיתית על ידי דוד בן ישי מלך המשיח.

אמנם כדי לעורר את הגאולה, כבר הורו לנו חכמינו ז"ל (שבת קל"ט ע"א), ראין ירושלים נפדה אלא בצדקה שנא' ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה, וכן אמרו חכמנו"ל (ב"ב י' ע"א) גדולה צדקה שמקדבת את הגאולה שנא' כה אמר ד' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. וכ"ק אדמו"ר זצוק"ל הי"ד הביא באגרת הקודש בשם המגלה עמוקות, על אומרים ז"ל כך חותמין, כי אברהם אבינו תיקן עמוד גמילות חסדים, ויצחק אבינו תיקן עמוד העבודה, ויעקב אבינו תיקן עמוד התורה, והנה בימות העולם, היו עמודי התורה והעבודה בראשונה, ובזמן האחרון יושלם עמוד גמילות חסדים, והוא שאמרו כך חותמין, שחתימת הגלות תהי' על ידי עמוד גמילות חסדים, יעו"ש. הרי דגאולתן של ישראל תבוא בזכות מעשה הצדקה והחסד.

והנה נודע דברי הגמרא (ב"ב דף י' ע"א), שאל טונוסורפוס הרשע את רבי עקיבא, אם אלקיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם, אמר לו כדי שניצולו אנו בהם מדינה של גיהנם, א"ל אדרבה זו שמחייבת לניהנם, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשד ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו, ואתם קדוים עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים, אמר לו רבי עקיבא, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשד ודם שכעס על בנו וכו' והלך אדם והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דודון הוא משגר לו, ואנן קרויין בנים דכתיב (דברים י"ד) בנים אתם לד' אלקיכם, ע"כ. ועיי"ש במהרש"א בח"א שכתב, דרבי עקיבא כשהשיב לו מן הפסוק בנים אתם לד' אלקיכם, נתכוון להגיד לו, שבני ישראל בין עושים רצונו של מקום ובין אין עושים רצונו של מקום, הם קדוים בנים לד', עדה"כ (ישעי' א') ודע מרעים בני"ם משחיתים, דאף כשהם משחיתים במעשיהם הרעים ח"ו, בכל זאת נקראים בנים למקום. נמצא דדוקא לרבי עקיבא אנו נקראים תמיד בנים למקום, ולכן הותר לנו לקיים מצות צדקה לעניים.

ונקדים עוד מש"כ בספה"ק תפארת שלמה בריש פרשת פנחס, עה"פ פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו', ופירש"י לפי שהיו השבטים מבזים אותו וכו' בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. וכתב לבאר עפ"י המשנה במס' אבות (פרק א') הוי מתלמידיו של אהרן הכהן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרב לתורה, והכוונה, דכל מי שעוסק במדת החסד להרבות שלום ואהבה בעולם ולקרב בני אדם לתורה, הוא נמשך אחר אהרן הכהן ומתדבק בנשמתו, ולכן נקרא תלמידו של אהרן הכהן ממש, וכן פנחס בעשותו מעשה חסד ההוא במסירת נפש לעצור את המגיפה מעל בני ישראל, וכה להיות מתלמידיו של אהרן הכהן. והוה שפירש"י, בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, כל' שעיי"ז וכה פנחס להתייחס ולהתדבק באבי אביו אהרן הכהן, ולזה מסיים הכתוב, והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, שיוכה שכל הכהנים היוצאים מחלציו יהיו נמשכים אחריו במדת החסד עד עולם. וזה"ש (תהלים ק"ו) ויעמוד פנחס ויפלא ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם, ר"ל על ידי מעשה החסד הזה של פנחס שעמד ויפלא ועצר המגפה מעל בני ישראל, וכה שצדקתו עומד לעד לו ולזרעו אחריו, עכדה"ק.

ולפי זה יש לומר דשלש המאמרים הנ"ל, כולם עולים בקנה אחד, להורות כי נאולת ישראל תלוי ועומד לפי גודל מעשה הצדקה והחסד שעושים בני ישראל, ולכן בעת שהתפלל משה לפני ד', ואמר שלח נא ביד תשלח, ורצה לעורר אז את תיקון השלם ע"י נאולה האמיתית והנצחית, הזכיר את מדת הצדקה והחסד, אשר בלעדה לא נוכל לזכות להינאל. לכן פירש"י, שלח נא ביד תשלח, ביד אהרן, כי אהרן הכהן הי' גדול מאוד במדת החסד כמאה"כ תומיד ואוריך לאיש חסידך, ולזה התפלל משה רבינו, רחמנא אידכר לן זכותי דאהרן כהנא, דהיינו זכות מעשיו הטובים וחסדיו המרובים לזולתו, אשר בגלל זה נזכה לנאולה שלימה.

ובתרגום יונתן כתב, שאמר משה רבינו שלח נא ביד תשלח, ביד פנחס רחמי למשתלחא בסוף יומיא, כי פנחס הי' דבוק במדתו של אבי אביו אהרן הכהן ונמשך

אחריו, כמו שכתב בספר תפארת שלמה הנ"ל, ומהאי טעמא זכה פנחס להיות אליהו הנביא (כאוז"ל פנחס זה אליהו), שהוא עתיד לבא לבשר לישראל בשורת הנאולה לפני בוא יום ד' הגדול והנורא, כי בזכות מדתו של פנחס שהוא מדת החסד, נזכה לחתימת הנלות. וזהו שהתחנן משה אל ד', שלח נא ביד תשלח, בזכות מדת החסד של פנחס, אשר בגללה הוא עתיד למשתלחא בסוף יומיא משמי ערבות, לבשר לנו בשורות טובות.

ועל קוטב זה סובב והולך כוונת המדרש, שלח נא ביד תשלח, ביד רבי עקיבא, כי רבי עקיבא הוא המתיר לתת צדקה לעניים ואביונים, מחמת שאנו נקראים בין כך ובין כך בנים למקום, ולכן כשרצה משה רבינו לעורר על הנאולה, הזכיר את שמו של רבי עקיבא, כי על ידי מצות הצדקה והחסד אשר עולה לרצון ולנחת רוח לפני הקב"ה, יחוש וימהר נאולתנו ופדות נפשינו בביאת משיח צדקינו, אמן.

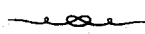
לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

דברים נחמדים על ספר תהלים

מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק פראג זצ"ל¹⁾

דוד המלך אמר בספר תהלים (סי' י"ט) מצות ה' ברה מאירת עינים. וצריך לדקדק למה פורט שמאירת עינים יותר מכל אברים, הא מרפא לכל הגוף כדכתיב (משלי ג') רפאות תהי' לשריך וגו'. ונלע"ד ליישב בטוב טעם ודעת, ושרם אחלה לדבר נקדים דברי הש"ס במס' חולין (דף ל"ב ע"ב) א"ר שמעון בן לקיש שחט את הקנה ואח"כ ניקבה הריאה כשרה אלמא כמאן דמנחא בדיקולא דמיא, עכ"ל. ואיתא בגמ' (דף ל"ג ע"א) מדברי רשב"ל שמע מינה מזמנין ישראל על בני מעיים ואין מזמנין כותי על בני מעיים, מאי טעמא, ישראל דבשחיטה תליא מילתא, כיון דאיכא שחיטה מעליותא אשתרי, נכרי דבנחירה סגי להו ובמיתה תליא מילתא, הני כאבר מן החי דמי. ופירש"י, מדריש לקיש דאמר כיון שנחתך הקנה הוי הריאה כמאן דמנחא בדיקולא, שמע מינה אין מזמנין נכרי על בני מעיים משום ריאה דהוי כמי שהוציאה מן הבהמה בעודה מפרנסת ונכרי לאו בשחיטה תליא היתר אכילה דידו' שלא הוכרו שחיטה אצלו ואבר מן החי נאסר להן ואין יוצאת מן אבר מן החי עד שתמות, אבל בישראל יוצאה מירי אבר מן החי על ידי שחיטתה, עכ"ל. נמצא נקוט כלל זה בדרך, דלישראל מותר לאכול הריאה, משא"כ לנכרי, כי אנו שקבלנו התורה יצאנו מכלל בני נח ונתחדשה ההלכה דמותרת, משא"כ לנכרי אסור. והנה במס' חולין (דף מ"ט ע"א) א"ר יוחנן למה נקרא שמה ריאה, שמאידה את העינים. ועפ"י מה מאוד יתכן, מצות ה' ברה מאירת עינים, דלישראל דוקא לפי דת תורתינו, מותר לאכול הריאה שמאירת עינים, משא"כ לגבי בני נח ונכרי, וק"ל, ודו"ק כי ענין וכוונה נכונה היא לפענ"ד.

ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כ"ט). י"ל ע"פ הגמרא במס' ב"מ (דף יו"ד ע"א), אמר ר"ל משום אבא כהן ברדלא ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום תקינו לי' רבנן דלא אתי לאנצויי, ופירש"י, קונות לו אם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר רשאי לתופסו, עכ"ל. אמור מעתה בנרון זה, דכתבניתו ונצורתו מצינו במתן תורה, שהיתה הפקר, ועלה משה למרום וזכה בה, ופי' המפרשים ביאור טעם לשבח, דמשום הכי העלו את משה לרקיע, כי היכי דלהוי עומד בתוך ארבע אמות של הלכה וקניא לי', כדמצינו במס' אבות (פרק ו'), תורה קנין אחד שנאמר ה' קניי ראשית דרכו.

והנה המלאכים שאמרו מה לילוד אשה בינינו וכו' תנה הודך על השמים (שבת דף פ"ח ע"ב), המה סברו וקבלו דארבע אמות של אדם אינו קונה, כי זולת זה נסתמו טענותם ואשתקיל מלולם, שהרי התורה היתה כביכול קשורה בזרוע של

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונס' ב' עמוד ו'.

הקב"ה, ומצינו במדרש, גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת שמלאכי השרת מתרחקין מן השכינה ל"ו אלפים פרסאות, ושבורי לב עומדים תוך אמה של הקב"ה. לפ"ז משה רבינו ה' עומד תוך ארבע אמות, ומלאכי השרת היו רחוקים מזה, אלא ע"כ צ"ל דמלאכי השרת סברו דאין ד' אמות של אדם קונות. איברא מאת ה' היתה זאת דלא ליתי לאנצויי, משום הכי מתוקן דארבע אמות של אדם קונות לו.

והן הן הדברים ממש דברי הקרא, שמקשה ומפרק בלאחר יד, ה' עוז לעמו יתן, ולמה לא נתן התורה למלאכי השרת, ומיישב הקרא, ה' יברך את עמו בשלום, דארבע אמות דידי' קנה קנין גמור במה שמשעה עמד בתוך ד' אמות, והיינו משום שלום דלא אתי לאנצויי, ודו"ק.

בספר תהלים (ס"ו מ') לעשות רצונך אלקי חפצתי ותורתך תוך מעי, בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא ד' אתה ידעת. ונלע"ד בהקדים הש"ס (עירובין דף ס"ג ע"א) דמקשה קראי אהררי, רישא דקרא ותורתך תוך מעי, שלא גילה לרבים, משמע דאסור ללמד בפרהסיא, וסיפא דקרא קאמר בשרתי צדק בתוך קהל רב. גם תמוה בתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר. אולם הנה איתא במס' מועד קטן (דף ט"ז) רבי גור שלא ישנו לתלמידים בשוק מאי דרש חמוקי ירכיך, מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, ר' חייא שנה לבני אחיו בשוק משום שנאמר חכמתו בחוץ תרונה, ור' חייא האי חמוקי ירכיך מאי עבד ל', מוקי לה בצדקה, דבעי למיתב לעניים בסתר, עכ"ל הגמרא.

לפ"ז יפה אמר דוד, לעשות רצונך חפצתי ותורך תוך מעי, משום שנאמר חמוקי ירכיך, אבל כי בשרתי צדק, ר"ל דקרא חמוקי ירכיך קאי אצדקה ולא אדברי תורה, או בקהל רב, אדרבה מותר למדרש ברבים, דכתיב חכמתו בחוץ תרונה, והקרא חמוקי ירכיך, קאי אצדקה. ואמר שפתי לא אכלא, כי קודם שדרשתי דקאי אצדקה, אמרתי חמוקי ירכיך קאי מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, והי' תורתך בתוך מעי בסתר, אבל בשרתי צדק, פי' כשנודע לי דהאי קרא חמוקי ירכיך קאי אצדקה, דבעי למיעבד בסתר, או בתוך קהל רב, למדתי ברבים, ושפתי לא אכלא, ודו"ק.

בדרך אחר נלע"ד, דאיתא במס' אבות דר' נתן (פרק ד') חכם הדרוש ברבים כאלו הקריב חלב ודם. והנה יש להקשות הא הוי כשחוטף חוץ, כמו שמאריך בעל השל"ה בנדון כזה אצל תפלה, דהאיך אנו מתפללין בחוץ לארץ, הא תפלות כנגד תמידין תיקנו, והאיך מקריבין בחוץ לארץ שלא במקום שכינה, ומיישב דהשכינה שורה על כל אחד ואחד. כמו כן שפיר קאמר, ותורתך בתוך מעי, משום הכי בשרתי צדק בקהל רב, ולא הוי שחוטף חוץ, כי אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה (ברכות ח' ע"ב), א"כ שורה השכינה, מש"ה מותר להקריב, ולא הוי כשחוטף חוץ, וק"ל.

בעניני ברירה

מהגאון מוה"ר שלמה איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

במתני' פרק כל הגט [במס' גיטין דף כ"ר ריש ע"ב] יתר מכן, אמר לבלבד כתוב לאיזו שארצה אנרש, פסול לגרש בו, וכתבו בתוס' ד"ה לאיזה כו', ואומר ר"י דאפילו מאן דסבר בעלמא יש ברירה הכא מודה משום דוכתב לה לשמה משמע שיהא מבורר בשעת כתיבה, וכן משמע בנמרא, דקאמר אתמר בהא, בהא קאמר רבי יוחנן דאין ברירה משום דבעינן לשמה, משמע אע"ג דבעלמא יש ברירה, הכא פסול משום דבעינן לשמה.

והנה הא לא מיבעיא לי דודאי שיטת הר"י אינה מוסכמת מפוסקים אחרים, דהא הרמב"ם פסק בהל' גיטין (פ"ג ה"ד) באמר לסופר כתוב ואיזה שארצה אנרש בו וכתב הסופר על דעת זו וגירש בו אחת מהן הרי זה ספק גירושין, והיינו משום דקו"ל בדאורייתא אין ברירה ובדרבנן יש ברירה, משום ספיקא אי יש ברירה או אין ברירה, ואלו ה' ס"ל סברת הר"י, הוה לי' לפסוק דאינו גט, דאינו תלוי בספק אי יש ברירה או אין ברירה, דאפילו יש ברירה אינו לשמה. כי קא מיבעיא לי, אם לא התוס' עצמן חולקין על הר"י במקום אחר, והביאני לכך סוגיא דפרק מבוי (במסכת עירובין דף י"ג סוף ע"א), דבעי לומר דהני תנאי אי מוחקין לסוטה מן ספר תורה, כהני תנאי דתניא אין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת, ר"א בן יאשי' אמר מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת, אמר רב פפא דלמא לא היא, עד כאן לא אמר ת"ק התם אלא כיון דאינתיק לשום רחל תו לא הדרא מינתקא לשום לאה, אבל גבי תורה דסתמא מיכתבא, הכי נמי דמחקינן לה. וכתבו בתוס', אבל ס"ת דסתמא כתיבא כו', משמע אע"ג דסוטה בעי כתיבה לשמה מוחקי' לה מן התורה כו'.

וק"ל מאי בכך, והא למאי דס"ל דסוטה נמי בעי כתיבה לשמה, ע"כ צריך אתה להוסיף בתירוץ התוס', שכותב על דעת אותה אשה שיצטרכו למחוק, וא"כ הרי דומה דעת הכותב, לדעת הסופר שאומרים לו כתוב גט לאיזה שארצה אנרש, דאילו גט פסול משום דאין ברירה, וה"נ יהא המגלה פסולה דאין ברירה. [ולמה שרצה לומר בספר תורת חיים, דבסוטה מה דבעי לשמה, הוא מדרבנן, ניהא, אבל אינו אמת, והוא עצמו ז"ל חזר מזה].

וג"ל דלק"מ, דהא ר"מ דס"ל דמוחקין לסוטה, הוא ס"ל יש ברירה, כדאיתא פרק כל הגט (דף כ"ה ריש ע"ב), ור"א בן יאשי' לא מצינו לו מפורש דס"ל אין ברירה, ויש לומר דאיהו נמי ס"ל יש ברירה. וזה ניהא אי התוס' בפרק כל הגט הביאו רק דעת הר"י, ולחו לא ס"ל הכי, אלא ס"ל כהרמב"ם, אבל אי ס"ל כהר"י,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קנ"ט א' עמוד י"א. - חידושים הללו הועתקו מכת"ק המונח בבני יידינו הרבני החסיד הנניד הנכבד מו"ה שאול הושטערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

תיקשי דא'נ ס"ל לר"מ ולראב"י יש ברירה, מ"מ אמאי מוחקין לה מס"ת, דהא בעי שיהא מבורר בשעת כתיבה, וליכא.

ואבאר יותר, וטרם אבינה עצם קושית התוס', דהא בגמרא עצמה הקשו, ולית ל' לראב"י הא דתנן כתב לגרש את אשתו ונמלך ומצאו בן עירו ואמר ל' שמך כשמי כו' פסול לגרש בו, התם וכתב לה כתיב בעינן כתיבה לשמה, הכא ועשה לה כתיב בעינן עשייה לשמה, עשייה דידה מחיקה היא. וכתבו על זה בתוס', וא"ת א"כ למה אין מוחקין לה מה"ת, ואומר ר"י משום דכתיב וכתב לה את האלות האלה, דבעינן שתהא כתיבה לשם אלות אלה. הרי דבמגלת סוטה בעי רק כתיבה לשם אלה, לא לשם אשה מיוחדת, וא"כ מאי קשה להו מלהתלמד דגט אלהתלמד דמגלת סוטה.

וצ"ל לכאורה בכוונתם, דלא דאשוו התוס' הענינים לגמרי, אלא דנראה להו דע"כ בהכותב להתלמד אין אתה מעמיד בו כוונה של כלום, ואפילו שיהי' לשם גירושין לא ביחוד לשם איזה אשה, ג"כ לא, והוא מדקתני שם עלי' דרישא, דשמע קול סופר מקרין כו', יתר מכן הי' לו שתי נשים וכתב לגרש את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה. והשתא אלו ברישא הי' עכ"פ הכוונה לשם גירושין לא הי' בסיפא צד יתר ורבנותא, ואדרבה ברישא הוה רבותא טפי מבסיפא, דהא לשמה ביחוד לגרש את הקטנה גם בסיפא ליתא, והמעליותא שבגט זה דנכתב מ"מ לשום גירושין, זו המעלה גם ברישא איתא (אי ס"ד דמעמידין בו שום כוונה), וממילא יש גרעון בסיפא מברישא, והיינו דבסיפא נימא כיון דאינתיק לשום הגדולה, תו לא הדרא מינתקא לשום הקטנה, משא"כ ברישא דסתמא כתיבא, כדאמר רב פפא הכא דלמא לא היא כו', אלא ע"כ ברישא דכותב להתלמד אין מעמידין בו כוונה כלל, ושפיר איכא רבותא בסיפא מצד מה עכ"פ, והיינו דבסיפא אף דאיתא לסברא דלא הדרא מינתקא כו', מ"מ לא תכחיד שנכתב לשם גירושין עכ"פ.

[ושוב ראיתי כסברא זו מפורש בחדושי הריטב"א כאן במס' עירובין, דכתב, וא"ת וכיון דאכשר רב אחאי מגילה של לאה לרחל משום דעיקר עשייה מחיקה, כ"ש שהי' לו להכשיר מס"ת עצמו שנכתב סתם כו', וי"ל דשאני הכא דבעינן כתיבה לשם אלה מיהת. הרי דבאנתיקא מלאה לרחל, מקרי כתיבה לשם אלה מיהת].

ומה שכתבו התוס' בדרתם להקשות קושיתם זו, „והיכי מכשר רב פפא בס"ת אפילו למאן דבעי לשמה", רצונם לשמה דאלה, לא לשמה דאשה אשר תשמה, ויפה מדוקדק לשונם בתירוצם שכתבו, וי"ל דלהתלמד דהתם לא נכתב כלל להכשר הגט אבל ס"ת כותב בסתמא לדעת כן שאם יצטרכו ימחקו ממנה פרשת סוטה. לשון „לא נכתב כלל להכשר הגט“, היינו אף לא לשום גירושין בלי יחוד איזה אשה, לא נכתב, וכן לשון „אבל כו' שאם יצטרכו ימחקו“, וודאי היינו שאם יצטרכו בלי דעת לאיזה אשה, והיינו רק לשם אלה, וממילא לא קשה מה שהקשית, דכיון דאין צריך כי אם לשם אלה, לא שייך לומר אין ברירה, דהא זה מבורר ועומד דלשם אלה נכתב.

אבל קושייתי היא, מפני שאי אפשר לי לכוון לכך תחלת דיבור התוס', דזה לשונם, משמע אע"ג דסוטה בעי כתיבה לשמה מוחקין ל' מן (ספר) התורה, ותימא דלענין גט פסלינן נבי האי דשקל ס"ת ויהיב לרביתיהו, דא"ר יוסף למאי ניוחש אי משום כריתות דאית בה, בעינן וכתב לה לשמה וליכא. והשתא, אלו מה שכתבו „אע"ג דסוטה בעי כתיבה לשמה", היינו לשם אלה, ליכא תימא מדר' יוסף, דמאי ענין גט למגלת סוטה, דלשמה דגט דבעי לשם איזה אשה, וזה הא ליכא, ושפיר אמר רב יוסף בעינן לשמה וליכא, והלשמה דמגלת סוטה, דבעי רק לשם אלה, יפה אמר רב פפא כיון דסתמא כתיבא מחקין, דסתמא כותב לדעת כן שאם יצטרכו ימחקו ממנה. ומדעשו התוס' תימא, ע"כ כוונתם, דהשתא דמקשה בגמרא ארב אחאי מן כתב גט לגרש ונמלך, ועדיין לא אסיק אדעת' דעיקר עשייה בסוטה היא המחיקה, ושהכתיבה דבעי היא רק לשם אלה, ע"כ הוה ס"ל דלשמה דסוטה דבעי שוה ממש כמו בגט אשה, ואפ"ה מוחקין לה מס"ת, [ושוב ראיתי שכמפורש דמי כך בחדושי הריטב"א], ועל זה ק"ל מאי הועילו בתירוצם, דעדיין נימא אין ברירה, ורלמא זו שנזדמנה לא היתה עומדת לכך שתצטרך מחיקה, וצ"ל בכוונתם דר"מ וראב"י ס"ל יש ברירה, ואי אמרת דס"ל כהר"י, יקשה דהא עכשיו ס"ד דבעי כתיבה לשמה, ולשמה לא מקרי, אף דיש ברירה.

אמנם כן במקום אחר בתוס' משמע לי דאולי בסברת הר"י, והוא בפרק השוכר [במסכת ע"ז דף ס"ג ע"א] דרמי בגמרא, תנן בא עלי' ואח"כ נתן לה אתגנה אסור, ותני מותר, הא ראמר לה הבעלי לי בטלה זה, הא דאמר לה בטלה סתם, ובתוס' הקשו לישני תירווייהו בטלה זה, הא דקאי בחצירה, הא רלא קאי בחצירה, ותירצו דרבנותא אשמעינן אפילו קאי בחצירה בין טלאים אחרים שלו אעפ"י שאינו יכול לדחותה לטלה מן השוק, אפ"ה אין שם אתגן חל אפילו למאן דאית ל' ברירה אלא על המבורר בשעת ביאה עכ"ד. ואם אין שם אתגן על הטלה אלא במבורר, כש"כ דאין שם האשה [דבה בפירוש הצריכה התורה שיהי' הגט לשמה] על הגט אלא במבורר.

והנה לא נורע מאין יצא להר"י סברתי, דלשון התוס' וכן משמע כו', מורה דעשו רק סמך מזה לדבריו, לא שמזה הוליד הר"י סברתו. אולם למ"ש, הנה החפץ דרך פלפול, יכול לומר דקושיית תוס' הנ"ל בפרק השוכר, קשיא ל', והוכרח לתירוצם, ומשם יצא לו, דאין שם האשה על הגט אלא במבורר בשעת כתיבה.

לשיטת הר"י בעל התוס' דפסק כמאן דאמר יש ברירה, לא מצאתי חבר, אך דא זה לכאורה, דעל רש"י דס"ל דאין סרכה כלל בלא נקב, ומאי דבכסדרן כשרה, היינו דחברתה מגינה עלי' ולא יתפרק הקרום, הקשה הר"ן פרק אלו טריפות (במסכת חולין על מה דאמר רבא שם סוף דף מ"ו הני תרתי אוני כו'), א"כ דכשיש נקב בריאה אפשר לה דהורא בריא ומתכשרה בסרכה בחברתה מחתוך לחתוך, א"כ אפילו ליתא לסרכה ואית בה נקב היכי מתסרי כו', דטריפה לא הוה אלא היכי שאי אפשר שתהא לה תקנה כו', ו"ל אה"נ דכל שאפשר להיות לו תקנה אינה טריפה וכל שנטרפה אין לה היתר, אלא שאין כל הנקבים שוים, יש נקב שאינו

ראוי שתעלה בו סרכא, ויש נקב שראוי שתעלה בו סרכה, וכיון שיש לה תקנה, לא נטרפה מעולם, ואלו היינו בקיאים בכך אפילו קודם שתעלה בה סרכה היינו מתירים אותה, אלא מפני שאין אנו יודעים אם ראוי שתעלה בו סרכה או אוסרים כל נקב מחמת הספק, אבל בשעלתה בו סרכה הוברר הדבר שלא נטרפה מעולם, זו היא שיטת רש"י ז"ל, עכ"ל.

והשתא מכיון דקיי"ל דסרכה בכסדרן כשר, ומכיון דאיתא לכללא „שכל שנטרפה אין לה היתר“, והיינו דאין פסול חוזר להכשירו, וכשאנו מכשירים סרכה בכסדרן, על כרחי' צריך רש"י ז"ל לשיטתי' דאי אפשר לסרכה בלא נקב, לבא מטעם „הוברר הדבר שלא נטרפה מעולם“. הרי זה ע"כ רס"ל להלכה כמאן דאמר יש ברירה, דלמאן דס"ל אין ברירה, נחוש דלמא לא הי' מעיקרו ראוי לעלות בו סרכה ונטרפה בתחלה, ושוב גם אח"כ דאקרי ועלה בו קרום, אין לו היתר.

והנראה לענ"ד דשאני הכא מכל ענינים שבש"ס שמצינו פלוגתא דברירה, והוא ממה דידוע הוא במחקר, דכל שינוי שיתהוו בשבט כל גברא, לא יתהוו פתאום כמו שנדרמה לנו, כי אם כחות לשנות הנתונים בו מתחלה מתחלת בריאתו, עשו אף פעלו בתמידות בשינוי זו, לא ישנו ולא ירדמו אף רגע אחת מלעשות פעולתם. [דאלו היו ישינים ומפסיקים פעם, לא היו חוזרים ונעורים זולת על פי השם ב"ה, כי הוא יצוה ויאמר קומי עורי, וזה שוב לא יקרא טבע]. אלא שכחות אלו עושים אחת אחת השינוי, וכמו דחילוף הזמנים ביאת השמש לבוקר ולאמצע יום, או ללילה ולאמצע לילה, לא נעשה פתאום, כי אם בכח התנועות שקדמו בלי הפסק, וכמו היקיצה משינה, בעודו ישן מתפעל שיקיץ אחר הזמן, כן כל שינויים המתהווים, רק עינינו אינם רואות הפעולות העשויים לאט לאט, ואינם מכירים השינוי עד שיוגמר לאט לאט.

ועפ"י הרבדים האלה, כשיעלה קרום, על כרחי' מלפנים הי' כבר בנברא זה הכח שפעל קרום זה, ולאט לאט שינהו משלילות קרום אל היות הקרום. וא"כ יפה אמר רש"י שכשעלתה בו סרכה ע"כ מעולם הי' ראוי שיעלה בו סרכא, ולא שייך בי' כלל לומר אין ברירה, ואינו דומה לכתוב גט לאיזה שארצה לגרש או לאיזה שתצא כפתח תחלה, ושאר ענינים שנאמר בו בש"ס אין ברירה, דאמנם כן הרצון והמיוון בדבר מה, גם הוא כח הנתון בהנברא מתחלת ברייתו, אבל כח זה שהוא כח הבריאה כח אחד הוא, ועצמותו הוא למאן או לרצות, ואין במה שאדם רוצה, שינוי בטבע, ואי אתה יכול לומר, שהרצון בדבר זה, הי' מכח הנטוע בו מאז, שכבר הזה ירצה, ואם אינו רוצה בו, הוא מכח המיוון בדבר הזה הנטוע בו מתחלתו, דא"כ בטלה הבחירה מכל, וע"כ הרצון והמיוון, היא מקרה בכח הבחירה, שיש בו הריצוי והמיוון, וקרה אחד מהם, בזה יש סברה לומר אין ברירה, ושלא הי' ראוי ועומד שירצה. (ועמ"ש להלן בד"ה יש לחקור).

וא"ת א"כ תיקשי מפרק כל הגט (במסכת גיטין דף כ"ה ע"ב), דמוכיח בגמרא, מדרתנן הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי מחולי זה ומת הרי זה גט, דסבירא לי' לר"י דיש ברירה, ופירש"י, דכשנותן הגט מספקא לי' אם יחי' ואם ימות, וכשמת, אמרינן הוברר הדבר דמשעת נתינה הי' ראוי למות מחולי זה כו', אי לאו משום ברירה לא הי' גט מחיים. והרי מיתה היא שינוי, והרי החוקרים העמידו

דבריהם הנ"ל, אך תוך ההנחות שבנו מהן הוכחה שכלית נוסף על המקובלת, שיש השארת הנפש לאחר מיתת הגוף, כמוסדרם יסוד דהמיתה אינה מתהווה פתאום, כי ההווה מחיים למות הוא שינוי, והטבע אינה משנית בלתי פעולות שקדמו, ועל כרחי' מיום הולדת כל חי בצאתו מבטן אמו, יש בו כח המשנה מחיים למות לאט לאט, הרי דגם זה תלוי בביררה.

לא קשה מידי, דהרי כתבו גם הם, דהשינוי אפשר במאמר ד', אלא דזה אינו בכלל ולא מקרי טבע, והם דברו ממיתה ושינוי טבעית, וכודאי יש מיתה שמשמים באה, דהוא יתברך מחיה וממותת. ואולי זה שהאריך רש"י ז"ל בלשונו וכתב, דכשנתן הגט מספקא לי' אם יחי' ואם ימות ותלה התנאי ביד מי שמותו וחיייו תלויה בידו וכשמת אמרינן הוברר כו', כוונתו ליישב, דלא תיקשי והא מיתה דהיא שינוי בטבע לא שייך בי' אין ברירה כלל, ומיישב זה בצחות לשונו שכתב ותלה התנאי ביד מי כו', ר"ל דשכיב מרע שמסוכן למות, עיניו לד' נשואות להמרחם כי לא יתמו חסדו שהוא יחייתו עוד, ואינו תולה תנאי מיתתו וחיותו בטבע, וע"כ ודאי תלוי בביררה, הירצה ד' להקימו.

ואולם זה במין אדם שעליו משגיח ד' בפרטיות על כל אחד, אבל שאר מינים שאין משגיח ד' בהם כי אם השגחה המינית לא פרטית, כי לא נאמר בצמחים שהעלה הנופלת מהאילן הוא בהשגחת הבורא, ולא האדם הרוקק ונפל הרקק על זכוב והומת, שבהשגחה נפל, וכן בהמות וחיות היער, וכראיתא במורה נבוכים ח"ג פרק שבעה עשר, ומיתתם וחיותם אך טבעי, גם כל ידמה שד' יצוה על הטבע לשנות מה בלא דבר, דכל שינוי מעשה הוה גם, ולא עכיד הקב"ה ניסא לשקרא, בזה שפיר עולה כסברתנו דלא שייך בעליית קרום לומר אין ברירה.

קצת יש לחקור למ"ד יש ברירה, אי סבירא לי' דנמנע הוא לגמרי שישתנה מעשה ענין ממה שהי' ראוי ועומד לעשות, או דאין פלוגתת' אמאן דאמר אין ברירה רחוקה כל כך, וגם הוא אינו מכחיש האפשרי שנשתנה, אלא דס"ל דלרוב פעמים לא ישתנה ואולינן בתר רובא.

וג"ל דבסוגיא דריש פרק השותפין (במסכת נדרים דף מ"ו), מסקנת הש"ס היא, דרק בנדרו פליגי ראב"י ורבנן, ואף להרא"ש שם דבהדירו חבירו נמי פליגי, מ"מ מודה דבנדרו נמי פליגי. והרי נדר, אם נדר מעצמו ולא שהדירו חבירו, מקרי דשיל"מ, כיון דכידו לשאול על נדרו, כראיתא במס' נדרים (דף נ"ט ע"א), וכדשיל"מ הרי הדין דלא מהני רוב, (ורק ברוב דפריש, אפשר מהני גם כדשיל"מ), והרי טעמי' דראב"י דס"ל דמותרים לכנוס, הוא מטעם ברירה, ומוכח לכאורה דמאי דיש ברירה, הוא משום ודאי לא משום רוב, דא"כ לא הי' לראב"י [לפלוג] כי אם בהדירו, אבל בנדרו לא, משום דהוי דשיל"מ.

גם מדברי הרמב"ם פ"ק דגיטין, דס"ל בכתב משתעבדנא לך ולכל מאן דאתא מחמתך מ"מ יכול המלוה למחול, הוא משום דאין ברירה, מבואר דאלו הי' קיי"ל יש ברירה, לא הי' מועיל מחילתו והי' מחייבים הלוה לשלם, ואלו יש ברירה אינו אלא משום רוב, הא קיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב.

וכאשר ראיתי אני בלבי חקירה זאת, נזכרתי אשר אמרתי דרך חידוד לבחורים המקשיבים, בפרק הכל שוחטים (במסכת חולין דף י"א ע"ב), רבינא אמר אתיא (דאזלינן בתר רובא) מעדים זוממין כו' וליחוש דלמא הך דאסהידו בי' טריפה הוה, ובתוס' ד"ה ודלמא, כתבו על זה, וא"ת דחובשין אותו י"ב חודש ואם יחי' לאו טריפה הוא, וי"ל דשמא קסבר טריפה חיה, ועוד נ"ל דאי אין הורגים העדים כשהזמו אלא אחר י"ב חודש א"כ גם אותו שמעידים עליו אין הורגים עד אחר י"ב חודש וא"כ לא יהרגו הם גם לאחר י"ב חודש דלמא נעשה טריפה הך דאסהידו בי' בסוף י"ב חודש והרי לא באו אלא להרוג את הטרפה.

ולכאורה קצת קשה לי, דלעיל מינ' דאמר רב כהנא, אתיא מהורג את הנפש כו' וליחוש דלמא טריפה הוה, וכי תימא בדבדיקין לי' כו', והקשו בתוס', אדילפת מהנרצח די"ל בדבדיקין לי', נילף מרוצח גופי' דדילמא הרוצח הוא טריפה וטריפה שהרג את הנפש פטור, וקשה דהי"ל לתרץ דאי מרוצח י"ל דמשהינן לי' עד י"ב חודש כקושיתם הנ"ל, ותיירוצם השני וודאי לא שייך בזה, דהא התוס' בקושייתם אכתי לא אסקו אדעתיהו דטעם טריפה שהרג דפטור הוא משום עדות שאי אתה יכול להזימה, אלא דגזירת הכתוב כך הוא דפטור, וא"כ אחר י"ב חודש, דאתברר דהרוצח בשעה שהרג לא הי' טריפה, שפיר קטלינן לי'.

ואמרתי, דהנה קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום וטריפה, ומ"מ אינו מוכרח דגם בעלה קרום אינה יכולה לחיות, די"ל דיכולה לחיות, ומאי היא טריפה, הוא משום דהיכי דכבר גטרפה אינה חוזרת להכשירה [ובספר פרי מגדים סי' ל"ג במשבצות ססק"ד נסתפק בזה], וא"כ לא קשה קושית תוס' דחובשין אותו דנשהי לרוצח י"ב חודש, דאעפ"כ אי אפשר להרוג הזוממין, דאימא מ"מ דטריפה הי', ומה דחי עוד י"ב חודש, היינו משום שעלה בו קרום, דשפיר יכול לחיות, ומ"מ הוא טריפה. וצריך לומר, מכדי טעמא מאי פטורים כמעידים על הטרפה והזומם, משום דגברא קטילא הוא, דבלא"ה נמי לא הי' חי, וא"כ כמעידים על טריפה כזה דעלה בו קרום ויכול לחיות, שפיר נהרג עליו.

ואף דגם מאן דס"ל טריפה חיה, ס"ל דהורג את הטרפה פטור, כראיתא בתוס' פרק הנשרפין (במסכת סנהדרין דף ע"ח ע"א ד"ה ההורג). הא יהבי התוס' טעמא, משום דסופו שימות בחבלה זו, ואולם בעלה קרום, אי נימא דנתרפא וחי, גם כשימות, לא מחבלה זו ימות עוד.

ועדיין קשה, דהא אפשר דלפני י"ב חודש בשעה שהעידו הי' טריפה, וגם קרום לא עלה מחמת מכה, ומה דחי י"ב חודש, היינו משום דאח"כ עלה הקרום וחי, וצ"ל דמ"מ כיון דלבסוף עלה קרום ואגלאי מלתא דבשעה שהעידו הי' עומד לחיות, שפיר קטלינן להעדים.

אבל אכתי קשה, כיון דקיי"ל כמ"ד אין ברירה, דלא אמרינן אגלאי מלתא למפרע, איך נהרגו את העדים, ניחוש דלמא בשעה שהעידו לא הי' מכה זו עומדת כלל שיעלה עלי' קרום, והי' גברא עומד שלא לחיות.

וי"ל דהנה על מה דקיי"ל דשותפין שנדרו הנאה זה מן זה כראב"י דמותרים לכונוס לחצר, דאמרינן דכל אחד בתוך שלו הוא, קשה, הא רבינא אמר דטעמא דראב"י דס"ל יש ברירה, ותיירץ ר"ת דלאו מטעמי' דרבינא קיי"ל הכי אלא הטעם

משום דקיי"ל וויתור מותר בנודר הנאה, (כמובא בהר"ן במקומו בנדרים ריש פרק השותפין, לא כהר"ן דברירה זו שאני משאר ברירה), וא"כ רבינא עצמו דס"ל דטעמא דראב"י משום דס"ל יש ברירה, ומכיון דההלכה כראב"י דמשנתו קב ונקי, ע"כ ס"ל לרבינא דיש ברירה, וכאשר באמת הרי בעל התוס' בהר"ן שם ס"ל מהאי טעמא דלהלכה קיי"ל יש ברירה, והרי קושית התוס' דחובשין אותו י"ב חודש, היא על רבינא, ושפיר הקשו דאם יחי' י"ב חודש נהרגו להעדים ולא ניוחש דלמא עלה לו קרום אחר שהעידו, דמ"מ אסחידו על גברא דלאו קטילא, דהא אנלאי לבסוף למפרע שמכה זו עמדה שיעלה עלי' קרום, דהא רבינא ס"ל יש ברירה.

אולם איך קושית התוס' דנילף מרוצח גופי', אי אפשר לתרץ די"ל דחובשין אותו י"ב חודש, וזה מתרי טעמי, חדא, דהא קיי"ל אין ברירה, (ואין לנו לומר דרב כהנא הוא נגד ההלכה וס"ל יש ברירה), וא"כ מה מועיל מה דחובשין כו', אכתי ניוחש דלמא עלה קרום אח"כ, ובהאי שעתא דהרג לא היתה המכה עומדת לכך שיעלה עלי' קרום, דהא אין ברירה, וטריפה הי' הרוצח. ושנית, כיון דברוצח טריפה שהרג, אין טעם לפוטרו משום דגברא קטילא, דמה בכך, אלא לפי ס"ד דתוס' בקושיא הי' הלכתא בלא טעמא דטריפה שהרג פטור, א"כ דכבר עלה לו קרום להרוצח בשעה שהרג נמי פטור, כיון דקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום, והוא מ"מ טריפה. - כה הי' דברי דרך פלפולא בעלמא.

ועל דרך זה נאמר ג"כ דרך פלפול, דמוכח כדאמרנא דיש ברירה הוא משום ודאי, דאלת"ה אלא דרך רוב הוא, שוב לא יהי' קושית התוס' על רבינא קושיא, דמאי תקשי, האיך הוכיח רבינא דאזלינן בתר רובא מעדים זוממים, והא לרבינא לשיטתו בחובשין אותו י"ב חודש, שפיר הורגים הערים, משום דהוא ס"ל דיש ברירה, ע"כ אי נמי תחוש דלא עלה הקרום כי אם אח"כ, מ"מ אתברר למפרע שהי' המכה עומדת להעלות קרום וחי, זה אינו, דהא יש ברירה עצמו נמי אינו אלא משום רוב, וא"כ לכשתאמר נמי דחובשין אותו י"ב חודש, כיון דמ"מ צריך אתה לבא לטעם דיש ברירה, א"כ מוכח שוב שפיר דאזלינן בתר רובא, דהא יש ברירה נמי אינו ודאי כי אם רוב.

[אך ממה שכתב הר"ן שהבאתי (לעיל בד"ה לשיטת הר"י), ולפי מה שפירשתי דבריו שם, אין מקום לספיקו של בעל פרי מגדים כלל, רע"כ מוכרח דגם בעלה בו קרום אינו חי, דאי אפשר לומר דמשום דפסול אין חוזר להכשירו, הוא טריפה, דהא בעלה בו הקרום הוברר שלא הי' פסול מעולם, דטריפה לא הוי אלא היכא שאין לו תקנה, דזה שהוא בטבע הבריא, גם למה דקיי"ל אין ברירה, על כרחי' זה הקרום הי' ראוי ועומד משעה ראשונה שיגדל ויהי' לו תקנה. אם לא דלא נחית הפרי מגדים לסברתי, ויפרש שרש"י ס"ל יש ברירה, והוא נסתפק לדידן דקיימ"ל אין ברירה, וי"ל דטריפה הוא, משום דאפשר בתחלה כשאירע הטריפות לא הי' עומד שגדל קרום, ולא הי' תקנה שיבריא ויתכשר, ושפיר הי' פסול, ואין חוזר להכשירו].

גליון ספר קונטרס הספיקות

מהגאון בעל קרני ראם אבד"ק יאס זצ"ל⁽¹⁾

כלל א' אות ג'. אמנם דברי הרי"ף קשין בעיני מצד אחר כמה שכתב דחולקין הכפל, ולמה לא יוכל הנגב לדחות לכל אחד ולומר לא שלך נגנב אלא של חבירך, דומיא דפרק יש בכור (בכורות מ"ח ע"ב) שני אנשים שלא ביכרו נשותיהם וילדו שני זכרים ונתנו לכהן א' ומת א' מהן בתוך שלשים, רכל שלא באו בהרשאה זה מזה מצי הכהן לדחותו ולומר לא שלך מת אלא של חברך כדאמרינן התם, והכא ליכא למימר דאייירי בכא בהרשאה, משום דאין הרשאה מועלת לקנסות.
ג. ב. עיין ב"ק ק"ח ע"ב, תבעוהו בעלים והודה, ומש"ה מהני כאן הרשאה כיון דבלא"ה הבעלים חייבים לתבוע, והבן.

שם אות ט'. איברא שיש לעיין בפ"ק דבכורות גבי מתניתין רחל שילדה שני זכרים וכו' מת אחד מהן רבי טרפון אומר יחלוקו ורבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראי', וקאמר בש"ס התם, הכל מודים במפקיד אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק, ובמניח אצל בעה"ב שהמוציא מחבירו עליו הראי', והכא בחצר בעה"ב ורועה כהן, ר"ט סבר אקנויי מקני ל' מקום בחצרו והו"ל כשנים שהפקידו אצל רועה, ור"ע סבר כיון דאית ל' פסידא לא מקני ל'. והרי התם נמי אין לבעה"ב בולד הנשאר חזקת מרא קמא, שהרי אנו מסופקין דלמא בוכרא הוא ולא משל בעה"ב, ואפ"ה אמרינן בי' המוציא מחבירו עליו הראי'.

ג. ב. מכאן אין ראי', דאוקי חזקת חולין שבמעיי אמו, ועיין בתוס', מיהו מכמה מקומות בבכורות דף ט' ע"א ודף כ' ע"א, ספק יאכל במומו לבעלים, מבואר כן, וביותר מבואר בתוס' שם (ד"ה ור" יהושע), דאפי' רובא לא מהני כיון דהוי ממון שאין לו תובעים, וע"כ דמתנות כהונה לא מקרי ממון עניים, וכמסקנת הש"ס בחולין שם (קל"ד ע"א) בלקט אלקט רמי, ועייש"ה.

שם. ודע שבמרדכי פ' הורוע מביא שרבינו משלם הקשה לרבינו ברוך מאי טעמא בחורי הנמלים הכל לעניים ואמאי לא ניזל בתר רובא ורובא לאו של לקט הוא, והשיב לו משום דכתיב עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו ע"ש. ותמו' לי והא אפילו היכי דאיכא חזקה לפטורא פטור כדקאמרינן פרה בחזקת פטורה קיימא מכ"ש רובא, דרובא עדף מחזקה, ולא איתרבי מהאי קרא אלא ספק השקול, וצ"ע.
ג. ב. וי"ל דרבינו משלם סובר דבלקט לא שייך חזקת ממון כלל, דהרי הדבר מסופק של מי הוא וליכא ראי', ובמתנות יש ראי' דמעיקרא הוי של בעה"ב, ולא

(1) כתבנו אודותיו ככר"ש קונטרס נ"ב עמוד י"ט. - הערות הללו הועתקו מכת"ק אשר רשם בגליון קונטרס הספיקות שהי' שייך אליו, ומונח עתה בגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נדיב ושוע מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

דמי ללקט דמעיקרא הוי הלקט לעניים, משא"כ במתנות דאפשר לשתף עכו"ם ולפטור, אלא דבלקט איכא רובא, והרי בממון אין הולכין אחר הרוב, א"כ חזקת ממון הוי כמו רוב, וכיון דבלקט לא מהני רובא, הוא הדין במתנות לא מהני חזקת ממון, ומש"ה כיון דמשני דאיכא חזקת פטור, תו הוי חזקת פטור וחזקת ממון, ומש"ה פטור, והבן בסוגיא ומדוקדק היטב.

שם. וקצת ראי' נראה להביא לדבריהם מפ"ק דחולין (דף כ"ג ע"ב) דבעי ר' זירא האומר הרי עלי לחמי תודה מהחמץ או מן המצה והביא שיאור מהו, ספק הוי ונפטור ממ"נ, או דילמא ברי' הוא ולא נפיק, ולדעת הר"ן הוי מצי למבעי באומר הרי עלי עולה מהחמץ לחוד, דאי ספק הוא נפטור ידי נדרו, משום דספק ממוןא לקולא, ואי אמרת ברי' הוא, לא יצא.
נ. ב. אין זה ראי', דודאי כיון שכבר נתחייב להביא, אי אפשר לפטור חיובו על ידי הספק, דמוקמינן בחזקת חיוב.

כלל ב' אות א'. ומ"ש הרמב"ן ובמטלטלי, משמע דבמקרקעי לא מהני תפיסה אפילו בספיא דתרי ותרי ולשיטתו דסובר דתרי ותרי ספיא דאורייתא, דבר זה קשה בעיני טובא, שהרי ביבמות פרק ר' אחין (דף ל"א) מוכיח הש"ס דתרי ותרי ספיא דרבנן מנכסי דבר שטיא דזבין נכסי' אתי תרי ואמרו כשהוא חלים זבין ואתו תרי ואמרו כשהוא שוטה זבין ואמר רב אשי אוקי תרי להדי תרי ואוקי ארעא בחזקת בר שטיא ע"ש, אלמא דאי הוי ספקא דאורייתא לא הוי מוציאין מיד הלוקח אף שהוא מקרקעי.

נ. ב. אין זה קושיא, דעכ"פ צריך לברר דפעם אחת הוחזק כדין, וכמו הבר שטיא, דאע"ג דעדים מעידים דכשהוא שוטה זבין, עכ"פ הוא בעצמו החזיקו במקומו ולא נחת בתורת גזילה, משא"כ הכא, וז"ב.

שם אות ג'. ולדעתי העני' יש מקום עיון בדעת הרמ"ה ז"ל ממה שמביא בטור ח"מ סי' ר"מ משמו בענין שודא דהיכי דהקנה ראובן כל נכסיו לשמעון וחזר שמעון והקנה כל נכסיו לראובן בו ביום ואין ידוע מי הוא האחרון שזוכה בכל הנכסים, דאי מטלטלי נינהו וקיימי ברשותא דחד מינייהו לא מפקין מיני', אלמא דסובר דמהני תפיסה לאפוקי מחזקת מארי קמא בטוען ברי', דאל"כ אפילו אי קיימי מטלטלין ברשותי' דחד מינייהו ראוי ליקום לנכסי רכל חר אחזקת מרא קמא כדרך שדן שם הרמ"ה היכי דלא קיימא ברשותא דחד מינייהו, ולא מצאתי מי שיתעורר בו.

נ. ב. אין כאן קושיא, דשם גם לדברי האומר שהוא קנה באחרונה, עכ"פ מודה שיצא הדבר בזמן מה מחזקתו, ומש"ה לא עדיפא חזקת מרא קמא במטלטלין, וז"פ.

שם אות ז'. ודע שיש מקום עיון להסוברים דמהני תפיסה בטוען ברי', מהאי דסוף פרק המניח דמקשה הש"ס לרבה בר נתן דטענו חייטין והודה בשעורין פטור, מהיו

הנזקין שנים והמזיקין שנים א' גדול וא' קטן כו' הא לא מייתי ראי' שקיל כראמר מוזיק הא חישין ושעורין ניהו, ומשני ראוי ליטול ואין לו והתניא הרי זה משתלם לגדול מן הקטן ולקטן מן הגדול, בשתפס, ומקשה תו בכה"ג מהיו א' תם וא' מועד, ומשני ג"כ בשתפס. והשתא להסוברים דמהני תפיסה בטוען ברי, אי כשתפס לישלם לגמרי כראמר נזק, לגדול מהגדול או מהמועד, ולקטן מהקטן או מהתם, דכיון דהנזק טוען ברי וכדמוכח התם וכו', וכבר עמרו על הקושיא הזאת הרב האורים ותומים ז"ל, ורב אחי ומורי ש"ן בחיבורו זה [קצוה"ח] בס' פ"ח, וזה ימים רבים שעמדתי ג"כ על הקושיא הנזכרת בעוד שלא ראיתי דבריהם.

נב. ולדידי לק"מ, רודאי הא דמהני תפיסה בטוען ברי, אם תפס ממנו אח"כ תו אין מוציאין ממנו ג"כ, אבל לענין מה שהורה אלא דמפטר ע"י הודאת שני, אם תפס ואח"כ תפסו ממנו, תו מוציאין מידו, כיון שעכ"פ ודאי חייב לו, וז"ב.

שם. ונ"ל שהתוס' רריש בתרא [ד"ה לפיכך] סברי דלא מהני תפיסה אפילו טוען ברי, אלא דסברי דתפס קודם שנולד הספק הוא דמהני, וכדעת הסמ"ג ראינו מחלק אלא בין תפס קודם שנולד הספק לתפס אחר הספק וכו'.

ג. ב. ולדעתי חילוק התוס' משום דשם כיון שאם בא לסמוך לכותל מחזקין ל' שהוא בחזקת שניהם והוי כאילו כבר הוחזק, ולא מהני תפיסה, וכעין שכתב הרמב"ם דאיסור עפ"י ע"א יוחזק עיי"ש, וז"ב.

שם אות י'. וגם בענייני קשיא עלוהי מפרק ר' וה' (ב"ק דף מ"א ע"ב) דאמר רבי אליעזר כך אני בעיניך אין דיני אלא בשהמית על פי עד אחד או על פי בעלים, ומקשה על פי בעלים מודה בקנס הוא, ולדברי הראב"ד מאי קושיא, הא משכחת לה בשתפס איך, דתו לא פטרתו הוראתו, להכי כתב דחמנא בעל השור נקי נקי מחצי כופר.

נב. עיין שיטה מקובצת שם שכתב בשם הראב"ד דגירסא זו טעונית היא, דמאי קאמר פשיטא מודה בקנס הוא פשיטא, דהא ליכא מ"ד הכי בשום דוכתא דלהוי כופרא קנסא אלא או כופרא או ממונא, עיי"ש. ולכאורה אין לדבריו ביאור, דאם כופרא ממונא הוי קנסא מחמת תמותו, וע"כ דאחזי ל' שישתו, דבקנסא דתם מהני תפיסה, ומש"ה לא גרס ל', ואזדא קושיית המחבר. מיהו גם לגירסא קנסא, משמע דלא מצד תמות קאתי עלה אלא דכופרא נופי' הוי קנסא משום דמן הרין אין עליו חוב כלל, דאפילו אם כופרא דמי נזק, מ"מ התורה קראו כופר והוי קנסא, ומש"ה לא דמי לקנס דצד תמות, וז"ב.

כלל ג' אות ב'. מ"ש דלכאורה משמע מדברי הרא"ש להיפוך, נ"ל דלאו ראי' הוא, דאם לא הי' מקרי נולד הספק בתחילת חודש אלא אחר כלות החודש, א"כ תו אין הספק נופל אלא בחיוב השוכר אם חייב לשלם לו עבור החודש העיבור או לא, בכה"ג לא הוי מפקין מיני' דהשוכר, משום דאיהו מקרי מוחזק לגמרי וגם חזקת מרא קמא לומר כמו שמתחלה לא הי' חייב כך הוא עכשיו, אלא לפי שבתחילת

החודש נופל הספק ומוקמינן לה בחזקת הבעלים, ממילא זה השוכר שרר בה חיוב לשלם לו, וזה ברור.

ג. ב. אין כאן ניהא שמאחר שה... אתי עלה משום תפס קודם שגולד הספק, א"כ שמואל איך יתרץ הא דאם נתן לא יטול (בכורות מ"ט ע"א). אמנם לענ"ד דכל תפיסה [קודם] שגולד הספק עיקר מעמו משום דהוי כתופס ברשות, רכל שלא נולד הספק, ברשות תפס, ומש"ה בשאלה ופקדון לא הוי כתופס קודם שגולד הספק, מכיון דמעיקרא בא לידו להחזירו, וכעת רוצה להחזיק בה לעצמו ולהנות ממה שהי' בידו, מש"ה לא מקרי תפס ברשות ולא מהני, אבל בפדיון הבן, נהי דעד שלשים יום הי' בידו לפקדון, אבל מ"מ מעיקרא דקבלו, הי' הנתינה בכדי שיחזיק בו, וממילא הוי תפס ברשות ומהני, וז"ב.

שם אות ו'. וגם הרב האורים ותומים כתב כן כמה פעמים, דתפיסה רבשעת הספק נמי מהני, ורעתי העניה לא כן תרמה, אלא דתפיסה דקודם הספק היא שגורמת דמוקמינן הדבר בחזקת מי שהי' מתחילה, וכל דבלא הולדת הספק הוי מוקמינן בחזקת התופס, לא מפקין מינ' בספיקא.

ג.ב. אני רואה דבריו ברורין ופשוטין, דכל תפיסה קודם שגולד הספק היינו משום דהוי תופס ברשות וכמו שכתבתי בסמוך, וממילא לא מהני אם בשעת תפיסה וראי לא הי' שלו. ובוזה אני מבאר הא דלא ניהא להרא"ש (ב"מ פרק השואל סי' ל') גבי משכיר דהוי תפס קודם שגולד הספק, משום דתיכף בשעה שדר בו הי' ספק אם הסכים כוונת המשכיר שידור בו אותו חודש, לא מקרי תפס ברשות, ושם בכתובות (פרק האשה שנתארמלה סי' י"ג) כל זמן שלא אתי עדים לא הי' פקפוק ספק והוי כתפס ברשות. ולכן מ"ש הרא"ש דבא בסוף החודש אוריי אורי, אין הכוונה דהודה לו שהשכירו לשנה, אלא דהודה לו שהוא רוצה שידור בו נגד שכירות, ותו הוי כתפס ברשות, ומש"ה אמרינן בש"ס התם (ב"מ ק"ב ע"ב) משום דתפס, ולא אתינן עלה משום אוריי אורי לי', אלא דכיון דאורי לי' עכ"פ דניהא לי' להשכירו, תו מהני משום תפס ברשות. וזהו ג"כ כוונת התוס' בב"ב (דף ק"ה ע"א ד"ה אבל), ולק"מ שם קושית מהרש"ל דהא בחצי חודש לא שייך אוריי עיי"ש, דכוונתם דלא שייך אוריי אלא לענין שיהי' מועיל תפיסה, וכל זה ברור למעין.

כלל ד' אות א'. אבל מלשון הרמב"ן נראה שעל הרי"ף נתיבין, ואיהו ז"ל פסק שם דלא כרב.

ג. ב. לא אדע איך מצא הרב ז"ל דהרי"ף פסק דלא כרב, ולפנינו פסק הרי"ף כרב⁽²⁾, ודברי הרמב"ן פשוטים. מיהו לא אדע, דמשמע מדברי הרמב"ן דלא מהני

(2) כפי הנראה, כוונתו לדברי הרי"ף במס' גיטין דף ו' ע"ב (מדפי הרי"ף), שפוסק כרב דהאומר הולך מנה לפלוני אינו יכול לחזור בה. - אך בעל קונטרס הספיקות לכאורה נתיבין לדברי הרי"ף ב"ח ע"ב (מדפי הרי"ף), ומדבריו שם נראה נקיט דמימרא דרב דאין יכול לחזור בה, לא הוי מטעם ספק אי הולך כזכי, רק כמבואר שם בד"ן וברמב"ן, דהרי"ף ס"ל דהא דמתרץ הגמ' שם דמימרא דרב הוא מטעם ספיקא, הוא דק לרווחא דמילתא, יעו"ש.

תפיסה גבי הולך, ולענ"ר למ"ש הרמ"ה מוכא בטור ח"מ סי' קכ"ה דאע"ג דהולך כוכי, היינו דאינו יכול לחזור, אבל צריך לקיים תנאו ואינו יכול לתפסו בשביל חובו עיי"ש, וא"כ כשתופס (המלוה) [הלוה] מיד השליח, תו מהני, משום דכל שאינו מקיים תנאו ממילא נתבטל זכייתו, ומשמע דהרמב"ן חולק אהרמ"ה, וצ"ע.

שם אות ב'. מה דמסיים [הרי"ף] דאי לית בי' בזרונא משלם חצי נזק, אמאי, הא ספק הוא דלמא יש שינוי לצרורות לרביע נזק, וכבר הקשה זה הב"ח ז"ל ע"ש. נ.ב. עיין שיטה מקובצת בבא קמא [דף י"ט ע"א ד"ה דאית בה בזרונא, בשם הרשב"א ורבינו יהונתן], ודברי הרי"ף פשוטים.

שם אות ד'. וזהו נראה בעיני בטעמייהו דהתוס' בחזקת הבתים (דף ל"ב) וז"ל, והלכתא כרבה בארעא, ר"ש פירש דמספקא לן כמאן הלכתא, וצריך לדחוק ולחלק בין ספק דתרי ותרי לספיקא דדינא, דהא דלא אוקמינן בחזקת מרא קמא (כמו) בנכסי דבר שטיא ואמרינן אוקי תרי בהדי תרי ואוקי נכסי בחזקת בר שטיא, התם הוי תרי ותרי כמאן דליתנהו דמי ואוקי ארעא בחזקת מרא קמא, אבל הכא דמספקא לן דינא כמאן, לא שייך למימר כולי האי אוקי אחזקת מרא קמא ונוציא מיד המוחזק, ע"כ. וביאור דבריהם לפי דבפרק ד' אחין אסיק הש"ס דתרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא מוקמינן גם בכה"ג אחזקה קמייתא, ומוכיח כן מבר שטיא דובין נכסי' וכו', אלמא דאי הוא ספיקא דאורייתא אפילו בקרקע הוי מוקמינן לה בחזקת המוחזק עכשיו ולא בחזקת מרא קמא, והטעם, כיון דליכא חזקת מרא קמא, אין במה להוציא מהמוחזק, ואפילו היא מקרקעי, והלכך גם בספיקא דדינא אי נימא דלא שייך בה אוקי אחזקת מרא קמא, אין מוציאין מיד המוחזק בה.

נ. ב. ולענ"ד כונת התוס', דודאי אע"ג דקרקע בחזקת בעלים עומדת, מ"מ כיון שהוא מוחזק בקרקע, ראי' שקנאו, אלא דגבי תרי ותרי ראי' מסברא לא מהני, דמש"ה לא מהני מגו משום דתרי כמאה, וצריך להעמיד הדבר בחזקתו הראשונה. וכל זה בתרי ותרי, משא"כ בשאר דוכתי לא מהני חזקת מרא קמא גבי קרקע, דכיון שהוחזק ראי' שקנאו, וזה כונת התוס' דתרי ותרי כמאן דליתנהו דמי, היינו דשם אי אפשר כלל להסתייע מהא דמוחזק בה לראי' שקנאה, דגבי תרי ותרי לא מהני ראי' וכמאן דליתא דמי, והבן.

שם אות ה'. ועפ"י יש לתרץ נמי קושית הרא"ש ז"ל מה שהקשה על הרי"ף בריש פרק המפקיד (בסי' ב') בהנך בעיות דכפל, דהבעלים חולקין עם השומר, ואמאי, ולוקמה אחזקת מרא קמא של הבעלים לומר דלא אקני וכו'.

נ. ב. ולענ"ד נראה דודאי אם באו בעלים בראשונה לברם לגבות מגנב אין יכולים, דלא מהני מרא קמא להוציא ממון, וע"כ צדיכים לבא עם השומר או בהרשאה, ומש"ה חולקים, וז"ב.

שם אות ו'. ובדברי הסמ"ג יש שום עיון, שאיהו סובר דתקפה כהן מוציאין וכמו שנתבאר לעיל בכלל ב', ובעשין ע' גבי מויק ממון חבירו בדבר שאין דרכו להניחו

בכלי, כתב דבעיא זו לא איפשטא, הלכך אם תפס אין מוציאין מידו, וכן כתב שם אח"כ גבי מסור, וכן כתב בעשין פ"ב גבי הקנה שדה לאחד ומטלטלין לאחר. נ. ב. מזה אין ראי', דבמסור ומזיק טוען ברי, דהרי [בחו"מ סי' שפ"ח ס"א] לא קי"ל כמ"ש התוס' (ב"ק ס"ב ע"א ד"ה מי מנחי) דגם באיכא עדים מיבעי לן, אלא דעיקר הספק אם מהימן, וא"כ בתופס הרי מהני ברי שלו. אלא מהא דשדה לאחד ומטלטלין לאחר קשה, ומ"מ נראה דדעת הסמ"ג דכיון דהוא מעצמו הקנה שדה לאחד ומטלטלין לאחר, איתרע חזקתו, ועיין מוהרי"ט בקדושין (דף ב' ע"א) גבי נתן הוא עיי"ש, אלא דמוהרי"ט שם סובר דאפילו מן התורה אתרע חזקה, וזה לא מסתבר, אבל כאן בתפס ודאי מהני כיון דעכ"פ איתרע חזקה, שהרי הוא בעצמו רצה להפקיעו מרשותו, והבן.

שם אות ח'. והנה הראב"ד ז"ל ביאר טעמו כיון דקנסא לא מיחייב אלא בב"ד וזה שספק אצלם איך מיחייבי ל', והיינו טעמא לא שייך אלא בקנסא דאורייתא דבעינן בהו אשר ירשיעון אלהים והמודה בהו פטור, אבל קנסות דרבנן דלא בעינן בהו ב"ד על עיקר החיוב, ואפילו ע"י הודאת עצמו מיתחייב בהו, גם הראב"ד מודה דמהני.

נ. ב. ולענ"ד יש סברא להיפך, דבקנס מה"ת, כיון דאם מתחייב יש בזה חיוב מה"ת, מש"ה בתפס לא מפקינן מיני', אבל בקנסא דמה"ת פטור והוי רק קנסא דרבנן, וא"כ בספק לא מהני תפיסה, כיון דמן התורה ודאי פטור, ועיין תשו' הרא"ש כלל צ"ה סי' ז', ואע"ג שיש לחלק בין ספק תקנה לכאן, מ"מ נראה לי דבספק קנסא דרבנן עדיף שפי דלא מהני תפיסה. ונראה דגם דעת הרמב"ם כן, דאע"ג דכתב בפ"ח מהל' עבדים (הלכה ד') דאם תפס העבד כדי דמיו כדי שיצא בהן לחירות מיד עכו"ם אין מוציאין מידו, והרי זה רק קנסא דרבנן, מ"מ חזינו דדיקדק הרמב"ם בלשונו הטהור, רתפס כדי דמיו, והרי קנסין אותו אפילו בעשרה מדמיו, וא"כ הי' לו להשמיענו דמהני תפיסה אפילו שתפס עשרה מדמיו. וע"כ נראה דהרמב"ם סובר דלא מהני תפיסה בקנס דרבנן, אלא דכ"ז להפסידו ממון, אבל שם מיירי ברצונו לתפוס כדי דמיו להוציא מיד עכו"ם ולהשיב לרבו, וזה שדקדק הר"מ לחירות מיד עכו"ם, היינו שלא יהי' משועבד לעבודת העכו"ם אבל לא שיהי' בן חורין מרבו ראשון, ובזה כיון דלית לרבו פסידא, שהרי העבד חוזר אליו, מש"ה מהני תפיסה, אבל אם תפס יותר מכדי דמיו, שאז יש לו הפסד לרבו, ודאי לא מהני, כיון דלא הוי רק קנסא דרבנן, ומש"ה גם לענין לצאת לחירות, אע"ג דהעבד מוחזק בעצמו לא מהני, כיון דאין כאן רק קנסא דרבנן, וסרה קושית הלחם משנה שם בהלכה ד', בהא דכן בכל שנשא אשה, והמעייין היטב ברמב"ם יראה שהיא כוונה אמיתית ברעתו ז"ל.

שם אות י"ב. דבכל מילתא שדנין האידנא (ואין) [ואיכא] נפקותא באותה בעיא אפילו אי לא תפס אידך, בזה לא כתב הרא"ש אלא דמספיקא לא מפקינן ממונא,

אבל במילתא דאין דנין האידנא, דבהאי ליכא נ"מ באותה בעיא אלא בדתפס, דבלי תפיסה אפילו ודאי אין דנין האידנא, הוסיף הרא"ש לבאר דאפילו אי תפס מפקינן מיני' משום דעיקר הנפקותא היא בשתפס.

ג. ב. ולי יש להוסיף קמחא, והוא, דיש סברא לחלק דבהיכא דיש לנו לדון אם הוא חייב, וכל זמן שלא תפס אנן דנין לפטרו משום חזקת ממון, תו לא מהני תפיסה, משום דקם דינא, דכיון שכבר הוחזקנו אותו לפטור, לא מהני תפיסה אח"כ, אבל בהיכא דאין לנו לדון מתחלה על הספק ולפטרו ע"י חזקת ממון, תו לא שייך לומר דקם דינא, ומהני תפיסתו, וא"כ דבר שאין אנו דנין לחייבו בזה"ז כי אם בתפס, ס"ד דזה עדיף בתפס ולא מפקינן מיני', משום דכיון דמתחלה לא הי' לנו לדון לפטרו מטעם חזקת ממון, דהרי בלא"ה אין דנין גם בודאי לחייבו, ממילא מהני תפיסה, ועל זה הוצרך הרא"ש להשמיענו דאפילו בכה"ג לא מהני תפיסה, ולרבותא נקט הרא"ש במקומות הללו, דאפילו בכה"ג לא מהני תפיסה, והבן.

שם אות י"ג. ואשר אחזה לי בטעמא דהרא"ש ז"ל, דסובר דהתם לא שייך לומר אוקי ממונא בחזקת מרא קמא, דהיינו הבעה"ב, לפי שאין אנו מוציין כלום מחזקתו, כיון דהלכתא משל שמים הוא אוכל ואינו רשאי ליתן לאשתו ולבניו דלדידי' זכי לי' רחמנא.

ג. ב. ויותר נכון, למה שפרש"י שם [צ"ב ע"א] דמשל שמים הוא אוכל במתנת גמילות חסדים כשאר מתנות עניים עיי"ש, ובמתנות עניים דכתב ב' עני ורש הצדיקו (תהלים פ"ב), ודרשו חז"ל (חולין קל"ד ע"א) צדק משלך ותן לו, ניהו דספק ממון עניים, עיין כלל א', עכ"פ עדיף דמהני תפס, ומש"ה אינו יכול לנכות משכירתו, וא"ש.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין היתר עגונה

מהגאון מוה"ר ישעי' הכהן בייערן אבד"ק פאטאק זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"ת. יום עש"ק לסדר שלח תרכ"ה לפ"ק פאטאק יע"א.

השלוש והחיים, משמי שמים, לאיש חי ורב פעלים ה"ה כבוד מרן הרב הגאון האמיתי, פאר הזמן והדרו, צבי ישראל ותפארתו, מחזיר עטרה ליושנה בספריו היקרים, מופת הדור עין הברולח כולל כל בהירות חותם תכנית ע"ה פ"ה ציסו"ע כקש"ת רב יוסף שאול⁽²⁾ נ"י כאור צח ומצוחצח אב"ד ור"מ דק"ק לעמבערג יע"א ולכל הנלווים אל הקודש שלום וברכה כו"ר.

אחרשת"ה כראוי לגבר בגוברין דכוותי' כו"ב, אבקש מכהדר"ג מרן שיחי' רשות והורמנא להתראות במכתבי לבקש דבר ה' זו הלכה ברורה להתיר קוטרינ עגונה אחת רכה בשנים בענין הנולד פה בקהילתי ל"ע בחודש הזה. והאמת אני כי זה כמה אשר חשקה נפשי להיות מרואי פני המלך לשאול את כל דבר הקשה לי ולשאוב מי דעת ממקור מקומו הטהור, רק יען כי לא רציתי להטריח את גאון ישראל בפלפולא דאורייתא שלא לדינא. אולם עתה כי להלכתא אני צריך, ולמי כל חמדת ישראל הלא לכבוד הדר"ג מרן שיחי' לאריכת ימים ושנים, לא אוכל עוד תת רסן לעמי, אולם זאת אשמור גם עתה, לבלתי צאת חוץ מגדר הענין למען שלא אטריח בכדי את כהדר"ג נ"י.

והנה הגביית עדות לומה פה באגרת הזה בירור הענין, ויען כי נולד הדבר בקהילתי, הנני מוכרח להיות המתחיל בענין זה, וירשני כהדר"ג נ"י להציע מה שחנני ה' בזה, כי פניתי לי רק מעט עת לעיין בענין זה, ואשאל את כהדר"ג נ"י שיחי', תיקר נא נפשי בעיני הדר"ג נ"י לשום את עינו עין הברולח בהעברה על כל בתרי מכתבי, ומה ששגיתי, עם אדמו"ו נ"י הסליחה אלף פעמים להורות לי האמת להגדיל התורה ולהאדירה, וזה החלי בס"ד.

(1) ה' תלמיד מובהק להגאון בעל שערי תורה אבד"ק וועדבוי זצ"ל. אחר חתונתו דר בעיר קאטא, ובשנת תרכ"ד לפ"ק נתקבל לאבד"ק שאראש-פאטאק. נרפסו אליו תשובות בשו"ת כתב סופר, מהר"י אסאד, בית שעדים, ויד יצחק. בספר דרוש פסח גדול (פארגורזע תר"ס) ברף י"ז ע"ב, נרפסה הערה ממנו. נפטר בשנת תדמ"ה לפ"ק. - מכתב זה הועתק מכת"ק המונח בגני ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרומם מו"ה שאול הושטערער נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ר' (סיום המכתב חסד, ובאיזה מקומות נאכל הנייד ע"י הני עכברי רשיעי, על כן חסרים כמה תיבות גם באמצע המכתב, וחבל).

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ה' עמוד פ'. - בשו"ת שואל ומשיב מהרודא ג' חלק א' סי' דנ"ג, נרפסה התשובה שהשיב הגאון מוה"ר יוסף שאול זצ"ל על מכתב הנוכחי, ובאמצע דבריו כתב על מה שתירץ קושית הרא"ש, "רכב זה הוטב בעיני מאור", (והיינו התירוץ שנדפס להלן בר"ה ואם כי אני).

אורות אשת הנמבע ר' זעליג שנורמאכער מפה כאשר הועתק בגב"ע פה, כבר ידענו מה שחששו חכמ"ל בתקנת עגונות בפרט בילדה. והנה העמודים אשר נבנה עליהם בית ההיתר של אשה הנעצבה, רבים המה, וארשום אותם בקצרה ואח"כ נבררם בעזה"ת. הא' עדות נכרי מסל"ת אם הי' כרינא. הב' אם יצאה ע"י מסל"ת מחשש איסור תורה. הג' היתר מכח קבר שנאמר הוא קבר שנמצא. הד' הכרת העדים בטב"ע וסימנין שבגופו, ובצירוף כל אלו עוד שארי היתרים, וכולם יעברו לפנינו בס"ד, ומה' אבקש עזר שלא אכשל בדבר הלכה כ"ר.

ראשון לציון, העדות המסל"ת של העכו"ם המבואר פה בגב"ע, אי הוי מסל"ת לשיטת כל הפוסקים, הנה בהנ"ה אה"ע סי' י"ז סעיף י"ד מביא בשם ריב"ש ראפ"י שלא אמר העכו"ם דברים אחרים הוי מסל"ת, ויש מחמירין, הוא כ"ו בשם הר"ן, וס"ל דבעינן מסל"ת עם קישור דברים, והח"מ ס"ק כ"ו העלה בשם אחרונים כריב"ש, ועיקר ראיות הריב"ש מש"ס יבמות קכ"ג, דפריך הש"ס דלמא צרה דלמא שד הוא, ולא פריך הש"ס דלמא נכרי הוא, והעיד בלא קישור דברים, עיין בב"ש ס"ק ל"ח. וכדי לסלק הקושיא משיטת הר"ן שהוא ג"כ שיטת הרמב"ם, נ"ל בפשיטות דו"ל דגם הרמב"ם והר"ן ס"ל דגם בלא קישור דברים לא הוי כוודאי מתכווין להעיד, רק דהוי ספק דלמא אתכווין להעיד, ומכח ספק לא קבלינן העדות להתירה, רק עם קישור דברים הוי וודאי מסל"ת. והנה לכאורה יש לדקדק, מדברי הרמב"ם סוף הל' גירושין וז"ל, אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים בערוה החמורה וכו' שלא הקפידה התורה על העדאת ב' עדים וכו' אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בור' אלא עפ"י העדים וכו', והאחרונים הוכיחו מכאן, דלענין עדות אשה גם נכרי מסל"ת מה"ת מהימן, דהכא לא בענין עדות, וסמכין אסברא, דמלתא דעבידא לגלוי לא משקרי, והוי רק כמו גילוי מלתא כמו אשתמוענא דאחוי דמיתנא, עיין ג"כ בח"ס תשובה מ"ח שהוכיח כן מלשון הרמב"ם.

ולדידי נ"ל, דאף בלא מסל"ת, עכו"ם מה"ת נאמן מכח סברא הנ"ל דמלתא דעבידא לגלוי לא משקרא, דהב"י ביו"ד סי' צ"ח כתב בשם הרמב"ם, דסומכין על טעמית נכרי אף בבשר בחלב אף בלא מסל"ת אף בלא קפילא נכרי, ואף דבב"ח לכ"ע טעם כעיקר דאורייתא, וע"כ צ"ל הטעם כסברת הש"ך יו"ד סי' צ"ח סק"ב דהטעם הוא מכח מלתא דעבידא לגלוי לא משקרא, אלמא דלהרמב"ם נכרי אף בלא מסל"ת מה"ת נאמן היכא דאיכא לאגלוי, א"כ מדוע לא יהי' די הכא גבי עדות אשה, נכרי המסל"ת אף בלא קישור דברים, ובפרט להנ"ל כי בלא קישור דברים הוי רק ספק דלמא בא להעיד. וע"כ צ"ל דמשום חומד אשת איש ה' לנו להחמיר שלא לקבל עדות נכרי כלל, רק משום עגונא אקולי, ודי לנו שהקילו בוודאי מסל"ת, אולם בלא קישור דברים, דאפשר דמתכווין להעיד, לא אקילו. אולם לפי הנחה זו, די לנו להחמיר אם ידעין בוודאי שהעיד גוי במסל"ת בלא קישור דברים, אולם היכא דיש לנו ספק, דלמא ישראל, ודלמא נכרי בלא קישור דברים, א"כ הוי ס"ס על חשש דרבנן, גם להרמב"ם ... לא מחמירין, וה"ה אם יש לנו ספק בעדות הנכרי אי ה' עם קישור דברים או לא, גם לדידהו העדות ..., דמשום הכי לא פריך

הש"ס דילמא נכרי הוא, כיון ריש ספק ישראל, ואת"ל נכרי, דלמא אף בלא קישור דברים לא כיוון להעיד והוי ספק ספיקא, ..., ולכך לא חיישינן, ולכן פריך הש"ס אימא שד דאיכא חשש דאורייתא דליכא סברא ..., גם להרמב"ם והר"ן מהני עדות הנכרי.

וא"כ הכא בנידן דידן שהאריך הנכרי ואמר ..., הוי כמו קישור דברים, ולא גרע ממה שהעלה הנובי מהר"ק תשובה מ"ב דתיבת קברתיו הוי [הוכחה שאין כוונתו להעיד] ..., [וכיון] שסיפר הנכרי שהסיח לפי תומו לפני העדות האחר, להעיד השני, שהיהודי ר' זעליג האט געבעטען לאסט מיך ניכט איבער, זה הוי וודאי קישור דברים, ואפילו נימא דלא הוי רק ספק קישור דברים, כבר הוכחנו דמהני אף להרמב"ם, ומכש"כ דלדינא העלה הח"מ דהלכה כרוב"ש, והוי ספק דלמא הוי קישור דברים, ואת"ל דלא, דלמא הלכה כרוב"ש, א"כ לפי"ז המסל"ת דידן טובה הוא.

ועתה יש לנו לבאר אי יצאה אתתא דא בעדות המסל"ת הנ"ל מחשש איסור תורה או לא. הנה סוגיא דעלמא כאשר מבואר הרבה פעמים בנובי בתשובותיו ובכ"מ הל' גידושין, דהיכא דלא שהה שיעור שתצא נפשו לא יצאה מאיסור תורה, אמנם מבואר באחרונים דלהרמב"ם והרמב"ן אף בדלא שהה ליכא איסור תורה, מדפי' בפ' המשניות במס' גיטין גבי ספינה שאברה בים שנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים, דהיינו שאבדו משיטין וכלים, משמע הא נשברה ממש, כבר יצאה מחזקת אשת איש, והוא מחזקת חי, וגם לרמב"ן שפי' אברה נשברה, הטעם הוא משום דאפשר שיצילו האנשים את עצמם על גבי דף, משא"כ אם ראינוהו שהמים כיסו אותו, גם הרמב"ן מודה דמה"ת יצא מחזקת חי, וגם הנובי הוכיח מהריב"ש דס"ל דאף בלא שהה עד שתצא נפשו, מה"ת יצא מחזקת חי.

ובנוף השיעור עד שתצא נפשו, הוכיח המהרי"ט דהפי' בש"ס שעה ראשונה אמר שלום, שני' שלום, שלישית עלתה, דמכאן הוכיח הריב"ש סי' שע"ט דשיעור יציאת הנפש הוא אחר ב' שעות מיד בתחילת ג'. ופי' המהרי"ט דהש"ס אידי בשעות קטנות, כמו שעה דגבי מדים דהמתינה למשה, זכתה והמתינו לה ישראל ז' ימים (גמרא סוטה דף י"א), ועיין בחת"ס אה"ע תשובה ס"ה שהעלה שם באמצע התשובה דרי בשלשים מינימין, ומכש"כ עפ"י מה שמביא שם לבסוף בדברי מהרי"ט סוף סי' כ"ו שכתב ח"ל, אי נמי התם (גבי בת ר' נחוניא) נפלה לבור שתוכל לסבך ידי' באבנים שבבנין או בנקיקי הסלעים תוכל להתלות שעה אחת ושתים וכו', משא"כ ראו אותו כמים כמים לים מכסים בכדי שא"א להחיות, עפ"י אומד והשערת שכל הנכרי די, והעלה הח"ס דברביעית שעה די.

וא"כ בעוכרא דידן, שמקום שנפל שם ר' זעליג הוא מקום עמוק שפרץ עתה לא כביר הנהר באדריג את שפתיו שקורין שאנץ, ועבר ושטף על השדה, ומקום השופך על השדה הוא עצום מאוד כמו מאגרא רמה לבירא עמיקתא בשיכולת חזק, והעלבון הזה נפל שמה לתוך המים הללו, ולא הי' יודע לשוט, וודאי דבעדות הנכרי שהעיד ששהה שם יותר מחצי שעה כמבואר בגביית העדות אות ב', יצאה אשת

ר' זעליג שנורמאכער הנטבע, מחזקת אשת איש, והוא הנטבע מחזקת חי מה"ת, ואין לנו לדון רק על חומרת חכמו"ל דאמרו מים שאין להם סוף לא תנשא. ועתה נחפוש בעזהי"ת בשאר שערי היתרים. והנה לענ"ד נראה דלכאורה יש כאן להתיר מכת כאן נמצא וכאן ה', ותליא בפלוגתא דרבי ורשב"ג בפסחים י' ובכורות כ"ה, שדה שנאבד בה קבר הנכנס לתוכו טמא, נמצא בה קבר הנכנס לתוכו טהור דברי רבי, ורשב"ג אומר תבדק כל השדה כולה. והנה הנובי"מ מהר"ק תשובה מ"ו הוכיח מדברי הרמב"ם פ"ג מהל' חמץ הל' י"א שכתב, או שבדק ומצא ככר בכל אלו אין צריך לבדוק פעם שנית וכו', והמ"מ והמל"מ פירשו ברמב"ם דאין חילוק בין ביטל ללא ביטל, דפסק הרמב"ם כרבי אף בדאורייתא. אולם הטור מחלק בין ביטל ללא ביטל. ולכאורה יש להקשות על הטור דלא ס"ל כאביו הרא"ש ז"ל בתשובה (הביאו הב"ש סי' י"ז ס"ק נ"ג), דאפילו לא אמר העכו"ם שישראל שיצא עמו מכאן, אלא אמר איש שיצא עמי מת, לא אמרינן שמא אותו יהודי שיצא עמו מכאן הלך לדרבו ונתלווה עמו אדם אחר, אלא אמרינן מסתמא אותו איש שהלך עמו מת, עיין בקו"ע ס"ק מ"ו, והטעם של הרא"ש הוא משום שפוסק כרבי אף באיסור תורה.

והנה הנובי"מ הביא בשם המבי"ט שיצא ללמוד מהא דרבי, באחד שהלך בדרך ושוב נמצא הרוג בדרך זה, דאמרינן היינו שנאבד היינו שנמצא, רק הנובי"מ השיג עליו, וכתב דלא דסמכא הוא, דכיון דבכל הדרך שיירות מצויות, א"כ אין ספק שהלכו בדרך זה הרבה בני אדם, א"כ למה נימא על ההרוג שנמצא, שהוא פלוני, ולא אדם אחר שג"כ הלך בדרך זה, יע"ש בתשובה הנ"ל. ולפי"ז הכא בנידון דיון דהמעשה פה אתרמי במקום דלא שכיחי שיירות, כי באותו מקום תמיר ה' שדה, רק עתה כי עבר הנחל באדריק את גררו ושטף על השדה, וכעת הולכין על המקום הזה לצוד רנים ערלים מפה ולפעמים ישראלים, ועתה כי לא הלך איש ישראל מפה שמה, חוץ ר' זעליג זה שנטבע, א"כ שפיר יש לסמוך ארברי מבי"ט הנ"ל. ובפרט כה"ג גם רשב"ג מודה, רהא עד כאן לא פליג רשב"ג ארבי, רק בשדה רשכית, בדרך למקבר שמה כמבואר בבכורות כ"ה, ורבי חייא בר אבא מ"ט לא אמר כרב אסי, אמר לך בשלמא שדה דרכה למקבר בה, כי היכא רקבר בי' איהו קבר בי' אינש אחרינא, אבל קרשים וכו', א"כ הכא כיון דלא שכיחו כאן שיירות מעלמא רק מפה, ואפשר כי לפעמים יזדמן שיבא שמה איש אחד ממקום הסמוך לתחום מכפר, עכ"פ אם ה' איש אחר ג"כ נטבע מסמוך ובפרט ישראל, בוודאי ה' הרבד נשמע, א"כ הוי כמו קרשים דמסיק הש"ס כיון דבדקי להו דרכא ליפל בי' מומא, א"כ לפי"ז גם רשב"ג מודה הכא דאמרינן קבר שנאבד הוא קבר שנמצא, ובפרט מאחר שבררנו דהכא ליכא רק איסורא דרבנן, ובררבנן גם הטור מודה דפסקינן כרבי.

ולדעתי יש לדמות ענין זה להא דיצחק ריש גלותא בפלוגתא דאביו ורבא ביבמות (קט"ו ע"ב), והרי"ף פוסק כרבא רלא חיישינן. והנה הרז"ה והרא"ש תפסוהו דסותר את משנתו, דבגישין (דף כ"ז) פוסק כרבי זירא, דבחרא לריעותא,

או שיירות מציאות או הוחזקו, חיישינן ולא יחזור, וכאן ביבמות פוסק כרבא, וע"כ דאביי ורבא פליגא בפלוגתא דרבי זירא ורבה. והנה הנ"ל תירץ דהכא איירי דידעינן שיצחק ריש גלותא שהי' דר בקורטבא אול מקורטבא לאספמיא ומת בדרך, ולכך אמרינן כאן נמצא בקורטבא וכאן הי', והוא הוא שהלך ומת בדרך, ולא חיישינן שמא בא יצחק ריש גלותא אחר לקורטבא, משא"כ גבי גט שלא נמצא במקום שכתב, דמביא ממדה"י, ולא שייך לומר כאן נמצא וכאן הי', כיון שלא נמצא במקום שנכתב. רק לבסוף מקשה הנ"ל על דבריו, דהא בפרק המדיר שהוא עיקר טעמא דרבא, לא פסקינן כוותי' אלא כרב אשי דלית לי' לדרבא, ותירץ דדוקא גבי ממון להוציא ממון לא פסקינן כרבא, אבל גבי איסורא משום עגונא אקילו רבנן. ולענ"ד לכאורה קשה על תירוץ זה, דאיסורא אשת איש הוי כמו ממון היכא דאיכא חשש איסור תורה דאשת איש, כיון דילפינן דבר דבר מממון, והחזו"ד בסי' ק"י העלה דגם מינו להוציא לא אמרינן כמו גבי ממון, רק דהיכא דשייך מינו דאי בעי עבר, וכן משמע לכאורה מש"ס ב"מ איך ילפינן איסורא מממון, ואף דלהנ"ל לא קשה מש"ס ב"מ, דשם איירי לענין גט ולא שייך משום עגונא אקולי, מ"מ בכל זאת קשה לחלק כדברנו.

אולם באמת אין כאן קושיא כלל, עפ"י מה שחידש לן הר"ש פרק ב' דמקוואות מתני' ב' בסופו וז"ל, אילו ואילו תליות, השתא מחמרינן בטומאה קלה טפי מטומאה חמורה דאלו בטומאה חמורה אמרינן הראשונות תליות והשניות טהורות, והיינו טעמא משום דהכא מעיקרא טומאה קלה הוי לי', דבמים שאובין שבל ובסוף אכתי טומאה קלה איכא שהרי בא ראשו ורובו במים שאובים, הלכך שתיהן תליות, אבל גבי טומאה חמורה ספיקא דטומאה חמורה אולא לה ומספיקא לא מחתינן לה לטומאה קלה, עכ"ל הזהב. והיוצא לנו מזה, דדבר שהי' בחזקת איסור תורה, ועתה ידעינן בטח דמאיסור תורה יצא הדבר, והספק נולד לו עתה על איסור דרבנן, לא שייך על ספק זה לומר דהוי אתחזיק, כמובן.

ומעתה לק"מ קושיא הנ"ל, דאף דאנן באמת לא פסקינן כרבא דכאן נמצא וכאן הי' בין בממון ובין באיסורא דאשת איש, היינו דוקא להוציא מחזקת איסור אשת איש, כמו להוציא ממון, משא"כ כאן גבי יצחק ריש גלותא, לפי מה שחידשו לנו התוס', דבחדא לריעותא, שיירות מציאות או הוחזקו, ליכא רק איסורא דרבנן, א"כ גבי יצחק ריש גלותא יצאה אשתו מחזקת איסור אשת איש מה"ת, דמה"ת מותרת להנשא לאיש, רק דיש לנו לדון על האיסור דרבנן, או לפסוק כאביי ולחוש, או כרבא ולא ניוחש, על זה שפיר פסקינן כאן נמצא כאן הי', דכאן אף רב אשי נמי מודה, כיון דליכא תו חזקת אשת איש מתנגדת כמובן, וא"ש.

והשתא דאתינן להכי [יתיב] דברי הר"ף בפשטות, דמבואר בר"ן בפרק כל הגט דיש לנו ספק בדרי' ירמי' ורב אשי, די"ל דמשום [דלא משמע להו לאוקמי] המתניתין במקום דלא שכחי שיירות ולא הוחזקו, ולכך נאדו מתירוצו, ותירץ כל אחר לדרכו, ר' [ירמי'] אמר כגון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט א' של יוסף בן שמעון, ור' אשי אמר כגון דאמרי עדים יש] נקב בצד אות פלונית, ולפי"ז

יש לנו לפסוק כרבי זירא דפליג ארבה, אף ... וגם אינהו ס"ל כרבה, רק דרצונם לאוקמא מתני' אף במקום דשכיחי שיירות והוחזקו ג"כ ... כרבה, כיון דגם אינהו הכי ס"ל, ורבה עבד מעשה רב, ובפרט לחד לישנא גם רב זירא כרבה ס"ל, ולפי"ז דהוי ספק אי רב אשי פליג אדרבה או לא, ע"כ צ"ל דמכח ספק פוסק הרי"ף בגיטין כר' זירא לחומרא. ולכאורה קשה עפ"י דברי התוס' הנ"ל דגם לר' זירא הוא רק חשש דרבנן, א"כ מדוע לא נימא ספיקא דרבנן לקולא, דהרי"ף פוסק בכל מקום אף בבעיא דלא איפשטא בש"ס בדרבנן לקולא, וע"כ צ"ל דכאן רכיון דאתחזיק איסורא דאשת איש, ובספיקא דרבנן באתחזיק אולינן לחומרא, אולם הא תינח במס' גיטין כגט דבשעה שנוול לן הספק כגט זה של מי הוא, אכתי אשה זו בחזקת אשת איש עומדת, רק עתה נולד לן הספק אם לסלק אותה מחזקת אשת איש ע"י גט זה או לא, הוי שפיר אתחזיק, ואף דהוי רק ספיקא דרבנן, אולינן לחומרא, משא"כ ביבמות גבי יצחק ריש גלותא, מיד בשעה שנוול לן הספק אי לחוש ליצחק ריש גלותא אחר או לא, מן התורה אשת יצחק מקורטבא מותרת, דמן התורה גם לר' זירא ולאביי לא חיישינן, ויש לנו ספק רק בחששא דרבנן לחורא בלא אתחזיק, אי לפסוק כרבה ונימא דגם ר' ירמיה' ורב אשי הכי ס"ל כהנ"ל, או כאביי ור' זירא, ורב אשי נמי הכי ס"ל, א"כ מספיקא אולינן לקולא, ואתחזיק לא שייך הכא כמובן עפ"י דברי ר"ש הנ"ל, וא"ש פסקי הרי"ף בעזה"י.

ועפ"י דברי הנ"י הנ"ל נראה לתרץ קושית התוס' יבמות ק"ך בסוגיא דסימנים ד"ה רבא אמר דכ"ע סימנים דרבנן, דמקשין ורבא האיך יתרץ הברייתא דמצאו קשור בכיס דמוכח רסימנים מן התורה, ותירוצם קשה להבין, דתירצו דהוי מוקי ל' בשמצאו הוא עצמו, דא"כ מאי דוחקא ל' לאביי לאוקמי כתנאי. ולדברי נ"י הנ"ל ניחא, דלכאורה יש להקשות, מאי פריך הש"ס מהא דמצאו קשור אמתניתין דאין מעידין, דלמא איירי כאן שנמצא הגט במקום שנכתב דומיא דסיפא דמצא בין כליו דנמצא בבית, די"ל כאן נמצא וכאן ה', ולכך הרי זה יחזיר, וע"כ צ"ל דמסדר הש"ס רב אשי הוא דקשיא ל' הכי, ואיהו לית ל' בסוגיא דמומין כאן נמצא וכאן ה', וגם אביי לא ס"ל להא דרבא כדמוכח גבי יצחק ריש גלותא, וגם בסוגיא דמומין דחיק ל' לנפשי' לאוקמא כתנאי, משא"כ לרבא לשיטתו י"ל דכ"ע ס"ל דסימנין דרבנן, והתם גבי גט שאני דאידי דמצאו במקום שנכתב, דלא קתני בברייתא שהביא גט ממדינת הים, ומכאן נמצא וכאן ה' הרי זה יחזיר, ולא קשה קושית הש"ס, וא"ש.

והנה הרשב"א בחידושו לחולין יצא לחלק בענין כאן נמצא וכאן ה', דדוקא מרשות לרשות לא מחזקינן, משא"כ בענין אחר לא אמרינן כאן נמצא וכאן ה', דלא כנ"י הנ"ל. ונלע"ד להביא דאי' דגם התוס' ס"ל כנ"י, דלכאורה קשה לי טובא אדברי תוס' יבמות קט"ו בסוגיא דשומשין, דסדרו את דבריהם מנ"י וכו', דבתוס' ד"ה אימר אתרמוי, מקשין דהכא משמע דמנין ומדה לא הוי סימן, מהא דב"מ דקאמר הש"ס מדמשקל הוי סימן מדה ומנין נמי הוי סימן, ותירצו דהתם מיירי בענין שאין דרך בני אדם להצניע, והנ"י ביבמות תירץ דהתם כבא מציעא באכירה

ליכא חזקה כנגד, א"כ גם בסימן דמנין ומדה די, משא"כ הכא דאיכא חזקה דממון מתנגדת, אלמא דהתוס' דלא תירצו הכי, לא ס"ל להאי חילוקא דנ"י, ומיד בתוס' ד"ה ומי חיישינן שמא פינן, תמחוה התוס' מאי מקשה הש"ס מאיסורא לממון הא בממון יותר יש לחוש שמא פינן ולא נפיק ממזונא מחזקה, יע"ש מה שתירצו, א"כ מדוע לא ניהא להו האי חילוקא אקושייתם דלעיל מבבא מצינא לענין מדה ומנין. ועפ"י הנ"ל ניהא, דלעיל מרא דשמעתתא הוא רבא, דדחי מי דמי התם קאמרו סימנים הכא מאי סימן איכא ודאמר כן וכן אימא חושבנא אתרמי, שפיר מקשין התוס' מדוע באבירה סמכינן אמרה ומנין, וא"ת לחלק כהנ"י דכאן איכא חזקת ממון ולא סמכינן אסימנים כאלו, הא נגד זה איכא על השומשמיין חזקת כאן נמצא וכאן ה"י ולא פינן, ולרבא אלימא ל"י חזקת כאן נמצא וכאן ה"י מחזקת ממון, ולכך הוכרחו לתרץ באופן אחר, (ואדרבה על הנ"י באמת קשה על תירוץ שלו, דלרבא לא שייך האי חילוקא), משא"כ קושית הש"ס ומי חיישינן שמא פינן, אתקיף ל"י מר קשישא לרב אשי ומי חיישינן שמא פינן, על זה מקשין התוס' שפיר דלמא הכא שאני דאיכא חזקת ממון, וא"ת דאיכא נגד זה כאן נמצא וכאן ה"י, הא לרב אשי עדיפא חזקת ממון, ולכך הוצרכו לתרץ תירוץ אחר, ומיושבין הישב דברי תוס', ומוכח דלא ס"ל כרשב"א לחלק.

עכ"פ הדרך להנ"ל, דהכא דאיירי שמצאוהו כמעט במקום שנשבע, וגם כי לא הוחזקו, ואין שיירות מצויות, אליבא דכ"ע י"ל קבר שנאבד הוא קבר שנמצא, וגם הסו"ד דפליג אתשו' הרא"ש הנ"ל בס' י"ז, מודה הכא, בפרט דליכא דק חששא דרבנן, וא"כ אתתא דא שריא.

ומעתה נבוא לגביית עדות של אות ג', הישראל שאמר בשעה שהעלה אותו מן המים ראה אותו לאלתר והכיר אותו היטב בטביעת עין בפרצוף פנים ובבגדו, ונוסף על זה סימנים בגופו, דהיינו החוטם שטימפף נאז, ושראפעל באוזן שה' הולך בו לרפואה, והציפורן של אצבע הסמוך לאגודל שה' נתקפל והולך על בשר האצבע, הכל כמבואר בגביית עדות ג'. - הן וודאי דסימנים הללו, כל אחד בפני עצמו, הוין רק סימנין אמצעין, ותליא לכאורה בפסק האיך פסקינן, ספיא דאורייתא או דרבנן.

וירשני נא כהרד"ג נ"י לבאר דברי הרמב"ם בפסק סימנים, אשר המה תמוהים, יעיין הרמב"ם פ"ו מהל' נחלות שכתב באמצע הלכה וז"ל, או שנהרג ולא הכירו פניו אבל ה' להם סימנים מובהקים בגופו, בכל אלו הדברים וכיוצא בהם אם אבד זכרו אח"כ יורדין לנחלה בעדותן אעפ"י שאין משיאין את אשתו, שאני אומר לא החמירו בדברים אלו דק מפני איסור כרת עכ"ל, יע"ש בכ"מ פ"ג מהל' גירושין, ועיין ברמב"ם פרק י"ג מהל' גזילה ואבירה הלכה ה' שכתב, הסימנים מובהקים סומכין עליהן ודנין על פיהם בכל מקום דין תורה, והמדה או המשקל או המנין או מקום אבירה סימנים מובהקים הם, והמ"מ העלה שם דהרמב"ם ס"ל דנפשטא האיבעיא דסימנים דאורייתא, ובהל' גירושין סותר את משנתו. עכ"פ דברי הרמב"ם בהל' נחלות המה תמוהין ממנ"פ, אי הרמב"ם מיירי בסימנים מובהקים ממש, הא אף באיסור כרת באשת איש סמכינן, עיין בכ"מ בהל' גירושין שהוכיח הרמב"ם מכמה מקומות שסומכין אמוהקים ממש, ואי איירי בסימנים

אמצעים, ג"כ קשה ממנ"פ, אי ס"ל להרמב"ם ראיפשיטא הבעיא כסברת המ"מ מהל' גזילה, א"כ גם באיסור כרת נמי סמכין, דהש"ס קאמר למאי נ"מ לאהדורי נט אשה בסימנין, אלמא דלא מחלק הש"ס, יעיין בפני יהושע בסוגיא דסימנים, ואי דהרמב"ם ס"ל דלא נפשטא האיבעיא, א"כ גם באבירה הוא רק מדרבנן משום תקנתא כמבואר בש"ס בסוגיא הנ"ל, והקצוה"ח סי' רנ"ט עמד מעין זה.

ולכאורה הי' נ"ל לומר דהש"ס קאי אליבא דרבא כדמוכח מדבריו תוס' לעיל ד"ה בעידי דנפא ובסימנים דנפא, דמספקא לי' אי סימנים דאורייתא או דרבנן, ואליבא דרבא שפיר קבעיא הש"ס מאי נ"מ לאהדורי נט אשה בסימנין, דאיהו ס"ל בריש האשה שהלכה, מה לי איסור לאו ומה לי איסור כרת, ולדינא י"ל דמשום כרת מחמירין, והנוב"י מהד"ק כבר עמד על מדוכה זה, אי הא דרבא דדינא הוא או לא, וגם רש"י העלה כן בסוגיא דספק לקט בפרק הזורע (חולין קל"ד ע"א) דבאיסור כרת לא סמכין אחזקה, והפרי מגדים בפתיחה להל' טריפות הוכיח כן מדברי הרמב"ם, אולם שנוי דחיקא הוא.

לכן נלע"ד לומר, דהנה הנוב"י בתשובותיו (מהד"ק חאהע"ז סי' ל"א ד"ה הנה במס' ב"מ) מקשה, מאי קבעיא לי' לש"ס בבא מציעא אי סימנים דאורייתא או דרבנן, הא בחולין (דף ע"ט ע"א) איפשטא הבעיא, בהא דאמר לי' ר' אבא לשמע' אי מעיילת לי כודנייתא וכו' ומסיים הש"ס שמע מינה סימנים דאורייתא, והרמב"ם פי' שם דלא קאי אסימנים דעלמא רק כעין סימני ביצים, אולם לפי' רש"י איפשטא הבעיא. (והנוב"י יצא לחלק, דבחולין לא אתחזק, משא"כ הכא, ואח"כ דחה את דבריו מש"ס בבא מציעא, דפריך והכא מי ניחא לי', דמאי איכפת לן אי ניחא לבעל אבירה או לא, הא בעל האבירה לא הוי מוחזק. ואפשר שיש לקיים את דבריו, כי הכא איכא נגד הנותן סימנים, רובא דעלמא. ובהכי מיושבת ג"כ קושיית חתנו הנאון ר' יוסקא ז"ל, דבאבירה ליכא חזקה, א"כ האך קפשיט הש"ס אניטא דאיכא חזקת אשת איש, ולהנ"ל ניחא, דגם באבירה מהני הסימנים נגד רובא דעלמא).

ואפשר לתרץ קושיית הנוב"י ז"ל, דבאמת בש"ס חולין איפשטא דסימנין דאורייתא, אולם [לא ידעין אם זה] מכח סברא דסימנין הוין כמו רוב, ורובא דאורייתא ידעין מקרא דאחרי רבים, או מהלמ"מ .. לא סמכין אסימנים, ובש"ס בבא מציעא האבעיא הוא אי קרא דשמלה לסימנין ... אורייתא, וממילא דליכא להחמיר באיסור אשת איש. וביאור דברינו עפ"י דברי הפני יהושע (ב"מ דף כ"ז) סוף דיבור איבעיא להו ז"ל, אמנם לולי דבריהם הי' נ"ל לומר דדוקא לעיל ספ"ק מקשה הש"ס האך יליף איסורא מממונא וכו', אבל הכא לענין סימנים קאמר שפיר, דאי מהני סימנים דאורייתא מדרשה דשמלה, ממילא נמי דמהני באיסורין, אפי' בנט אשה דהוי דבר שבטערה, אפילו הכי ילפינן שפיר כג"ש דדבר דבר מממון, וכי היכא דסימנים מקרי דבר ברור כמו עדים לענין ממון, כדאמרין לקמן דעד אחד במקום סימנים לאו מידי הוא, ה"ה נמי דהוי דבר ברור לענין דבר שבטערה, דאין ג"ש למחצה, משא"כ גבי שני שווירי, דלא מפורש כהדיא דלא חיישינן בדאורייתא, רק מכח סברא, שפיר פריך הש"ס איך ילפינן איסורא מממונא.

ויבואר יותר הרבר ע"י סברת הטו"ז (יו"ד סי' קי"ז), דהיכא דהתורה התירה בפירוש, אין כח ביד חכמים לעקור, א"כ י"ל שזהו הספק של בעל האבעיא בכבא מציעא אי סימנים ראוריתא, היינו משמלה דמפורש בתורה, א"כ מג"ש דרבר רבר הוי כמו שמפורש בערוה ג"כ, א"כ מהררין גט אשה בסימנים, או סימנים דרבנן לענין ממון, היינו דקרא דשמלה הוא אסמכתא בעלמא, א"כ אף רי"ל דמכח סברא סימנים ראוריתא מכח רוב כפשיטות הש"ס בחולין גבי כורנייתא, מ"מ לענין גט אשה מחמרין מכח איסור כרת, ומתורץ קושית הנובי"ה הנ"ל.

ועפ"י י"ל דלהרמב"ם באמת האבעיא לא נפשטה, וי"ל דשמלה הוי רק אסמכתא, מ"מ מכח הש"ס בחולין אפשרי רסימנים מן התורה מהניא מכח סברא דהוי כמו רוב כהנ"ל, ולכך פסק פ"ג מהל' גזילה דסימנים סומכין עליהם בכל מקום ודנין עליהם עפ"י דין תורה, היינו מכח רוב, אולם לא קאמר דהסימנים מפורשין בתורה, ולכך פסק בהל' נחלות דבסימנים מובהקים, אולם לא מובהקים ממש, אף רהם ראוריתא מכח דין תורה, אולם יען כי לא נפשטא האיבעיא בש"ס ב"מ, י"ל דמשום איסור כרת מחמרין כהנ"ל, ומיושבים דברי הרמב"ם. והיוצא לנו מזה, דלהרמב"ם באמת סימנים ראוריתא הן, רק באיסור כרת החמירו, ולפ"ז באיסור דרבנן גם באשת איש לא החמירו, כמו הכא דליכא רק איסור דרבנן כהנ"ל.

אולם ראיתי אחד קרוש מדבר, הפני יהושע בסוגיא רש"מ, דאי אמרין סימנין דרבנן לא סמכין רק בממון מכח הפקר ב"ד הפקר, משא"כ באיסורא, אף באיסור דרבנן לא סמכין, ודין זה תליא בתירוצי הש"ס פרק יש בכור, דלתירוץ א' רמן התורה בפרצוף פנים הוי הכרה ואפילו הכי קתני במתני' דאין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"ג ריש סימנים וכו', אלמא דבאיסור דרבנן לא מהני סימנין אי לא הוין רק דרבנן, ולתירוץ השני דהכרת פנים לחודא ויכיר לחוד, לא מוכח, ועפ"י סברא י"ל דבאיסור דרבנן וודאי דמהימן. וראיתי שהגאון בעל חתם סופר מעמים סברא זו לרש"י שפי' באיזהו מקומן דאי סימנין דרבנן מהני באבירה מכח הפקר ב"ד הפקר, ומוכח דבאיסורא דלא שייך הפקר ב"ד הפקר, אף באיסור דרבנן לא סמכין אסימנים. ולדידי י"ל דמרש"י ליכא להוכיח מירי, דיש לי לדקדק איפכא מדברי רש"י ב"מ ד"ה סימנים דרבנן, שכתב וגבי אשת איש דאיסור ראוריתא לא סמכין עליהם, משמע אבל באיסור דרבנן סמכין שפיר. שוב ראיתי שמוכח ג"כ מהרמב"ם דס"ל כסברת הפני יהושע הנ"ל, דאל"כ סוערת עליו קושית תשו' הרא"ש מש"ס חולין דקאמר הש"ס סימנין ראוריתא, ולהרמב"ם דבשני מיני טמאים לא הוי רק כלאים מדרבנן, איך קאמר הש"ס שמע מינה, ועפ"י הנ"ל מתורץ, דע"כ דהרמב"ם ס"ל דאי סימנין דרבנן לא היינו סומכין אסימנים אף באיסור דרבנן, כדברי פני יהושע הנ"ל.

ואם כי אני תירצתי ב"ה באיזה אופנים קושית תשובת הרא"ש, ארשום רק אופן אחד, דאי משום הא לא אריא, דלכאורה ק"ל בלא"ה לדברי הרמב"ם רשני מיני טמאים הוי רק איסור דרבנן, א"כ מרוע אמר לי' ר' אבא לשמע' עיין לרדמי אהררי, הא גם בלא סימנים ליכא רק ספק דרבנן כמובן, וע"כ צ"ל דהמעם ראף בספק דרבנן היכא דאיכא לכרורי לא סמכין אספק ואולינן לחומרא, אולם הא תינח

אי נימא בכל הש"ס דסימנים מן התורה, א"כ הסימנים הוין בירור גמור ולא נשאר לנו אח"כ שום ספק, משא"כ אי נימא דבכל התורה באיסור תורה סימנים דרבנן, א"כ אח"כ אחר הבדיקה לא יהי' בירור גמור, א"כ למא לא' לברר ומדוע לא סמך ר' אבא את עצמו אספיקא דרבנן כהנ"ל, והש"ך כייל לן בס"י ק"י דספק ספיקא בדאורייתא וספק אחר דרבנן שווין הן, ובס"ס היכא דליכא לברר כל הצדדים לא בעינן לברר כמבואר באחרונים, א"כ שפיר מוכיח הש"ס דסימנים מן התורה הן. וגם מתוס' יבמות קט"ז ד"ה ואמרו סימנים, שכתבו לחד תירוצא דאי סימנים לאו דאורייתא איירי דיהבי סימנים מובהקין, ראיתי שמוכיח השב שמעתתא כסברת הפני יהושע, דהתם ליכא רק איסורא דרבנן, דמים שאין להם סוף, אעפ"י כן לא סמכינן אסימנים אמצעין, וע"כ כהנ"ל. ואפשר ג"כ לדחות, דהתוס' לטעמיה דעד אחד במיתה הוא רק מדרבנן, א"כ היכא דקאמר בדדמי, דהיינו בראה הטביעה, כיון שאמרו חכמים דלא סמכינן עליהם, שוב איכא חשש דאורייתא, רק הא בורכא, דעכ"פ על נפילה למים שאין להם סוף, לא שייך בדדמי, וע"כ כפי' הנ"ל.

אולם תמיהה בעיני, שלא ראיתי לאחד מהגדולים זל"ה שיביאו דברי רא"ש במס' בבא מציעא סי' ר"ר דמפורש להיפך, נבי הוא אמר סימני הנט והיא אומרת סימני הנט ינתן לה, כתב הר"ף ז"ל דוקא בנקב בצד אות פלונית, וכתב הרא"ש, ונ"ל דלא בעינן הכא סימנים מובהקים, ותמצית דבריו שם אחר הביורר כיון דמן התורה האשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת אף דאיכא גט דמסייע לה, והוא רק איסורא דרבנן, דלא סמכינן אחזקה דאין אשה מעיזה, היכא דגיטא מסייע לה ונגד איסורא זה שהוא רק מדרבנן סמכינן אסימנים אמצעין, זה תורף דבריו שם, א"כ מפורש יוצא מפי הרא"ש נגד דבריהם.

ובאמת כי לא זכיתי להבין עפ"י דברי הרא"ש בסוגיא דעד אחד במלחמה, דהנה הב"ש סי' י"ז ס"ק פ"ז מבאר דברי הרא"ש, דלדיד' דוקא בראהו לאלתר אחר הטביעה סמכינן אסימנים אמצעין, משא"כ אם לא חזיא בשעתא לא סגי בסימנים אמצעין עם טביעת עין היכא דראה הטביעה או ידע, וכן מוכח בש"ס בדבריו, וחזינהו לאלתר וקא יהבי סימנים, ופי' הרא"ש משום דראו הטביעה בעינן דוקא לאלתר, משא"כ לאחר שעה לא סגי רק בסימנים מובהקין. ולדברי רא"ש הנ"ל בכבא מציעא, אין כאן קושיא, דמאי בכך דלא ראוהו לאלתר, ואעפ"י שמשנתנה אחר שעה, עכ"פ על הסימנים הוי לן לסמוך, כיון דליכא רק איסור דרבנן דמים שאין להם סוף.

ולכאורה הי' נ"ל דהש"ס איירי להרא"ש בלא שהה עד שתצא נפשו, ובהאי דדיגלת (יבמות קכ"א ע"א) ג"כ הכי איירי, דאל"כ איך מוכיח הש"ס דע"א במלחמה נאמן מהא דנשי ת"ח, דלמא שאני התם דליכא רק איסורא דרבנן, וכן בהאי דדיגלת איירי ע"כ בלא שהה שיעור שתצא נפשו, דאל"כ איך מוכיח הש"ס דרבי יהודה כן בבא לקולא פליג, ורבא סמך אדריב"ב, דלמא שאני התם דלא הוי רק איסורא דרבנן ולכך התיר רבא, אלא ע"כ דהש"ס הכא בדגלת מיירי בלא שהה שיעור שתצא נפשו כמובן, ומיושבין דברי הרא"ש. עכ"פ הי' נולד לנו מזה דין

חרש, דהיכא דשהה שיעור עד שתצא נפשו, אף בלא ראה לאלתר סמכין אסימנין אמצעין, וזה דלא כמשמעות הב"ש הנ"ל.

אולם גם בזה לא שוה לי, דהא הרא"ש והטור ס"ל דבספק שהה יותר מג' ימים אולינן לקולא, וע"כ הטעם דפשיטא להו ספיקא דרשב"א דהא דאין מעידין אחר ג' ימים משום דאישתני הוי רק חששא דרבנן, ולכך אולינן בספיקא להקל, וידוע דשהיית שעה אחת אחר שהעלוהו ממים, הוי כמו ג' ימים ביבשה, א"כ ג"כ הכא הוי רק חששא דרבנן, דלהרא"ש (?) גם במים לא נשתנה אחר שעה רק אם שהה מקדם ג' ימים במים, אף דהרמב"ן לא חלק, עכ"פ לית לן הוכחה דחשש שינוי הכא מן התורה, א"כ כיון דלא הוי [דאורייתא] מה שאין מעידין אחר שעה, א"כ מדוע לא נסמך להרא"ש לשיטתו אסימנין אמצעין גם לאחר שיהיו ...

ואיש עני כמוני לא מצאתי לתרץ לפום דהיטא, רק עפ"י דברי המזרחי הביאו הב"ש ס"ק פ"ג ו"ל, ועיין תשו' מזרחי סי' ל"ז משמע דוקא כשאין חשש דנשתנה אחר מותו סמכין אסימנין, א"כ לפי"ז א"ש דבעינן דוקא דאה מיד, דאם שהה שעה אחת לא סמכין אסימנין.

[ובזה] יש להבין דברי התוס' ד"ה וקאמרי סימנים, שכתבו לתירוצ' א' דאי סימנים לאו דאורייתא איירי הכא בסימנים מובהקים, ... [ובמרדכי פי'] באמת דהוי וי"ו המחלק, כמו אי נמי דאמרי סימנים. ולהנ"ל נוחא, כיון דאפשר שישתנו לא הוין שוב סימנים מובהקים, ודמות [ראי'] .. כעין זה, דאי סימנים דרבנן אף בכלים דלא מושלי אינשי כיון דאפשר שהשאלים, שוב לא הוי סימנים מובהקים. וממילא בזה נוחא גם האי דדגלת, דלא קשה קושיית הב"ש דלמא איירי התם בסימנים מובהקים, דאעפ"כ הוכיח הש"ס שפיר דריב"ב לקולא פליג, דאלת"ה מאי מועיל לן סימנים מובהקים, כיון דאשתני אחר ה' ימים. ובאמת לפי תירוצ' הש"ס דמשני דמיא מצמת צמתי לי, ליכא למיפשט האבעיא לתוס' מהא דדגלת, דו"ל דבאמת גם התם מיירי בסימנים מובהקים, ואעפ"כ לא מהני רק בשעתא, כמובן.

ואם כנים דברינו הנ"ל, מוכח מתוס' דלא כתשו' עבודת הגרשוני סי' ע"ג, דמוכיח ממתני' דאין מעידין אלא על פרצוף פנים וכו', דמדליל נקיט הש"ס האי בבא דאין מעידין אלא תוך ג' ימים, אהא דאעפ"י שיש סימנין בגופו וכו', שמע מינה דהיכא דאיכא סימנין אמצעין, מעידין אפילו אחר ג' ימים, ולהנ"ל מוכח מתוס' ההיפוך.

א"כ הדרן להנ"ל, בעובדא דידן דשהה עד שתצא נפשו, דלהרא"ש עכ"פ בראה מיד וסימנין אמצעין, יש לנו לסמוך אפי' בלא טביעת עין, ומכש"כ דהכא איכא גם טביעת עין וראה מיד.

רק על ההיתר של טביעת עין לחודא יש לדון, דלהרי"ף והרמב"ם דאפשטא האיבעיא במת וקברתיו, יש לסמוך אטביעת עין לחודא הכא, וגם להרא"ש דהיכא דראה או ידע מהטביעה לא סגי בטביעת עין, אולם כאן דאיכא גם סימנים בגופא, מהני שפיר להרא"ש, ולא נשארה לנו שיטה מתנגדת, רק תוס' לתירוצ' ראשון דאי סימנים לאו דאורייתא, בעינן סימנים מובהקים, והכא ליכא סימנים מובהקים. אולם

גם לדברי תוס' ליכא הכא למיחש, דהעלו אח"כ בר"ה וקאמרי סימנין, דהסוגיא מיירי דלא הי' רק פרצוף פנים עם החוטם, ולכך בעינן סימנין, משא"כ בגופו שלם, כהא סמכינן אר"ת בראה מיד עכ"פ לסמוך אטביעת עין, והכא ראהו מיד וגופו הי' שלם.

והנה החלקת מחוקק בתשובה ג' במעשה דארלא, כתב דאין לסמוך אר"ת כיון דאיכא חבל נביאים ראשונים דפליגי עליו והוי כתרי ותרי ואוקמינן אחזקת אשת איש, עכ"ר. ולהנ"ל לדירי לא דמיא, רבשלמא התם, להכתב דאמרי לא מת עדיין יש לאיש זה חזקת חיים, משא"כ כאן גבי נפל למים שאין להם סוף, כהך עובדא דארלא, א"כ אף להכתב דלא ס"ל כר"ת, עכ"פ מחשש איסור תורה יצאה מכח ששהה עד שתצא נפשו, וליכא שוב חזקת איסור כדברי הר"ש שהבאתי לעיל, ואין לנו רק ספיקא אאיסורא דרבנן בלא אתחזיק, שוב אמרינן תרי ותרי ספיקא דרבנן ולקולא.

ועוד כיון שהכירו כאן הבגדים שהלך מביתו בהם, והמסל"ת הניד שר' ועליג הנ"ל נפל למים בבגדיו, אולם העד ישראל, אף שידע מן הטביעה, אולם זאת לא ידע, באיזה בגדים נפל, ואעפ"כ הכיר אותם אח"כ כשהעלה אותם, לא שייך לומר בדדמי, דלו יהיבנא כדקדוק הנוב"י תשובה כ"ח מלשון רמ"א סעיף ל"ב בהגה"ה, והי' לו סימנים בבגדים, דטביעת עין דבגדים לא מהני, דעל הבגדים נמי שייך בדדמי, היינו היכא דראה או ידע שנפל בבגדים אלו, משא"כ הכא, כמוכן.

ועפ"ז יש להתיר על טביעת עין דבגדים לחוד, וכי תימא דחיישינן לשאלה, עיי' בהגה"ה סעיף ל"ב הנ"ל ובח"מ ובב"ש ס"ק צ"ח, ואעפ"י דהנוב"י הכריע בתשובה כ"ח הנ"ל, היכא דשהה שיעור יציאה מן המים וייתכשו הבגדים חיישינן לשאלה, ואפשר דגם כאן יש לחוש לשאלה, מ"מ הכא לא חיישינן, חדא כיון דיש סימנין בגופו, (ובבגדים), אף דיש לדון על סימני בגדים), באנו למחלוקת מהר"ל מפראג וב"ש, וגם לשיטת הב"ש עכ"פ בכלים דלא מושלי לא חיישינן לשאלה, והכא, חדא ידוע דברי מהר"ט דבכל בגדים לא חיישינן לשאלה, ואף אי לא נפסוק כוותי', עכ"פ הוי כמו כלים דלא מושלי אינשי, וסמכינן עם סימנים, ובפרט כי השראפע"ל באוזן שהלך בו לרפואה, הוי וודאי כלים דלא מושלי אינשי, וגם ההוט שבא על המים הוא ג"כ מכלים דלא מושלי, ובפרט במיד מבואר בח"מ דלא חיישינן לשאלה בראהו שנשבע. ואפשר לדעתי גם הב"י מודה הכא, דהוא מחמיר רק כריטב"א משום דאיכא חזקת חי וחזקת אשת איש, משא"כ הכא כיון רידעינן שהוא נפל למים, ויצא מה"ת מחזקת חי, והיא מחזקת אשת איש, א"כ איך נחוש לשאלה והאחר נפל, הלא לאחר (יהי' מי שיהי') יש לו חזקת חי שלא איתרע חזקתו, דלא כב"ש ס' י"ז, רק כנוב"י ס' מ"ג, דאף דלא ידעינן אותו, יש לו חזקת חי, א"כ חזקת חיים של אחר מסייע לו שלא נחוש לשאלה, ושוב הדרנין לקושיית הראשונים דנימא חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו, ותירוצם לא שייך דוקא בחזקת אשת איש או חזקת חיים, דלהנשבע ליכא החזקה, שיצא מה"ת מהחזקה, ואדרבא חזקת חי של אחר מסייע לו שהבגדים שלו ולא השאיל אותם. (סיום המכתב חסר).

תלת מילי דתמיהי במס' גיטין

מהגאון מוה"ר שלמה כהן דומו"ץ בק' הלברשטאט זצ"ל⁽¹⁾

(א) במס' גיטין דף ל' ע"א, המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן, מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין ופוסק עמהן כשער הזול ואין בו משום רבית. וקשה דהא הוי ממון שאין לו תובעין, ואפילו ברכבית דאורייתא כל שאין לו תובעין מותר לשיטת הרשב"א ז"ל סימן תרמ"ט, [עין משנה למלך פ"ד מהל' מלוה]. ואף למאי דמוקי לה הגמרא במכירי כהונה, מ"מ המעות הוי ממון שאין לו תובעין, רק דאסור משום שארית ישראל לא יעשו עולה, אבל בכ"ז מידי ממון שאין לו תובעין לא יצא כמובן, וצע"ג.

(ב) שם דף מ"ג ע"א, קידש חצי' שפחה וחצי' בת חורין מקודשת גמורה הוי. ובטור אהע"ז סימן מ"ד כתב הטעם דלא שייך בקנינו, ע"ש. וקשה מזה על פסק המחבר יו"ד סימן רס"ז סעיף י"ב דאם המית חצי' שפחה וחצי' בת חורין נותן חצי קנס לארון ופטור מחצי כופר, והטעם מפני שאין לה יורשין, עיין בש"ך וט"ז שם. והא אנן קיי"ל כרב חסדא ורב הונא דמקודשת, וא"כ שפיר משכחת לה יורשין, וצ"ע.

(ג) שם דף מ"ח ע"א, בתוס' ד"ה אי לאו, כתבו דשאר אמוראי לית להו דאחין מחזירין ביובל דמכר אמר רחמנא דליהדר אבל לא בירושה ומתנה, עיי"ש. והוא תמוה, דהא בבכורות דף נ"ב ס"ל לרבנן בהדיא דמתנה חוזרת ביובל מקרא דתשובו, והכי קיימא לן, וצע"ג.

(1) נולד בעיר זכארוכ בשנת תק"ץ בערך לאכיו הרבני מו"ה אברהם יצחק כהן ז"ל. ה' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר אברהם תאומים אבד"ק זכארוכ זצ"ל בעמח"ס שו"ת חסד לאברהם. בשנת תר"מ בערך נתמנה לדומו"ץ בק"ק הלברשטאט. נדפס ממנו ספר כרם שלמה (חידושים על הש"ס), ונדפסו אליו תשובות בשו"ת הרי בשמים ובשו"ת מהר"י אשכנזי. - הערות הללו הועתקו מדף בודר אשר רשם עליו „תלת מילי דתמיהי“.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במקודם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתב מהגאון מוה"ר ברוך ראזענפעלד זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק גאללוב

בעזה"י. גאללוב יום ג' כ"ז תמוז תרכ"ט לפ"ק.

ימי המצרים, יהפוך ד' לימי שמחה ושירים, לכל אחינו בני ישראל, ושלום וברכה לכבוד ידיד ד' הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסי ארץ סיני ועוקר הרים פ"ה צי"ע בוצינא קדישא כקש"ת מהו' אלי' נ"י הגאבד"ק גרידיץ יע"א.

הנה חלפו עלי כמה שבועות ולא ראיתי את מכתב כבוד קדשו אשר נכספה נפשי כל רגע לדעת את שלום כבוד קדשו, ובצפייתי צפיתי כי בעזה"י כל טוב בביתו נאווה קודש ... הן לא נפלאות אשר הזדים האוררים הסוררים ומורים עשו קשר רשעים והתאספו בלייפציג לחשוב מזימות שוא ולעשות פעולות שקר להדיח את אחב"י מכל עבודת ד', והן עם הארץ כשרואים כי הרבנים הצדיקים עומדים מרחוק ושותקים על כל מעשיהם הרעים, אמרו שיראים לעמוד כנגדם, ואחשוב לפי קט שכלי, כי עתה עת לקחת ולהפר עצת הרשעים האלה.

ואחשוב כי נכון אשר כבוד גאונו נ"י אשר עומד לנס במדינתינו, ימחול לכתוב ולהרפס עלה לתרופה ולשלוח אל כל הרבנים במדינתנו וחויץ למדינה, וביחוד למקומות הגדולות במדינת פולין, כמו ווארשא, אשר הרב הגאב"ד רשם יחתום שמו, ולפרסם זאת בכל מדינות פולין, שיבואו כל הרבנים על החתום, עד שבזמן קצר בודאי יבואו על החתום לערך שלש מאות רבנים, והמה יסכימו בתוקף עוז של תוה"ק, להודיע לכל אחינו בני ישראל, שלא יאמינו לשוא נתעה לכל אשר יאמרו קשר הרשעים האלה בלייפציג, והמה כמומרים לכל התורה, ואסור לכל מי שמאמין בתוה"ק לשמוע מאומה לשקריהם, כי מלבד אשר האנשים האלה המכנים עצמם בשם רבנים המה כשאר עמי ארץ ואינם יודעים רק חכמת מה להם, הלא המה ג"כ פושעים וכמומרים יחשבו, ואסור לשמוע מהם שום דבר, כי לא נוכל לגרוע ח"ו שום דבר מתוה"ק וממנהגים אשר עד עתה עשינו על פי חכמינו ז"ל. אח"כ ימחול לתת לאיש מבין לשון אשכנזי היטב, להעתיק בלשון צח, וכל החתומים של הרבנים, ולשלוח אל כל עדה ועדה למדינת אשכנז. ומה שיעלה להוצאות הדפוס, בודאי ימצא בכל עיר אנשים שיעזרו לזה, ולכל אשר יגיע על חלקי לתת, אתן בשמחה רבה, כי חלילה אם מחשים לכל אשר יעשו הבוגדים וזדים, יצליח ח"ו מעשה שמן בידיהם, ויותר יזיקו אלה הפושעים, מענלי זהב של ירבעם חלילה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"א עמוד ח'. - מכתב הלז הגיע לידיו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ברכת התורה יחולו על ראשו.

אלה דברי המצפה לתשובתו הרמתה, ומחכה לתשועת ד', כי יעמיד על סלע רגלי, שלא יהי' עלי עמל הוראה ועול שאר דברים אשר ימירו את רוחי הנדכאה. הק' ברוך בלאמהר"מ ז"ל

ג.ב. כהיום השיגה ידי מכתב מאמערקא מסאנפראנצסקא, אשר כתב לי מאנשי פה העירה, אשר יושבים כעת שמה, מחילול שם הגדול אשר עשה הפושע ומכנה עצמו בשם ר' עלקאן קאהן, בזה"ל: דער ראבבינער עלקאן קאהן איזט אס שבת ביא דער איינווייהאנג פאן דער דארטיגען אייזנבאהן, אייניגע שמונדען אין דער שטאדט הערויס געפאהרען, נון זאגען אללע, ווען דער ראבבינער פאהרט אן שבת, זא מעגען אללע שאן פאהרען. - וביקש ממני שאכתוב נגדו בצייטונג, וצייטונג מבערלין ישנו שמה, למען יראו כי הוא כופר בתוה"ק, ולא אחפוץ ללכת בדרך הזה לכדי, ואולי יחפוץ כבוד גאונו לכתוב נגד איש הזה בקורות העתים, וימחול לשלוח אלי, ובנפש חפצה אחתום גם את שמי, וכל אשר יעלה להוצאות, אראה לשלם ממיטב.

מכתב מהגאון מוה"ר פישל סופר זוסמאן זצ"ל ראבד"ק בודאפעסט¹⁾

בעה"י. ה' לס' עלה נעלה תרפ"ט לפ"ק פעסט יע"א.

שלום וישע רב, לאור נערב, בארצות המערב, כבוד הרב הגדול לממשלת התורה, גליא לדרעי' ונפל נהורא, ערוגת הכשם, תכנית חותם, כש"ת מו"ה שמואל גרינבערג נ"י יו"ר בועד הפועל לחברת שומרי שבת קודש, פורשת כנפי' על כל העולם כולו בכבודה, בעיה"ק בערלין יצ"ו.

אחדש"ה ש"ת דמר נ"י, ברגשת הכבוד ויקר. מעשה ידיו הגיעני לנכון, ואתו הסליחה אשר אחרתי עד כה, כי מפני טררות שונות לא הי' עתי ועמי בידי, וגם כעת לקצר אני צריך.

בריש מילין נתתי שמחה בלבי להכיר מתוך כותלי מכתבו כי צורבא מרבנן הוא כ"ב, ואנכי לא ידעתי, ואתו הסליחה. ובנוף הענין, בטוח אני בצדקת מעכ"ת נ"י, שכודאי לא ילמוד הלכה מן המדרש, ואפילו משם אין ראי' כלל, דהיכן מצא דנצטוה משה רבינו לאמור לאנשים ונשים בבת אחת ובמעמד אחר, והכתוב מוכיח

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ו עמוד ל"ג. - מכתב חלו הגיע לידינו מאת ידידנו ההאבדך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

להיפך, כה תאמר (אמירה רכה) לבית יעקב, ותגיד (רברים קשין כגידון) לבני ישראל, ובמדרש רבה, לנשים אמור ראשי רברים, ולאנשים רקדוקי רברים, עיי"ש, ולישנא דמדרש נמי ריקא, עכשיו אם אני קורא לנשים "תחלה".

ומשנה שלימה שנינו בסוכה נ"א, ומתקנין שם תיקון גדול, ובנמרא, בראשונה היו נשים מבפנים וכו' והיו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ וכו', ועדיין היו באין לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות למעלה וכו', והרמב"ם הביאו להלכה בהל' סוכה פ"ח הלכה י"ב, עיי"ש. ואף שהוא לכאורה נגד קרא מפורש, כקושיה הש"ס היכי עביד הכי, והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, ותירץ רב קרא אשכח ודריש, וספדה ארץ וגו' ונשיהם לבד, אמרי והלא דברים ק"ו, ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד וכו'. - ואני אוסיף ק"ו בן בנו של ק"ו, ומה אם בדורות הראשונים, ובמקום המקדש בעזרה, תיקנו אנשים לבד ונשים לבד, אנן בדורות האחרונים יתמי דיתמי, אשר בעוה"ר הרוד פרוץ במלואו, מה נענה בתרייהו⁽²⁾. וכי עלינו אין החוב בזמננו מה שכתב שם רש"י ז"ל, שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי קלקול. ולדעתי מי שפורץ גדר כזה, בודאי לא ינצל מנשיכת נחש הוא השטן הוא היצה"ר.

אמנם כנים דברי מעב"ת נ"י, שאנו צריכים לשמירת וקדושת ש"ק לעזרת נשים בנכורים, והנו נשי במאי זכיון, אבל שתזכנה בעבור זה "לשתי שולחנות", כאשר ארזנו דובר, הם מלהזכיר.

... בנתיים הי' פה בש"ק הע"ל ידידי מאז הה"ג מו"ה זאב צבי הכהן קליין נ"י מבי דינא של הה"ג מו"ה עזרא מונק נ"י, ודברתי עמו ארוכות וקצרות בענין זה, ובקשתי להשתדל לתקן הרבר שלא יהי' לנו ח"ו לפוקה ולמכשול בענין נשגב ונורא כזה, שלא יבוא ח"ו גם השטן להתייצב בתוך עם קרובו העומדים הכן למסור נפשם וגופם ומאודם בעבור קדושת ש"ק, והמקום יהי' בעזרכם, ויכוון מעשי ידיהם, ופועל ידם ידצה, כו"ר.

ומפי מו"ח הגאון הישיש אב"ד נ"י⁽³⁾ שמעתי לפרש, ויברך אלקים את יום השביעי, ויקדש אותם, הקב"ה צוה ברכתו בכפלים, ברכה אחת ליום השביעי, וגם בדרך את מי שיקדש אותו, ודו"ק.

כן ישא מע"כ נ"י ברכה מאת ה' לעומד בראש רגל מחנה מקדשי שביעי, וזכות ש"ק יעמד לו לפעול נפלאות בעד אחב"י, כאות ידינ"פ מכבדו ומוקירו בלונ"נ כערכו הרם,

פישל מופר זוססמאן

(2) עיין בכר"ש שנה ג' קונטרס ה' עמוד י"ח, במכתבו של הגאון מו"ה ר' שלמה קלוגר זצ"ל, שכתב כרברים האלה, יעו"ש.

(3) הוא הרב הגאון מו"ה ר' יעקב קאפל רייך ז"ל אבד"ק בודאפעסט.

בענין קטן ב"ד מצווין להפרישו

מהרב הגאון מוה"ר שמואל יצחק סיגאר אבד"ק קאמאי ז"ל⁽¹⁾

בע"ה. עש"ק נשא פה קאמאי.

שוכט"ס להוד ידיר ר' הרב הגאון האדיר מפורסם בכל קצוי ארץ פ"ה
ע"ה כו' כו' כקש"ת מרן ר' יוסף ראזין שליט"א אב"ד בעיר דווינסק
יע"א.

שמחתי מאד לקראת מכתבו אשר הופיע לי בזריות מאד אשר לא יכולתי
לחשוב על מהירתו, אבל לדאבוני בקצרה בגלוי, ולא זכיתי שדבריו המאירים
כספיר יבואו במכתב זכיותר נימוס, שאוכל להראות את בע"ב של ערתי אשר
ישנם מופלגי תורה, ואקוה שייטיב נא להראות יותר אהבה למקורביו.

הנה בענין זה אשר כבר כתבתי, נסתפקתי אם המסדר הקידושין חל עליו
עונש, כיון דהקרבן אהרן פרשת שמיני מביא, דגם המאכיל את הגדול איסור, חייב
מלקות, דהא דלאו דלפני עור אין מלקין, והו"א לא האכילו בידים, אבל לא אם
הכשילו בידים, והמשנה למלך פ"ז מאכלות אסורות מוכיח מנדה דף מ"ה, דאם
פוסק לו הדין, הוי נמי כמו בידים.

ואגב אזכיר, הישועות יעקב סי' שמ"ג נסתפק בהא דאסור להאכיל איסור
לקטן בידים, אם הוא מה"ת או דרבנן, ולכאורה יש ראי' מרשב"א יבמות פרק
חרש, ובגמטין נ"ה, שמביא טעם על קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת
בתרומה דרבנן, דמשום נשואין דרבנן מאכילין בתרומה דרבנן, ולמה לו לטעם
דנשואין דרבנן, הרי לרשב"א פרק חרש מותר למיספי לקטן איסור דרבנן, ומסיק
הרישב"א, דרשב"א מודה דקטן שהגיע לחינוך אסור. ולכאורה משמע משום
דמוזהר מלהכשילו כמו גדול. וכן צידדו אחרונים, דהא דילפינן מתלתא קרא
ביבמות דף ק"ד, ומשנינן צריכותא, ואסור למיספי אף בשאר איסורי תורה, מוכח
דקטן מוזהר באיסורים, דק לר' שמעון דס"ל דכ"ש למכות וכל איסורים במשהו,
בטל הצריכותא, והוי ג' כתובים ואין מלמדין, לכן לר' שמעון אין קטן מוזהר
באיסורים. וניחא הגמרא דיבמות דף ל"ד ע"א, ואבע"א באיסור בת אחת ואליבא
דר' שמעון וכו', נדות היכא משכחת לה, בשופעות מתוך י"ב, והוי איסור בבת
אחת, דשם קאי לר' שמעון, ולדירי' אין קטן מוזהר, ומותר למיספי ל' בשאר
איסורים, כיון דלדירי' בטל הצריכותא ואין מלמדין בג' כתובים, לכן הוי איסור
בבת אחת, ואף איסור נדה לא קרים.

(1) נולד בשנת תרל"ה לפ"ק לאביו הרבני מוה"ר חיים יהודה סיגאר. למד אצל הגאון
מוה"ר יצחק ראבינאוויץ מפאנעוויזש. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר מוה"ר
מרדכי הילמאן אבד"ק פאשוועטין. בשנת תרס"ג לפ"ק נבחר לאבד"ק אוואנטא, ואח"כ
נתקבל לאבד"ק קאמאי. נדפס ממנו חידו"ת בקובצים שונים, ובספר תולדות יצחק סי' מ"ז.
נפטר בשנת תרצ"ה בערך. - מכתב זה הגיע אלינו מגנוי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד
מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. בדרך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

ובזה נוחא לי, מה שראיתי באחרונים שהובא דברי הפמ"ג, דסובר לדעת הרמב"ם דכל איסורים רק מדרבנן אסור למיספי ולא אסור מה"ת, ומביאים ראי' מזבחים דף צ"ט, דמקשה הרי קטן שאינו ראוי לחיטוי ואוכל, ואם מותר מה"ת למיספי לדידי' בשאר איסורים, מאי פריך, הרי הותר לו. ובאמת הפמ"ג מסיק דרק להרמב"ם הוא מדרבנן, ולהרמב"ם לא קשה מהגמ' דזבחים, דקטן פסול לעבודה רק מאיש ולא קטן, א"כ הוי לאו הבא מכלל עשה, והרמב"ם מוכח דסובר כהנהגות מיימונית המובא פכ"ט מהל' שבת, גבי להטעים לקטן קודם קידוש, דעל עשה אין לנו לימוד מג' קראי, דשם הוי לאו, להכי נוחא להרמב"ם שכתב גבי תינוקות בהל' יוכ"פ, התינוקות מותרים בכולם, אף דלהרמב"ם שאר עינוים מה"ת, אך דסובר דאיסור עשה מותר למיספי לו בידים. אף דקשה מאד, דלא גרע מאיסור דרבנן, כסברת הב"י מובא במג"א הל' שבת סי' רס"ט, מ"מ מוכרחים אנו לומר דסובר הרמב"ם כן, וא"כ לא קשה מזבחים, דקטן פסול לעבודה הוא רק איסור עשה, ובאיסור עשה להרמב"ם אין מוזהר, ומותר למיספי לו בידים. אמנם קשה הא לא גרע מאיסור דרבנן, הא אף איסור דרבנן מביא הרמב"ם סוף פי"ז מהל' מאכלות אסורות, לאסור למיספי לקטן, ולא גרע איסור עשה מאיסור דרבנן. ובאמת ביבמות דף קי"ד פריך מבין חבר שהולך אצל כהן ע"ה ולא חיישינן שמא יאכילנו תרומה טמאה, ולהרמב"ם אין קשיא, דתרומה טמאה הוא רק איסור עשה. אלא באמת רצינו לומר, דכוונת הרמב"ם היא רק על מ"ע ולא איסור עשה, אבל הא מתוס' בנויר דף כ"ט משמע דחינוך שייך רק במ"ע.

ובזה נוחא דבקיצור שו"ע סי' קס"ה מביא דמותר להטעים לקטן קודם קידוש, אבל חוץ לסוכה אסור ליתן לקטן, אלמא מ"ע חמור מאיסור הבא מכלל עשה, דלטעום קודם קידוש, הוא איסור קיל היוצא ממ"ע, אבל מ"ע חמור. ובאמת מהגמ' משמע דעשה לא ילפינן משם מג' קראי, דשם לאו הכוונה נמי איסור עשה, דלטעום הוא נמי נכלל בשם איסור, דלטעום קודם קידוש הוא איסור, להכי נוחא גבי יוכ"פ הא דתינוקות מותרים בשאר עינוים אף להרמב"ם מה"ת, משום דהוא רק איסור עשה, אבל לבטל מ"ע, כגון לאכול חוץ לסוכה, הוי ביטול מ"ע, ועל זה שייך חינוך. כסברת תוס' נויר כ"ט דחינוך שייך על מ"ע, וניחא הא דאסור ליתן לקטן לאכול חוץ לסוכה, ולא דמי לדין של ליתן לקטן לטעום קודם קידוש, אלא דלשון הגהות מיימוני פרק כ"ט משבת הוא, דכל מ"ע מותר ליתן לקטן. עוד קשה אם נימא להרמב"ם דרק איסור עשה מותר לקטן כמו יוכ"פ העינוים להרמב"ם מה"ת, אפ"ה מותרים התינוקות משום דהוא רק איסור עשה, א"כ יהא קשה הגמ' דיבמות, דמקשה ולא חיישינן שמא יאכילנו תרומה טמאה, ומאי קשיא, הלא להרמב"ם לאיסור עשה לא חיישינן, ומותר להאכילו בידים.

עוד קשה לי, דהפמ"ג בהל' שבת סי' רס"ה מביא, כיון דרבר שיש לו מתירין באינו מינו בטל, להכי אם נתן כלי שיש בו יי"ש תחת הנר לא הוי מבטל כלי מהיכנו כיון דבטל באינו מינו, אלא שמסתפק אם צריך ששים, דאולי באינו איסור אכילה, אף באינו מינו סגי ברובא, דלא כמג"א סי' תצ"ח, (וגם הח"ס ביו"ד בסו' רע"ו העיר על המג"א סי' תצ"ח). ולפלא מאי נסתפק הפמ"ג, הלא מפורש בגמרא בכורות בדף כ"ג ע"ב, אמר רב נחמן משמי' דרב הילכתא בכולי' פירקין בר

מפלוגתא, ומסיק הגמרא אהייא, אי אר' אליעזר בן יעקב ורב סובר מין במינו לא בטל, ור"א בן יעקב סובר בהמה גסה ששפעה חררת דם אינה מטמא, ואמר ר' יוחנן משום ביטול ברוב, וע"כ מוכח לומר דבשר בטל ברם לידה, אלמא דבאינו מינו סגי ברוב היכא ראינו איסורי אכילה. וכן מוכח בסוכה ט' ע"ב, בשחבתין, ופירש רש"י, משום ביטול ברוב. ורבא סובר (לרש"י) כרבי יהודה דמין במינו לא בטל, וע"כ דהוי אינו מינו, וסגי ברוב. וכן ראי' ממשנה מכשירין פ"ד מ"י, ר"ש אומר אם היו העצים לחין ורבו המשקין היוצאין על המשקין שבלעו טהורים, ולתוס' יו"ט שם, משום דרבו מי פירות מטהרין וסגי ברובא, וד"ל. כן נלענ"ד להעיר על הפמ"ג הל' שבת ס' רס"ה שמסתפק בזה.

והח"ס בחיור העיר רק מהגמרא דבכורות כ"ב, ולא העיר מדרג כ"ג, דאם לא הוי מין באינו מינו, איך נוכל לומר אהייא אמר רב אר' אליעזר בן יעקב, הלא לרב לשיטתו לא בטל מינו במינו, ולר"א בן יעקב בטל ברוב, אלא ע"כ דהא בשר ברם אינו מינו, ואף לתוס' פסחים כ"ב ע"א דרם חשוב כבשר, מ"מ הוי אינו מינו וד"ל, וא"כ מאי מסתפק הפמ"ג שם, הלא ש"ס ערוך הוא בבכורות דף כ"ג, וסוכה ט' ע"ב (לרש"י), ומתני' במכשירין פ"ד משנה י'.

ואשאר ליקרת ולתשובתו שיופיע בקרוב, ממני המשתחוה מול הדר"ג, שמואל יצחק חוב"ק קאמאי יצ"ו

בענין פריון הכן שחל יום ל"א בשבת

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר ליפא בינדיגער ז"ל
אבד"ק מאלדאוויצא

ב"ה. יום ב' לס' ונברכו בו ע"ת ברכ"ה (תרצ"ו) לפ"ק מאלדאוויצא יע"א.

נסתפקתי בענין פריון הכן בכור שחל ל"א שלו בשבת, למתי צריכים לעשות הפדיון והסעודה. הנה מפשטות לשון המחבר ביו"ד ס' ש"ה סעיף י"א משמע להמתין עד יום א', וכן הוא בש"ע הרב באו"ח ס' של"ט. ובש"ך שם ס"ק י"ב נראה, דמדינא מותר לפדות אף בלילה, וסיים שכן משמע בגמ' ורש"י ותוס' קדושין כ"ט. וכוונתו היא לפ"ד, דאם איתא דאין פדיון בלילה אז הו"ל מעשהו"ג, ולמה לי קרא דנשים פטורות כמו שמקשים התוס' גבי אותו ולא אותה, וע"כ דפודין אף בלילה, ופשוט הוא.

ואמנם לא זכיתי עוד להבין דבריו, לפי מה שחידש הפני יהושע שם, דבמצות שאפשר לעשות ע"י שליח חייבות נשים אף במ"ע שהו"ג, א"כ גם בפדה"ב יהי' כן, ומה גם שהש"ך בעצמו חולק על רמ"א בסעיף י', וס"ל דמותר לפדות ע"י

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ג עמוד מ"ב. - חידו"ת הללו הגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות, ככל מיני הצלחות.

שליח, א"כ לפ"ז שפיר י"ל דאין פורין בלילה והוי מ"ע שהו"ג, ומ"מ אי לאו קרא ה' נשים חייבות כיון שאפשר לעשות ע"י שליח, ושפיר צריך קרא להוציא נשים, ומה רא' מהגמ'.

ואולם אחרי העיון ראיתי שצדקו דבריו, וראיתו היא נכונה, בהקדם קושית המקנה על הפנ"י דלמה צ"ל שמעקה ואבירה ושילוח הקן נשים חייבין משום דהוי מ"ע שלא הו"ג בקידושין ל"ד שם, הלא אפי' הם זמן גרמא ג"כ חייבין, דאפשר לעשותם ע"י שליח, ובספר מנחות משה מביא זה הקושיא בס' נ"ב. ותירץ בשם אביו ז"ל, דהא דנשים פטורות ממ"ע שהו"ג תליא דוקא אי אמרינן מצות לאו להנות ניתנו, או י"ל כיון דרק לעול עלינו ניתנו, לא נתנה התורה אותן שהזמן גרמא על הנשים, אבל אם היינו אומרים מצות להנות ניתנו, גם הנשים חייבות, דומיא להאי דאמרינן גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי (קידושין ל"ד). ולפ"ז הא תינח אם אי אפשר לעשות ע"י שליח, אז המה לעול ובזמ"ג לא רצתה התורה להעמיס עליהם העול, אבל אם אפשר ע"י שליח, הרי המצוה נעשית כמו שהיא בעצמה עשתה, כיון ששלוחו של אדם כמותו, ומ"מ עול המצוה אין עלי' דהיא לא עשתה כלום, ומש"ה חייבות. ולפ"ז במילה שפיר כתב הפנ"י, משא"כ באבירה ומעקה, אף אם נעשים ע"י שליח, מ"מ היא באה לפסידא, והמצוה אכתי לעול עלי' ע"י הפסידא שבאה לה ע"י המצוה, ולכן גם אם אפשר ע"י שליח היו נשים פטורות, מש"ה מוכרח הש"ס לומר דלא הוי מ"ע שהו"ג, ומתורץ קושית המקנה.

ולפי דבריו יאירו לנו דברי הש"ך, ראינו דומה פדה"ב למצות מילה, דבשלמא גבי מילה שפיר כ' הפנ"י דבאפשר ע"י שליח לא הוי מעשהו"ג כאמור, אבל גבי פדה"ב אף דאפשר ע"י שליח ג"כ נשים פטורות, כיון שמגיע להם פסידא דחמש סלעים ע"י המצוה, וע"כ דפורין אף בלילה ולא הוי מעשהו"ג, ולהכי צריך קרא להוציאם, ולפ"ז יהי' ראיתו של הש"ך נכונה מאוד.

הלום ראיתי בס' מנחת חינוך במצוה מילה אות ג' שציין בשם הריטב"א דרך מ"ע שהו"ג שהמה בגופו, נשים פטורות, ולא במצות שהמה מהאב על הכן. גם בחידושי רש"י שם ראיתי דלא הוי מ"ע שהו"ג רק אם באחד מן הזמנים במילה המצוה לגמרי, לא כן במילה שנוהגת בכל יום אם יש תינוק בעולם למול. ולפ"ז בפרה"ב נמי כן, ולפ"ז דברי הש"ך קשים להולמם, וצ"ע.

ובעיקר הדיון, הש"ך מחליט לפדות ביום ולא בלילה, וגם במג"א סי' תקס"ח ס"ק י' מסיק לפדות ביום, ובדגול מרבבה מתמ' למה לא יעשו הסעודה והפדיון הכל בלילה. עי' בשע"ת ובהגהות רע"ק ביו"ד ש"ה. ועכ"פ מדברי הרג"מ משמע שאין קפידא לפדות בלילה, וכן הוא בס' חכמת אדם. וראיתי בס' קיצור שלחן ערוך שהחליט לכל להשהות המצוה עד יום א', ולפדות במוש"ק, ולא ידעתי מאין לקח זאת אם לא שבנה יסודו על הרג"מ. גם במסגרת השלחן שם גמגם קצת, שציין הש"ך והמג"א והרג"מ, וכוללם יחד, ובאמת חלוקים הם. ועכ"פ בצירוף כל זה, מעשה בא לידי בש"ק זה שחל ל"א להיות בשבת, ואבי אב הכן ה' נחפו לדרכו ביום א', ובלא זה ה' קצת סכנה לילך אתמול ביום א' מפתח ביתה החוצה, כי ה' כינוס רשעים מחבלי ברזל, וגם הוא העיד שבכל עיירות גדולות עושים כן, וגם במשערנאוויץ באין מוחה, התרתי ג"כ לעשות במוש"ק הפדיון והסעודה.

בענין עבד שמכרו רבו לקנס

ברוך אברהם צבי הורוויץ

ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאכוב
וחדב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' גיטין מב: איבעיא להו עבד שמכרו רבו לקנס מכור או אינו מכור, תיבעי לר"מ תיבעי לרבנן וכו' אמר ר' אבא ת"ש ויליד בית מה ת"ל וכו' ומנין שאע"פ שאינו שוה כלום, ת"ל ויליד בית מכל מקום וכו' ואי ס"ד עבד שמכרו רבו לקנס מכור, מי איכא עבדא דלא מזדבין לקנסא, אין, איכא עבד טריפה, ע"כ. ובתוס' ד"ה מי איכא, הקשו וז"ל, וא"ת כי אמר נמי דאינו מכור תיקשי ל' מי איכא עבדא דלא מזדבין לקנסא שיכול למוכרו כולו לגמרי וכו', ועי"ל דאפי' מוכרו כולו לגמרי אינו מכור, דהא אינו שוה כלום ואינו מוכרו אלא לקנס ולקנס אינו מכור, עכ"ל.

ובתוס' הרא"ש כתב ג"כ תירוץ זה, והוסיף וז"ל, ומהאי טעמא נמי ניחא אמאי אינו שוה כסף, דנהי דלא מזדבין לקנס, מ"מ הוא יכול להשהותו לקנס ושוה לו כסף, אלא כיון דהשתא לא שוה ל' מירי קודם שיבא הקנס, לא מיקרי קנין כספו, עכ"ל. ויש לדקדק למה לא הוסיפו תוס' פרט זה שהיא לכאורה קושיא גדולה, דהא שוה להבעה"ב עצמו לקנס, [ובתורת גיטין הקשה מעצמו קושיא זו, וכתב דבע"כ צ"ל דקנין כספו לא מיקרי מה ששוה לעצמו אלא דוקא אם יכול למוכרו בפרושה]. ולמה לא כתבו דלפי הנ"ל מתורץ גם קושיא זו.

(ב) ונלע"ד דתוס' והרא"ש אילו כאן לשיטתם, דהנה פליגי הראשונים כאן מהו יסוד האיבעיא דמוכר עבדו לקנס, ודעת התוס' מבואר דס"ל דהא ודאי דמוכר עבדו לקנס הוי כמוכר רקל לפירותיו, והשאלה היא אף בדקל לפירותיו היכא דלא עביד דאתי, אולי לא קנה אף לר"מ, וז"ל התוס' (ב"מ לג:), ואע"ג דבפ' מי שמת אמרינן דבדקל לפירותיו אפי' רבנן מודו דקני, היינו משום דעבידי דאתי אבל הכא (בפרה לכפילא) דלא עבידי דאתו אפי' לר"מ לא קנה, עכ"ל. וכן מבואר בהמשך דבריהם שם, שהקשו דמאי שנא דבעבד לקנסא הוי איבעיא אי מועיל אפי' לרבנן, ובמוכר פרה לכפילא נקיש הגמ' בפשיטות דכיון דלא עבידי דאתו אפי' לר"מ לא קנה, ותירצו, וי"ל דשמא התם שכיח טפי מהכא, ע"כ. עכ"פ מבואר רעל זה סובב והולך כל האיבעיא, דכיון דלא עבידי דאתי לא קנה, אע"ג דהוי דקל לפירותיו, [ובב"מ שם לא הזכירו תוס' בכלל הסברא דקנסא אינו יוצא מגופו, וכאן בגיטין הוסיפו סברא זו, והגרעק"א ז"ל בגליון ציין על זה, אבל אף כאן במס' גיטין נראה, מדכתבו התוס' הסברא של אינו יוצא מגופו, בחדא מחתא עם הסברא של לא עבידי דאתו, מבואר כונתם דהוה רק הוספת סברא למה לא יקנה אע"ג דהוי קעין דקל לפירות. והגרעק"א בחידושו לכו"מ העמים בכונת התוס' במס' גיטין כהרשב"א, עיי"ש שהאריך, והנלע"ד כתבתי].

אבל הרשב"א ז"ל ביאר הסוגיא באופן אחר, וז"ל, תימא מאי קמיבעיא לי' דהא פשיטא דמוכר דקל לפירותיו אפי' לרבנן קנה, ומוכר עבד לקנס כמוכר דקל לפירותיו דמי, ומאי האי נמי דקאמר תיבעי לר"מ, עד כאן לא קאמר ר"מ אלא כגון פירות דקל דעבידי דאתו, אבל הכא מי יימר דמתננה, דבמוכר גוף לפירותיו לא אשכחן דניבעי מידי דעבידי דאתי, וכתב הרמב"ן, נראה דהכי מיבעי לי', מי אמרי' כמוכר דמים בלבד הוא, ולא קני אפי' לר"מ דלא אמר ר"מ ברבר שלב"ל ע' כלל דקני אלא בכעין פלוגתא דר"י ור"ה דפליגי בפירות דקל וכו' אלא דמי לדבר שאינו בעולם כלל דלא פירות דגופי' קמזבין דליקני במשיכה דגופי', או דלמא הרי הוא כמוכר גוף לפירות דכשנבאו לעולם קנו אף לרבנן וכו', עכ"ל.

והמבואר מדבריו, דהא ודאי דדקל לפירותיו קנה לכו"ע אע"ג דלא עבידי דאתו, והספק כאן הוא, אי נימא דעבד לקנסא כיון דהקנס אינו מגוף העבר נמצא דלא הוי כדקל לפירות ורק כמוכר פירות דקל, ואז פשיטא דאף לר"מ לא קנה כיון דלא עבידי דאתו, או דילמא דהוי כדקל לפירות אע"ג דלאו מגופו אתי, ואז פשיטא דלכו"ע קני, דבדקל לפירות אין חסרון של לא עבידי דאתו. ובענין הסתירה ממס' ב"מ, דשם נקט בפשיטות דבפרה לכפילא אף לר"מ לא קנה, לא שייך לתרץ כדברי תוס' דהתם שכח טפי, דלפי הרשב"א אין זה נוגע כלל, דהא עיקר האיבעיא היא, אי מיחשיב דקל לפירות באינו יוצא מגופו או לא, ולאותו צד דהוי דקל לפירותיו הרי קנה אף דלא עבידי דאתי כלל, ובע"כ צ"ל דסוגיא דב"מ אזיל להך צד דלא הוי דקל לפירותיו משום דאינו יוצא מגופו, וכן כתב הרשב"א בפירוש, ויש עוד הרבה חילוקים בפשט הסוגיא בין תוס' להרשב"א ואכמ"ל.

(ג) והנה בדברי התוס' הנ"ל דלהצד דמוכר עבדו לקנס אינו מכור, אפי' מכרו כולו נמי, כיון דאינו שוה רק לקנס ולקנס אינו מכור, באמת לדעת התוס' מובן מאד סברא זו, דהא ממילא ס"ל לתוס' דמוכר עבד לקנס הוי כדקל לפירותיו, נמצא דהוי כמוכר גופו של עבד, ומ"מ לצד זו של האיבעיא, אינו מועיל, כיון דלא עבידי דאתו [להסוכרים דהחסרון של דשלב"ל הוא משום דליכא סמיכת דעת, מבואר דבר זה מאד], ממילא פשוט, דאף כשמוכר העבר לגמרי, ג"כ אינו מועיל לצד זה, דמה לי מכר כולו או רק לקנסא, הרי בשניהם מכר גוף העבד, ואעפ"כ אינו מועיל כיון דלא עבידי דאתי וליכא סמיכת דעת. אבל הקושיא השני' שהקשה תוס' הרא"ש, דמ"מ שוה פרוטה להבעלים לקנס אע"פ שאין יכול למכרו, זה לא נתיישב בהך תירוץ, דחסרון סמיכת דעת הוי גריעותא במעשה קנין, אבל לא בעצם הבעלות של הבעלים, וע"כ נצטרך לומר כדברי התורת גיטין הנ"ל.

אבל הרא"ש למד הסוגיא כדעת הרשב"א, [ע' בתוס' הרא"ש בד"ה עבד שמכרו שכתב כן בפירוש] דעיקר האיבעיא היא אי מיחשיב כדקל לפירותיו או לא, ואעפ"כ כתב תירוץ זה של תוס', דאף במוכר כולו לא קנה כיון דאינו שוה רק לקנס. וכאן צריך ביאור, דהא לדעת הרא"ש הרי כל הספק הי' דק אי מיחשיב כמוכר דקל לפירותיו ואז מועיל אף בלא עבידי דאתי כנ"ל, וכל הצד דלא קנה הוא משום דאינו יוצא מגופו והוי רק כמוכר פירות דקל, וא"כ במוכר כל העבר בודאי

צריך להיות הדין דקנה אע"פ שאינו שוה אלא לקנס. ובע"כ צריכין להוסיף לפי הרא"ש, דהיסוד הוא, דא"א כלל למכור דבר שאין בו שוה פרוטה, וממילא אף כשמוכר כולו, הרי מעצמותו אין בו שו"פ, וכל השוויות שלו הוא רק משום הקנס, וע"כ לצד זו דמכרו לקנס אינו מכור ולא הוי כדקל לפירותיו, משום דאין הזכות של קנס חלק מגוף העבר, וממילא נמצא ראין העבר שוה כלום, דמצד עצמותו הרי אין לו שוויות, ושוויות הקנס אינו נחשב חלק ממנו לאותו צד דמכרו לקנס לא קנה, וממילא אין יכול למכור עבר זה כלל. [ויהי' נ"מ לדינא, אם יתן עבר כזה שאינו שוה כלום, במתנה ולא בתורת מכירה, אם חל הקנין, דלדעת התוס' לאותו צד דמכרו לקנס אינו מכור דיש חסרון סמיכת דעת וכנ"ל, א"כ אף במתנה לא חל הקנין, אבל לרשב"א בודאי יחול, דרק במכירה אפשר לומר כנ"ל דאין מכירה בפחות משו"פ, אבל במתנה בודאי חל הקנין, ודו"ק].

נמצא דכונת הרא"ש בתיורצו דלהצד דמכרו לקנס לא קנה, נמצא רעבד שאינו יכול לשמש וכו' אין בו שום שוויות כלל, דהא השוויות של קנס אינו חלק מגופו כלל וכנ"ל, וא"כ מוכן מאד מה שהוסיף דכזה מתיישב נמי למה לא נחשב שוה כסף לבעליו לקנס, דהא להצד דמכרו לקנס אינו מכור, הרי אין זכות הקנס חלק מגוף העבר, נמצא רעצם העבר באמת אינו שוה כלום אף להבעלים, אלא שיש לו זכות חיצוני שזכתה לו התורה בקנס, אבל העבר עצמו אינו שוה כלום, אמנם לדעת התוס' הרי כל התיורץ הי', דכשמוכר כל העבר נמי חסר סמיכת דעתו, אבל זהו רק חסרון לגבי קנין ולא לגבי הבעה"ב עצמו, ומשו"ה לא הוסיפו פרט זה שהוסיף הרא"ש, ודו"ק היסב.

(ר) עוד כתב הרשב"א וז"ל, עוד קשה לי אשמעתין דכל שמכר העבר לקנסו אמאי לא אמרינן דאפי' לרבנן קנה, ומעמא דגוף העבר מכר לו לכשינחנחו השור ועשאו שותף עמו בעבד שיהא שלו ממש לענין קנסו, ולשאר דברים כגון למלאכתו לעמוד לפניו, יהי' של חבירו, דאטו שותפין שקנו עבד והתנו ביניהן כך מי לא הוי קנסו לשותף זה, ומאי שנא הא, עכ"ל הרשב"א שהניח בצ"ע. ולכאורה צ"ב, דהא הרשב"א כבר ביאר לנו לצד זו, דא"א להקנות עבד לקנס, דאין הקנס חלק מגוף העבר, ומה הוסיף עכשיו בקושייתו דשותפות. ונראה כונתו, דאע"פ שאי אפשר להקנות העבר לגבי קנס דאין זה קנין בגוף העבר, מ"מ נימא דעושהו שותף בכל גוף העבר, רק שמתנה עמו שבדין חלוקה יהי' כל השתמשות שלו, ולא ידרך יהי' רק דין קנס, נמצא דהקונה אינו קונה העבר לקנס, אלא קונה שותפות בכל העבר, והא דלא יגיע לו כי אם קנס, זה יהי' מדין חלוקה, כן נראה כוונת הרשב"א. ועפ"י זה קשה לי דבברי הקצוה"ח סי' רצ"ה סק"ד, שכתב ליישב קושיית הרשב"א עפ"י דהתוס' הנ"ל, דאם המוכר עבדו לקנס לא קנה אפי' אם מכרו כולו נמי כיון דאינו שוה אלא לקנס. וכתב הקצוה"ח דכיון דאפי' מכרו כולו אינו מכור כיון דאינו שוה אלא לקנס, א"כ ה"ה כשעשהו שותף בהעבר לכשינחנח שיהי' לו הקנס ג"כ אינו מועיל, ולא קשה קושיית הרשב"א עיי"ש. ולכאורה דברי הקצוה"ח פלואים, דהא התוס' איירי בעבד שאינו שוה כלום רק לקנס, ועל זה כתבו כיון

דלקנס אינו מכור אף במכר כולו, אבל קושית הרשב"א הי' במכר עבד לקנס דנימא דעשהו שותף בגוף העבד ששוה הרבה, והא דלא יגיע לו כי אם קנס זה יהי' מדין חלוקה וכנ"ל, וא"כ היאך מתיישב בדברי התוס'.

ואחרי העיון נראה דדברי הקצוה"ח א"ש לשיטת התוס', והרשב"א לשיטתו הקשה שפיר, דהא לדעת התוס' ביארנו דכל עבד לקנס הוי כדקל לפירותיו, ואעפ"כ אולי אינו מועיל כיון דלא עבידי דאתי, חסר כאן סמיכת דעת והוי כדשלב"ל, וע"כ כתבו התוס' דאף כשמוכר כל העבד נמי הדין כן, דסוכ"ס כיון שאינו שוה רק לקנס, הרי ליכא סמיכת דעת, כיון דלא עבידי דאתי, וממילא לפי"ז באמת לא קשה קושית הרשב"א, דאף אם עושהו שותף גמור בגוף העבד, מ"מ כיון דאחרי החלוקה לא יהי' לו כי אם קנס, הוי כדשלב"ל, דהרי לדעת התוס' אין כאן חסרון משום דהדבר הנקנה אינו בעולם, דכיון דמוכר עבד לקנס הרי הוי כדקל לפירות, אלא דאינו מועיל משום דלא סמכא דעת' והוי כמו דשלב"ל, וממילא בנוגע סמיכת דעת אין שום נפ"מ אי זוכה רק בקנס מדין קנין או מדין חלוקה, דסוכ"ס אינו סומך דעת על קנין זה. וממילא מובן דברי הקצוה"ח, דעפ"י דהתוס' נתיישב קושית הרשב"א.

אבל הרשב"א לשיטתו הקשה שפיר, דלדידי' הרי החסרון הוא שאינו מקנה גוף העבד, דהקנס לאו מגוף העבד, והא דבעבד שאינו שו"פ אינו יכול למכור כולו, היינו משום דא"ל למכור דבר שאין בו שו"פ וכנ"ל, אבל בזה הקשה הרשב"א שפיר, דנימא דבאמת נעשה שותף עמו בגוף העבד, וממילא בודאי חל הקנין, ואח"כ מדין חלוקה יהי' לו רק הקנס, אבל זה אינו מפריע להקנין כלל, ונמצא דהרשב"א הקשה שפיר לשיטתו, ודו"ק.

בענין ספר תורה של מלך

משה נחום סאכאטשעווסקי

בעמח"ס משכן משה

באלטימאר, מר.

א) הרמב"ם בהלכות ספר תורה (פ"ו הלכה ב') כתב וז"ל, והמלך מצוה עליו לכתוב ספר תורה אחד לעצמו לשם המלך יתר על ספר שיהיה לו כשהוא הדיוט, שנאמר והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת וגו', ומגידהין אותו מספר העזרה ע"פ בית דין הגדול, זה שהיה לו כשהוא הדיוט מניחו בבית גניז, וזה שכתב או שנכתב לו אחר שמלך יהיה עמו תמיד, ואם יצא למלחמה ספר תורה עמו, נכנס והוא עמו, יושב בדין והוא עמו, מיסב והוא כנגדו, שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, עכ"ל. ודין זה של משנה תורה להמלך, כתב הרמב"ם גם בהלכות מלכים (פ"ג הלכה א').

והנה בסנהדרין (דף כ"ב ע"א) איתא, וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות וכו', רשב"א אומר משום ר' אלעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי, כתב זה לא נשתנה כל עיקר וכו', אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת, לשתי תורות, אחת שיוצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גזיו, אותה שיוצאה ונכנס עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, שנאמר שויתי ד' לנגדי תמיד, ואידך האי שויתי מאי דריש ביה, ההוא מיבעי ליה כדרב חנה בר ביונא, דאמר רב חנה אמר רב ביונא אר"ש חסידא המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכניה כנגדו, שנאמר שויתי ד' לנגדי תמיד. הרי דפליגי על מש"כ וכתב את משנה התורה הזאת, אי הוי כתב הראוי להשתנות, או דהוי חיוב על המלך לכתוב שתי תורות, ובוה פליגי נמי במה שאמר דוד המלך שויתי ד' לנגדי תמיד, אי דוד אמר זה על עצמו בתורת מלך, וילפינן מיניה שהמלך צריך להיות עמו ספר תורה תמיד, או שדוד אמר זה על עצמו בתורת כל איש מישראל שמתפלל, וילפינן שהמתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכניה כנגדו. ומה קשה לי על שיטת הרמב"ם בהלכות ספר תורה ובהלכות מלכים הנ"ל, שס"ל שיש למלך שני ספרי תורה, אחת שיוצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת בו בבית גזיו, על כרחך דהך שויתי ד' לנגדי תמיד נאמר בתורת מלך, שהספר תורה של מלך צריך להיות עמו תמיד, וא"כ האיך פסק הרמב"ם בהלכות תפלה (פ"ד הלכה ט"ו) שהמתפלל צריך שיראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה עי"ש, והא זה דינא דר"ש חסידא דשויתי ד' לנגדי תמיד נאמר על כל ישראל המתפלל, ולא על ספר תורה של המלך.

ועוד קשה מה שהקשו הכסף משנה בהלכות ספר תורה, והרדב"ז בהלכות מלכים, על מה שהשמיט הרמב"ם הדין שספר תורה של המלך שיוצאה ונכנסת עמו, עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, שהובא בסנהדרין שם, וכיון שסבר הרמב"ם כמ"ד שהמלך יש לו שתי תורות, אחת שמונחת לו בבית גזיו, ואחת שיוצאה ונכנסת עמו, הו"ל להביא גם הדין של עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, עי"ש.

(ב) ולענ"ד י"ל לפי מה שמדויק בדברי הרמב"ם בהלכות ספר תורה ובהלכות מלכים הנ"ל, דכשהביא ההלכה שהמלך צריך להיות ספר תורה עמו תמיד, יצא למלחמה ס"ת עמו, נכנס והוא עמו, יושב בדין והוא עמו, כתב הרמב"ם שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ולא כתב לפי שנאמר שויתי ד' לנגדי תמיד. ומבואר מהרמב"ם דמה דאיתא בסנהדרין אחת שיוצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גזיו, אותה שיוצאה ונכנס עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו. שנאמר שויתי ד' לנגדי תמיד, יש בוה שני דינים נפרדים, שיש דין שהמלך צריך להיות עמו ספר תורה תמיד, וגם יש דין שאותה ספר תורה עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו. והא דילפינן ממה שנאמר שויתי ד' לנגדי תמיד, זהו לימוד רק על הדין של עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, דכיון שצריך ספר תורה להיות לנגדו תמיד, ילפינן שהס"ת צריך להיות על גופו של המלך, וכן מסיפא דקרא כי מימיני כל אמוס, שדוד על שם ספר תורה שבזרועו אמר, וכמו

שפי' רש"י בסנהדרין שם. אבל הדין הראשון שספר תורה של המלך צריך להיות עמו תמיד שיוצאה ונכנסת עמו, לא צריך לילף משוית וגו', אלא דילפינן זה מעצם פרשת מצות ספר תורה של המלך, שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, וכיון שצריך לקרות בו כל ימי חייו, ממילא שמעינן שאותה ספר תורה צריך להיות עמו תמיד, ומשו"ה כתב הרמב"ם שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו.

ולפי"ז לא קשה על הרמב"ם שכתב הדין שיש למלך שני ספרי תורה, אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו, ואותה שיוצאה ונכנסת עמו צריך להיות עמה תמיד שלא יזוז מלפניו, יוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו יושב בדין והוא עמו, ואפ"ה כתב הרמב"ם שהמתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו, שהדין שס"ת של מלך צריך להיות עמו תמיד לא ילפינן משוית ד' לנגדי תמיד, אלא ילפינן זה ממה שכתוב והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, וסבר הרמב"ם ששוית וגו' לא נאמר בתורת מלך, אלא כר"ש חסידא שקאי על אחד מישראל, שהמתפלל צריך שיראה את עצמו כאילו שכינה כנגדו.

ומשו"ה שפיר השמיט הרמב"ם שאותה ס"ת של מלך יעשה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, כי דין זה ילפינן רק למ"ד דשוית וגו' נאמר בתורת מלך, אבל כיון שהרמב"ם סבר כר"ש חסידא, ששוית וגו' קאי על המתפלל, שוב ליכא לימוד שס"ת של מלך עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו. ואע"פ שסבר הרמב"ם שספר תורה של מלך צריך להיות עמו תמיד, דין זה לא ילפינן משוית וגו', אלא מוהיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ודין שצריך המלך להיות ס"ת עמו תמיד לחוד, ודין שעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו לחוד.

ג) והנה בחידושי הר"ן למס' סנהדרין שם, על מה דאמרינן יושב בדין והוא עמו וכו', כתב וז"ל, והאי עמו דקאמרינן משמע לפום פשיטא שהיה עמו ממש ותלו בזרועו, כדאמרינן בנמרא ועושה אותה כמין קמיע, ואפשר נמי דהאי עמו היינו אדם אחר שהיה מוליכו לפניו, וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל כפ"ב מהלכות מלכים, עכ"ל. וקשה לי על דבריו, דכיון שהנמרא מפרש הך עמו עמו ממש, שעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, וכמו שהובא בחידושי הר"ן עצמו, א"כ האין אפשר לו לפרש הך עמו בדרך אחר ממה שמפרש הנמרא, ולכתוב דעמו היינו אדם אחר שהיה מוליך הספר תורה לפני המלך. וביותר תמוה לי במה שמסיים החידושי הר"ן, שכן נראה מדברי הרמב"ם בהלכות מלכים, דעמו היינו אדם אחר שהיה מוליכו לפניו, והא בכל הלכות מלכים לא כתב הרמב"ם כזה, ולא רמז לזה כלל, ורק כתב ההלכה שיוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו יושב בדין והוא עמו וכו', ותו לא.

אבל לפי הנ"ל שדין ספר תורה של מלך צריך להיות עמו תמיד לחוד, ודין שעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו לחוד, וי"ל שהחידושי הר"ן מפרש האי עמו לפי מה דפליגי בכוונת שוית ד' לנגדי תמיד. דלהך מ"ד ששוית וגו' נאמר בתורת מלך, וילפינן מיניה שעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, על כרחך הך עמו היינו עמו ממש שתולה על זרועו, אבל לפי ר"ש חסידא דשוית וגו' נאמר על כל מתפלל שצריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו, שוב ליכא לימוד שספר תורה

של מלך צריך להיות כמין קמיע ותולה בזרועו, ולפי ר"ש חסידא מפרש החידושי הר"ן, די"ל עמו היינו אדם אחר שהיה מוליך הספר תורה לפני המלך. ונהי שהגמרא קאמר עמו היינו עמו ממש, שעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, מ"מ זהו רק למ"ד ששויתי וגו' נאמר על ס"ת של מלך, אבל לפי ר"ש חסידא שפיר יש לפרש עמו, שאדם אחר מוליכו לפניו. וזה מה שמסיים הר"ן שכן נראה מהרמב"ם בהלכות מלכים, דכיון שהרמב"ם כתב שספר תורה של המלך צריך להיות עמו תמיד, שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, וכן ממה שהשמיט הדין שעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, וגם פסק שספר תורה של מלך עמו תמיד, אע"פ שפסק כר"ש חסידא, הרי מבואר שאף ששויתי וגו' נאמר על כל איש המתפלל ג"כ, אפשר לו לסבור שיש שני ספרי תורה להמלך שיוצאה ונכנס עמו, והס"ת צריך להיות עמו תמיד, וממילא י"ל דעמו היינו שאדם אחר מוליכו לפניו, ואין צריך להיות עמו ממש.

ד) אמנם אכתי צריך ביאור בדעת הרמב"ם, שהרי מגמ' דסנהדרין מבואר דרק למ"ד שאין שני ספרי תורה להמלך, ע"כ דשויתי ד' לנגדי תמיד קאי על המתפלל, שצריך שיראה עצמו כאילו שכניה כנגדו וכר"ש חסידא, אבל למ"ד שיש שני ספרי תורה להמלך, ויש לו ס"ת שצריך להיות עמו תמיד, י"ל ששויתי וגו' נאמר בתורת מלך, דעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, וכיון שסבר הרמב"ם שיש למלך שני ספרי תורה וצריך להיות עמו ס"ת תמיד, מפני מה לא סבר שהפסוק שויתי וגו' קאי על מלך, ומה הכריחו לפסוק כר"ש חסידא דשויתי וגו' קאי על המתפלל.

וי"ל שהרמב"ם הוכיח זה ממה דאיתא ביומא (דף נ"ג ע"ב), שהמתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום, דאם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל, ומשום שמעיה אמרו שנותן שלום לימין ואח"כ לשמאל וכו', רבא חזייה לאבבי דיהיב שלמא לימינא ברישא א"ל מי סברת לימין דידך לשמאל דידך קאי אמינא, דהוי ימינו של הקב"ה, ופירש"י לשמאל דידך דהיא ימינו של הקב"ה, שהמתפלל רואה עצמו כאילו שכניה למול פניו, שנאמר שויתי ד' לנגדי תמיד עיי"ש, וכן מצוין הגר"א ז"ל בביאורו לשו"ע (או"ח סי' צ"ח). וכיון דסתמא דגמרא שהשמאל של המתפלל הוי לימין של הקב"ה, וכן כתב הרמב"ם בהלכות תפלה (פ"ה הלכה י"א) וז"ל, ולמה נותן שלום לשמאלו תחלה, מפני ששמאלו הוא ימין שכנגד פניו, כלומר כשהוא עמוד לפני המלך נותן שלום לימין המלך, ואח"כ לשמאל המלך עכ"ל, על כרחך דקיי"ל כר"ש חסידא, שהמתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכניה כנגדו.

וביותר י"ל, דכיון שזהו רבא ביומא דאמר לשמאל דידך קא אמינא, דהוי ימינו של הקב"ה, ואעפ"כ רבא הוא הסובר (לפי הגירסא שלנו) בסנהדרין (דף כ"א ע"ב) שיש למלך שני תורות, מזה מוכח שאפילו למ"ד שמלך יש לו שתי תורות, אפ"ה מורה דשויתי ד' לנגדי תמיד קאי על כל המתפלל, שצריך שיראה עצמו כאילו שכניה כנגדו.

עולת שבת בשבתו

וישב

היא מוצאת והיא שלחה אל חמי' לאמור לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, ואיתא בגמרא (ברכות מ"ג ע"ב) א"ר חנא בר ביזנא וכו' נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לכבשן אש ואל ילבין פני חבירו ברבים, מנ"ל מתמר. ודקדקתי מה שאמר שיפיל את עצמו, ה' לו לומר נוח לאדם שיפול לכבשן אש וכו', שנית, אם נוח לאדם שלא להלבין פני חבירו, מדוע שלחה אליו כלל, לא ה' לה לשלוח לו, ולמה הודיעה לו שהיא הרה.

ונ"ל, דהרמב"ן מקשה למה דנה אותה בשריפה כדין נערה המאורסה בת כהן, הלא לא היתה נערה המאורסה רק יבמה, וביבמה ליכא מיתה, רק לאו גירדא דלא תהי' אשת המת החוצה לאיש גר, ותירץ הרמב"ן דעפ"י דין תורה באמת לא ה' מגיע לה שריפה, רק עפ"י רינא דמלכותא, שהי' יהודה מלך ונעשה קלון זה בבית המלכות. והנה איתא במס' ערכין פרק א' משנה ד', אשה שיוצאת ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד. אמנם זה הוא אם האשה נהרגת עפ"י דין תורה, או אין מצילין את הולד, אבל לתמר לא ה' מגיע מיתה עפ"י דת התורה רק עפ"י ציווי המלכות, שנעשה בזיון למלך, ואז עכ"פ מצילין את וולדה. אולם זה הוא רק אם היתה מעוברת מיהודי, אבל אם היא מעוברת מעכו"ם, אין מצווין להחיות הולד, אדרבה מורדין ולא מעלין, כראיתא במס' כתובות (ט"ו ע"ב) וביזמא (פ"ד ע"ב), כאם מצא ולד, אם רוב עכו"ם הוי גוי וכו'. ואיתא במס' כתובות (י"ג ע"ב) אם היתה מעוברת ואמרה מאיש פלוני וכהן הוא נאמנת. לכן שלחה אל חמי' לאמור לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, כדי להציל את הולד ולהמתין עד שתלד, ונהי' שהיא תשרף, עכ"פ תציל את הולד, וזה שדייקו חז"ל, נוח לאדם שיפיל א"ת עצמו לאש ואל ילבין פני חבירו ברבים, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

(הגאון מוה"ר אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל)

מקץ

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, ויהי מקץ שנתים ימים. יש לומר על פי מה דאיתא במס' דרך ארץ שיכול אדם לשכוח תלמודו כב' שנים, ומפרש ואזיל ע"ש. הרי דגדר השכחה הוא בערך שנתים. ואפשר דהו' שהראה הקב"ה ליוסף, שיראה שאין לבטוח באדם כלל, כי עברו עליו שנתים שלא זכר שר המשקים את יוסף, ועי"ז וישכחהו, שיוסף שכח אותו, וכדי לפרסם הנס, שאף שעברו שנתים, עכ"ז נזכר אח"כ לפרעה.

(הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל)

(1) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) הועתק מפנקסו המונח באוצר הספרים של הביד"צ דקהל אישכנזים בלונדון.

ויגש

ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן וילד זקונים קטן. לכך הוצרכו לומר תו קטן, לפי שגם יוסף נקרא בן זקונים, וגם קראוהו ילד (עם שכבר ראהו והוא איש ובעל בנים), רק להגדיל אופת חיבתו של אביו עליו כעל ילד קטן יתום ורך לפני אמו. (הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל³)

ויחי

ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהי' מלא הגוים. י"ל כוונת הכתוב, בשביל שהוא קטן והקטין את עצמו, לכן יגדל, ורומז על יהושע דהי' עניו ביותר, כראיתא במדרש ותרגום עה"פ ויקרא משה להושע בן נון יהושע (במדרש י"ג). (הגאון מוה"ר שלמה זלמן עמרין ראבד"ק פראג זצ"ל⁴)

שמות

ומשה הי' רועה את צאן יתרו חותנו וגו' ויבוא אל הר האלקים חורבה. ויש להקשות, הלא משה הי' רועה את צאן יתרו במדין, ואיך נזדמן לו שם הר חורב שהוא במדבר סיני. אך י"ל עפ"י מה שכתב בספח"ק אור הגנוז בפרשת חיי שרה עה"פ ואבוא היום אל העין, ופירש"י היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ. ומקשים העולם מנא לי' לרש"י זה, וכתב בספר הנ"ל כי בתיבות הללו, ויבוא היום אל העין, מרומז בראשי תיבות שם אהו"ה, שהוא שם של קפיצת הדרך, ושפיר כתב רש"י מכאן שקפצה לו הארץ, עכ"ר. (וכ"כ בספח"ק עבודת ישראל בפ' חיי שרה בשם הכעש"ט ז"ע). ולפי"ז יש לומר שגם בפסוק הזה מרומז שם של קפיצת הדרך, כי הראשי תיבות של ויבוא אל הר האלקים הוא שם אהו"ה, ועל ידי שם זה קפצה לו הארץ, והגיע ממדין אל הר חורב אשר במדבר סיני.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בכריטיש מוזעאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

(4) הועתק מכת"ק.

תעודות וסמיכות⁽¹⁾

קפה.

בעה"י.

דוד המלך ע"ה אמר, חבר אני לכל אשר ייראוך, כל דבר אשר נאמר לכבוד ה' לתורתו וליראתו אשר יראת ה' נוגע בלבבו ורוצה בקיומו של תורה, יחזיק במעוזו ולהגדיל תורה ולהאדירה וליטע יראת ה' בלבב איש הישראלי. והנה לזאת, המכתבי עמוד היראה ועמוד התורה אשר יצאו לאור מדי חדש בחדשו, אשר מגמת המכתבים אלו על שני קוטבים האלו, לדעת מוסר השכל, ולהגדיל תורה ולהאדירה, מהראוי והנכון לסייע ולחזק את הדברים שיצאו לאור עולם. דברי המדבר לכבוד התורה ולומדי' ומקיימי מצוותי', הבא על החתום יום א' לסדר ואלה המשפטים תזכ"ד לפ"ק פ"ק אונגוואר יע"א.

הק' מנחם בן א"א מו"ה מאיר א"ש זצ"ל
חופ"ק הנ"ל והגלילות⁽²⁾

קפו.

בעזה"י.

שלמה אמר (משלי כ"ד), הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשוך, ושנה באזהרתו, וכי תאמר הן לא ידענו זה הלא תוכן לבות יבין, וחזר ושלש, התרפית ביום צרה צר כחכה. מעתה דעו נא וראו אם לחיי זמנינו כך, לחיי עולם מה עלינו לעשות, ואם לנפש אחת אמרה תורה אם מקיימה כאילו קיים עולם מלא, הצלת רבים על אחת כמה וכמה, הלא נודע וגלוי לכל, מה שעשתה ועושה בעו"ה, האפקרסית בדורינו דור אחרון הזה, ועד מה הגיע עזיבת ומיאוס התורה על ידה, ואיך האמת הושפל והושלך ארצה מכוחה.

וברוך ד' כי זה לעומת זה עשה אלקים, ועמד אחד מיוחד צדיק וחכם לקנא קנאת האמת, ללחום מלחמות ד' והאיר עינים לרוצים לילך בדרכי האמת, בספריו הנעימים "לב עברי" ליודעי תורה, ו"אל עדרים" להמון עם ד', אשר כל יודע ומבין, וגם אמת בלבבו, לעומתו ברוך יאמרו, כי הגם שהמה מעט הכמות אבל רב איכותם, וגם עלהו עלים לתרופה, אשר יתן בעתו ולחדשיו יכבד לא יכול ויצליח, ועתה הוא עוסק בהדפסת "לב עברי" חלק שני, וגם בח"ב "אל עדרים", אשר אני יודע ועד שהמה לתועלת גדול מאד מאד לדורינו להחיות נפשות ישראל.

(1) מכתבים הללו הועתקו מפנקס שהי' שייך להרב הגאון מוה"ר עקיבא יוסף שלעזינגער זצ"ל מירושלים עיה"ק, בעמח"ס לב העברי, ועוד. (כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט). - אפריון נמטי' לידרניו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה צבי שפיץ נ"י שהמציא לנו פנקס הלו, כדי להדפיס מתוכו המכתבים הללו בקובצנו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ב עמוד ט'.

לכן אליכם אישים אקרא, כי עליכם המצוה הזאת לסייעו ולהחזיקו במה דאפשר שיהיו בכוחו וביכלתו להוציאם לאור, והכל הולך אחר המעמיד, וגדול המעשה יותר מן העושה, ואין לנו שיוור רק התורה הזאת, והמסייע להרים קרנה וקרן האמת לעת כזאת כי הפרו תורתך, ועת צרה היא ליעקב, מלתי מילים ואין בידי לפורטם גודל שבכם, ורק אני אומר אשריך ישראל, כפירש"י שם.
דברי הכותב לכבוד שמו ולכבוד תורתו הקדושה שיתעלה בבי"א, מתגורר כעת פה אונגוואהר יע"א היום יום א' משפטים תרכ"ז.

הק' הילל ל"ש מוועטשי)

קפז.

בע"ה.

עבור כי לא ימנע טוב להולכים בתמים, הי ניהו חתני כש"מ מו"ה עקיבא יוסף נ"י, חפץ ד' בידו הצליח להרפים ספריו אשר המה לתועלת למכירי אמת כמבואר מעבר לדף, והשתדל בכל כוחו לסבול צער ועוני שלא יהיו צריך לסיועת מרחמיהו, אבל עתה נפשו איוותה לקבוע דירתו בארץ הקדושה, וגם עוד ידו נטויה לדרוש טוב לעמו, להוסיף להרפים כיד ד' הטובה אליו. על כן באתי בתפלה עבורו, חזקו ידיים הרפות, אמצו ברכים כושלות, ומכוחכם שחרו בעדו למען יוכל לבצע מחשבתו הטובה, ובזכות החזקת תורה והצדקה נזכה במהרה להרמת קרן ישראל.
בעה"ח היום יום ב' ו' חשון פה קאלאמיא תר"ל.

הק' הילל ל"ש מוועטש

קפח.

ב"ה.

להגיד לאדם יושר דרכו, דבר גבורות וחין ערכו, דהאי גברא רבא זה ריעינו וחמודינו הרב מו"ה עקיבא יוסף נ"י דיינא רבא דפה בעה"מ ספרי לב עברי ושארי ספרים יקרי ערך, חתן הרב הגאון הצדיק מפורסם אבדפ"ק יצ"ו, אמרנו רב ר שפתים אך למותר, אשר מלבר כי הוא צוה לנו, אחי אל תרבו תדברו גבוה בשבחי, כי מדעת קונו יש בו, ורצונו של אדם זהו כבודו, מלבר זאת נחשוב, כי טובו לא נעלמה מעין כל חי, ועל מי לא יקום אורו בחיבוריו אשר הפיץ אור מוסריו, ורוח חן וחכמה על פניהם יחלוק, ולבו המהור לב הארץ מהמתנדבים ראשונה ללחום מלמחת ה' נגד אויבי הדת אפיקורסי הזמן הנושכים בעם כצפעונים, וחושבים להשכיח מישראל שם ה', להרוס יסודי התורה ועיקרי האמונה ר"ל.

אי לזאת באנו הנה, להפיק נפשינו לשפוך הגיון לבנו, ומי לה' אלינו, מלאו ידכם היום לה' לתת עליכם ברכה, בהחזיק בידי הרב הנ"ל לתת עבורו מוצא לכסף, כי מה נאור רגליו ושם לדרך פעמיו אשר נשאו לבו בחכמה אשר אחר יעברו חרשי הסתיו יקבע דירתו באה"ק לעבוד את ה' בקדושה וטהרה להקים דגל התורה

והעבודה ולהרים נס התעודה, וטהר ידים יוסף אומץ לעשות למלאכת שמים כוונים, ולהצמיח ישע טהורי לב אשר ישישו לקראת בואו לחזק ידים רפות ולהיות ממצידיקי הרבים. לכן אשרי המחכה ויגיע להיות חבר בתומכי ידי הרב הנ"ל להושיבו על מי מנוחות אה"ק לבצע ממעשהו מעשה אלקים, וברוכות הידים שכך סומכות ליראי ה' וחושבי שמו.

כנפשות המדברים בלב נשבר יום ב' ו' חשון תר"ל פה קאלאמיה.

הק' פייבל [כעמח"ס] גדולי הקדש כעת ראב"ד פ"ק הנ"ל

הק' זכרי' מענדיל מו"צ פה ק' קאלאמיה יע"א

קפט.

גם אנכי את אחיי אני מבקש להיות בתומי נפשו של ידידי הרב המה"ג מה' עקיבא יוסף נ"י חתן הרב הג' המה"ג אב"ד דק"ק קאלאמיה יע"א שנסע לארץ הקדושה, לסייע לו בכל מה דאפשר, הן על הוצאות הדרך הן לשלוח לו שמה ג"כ, כדי שלא יהי' לבו טרוד, ויהי' יכול לעסוק בתורת ד' כחפצו, ולמצוה רבה יחשוב לכל מי שיעזור לו.

א"ד המדבר בצדקה לכבוד התורה ולומדי', נכתב ביום א"ח דחג השבועות שנת תר"ל לפ"ק.

הק' צבי הירש בהר"א ז"ל אב"ד דק"ק ליסקא יע"א

גם אני אשלח לו אי"ה בכל שנה איזה זה'.

א"ד הנ"ל

(4 כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ז עמוד כ"ו.

פאקסימיליא מכת"ק הגה"ק מוה"ר צבי הירש מליסקא זצ"ל

פאקסימיליא מכת"ק הגה"ק מוה"ר צבי הירש מליסקא זצ"ל

התמנות אב"ד בקהל עדת יראים בעיר פעסט בשנת תר"ן לפ"ק

עיר בודאפעסט (המורכבת משתי עיירות, עיר בודא ועיר פעסט), היא עיר הבירה של מדינת אונגארן. הרבה גדולי ישראל כיהנו שם כרבנים ודיינים במשך מאה וחמשים שנה אשר לפני מלחמת העולם השני, ונזכיר פה אחדים מהם: הגאון מוה"ר בנימין וואלף באסקאוויץ זצ"ל (אב"ד, תק"ן-תקנ"ו), הגאון מוה"ר ישראל וואהרמאן זצ"ל (אב"ד, תקנ"ו-תקפ"ו), הגאון מוה"ר חיים סופר זצ"ל (אב"ד, תרל"ט-תרמ"ו), הגאון מוה"ר יעקב קאפל רייך זצ"ל (אב"ד, תר"ן-תרפ"ט), הגאון מוה"ר שמעון אופנהיים זצ"ל (ראב"ד, תק"ס-תרי"א), הגאון מוה"ר מרדכי אפרים פישל זוסמאן סופר זצ"ל (ראב"ד, תרע"ה-תש"ב). מובן מאלי שאל הוזכרו פה שמות המתחרשים, שאין לכנותם בשם רבנים, כי אם בשם מטיפים.

בשנת תר"ן לפ"ק, אחרי שעברו ארבעה שנים מפטירת הגאון בעל מחנה חיים זצ"ל אבד"ק פעסט, החליטו ראשי קהלת היראים בעיר פעסט, שהגיע הזמן לבחור אב"ד בקהלתם. בתחלה פנו אל הגאון מוה"ר יעקב טענענבוים זצ"ל אבד"ק פוטנאק בעמ"ס נהרי אפרסמון, וכשהוא סירב לבוא⁽¹⁾, פנו אל הגאון מוה"ר יעקב קאפל רייך זצ"ל אבד"ק ווערבווי, והוא נענה לבקשתם, וכיהן שם קרוב לשלושים שנה.

הגנו מרפסים פה שלשה מכתבים ברבר מינוי הרבנות בעיר פעסט בשנת תר"ן לפ"ק, הראשון הוא מאת הגאון מוה"ר יעקב טענענבוים זצ"ל⁽²⁾, השני הוא מאחיו הגאון מוה"ר שרגא צבי טענענבוים זצ"ל⁽³⁾, והשלישי הוא מראשי קהל עדת יראי ד' בפעסט אל הגאון מוה"ר יעקב קאפל רייך זצ"ל⁽⁴⁾. - שלשה מכתבים הללו הגיעו אלינו מאת יורדנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

ב"ה. אור ליום עש"ק וירא תר"נ לפ"ק פוטנאק יע"א"ס.

שוב"ט ידידי היקרים יקרי ערך נגידים ושועים מופלגים בתורת ה' ויראתו, שלוחי העדה דקהל יראים עיר פעסט שהיו במחיצתי נרם יאיר.

כאשר נכתבתי ממעלת כבודכם שבוע העברה, לבוא למחיצתי בענין הרבנות דקהלתכם יצ"ו, הגדתי לכם את אשר עם לבבי, שאני על משמרתי אתיציב, כמו שכתבתי באגרת לקרו"ט נ"י, שאי אפשר לי לקבל משרה הרבנות דעדתכם, ודברי אלה היו אך למותר, אבל היות שבקעת פרידתכם ממני נדרשתי

(1) יש מספרים, דבקת שנחלה בחליו אשר מת בו (בשנת תרנ"ז לפ"ק), והוכרח ליסע לבית החולים בעיר הבירה פעסט, נאנח ואמר, אולי משום שלא רציתי לילך לעיר פעסט מעצמי, מובילים אותי עתה לשם.

(2) נולד שבעה עשר בתמוז שנת תקצ"ב לפ"ק בעיר סענררא לאביו הגאון מוה"ר זאב וואלף טענענבוים זצ"ל אבד"ק סענררא ואח"כ ווערפעלעט. בשנת תרי"ח לפ"ק נתקבל לאבד"ק טאלליא, ומשם נבחר בשנת תרכ"ט לפ"ק לאבד"ק משאטה, ואח"כ בשנת תרל"ג לפ"ק עלה על כסא הרבנות בעיר פוטנאק. נרפס ממנו ספר שמן אפרסמון עה"ת, ושוי"ת נהרי אפרסמון. נלב"ע ביום כ"ח כסלו שנת תרנ"ז לפ"ק.

מא' מבני חבריא מעלת כבודכם נ"י, אולי יהי' דעת אחרת אתי ושינוי בהסכמתי, יצפו עוד מכתב ממני, באתי במכתבי זה להודיעכם ידידי ה', שאין בידי לשנות ממה שמוסכם אצלי שלא לעזוב מקומי, ועמכם הסליחה, ויהי ה' עמכם לבחור לכם רב אב"ד כמבוקשתכם להרים קרן התורה והיראה.
דברי ידידכם דו"ש,

יעקב טענענבוים אבדק"ק הנ"ל והגליל יעא"ס

בע"ה. עש"ק תר"ן לפ"ק פה משאטה יע"א.

ברכת ה' עליכם אישים קרואי מועד אנשי שם, כתורה ויראה מאוד נעלים, במעלות ומדות טובות מוכתרים, הלא המה מה"ו ר' אברהם יצחק שטרויס נ"י, מה"ו ר' אברהם פראנקל נ"י מה"ו ר' יעקב עקיבא עהרענפעלד נ"י מה"ו ר' משה שמואל רעבענוואורצל נ"י מה"ו ר' נחום לאון נ"י ומה"ו ר' יצחק טרעביטש נ"י.

נעימת ימינכם מב' וירא הגיעני על נכון בעתו, ועמכם הסליחה על אשר לא השיבותי לכם מיד כיאות לאנשים אשים כמוכם, ועתה באתי בקצרה. הנה בראותי שעדתכם שמו עיניהם על כבוד אחי הגאון הצדיק מה"ו ר' יעקב נ"י, אמרתי בלבי, אחרי שכבר נתנו דעתם עליו בגלוי, לא יאות לו לאמור נואש למבוקשם, וכן חיותי דעתי לכבוד אחי הגאון הנ"ל נ"י שעליו מוטל לקבל המשרה על שכמו, אך לעומת זה גלה לי דעתו בטעמו ונמוקיו כאשר רמז לכם במכתבו, ועוד דברים בנו אשר הניעו לעמוד מרחוק מבלתי מלאות מבוקשתכם. ועתה אחרי שאנכי הרואה במכתבכם כי מניעת ביאתו הוא ח"ו הרס וקלקל להעדה ולהכלל בדברים נכוחים, אני אומר לכם ידי עוד הרחק לא תרחיקו הדבר מלבכם, אולי בימים כבירים תפוגו המניעות מאליהם, ואנכי על משמרתי אעמוד לעשות את שלי לטובת הכלל.

ואשאר בזה ידידכם,

הק' שרגא צבי טענענבוים חונה פה הנ"ל יע"א

(3) נולד ביום ב' דר"ח אייר שנת תקפ"ו לפ"ק בעיר סענדרא לאביו הגאון מוה"ר זאב וואלף טענענבוים זצ"ל אבדק"ק סענדרא ואח"כ בווערפעלעט. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אברהם יעקב ראזע אבדק"ק קאשוי זצ"ל. בשנת תר"ח לפ"ק נתקבל לאבדק"ק סענדרא, ואח"כ בשנת תרל"ד לפ"ק נתמנה לאבדק"ק לאבדק"ק משאטה. נדפס ממנו ספר נטע שודק עה"ת, דרשות, תשובות, וחידושי סוגיות. נלב"ע ביום ד' לחודש אדר ראשון שנת תרנ"ו לפ"ק.

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ד עמוד כ"ז.

ב"ה. יום א' לסדר בהעלותך תר"ן לפ"ק פה פעסט יע"א.

נזר ישראל ותפארתו, אור התורה, עומה אור שבט תפארה, מגדול עוז וגבורה, לוחם מלחמות ה' שיערה, מופת הדור, מעלת התורה ממנו לא נעדר, ה"ה אדוננו מורינו ורבינו הרב הגאון הגדול המפורסם חריף ובקי, משנתו קב ונקי, ע"ה פה"ח בנש"ק מה"ו יעקב קאפל רייד לע"ע אברק"ק ווערבוי יע"א.

יום גילה ורנה במחנה העברים, ששון ושמחה בקהלתינו, ולכל באי כברית ה' ואגודת יראים דפה, כאשר זכינו לקבל מעשה ידי אצבעות רבינו הגאון נ"י, בו בשרונו שקבל כסא כבוד הרבנות משכן קדושי עליון בתוכינו, הוא כסא ההוראה בשבת תחכמוני לנהל צאן קדשים המפורים עתה באין רועה, רועה נאמן כמוהו מבקשים עדר ה', הוא יהי' לנו ולמדינה לעדה, עלה יעלה ויצליח בעזרת בורא הכל, וה' אלוקי אבותיו יהי' עמו, ואנחנו ברצון טוב ונפש חפיצה נעשה ונשמע לקולו, ולכל אשר יצוה עלינו, ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו. ובקשתינו שטוחה מלפני הדרת כבוד רבינו הגאון לקבל נא הנהו שלוחי דרחמנא הבאים ביום ד' בשבוע זו ברצות ה', הולכים ובאים כשורה, להביא מקרב לבינו מנחה תשורה, הוא כתב ואגרת הרבנות כשמלה פרוסה, להיות לנו לרב ומורה ומנהיג, יחיש ויאמר, אתם בני ואני אהי' לכם לאב ורועה נאמן, בקרבכם אשכון ואת פעמי אכין לבוא מהר למחנכם.

הכ"ד,

ראשי זקני ומנהלי העדה עדרת יראי ה'

דפה קהל אוט. ארטאדאקסען

ה' יצחק לויס זצ"ל וירא חסד אלקי פוטנאק יא"א

ב"ה לבידי היקדים יקדי עסק תיבש ואשיש ונפלאים חסות ה' ויראח
מלח העדה בקהל יראים דיר פוטנאק שהיו בעתותי נשם יסוד

ב"ה לבידי היקדים יקדי עסק תיבש ואשיש ונפלאים חסות ה' ויראח
מלח העדה בקהל יראים דיר פוטנאק שהיו בעתותי נשם יסוד

יעקב קאפל רייד לע"ע

פאקסימיליא ממכתבו של הגאון ר' יעקב טענענבוים אבר"ק פוטנאק זצ"ל הנדפס מעל"ד

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

אל כבוד מערכת „כרם שלמה“.

הנה ידועים דברי התוס' (יבמות ס"א ע"א ד"ה ואין, ועוד בכמה מקומות) על מה שאמרו בגמ' אתם קרויין אדם ואין העוברי כוכבים קרויין אדם, דיש חילוק בין „אדם“ ל„האדם“, ד„האדם“ שייך שפיר לקרוא גם לעכו"ם. ופעמא בעי להבין מהו החילוק בין „אדם“ ל„האדם“.

ואפשר לומר בהקדם דברי הגמ' בסנהדרין דף כ"ט ע"א, מגיין שכל המוסף גורע, שנאמר אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו, (ופירש"י, הקב"ה לא הזהירם על הנגיעה ומתוך תוספת גירעו וכו'), רב משרשיא אמר וכו', רב אשי אמר עשתי עשרה יריעות, (ופירש"י, דל עיי"ן מהכא הוו להו שתיים עשרה). וצ"ב דבשלמא גבי חוה שפיר אפשר להבין שהוסיפה ועיי"ן נגרע, ועכ"פ מעשה שהי' כך הי', אבל גבי עשתי עשרה יריעות, הלא הם דבריו של נותן התורה, ולמה הוציא בלשון זה להוסיף ולגרוע, שהרי בכל אות ואות שכתורה טובא גנזי כנווי, ולא על חנם נכתב כן.

וראיתי בזה"ק פ' ויקהל דף רי"ד ע"א וע"ב (הובא בספה"ק חסד לאברהם מהגאון הק' מראדאמסק וצלה"ה) ששם מבואר הענין דכיריעות העוים כתיב עשתי עשרה תוספת אתון ואיהו גריעותא וכו', עיי"ש באריכות. וביאר בספה"ק אור יקר להרמ"ק (עמוד צ') כי בכל מקום עשר הם קדושה, ואחת עשרה הוא העודף לאחר המשכן בסוד האחוריים הנמשכין בדין למטה וכו' ולזה יורה גירעון, כי תוספת זה הוא גרעון וכו', והם החיצונים הנמשכים והיו שמירה למשכן כקליפה לפרי וכו' ולכך תוספת אות מורה גרעון שהם נבדלים וכו', עכ"ל. ומבואר מדבריו שבדוקא נקט קרא לשון זה גבי יריעות העוים, כי בזה נדמו ענינם של היריעות, ותוספת היריעה שהי' בהן יותר על יריעות המשכן, הם לחלק הסמרא אחרא, וביאר שם עוד שהוא כענין השעיר לעזאזל, כי ע"י תוספות הללו אנו מגרעים כוחם שלא יהי' להם חלק בקדושה גופא. (ועיי' ברמב"ן פ' אחרי שהביא מפרקי דר"א, שהיו נותנין השעיר לעזאזל להס"מ ביום הכיפורים בתורת שוחד שלא יבטל את קרבנם).

עכ"פ מבואר היטב כוונת הגמ', דשמענין כל המוסף גורע מהפסוק דעשתי עשרה יריעות, דהוסיפה תורה בדוקא במקום זה באותיותי' כדי לגרוע עיי"ן כחם של אותם המתייחסים ליריעות העוים, וגרעון זה הוא לצורך גדול ובכוונה תחלה.

וגתבאר עוד בזה"ק שם ובאר יקר, בענין השם „ארונה“ שפעם כתיב „ארון“ בלא ה"א ופעם כתיב „ארונה“ בה"א, שהוא ג"כ מענין זה שתוספת זה הוא דלהוי גרעון, עיי"ש באריכות.

ובזה"א פיתחא אפשר למצוא דרך לכאר דברי התוס' שהתחלנו בו, בהקדם המבואר בספה"ק בענין משמעות התואר אדם, (עיי' בדברי חיים לפסח דף נ"ח ע"ב ד"ה והגעתם אל המשקוף, ובתפארת שלמה פרשת קדושים דף פ"ה ע"א ד"ה לא תעמוד), כי האותיות „רם“ מורים על נפש האדם כי הרים הוא הנפש, והאל"ף מורה על אלופו של עולם שקדושתו וייחורו יתב"ש נתייחד עמנו כביכול, ומשמע זה אתם קרויים אדם, כי דק עם בני ישראל מכוונים כך על דמו הנ"ל, אמנם אומות העולם קרויים דייקא „האדם“ בתוספת הה"א, ובאמת תוספת זה הוא לגריעות, כראשכתן בזה"ק הנ"ל גבי ארונה, וכל יתר כנסול דמי, ונתחבר אות ה"א עם אות אל"ף, ונשאר אצלם דם, ואתם קרויים אדם דייקא בלי התוספת, וע"י התוספת שאנו מוסיפים על אומות העולם, הם מובדלים מהקדושה, ועם בני ישראל לבדד ישכון עם אלופו של עולם הבוחר בעמו ישראל באהבה, ונכון מאוד בעזהש"ת.

יעקב מנחם לאנגער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

אל כבוד מערכת ה"כרם שלמה" הי"ו.

אחדשה"ט. נטרתי את הכרמים ומצאתי את שאהבה נפשי, הנה בחודש תמוז שנת תשנ"ד עמוד ס"ד, הקשה א' על פי' משניות להרמב"ם במס' מכות פ"ג סוף משנה א', וז"ל, ועדים זוממין חשב להם דבריהם, "מעשה" לפי שהם נצרכים להגיד עדותן בב"ד, עכ"ל. והקשה שם שהוא לכאורה נגד גמרא מפורשת במס' מכות דף כ: ודף ר: ובסנהדרין סה: דעדים זוממין הוה לאו שאין בו מעשה, וברמב"ם גופ' כתב כן. והקשה ג"כ על הלשון, "לפי שהם נצרכים להגיד עדותן בב"ד", למה זה נקרא מעשה, ע"ש.

והנה לענ"ד נראה דלא קשה מידי, דהגם דנקרא לאו שאין בו מעשה, אעפ"כ חשוב הדיבור בעדים זוממין קצת כמעשה, עי' במס' ב"ק דף ה. דבעדים זוממין אע"ג דלית בי' מעשה דחמנא קרי' מעשה דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם, "לעשות" לאחיו ע"ש. ועי' במס' מכות דף ר: בתוס' ד"ה אלא, שהביאו מירושלמי מס' כתובות פרק אלו נערות דבעדים זוממין בדבורם איתעביד "מעשה", עכ"ל, (וע"ש במהר"ם לובלין). ולפי' מובנים דברי הרמב"ם ז"ל דחשב להם דבריהם, "מעשה".

ועי' בהגהות ציון ירושלים מהגאון ר' יוסף שאול נאטאנזאהן ז"ל שהקשה לו א' קעין קושיא זו על מוציא שם דע (רבנמ' דילן כתב דהוה לאו שאין בו מעשה, ובמס' ב"ק נקרא מוציא שם דע דיבורא דאית בי' מעשה, ובאמת צריך לעשות מעשה להשכיר עדים). ומתרג' שם שמצא בשטמ"ק בכתובות מה. ובמהר"ם שיף, דברבורו מתחייב ולא הוה מעשה בדבורו כ"כ, ע"ש. והגאון הנ"ל מתרג' מעצמו, דכמו כזה אינו יכול וזה אינו יכול, לא מיקרי מעשה, משום שאינו עושה כל המעשה בעצמו, כך הרבור של מוציא שם דע לא הוה מעשה, דאינו חייב עד שישכור עדים, עכ"ל.

ולפי' דברי הרמב"ם בפירושו המשניות הם כמין חומר, "ועדים זוממין חשב להם דבריהם מעשה", ולא תקשה א"כ למה חשב אותו הגמ' במכות לאו שאין בו מעשה וכקושיא הנ"ל, ולמה כתב הרמב"ם, "חשב", ולא כתב שהוא מעשה ממש, לכך כתב, לפי שהם נצרכים להגיד עדותן בב"ד, וכיון שאינו עושה כל המעשה בפני עצמו, לא נקרא מעשה כנ"ל בשם הגאון מוהרי"ש ז"ל, (ועי' בתומים בסי' ל"ח סק"א בא"ד והנה כ' הרמב"ם, והוא סעך למה שכתבנו כאן).

ובלאו הכי וז"ל הפ' ברברי הרמב"ם ז"ל, שלכך נקרא "מעשה" שבוה שמגדין עדותן בב"ד, נראה שיש להם כח ברבורם, ואתעביד בהם מעשה" דברבי הירושלמי הג"ל, וכוה הכל על מקומו יבא בשלו', ואין צריכין להגי' ח"ו דברבי הרמב"ם ז"ל, ודו"ק.

ישכר דוב הכהן ווייס
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. יום כ"ד לחדש תשרי אסרו חג שנת תשנ"ה לפ"ק.

לכבוד המערכת, "כרם שלמה" שליט"א.

א) ראיתי בקובץ קס"ה עמוד נ"ח-נ"ט, מה שהשיב ר' יוסף מנחם באב"ד נ"ו על תירוץ שלי (בקובץ קנ"ז) על קושיית הרומז"ץ מגאלאנמא ז"ל, דמקשה לפי הרא"ש במס' ברכות רנשים ליתא בערבות, א"כ אמאי נענשה אשת ר' חנינא בן תרדיון בע"ז (יח). על שלא מיחתה בנעלה. והשבתי דהם שני דברים, ערבות והוכחה, ובמצוה הוכח תוכיח

מחויבים, וא"כ שם נענשה על הוכח תוכיח, עכת"ד. והשיב הנ"ל מדברי הכתב סופר דקאמר דעל מצות עשה בהוכחה גופא ליתא עונש, ע"כ. כנראה לא סימי קמ' שהבאתי שם בסוף דאיה"נ דאין עונשין על מצות תוכחה, אבל בשעת שמד מענישין עליו, ושם במס' ע"ז היתה שעת שמד, וכן כתב החקרי לב מובא שם, וכן כתב הפני יהושע בפירושו, דבעידן ריתחא מענישין אפי' על מ"ע דהוכח תוכיח, וז"ל במס' שבת (נה.), לוט לא הי' ראוי להענישו בעון העיד ע"י שלא מיהא בהם, דאכתי לא הוי אלא מצות עשה, ואין עונשין אלא בעידן ריתחא, והוא שעתא לא הוי עידן ריתחא, אבל לאחר שעלה השחר שהוא קרוב להנץ החמה שהוא עידן ריתחא שמלכי מורח ומערב משתחוים לה כדאיתא בברכות, ומכש"כ בסדום דאשכחן שהי' עובדין לחמה כדאיתא במדרש, לכך מיהרו המלאכים ויאצו בו ואמרו לו מהר קח וגו' על שלא מחית כשיניע עידן ריתחא בצאת השמש, והיינו דכתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה, עיי"ש. אלמא דבעידן ריתחא מענישין אפי' על מצות עשה דהוכח תוכיח, וכן איתא בקונטרס מתן שכרן של מצות לבעל הפרמ"ג (חקירה ד') דבעידן ריתחא מענישין גם על הוכח תוכיח, [ואנכי יש מ"ס בהקונטרס הנ"ל דשם מציין להפני מס' כתובות, אבל טעות סופר הוא, והוא בפני שבת]. וכן כתב בפנים יפות פרשת כי תשא עה"פ ויחל משה וגו'.

ועיין בספר כלי חמרה עה"ת פרשת נצבים עה"פ הנסמכות לד' אלו קינו וגו' בד"ה ועפי"ן, שתייר כמו שכתבנו, ולא כתב שהיתה שעת שמד, וכן בספר הלכות קטנות ח"א תשובה קל"ב תירץ כנ"ל, ולא קאמר דמשה מענישין משום דהיתה שעת שמד.

והיות שאין בית מדרש בלא חידוש, חשבתי לתרץ בתירוץ זה, קושיא המובא בשואל ומשיב מהר"ת ח"ב סי' פ"ו, דמקשי דטעם קמין אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו היינו מטעם קמין אינו בכלל ערבות, וא"כ להרא"ש דנשים ליתא בכלל ערבות, אין ב"ד מזהירין, וזה אינו, וצ"ע. ובהנ"ל אפשר לתרץ, דהא דב"ד מזהירין היינו מטעם הוכחה, ובוה מצווין גם הנשים, והרא"ש מיייר מערבות גרידא.

(ב) ובענין הקושיא מהדומ"ץ דגאלאנטא ז"ל, העיר אותי חותני החשוב הר"ד יורל ליכטער שליט"א, דהחיד"א בספר מראית העין עמ"ס ע"ז מקשה כך, והניח בצ"ע. ומצאתי בחדר"א בספרו חררי בטן בררשה לשבת תשובה וד"ה אריכות, וכן בברכי יוסף או"ח סי' קכ"ד, ועיין עוד בספר בית יצחק עמ"ס מגילה דף ד' ד"ה ועוד יותר, וברעת תורה או"ח סי' רע"א אות ב', ובשו"ת בית ישראל ח"א סי' כ"ח.

(ג) ואורות הספק שהבאתי (בקובץ קנ"ז) מהרגול מרבבה, אם לפי הרא"ש איש בעד אשה מחויב מטעם ערבות, עיין בצל"ח ברכות כ., וישועות יעקב או"ח סי' קפ"ו, ובתשובות רעק"א סי' ס', ובשו"ת כתב סופר סי' כ"ט וסי' ס"ז, שכתבו דלפי הרא"ש גם איש בעד אשה ליכא בחיוב ערבות. אבל החלקת יואב ח"א סי' ל"ו בהגה"ה, ובספר בית יצחק עמ"ס מגילה דף ד', וביכורי יוסף סי' קכ"ד בשם מהרי"ט, ובהסכמות בעל ייטב לב ומהגאון מבערזאן ז"ל על ספר בית יצחק הנ"ל, כתבו דאיש בעד אשה מחויב מטעם ערבות. וא"כ לפי"ז ליכא דאי' ממס' ביצה שכתבתי שם. ולכא' השואל ומשיב הנ"ל סבר דאיש בעד אשה ג"כ ליתא בערבות, דאם הם בערבות לא הוי מקשי דלפי הרא"ש הוי צריך להיות הדין דב"ד לא יהיו מצווים על הנשים, דהא איש בעד אשה איכא בכלל ערבות, וכיון דמקשי קושיא הנ"ל, ודאי דסבר דאיש בעד אשה ג"כ ליכא בכלל ערבות.

(ד) ובענין שכתבתי שם, אם הרא"ה הוא המחבר לספר החינוך, מצאתי בש"ך סי' פ"ז יו"ד סק"ב שכתב דהוי מהרא"ה.

(ה) עוד כתבתי שם דאי', דהוכחה וערבות שני דברים נפרדים הם, מהטורי אבן שכתב דליכא מצות הוכחה במצות עשה, וקשה מראב"ע במס' שבת נד: שנקראת על שמו שלא מיחה, ושם מ"ע היתה, שלא קיים מצות הוכחה. ומחלק הט"א דהוכחה ליכא במצות עשה, ושם בדאב"ע הוא מטעם ערבות, וערבות איה"נ רהוי במצות עשה ג"כ, עכת"ד. - עיין

בספר הליכות ביתה בפתח הבית אות י"ז שמביא להעידו האחרונים על הדגמ"ר שכתב דאין איש ערב בשביל אשה, משבת נד: פרתו של ראב"ע לא שלו היתה אלא של שכנתו ומתוך שלא מיחה בה נקרא על שמו הרי מוכח דאיש ערב בעד אשה, ותידעו דזה שקראו חכמים פרתו של שכנתו דראב"ע על שמו לאו מכח ערבות היא, אלא מצד מצות תוכחה שהיתה חייבת למחות, ע"כ. הרי דלא כמו הט"א שכתב דשם הוא מצד ערבות ולא מטעם הוכחה. וכן צריכין לומר לפי הצל"ח ברכות כ' שכתב דכהנים ולוים ליתא בערבות, וראב"ע כהן ה' כדמבאר בתוס' מס' קידושין, וא"כ ליכא למימר כהט"א דשם בראב"ע הוי מטעם ערבות אלא מטעם הוכחה.

(ו) והנה במנ"ח מצוה שס"ד מביא מספר סדר משנה שהקשה, דבירושלמי נדרים פ"ה ה"ד מפרש ד"י רצריך לפרט החטא כשעושין תשובה מפני הבושה כדי שיתבייש יותר, ומשה רבינו התורה על ישראל בפרשת כי תשא, כרתיב וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה וגו', וקשה מה בושה שייך. ותי' דאפשר מטעם הערבות ה' ג"כ קצת חטא במשה רבינו, ע"כ. ולפי דברי הצל"ח אין התירוצ' מובן, דהא משה לוי הוי, ולא הוי בכלל ערבות, ומטעם הוכחה ליכא לחייבו, דלא ה' יודע, מאחד שה' בשמים.

(ז) מה שהבאתי שם מהנאון רעק"א דבמצות שנשים מחויבות יש בהן ערבות, כן תירץ הברכי יוסף בס' קב"ד, וכן בחזון איש. אבל עיין בשו"ת מוצל מאש סי' ב' דסבר דבשום עשה אפי' שלא הזמ"ג וגם ל"ת נשים פטורות מערבות, ועיין שו"ת בית שערים חא"ח סי' ק'.

חיים דוד אינגער
שיכון סקווירא, ניו יארק

בס"ד. כ"ג מרחשון תשנ"ה לפ"ק אנטווערפן יצ"ו.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בכרם שלמה קובץ קל"ז במדור תמיהות וישובים, נרפסה הערה על החתם סופר שכתב בענין מליח כרותה, דבנמלח רק מצד אחד, הוי רותח רק בצד המלוח, ולא בעבר השני שלא נמלח שם.

ואציין מה שמצאתי בספר שו"ת המאור (דף תקכ"ח) נרפסה תשובה בענין זה, מהרב הגאון מו"ה שמואל רוד יונגרייז וצ"ל אב"ד ניר מעדיעש, וכא"ר שם כתב: ועפ"ז רציתי לתרץ החת"ס. ואף דלא ציין מקומו, כנראה שכוונתו לרבני החת"ס הנ"ל בחידושיהו למס' חולין דף צ"ו:; ועיי"ש מה שמפלפל שם ברבני החת"ס כדי ליישבו, בברכת הצלחה,

ישראל מרדכי דוד נויגרעשל
אנטווערפן

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אפרים בינדיגער נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אפרים בצלאל היימפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון יוסף בארנער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' גרשון גוטמאן נ"י להולדת הבן ושתי בנות
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף פרידמאן נ"י מלעיקוואד להולדת הבן
 להרב יוסף יעקב געללער נ"י מגיד שיעור בישיבת מקור חיים להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב שמשון מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ליבוש פרענקל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר האלצמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר נתן קעסלער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל שטערן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב (בר"א) עליאם נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' מרדכי רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי גוטמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי דוד אנגלארד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שאול ידיד' אלעזר ראזען נ"י להולדת הבן עם הבת
 להאברך היקר ר' שלמה אדאלף נ"י משיקאגא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה חיים קעלמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמחה באמווילשפינער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאוי"ט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אליהו אליעזר הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 צוק"ל הי"ד להולדת הבת
 להרב אברהם חיים קנאכלאך נ"י מנהל רישיבת אור ישראל להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם ברוך פרידמאן נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן שלמה האפנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליהו הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר זעליג אשרי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליהו צבי קרוין נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' דוד הלוי ליער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד יעקב רובין נ"י להולדת התאומות
 להאברך היקר ר' דניאל ראטטענבערג נ"י מלעיקוואר להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יחזקאל הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף דוד הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב דוב ראב נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב פנחס פורסט נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק דוב דאווידאוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישכר דוב הכהן ווייס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל בראנדווין נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר מנחם מענדל לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה גרינצווייג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי בראכפעלד נ"י להולדת הבת
 להרב פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום בלויא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום הכהן האללענדער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה זלמן הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבק"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם גדלי' יוסף הכהן שלאף נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאכוב
 בלונדון לאירוסו בתו תחי'
 להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת כאכוב בני ציון ולאביו הנה"ח
 מו"ה בנימין נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף בלום נ"י לאירוסו
 בתו נכדתם תחי'
 להרב אהרן דוד טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסו
 בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון משה
 נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית כאכוב
 להרב חיים ארי' געללער נ"י משגיח כמתיבתא עץ חיים דבאכוב לאירוסו בנו הב'
 החתן הנעלה כמר יצחק שלום נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב חיים יעקב מאיר רובין שליט"א אבד"ק ציעשינוב ולחותנו הרב צבי הורוויץ
 שליט"א רב בקהל סטריזוב לאירוסו בתו נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יוסף הלל (ברמ"מ) בראכפעלד נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
 כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית כאכוב
 להנה"ח מו"ה יוסף חיים לערנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה פינחס נ"י לאירוסו בתו
 נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יוסף מאיר חיים בראננער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
ברוך דוד נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יוסף שלמה איצקאוויטש נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יחיאל דעמביצער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יעקב דוד
נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק שלום לעזער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ניסן נ"י ולחותנו הנה"ח
מו"ה קלמן לעזער נ"י לאירוסו בנו-נכדם הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י
תלמיד ישיבתנו

להרב יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א רב דקהל בני יהודה במילוואקי נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב הלוי ראטטענבערג נ"י ממאנסי לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב הלוי הורוויץ נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מאיר נ"י לאירוסו בנו-
נכדו הב' החתן הנעלה כמר שלמה ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב אפרים פישל בייגעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק יהודה ליבוש סג"ל לנדא נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אפרים נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב נפתלי שווימער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר אברהם
נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ירוחם אליהו ראזענפעלד נ"י לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מיכל ראזענבערג נ"י ממאנטריאל ולחותנו הנה"ח מו"ה יוסף שמואל
לנדא נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר שאול מתת"י נ"י

להרב משה אהרן סג"ל לנדא נ"י מנהל התלמוד תורה דחסידי באכוב בכני ברק
לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה יוסף שעכטער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר דוב
בערל נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
כתריאל מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה צבי גאלדמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה בנימין נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה יהודה אייזין נ"י לאירוסו בנו-נכדם הב' החתן הנעלה כמר בן
ציון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה שמואל פאסטען נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר מרדכי
גרשון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שלום עליאם נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה יקותיאל נ"י לאירוסו
בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה לערנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה פינחס נ"י לאירוסו בתו-
נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה זינצא איינהארן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה מאיר נ"י
לאירוסים בתו-נכדתו נ"י
להנה"ח מו"ה שמחה פינחס שטראהלי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטריאל לאירוסים בתו-נכדתם תחי'
להנה"ח מו"ה שמעי' ישראל ריענער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מיכל נ"י ולחותנו
הרבני הנה"ח מו"ה יהושע זאב זאפערן נ"י לאירוסים בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר ארי' ליבוש גענגער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם זילבערשטיין נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו
תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם אביש רייכבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם נחמי' הכהן כ"ץ נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם שלמה מיללער נ"י ממאנסי לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בן ציון אליהו שליססעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהושע באדנער נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב יחיאל הלברשטאם שליט"א ממאנסי הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'
להרב יעקב ציטראנענבוים נ"י מנהל בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב אפרים פישל ווישליצקי נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק אפרים לעמפל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק יהודה ליבוש סג"ל לנדא נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק געללער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק אליעזר ריינהאלד נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישכר הערשקאוויץ נ"י מקרית באבוב לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישכר דוב בעריש לעזער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה וואלף ראזענבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה יהושע צאננער נ"י לנישואי נכדו נ"י
להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו
תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה פרוכטהענדלער נ"י מכני ברק לנישואי בתו תחי'
להרב שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמעון משה וואקסמאן נ"י לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' אברהם קאהן נ"י מקרית באבוב לנישואיו
 להאברך היקר ר' אברהם אשר קליין נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' אהרן הלוי ראטטענבערג נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' ארי' ליבוש טייטלבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון יו"ט ליפא אייזנבערג נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון צבי בירנבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בנימין אפרים פישל ליפשיץ נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' ברוך לויפער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים יחזקאל באכנער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב יהודה גאנצפריד נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב יצחק משה לעזער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק אייזיק קעססלער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק אלטר צוויבעל נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק טובי' חיים קורץ נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק יוסף הכהן באטניק נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' ישעי' ציטראנענבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' מאיר יחזקאל גערשאן נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' נתנאל יהודה ראזענבלאט נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' צבי דוב אבראמאוויטש נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' צבי יעקב שטענגעל נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' ראובן חיים דייטש נ"י לנישואיו
 יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

נרפס בדפוס האחים גרויס PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שבת תשנ"ה

(קע"א)

שנה י"ח קונטרס ג'

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ד	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	קדוש ייחוד
---	-----------------------	------------

מדור זכרון לראשונים

ה	הגאון בעל ברך מעם אבר"ק לייפניק זצ"ל	מכתב ייחודי לרבי יצחק
ח	הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל	לוח זכרון אבר"ק
ח	הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מכראד זצ"ל	לוח זכרון אבר"ק
ח	הגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל	לוח זכרון אבר"ק
י	הגאון בעל בית יצחק אבר"ק לבוב זצ"ל	לוח זכרון אבר"ק
טו	הגאון ר"א פרידמאן אבר"ק נירעדהאז זצ"ל	לוח זכרון אבר"ק
יט	הגאון ר' שלום קיסנא אבר"ק אייזנשטאט זצ"ל	לוח זכרון אבר"ק

מדור אנרות קודש

כג	מכתב הגאון ר' יצחק פוקסמייס אבר"ק גאלאנטא הי"ד	מכתב הגאון ר' יצחק פוקסמייס אבר"ק גאלאנטא הי"ד
כד	מכתב הגאון ר' יצחק פוקסמייס אבר"ק גאלאנטא הי"ד	מכתב הגאון ר' יצחק פוקסמייס אבר"ק גאלאנטא הי"ד

מדור זכרון לאחרונים

כו	הגיד פנחס צימקמבוים אבר"ק גראסווארדיין הי"ד	הגיד פנחס צימקמבוים אבר"ק גראסווארדיין הי"ד
לא	הגיד אפרים בנימין גרינפעלד אבר"ק רימאסעטש הי"ד	הגיד אפרים בנימין גרינפעלד אבר"ק רימאסעטש הי"ד
לג	הגיד שמואל יעקב קאפיל אבר"ק קאלשין ז"ל	הגיד שמואל יעקב קאפיל אבר"ק קאלשין ז"ל

מדור מלמול וחלכה

לו	הרב משה"ר מרדכי שמערן שליט"א	הרב משה"ר מרדכי שמערן שליט"א
מה	ר' שלום דוד נעללער נ"י	ר' שלום דוד נעללער נ"י

עולת שבת בשבתו

נ	המערכת	המערכת
---	--------	--------

מדור תעודות ומסיבות

נג	הגאון ר' יהודה אמר אבר"ק סערדאהעל זצ"ל	הגאון ר' יהודה אמר אבר"ק סערדאהעל זצ"ל
נד	הגאון ר' מאיר א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל	הגאון ר' מאיר א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל
נז	הגאון ר' שמעון סופר אבר"ק קראקא זצ"ל	הגאון ר' שמעון סופר אבר"ק קראקא זצ"ל

מדור זכר ימות קולם

נו	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק
נה	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק
יד	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק
סא	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק
סה	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק	הגאון בעל חכם וצ"ל מדבר חלוקת הכסף באר"ק

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1995
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

חותני

הרב הגאון ר' בנימין יוסף ב"ר אפרים וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק

חותנתי

האשה החשובה מרת שיינדיל בת ר' יששכר וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק

יהא זכרם ברוך

ותהיינה נשמותיהן צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי חתנם,

אברהם אהרן לעזער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת יתרו

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. ודקדקו המפרשים מדוע קרא הקב"ה כאן את בני ישראל בתואר כהנים, וכי כולם כהנים הם. וכן צ"ב תיבת ממלכת, וכי כולם מלכים הם. אמנם יובן בהקדם דברי האור החיים הק' בריש פרשת שלח, שכתב לתמוה בענין חטא המרגלים, הלא הכתוב מעיד עליהם, כולם אנשים, שהיו צריקים, וא"כ איך יתכן שנתהפכו אח"כ כל כך לרעה עד כדי להריח את העם נגד משה רבינו. וכתב שם לבאר, כי מאחר שכוונת המשלחים היתה רעה, לכן תפעיל פועל הרע בשליח, כי שלוחו של אדם כמותו, ויולד בו תכונה רעה, מה שלא היתה בו קודם, בדרך שתולד בחי' הקדושה בשלוחי מצוה, ולזה הגם שהיו צריקים בעת הליכתם, עכ"ז נולד בהם תכונה רעה מכח המשלחים, ונתהפכו למדיחים, עכבר"ק. והנה אנחנו בני ישראל כולנו שלוחי דמלכא אנן, כי מלך מלכי המלכים הקב"ה שלח אותנו משמי מרום לעולם הזה עולם העשיי', כרי לשמור לעשות ולקיים, ומאחר ששליח של אדם כמותו, על כן כשאנחנו עושים שליחותו ע"י קיום המצות, תפעול עלינו עוצם קדושתו של הקב"ה אשר קדוש בכל מיני קדושות, להמשיך גם בנו רוח קדושה וטהרה, ואף כי נודע דלית מחשבה תפיסא בי' כלל, ולא יצוייר להתדמות אליו ח"ו, אך בזעיר אנפין שייך לומר בזה שליח של אדם כמותו, ע"ד אומרים ז"ל עבד מלך כמלך (שבועות מ"ז ע"ב), ועל ידי שאנו עושים רצונו של מקום, ומקיימים שליחותו, אנחנו מקבלים השפעה של קדושה מאתו ית"ש, ואנו זוכים להתקדש בקדושה של מעלה.

ובזה יתכן כוונת הפסוק בריש פרשת קדושים, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני אלקיכם, וכבר תמזהו הקדמונים, דאיך ירמה יציר ליוצרו. אך להנ"ל יבואר, כי על ידי שבני ישראל יקיימו את מצות ד', למלאות את תפקיד השליחות אשר הוטל עליהם, ממילא יהי' שייך בהם הענין של שליח של אדם כמותו, ותולד בהם בחי' הקדושה של שלוחי מצוה בדברי האוה"ח הק' הנ"ל, ולזה אמר הכתוב, קדושים תהיו כי קדוש אני ד' אלקיכם, והבן.

והנה איתא במס' יומא (דף י"ט ע"א) הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו, ומבואר שם בתוס' (ד"ה מי איכא) דאף לדברי האומר כהני שלוחי דירן נינהו, היינו רהו להו שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן, אבל לכו"ע הם בודאי שלוחי דרחמנא, יעו"ש. ושה"כ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, פי', אם אתם תהיו דוגמת הכהנים אשר הם שלוחי דרחמנא, ותקיימו את תפקיד השליחות על ידי קיום התורה ומצותי, אז תפעול בכם כח המשלח ית"ש, להשפיע עליכם מאור קדושתו, ותזכו להיות גוי קדוש. ולפי"ז יובן ג"כ מה שאמר להם ממלכת כהנים, לרמז על האמור לעיל, כי עבד מלך כמלך, וע"י שתהיו שלוחי דמלכא, יותן לכם ג"כ כתר מלוכה, ותזכו שמלכותא רארעא תהי' כעין מלכותא דרקייעא, והתקדשתם והייתם קדושים.

במס' גיטין דף י"ז ע"א

מהגאון בעל ברוך טעם אבד"ק לייפניק זצ"ל¹⁾

בגיטין דף י"ז ע"א, מפני מה תקנו זמן בגיטין, ר' יוחנן אמר משום בת אחותו, ריש לקיש אמר משום פירות, ר"ל מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן, אמר לך זנות לא שכיחא, ור' יוחנן מאי טעמא לא אמר כר"ל קסבר יש לבעל פירות עד שעת נתינה, (ופירש"י, הלכך זמן הגט לא מהני מדי כו'), והא איפכא שמעינן להו, דאיתמר מאימתי מוציאין לפירות ר' יוחנן אמר משעת כתיבה וריש לקיש אמר משעת נתינה, איפוך. ובתוס' ד"ה איפוך, ריש לקיש אמר משעת כתיבה, פי' משעת חתימה. וברא"ש איתא, ובעל העיטור כתב, מסתברא מדגרסין בירושלמי ר' יוחנן אמר משום אכילת פירות, שמע מינה דקמייתא מפכין, ור' יוחנן וריש לקיש קי"ל כר' יוחנן דאמר זמן משום פירות כו', יעו"ש. ובר"ן ושאר קדמונים דמסקי להלכה כמ"ד משום בת אחותו, לדיריהו מפכין בתרייתא.

ונ"ל דתלמוד בבלי וירושלמי אזלי כל אחד לשיטתו, דברך י"ח בתוס' (ד"ה הנהו קלא אית להו) כתבו, וא"ת ומאן דאמר משום בת אחותו, בזמן הזה למה כותבין זמן בגיטין, וי"ל גזירה שמא יחפה על בני' ממזרים, אי נמי מהרה יבנה המקדש, אי נמי שלא יאמרו זינתה אחר גירושין ויחזירנה כו'. ומקשים העולם, דהא בתוס' לעיל ד"ה זנות לא שכיחא, פירשו דהיינו בעדים ובהתראה, אבל לא בעי לומר דשום זנות לא שכיח, דהא בריש כתובות תקנו שתהא בתולה נישאת כו', ועוד דהתם אע"ג דלא שכיח עשו תקנה וחשו שלא תאסר עליו עולמית ויתפסנה באיסור, אבל הכא לא חשו אי תחייב מיתה ולא מיקטלה כו'. ולפי דברי התוס' הנ"ל ריש כאן חשש ממזרות בישראל, נשאר הקושיא על ריש לקיש, אמאי לא אמר טעם זה, ומחשש איסור תקנו אף בלא שכיח. - ויעוין בהרא"ש שמקשה דאמאי לא אמר ר' יוחנן בפירוש הטעם משום חשש ממזרות.

ונ"ל לתרץ דבתוס' ד"ה משום בת אחותו, כתבו בזה"ל, שלא יחפה עליו כשאין בו זמן דלא אמרינן אוקמה אחזקת אשת איש והשתא הוא דאיגרשה כיון שהיא גרושה לפנינו, ועוד אדרבא אוקמה בחזקת כשרה שלא נבעלה כשהיא אשת איש, ע"כ. ומתמי' הפני יהושע על תירוץ הראשון, דהא בכמה שינויא בנמרא מבואר דתמיד מעמידין בחזקה הראשונה אף שיש כנגדה חזקה דהשתא, ובמקוה שנמדד ונמצאת חסר, הטעם משום תרתי לריעותא דמעמידין הסמא על חזקתו, ובבגרת דקי"ל כרב דאמרינן הרי כוגרת לפנינו, מסקינן דהיינו דוקא ביומא דמישלם שית חדשים דנערו דאולה לה לגמרי חזקה קמייתא דנערו, וכן מוכרח

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד ח'. - פלפול זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו (אשר כנראה העתיקו מכת"ק), המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד המפורסם נדיב ושוע מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

להדיא ממה שכתבו התוס' (חולין י"א ע"א ד"ה אתיא) דאין להתיר הנבינות שנעשו מחלב ואח"כ נמצאת טריפה, משום דלא ה' חזקה מבוררת, משמע להדיא דבחזקה מבוררת יש להתיר אע"ג דאיכא למימר הרי טריפה לפניך. גם על תירוצו השני מתמי', דע"כ חזקה צדיקה אינו מועיל להצילה, דאל"כ בכל אשת איש שזינתה, אף כשאין גישה בידה, איך קטלינן לה מספיקא, אי אמרה גרושה אני, אמאי לא מהימנא, ואי משום חזקה אשת איש, הא איכא חזקה צדיקה, אלא ודאי כיון שקיבלה התראה לא שייך עוד חזקה כשרות, יעו"ש באריכות.

ונלע"ד לתרץ בפשיטות כל קושיותיו, דהנה באה"ע סי' י"ט איתא, מי שהחזק בשאר בשר דנין עפ"י חזקה זו, אעפ"י שאין שם רא' ברורה שזה קרוב, ומלקין וחונקין וסוקלין על חזקה זו. והוא מדברי הרמב"ם בפרק א' מהל' איסורי ביאה, ושם כתב רא' לדין זה, ממה שדנה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת, ומנין לנו שזה אביו, אלא בחזקה כו'. וכתב הב"ש בס' י"ט ס"ק א', ולכאורה קשה למה לא יליף בש"ס ריש חולין מזה דאולינן בתר חזקה כו' יעו"ש.

[וי"ל] דהנה מדברי הרמב"ם מבואר, דבספק בשחיטה אין לוקין, וצריך טעם הא מלקין על חזקה, ויעוין בתבואת שור. ונלענ"ד שהדבר פשוט, שאף שאמרו בקידושין דף פ' ע"א מלקין וסוקלין על החזקה, היינו דוקא בחזקה דהתם שהי' בנה כרוך אחרי', ומצאתי כן מבואר מדברי האור זרוע שמביא תרומת הרשן סי' ר"ז, שיש ב' מיני חזקות, על חזקה מבוררת לגמרי דנין דיני נפשות, ועל חזקה הפוסקת אין דנין דיני נפשות רק לשאר מילי.

ועתה אבאר, ואעתיק לשון הגמ' (חולין י' ע"ב) מנא הא מילתא דאמור רבנן אוקי מילתא אחזקה, אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן אמר קרא (ויקרא י"ד) ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית שבעת ימים, דלמא ארנפיק ואתא בצר לי' שיעורא. וכתבו בתוס' ד"ה ודלמא כו', אבל קשה דתינח היכא דליכא ריעותא, אבל היכא דאיכא ריעותא כגון שנמצאת פגומה כו' מנ"ל דאולינן בתר חזקה, וי"ל דהכא נמי יש ריעותא גדולה, דאע"ג דאשתכח שחסר לאחר שבעה אפ"ה לא מטהרין למפרע כו'. ומעתה פשוט הדבר, שכיון שמה שסוקלין על חזקה נלמד ממכה אביו כמבואר ברמב"ם, ובירושלמי סוף קידושין שם, כשמביא הדין בשם ר' יוחנן דסוקלין על החזקה, מביא רא' הנ"ל ממכה אביו, ממילא אין להמית רק על חזקה שלא נתרעה, כמו במכה אביו, ורק לגבי איסור מוקמינן על החזקה אף כשנתרעה.

וזה מדויק בנמרא, מנא הא מילתא דאמר רחמנא, "אוקי" מילתא אחזקה, דהיינו חזקה קמייתא, וגבי רוב אמרו מנא הא מילתא דאמר רחמנא, "זיל" בתר רובא. ומיושב קושית הב"ש הנ"ל, דשאני דין עונש מיתה מדיני איסור והיתר. מעתה ממילא מיושב קושית הפני יהושע הנ"ל, דאף דבכל מקום אזלינן בתר חזקה קמייתא, נבינות ובמקוה ומומין וכדומה, מ"מ לענין עונש מיתה להמית האשה שזינתה, כיון שהיא גרושה לפנינו, הרי עכ"פ איתרע החזקה דאשונה, אי אפשר להמית עוד על חזקה ראשונה. אבל עדיין לא אתי שפיר תירוצו זה לענין

חשש ממזרים, דשם הוא רק לענין איסור, והי' קשה אכתי בזמן הזה למה כותבין זמן בגיטין, דהא דין מיתה ליכא, ואי משום ממזרים, אף כשיהי' בידה נט בלא זמן נחשבין בני' ממזרים מצד חזקת אשת איש אף שאיתרע, ולזה הוצרכו התוס' לתירוצ' השני, במה שכתבו, ועוד אדרבא אוקמי בחזקת כשרות, ואף דתירוצ' זה אינו שייך לענין דין מיתה כיון שקבלה התראה, כקושיא השני' של הפני יהושע הנ"ל, מ"מ לענין ממזרות שפיר אמרינן חזקת כשרות של אמה, כיון דמיירי בזנות בלא התראה. ור' יוחנן לשיטתו' שסובר בכתובות דף י"ג ע"ב, אמר ר' יוחנן לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה, ור' אלעזר אומר לדברי המכשיר בה פוסל בבתה, אמר רבה מ"ט דר"א, בשלמא איהי אית לה חזקה דכשרות, בתה לית לה חזקה דכשרות. ומעתה מיושב קושיית העולם הנ"ל, דלא קשה לד"ל מ"ט לא אמר כד' יוחנן ומשום חשש ממזרות, די"ל שסובר כד' אלעזר לדברי המכשיר בה פוסל בבתה, א"כ אף בלא זמן יהיו הבנים אסורים מחשש ממזרות.

אבל עכ"פ מוכח מזה, דע"כ מהפכינן בתרייתא, דאם נהפוך קמייא ונאמר דר"י אמר משום פירות, יושאר הקושיא ור"י מ"ט לא אמר כד"ל משום בת אחותו, ואי משום דזנות לא שכיח, אכתי איכא חשש ממזרות, וכשיהי' הגט בלא זמן יוכשרו הבנים מצד חזקת כשרות של האם, דלר' יוחנן לשיטתו' מכשירין בבתה. אבל הירושלמי לשיטתו', דבפרק א' דכתובות הלכה ט' מבואר, ד' ירמי' בשם ר' זעירא לא אמר כן כו' אף ר' יוחנן אית לי' שתוקי פסול בשטתו השיבו יעו"ש, ורצונו לומר, דר' יוחנן סובר לדברי המכשיר בה פוסל בבתה, ורק לר' אלעזר דחי לשיטתו', א"כ שפיר י"ל דר' יוחנן אמר הטעם משום פירות, ולכך מובא בירושלמי גיטין דר' יוחנן סובר משום פירות.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידושי' או אגרות קודש וזמאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון טור אבן העזר⁽¹⁾

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל⁽²⁾

מהגאון מוה"ר אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל⁽³⁾

ומהגאון מוה"ר שלום מרדכי שווארצאן אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽⁴⁾

סי' א' בדרכי משה סק"ח. במקום החרם [דרכינו גרשום], נוהג איסור מטעם החרם, אפילו אם תתרצה אשתו הראשונה. ❧ ומימי לא ראיתי נושא ב' נשים במקום שהחרם נוהג, אף אם תתרצה הראשונה.

ג. ב. עיין בב"י יו"ד סי' רכ"ח מביא דברי תשובת הר"ן שהוא מסופק ברבר זה, והוא הרין שרמזו הדרכי משה סוף סק"ט [ובדפוסים שלנו הוא בסק"י]. ועיין ביו"ד סי' הנ"ל במי שהולך ממקום שנוהג חר"ג למקום שאינו נוהג, שמקור הדבר הוא מדברי הר"ן, ושם הוא מסופק בזה אי מהני ריצוי שלה. (מהרא"ב).

סי' ג' בב"י סוד"ה מי שבא ואמר כהן אני. דמדאורייתא אפי' בתרי ותרי אמרינן אוקי מילתא אחזקה, אלא דרבנן אחמור דלא נימא הכי, אפשר להקל ולומר, דכי אחמור היינו דוקא באשת איש א"נ לעבודה וכעובדא דינאי, ❧ אבל בתרומה לא החמירו.

ג. ב. עי' אסיפת זקנים בבא בתרא ל"א סוף ע"ב בשם עליות הרבינו יונה בזה. (מהרש"ם).

סי' ד' בב"י ד"ה ולאחר ששחררו רבו. בהניח לו רבו תפילין וכו' כתב הרמב"ם דצריך גט שחרור וכו', וכיון דמעוכב גט שחרור הוא, האיך מותר בבת ישראל, וי"ל דס"ל דכל היכא דאמרינן יצא לחירות וצריך גט שחרור, ❧ מותר בבת ישראל מטעם שכתב הרא"ש שם גבי משיא עבדו.

ג. ב. עי' שער המלך פ"ב מחגיגה הלכה א' שתמה על זה. (מהרש"ם).

סי' ט' בב"י ד"ה ומ"ש רבינו בשם הרא"ש. הרשב"א כתב בתשובה על דברי הרמב"ם, חזרתי על כל צדדים ולא מצאתי לו מקום שיסמוך עליו, זולתי שאני מדמה אולי סמך על מה ששנו סתם לא תנשא ולא סיימו בה ואם נשאת (לא) תצא,

(1) הערות הללו הועתקו מכת"ק של שלשה נאנטי ישראל זצ"ל אשר רשמו בגליון טור אבן העזר (קאפוסט תקצ"ו). ספר הטור הלז הי' שייך בתחלה אל הגאון מהרש"ק ראבד"ק בראד זצ"ל, וממנו עבר בירושה לבנו הגאון מוה"ר אברהם בנימין זצ"ל, ואח"כ הגיע ליד הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל, ושלתם כתבו הערותיהם על הגליונות. - אפריון גמט' לירידתו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה צבי שפיץ נ"י, אשר ספר הטור הנ"ל מונח עתה בגניזתו, והמציאו לנו להדפיס ההערות בקובצנו. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ג' עמוד י"א.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה י' קונס' ו' עמוד י"ד.

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס' ג' עמוד י"ב.

או שסמך על דאביי, דאע"ג שהי' סבור דכמילה פליגי אבל לא בנישואין וע"כ נשא, מ"מ הא שמע דרב יוסף רבי' וכו'.

נ. ב. מ"ס הוא כאן, כי הוא נגד הש"ס (יבמות ס"ד ע"ב), רק כך צ"ל, אע"ג שהי' סבור דכמילה פליגי ובנישואין וע"כ נשא וכו', כלומר דהוי סבר דבתרדווייהו פליגי והלכה כרשב"ג, וכן הוא בש"ס שם. (מהרש"ק).

סי' כ"ז כב"י ד"ה והיא זונה האמורה בתורה. לאו למימרא דזו היא זונה האמורה בתורה לאסרה לכהן, אלא לומר שנקראת זונה בכתוב, כראשכחן בתמר (כראשית ל"ח) ונתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים, אע"ג דפנוי' היתה קרי לה זונה, ולא משמע לי' דמשום דשומרת יבם היתה חשובה כאשת איש למקרי' זונה, דלא הוה יבום קודם מתן תורה.

נ. ב. עי' מד"ר פ' וישב ורמב"ן שם, ועי' מהרש"א חידושי אגדות יבמות ע"ז, ועי' ריטב"א קידושין ט'. (מהרש"ם).

סי' ל"ז כב"י סוד"ה וכן אם שידך. דקיי"ל דבפרק יש נוחלין (קכ"ט:) דתוך כדי דיבור כריכור דמי בר מעכומ"ז ומגדף וקידושין.

נ. ב. כגמרא שם לא נמצא רק ב' דברים, ע"ז וקידושין, רק במס' נדרים דף פ"ז מחשב השאר, מגדף ומגדף. (מהרא"ב).

סי' צ"ה כב"י ד"ה כתב הרשב"א. שהרי האשה אינה חייבת לטרוח לסתור ולבנות לעקור ולנטוע ולא להתעסק ברבית, אלא לעשות בצמר. נ. ב. עי' לקמן סי' ק"ס בשם הרא"ש. (מהרש"ם).

סי' צ"ז כב"י ד"ה אבל נתגרשה. דהרכנת הראש דכריכור, וכדגרסי' בירושלמי, עד שישמעו את קולו, א"ר מונא היא שמיעת קול היא הרכנת הראש. נ. ב. עי' הוריות ג' ע"א כגון שהרכין בראשו, ועי' רש"י שם. (מהרש"ם).

סי' ק"ח כב"י ד"ה כתב הרשב"א. וא"כ כמה נשתעבד ליורשים שהרי לא קנו מירו להם, וגם ללאה לא קנו ליתן לה ושיוכו הם מחמתה.

נ. ב. עי' ב"ב ע"ז וכו' בשדה פלוני לפלוני, ועי' רשב"ם שם שכתב, אני מקנה לכם בסודר זה שדה זו לצורך פלוני, וי"ל. (מהרש"ם).

סי' ק"כ כב"י ד"ה לא יכתבנו. וכתב הר"ן בסוף פרק התקבל, שדעת הרמב"ן דמעמא דרבי יוסי דפסל באומר לג' תנו, הוי שפיר משום דמילי לא מימסרן לשליח, אבל מאי דפסל באומר אמרו לא הוי מעמא משום מילי לא מימסרן וכו', אלא היינו מעמא רכיון דבגט בעינן לשמה ובעינן וכתב לה, כלו' שיכתבנו לה הכעל, וואין הסופר והעדים במקום הכעל אלא כששמעו הם מפיו.

נ. ב. ראיתי בשם הג' מהרש"ק מבראד, שביאר כונת רמב"ן דכתיב וכתב ולא שלוחו, וכראיתא בסוטה (מ"ה ע"א) ויצאו ולא שלוחן, אבל כשעומד אצלו הו"ל כידו דעדיף משלוחו. (מהרש"ם).

ס' קנ"ב כשור. כתב הרמב"ם, אפילו אם ה' הכותב אחד משני העדים החתומים בו והוא השליח שניתנו לה, הרי זה כשר. ויראה מדבריו, שהוא מכשיר ^ל כתב סופר ועד.

נ. ב. חתם סופר ועד, כצ"ל, וכן הוא לקמן ס' ק"ל בשם הרמב"ם יע"ש. (מהרש"ק).

ס' קנ"ב כבדק הבית. ומ"ש שנאמן העד לומר לא ציווני לחתום, דבר תמוה הוא, הא"ך יהי' על עצמו נאמן לומר שחתם שקר, וי"ל שמאחר שבפניו ציוה לכותבו, לא משמע להו לאינשי דליהוי חתימת שקר, א"נ שאני הכא ^ל שגם הסופר מעיד כך.

נ. ב. ע' במדרכי פרק חזקת הבתים ס' תרכ"ח ודו"ק, אבל יעוין בבדק הבית בב' יו"ד ס' רכ"ח בסופו בשם ריב"ש להיפוך, ובוה תלוין הנך ב' תירוצים שכתב הבית יוסף כאן. (מהרש"ם).

ס' קנ"ה כשור. הרמב"ם כתב, היתה בת כ' פחות ל' יום ונולדו בה סימני אילוניות, הרי היא אילנית, ע"כ. ונ"ל דטעות סופר הוא, אלא כך יש לו להיות, אם היא בת ^ל י"ט שנה ול' יום, דקו"ל דלא בעינן כ' שנה שלמים וכו'.

נ. ב. ע' בירושלמי פ"ק דראש השנה הובא בתוס' שם ג' ע"א ד"ה למנינא, וע"ש בנמרא דף יו"ד ע"ב, ונדה מ"ד. (מהרש"ם).

בדין היתר עגונה

מהגאון בעל בית יצחק אבד"ק לבוב זצ"ל

ב"ה. לבוב יום ג' בא בוג"ה ירושלים (תרנ"ט) לפ"ק.

שלום וברכה וכ"ט לכבודו ידירי וחביבי ה"ה הרב הגאון הגדול החרף ובקי נ"י ע"ה עטרת הרבנים המפורסים לשם ולתהלה מ' חיים ברלין נ"י האבד"ק יעליסאוועטמגראד יע"א²).

שמחתי להשיג מכתבו ולשמוע משלומו, והנני להשיב לכ"ת בדבר השאלה הנחוצה.

בהמשך על מכתבי מיום ד' לסדר תבוא בדבר יוסף בן ליב מאקאיעווסקי, שכתבתי דלא אוכל להתיר הגם שהעיד עד אחד שראה בהנפטר שהי' לו עינים גדולות גרָאָה, ושיניים העליונים גדולים, והחושם הי' עב וקצת צונעפלאשט, ועד

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. תשובה זו הגיעה אלינו מגנזי ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יצו ר' אתו את הברכה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' י' עמוד מ"ז.

שני העיד 'שלר' יוסף בן ליב מאקיעווסקי הי' לו ב' שיניים אמצעים גדולים, ועד שלישי העיד שראה אצל הנפטר שהחוטם הי' מעט צוגעפלאשט, והאשה אמרה שהי' לבעלה שיניים גדולים והחוטם הי' עב וקצת צוגעפלאשט, מ"מ כיון שהעיד השלישי אמר שהנפטר אין זה יוסף בן ליב מאקיעווסקי הוה הכחשת עד אחד נגד סימנים, ואין בדינו להתיר. - הנה עתה העיד עד אחד בפני ב"ד של ג', שראה הנפטר כשהביאו לעיר פעטראקאווקע, והכירו תיכף שזה יוסף מאקיעווסקי שהי' לו חוטם עב ומעט צוגעפלאשט און פארבויגען ארויף ושיניים גדולים. ואמנם מלבד הסימנים הכירו היטב אויפן אנבליק, שהוא יוסף מאקיעווסקי, ולא אחר.

תשובה. כבר כתבתי שיש בנ"ד עדות ערכאות על שמו ושם אביו, ויש לצרף הסימנים שהי' החוטם מהנמצא קצת צוגעפלאשט, ושהי' לו שיניים גדולים, והאשה אמרה שכן הי' לבעלה לסימן אמצעי, דמהני בהרי שמו ושם אביו, דעכ"פ הי' אומדנות והוכחות דמתירין בהרי שמו ושם אביו כמבואר ברמ"א סעיף י"ח, אלא שעמד לנגדנו העד השלישי שהעיד שהנפטר אינו בעל האשה הזאת. אמנם כעת שהעיד עד רביעי שהכיר בטביעת עין שהוא יוסף מקיעווסקא, וגם בסימנים שהי' החוטם קצת צוגעפלאשט ושיניים גדולים. הנה לכאורה הדבר פשוט, דעד המכחיש עד, אמרינן שניהם כמאן דליתנייהו, ונשאר העדות מהראשון, והאשה, שהי' צוגעפלאשט החוטם והעדות מערכאות על שמו ושם אביו. ועוד י"ל להעד הרביעי מצרף עם עדות הראשונים, והוה השלישי, אחד נגד שנים.

אלא שעומד לנגדנו הספק שהתעורר מוח"ז הגאון דעק"א בהגהות ש"ע אות מ"ט בא"ד, עד כשר ואשה אומרים מת, ועד כשר אומר לא מת, דבכה"ג לא הוי הכחשת תרי נגד חד, ולדעתו בכה"ג לא תנשא, (ואולי אף אם נשאת תצא), דאי אפשר לדחות עד כשר אך ע"י ב' כשרים. והכי משמע לכאורה מהא דעד אומר מת ועד אחד אומר לא מת, דבני נשאת להעד המעיד ואומרת ברי לי, ולרמב"ן גם בכה"ג תצא, ומשמע גם באומרת ברי גמורה שמת בעלה, ולא אמרינן שתנשא גם לאחר ע"י צירוף עדותה לעד, כמו שמצרפין עדות האשה לגבי ב' נשים אחרות שאומרות לא מת כמ"ש בהג"ה, אלא ע"כ דמקרי פלגא ופלגא, וצ"ע.

והנה הראי' חזקה לכאורה, אמנם מצאתי בעצי ארזים ס"ק קמ"ח שכתב להריא דאשה מצטרפת עם עד כשר, ולא מהני הכחשת עד כשר, ומשמע דאף לכתחילה תנשא, רק באשה עצמה מסתפק אם מצטרפת, ועיי"ש דמיייתי דברי רי"ו, והוא ברך קנ"ד, דלמילי טובא ב' פסולים עדיפי מעד אחד כשר, וז"ל, אבל אם הנשים באו תחלה, יותר שוות מעד אחד, דאילו עד אחד אם הי' בא להכחיש עד הראשון אינו שום דבר, וכשבאות ב' נשים באחרונה להכחיש העד הראשון הו"ל כפלגא ופלגא. (כונת הרי"ו, דלכאורה אינו מובן, דהרי בעד אחד דוקא בהתירוהו אינו יכול להכחיש, וכשבאות ב' נשים להכחיש אחר שהתירוהו, נמי לא מהני הכחשתן כפירש"י בש"ס דף קי"ז, צ"ל דס"ל לרי"ו כשיטת הרשב"א, הובא בהרב המגיד מ"ב מגירושין הלכה כ', ובח"מ ס"ק ע"ב, דבב' נשים שהוכחשו לא מהני התירוהו עפ"י עד כשר, ותצא מהיתרה דלא כרש"י, ודו"ק). ולמד העצי

ארוזים קל וחומר, דאם אשה ועד כשר מצטרפות להכחיש ב' פסולים כשאומרת ברי לה, כש"כ שתצטרף עם כשר א' להכחיש כשר אחר, אף שלא נעשה מעשה כלל. ולבסוף כתב לדחות הק"ו לענין אם לצרף האשה עצמה, אך לענין אשה אחרת נראה רקאי בסברתו. ולפי דבריו יש לדחות ראית הגאון רע"א.

והנה לפמ"ש בפ' ריו"ו, דס"ל כשישת הרשב"א דלא מהני התירוה, א"כ לדין רפסקינן דמהני התירוה כמ"ש הרמ"א סעיף ל"ו, לא שייך הק"ו. עוד קשיא, דהוא למד מדמהני אשה ועד כשר נגד ב' פסולים המכחישים כשנעשה, וכש"כ דמהני נגד ע"א כשר כשלא נעשה מעשה, ונימא דיו לבא מן הדין להיות כנידון, ודוקא כשנעשה מעשה. ואמת שכיוצא בזה קצת יש להקשות על החו"ד בס"ק ק"ה ס"ק ט"ו, דהוא יליף בליעה ממאכל שאינו יוצא לכלי אפי' שמן מכלי לכלי, דהרי הקדירה מפליט יותר בנקל ממאכל שאינו ממהר לצאת, ונימא דיו, כמו מאכל דוקא בלא שמן אין ממהר לצאת, ה"ה לכלי דוקא בלא שמן כדאמרינן בס"ק ס"ה. אך שם נראה דלא סמך אק"ו לבד, משא"כ בק"ו של העצי ארוזים.

והנה בנ"ד, הנה הכרת שמו ושם אביו הוא עפ"י ערכאות שהעידו שנכתב שם הנפטר כן, ונהי דאנן סמכינן אערכאות, לא הוי רק כעד פסול, והסימנים לא היו מובהקים, ואולי אף סימנים אמצעים לא הוי, ואין מועילים רק כמו אומדנות והוכחות דמהני בהדי שמו ושם אבי' כמ"ש ברמ"א, וכיון דבהכחשת עד כשר לא מהני צירוף עד פסול בהדי עד כשר לדעת מוח"ז רע"א, צ"ע אם נוכל להתיר.

ונחזי אנן מה דקמן, הנה אדונינו מהרש"א כתב ביבמות קי"ז ע"ב תד"ה הא לא נשאת, בסוף דבריו, דתוס' ס"ל דאם העידו בבת אחת בהכחשה לא תנשא אינו מאיסורא דאורייתא אלא מאיסורא דרבנן, ובזה אחר זה אף איסור דרבנן ליכא אלא לזות שפתים. והנה הגם דמ"ש המהרש"א קודם לזה דאחד נגד ב' לא הוי ממזר, תמוהים דבריו, וכבר התפלל בדבריו הבית מאיר. ואני תמהתי עליו מגמרא מפורשת ביבמות צ"ד, ובספרי חלק אהע"ז סי' ס"ח אות ו' נכנסתי בפירצה דחוקה דמהרש"א קאי למה דמוקי בנמ' סיפא בפסולי עדות דאשה אומרת מת וב' נשים אומרים לא מת, ובזה ס"ל דכיון דלאשה האמינו חכמים, לא הוי בהכחשת ב' נשים הולד ממזר, משא"כ בש"ס דיבמות צ"ד דמייירי בהכחשת כשרים, ודאו הולד ממזר. עוד כתבתי שם בשוב קצת, אמנם אסוף דבריו כתבתי שהוא חידוש גדול. והנה לדברי מהרש"א ודאי ע"י הכחשה חד נגד חד יצאה מחזקת אשת איש ומהני צירוף אשה או ערכאות, ואומדנות וסימנים אמצעים, ואפי' מקצתן גרועים, להתירה מדרבנן. אמנם צריך להבין אם דבריו קיימין לדינא.

הנה מדעת הר"ן בתשו' סי' מ"ז הובא במחבר סעיף ל"ט דאם נשאת שלא ברשות ב"ד לא תצא אפי' בא אחד ואמר לא מת, מוכח קצת דאפי' באו בבת אחת לא הוי אלא בדרבנן, דבשלמא בהתירוהו י"ל כיון שהעיד והאמינוהו בב"ד הוה כתרי, ודומה למ"ש הבי"ש ריש סי' קל"ב דאף דקיום ע"א לא הוי רק מדרבנן, מ"מ לא מהני ערעור דבעל, אף דבטוען מזויף צריך קיום מדאורייתא, משא"כ במה שנעשה על פי מעשה לא הוי כתרי נגד איסור תורה, אך אם הכחשת עד לא הוי רק איסור דרבנן, שפיר כיון שנעשה מעשה על פיו, גם רבנן לא אסרו.

והנה אם ע"א נאמן מדאורייתא כשיטת הנוכ"י סי' ל"ג והתשב"ץ, דר' יהודה ור' יוסי לא פליגי בספרי, ולכ"ע ס"ל עד אחד קם להשיא אשה, ודאי דברי מהרש"א קיימין, דנאמן מדאורייתא ולא מהני הכחשת עד רק מדרבנן אפילו בבת אחת, כמו שכתבו תוס' גבי עגלה ערופה ובסוטה, בכתובות כ"ב וביבמות קי"ד. ובזה מיושב דלא קשה להנוכ"י ותשב"ץ, ביבמות פ"ח אמאי לא מוקי קרא דדפנו בנשאת שלא ברשות ב"ד עפ"י אחד, לדעת החולקים על הר"ן כמ"ש הב"ש ס"ק קכ"ג בשם מהרשד"ם דלא מהני נשאת שלא ברשות, א"כ קרא מיירי בהכי שהכחיש עד אחד, וקרא קמ"ל דדפנו דלא מהני נשאת שלא ברשות בהכחשת עד נגד עד, בשלמא למאן דסובר ע"א נאמן מדרבנן ליכא לאוקמי קרא בהכי, אבל למ"ד ע"א נאמן מדאורייתא קשיא. אמנם אם נאמר כמהרש"א דהכחשה לא הוי רק מדרבנן, ניחא, דאי אפשר לאוקמי קרא בהכי. ושמא י"ל טעמא דקרא דנאמן עד אחד להשיא אשה, משום מילתא דעבידי לגלויי, וכן כתב מהרי"ק סוף שורש ל' להדיא, דזה שייך דוקא באומר מת, אבל המכחיש לא הוי מילתא דעבידי לגלויי, על כן אינו אוסר מן התורה.

ועוד י"ל דלמ"ד עד אחד נאמן מן התורה, ע"כ ס"ל דהא דאין דבר שבעורה פחות מבשנים דוקא לאסור על בעלה, דלענין איסור כתיב כי מצא בה עדות דבר, אבל להתירה, חד נמי מהימן כמ"ש יבמות פ"ח ד"ה מידי דהוה, א"כ מה"ט לא מהני הכחשת עד מדאורייתא. אך זה אינו, דא"כ אמאי אמרינן בריש גיטין אין דבר שבעורה פחות משנים, שהרי שם קאי להתיר, וע"כ צ"ל דדוקא במיתה ע"א נאמן משום דעביד לגלות כמ"ש בתשו' מהרי"ק הנ"ל בקצרה. ועיין פנ"י קידושין ס"ה ד"ה א"ל ר"א, שכתב בטעם מ"ד המקדש בעד אחד חוששין לקידושין, דיליף מדרנאמן להשיא אשה, דדרשינן אבל קם בעדות אשה להשיאה. ולפמ"ש בטעם דעשוי לגלות, אין ללמוד מעד שנאמן במיתה לקידושין. ועכ"פ כיון דלדעת הרמב"ם דע"א נאמן מן התורה, יש מקום גדול לדברי מהרש"א, יש לצרפו לסנף. אמנם אף אם נאמר כדברי מוח"ז הגאון רע"א, מ"מ יש לומר דעדות ערכאות על שמו ושם אביו עדיף מעדות אשה, דכבר כתבתי בתשובתי הראשונה דהא דנאמן הבעל שכך שמו להכירו, הוא מדאורייתא, לא כמ"ש מהריב"ל שהוא מדרבנן, כמו שהוכחתי. מסוף יבמות והארכתי בתשו' סי' פ' אות א' וב', והטעם דאז ה' הכרה לא להתיר והו"ל גילוי מילתא או מילתא דעבידי לאגלוי כמ"ש ב"ש סי' ק"כ בהכרת איש ואשה לענין נט, ונהי דערכאות עכשיו מעידין, מ"מ עדיפי מעדות אשה, שהרי ישראל ראה בפונקסן שנרשם בשמו ושם אביו בעודו חי.

והנה בספרי לאה"ע סי' ע"ד אות ס"ט כתבתי לישב דברי מהרי"ק שורש קכ"א, שכתב דאפי' בלא דייקא ומינסבה, ואפי' בלא טעמא דמשום עיגונא הקילו, דהא אפילו אחזקה דצריך עדות נמורה להוציא ממון מחזקה, סמכינן אחזקה דלא מרעי נפשיהו גבי שטרות העולים בערכאות, ואפי' לענין עדות להתיר אשת איש, הוה סמכינן אחזקה אי לאו דבני כריתות (צ"ל דלאו בני כריתות). כש"כ דאיכא למימר הכא דאי לאו דקושטא קאמרי וכו', והובא בטו"ז סי' שט"ז. ודבריו תמוהין, דמה דאי' מממונא לאיסורא כמו שהקשה תוס' יבמות קט"ו ע"ב, ועיין בב"מ כ'.

ואם לא משום עיגונא ומשום דייקא, איך נאמין לנכרי, וכי בר עדות הוא. וכתבתי לישב, דלר"ש דרדיש טעמא דקרא י"ל טעמא דפסול נכרי לעדות דכתיב לאחיו, כראיתא בב"ק פ"ח משום חשש משקר, והיכא דקים לן דאמר אמת נאמן, וס"ל דקרא במידי דשייך ב', נאמן, כגון בדינים דמוזהר על הדינים, משא"כ כגט, דב"נ אין לו גירושין בכתב, לא מהני עדות, משא"כ במיתת הבעל דב"נ מוזהר על אשת חבירו וניתר במיתת הבעל, מהני עדותן היכא דקים ל' שאינו משקר, וס"ל למהרי"ק כד"ש, כן כתבתי בספרי.

וכעת הנראה ד"ל דס"ל למהרי"ק דע"א נאמן להשיא אשה מן התורה מקרא דלא יקום עד אחד, אבל קם להשיא אשה מטעמא דעביד לגלוי כמ"ש להדיא בסוף שורש ל' הובא לעיל, וכיון דגילתה תורה דעד אחד נאמן, ה"ה ערכאות היכא דקים לן שאינו משקר, כמ"ש הש"ך סי' צ"ח דהיכא [דעבירה] לגלוי נאמן מדאורייתא, וא"צ לדחוק בדברי מהרי"ק. והנה בכל תשו' מהרי"ק סי' קכ"א מבואר דערכאות ונכרי מסל"ת עדיף מאשה, ע"כ אף מוח"ז הגאון ר"ע יודה.

והנה על החוטם שהי' אצל הנמצא קצת צוגעפלאשט, העידו עד הראשון והשלישי, והעד הרביעי והאשה העידו שהי' בבעל האשה סימן זה, ולכאורה אין לצרף העד השלישי לסימן זה, שהרי הוא אומר שאין זה בעלה, ומ"מ הי' לו חוטם כמו בעלה, וכיון שהוא משקר אינו נאמן בשום דבר. מ"מ המעיין בתשו' זקני ח"ץ סי' מ"ד וסי' ל"א ובבית אפרים סי' כ"ד, יראה דמאמינן לו דבר אחד אף שמשקר בדבר אחד, והארכתיו מזה בסי' ע' אות ו'. אמנם אף בלי צירופו יש ב' עדים שלהנמצא הי' לו חוטם קצת שקוע, ויש עד אחד ואשה שלבעלה הי' לו חוטם קצת שקוע, וגם קצת סימנים נרועים המה אומדנות והוכחות, על כן יש לסמוך בזה על שיטת הרמב"ם והמהרי"ק ומהרש"א, ויש להתיר האשה במקום עיגון באופן שיסכים גדול אחד, וכבוד גאונו בראש, וד' יצילני משגיאות.

והנני ירידו דו"ש באהבה, ובדבריו היקרים עיינתי, אמנם פקודתו שמרה רוחי שלא לאחר התשובה, ועוד חזון למועד.

יצחק שמעלקיש האבד"ק הנ"ל

הא ב"ר יצחק האבד"ק הנ"ל, על איש המסע והפסח והחמץ והחלה
הקטן עיניו מן המסע והפסח והחמץ והחלה
והחמץ והחלה מן המסע והפסח והחמץ והחלה
החמץ והחלה מן המסע והפסח והחמץ והחלה
החמץ והחלה מן המסע והפסח והחמץ והחלה

בדין ספק טריפה

מהגאון מוה"ר יצחק אייזיק פרידמאן אבד"ק נירעדהאז זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. יום א' אמור טו"ב למב"י תדר"ך לפ"ק בואם יע"א.

הכורא כל באומר, ייטיב בימי ספירת העומר, לכבוד הרב המאוה"ג חריף ובקי, משנתו קב ונקי, הגאון המפורסים, ע"ה פ"ה כקש"ת מה"ו משה נ"ו ויזרח אב"ד דק"ק חיסט ואנפי⁽²⁾, ויארץ ימים הוא וביתו בקרב ישראל.

אחר דרישת שלו" כת"ה, אשר נא פני כבוד הגאון נ"י להעמידני על בירור דבר השאלה אשר נשאלתי. הנה בשנה שעברה נעצרו הגשמים במדינתנו, ומרעה הבהמה ה' למדבר שממה, ובסוף ימי הקיץ נפתחו גשמי בדכה והצמיח חציר לבהמה לרוב, ובעיר לאדאן סמוך למקומינו מתו הרבה בהמות בימים ההם, שכאשר אכלו ושבעו נתפחו כריסם ומתו, והמציאו הרופאים לעשות שפופרת של נחושת קטנה פחות מעובי אצבע, ובתוכו שפיד של ברזל חד בראשו, ונוקבין עם השטערמענט בתוך הבשר שבין הצלעות קטנות סמוך לחלק אחוריים עד הגיע לתוך כריס, ואז הוציאו השפיד מתוך השפופרת, ויצא עשן הרוח מן הבהמה וח' ונתרפאו לערך שני מאות בהמות במקום הנ"ל, וחיים עד היום, ולא עלה על דעת מי בהם לשאול אם יש איזה חשש טריפות בבהמות אלו. וכעת אירע הדבר אצל איש עני אחד בן טובים שנחלה פרתו קודם ימי הפסח, ועשה לה הרופא כנ"ל, ונתרפאה, ונשאלתי מה יהי' דין פרתו.

ואציע לפני כבוד הגאון נ"י מה שעלה ברעיוני לפי קט שכלי. הנה בגוף הדין נחלקו חכמי התלמוד (במס' חולין דף נ' ע"ב) איזה נקרא כריס הפנימי לפסול בנקב משהו, וכתב הרא"ש ז"ל (בסי' ל"ג), איכא מ"ד הלכה כרבה בר רב הונא ואיכא מ"ד הלכה כר' יוסי בר חנינא ולא הכריע, ורש"י ז"ל כתב, וכיון דלא אפסיק הלכתא עבדינן לחומרא וטרפינן בכל הכריס בנקב משהו, והנהגות הטור הכריע ממעשה שבארצות המערב להקל, והטור הכריע לחומרא. ונראה לכאורה דגם

(1) נולד בשנת תק"פ לפ"ק לאביו הרה"ג מוה"ר יוסף משה פרידמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק פאטאק. למד אצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרה"ג מוה"ר יעקב פריץ זילבערמאן ממאריא-פוטש. לעתים תכופות נסע להסתופף בצל כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע. בשנת תרי"ג לפ"ק נבחר לאבד"ק באיאם, ובשנת תר"מ לפ"ק נתקבל לאבד"ק נירעדהאז. נרפס ממנו קונטרס "עמק המשפט" בתוך ספר מלחמת מצוה (סינעט תרמ"ט). נשמתו עלתה לגנוי מדומים ביום י"ט לחודש שבט שנת תרנ"ד לפ"ק.

מכתב זה הגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'. - תשובתו על מכתב זה, נרפסה בספרו שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' ס"ו, יעו"ש.

הטור לא פסק להלכה לוודאי איסור, דהא הרא"ש לא הכריע, ומאיוה טעם הכריע הטור, אלא וודאי דעת הטור כרש"י ז"ל דמספיקא עבדינן לחומרא. ויותר נראה לע"ד דאפי' מ"ד הלכה כריב"ח, לא להלכה ברורה אומר כן, אלא מספק, דזה לשון הרי"ף ז"ל, איכא מ"ד הלכה כריב"ח ברוב קרוע ולא ברוב ניטל. וכתב הב"י, ואינו מבין, דאי ברוב קרוע אסור, ברוב ניטל לא כ"ש.

ועלה בדעתי לפרש כוונת הרי"ף, דהבעל העיטור פסק כרבה בר רב הונא, וראיתו מגמ' דלעיל (דף מ"ב ע"ב), דחשיב בתוך ה"ח טריפות הא דשמואל בשר החופה את הכרס ברובו, ואם איתא כריב"ח, לא משכחת ה"ח טריפות כמ"ש הרשב"א ז"ל. ואפשר דמטעם זה פסק הרמב"ם ז"ל דבנקרע או ניטל רוב עובי הבשר אפי' באינו מפולש טריפה, דהרמב"ם ז"ל פסק כריב"ח, וא"כ קשיא ל' הגמ' דלעיל איך משכחת ה"ח טריפות, לכך מפרש הא דשמואל דבשר החופה ברובא היינו ברוב ניטל עובי הבשר באינו מפולש ואיתא לתרווייהו. ולפ"ז עיקר הוכחת הרמב"ם דינא דשמואל הוא ברוב עובי' מחמת שסובר דהלכה כריב"ח.

ובזה יתיישב קושית הפרי חדש על הב"י שכתב שמ"ש הב"י כאן ובכ"מ פ"ט שהרמב"ם סובר כהפוסקים כריב"ח דס"ל כל הכרס הוא כרס פנימי, ובשר החופה הוא כרס החיצונה, לא דק, ולא צריך לענין כרס החיצונה דהוא ככ"ע תוך שב שמעתא, עכ"ד הפ"ח. ולפמ"ש נחא דעיקר כוונת הכ"מ לפרש מה שהכריח להרמב"ם ז"ל לדחוק ולפרש דברי שמואל ראיירי ברוב עובי בשר, לכך כתב הכ"מ דס"ל להרמב"ם כהפוסקים כריב"ח, וא"כ לא משכחת ה"ח טריפות, וע"כ צריך לפרש דברי שמואל ברוב עובי כנ"ל. ומה נראה דהרמב"ם סובר להלכה וודאי כריב"ח כאשר אבאר. אמנם דעת החולקים על הרמב"ם, וס"ל דלא מטרפי ברוב עובי, סוברים כרש"י ז"ל, דהא דפסקינן כריב"ח הוא מטעם דלא אפסק הלכתא ועבדינן לחומרא, וא"כ נוכל לומר דגמ' דלעיל אזלי אליבא דרבנן, ומשתכח שפיר ה"ח טריפות, ושמואל מיירי כפשטא בנקרע רוב בשר כמפולש, רק מחמת דלא איפסק הלכתא בהדיא בגמ' כרבנן עבדינן לחומרא כריב"ח. ודומה לזה כתב הש"ך סוף סי' נ"ז גבי חיטים שלא נתבקעו דס"ל לא"ז דהלכה כשמואל אלא דמחמירין כמר עוקבא, וה"נ דכוותי, דבשלמא למאן דאית ל' הלכה רווחת כריב"ח צריך למשכנא נפשי' לומר דשמואל מיירי ברוב עובי, כי איכא דלא לוקמא סתם גמ' דלעיל שלא אליבא דהלכתא, אמנם לשיטת החולקים סברי דבאמת גמ' דלעיל איתא כהלכתא כרבנן, ושמואל איירי במפולש, לא ברוב עובי, רק מחמת דלא אמרי בגמ' בהדיא דהלכה כשמואל עבדינן לחומרא כריב"ח, ודי לנו להחמיר בניקב הכרס בכל מקום כמשהו, ולא להמציא עוד חומרא יתירה להטריף ברוב עובי' כדעת הרמב"ם ז"ל. וזה כוונת הרי"ף ז"ל כמה שכתב ואיכא מ"ד הלכה כריב"ח ברוב קרוע ולא ברוב ניטל, פי', דלא תימא דלהלכה ברורה אמרי כריב"ח, וא"כ מוכרחים לומר דגם ברוב עובי' טריפה, לכך כתב דרוב קרוע פי' במפולש, ולא ברוב ניטל, להוציא מדעת הרמב"ם ז"ל. ולזה נתכוון הש"ך בס' מ"ח סק"ד כמ"ש והוא דעת איכא מ"ד כרי"ף, ע"ש.

ולפ"ז דהא בהא תליא, דמאן דס"ל ברוב עובי' טריפה סובר דניקב הכרס כמשהו בכל מקום וודאי טריפה ולא מצד החומרא, והסוברים דדוקא במפולש

טריפה ולא ברוב עובי' ס"ל דמצד החומרא עבדינן כריב"ח, ממילא כמעט כל הפוסקים חולקים על הרמב"ם ז"ל, וסבירא להו דברוב עובי' כשר, כולם כאחד ס"ל דניקב הכרם אצל הצלעות קטנות, רק מצד החומרא טריפה ולא מדינא כנ"ל, וממילא אם חי' י"ב חודש כשירה היא ככל ספק טריפות, ובפרט בפלוגתא דרבוותא כידוע, ומותר למוכרה לעכו"ם דספק ספיקא היא, שמא הלכה כמאן דמכשיר, ושמא לא ימכרנה לישראל כדעת הרמ"א בסוף סי' נ"ז. ואפי' לדעת הש"ך שכתב שם דדוקא היכא דאיכא עוד צדדים להתיר, מודה הכא בנ"ד דמותר למכרה לנכרי, דבשלמא בדריסת הדוב, דמאן דאוסר סובר דוודאי איסור הוא, והוי ספק השקול נגד המכשירין וספק שמא לא ימכרנה לישראל, הוא ספק גרוע כמ"ש המנחת יעקב, משו"ה צריך עוד צדדים להתיר.

כרם בנ"ד דאפי' האוסרין לא אסרו רק בתורת חומרא ולא מדינא, מודה הש"ך דמותר למכרה לנכרי. וכ"כ הש"ך עצמו דטעמא דא"ז דמותר למכור החיטין לעכו"ם משום דס"ל דהלכה כשמואל, אלא דמחמירין כמר עוקבא, וה"נ דכוותי', דבכמה מקומות בש"ס מוכח דהלכה כרבה בר רב הונא, חדא דאמר אמימר כולהו שייכי ברבר"ה, הרי רוב אמוראי הכי ס"ל, ואמימר גופא ע"כ ס"ל דהכי הלכתא, דאל"כ הוי לי' למימר כולהו שייכי כריב"ח דאמר כל הכרם היא פנימי, ובוודאי כולהו שייכי אליבי', אלא דאי דאמימר גופא סבר כרבר"ה, ומשו"ה מוקי כולהו כוותי'. ומסוגיא דלעיל גבי שב שמעתתא נמי מוכח הכי כנ"ל. ומדבעי רב אשי לקמן ברוב קרוע או ברוב ניטל, ומסיק דאליבא דשמואל בעי, ש"מ דלא ס"ל כריב"ח, דא"כ תפשוט ממתני', ור"א בתראה הוא. והרי"ף והרא"ש ובה"ג לא הכריעו לוודאי איסור, רק משום חומרא כריב"ח, בוודאי גם הש"ך מודה בנ"ד דמותר למכרה לעכו"ם.

וראיתי להפרי תואר ז"ל שכתב ז"ל, ואפשר שגם הרמב"ם ז"ל משום ספק נגע בה. ולענין הלכה, כיון דרוב פוסקים ראשונים ואחרונים לא פסקו הלכה כריב"ח לא מורינן בה הלכתא לאיסור, וספק מיהא הוי, עכ"ל. הרי מבואר כמ"ש, דרק משום חומרא עבדינן כריב"ח כנ"ל. שוב ראיתי בתשובת אמ"ו הגאון מהרמ"ם ז"ל שהסכים להתיר ליתן למשכון ביד נכרי ספק טריפות על י"ב חדש, ולא חיישינן לתקלה כמבואר שם, וא"כ כ"ש בנ"ד בספק פלוגתא, ובפרט שגם האוסרים לא אסרו אלא מספק, הי' נלע"ד להתיר למכור לנכרי באופן הנ"ל בתשובת חתם סופר [חיו"ד סי' ס"א וס"ב].

אמנם בזאת נסתפקתי, מחמת שהפרה שאנו דנין עלי' היא חולבת, ויש חשש שמא ימכור הנכרי לישראל החלב, הגם שבארנו דבספק פלוגתא לא חיישינן לזה, אעפ"כ ידאתי להתיר, דהמ"א כתב בריש סי' תס"ז דדוקא גבי חמץ מותר למכור מעט מעט, אבל גבי שאר איסורין לא, ולא חילק בין נתבקעו ללא נתבקעו, והטור כתב דמיירי בלא נתבקעו. ולמ"ש הש"ך דהא"ז סובר דהלכה כשמואל, רק לחומרא עבדינן כמר עוקבא, וא"כ הוי ס"ם בפלוגתא, וא"כ גם בשאר איסורין ככה"ג שרי למכור לנכרי לפי דעת הש"ך, וגם החק יעקב הסכים שם לאיסור כדעת המ"א, וצ"ע. וגם על הש"ך עצמו תמוה לכאורה, שכתב בסי' פ"ד דמשו"ה אסור למכור קמח שהתלע לנכרי, כיון דהוא אסור לכ"ע, ודעת המתירין כבלי נגד הנך

פוסקים, ודבר ידוע דכמה גדולי ראשונים סוברים דברי' בשילה באלף, ובס' ק' כתב הפלתי בפשיטות דמחמת קטנות התולעים יש בקמח כמה אלפים נגדם, וא"כ גם קמח שהתליע תליא בספק פלוגתא, ואמאי החליט הש"ך לאיסור למכור לנכרי, הא איכא ס"ס שמא הלכה דברי' בשלה באלף ומותר לגמרי, ושמא לא ימכור לישראל, וכל הפוסקים כמעט הסכימו לאיסור בקמח, וגבי דריסת הדוב הסכימו להיתר.

ומכאן זה ה' נ"ל לחלק בין בעל חי לשאר דבר מאכל, דגבי דבר מאכל דלא צריך שום מעשה להתירו, ובקל יבא לאכלה, איכא למיחש טובא שמא ימכרנה לישראל ויאכלנה, אבל בעל חי דצריך תיקון גדול, שחיטה ומליחה עד שבא לאכילה, לא חיישינן כל כך, דאולי יתוודע לו בתוך הזמן, וכה"ג מחלק הסולת למנחה בין בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה דחיישינן לתקלה, ובעוף ספק דרוסה מותר להשהותה כ"א יום, וגם הגאון מהרמ"ם הוכיר סברא זו בתשובה הנ"ל. וגם לפי מ"ש המ"א שם דחיישינן שמא יתנו לישראל אוהבו במתנה, ג"כ יותר יש לחוש בדבר מאכל שיתן לו דבר מיעוט, אבל בהמה או עוף לא חיישינן כל כך שיתן לו במתנה, והרעת מכריע. ואפשר דמשו"ה הקילו גבי בעל חי דמותר למכור בספק פלוגתא, ובדבר מאכל החמירו אפי' בספק פלוגתא.

ולפ"ו בנ"ד דהפרה שאנו דנין עלי' נותנת חלב הרבה, וכמה ישראל לוקחין חלב אצל העכו"ם, והשומעים לקול מורים עומדים שם בשעת החליבה, ובעו"ה כמה מפריצי עמינו אין מדקדקים ולוקחים סתם חלב ואין בירינו למחות, אפשר ראיכא למיחש טובא שלא יבוא לידי תקלה. ובתחלה אמרתי שיפסוק מלחלוב הפרה איזה ימים עד אשר יסתמו קני החלב כשבוע הבהמה, ואח"כ ימכור אותה לנכרי, רק מחמת גורל הצער בעל הפרה אשר כמעט התפרנס עצמו מחלב הפרה אשר מכר, והפסד גדול הוא, ובהפסד מרובה הסכים המנחת יעקב גבי קמח להתיר למכור לנכרי, אפשר לצדד גם כאן להקל, כי אינו דומה אם ימכור אותה או יחליף אותה בעוד שהיא חולבת, או אינה חולבת, ועד היום לא הוריתי בה כלום, והפרה עורנה בבית בעלי', ומוכר החלב לעכו"ם, עד אשר יגיע אלינו דברי כבוד הגאון נ"י להאיר עינינו בתורת ד'. ובקשתי שטוחה מכבודו הרמה והנשאה שישב לנו על המוקדם, כדי שלא יעמוד בעל הפרה באיסור דרבנן אשר גזרו חז"ל משום תקלה. דברי השואב בין משאבי ים התלמוד ומצפה לדברי חכמים.

ובהדי שותא פילכה, אפיל תחינתי לפני כת"ה, בני הנחמד המשכיל כמר משה צבי שיחי' חשקה נפשו באהבה לשקוד על דלתי בית מדרשו לבקש תורה מפי כבוד הגאון נ"י, והוא כלי מוכשר לקבל תורה ויראת השם בלבו, כי כן הרגלתי אותו מעודו, ומהראוי ה' לכוא בעצמי לקבל פני כת"ה, אמנם מחמת דוחק העתים ויוקר הזמן לקטני ערך כמוני, יערב נא עתירתי מרחוק לפני כבודו הרמה והנשאה, לחסות אותו בצל כנפי תורתו הקדושה, ולשים עיניו עליו לטובה ולהופיע עליו מזיו תורתו, ואקוה שיקבל נחת רוח מאתו, כי קטן זה גדול יהי' בעזה"י.

דברי המתאבק בעפר רגלי החכמים,

הק' יצחק אייזיק בן מה"ו יוסף משה זללה"ה פרידמאן

חונה פה הנ"ל והגליל

בדין מומר לחלל שבת

מהגאון מוה"ר שלום קוטנא אבד"ק אייזנשטאט זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. אי"ש [=אייזנשטאט] יום ה' פ' משפטים שנת תרנ"א לפ"ק.

שלום וברכה לכבוד אהובי גיסי הרב הגדול המפואר, איש צדיק תמים ומלא ברכת ה' כש"ת כמו"ה נח ברוך פישער הרב אבד"ק מילכדארף נ"י והמחוזות תע"א⁽²⁾.

אחד"ש. הנה לזאת יסלח לי כבוד אהובי גיסי הרב נ"י, אחרתי עד כה בתשובתי, וביותר בענין הלכה, כי לא הייתי בביתי ובחומותי ב' ימים, וההכרח לא יגונה. - הנה ע"ד יזקת יבמה לג' אחין, והגדול מהם הוא מחלל שבת בפרהסיא, והשני איש ירא אלקים, ודעתו אף שמצות חליצה על הגדול, עכ"ז אם הגדול מחלל שבת, השני קודם. וחילי' דידיו, יען שמבואר בשו"ע אה"ע סי' קנ"ד סעיף ד' שאם יש ב' אחין, הראשון מומר והשני יהודי, היהודי קודם, אלו דבריו.

הקשה לשאל, כי לא פירש במה ועל מה החליט בדעתו שהגדול מן האחים הוא דינו כמומר, שכ' בשו"ע שהוא עוזב דת ממש, והנה מסר לן כבוד גיסי הרב נ"י כמה מקומות בשו"ע אשר שם נאמר, והא עפ"י גמ' חולין דף ה' ועירובין דף ס"ט, דהמחלל שבת בפרהסיא הוא כמומר לכל התורה, אך כל זה נאמר דרך כלל, וכמו שפי' רש"י (חולין דף ה') טעמא דמלתא דמומר לחלל שבת שזה בזה למומר לע"ז, אבל לרון בפשטות להחזיק איש כמומר לכל התורה, יקשה מאוד.

וכבר העלו מגדולי זמננו ג"כ כמה וכמה רבנים בענין זה, אבל במח"כ לא בררו הענין כפי חומר הנושא, ודאי על כל דבר שאנו דנין על פי נאמנותם והכשרם לעשות לנו, ר"ל שיהיו רבנים שוחטים סופרים ממונים על הקהל, משגיחים על עשיית המצות וכאלה, יש להזהר מאוד, אבל להרחיקם הלאה מן חבורת ולהקט ישראל, בזה לבי לא כן ידמה, ואם חששו ושקלו בפלס ומאזני משפט בדין ואיסור, וחשו לצורך גדול והפסד מדובה, וכי יש צורך יותר והפסד והיוק יותר רם ונשגב, מרחיית איש אחד מישראל, וכמה מכשולות ח"ו יבואו גם עד"ז, והוא חומרא דאתי לידי קולא, לכן צריך לפשט הדבר ממעשי האיש ופקודתו, עד כמה ירד אחורנית לפקר ולכפור ולעשות בשאט נפש להיות עברין נגד התורה והמצוה, עד שיגזר עליו שיצא מכלל הברית, עד שאינו יכול לקיים המצוה לנפשי, שהוא אינו בן ברית ולדעתו דנפשי עבד.

ובלי ספק ידע כבוד גיסי הרב נ"י כי עטרת ראשנו א"ח הרה"ג הצדיק(ה') ה' יאריך ימיו, בקנאותו קנאת ה' צבאות ובהתלהבות יראתו הטהורה אשר כאש

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קב"ד עמוד נ"ג. - מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלקער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ב עמוד ל"ח.

(3) הוא חותנם הגאון מוה"ר ידידי' ג-מליב פישער זצ"ל. - כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ו עמוד ט"ו.

תמיד תוקד על מזבח לבו ומים רבות לא יכבו מציון אהבתו, חשב לומר שאסור לשחוט בעבור עבריו ביו"ט, דממועט מלכם ולא לעכו"ם, דמומר לחלל שבת עשאוהו כנכרי לכל דברים, ויעיין תשו' מהר"ם שיק ז"ל או"ח סי' רפ"א שהאריך שם בפלפול, וגם הג' הצדיק מוהר"ח סופר ז"ל האריך הרבה בענין זה, אמנם לא נתבררה הלכה זו כל הצורך, ויש לזהר מאוד שלא ידח ממנו נדח, ולא אאריך בזה יותר, אחרי כי באמת כמעט הרבתי אמרים יותר מן הצורך לדון בענין שלפנינו. ולא אתעורר רק על דבר זה, כי אם ח"ו נחליט לומר שהעבריינים אשר בעוה"ר בתוכנו, כמומרים יחשבו אף המה, וא"כ מצד הדין לא יוכלו לגרש ע"י שליח, וכמה כרכורים עשו למצוא היתר למומר עוזב דת, שבאמת יצא מכלל הדת ואינו בן ברית, אם יגרש את אשתו, והמציאו המצאות לתת ראשון את הגט ליד השליח, להיות דינו כעד האשה, ואח"כ ליטלו ממנו ולעשותו שליח הולכה, ומי שמע כזאת שעשו ועושין בן להעבריינים אשר כולם בשם יקראו מומרים לחלל שבת, וכמעט הי' צריכה בריקה מאוד מאוד, מצד הדין לא מצד חומרא, לרבך במשפחות, אם הוא זרע קודש ולא בני גרושות העבריינים שנגרשו מבעליהם ע"י שליח, ועיין בס' גט פשוט סי' קכ"ג עמד קצת על המחקר, וכן בס' בית מאיר סי' קכ"ג, וגם הביאו דברי הפני משה שאינו לפני.

אמת הדבר שרציתי אני לומר לכאורה, אפי' במשומד עוזב הדת שבודאי אינו בכלל בני ברית, וממילא אינו בשליחות דילפינן מתרומה מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, אבל כל זה בעלמא, אבל בגט, דהתורה אמרה כי יקח איש אשה, ומדבר בכל איש שישנו בקידושין, ומדברת והולכת, והי' אם לא תמצא חן בעיניו ונתן לה ספר כריתות ושלחה מביתו, ומוזה הכתוב תלמוד שיכול לשלחה ע"י אחר, הנה לא אמרה תורה שיעשה שליח, דאז הדבר תלוי אם יוכל לעשות שליח, אבל כיון שהתורה גלתה שישלחה, ר"ל כל איש אשר ממנו דיבר הכתוב שהוא בר קידושין, וא"כ ודאי שיכול לשלחה ע"י אחר, וכבר הי' אפשר לומר דגם אין צריך שליחות כלל, ועיין במקנה קידושין בסוגיא דשליחות, דודאי זה שאמרינן דשלוחו של אדם כמותו ממש, באמת לא נוכל לילף מגט, ואני הארכתי בסוגיא דשליחות לתרץ שיטת הרי"ף בזה, ולא שייך לומר בכל התורה, בפסוק שכתוב בגירושין שיכול לשלוח הגט ע"י אחר, שנתמעט בדרשה שכתוב בתרומה, ששם צריך להיות בן ברית, בהרמת תרומה כתוב שצריך להיות כמו המשלח בן ברית, וכל הנלמד מתרומה ג"כ כמו אלה, אבל בגירושין דכתבה התורה בפ' שיכול לשלוח הגט ע"י אחר, ממילא משמע שאין צריך להיות שליח בתוקפו ובחזקתו כמו גבי תרומה, או גבי קרבן פסח שנאמר ושחטו אותו כל קהל ישראל, דהלמוד יוצא מתיבת כל, ששוחט אחד בשליחות הקהל הרי הוא כמותו, וכמו שכתבו התוס' בניטין דף כ"ב דאין צריך שליחות לכתוב הגט, וכן סוברים לחקת ראשונים, כמו כן נוכל לומר דגם בשליחות הגט אין צריך להיות שליח כמותו ממש, רק שישלחו לדעתו לקיים כל פרטי הדינים שנאמרו במסירת הגט, אבל אינו צריך להיות ממש כמותו בן ברית, וצע"ג.

וחפשתי חפש מחופש כי ה' קשה בעיני שלא העיר על זה עוד איש. והנה אמת שכן מצאתי בתשו' ב"י דיני גיטין ונידושים סי' י' דנגע הרב השואל בקצה המטה בחקירה זו, והרב ב"י משיב עליו, אבל שמה כל הענין סובב והולך כיון שאתה מחזיקו לבעל קידושין, כמו כן אתה מחזיקו לבן ברית, וא"כ יכול לגרשו ע"י שליח, וכ' שם אריכות גדולה. אבל לפענ"ד אין הענין תלוי בקידושין אם הוא מכתה בן ברית, שאף אם ע"י כפירתו והשתמורתו יצא מכלל בן ברית, דאף בן שנולד מנכרי מאשה ישראלית שנשתמדה חוששין לקידושין, דהקידושין בורע ישראל תלוי ויש לו קידושין, וכיון שנכלל בכלל קידושין, נכלל ג"כ בפסוקים האמורים בגירושין, והרי רבתה תורה שיכול לגרש ע"י אחר, וצ"ע ק.

והנה לפי מה שהעלו בתוס' גיטין דף כ"ג, א"צ שליחות בכתובת הגט, רק כיון דצריך לשמה, אי אפשר בלתי ציווי הבעל, וא"כ קשה, דמספקי בקידושין דף ט' ע"ב, כתבו לשמה ושלא מדעתה, איך משכחת זה, דכיון דאין מדעתה לא יכול להיות לשמה לפ"ד התוס'. אמנם אנכי תירצתי דלכאורה באמת יש להבין מה זה האריכות שמה אימא מעמא דידי ואימא מעמא רידהו, ופסקינן דהוי ספק קידושין. אלא דנראה דזה גופא הצייר אשר עליו סובב הולך הספק, דמעמא רידהו הוא לחלק דמאחר ריצאה יכול לכתוב לשמה בלא דעתה, דבע"כ מתגרשת, א"כ עכ"פ משכחת ענין לשמה שהוא צריך ג"כ בגט לשמה של אשה, כמו כן בגט דידי בעינן דעת מקנה, וא"כ כמו בגט שצריך ידיעת וציווי הבעל, וזולת זה אינו לשמו, כמו כן הוא ג"כ בקידושין, ועיין ר"ן מס' נדרים דף ל' שהאשה מפקעת את עצמה בקידושין, וא"כ זה הוי מקום הספק, ודו"ק.

והנה שורש הדבר הוא, במה שמסיק בגמ' חולין דף ה' מכם ולא כולכם להוציא את המומר, מכם, בכס חלקתי ולא באומות, ופרכינן בגמ' והא מהכא נפקא מהתם נפקא. והקשו בתוס' (ד"ה מעם), אדרבה הך פליגא וכו' ועיין שם, ורש"י נזהר מזה וכתב בד"ה והא מהכא נפקא, דאין מקבלין קרבן מן המומרים, וכל דברי הגמ' צריכין פירוש. אבל נראה דהא הילפותא נאמרה בתו"כ ויליף לי' מדסמך לי' אדם כי יקריב מכם לבני ישראל הנאמר מקודם, ומדבה מאדם גרים, וממעט מכם מומרים, ואמרו ומה חזית לרבות את הגרים ולמעט את המומרים, מרבה אני את הגרים משנכנסו לברית. ומוציא אני את המומרים שיצאו מברית, וא"כ זה הפירוש, דבר אל בני ישראל, כל מי שמדבק לבני ישראל, ר"ל את הגרים, ומוציא אני מי שנבדל מעדה המה המומרים, לכן יתכן שממעט רק או מומר לכל התורה כולה או לחלל שבת ולע"ז שהוא כמכחיש לכל התורה, ומיושבת הצעת הגמ'. ופריך, והא מהכא נפקא מהתם נפקא, ד"ל דבאמת תקשה המיתבי, ותי' חרא בעולה וחרא בחטאת, דבנדרבה מקבלין דוקא מהרבקים בברית, ואין מקבילים מהיוצאים מברית, וע"כ רעשו תשובה קודם הבאת קרבן רלא להוי זבח רשעים. עכ"פ משמע דמומר לרבר א' אינו יוצא מהברית, ומומר לחלל שבת עד שלא יקרא בן ברית, הוא שמכחיש בברית שמים וארץ, וזהו שמדקדק בדברי רש"י לפי הגהת מהר"ם א"ש, והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקד שלא שבת הקב"ה וכו', ועיין

היטיב. ויעיין מג"א סי' קפ"ט ובאבן העזר, ובאריכות נפלא של גט פשוט סי' קכ"ג מס"ק עד ס"ק ד', ובדברי בית מאיר ופרי חדש.

מכל זה נראה, שלדון על איש שאינו בן ברית בדבר שנוגע לעצמו הוא ענין חמור מאוד, להיותו חשוב יוצא מן הכלל, ואינו מכנס, לכן ודאי אם האיש המדובר ממנו הוא מומר הממרה בחילול ש"ק כופר ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית, והוא זה שאינו שומר מצוה אחת בש"ק הנוגע לשביתה ולמצותה, אז הוא ככופר בכל התורה ואינו ראוי לחלוץ ואינו בן ברית, אבל אם אך לתאווה יבקש, נפרד מעדת יראים שומרי מצות, מודה במקצת ואשתמושי קא משתמט ..., ה' ירחם, יצא הוא מכלל כל נאמנות שצריך לבר ישראל, אין לו חלק ונחלה להיות מוציא את המחויבים במצות, אבל לא נוכל לומר שיצא מכלל הדת ואינו מכנס, וידבר על לבו לברר לו גודל האיסור אם אינו מכון בכל לב להוציא אסורה בכושרות לפתח חרצובת, ואם ישמע ויאבה ויעשה חליצה כפי הדין, ממילא נראה כי עוד בושה בו, ואם ימאס בזה, הלא הוא פרק ממנו עול קיום המצוה, ויבוא אחיו הצעיר ויקיים המצוה כהלכתה, וה' ישמרנו ויצילנו שלא תבואנה בנות ישראל לירי חו"י.

וע"ד קושיתו על הלחם משנה, ככל הדברים וכל החזיון, כן הקשה ג"כ בס' גט פשוט, ובס' בית מאיר במקומו, ויעיין עליהם. והשואל בב"י תשובה י' אשר ציינתי כבר, גם הוא עמד ממש על המחקר, ומיישב היטיב לשון הרמב"ם, ויעיין עליהם. ואני כתבתי בחפזי, ופשיטא שלא יסמוך עלי למעשה כבוד גיסי הרב נ"י, ובלי ספק הציע הענין לפני גדולים וקנים ה"י, ובעצתם ילך בטח. ויהי ה' עמו ומעשי ידיו כוננה עליו ובכל דבריו ישכיל ויצליח.

כ... ועתירת לב גיסי אוה"נ הדו"ש כל הימים, המוטרד מאוד,

הצעיר שלום קוטנא

ויען כי אין לי העתק מדברים אלה אשר חותם רשמי החפזון חקוק עליהם, עכ"ז ייטיב נא כבוד גיסי הרב עמדי לשלחם לי לחזרה, ולהודיעני דעתו בזה. הנ"ל

אודות הספרים אשר רמז לי, הנה זה איזה חרשים שלחו לי בני הרב הגדול המנוח מו"ה משה ליב כ"ץ זצ"ל שהי' ראב"ד דק"ק נ"ש, רשימת הספרים אשר הניח אחריו ברכה, ואנכי אשר כל ימי הייתי להנ"ל אוהב מאוד ומשכתי חסד וטוב גם לבניו הבאים אחריו, וגם המה ינועו אחרי כאחרי אוהב ומטיב, לכן רשמתי להם מחיר הספרים בקירוב, למען לא יעשוקו אותם המוכרי ספרים ולא יוננו אותם במחיר זול מאוד, ימחול לכתוב אליהם ויפרש להם את הספרים אשר הוא צריך ויקבלם במחיר זול, ואם יצטרך להמתנת זמן לשלם יודיעני, ואני אכתוב להם ויעשו כרצונם.

הנ"ל

מכתב מהגאון מוה"ר יהושע בוקסבוים הי"ד אבד"ק גאלאנשא

ב"ה.

אלף שלומים, מגבהי מרומים, יחדיו יהיו תמים, על ראש גבר בגוברין,
מוכתר בנימוסין, מעוטר בקילוסין, הרה"ג זך הרעיון לובש צדקה
כשריון וכו' מו"ה אלי' יונג שליט"א נשיא דחברת תומכי תורה בעיר
נעוויארק, וסיעת מרחמוהי הרה"ג הצ' וכו' מו"ה אברהם צבי פר"מ
שליט"א מנהל ומזכיר חברה הנ"ל, ה' עליהם יהיו עמו"ש.

אחרש"ת הדר"ג ברגשי כבוד, באתי בזה לאשר קבלת 250 פעננע לתמיכת
ישיבתנו הע"י ברכ תורה מקרב ולב עמוק. - ואודות השמועה שנתבטלו הישיבות
ח"ו, אוכל ב"ה להשקיט רוחם כי לא כנים הרברים, ואגיד להדר"ג נ"י תוכן
הדברים, באשר נשתנו גבולות המדינות, אותן התלמידים אשר מחוץ למדינה לא
ניתן להם רשות להתגורר בישיבה, וגם מפחד וחמת המציק ה' ירחם, נתייראו
התלמידים קצתם לבוא, ואולי יש ישיבות אחרים אשר סוגרו שערי' מעלילה
שהבית המדרש קטן וכדומה, (מה שגם בשאר זמנים איתרמי כזאת מרשעת של
פקיד רשע, כפי ששמעתי שיש ישיבת פעהרדיארמאט נפסקה באמצע החורף,
ועתה שמעתי כי נתחדשה ב"ה), או באיזה מקום אשר הרב נ"י דעתו ליסע ולא
קיבל הבחורים, אבל ידעתי בבירור שבסביבותינו הישיבות על מכונו הראשון,
דהיינו לדוגמא בנייטרא יש ישיבה, בסערדאהעל, בסערעד, בפאפא, בוואיטצען,
וכדומה.

הן אמת שלדאבוננו נתמעטו מספר התלמידים, באשר נתקיים הכתוב
משמים וכו' ארץ יראה, וישנם אבות שאינם מניחים בניהם לחזור עד שקמה הארץ
בעזה"י. והשנית, גורל המר של מצב הפרנסה ה' ירחם על אחינו, יאמינו לי כבוד
הדר"ג נ"י שפנו אלי עוד בימי הפסח תלמידים להמונים שי', והשבתי להם שאין
ביכולתי לקבל אותם כי אין לנו תמיכה שהי' לנו מקום, עכ"ז נתקבצו תלמידים
מספר מאה הי"ו, ואותן תלמידים מריספיכסקא? בתחלת הזמן לא ניתן להם רשות
לעזוב מקומם מטעם המדינה.

ובאמת מה אומר לרבותי הנכבדים שי', כי אין לתאר ולשער את גורל
מסירת הנפ"ש של התלמידים הבאים כעת לישיבה, כי יודעים כי לחץ ודחק גדול
גורלם, והמה נתונים ממש ללעג ולקלס ולמכה ולחרפה על כל פסיעה ופסיעה,
ובפרט אותם שגושאים פיאות וזקן, ממש כמו שמתאר הפייטן בהושענא רבה אום

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ח. - מכתב זה והבא אחריו, הגיעו
אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן.
ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

אני חומה וכו'. אולי היו אחינו בית ישראל יודעים זאת, באמת היו נותנים בתשוקה וחרוה רבה כפלי בפלים, להחזיק הני ברכי רבנן דשלהי, כי באמת ראויים הם לחבק ולנשק אותם ולישא אותם על כתפיו, כי המה מוסרים נפשם על התורה בעת כזאת אשר בעוה"ד לחצי או לרוב בעלי בתים לוקחים מהם הרשיון (נעווערבע), ה' ירחם ויבטל כל גזירות קשות מעלינו ומעל כל ב"י בקרוב. כל זה כתבתי להשקוט רוחם הטהורה ולשתק קול המולה. עכ"ז הצדק את הדר"ג נ"י, ואכתוב בעוה"י למנהלי הקאנצלריי, שהמה יודיעו להדר"ג אמיתת הדברים.

ואם אמנם אדמה לבסח כי יאמנו דברי שכתבתי, אצל הדר"ג נ"י, עכ"ז ארשה נא בזה לשלוח לוסה אנוויזונג אחד של הרב הגאון דק"ק מילדאוויסעפשי, אשר בנו שלמד אצלינו שלח תמיכה לשיבתינו.

והנני בזה בתורה רבה ובדרישת שלו' בהוקרה רבה מעתיר ומתחנן שנוכל בקרוב לבשר בשורות טובות ועיניהם ועינינו יראו בקרוב ישועת ישראל גאולתם ופדות נפשם בב"א.

הק' יושע בוקסבוים חופ"ק גאלאנטא יע"א

מכתב מהגאון מוה"ר מרדכי בריסק הי"ד¹ אבר"ק טאשנאד

ב"ה.

יצו ה' את הברכה, ערוכה בכל ושמורה, אל מע"כ הרבנים הגאונים הגדולים, ובעלי בתים הגבירים הקצינים, כל אחד ואחד לפי מהללו וערכו, ראשי החבורה דתומכי תורה הי"ו, והעומד בראש הרב הגאון החכם הכולל וכו' מוה"ר אלי' יונג שליט"א ראש לראשי המסות נס"ו.

לוטה פה השובר על סך הנשלח לתמיכת הישיבה הרוממה הי"ו המתנהלת תחת השגחתי, יאושר כוחכם וחילכם לאורייתא על עסקיכם במצוה הגדולה הרוממה לחזק ברכים כושלות הני ברכי רבנן דשלהי. האמינו לי כי אין שיעור וערך למצוה אשר אתם עושים עם הישיבות אשר בהונגריא הישנה, כי אין לנו על מי להשען, כי כל התומכים והמשתדלים ברוב הארצות, רובם ככולם עוזרים

(1) נולד בשנת תרמ"ז לפ"ק בעיר טיסאדאדא במדינת אונגארן לאביו הגאון מוה"ר יהושע בריסק אבר"ק שם זצ"ל. למד בישיבתו של הגאון מוה"ר מרדכי ליב ווינקלער אבר"ק מאד זצ"ל בעמח"ם לבושי מרדכי. כשהגיע לפרקו נשא את בתו של הגאון מוה"ר שמואל זלמן וויינבערגער אבר"ק מארגארעסען זצ"ל, ונתקבל שם לדומ"ץ. בשנת תרע"ט לפ"ק נבחר לאבר"ק טאשנאד. שם יסד ישיבה גדולה ומפורסמת והעמיד בה תלמידים רבים. נרפס ממנו שו"ת מהר"ם בריסק, דרשות מהר"ם בריסק, והגהות בנין יהושע על שו"ת מהרי"א. נהרג עקה"ש ביום י"א לחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק. ד' ינקום דמו.

להישיבות אשר בפולין, אבל אין מי שיראנו על הישיבות אשר במדינתנו. הנני עומד פה עיר קטנה, עם ישיבה של שלש מאות בחורים הי"ו, רובם ככולם עניים ואין איש חולה על זה.

הנני שולח תמונה מהישיבה אשר נעשית אשתקד, אבל דעו נא רבותי, כי התמונה הלזו לא תצייר את כל הישיבה, כי ישנם כמאה בחורים אשר אבותיהם מתנהנים בדרכי החסידות אשר מקפידים שלא לעשות תמונה, מטעם שימת הדישכ"א בע"ז שאוסר לעשות צורת אדם אף כצבע וריו, מטעם זה לא אוכל לשלוח תמונה שלי, אבל אם ארע שיש נ"מ בדבר, לשלוח תמונת כל הבחורים בדיוק, אוכל להתיר דבר זה לכולם, לפי מה שהובא בדרכי תשובה סי' קמ"א ס"ק ל"ה בשם שו"ת דברי מלכאל עיי"ש, דבמקום הפסד שרי לעשות תמונה, ואין לך הפסד גדול מזה אם ארע שהתמיכה מצדכם יתדבה עיי"ו, ומבלעדו אין לקוות על תמיכה הגונה.

ועתה אבא לבקש אתכם אחי ורבותי. הן הקב"ה עוזר אותנו לבנות ביהמ"ד גדול אשר תכיל ארבע מאות בחורים, אם יהי' ה' בעזרינו שנוכל לזון אותם, והננו עומדים כעת באמצע הבנין כאשר תראו מהתמונה הסגור פה. הנני בזה ככל מיני בקשות ועתר חלות, היו נא בסערינו שנוכל לברך על המונמר ולקנות כל הצריך להאינריכטונג, הבנין של מעלה הוא בית המדרש, ושלמטה הוא מנז"א אשר שם ייוונו הבחורים. - אין ספק אצלי שיש בין מנהלי החבורה קדושה, אנשים אשר ידעו כתב ולשון הונגריה, לכן הנני שולח פה עלה אחת מהעתון הארטאדאקסי של מדינתנו, אשר בו יצוייר קצת הישיבה דפה, כי בקיץ העעל"ם שלחו מקלויזענבורג שליח לראות מהות הישיבה באיכתה וככמותה, ומשם תראו קושט דברי אמת.

ואתחנן בכל מיני בקשות, אם אפשר לעיזור אותנו עתה בסך מסויים, נא אל תמנעו מאתנו, והקב"ה יהי' בעזרכם שתוכלו להרים קרן התוה"ק בקרן בן שמן, ויקויים בכם כל היעורים הניבאים לתומכי אורייתא, כאו"נ העדינה וכחפץ מוקיר אתכם בהוקרה הראוי' לאנשים גדולים כערככם, דושו"ט כל הימים באוויית כט"ס, הק' מרדכי בלא"א מהר"י ז"ל בריסק

(2) בקובץ וילקס יוסף שנה ו' (דף ע"ה טור ב') כתוב: הגאון הקדוש מצאנו ז"ל, כאשר עבר בעיר מולדתי למרחץ אפען, והגיע זמן להתפלל, בבית אושפיזא, אמר להסיר כל תמונות וציורים מהבית, ואח"כ עמד להתפלל, עכ"ל. ובשו"ת פאת השדה להגאון מהר"ר ברוך עקפעלד אבד"ק ששום זצ"ל, בחלק ראשון סי' מ"ר, נרפס מכתבו אל רבו הגאון מהר"ר הלל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמייא זצ"ל, ובסופו כתב ז"ל: הנה מצאתי מקום לחלות את פני קדשו, יאבה נא הוד גאון אמ"ו נ"י לתת רשות לאחד מהעומדין לפניו, לצייר את פני קדשו, לחלקם כיעקב ולהפיצם בישראל, עכ"ל. והביא שם מה שהשיב לו על זה רבו הנ"ל, ז"ל: עיין פתחי תשובה י"ד סימן קמ"א אות ו' שמוהיר מאוד שלא להיות בתוך הבית צורה מצוייר ככותל או בלוח, הגם שעל פי הדין אמור רק בצורה בולטת. הגם שכמה וכמה נוהגים היתר, אפ"י אין לך להדר במצוה כזאת שיש לה עוררין, עכ"ל. ועיין עוד בזה בשו"ת צפנת פענח סי' נ"ז.

בענין היתר מצטרף לאיסור

מהרב הגאון מוה"ר פנחס סג"ל צימעטבוים הי"ד
ראב"ד ק גראסווארדיין

ב"ה. גראסווארדיין יצ"ו יום ועש"ק פנחס תרס"ו לפ"ק.

החזו"ש ולאריכות ימים, ישינו עלי ראש הבשמים, ה"ה כבוד אדמו"ר הרב הגאון החר"ף המובהק סיני ועוקר הרים פאר הדור מאוה"ג עשרת תפארת ישראל העומד לנס עמו בתורתו וצדקתו המפורסים בכל קצוי ארץ בנש"ק וכו' וכו' בקש"ת מרן מוה"ר משה הרש פוקס שליט"א⁽²⁾ אב"ד ור"מ בקהלתינו יע"א.

אחד"ש כהדר"ג שליט"א כמשפט. ראשית הידיעה היא הבריאה, הנני לבקש שימחול אא"פ להודיעני משלמו ומשלו בריאתו הטוב, כי מאוד נכספתי לדעת משלימת בריאתו הטוב, הש"י יחזקו ויאמצהו שיהי בריא ואולם לעבודתו הקדושה כה"י, (כאן יש אריכות דברים בעניני ההכשר בקהלתם, והושמט), ומחמת טרדות עש"ק אקצר בקצירת האומר שוכט"ס כנפשו היקרה וכנפש הרושת"ה בלונ"ח כה"י, והמצפה לשמוע במהרה משלימת בריאתו הטוב, המשתחוה מול כבוד הדר"ג נ"י, הכותב בנחיצה,

הק' פנחס סג"ל צימעטבוים

וכרי שלא אבא במכתב ריק בלי דברי תורה לפני כהדר"ג שליט"א אציע לפניו קושיא עצומה בסוגיא דהיתר מצטרף לאיסור, שלמד בה כהדר"ג נ"י קודם נסיעתו, ומצאתי זאת בשבוע זו בתשובה אחת מכת"ק של כ"ק הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל שסדרתי אותו לבית הדפוס⁽³⁾. והוא בנוזר דף ל"ח ע"א אמר ר' אבוהו אמר ר' אלעזר כל רביעיות שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מרביעית שבנוזר, שהרי אמרה תורה משרת, מאי איכא בין ר' יוחנן לר' אלעזר, איכא ביניהו דר' יוחנן מרבי אפי' אוכלין, ור' אלעזר משקין אין מידי אחרינא לא, עכ"ל הש"ס שם. ועל זה הביא רע"א ז"ל בשם קושית העולם, לפי' הדרא לר' אלעזר קושית הש"ס לעיל לדוכתא, דנילף שאר איסורין לענין שת' דהיתר מצטרף לאיסור מרביעית דנוזר, וליכא לשנויי משום דהוי נוזר וחטאת ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין כמו שמשני הש"ס לעיל לר' יוחנן, ההא יקדש גבי חטאת מצרך צריכי, דלא מצי למילף מנוזר, דהא בנוזר גופי' אין היתר מצטרף לאיסור רק בשתי' ולא באכילה אליבא דר' אלעזר, והוצרך למכתב קרא גבי חטאת דגם באכילה אמרינן בחטאת היתר מצטרף לאיסור, עכת"ק, והיא קושיא עצומה מאוד.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ו' עמוד פ"ו. - ב' תשובות הללו הגיעו אלינו מגניז ירדינו הרבני החסיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ז עמוד ל"ה.

(3) עיין בשו"ת רעק"א ח"ג סי' ע"ו ד"ה ואודיעך.

ועלה ברעיוני כעת בשעת הכתיבה ליישב על דרך נכון, דהר"ש בפ"ב דטבול יום הקשה, דמאי פריך הש"ס דנילף מנזיר בק"ו לכל איסורין שבתורה דהיתר מצטרף לאיסור, דלמאי נפ"מ, הא למלקות אין עונשין מן הדין, ולענין איסור לא צריך צירוף, דהא חצי שיעור בלא"ה אסור מה"ת. ותיירץ הצ"ח לפי מה שכתב המהרש"א דחצי שיעור על ידי תערובות מותר מה"ת, א"כ שפיר איצטריך למילף מנזיר בק"ו שיהי' בו איסור, עיי"ש"ה.

ועפ"י ז"ל דבר נכון, דהא דחצי שיעור ע"י תערובות מותר מה"ת, זה דוקא גבי יבש ביבש, ולא גבי לח בלח, דהא הפליתי בסימן ק"ט כתב הטעם דח"ש ע"י תערובות מותר מה"ת, משום דהטעם דח"ש אסור, דחזי לצרופי, וזה שייך בבקיען, אבל לא כשנתערב ונתבטל, דאיך שייך לצרופי, הלא כבר נתבטל. וכתב הפליתי, אך אי אמרינן חוזר וניעור, שפיר שייך בהו חזי לצרופי אם נתערב, כגון אם יפול תוך התערובות עוד איסור וא"כ חוזר וניעור, והו"ל שיעורא. ודעת הרבה מחברים בסימן צ"ט דדוקא גבי לח בלח אמרינן חוזר וניעור, ע"ש"ה, נמצא לפי"ז דבלח בלח אמרינן חוזר וניעור, ואז חצי שיעור ע"י תערובות ג"כ אסור. א"כ מיושב היטב קושיא הנ"ל, דגבי משקין דכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור לא יכול למילף מנזיר, דלמאי נפ"מ, דלאיסור, הא חצי שיעור בלא"ה אסור מה"ת, ולמלקות אין עונשין מן הדין כקושית הר"ש הנ"ל, ולכך שפיר אמרינן גבי משקין דכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור רק מנזיר, ודו"ק.

ועפ"י הנ"ל אמרתי ליישב קושית התוס' בפסחים דף מ"ה (ר"ה משום), בהא דקאמר הש"ס דהוי נזיר וחטאת ב' כתובים, ואמאי לא קאמר נזיר וחמץ, דהא ר"ע דריש כל, ע"ש"ה. ולפי"ז נחא, דהא כבר הקשו המפורשים דלמאי הוי נזיר וחטאת ב' כתובים, דהא אצטריך קרא יקדש גבי חטאת למלקות, דאי ילפינן מנזיר אין לוקין, דאין עונשין מן הדין. אך אמרתי ליישב, דהא רב אשי משני בזבחים דף צ"ז לכך לא אמרינן בחטאת ערל"ת, משום דיקדש עשה הוא, ואין עשה רוחה ל"ת ועשה, ע"ש. וידוע שיטת הריב"א בתוס' חולין קמ"א, אע"ג דאמרינן אין ערל"ת ועשה, עכ"פ הל"ת נדחה ואינו לוקה, ע"ש"ה. א"כ גבי חטאת לא שייך בלא"ה מלקות כשאכלן, ורק איסור לחוד יכול למילף מנזיר, משא"כ גבי חמץ לא הוי ב' כתובים, דאצטריך קרא למלקות כנ"ל, ודו"ק. ויש להאריך בזה עוד בעז"ה.

ב"ה. גראסווארדיין יצ"ו יום וע"ש"ק מטות ומסעי תרס"ו לפ"ק.

החזו"ש ולאריכות ימים לכבוד ארמו"ר הרב הגאון החריף המובהק
סו"ה מופה"ד מאוה"ג המפורסים לשבח בתורתו וצדקתו בנש"ק וכו'
וכו' בקש"ת מרן מו"ה משה צבי פוקס שליט"א אב"ד ור"מ בקהלתינו
ק"ק גרוו"ד יצ"ו.

אחרש"ת כבוד הר"ג שליט"א. הנני להודיעו שיקרת מכתבו השנתי לנכון
ביום ד' בשבוע זו ושמחתי מאוד בהקשבתי משלומו ומשל"ו תורתו הרמה, כה יתן
ה' וכן יוסיף שיתמיד בריאתו ויהי' בריא ואולם לעבודתו הקדושה כה"י ...

כעתירת הרו"ש ת"ה המשתחוה מול כהדר"ג נ"י והמצפה לשמוע ולהשמיע אך בשו"ט כה"י עד ביאת הגואל צדק בב"א.
הק' פנחס סג"ל צימעטבוים

ועתה באתי על דברי תורה להשתעשע בדבריו החריפים מה שכתב אלי, מה שהשיג כהדר"ג נ"י על דברי מה שאמרתי ליישב קושית ר' עקיבא איגר ז"ל עפ"י דברי הר"ש והצל"ח והפליתי לענין חצי שיעור ע"י תערובות. וע"ז כתב דברי הצל"ח ביישוב קושית הר"ש אי אפשר לומר לפי דברי הפליתי, דהא בהיתר מצטרף לאיסור ע"כ מיירי בלא נפישא התיירא, ובמחצה על מחצה לא שייכי דברי הפליתי, דאין כאן ביטול, עכת"ד היקרים.

הנה לפענ"ד צדקו דברי בעז"ה, חדא לפי גירסת הש"ס בפסחים לא גרסינן היכא דנפיש התיירא לא אמרינן היתר מצטרף לאיסור, ואפי' לגירסת הש"ס בנזיר דגרסינן היכי דנפיש התיירא לא אמרינן היתר מצטרף לאיסור, מ"מ כתבו התוס' בפסחים מ"ד ר"ה אלא מאי וכו', דרך אביו סובר כן אליבא דרבנן, אבל לר"א דפליג על רבנן בכותח הבבלי, אף אביו מודה דסובר היתר מצטרף לאיסור אפי' כשהאיסור מועט, משום דדריש כל, וכיון דגם ר"ע דריש כל גבי חמץ כר"א כמו שכתבו התוס' בפסחים מ"ה בר"ה משום דהוי נזיר וחטאת ב' כתובים, א"כ סובר ר"ע אפי' כשהאיסור מועט נמי אמרינן המל"א כמו גבי חמץ, א"כ שפיר פריך הש"ס לר"ע דלגמור מנזיר דהמל"א לענין איסור, כמש"כ הצל"ח והפליתי הנ"ל. ועוד הא הכ"מ בפ"א מהל' חמץ ומצה הוכיח מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות נזירות, דסובר דאמרינן המל"א אפי' בנפיש היתרא, ומאי דאמרינן בפרק ג' מינים דכי נפיש היתרא לא אמרינן המל"א, צריך לומר שלא ה' בנוסחת הרמב"ם, וכמדומה שראיתי בשיטת הרשב"א לפרק אלו עוברין, שהוא מדברי רבנן סבוראי, ויש הוכחה לדברי, דבסוגיית אלו עוברין לית', עכ"ל, ולפ"ז שפיר צדקו דברי ב"ה. ומ"ש כהדר"ג נ"י דבר יקר ליישב קושית רעק"א זצ"ל לפי מה שהסבירו האחרונים) פלוגתת רבי יוחנן וריש לקיש לענין חצי שיעור, דאולי לשיטתו דפליגי בסוף פרק גיד הנשה (חולין ק"ג ע"ב), לר"י הנאת גרונו אסור ולר"ל הנאת מעיו בעינן, ולפי דברי הכ"ס והח"ס זצ"ל שהביאו ראי' מרש"י סוכה מ"ט דבשתי' לכ"ע אולינן בתר הנאת גרונו, לפי"ז יש הסבר הא דסובר ר' אלעזר לחלק בין שתי' לאכילה לענין המל"א, משום דאיהו סובר כד"ל דחצי שיעור מותר מה"ת דאולינן בתר הנאת מעיו, לכך לא אמרינן באכילה המל"א, משא"כ בשתי' דאולינן בתר הנאת גרון, וח"ש אסור מה"ת, ולכך סובר ר' אלעזר דרך בשתי' אמרינן המל"א. והעלה עפ"י ליישב קושית רע"א ז"ל ברבר נחמד מאוד.

אולם גם לפני עלה ברעיוני ליישב קושיא זו עפ"י דרך זה לחלק בין אכילה לשתי' עפ"י דברי הכ"ס והח"ס הנ"ל. אמנם דחיתי זאת, כי לפי"ז יהי' מוכרח לומר דר' אלעזר סובר כריש לקיש ג"כ בזה דהנאת מעיו בעינן גבי אכילה, ומכאור

להיפך מזה בחולין דף ק"ג ע"ב בפלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש אי אולינן בתר הנאת גרוננו או מעיו, סובר ר' אלעזר כר' יוחנן דהנאת גרוננו אסור דלא כריש לקיש, ע"ש"ה ברש"י ובתוס'.

ובעת עלה ברעיוני ליישב עוד קושית רע"א וצ"ל הנ"ל עפ"י דרך זה, דהר"ש הקשה איך בעי למילף מנזיר לכל מקום שיהי' היתר מצטרף לאיסור, הא לאיסורא בלא"ה חצי שיעור אסור מה"ת, ולמלקות הא אין עונשין מן הדין. ותירץ דהוי רק גילוי מלתא ושפיר עונשין, ע"ש. ובכר הקשו המפורשים אמאי הוי רק גילוי מלתא, הא זה דבר חדש שילקה על אכילת ההיתר, ושפיר מילף הוא ולא גילוי מלתא. וכתב בחידושי הר"ם בפסחים ליישב, דהתורה אמרה לא תאכל חלב, וכה"ג אמרינן דאין אכילה פחות מכזית דלא נקרא אכילה כלל, אבל כשאוכל זית שלם ודאי נקרא הכל אכילה, כל חצי זית שבו הוא בכלל אכילה, ולכך אמרינן המל"א, דכשאוכל כזית מהיתר ומאיסור א"כ נקרא אוכל איסור, ואי אין המל"א אמרינן דצריך לאכול רק מאיסור, ושפיר הוי רק גילוי מלתא, דילפינן מנזיר דהפי' הוא שיהי' רק בכלל אכילה ולוקין עליו בכ"מ דהיתר מצטרף, דהוי כל חלב לא תאכלו, ע"ש"ה. וכל זה נוחא אי אמרינן בכל איסורין שבתורה היתר מצטרף לאיסור, שפיר אמרינן דפי' הפסוק הוא כנ"ל, אמנם לר' אלעזר דסובר דבאכילה לא אמרינן המל"א רק בשתיי' לחוד, א"כ לא יכול לומר דהוי רק גילוי מלתא בעלמא, דהא הוא דבר חדש, דיש לחלק בין אכילה לשתיי', ושוב אמרינן דלאיסור לא צריך קרא, דחצי שיעור אסור מה"ת, ולמלקות אין עונשין מן הדין כנ"ל, ודו"ק.

ועפ"י דברי הר"ם הנ"ל יש להסביר היטב דברי הטהרת הקורש בזבחים ע"ה, שכתב דהא דאמרינן המל"א זה דוקא לר"י דסובר ח"ש אסור מה"ת, אבל לר"ל דסובר ח"ש מותר מה"ת לא שייך המל"א, דח"ש איסור ג"כ היתר הוא, עי"ש"ה, ולפי דבריו הנ"ל מובן היטב החילוק. ובמקום אחר החזקתי דברי הטה"ק הלז עפ"י דברי הרמב"ן בשבועות כ"ב הובא במלמ"ל בפ"ד משבועות, שכתב הנשבע שלא יאכל דמותר לאכול ח"ש אין מצטרף בב' שבועות מכל אחד חצי זית, כיון שכל אחד בפני עצמו היתר הוא, ע"ש"ה. וא"כ הנ"ל לר"ל לפי מה דמבואר בשבועות כ"ג ע"ב דלר"ל ח"ש מאיסור הוא היתר גמור, כדאמרינן שם דלר"ל חל שבועה על נבילה דלא הוי מושבע ועומד, כגון במפרש ח"ש עיי"ש, א"כ הנ"ל כיון דח"ש מאיסור היתר גמור, א"כ היאך יכול לצרף עם היתר אחר, דשניהם היתר הם, ולכך לר"ל דסובר ח"ש מותר מה"ת לא אמרינן המל"א, ודו"ק.

ועפ"י אמרתי דבר מחודד ב"ה ליישב קושית העולם על הרבינו יקיר הובא בתוס' ע"ז דף ס"ח שמי"ש קושית התוס' שהקשו לרבי שמעון דסובר דכל שהוא למלקות, למה לי משרת להמל"א, הא כל שהוא למלקות לא צריך צירוף. ותירץ דדוקא ע"י בעין סובר רבי שמעון כל שהוא למלקות, ולא ע"י תערובות, ולכך שפיר אצטריך משרת לר"ש, ע"ש"ה. והקשו העולם שהוא נגד הש"ס בשבועות דף כ"א ע"ב דבעי למפשט דר"ע לא סובר כר"ש רכל שהוא למלקות, מהא דסובר ר"ע דנזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב, ואי כ"ש למלקות למה לי

צירוף, ע"ה. ולפי דברי הרבינו יקיר יש לחלק בין בעין לתערובות, וא"כ אין ראי' מדברי רע"ק, עיין בשעה"מ ובנוב"י ובאבני מילואים שעמדו בזה.

ועוד הקשה הח"ס ביו"ד סימן פ"ט מנייר דף ל"ז, דלר"ע משרת להיתר מצטרף לאיסור, ומכל אשר יעשה מגפן היין, לאיסור נזיר שמצטרפין אפי' בזה אחר זה, ופריך הש"ס לר"ש דכ"ש למלקות, מכל אשר יעשה למה לו, ומשני דבעי עד שיזיר מכולן. ולפי הרבינו יקיר הנ"ל מאי פריך הש"ס מכל אשר יעשה למה לו, הא אצטרף לכשנתערב חרצן עם היתר, וזג עם היתר, ואכל חצי זית מכל התערובות בזה אחר זה שנצטרפו, כמש"כ הרבינו יקיר לענין משרת, ע"ה.

ואמרתי ליישב בדרך נכון מאוד בעזה"י, דהברוך טעם בשער הכולל הסביר סברת הרבינו יקיר אמאי יש חילוק בין בעין לתערובות, עפ"י דברי הריטב"א במכות דף י"ז שכתב בשם הרמ"ה הטעם דסובר דבי שמעון דכ"ש למלקות, כיון דאכל במזיד אחשבי' לחומר האיסור להתחייב בכ"ש. וכוונתו, כיון דבח"ש בלא"ה יש איסור מה"ת, ע"כ מהני אחשבי' לחומר האיסור להתחייב מלקות, משא"כ על ידי תערובות ח"ש מותר מה"ת כמש"כ המפורשים, והוי אכילת היתר, וממילא לא שייך אחשבי' לחומר האיסור, לכך לא סובר ר"ש כ"ש למלקות בעל ידי תערובות, עכת"ר הברוך טעם.

ולפי דברי הטהרת הקורש הנ"ל דלר"ל דסובר ח"ש מותר מה"ת לא שייך המל"א, א"כ ה"נ לדין דסברין רח"ש ע"י תערובות מותר מה"ת, לא שייך המל"א, וא"כ בניזיר דאמרין דגלי קרא משרת דהמל"א, ע"כ גלי קרא גמי דבניזיר ח"ש ע"י תערובות נמי אסור, דאי חצי שיעור ע"י תערובות מותר בניזיר, לא שייך המל"א, וכיון דגלי קרא בניזיר משרת דהמל"א, ע"כ גלי נמי קרא דבניזיר ח"ש ע"י תערובות נמי אסור, וכיון דגלי קרא משרת בניזיר רח"ש ע"י תערובות נמי אסור, שוב לא צריך צירוף לר"ש אף בניזיר נמי לאחר שגלי קרא משרת, משום דשוב יכול לומר אחשבי' לחומר איסור בניזיר, אף שהוא ע"י תערובות לר"ש.

ולפי"ז מיושב היטב דברי הרבינו יקיר הנ"ל, דשפיר תירץ דלכך אצטרף משרת להמל"א בניזיר, משום דאי לא קרא משרת דהמל"א, הוי אמרין רח"ש ע"י תערובות נמי מותר בניזיר כמו בכל איסורין שבתורה, א"כ לא שייך אחשבי' לחומר האיסור, ולכך אצטרף קרא לר"ש נמי משרת להמל"א, וממילא מוכח מזה לאחר דגלי קרא משרת להמל"א, רח"ש ע"י תערובות אסור בניזיר, ושוב ל"צ צירוף לר"ש אף בניזיר, כיון דלאחר שגלתה התורה משרת להמל"א גלתה התורה נמי רח"ש על ידי תערובות נמי אסור, ושוב שייך אחשבי' אף על ידי תערובות, ושוב ל"צ צירוף לר"ש בניזיר, ודו"ק היטב.

ועפ"י? מיושב קושית העולם הנ"ל על הרבינו יקיר מגמ' שבועות הנ"ל, דשפיר הוכיח הש"ס שם דרע"ק לא סובר כר"ש דכ"ש למלקות, מרקאמר רע"ק נזיר ששרה פתו בין ויש בו כדי לצרף כזית חייב, ואם סובר כר"ש דכל שהוא למלקות ל"צ צירוף, דהא רע"ק קאמר הך דינא נמי לדין, לאחר שגלתה התורה משרת בניזיר דהמל"א, ואפ"ה סובר רע"ק דבעי השתא גמי צירוף כזית, דהא אי

סובר כר"ש דכל שהוא למלקות, ל"צ בנויר צירוף, דכיון דגלי קרא בנויר משרת דהמל"א, ע"כ ח"ש ע"י תערוכות נמי אסור, ושוב שייך אחשבי' בנויר אף על ידי תערוכות, אלא ע"כ דלא סובר רע"ק כר"ש.

ומיושב היטב קושית התוס' בשבועות שם, שהקשו דמאי ראי' מייתי מנויר, שאני התם דגלי קרא משרת דהמל"א, עש"ה. ולפי"ז נחא, דמזה ראי' דלא סובר רע"ק כר"ש, כיון דגלי קרא משרת, ואפ"ה סובר לאחר שגלתה קרא דבעי כוית, ממילא לא סובר כר"ש. ומיושב היטב קושית הח"ס הנ"ל, דשפיר פריך הש"ס לר"ש דמכל אשר יעשה מנפן למה לי לצירוף, דהא לאחר דגלתה התורה משרת בנויר, תו לא צריך צירוף בנויר לר"ש, ודו"ק היטב כי לפענ"ד הוא דבר נכון. ויש לי להאריך עוד הרבה בענין זה בעזה"י, אך מחמת נודל מרדוטי וטרדות עש"ק, ולא רציתי להמריח הרבה את כהדר"ג נ"י, ע"כ אקצר בקצירת האומר, שוכמ"ס וברכת שבתא טבא.

בסוגיא דשמא יחפה

מהרב הגאון מוה"ר אפרים בנימין גרינפעלד ז"ל הי"ד⁽¹⁾
אבד"ק רימאסעטש

במשנה גיטין דף י"ז, נכתב ביום ונחתם בלילה פסול, ור"ש מכשיר, שהי' ר"ש אומר וכו'. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ' המשניות שם, דר"ש סובר ג"כ דטעמא דתיקנו זמן בגיטין משום שמא יחפה על בת אחותו, והא דמכשיר בנכתב ביום ונחתם בלילה, משום דזנות בין יום ובין לילה לא שכיח. והקשה עליו בשער המלך, דמאי פריך שם בגמרא בשלמא לר"ל משום הכי מכשיר ר"ש, אבל לר' יוחנן מאי טעמא דר"ש דמכשיר, הא י"ל כדברי הפי' המשניות הנ"ל דאף ר"ש סובר משום שמא יחפה, ונכתב ביום ונחתם בלילה אעפ"כ כשר, משום דזנות בין יום ובין לילה לא שכיח. עוד הקשה, הא קאמר שם בגמרא דר' יוחנן אמר בפירוש דאליבא דר"ש לא קאמינא, אלמא דר"ש אפילו אליבא דר' יוחנן ס"ל דטעמא דתיקנו זמן בגיטין הוי משום פירות. שלישית הקשה,

(1) נולד בשנת תרכ"ה לפ"ק בערך לאביו הגאון מוה"ר משה יהודה ליב גרינפעלד אבד"ק רימאסעטש זצ"ל. בשנת תרמ"ז לפ"ק נשא אשה בתו של הרבני מו"ה שמעון לעפפער ז"ל סופר נאמן דק"ק בודאפעסט. בשנת תרע"א לפ"ק נתמנה למלאות מקום אביו כאבד"ק רימאסעטש. נרפסו תשובות אליו בשו"ת נטע שורק האו"ח סי' נ"ג, ובשו"ת לבושי מרדכי מהר"ת האהע"ז סי' נ"ה וסי' ע"א. נהרג עקה"ש ביום כ"ה לחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק. - חידו"ת הללו הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

הא ר' יוחנן גופא קאמר לקמן דף י"ח, דר"ש מכשיר אפילו מכאן ועד עשרה ימים, ופליג אדר"ל דקאמר דדוקא בנכתב ביום ונחתם בלילה מכשיר ר"ש, אבל מכאן ועד עשרה ימים פוסל, ואי כדברי הפי' המשניות, איך מכשיר ר"ש אליבא דר' יוחנן אפילו מכאן ועד עשרה ימים, הא בין עשרה ימים וזנות שכיח. (ועיין בשער המלך פ"א מהלכות גירושין הלכה כ"ד).

ונלפע"ר דכל הנ' קושיות מתורצים כל אחד בדרך חבירתה, ואקדים פלוגתא הראשונים בפשט איפוך ראמר בשמעתין פה, דבגמרא פריך, והא איפכא שמעינן להו, מאימתי מוציאין לפירות ר"ל אמר משעת נתינה ור"י אמר משעת כתיבה, ותירץ איפוך. וסובר בעל העיטור דקמייטא אפכינן, דלפי האמת סובר ר' יוחנן טעמא משום פירות, ור"ל ס"ל משום שמא יחפה, והרא"ש והרשב"א חולקין עליו ואמרו דבתרייתא אפכינן. וי"ל דהפי' המשניות ג"כ סובר כבעל העיטור דקמייטא אפכינן, ולפי המסקנא ס"ל לר' יוחנן דטעמא דתיקנו זמן הוא משום פירות, ור"ל ס"ל משום שמא יחפה.

ובזה יהי' מתורץ הכל, דבתחלה פריך שפיר לר' יוחנן מאי טעמא דר"ש דמכשיר, ואין לתרץ כפי' המשניות דס"ל וזנות בין יום ובין לילה לא שכיח, דהא השתא בהר"א קיימינן דר' יוחנן ס"ל הטעם משום שמא יחפה, ואליבא דר' יוחנן אי אפשר לומר כן בטעמא דר"ש, דהא ר' יוחנן לשיטתו סבירא לי' לקמן דאף מכאן ועד עשרה ימים מכשיר ר"ש, ולכן מוכרח לדחוק דאליבא דר"ש לא קאמינא. אבל לפי המסקנא ראמרין איפוך, וריש לקיש הוא דסבירא לי' דהטעם משום שמא יחפה, באמת לא קשה קושית הגמרא דאמאי מכשיר ר"ש, דיש לומר דזנות בין יום ובין לילה לא שכיח, דהא ר"ל באמת ס"ל דמכאן ועד עשרה ימים פוסל ר"ש, ולכן קאמר שפיר הפי' המשניות דאליבא דמסקנא, שפיר וי"ל דגם ר"ש ס"ל הטעם משום שמא יחפה, ואעפ"כ מכשיר בנכתב ביום ונחתם בלילה, משום דזנות בין יום ובין לילה לא שכיח, ומתורצים כל הקושיות.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

הערות במס' גיטין, ובמס' חולין

מהרב הגאון מוה"ר שמואל יעקב קאפיל הכהן קלינסבערג ז"ל⁽¹⁾
אבד"ק קאלשין

בעזה"י. קאלשין כ' אדר שנת תפא"ר לפ"ק.

ברכות שמים וברכת וכשרות החג הפסח הבע"ל לכבוד חתן בתי,
האברך החרוף ושנון, זית רענן, גזע תרשישים, כ"ש מו"ה נפתלי
רובין, ולנכדי היא זוגתו תחי' ברכה ושלו' וכ"מ.

הגיעני אגרתך ושמחתני במכתבך בדברי תורה שנאמר בה משמחי לב,
התעלה במעלות התורה כנפשך ונפש זקינוך המגעגע באהבתכם.

(א) ואשר הקשית בניטין (רף כ"ג) דבעי אם עבד נעשה שליח לקבל גט אשה
מיר בעלה, ופשיט ר' אמי ממתניתין מדקא פסיל ל' לנכרי, מכלל רעבד כשר.
והקשית דהא התוס' (ד"ה אין העבר) הקשו, דכיון דגם העבר אין נעשה שליח, א"כ
ליתני במתניתין עבד וכ"ש נכרי, ותירצו דנקט נכרי ונתגייר פסול אעפ"י שכאותו
שעה דעתו להתגייר דהוה בנכרי רבותא טפי מעבד שאין בירו להשתחרר. ולפי
דברי התוס' קשה על ר' אמי, דהאיך דייק מדקא פסיל לנכרי מכלל רעבד כשר,
הא בנכרי רבותא יותר.

לא קשה מידי, חדא, דר' אמי דוחק לו לאוקמי בנכרי ונתגייר, כיון שאיתא
במתניתין נכרי סתם. וב', דר' אמי ס"ל דמה בכך דנתגייר, מ"מ בשעת שליחות
נכרי ה', ואינו בתורת גירושין ואינו בר מצות, אבל עבד בר מצות הוא כאשה,
וא"כ אי גם עבד פסול, ה"ל לאשמעינן עבד וכ"ש נכרי. ואדרבה על דברי התוס'
קשה, כיון דכאן קיימין לר' יוחנן, וד' יוחנן ס"ל בברכות (דף מ"ז) דלעולם אינו
גר עד שימול ויטבול, א"כ מה בכך שהי' דעתו להתגייר, הא אפילו נימול ולא טבול
דינו בנכרי.

(ב) ובאמת קשה דהתוס' ה' יכולין לתרץ רבא להשמיענו נכרי דפסול אעפ"י
שמל, כיון שלא טבול דינו בנכרי, כמו שתירץ הגמרא בברכות (שם) דלכך תני
והנכרי אין מזמנין עליו, משום דבא להשמיענו הך, דאע"ג דנימול כיון שלא טבול
דינו בנכרי, וליכא למימר דכיון דכבר אשמעינן שם בברכות לא צריך להשמיענו

(1) נולד בשנת תר"ך לפ"ק בערך לאביו הרה"ח מוה"ר בנימין דוד קלינסבערג ז"ל.
הי' תלמיד מובהק של דודו הגה"צ מוה"ר משה דוד הכהן אבד"ק קאלשין זצ"ל. שימש
בתחלה כמו"ץ בק"ק קאלשין, ואח"כ בשנת תר"ס בערך נבחר לאבד"ק איוואגראד, ובשנת
תרע"פ לפ"ק נתמנה לראבד"ק לובלין, ומשם נתקבל בשנת תרע"א לפ"ק לאבד"ק קאלשין.
נרפס ממנו הגהות על ספר נחמד מזהב, והגהות על ספר חמדות דוד, וקצת מחידושי נרפסו
בקונטרס שו"ת וחידושי דברי מהרשי"ק. נפטר ביום י"ב לחודש אייר שנת תרצ"ה לפ"ק
ומנ"כ בעיר קאלשין. - מכתב זה הגיע אלינו מאת מקבל המכתב, הרב נפתלי רובין נ"י
מתל אביב, בהשתדלות ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה יהושע אשר
ווייסבלום נ"י. ישאו ברכה מאת ד'.

בכאן, זה אינו, דכבר כתבו התוס' דדרך התנא להשמיענו עוד הפעם אעפ"י שנאמר במק"א, ובפרט דמה שכתבו משום שדעתו להתגייר, מה בכך שדעתו להתגייר, הא עכשיו נכרי הוא ואינו בתורת גירושין. ומצינו כענין זה בכתובות (דף כ"ח) לענין שיהא נאמן בגירותו על מה שראה בגיתו, דת"ק ור"י בן ברוקה מחולקים, שת"ק ס"ל כיון דעכו"ם הוא לא דייק, ור"י בן ברוקה סבר כיון דדעתו לאגרוי מידק דייק, אבל זה לענין שיהי' נאמן, אבל לא לענין מה שאינו בר כריתות, מה נ"מ זה שדעתו לגיורי, וצ"ע.

ובדוחק יש לפרש דברי התוס', דהוה אמינא מה שנכרי אינו נאמן הוא משום שאינו נאמן, וא"כ היכא שנתגייר אח"כ, לר"י בן ברוקה נאמן כיון דדעתו לגיורי מידק דייק, ולזאת קמ"ל דהטעם הוא משום שאינו בר כריתות, ואף לר"י בן ברוקה אינו נאמן. אבל אין זה קושיא לר' אמי דליתני עבד, דהוא ס"ל דהטעם פשוט משום דאינו בר כריתות, וממילא אין קושיא דליתני עבד, ושפיר דייק מדקא פסיל ל' לנכרי מכלל דעבד כשר כנ"ל.

(ג) ומה שהקשית דהאין אמר דאין העבד נעשה שליח וכ"ש נכרי, הא רב אסי ס"ל בסוף פ"ד דיבמות (דף ט"ז) דנכרי שקירש בזה"ז חוששין לקידושין בדוכתי דקביעי עשרת השבטים, א"כ נכרי שהביא גט אמאי אינה מגורשת, ניהוש שמא מעשרת השבטים הוא. תשובתו בצידו, הא דחוששין לקידושין, הוא במקום דקביעי יו"ד שבטים, ושם בוודאי כמו דחוששין לקידושין כן חוששין לגיטין, דמאי שנא, אבל בסתם נכרי, לא באתרי דקביעי, פסול בין בקידושין בין בגירושין, ומתניתין איירי במקום דלא קביעי, כמובן.

(ד) ומה שהקשית בגיטין (דף ה') דמקשה לרבה דאמר בשביל שאין בקיאות לשמה, מברייתא דהמביא גט ממדינת הים ונתנו לה ולא אמר בפני נכתב ובפני נחתם אם נתקיים בחותמיו כשר ואם לאו פסול וכו', לרבה קשיא. וקשה דהא התוס' שם לעיל ד"ה אילימא חרש כתבו, ולא בעי למימר כגון אלם או שלא ראה כתיבת הגט, דא"כ ה"ל למיתני ולא אמר. ופירש המהרש"א ז"ל, דאי הוה מוקמינן באלם הוה ניהא גם לרבה מטעם דיכול לקיים עפ"י הכתב שנכתב לשמה, אבל מטעם קיום שטרות לא סגי בכתב, דהא כתיב מפיהם ולא מפי כתבם. ולפ"ז כאן בברייתא הזאת שאיתא, "ולא אמר", א"כ יוכל לאוקמי באלם, וניהא גם לרבה, וכן הקשה כזה הגאון בנו של הפנ"י ז"ל.

(ה) הנה דברי התוס' אין מובנים לכאורה, דמדוע באלם שאינו יכול לדבר הי' צריך לומר, "ולא אמר", הלא באמת אין יכול לדבר, ולכך אמר, "ואין יכול לומר", וכבר עמד בזה המהר"ם מלובלין ז"ל, וגם בספר גרש ירחים. ונראה לפרש משום "דאינו יכול לומר" יש במשמע גם פקח ונתחרש כל היכא שאינו יכול לומר בפ"נ ובפ"נ אז הדין יתקיים בחותמיו, וזה אינו, דהא בפיקח ונתחרש אין מועיל קיום חותמיו כיון דיש חשש שנכתב שלא לשמה, ולזאת הי' צ"ל, "ולא אמר", דהיינו שעדיין לא אמר, אבל יכול גם כעת לומר עפ"י הכתב, כדברי המהרש"א ז"ל לענין לשמה, רק לענין עדים יתקיים בחותמיו אין מועיל כתב, משום דדרשינן ולא מפי כתבם, ולזאת כתבו התוס' שאם איירי באלם הי' צריך לומר, "ולא אמר" כנ"ל.

(ו) ולפ"ז יהא הדין דפיקח ונתחרש לא יהא מועיל קיום חותמיו, ולפ"ז בבדייתא השני' שנאמר שם, "ולא אמר", שסיים, אם נתקיים בחותמיו כשר ואם לאו פסול הוי, לא אמרו בפ"נ ובפ"נ להחמיר עלי' אלא להקל שלא יצטרכו לקיים החתימות, ואם נוקי באלם דוקא, יקשה דהא הך בפ"נ ובפ"נ יש פעמים שהוא להחמיר, בהיותו פיקח ונתחרש, שאז לא מועיל קיום החתימות משום לשמה, וא"כ אם לא תקנו בפ"נ ובפ"נ, והוה אמרינן דסתם ספרי דדייני מגמר גמירי לשמה, ה' כשר בחתימות עדים שיהא מקוים, אבל עתה שתקנו לומר בפ"נ ובפ"נ מטעם לשמה, פסול, וע"כ גם בפיקח ונתחרש כשר מטעם דאין חוששין לטעם לשמה רק מטעם קיום, וע"כ סגי תמיד בקיום חותמיו אפילו בפיקח ונתחרש, ושפיר קשה לרבה, כן נדאה לתרץ דברי התוס'.

(ז) ועל ארבעה לו אשיבנה, מה שהקשה לרש"י (חולין ק"ט ע"א) דס"ל דמין במינו במשהו, איך יפרנס הך דרשיל"מ דלא בטיל, הא דשיל"מ הוא רק במין במינו, וא"כ בלא"ה לא בטיל מטעם מין במינו. לא קשה מידי, דהא לענין איסורים אזלינן בתר טעמא כמבואר הש"ך יור"ד צ"ח סק"ו, ולענין דשיל"מ אזלינן בתר שמא כמבואר ביו"ד סי' ק"ב ס"ג בש"ך, וא"כ אם הוא בטעם אינה שוה, ה' בטיל, כי נקדא מין בשאינו מינו, ואם הוא בשמא שוה נקדא לענין דשיל"מ מין במינו ולא בטיל. ועיין בפר"ח דאפילו במבשוא"מ יש דשיל"מ, דהיינו אם לבנו בה מאכל או נתנו בקדירה לתקן הקדירה כמבואר ביו"ד סי' ק"ב ס"א בהג"ה, ע"ש.

(ח) ומלבד זה הך דרשיל"מ הוא רק במינו, הוא מדברי הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' מאכלות אסורות שכתב, יראה לי שאפילו דשיל"מ אם נתערב בשא"מ ולא נתן טעם מותר, לא יהא חמור זה מטבל שהרי אפשר לתקנו, ואעפ"כ שלא במינו בנ"ט. והשיג עליו הראב"ד ז"ל, דמשנה שלימה היא, וע"ש בכ"מ. והפרי"ח בסי' ק"ב כתב שכיוון להמשנה סוף פ"ג דחלה, דטבל אוסר כ"ש מין במינו, וטבל הוא דשיל"מ. אך בפרק ה' מסכת עכו"ם מבואר הטעם לטבל שאסור במשהו, דכהיתרו כך איסורו, וכתבו התוס' ור"ן דאיירי כגון שאין לו טבל ממקום אחר ואין לו תקנה, דכה"נ הוה דבר שאין לו מתירין, ואף בכה"ג אוסר בכ"ש, ולהכי צריכין הטעם דכהיתרו כך איסורו, ולא סגי לן בטעמא דרשיל"מ, וא"כ מתניתין דתלה בזה, מצינן למדחי דמיידי בטבל שאין לו תקנה, ולפיכך תלה דין ריש לו מתירין במינו דווקא, ביראה לי". ולפ"ז יש לומר דמאן דס"ל מב"מ במשהו, ס"ל דרשיל"מ הוא באינו מינו ג"כ, כיון שהרמב"ם כתב רק, "יראה לי".

ורציתי להאריך בכל ענינים הנ"ל, אך אינני מופנה מכל צד, ועוד חזון למועד. תשמחני תמיד במכתבך, ובפרט בדברי תורה, ואברכך בברכה המשולשת בברכת בני אהרן ובברכת החג הקדוש הבע"ל בכשרות ודיצות, כנפש המצפה לישועת ה' מהרה כשוב ה' שבות עמו אל ההר חמד אלקים.

זקינוך דו"ש,

הק' שמואל יעקב קאפיל הכהן אב"ד בק"ק הנ"ל

זכויות דיירי בית משותף לגבי הרחבת דיור

מרדכי שטערן

דומו"ץ בכיד"צ זכרון מאיר
ור"מ בישיבת קדושת ציון דבאבוב
בני ברק

ראיתי לדון בענין דייר בבית משותף הרוצה להרחיב דירתו והשכנים מתנגדים לכך, האם יכול לבנות נגר רצון השכנים, והאם חייבים השכנים לחתום על הסכמה לרשויות וכדו' שיוכל לבנות עם היתר חוקי. וכדי לעמוד על חילוקי הדינים בזה, נדון בדברינו בחמשה אופנים השכיחים אשר יש חילוק בריניהם כמו שיתבאר. האחד, כשאחד השכנים הדר בקומה עליונה או בקומה שע"ג עמודים, רוצה להרחיב דירתו לאויר החצר מבלי שיעשה עמודים לתמוך בתוספת זו, וכל ההרחבה נעשית רק באויר השייך לשותפין. השני, כשרוצה גם לקבוע עמודים בקרקע כדי לתמוך בתוספת שבונה. והשלישי, כשגר בקומה העליונה ורוצה לסגור חלק מהחצר מדרגות שבקומה העליונה ולהרחיב בזה את דירתו. והרביעי, כשגר בקומת קרקע ורוצה להרחיב דירתו על חצר השותפין. והחמישי, דייר בקומה העליונה הרוצה לצרף חלק מהנג לדירתו ע"י פתיחת פתח יציאה מדירתו לנג ולבנות על הנג.

ונראה ריש לדון בזה מצד כמה הלכות. בראשונה מצד זכויות השותפין שיש לכל אחד מהשותפין כלפי חבירו בהשתמשות בחצר ובנכסים השייכים לשותפין. בשני' מצד הכפי' על מרת סדום. בשלישית מצד היושר. וברביעית מצד תקנת בני העיר. וזה החלי בעזרהש"ת.

(א) כתב המחבר (חו"מ סי' קס"א ס"ה), אחד מהשותפין בחצר שבקש להעמיד בה בהמה או ריחיים או לגדל בו תרנגולים, חבירו מעכב עליו, וכן שאר דברים שאין דרך בני המקום לעשותם בחצרותיהם, ככולם השותפין מעכבין זה על זה וכו'. ומדייק הסמ"ע (שם סק"ז) דמשמע הא יש דרך, דהיינו אם המנהג לעשותם בחצר הולכין אחריו ואינו יכול למחות בו. הרי דמעיקר זכויותיו של כל שותף בחצר רשאי לעשות כל דבר שנהגו בו בני אדם, ואין בכח השותף לעכב בידו מלעשותו. ואפילו העמדת ריחיים שהוא דבר קבוע במקומו רשאי לעשות, כדמשמע בשו"ע דדוקא משום שהוא נגר המנהג יכול לעכב עליו.

וא"כ גם בנדר"ד כשרוצה האחד לבנות ולהגדיל דירתו, צריך לדון בתחילה האם הוא בנדר דבר „שדרך בני המקום לעשותם בחצרותיהם" או לא. ואם דרך בני המקום לעשותו, אף כשקבוע עמודים בקרקע באופן קבוע, לא גרע מריחיים, דכשדרך בני המקום לעשותם בחצרותיהם יכול לעשות ואף שהוא קבוע ועומד, ואין זכותו של השותף לעכב עליו מלעשותו. והוא מעיקר דיני השותפות ומזכויותיו של כל שותף, לעשות בחפץ המשותף את השתמשותו, כשהוא בדרך הרגילה והמקובלת.

ואף ריש מקום לחלק דרוקא הרברים המזכרים בשו"ע שהם צרכי כל אדם ואדם, בזה הוא דאמרינן דאם מנהג בני המקום לעשותם בחצרותיהם הוי בזה סוג דיור מקובל, והוא נכלל בגדר הדיור בחצר, ולכן אי אפשר למנוע מהדייר לדור בחצר באופן הרגיל, משום שוראי על מנת כן נשתתפו לדור בחצר כדרך בני אדם, משא"כ בהרחבת דיור, אי אפשר להגדירו כסוג דיור מסויים שרגילים אנשים לדור כן, אלא כתוספת על המצב הקיים, ולא שייך בזה כ"כ דאדעתא דהכי נשתתפו, ולהיפך י"ל, דנשתתפו על מנת לדור בתנאי הדירות הקיימים ולא להוסיף עליהם. וכמו דאמרינן לגבי הוספת דיורים בחצר, דאי אפשר להוסיף דיורים משום דלאו אדעתא דהכי נשתתפו, כמו"כ יתכן דא"א להוסיף גם בגודל הדירה על חלק המשותף גם לשאר השכנים.

אמנם י"ל דגם הרחבת הדירה כשהמשפחה נתגדלה, הוא סוג השתמשות בחצר השותפין, שכל אחד מתאים דירתו לצרכיו, וכשהמשפחה גדלה מוסיף לעצמו חדרים שיוכלו כל בני המשפחה לדור בהם. ולא יגרע הוספת חדר, מבניית מחסן וכדו' בחצר הבית, כשכן הוא צורת הדיור של כל דייר. ולכן נראה שנד"ג"כ תלוי בדין הנ"ל, ודומה לריחיים. אך צריך לקבוע בודאות שזהו הרכם של בני העיר ודעתם הממוצעת של תושבי העיר, שכשהמשפחה גדלה יוסיפו לדירתם כפי האפשרי, ואז יש לדון גם בזה דאדעתא דהכי נשתתפו מתחילה ככל צרכי הדיור האחרים דאמרינן בהם דין זה. ומו"ר הגר"ש וואזנער שליט"א בתשובתו אלי בדרון זה, כתב שיש לסמוך על היתר זה רק במקום שיש "רגילות ממש", עד שנוכל לומר שאדעתא דהכי קונים ומוכרים דירות וחוביות בחצר השותפין, עיי"ש.

ומיהו אפילו כשישי רגילות ממש, אין היתר לבנות אלא במקום שאינו מפריע בבנייתו לחבירו במאומה, אבל במקום שמפריע לחבירו, יכול לעכב עליו. והוא מדינא דהבית והעלי, דהיכי דמפסיד לחבירו לא ניתנה הזכות לשותף להשתמש בחצרו ולהפסיד לחברו, וכמובא בשו"ע (סי' קס"ד ס"ו) בנפלו הבית והעלי, רצה בעל הבית לבנות ביתו בונה כשהי', ואם בא לשנות בכתלים אם חיזק אותם והרבה ברחבם יותד ממה שהיו, שומעין לו, רצה למעט ברחבם או לפחות מחזקם וכו', אין שומעין לו. וכן שם בס"ז איפכא, דבעל העלי יכול לבנות עלייתו רק באופן שלא יכביד יותר על כותל התחתון. הרי דאף שמזכותו של כל אחד לבנות ביתו ועלייתו, מ"מ א"א לבנות ולהשתמש בזכויותיו כשהוא מנרע בזה את הרבר השייך לחבירו. וה"נ בנד"ד צריך בי"ד לקבוע לפי שיקול דעתם, האם נגרע ע"י בנייתו, החפץ השייך לשותפות, משום סתימת אורו של השותף, או חוץ הבנין וכדו', ואז יוכל השותף לעכבו מלבנות ולהוסיף על דירתו, אבל בלא"ה זכותו לבנות במקום שדרך בנ"א לעשות כן בחצרותיהם, וא"צ להסכמת שאר השכנים כלל.

עוד נראה, דאף כשאין מפריע לחברו מאומה, מ"מ אין להתיר אלא כשאינו מזיק לחפץ המשותף עצמו, ורק משתמש בו, דבזה זכותו של כל שותף להשתמש, במקום שהמנהג להשתמש כן, אבל כשרוצה להזיק או לשנות את החפץ המשותף, ודאי שביד כל שותף לעכב עליו בזה, ולא עדיפא משוכר, שזכותו להשתמש בדירה

ששכר בכל אופן, ואפ"ה לא יוכל לשבור ולשנות את דירתו של המשכיר ללא הסכמתו, וכמובן.

ונמצאנו למדים שדיני היתר הבני' וזכויות ההשתמשות של כל אחד מהשותפין בחפץ המשותף, תלויים בשלשה תנאים, האחד, שיהי' המנהג לבנות או להשתמש בדברים כגון אלו שרוצה לבנות או להשתמש. ודבר זה ישתנה לפי מנהגי כל מקום ומקום, דבעיר שדרך בני המקום לבנות תוספות לדירותיהם, יכול כל שותף לבנותו ללא הסכמת שאר השכנים, ובמקום שאין דרך בני המקום להרחיב הדירות, לא יוכל אלא בהסכמת השכנים. והתנאי השני הוא, שלא יופסד חבירו ע"י בנייתו והשתמשותו, והוא דבר התלוי בחו"ד של הדיינים לקבוע בכל גדרן האם יש בזה הפרעה והיזק לשכנים באופן שיהי' בזה סיבה למנוע את השותף מלהשתמש בחצר השותפין. והשלישי, שלא ישנה את החפץ המשותף מכמו שהוא, אלא ישתמש בו בלבד.

ולפי"ז פשוט, דבחמשת האופנים המוזכרים בתחלת דברנו תלוי דינו של כל אופן במציאות הקיימת, ואיך דרך בני אדם להשתמש בחצרותיהם. ולכן באופן הראשון והשני, נראה שבעירנו בני ברוך שנהגו להרחיב הדירות כשאנו מפריע לשכנים, יכול לבנות מצד זכויות השותפין. ובאופן השלישי, דהיינו לסגור את חדר המדרגות בקומה העליונה, נראה שאינו בגדר דרך בנ"א לעשות כן. וכמו כן באופן הרביעי, בגר בקומת קרקע, אין עדיין דרך בני אדם להרחיב דירותיהם על חלק חצרים של שאר השכנים, ולכן א"א להתיר לו לעשות כן מצד זכויותיו בתורת שותף. ובאופן החמישי, כשרוצה לבנות על הגג, אף שמצד חוקי השלטון, בעל הקומה העליונה הוא היחיד הרשאי לבנות שם, ובדרך כלל מנצלים בעלי הקומה העליונה את זכותם זו ובונים שם, וא"כ אולי יש להגדירו בגדר דרך בני אדם לעשות כן בחצרותיהם, מ"מ מאחר דעצם הגג הוא דבר השייך לשותפין, א"א לשבור את הגג (כדי לעשות יציאה לגג דרך ביתו) שלא בהסכמת כל השותפין, משום דהוי שינוי בחפץ המשותף לשניהם. ולכן אם רוצה לשבור את הגג, צריך לשלם לשכנים ולקנות מהם את חלקם שבגג כדי שיוכל לשבור, אבל אם אינו משנה מאומה, אלא רוצה להשתמש בגג לבדו, שפיר יתכן דבמקום שדרך בני אדם לעשות כן, יכול להשתמש בגג אף מבלי רשות השכנים, כנלע"ד.

ולפי"ז צ"ע גם בכל היכי שמרחיבים הדירות ושוכרים קירות חיצוניים, דלפי חוקי השלטון פה, בחוק בתים משותפים, שייכים גם כל הקירות החיצוניים לכל השותפין בבנין, וא"כ לא יהיו רשאים לשבור קיר חיצוני מבלי הסכמת השכנים. אמנם לפי המבואר, שיסוד דינא דזכויות השותפין תלוי בדעתם בשעה שנשתתפו, ובכל דבר שאדעתא דהכי נשתתפו יכולים השותפין לעשות בחצר, א"כ יש מקום להסתפק, האם החוק של בתים משותפים, קובע תמיד להגדיר את ענין זכויות השותפות בבית משותף, משום דאדעתא דהכי נשתתפו, או דילמא אין דעת בנ"א המשתתפים בבית משותף להשתתף אדעתא דחוק בתים משותפים, וברובם לא ידעו כלל שישנם חוקים כאלה, וא"כ אזלינן בתר דעת בנ"א הממוצעת בדברים

אלו. וא"כ י"ל דרעת בנ"א הממוצעת היא, שבגג כולם שותפים בו, ואדעתא דהכי נשתתפו, אבל בקיר החיצון, דעת בנ"א הממוצעת הוא, ששייך לכל אחד ואחד נגר דירתו, ולכן נשתתפו אדעתא שכל אחד יוכל לעשות בקיר החיצון שכנגד דירתו כל מה שירצה, ואין כאן שובר דבר השייך לחבירו. ודבר זה עדיין צריך אצלי תלמוד.

(ב) וההשקפה השני' בדין זה היא לענ"ד מדין כפי' על מדת סדום, כבכל מקום שזה נהנה וזה לא חסר דכופין אותו על מדת סדום. וה"נ באופן שאין השכנים חסרים מאומה, יש מקום לרון מצד הכפי' להניח לדיד לבנות ולהרחיב דירתו, אף אם מצד זכויות השותפות אין לו זכות ממון בזה, דמ"מ כופין אותו על מדת סדום, שייניח לחבירו להרחיב דירתו. והנה ידועה שיטת התוס' (ב"ק כ: ד"ה הא) דאין כופין על מדת סדום לכתחילה, אולם ברמ"א (סי' שס"ג ס"ו) כתב במש"כ המחבר שם דהדר בחצר חברו דלא קיימא לאגרא וגביר דעביר למיגר אינו חייב להעלות לו שער, "ודוקא שכבר דר בו, אבל לא יוכל לכופו לכתחילה שייניחו לדור בו, אע"פ דכופין על מדת סדום במקום שזה נהנה וזה אינו חסר, ה"מ בדבר דאי בי ליהנות לא יוכל ליהנות, אבל בכה"ג ראי בעי בעל החצר ליהנות ולהרויח להשכיר חצירו ה' יכול, אלא שאינו רוצה, אין כופין אותו לעשות בחנם". ועיין בדרכי משה שהוא מדברי המרדכי והנמו"י בב"ק (כ:), עיי"ש. הרי דס"ל דאף לכתחילה הא ראין כופין, הוא דוקא כשהבעלים יכולים ליהנות אלא שאינם רוצים, אבל כשאינם יכולים ליהנות כופין אותם, ואפילו לכתחילה להניח חברו ליהנות בחנם. ואף שהגדוע ביהודה (מהדו"ב חו"מ סי' כ"ד) כתב דדברי הרמ"א אתיין דוקא לשיטת הרמב"ם (המובא בסי' קע"ד ס"א) שפסק במחלוקת רבה ורב יוסף בבבא בתרא (יב:) האם מעלינן ל' כנכסי דבר מדיון, כרבה דס"ל כופין אותו על מדת סדום, אבל להרא"ש המובא שם ברמ"א, דס"ל ריכול לטעון דמאחר דאם לא יתן למי שרוצה ליהנות יוכל לבקש ממנו תשלומין עכור זה, סגי בזה דלא יקרא מדת סדום, וא"כ גם כשאין הבעלים יכולים כלל להשתמש, מ"מ יכולים לומר דמאחר ואם לא יתנו לו להשתמש ישלם להם עכור ההשתמשות, מקרי בזה חסרים את הרויח שיכולים להרויח, עיי"ש. מיהו דבר זה עצמו הוא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש, וברמ"א שם הביא דעה שלישית, והיא רעת המרדכי, דבכה"ג אמרינן כל דאלים גבר. וא"כ גם כנ"ד יש לרון האם נפסוק באמת כל ראלים גבר, והשכן יכול להתגבר בכח, או על ידי קבלת רשיון מהשלטון וכדו', ולבנות מבלי הסכמת השכנים.

ובתחילה יש לרון היכי דיכולים הבעלים להשתמש בדבר השייך להם, ורק דאינו מיועד לתשמיש ואין להם רגילות להשתמש שם, וגם אינם יכולים להשכירם לאחרים, האם הוי כגדר דבר שאינם יכולים להשתמש שם וכופין אותם להניח לאחרים להשתמש שם בחנם, או דלמא דוקא דבר שאין לו כלל יכולת להשתמש בו, כופין אותם, אבל כשיכולים, אף שאינו עומד לכך, הוי כשאר דברים שאין כופין אותם לכתחילה.

ולכאורה ה' מקום להביא ראי' ממש"כ התוס' בב"ב (יא: ד"ה אחד) במה דאמרינן בגמ' שם, אמר רב הונא אחד מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו, בני מבוי מעכבין עליו, שמרבה עליהן את הדרך, שכתבו בשם רבנו חננאל, "כנון שיושב בסוף המבוי אצל צד הסתום, ורוצה לסתום כנגד פתחו כל רוחב המבוי, והשתא קאמר רב הונא שמעכבין עליו בני המבוי אע"פ שהם חיצונים, לפי שמרבה עליהם את הדרך, פי', רגל בני אדם, שיכולין לומר בני המבוי, כשיש רבים במבוי יכולים ליכנס עד סוף המבוי, וע"י הסתימה תרבה עלינו את הדרך ע"י בני אדם הדורכים עלינו במבוי ואף לחצרות יצטרכו ליכנס מרוב דוחק". ובגמ' מוקמינן לדינא דרב הונא כרשב"א דס"ל דחמש חצרות הפתוחות למבוי כולן משתמשות במבוי, הרי דאף שבעלי החצר החיצונה הם בעלים גם על חלק המבוי שכנגד הפנימית, מ"מ אי לאו מעמא דמרבה עליהן את הדרך לא היו יכולים לעכבו מלסתום את המבוי. ובע"כ, דאף שהם בעלים, מ"מ מאחר דממילא אינם משתמשים בכנגד הפנימית, אין בידם לעכב שיסתום החלק ההוא. והנה מה דאינם יכולים לעכב מלסתום את חלק המבוי אף שהם בעלים, צ"ל שהוא מדין המרדכי והרמ"א דכופין על מדת סדום אף לכתחילה, ואף שבגדרן דהתם אם ירצה החיצון בדוקא להשתמש בשטח שכנגד הפנימי שהוא שותף שם, יוכל להשתמש, דיכול ללכת כל יום ולעשות תשמישין דוקא במקום ההוא, ואפ"ה כייפינן ל'. הרי דמאחר דבסתמא לא משתמשים החיצונים בשטח זה כלל, נחשב המקום כאינו ראוי להשתמשות בעליו, וה"נ בכל מקום שאין דרך בעליו להשתמש שם, אף שיכולים להשתמש אם ירצו בדוקא, חשוב המקום ההוא כמו שאינם יכולים להשתמש שם, ודינו כמש"כ הרמ"א דכופין אף לכתחילה.

אולם יש לרחות, עפ"י שכתבתי בספרי אמרי מרדכי עמ"ס בב"ב (סי' י"א) לדון בגדר הקנין של בני המבוי במבוי, האם הוא בעלות גמורה כבכל חצר, ורק דלבני רה"ר יש זכות להכנס למבוי, או דמצד הקנין והבעלות הוי המבוי כשאר רה"ר ששייך לכל בני העיר, ובני המבוי אין להם בו כי אם זכות יתירה לדריסת הרגל והשתמשות. ובקצוה"ח (סי' קס"ב סק"א) אחרי שהביא מש"כ המהרש"ך (ח"ב סי' קצ"ה), כתב, "ונראה מדבריו דבמבוי י"ל חלק וזכות יותר, ומשום דהוא דבר בשותפות, משא"כ בחצר דאינו אלא להשתמש", הרי דס"ל דבמבוי הוי קנין גמור לבעלי המבוי. אבל הקצוה"ח חלק עליו שם, וכתב דהמעין בגמ' יראה להדיא דגם במבוי אין לו חלק ונחלה בגוף המבוי וכו'. ובאמת שהדברים מפורשים ברמ"ה (סי' קמ"ז ד"ה וכו' ומ"ש לענין, וד"ה וכו' ומ"ש מבוי), שכתב, "אבל מבוי שאין לבעלים זכות בו יותר משאר בני אדם מחמת עצמו של מבוי אלא מחמת החצרות הפתוחות לתוכו". ובהמשך שם, "לית להו זכותא בגוי' אלא מחמת דפתיחי פתחינהו לגוי' דקנו לי' לדריסת הרגל בעלמא וכו', ופנימי נמי דקיי"ל דיכול לסתום כנגד פתחו, לאו משום דקני לי' קנין הוא, אלא משום דזכותא דלית בה רשותא לאיניש אחרינא הוא".

וא"כ לדברי הרמ"ה והקצוה"ח, ברור דאין להביא ראי' ממבוי לנדר, די"ל שפיר דדוקא במבוי שאין החיצונים בעלים על המבוי וכל דינם אינו אלא זכות

השתמשות בלבד, לכן אי לאו דמרבא עליהם את הדרך שהוא מזכויות ההשתמשות בחלק הפנימי שלא יכנסו לחצרותיהם, לא היו יכולים לעכבו לסתום את המבוי, משום שאינו מוני מהם את זכויות ההשתמשות, דממילא אינם משתמשים שם. וזהו גם מש"כ הרמ"ה, ופנימי נמי קיי"ל דיכול לסתום כנגד פתחו וכו' משום דרוכתא דלית בה רשותא לאיניש אחרינא הוא". אבל בנדר"ד שבעלי הבית המשותף הם בעלים נמורים על המקום שרוצה לבנות שם, שוב י"ל דאין כופין אותם לתת ממונם לכתחילה אף כשאינו עומד שישתמש בו, ואף בלי סיבה דמרבא עליהם את הדרך, ויכולים לעכב בתורה בעלים לקחת את ממונם ולהשתמש בו באופן פרטי, ופשוט.

ועכ"פ אי נימא שהדין הוא כן, דבמקום שאינו רניל להשתמש חשיב כמקום שאינו יכול להשתמש בו וכופין לכתחילה, א"כ י"ל דגם בנדר"ד, לא מיבעיא במה שמשתמש באויר השייך לחצר השותפין, דהוי דבר שאין שאר השותפין יכולים כלל להשתמש בו, אלא אף במקום העמודים שיכולים להשתמש שם, מ"מ מאחר שאין מקום זה חסר במיוחד להשתמשות שאר בני החצר, ואף מבלעדיו לא תשתנה השתמשותם בחצר, (דהא בלא"ה כשיש להם טענה מתקבלת לא יכפו אותם, וכמובן). מקרי כאילו אינו עומד כלל להשתמשותם, ונחשב לנבי דינא דכופין על מדת סדום כמו שאינו יכול ליהנות מדבר שלו. וכמו"כ בדייר העליון הרוצה לצרף לדירתו חלק מחדר המדרגות, נמי כופין אותו אף לכתחילה להניח חברו להשתמש בו, משום שאין דרכם להשתמש שם. אמנם בבעל הדירה שבקומת קרקע הרוצה לבנות על חצר השותפין באופן שמונע השתמשותם מהחלק ההוא, וראי דלא שייך בזה דין כפי', דאין בזה כלל מדת סדום כשאין רוצים לתת חלק גדול מחצרים הראוי שישתמשו בו כל השכנים ועומד לכך, ואין שום סיבה לכפותו. וברוצה לבנות על הגג, נראה ג"כ דאף דאין דרכם של השכנים להשתמש בגג, מ"מ אין לו רשות לשכור גגו של חברו מדין כופין על מדת סדום, דלא מצאנו שיחייבו להפסיד ממון חברו ממש מדין כפי' על מדת סדום.

ומה דכופין על מדת סדום, אע"ג דיש טענה לכל שכן, שבשעת הבני' עושים לכלוך וכדו', דבר שאין דעת כל אחד סובלתו, והא בדיני כופין על מדת סדום קיי"ל ברא"ש (בפ"נ דכ"ב ס' ע"ב) דאפילו בקצת טענה ואע"פ שאין לו היזיק מזה, שוב אין כופין אותו, ומשום דכבר אינו בגדר מדת סדום, (וכן נקט בפשיטות גם הקצוה"ח בסימן קנ"ד סק"א, והוכיח כן מדברי התוס' ב"ב ה. יעו"ש), וא"כ גם בנדר"ד נימא דמאחר דהלכלוך וכדו' הוא וראי בגדר טענה קצת, שוב לא נכפה להניח חברו לבנות. י"ל דזה לא מקרי סיבה כלל, וכדמוכח מדברי הנמו"י בב"ק בשם הרא"ה, שמדין כופין על מדת סדום חייב את בעל החלון לסתום את החלון ולהעבירו למקום אחר, ואף שגם בזה יש לכלוך, אין השכנים מעכבין עליו. (ואולי משום דהוי דבר זמני, אינו נחשב כלפי צורך החבר לטענה, ועדיין צ"ב).

אולם בעצם היסוד שכתבנו, דהיכי דיכול להשתמש, ורק אינו עומד להשתמשותו בדרך הרגיל, מקרי כמי שאינו יכול להשתמש שם, לא מצאנו בזה דברים מפורשים, ולכן אין בידנו לסמוך על זה ולהוציא ממון מבעליו. גם מסברא

נראה, דבכה"ג דראוי להשתמשות ורק אין רגילות להשתמש שם, אינו כגדר דבר שא"א להשתמש בו, אלא דבר שיכולים להשתמש בו ואין כופין עליו לכתחלה. והוא משום דמקור האו דינא כתב הרמ"א בדרכי משה מדברי הנמוק"י בב"ק, וכנראה כונתו למה שכתב שם בשם הרא"ה דדוקא היכי שלכעל החלונות יש זכות לעכב לשכנו לבנות נגד חלונותיו, הוא דכופין לכתחלה לשנות מקום החלון, אבל היכי שרוצה להשתמש בשלו אין כופין אותו לכתחלה. הרי דיסוד דינא דכפי' לכתחלה הוא דוקא במקום שאין בזה השתמשות בשל חבירו ולקחת ממון חבירו, וכמו שבארתי בספרי אמרי מרדכי (סי' י"ד) באריכות, שיסוד דינו של הרמ"א הוא משום דברר שאינו יכול להשתמש בו אין לו בו בעלות אלא לגבי העיכוב דאחרים, ולא בגוף ההשתמשות, ולכן כשמשמש בו חבירו לא מקרי שלוקח דבר השייך לו, עיי"ש.

וכבר השריש לנו המהרשד"ם (חו"מ סי' תס"ג) שכל שאדם מוחזק בו והוא שלו, אפילו שיתנו לו במקומו דבר אחר ואפילו שיהי' יותר טוב, אין בו משום מדת סדום ואין בו משום זה נהנה וזה אינו חסר, ואין בו משום ועשית הטוב והישר, שהרי אין לוקחין ממנו של אדם מירו בע"כ, ודינא דבר מצרא לא תקנו חכמים רק ללוקח אבל למוכר לא, שלא יכופו אותו למכור נכסיו בעל כרחו. ועיי"ש שהעלה מזה באחר שרצה להעביר את הפתח למקום אחר, שהשותפין בחצר יכולין לעכבו אף שאין להם היזק מזה אלא תועלת, משום רמאחר שהוחזקו באופן זה והם בעלים על פתח זה אין כידו לכופם לכתחלה, וה"ג כגד"ד מאחר שגם החלק העליון הוא חלק משותף לכולם, אינו יכול מדין מדת סדום לעצמו ולסותמו. ולפי"ז ברור דהיכי דיכול להשתמש במקום או להשכירו, אלא שאין דרכו בכך, לא שייך להגדירו שאין לו בזה בעלות על החפץ להשתמשות עד שנכפהו לכתחלה על זה, ודו"ק.

ולמהבואר נמצינו למדים, דבאופן השני היכי שרוצה להעמיד עמודים בחצר, במקום העמודים הנ"ל הוא מקום המיועד להשתמשות כל השכנים, אף דגם מלבעדיו לא נגרע הרבה מההשתמשות בחצר, מ"מ ודאי אין לומר דשטח זה יהא נחשב כמי שאינו יכול להשתמש בו, וכמי שאין לו בו זכות השתמשות כדי לכפותו על מדת סדום. וכן באופן השלישי או החמישי כשרוצה לבנות בחלק העליון של חדר המדרגות או על הגג, שג"כ יכול להשתמש בו, אין לכפותו מדין מדת סדום להניח לחבירו להרחיב דירתו באופנים אלו. ועאכז"ב שבאופן הרביעי דהיינו בקומת קרקע לא הוי כלל מדת סדום, וא"א לכופו על השכנים שיסכימו שיבנה על חצרם המשותף.

אלא דבאופן הראשון כשרוצה להרחיב דירתו בלי שיקבע עמודים בקרקע החצר, דאז משתמש הוא רק באויר שכנגד דירתו שהוא מקום שאין בשום פנים יכולת לשכנו להשתמש שם, שייך בזה להמרדכי הדין כפי' לכתחלה על מדת סדום כמו שנתבאר ברמ"א, ולדידי' אף במקום שאין דרך בנ"א לעשות כן בחצרותיהם ויכל לבנות מבלי הסכמת השכנים דכופין אותם על מדת סדום.

אמנם הלכה למעשה נראה, דלפי מה שנתבאר לעיל בשם הנוב"י, גם בזה לא יכפו הבי"ד שהשכנים יסכימו שיבנה, אלא לכל היותר יפסקו דין דכל דאלים גבר כהשיטה בסי' קע"ד הנ"ל. ונפק"מ אם יתבע שכן זה משאר השכנים שיחתמו על הסכמה מצידם לשם קבלת רשיון לבנות מהשלטון וכדו', דאם הדין רכופין אותו על מדת סדום ויכלו לכפות גם על החתימה עצמה, (עכ"פ לדעת הבית שלמה ועוד פוסקים רכופין לחתום בכה"ג מדין כופין על מדת סדום, וא"א לבקש תמורה כספית עבור חתימה), אבל אם הדין הוא כל דאלים גבר ולא כפי' ודאית, א"כ גם זה נכלל בכלל הכרא"ג, שאינם צריכים לחתום לו על הסכמה, ואין לבי"ד לכפות ע"ז. ונראה עוד, דאם הדין הוא מצד כרא"ג בלבד, א"כ ויכלו השכנים למנוע ממנו לבנות ע"י מכתב התנגדות להשלטון וכדו' שכל זה הוא בכלל הכרא"ג בכח וכדו'.

ומיהו ידועים דברי השבות יעקב (ח"ב סי' קס"ז, והובא בפ"ת קע"ד סק"א) שכתב, "ולבי אומר לי רבזמנים הללו בגולה יש כמה חששות אם נפסוק כל דאלים גבר, וגם לפי הטעם דכל מי שהאמת אתו ימסור נפשו על דבר זה, ג"כ לא שייך בדורות הללו, שרבו האלמים שמוסרים נפשם ג"כ על ממון שאינם שלהם, א"כ היכא דלא שייך לומר חולקין וכו' יתנהגו עפ"י הגורל, עיי"ש, ואעפ"י שהוא דבר חדש, מ"מ לפי צורך שעה יש לפסוק כן, ובודאי יסכימו על זה חבירי ורבתי". ולכן גם בנד"ד נראה דיתפשו ע"י פשרנים ולא נניח את הדין לכל דאלים גבר.

ג) והנה במקום שאין דרך בני אדם לעשות כן בחצרותיהם, וא"א להתיר מדין כופין אותו על מדת סדום כמו שתבאר לעיל, יש לדון האם שייך להתיר לבנות מצד היושר, והוא מדין ועשיית השיר והטוב. דצדיק לעשות לפנים משורת הדין, וכמו"כ במקום שקלבו הצדדים בשטר בוררין שיוכלו הדיינים לפסוק גם עפ"י יושר. ועיין בפ"ת (סי' ט"ז סק"ט) שכתב, "דעכשו יותר יש לדון על פי האומד והיושר וכו' רק שיהא כוונתו לשם שמים". וא"כ צ"כ כשאין רואים שום סיבה המפריעה לשכנים שירחיב הרייד את דירתו וכדו', ואצל הדייר הוא דבר שהוא לו צורך גדול מאד, האם יש בזה ענין של ועשיית הישר והטוב, או חיוב על בי"ד לפסוק עפ"י היושר שיהא זה מותר לבנות נגד רצון השכנים.

והנה המהרשד"ם הנ"ל כתב, "שכל שאדם מוחזק בו והוא שלו אפילו שיתנו לו במקומו דבר אחר וכו' אין בו משום ועשיית הטוב והישר שהרי אין לוקחין ממונו של אדם מידו בע"כ, ודינא דבר מצרא לא תקנו חכמים רק ללוקח, אבל למוכר לא, שלא יכופו אותו למכור נכסיו בעל כרחו". ומשמע דעם כל הצורך שבדבר לתועלת האדם האחר, אין לכפות אדם שני לתת ממונו, (אא"כ מדין כפי' על הצדקה), ואין בזה עשיית הישר והטוב, וא"כ מצד דינו של השכן עצמו ליכא עשיית הישר והטוב.

אבל עדיין צ"ע האם מצד דינם של הבי"ד לפסוק עפ"י יושר צריכים לכוף את המתנגדים ללא טענה שהוא להניח לחברם להרחיב דירתו. ולענ"ד נראה דיושר היינו מה שהגדירה תורה כעשיית הישר והטוב, אבל מה שלא הגדירה תורה כעשיית ישר וטוב, אין בזה משום גדר יושר, ואין בכח בי"ד לחייבו בזה אף מצד

דיני היושר, ועדיין צ"ע בזה. ומיהו היכי דהדין הוא כל דאלים גבר ועפ"י דברי השבות יעקב אינם רוצים לפסוק כן, ודאי דשייך בזה לפשר בין הצדדים מצד היושר, וכמו שנתבאר.

(ד) אולם נראה דבמקום צורך גדול יש ביד הבי"ד לעשות תקנה קבועה ומוגדרת לבני העיר שיוכלו להרחיב דירותיהם, וכל היכי שעושים תקנה לצורך בני העיר, מחייבת התקנה את כל בני העיר לנהוג על פי', וכמש"כ הרמ"א (סי' ב' ס"א) וכן נוהגין בכל מקום שמוכי העיר בעירן כבי"ד הגדול וכו' והפקרן הפקר כפי המנהג וכו' וכ"ש אם קבלום עליהם בכל דבר". וכבר כתב המרדכי רפ"ב דב"מ בשם תשובת רבנו גרשון, "כל מי שנתמנה על הציבור הוא כאביר באבירים ופתח בדורו כשמואל בדורו, וכל מה שעשה עשוי", וכ"כ הרשב"א בתשובה תשכ"ט (סמ"ע שם). ולפי המבואר בשו"ע (סי' רל"א סכ"ח) לענין תקנות בעלי אומניות שבמדינה שיש בה חכם חשוב הממונה על הציבור כל תקנה צריכה ליעשות מדעת החכם, וכן הביא בסמ"ע (סי' ב' סק"ד) את דברי המרדכי בב"ב, "ראין רשאין בני העיר לקיים שום דבר היכא שיש דיין מומחה או אדם חשוב בעיר". וא"כ חזינן דכל עניני הממון לצורך תקנת בני העיר, נקבעין ונחתכין ע"י חכמי העיר החשובים. וא"כ גם בנ"ד יש בידי אבות בתי הדין החשובים והמקובלים אצל כל הציבור, לתקן תקנות לצורך הציבור כולו, ובכחם זה יכולים לתקן תקנה זו במקום שהצורך בזה מרובה, דהיינו כשרוב המשפחות גדלות והולכות בלע"ה, ויכולים לחייב את כל השכנים להרשות לשותפם להרחיב דירתו וכו' לרוחת בני המשפחה. אלא דבמציאות הקיימת, עדיין לא ישבו אבות בתי הדין שליט"א לתקן תקנות בענינים אלו, ואין שום תקנות מוגדרות להיושבים על מדין איך לפסוק בנדרן זה, וכל מקרה נדון בפנ"ע לפי שיקול דעתם של הדיינים, האם להרשות ולחייב את השכנים או לא, וא"כ לא שייך לחייב בענין זה מדין תקנת בני העיר הצריכה להחתך ע"י בי"ד מוכר ומקובל לכל החוגים שבעיר או ע"י כל הבתי דינים יחד, כהחלטה ברורה ובתקנה קבועה ומוגדרת.

(ה) העולה מדברנו, שבכל האופנים אם יש רגילות ממש לעשות כן, רשאי השכן לבנות ואין השכנים מעכבין בידו, וכן אם ישנה תקנת בני העיר הכל כפי התקנה. ובמקום דליכא תקנה מוגדרת, וכן אין רגילות ממש באופן הנדון, בזה הדין, דבאופן הראשון כשרוצה להרחיב דירתו לאויר החצר מבלי שיעשה עמודים לתמוך בתוספת זו, צריך לפשר ולשכנע את השכנים שיוכימו, ובשאר האופנים, אין השכנים צריכים להסכים כלל לא מצד הדין ולא מצד היושר, אלא דכרי להרבות שלום ולמנוע מחלוקת, טוב שיתווכו הדיינים בין הצדדים כתיווך בשאר עניני ממון בלבד, ולא מצד חיוב השכנים או משום צד יושר.

בדין שלג לענין טבילה ונטילת ידים

שלום דוד געללער
חבר כולל זכרון חיים ד' באבוב
ברוקלין, ניו יארק

במתני' דמקואות (פ"ז מ"א) תנן, אלו מעלין ולא פוסלין השלג והכרד וכו' א"ר עקיבא ה' ר' ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה והעידו אנשי מירבא משמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה, ע"כ. ובספור סי' ר"א הביא הב"י מחלוקת הראשונים, לדעת ר' ישמעאל לפי עדותן של אנשי מירבא שכל המקוה יכול להיות משלג, אי טובלין בשלג כמות שהוא או לאחר שיתפשר ויהי' למים דוקא. דעת הרא"ש בפרק התינוקת (הל' מקואות סי' י"ח) דאפי' עשה כל המקוה משלג או משאר דברים השנויים במשנה והביאן לתוך המקוה בכלי כשר, דלא שייך פסול שאובין אלא במים, וכן הביא הב"י שם דעת הרמב"ם (פ"ז ה"ג) שכתב אפי' הביא מ' סאה שלג בתחלה והניחן בעוקה וריסקו שם הרי זה מקוה שלם וכשר, וכן פסק בשו"ע יו"ד סי' ר"א סעיף ל'. ובס' חיבור למהרה (הל' נט"י סי' ק"ם סעיף כ', והל' מקואות כלל ב' סעיף מ"ו) מציין גם דעת הר"ן בהשנותיו, ששלג אף קודם שנימוח דינו כמים לכל דבר בין להכשיר דהיינו למכול בתוכו ובין לפסול משום שאובין אם הביאו בכלי, וכן מדייק בחיבור למהרה שם מדברי הר"ש (פ"ג דטהרות) דשלג כשהושק מקצתו למקוה הושק כולו וכל השלג הוי חיבור לענין טהרה כיון דכשר לטבילה, ודעת הראב"ד בספר בעל הנפש, דלאנשי מירבא המקוה כשר דוקא לאחר שיתפשר השלג, וקודם ההפשר לא שייך פסול שאובין בשלג כאשר נביא להלן, ולאחר שיתפשר השלג מילתא אחרתא הוא וממילא קא הוי מקוה, עכת"ד. עוד הביא הב"י שם שיטת רש"י (במס' סוכה י"ט:) שהיא כהראב"ד, דשלג מצטרף להשלים המקוה דוקא אבל אי אפשר למכול במקוה שכולו שלג.

והנה גם לדעת הת"ק דשלג מעלה ומשלים את המקוה, הקשה הראב"ד (בבעה"נ שם), דכיון דכשר להשלים המקוה, ע"כ דינו כמים, וא"כ מ"ט לא פסל בשאובין, ותיירץ משום דהוי דבר שאין עושין ממנו מקוה בתחלה אלא אצטרופי בלחוד הוא דמצטרפי לרובא דכשרים, ומשו"ה אין פוסלים בשאובה, דדוקא מקוה מים איתקש למעין לגבי הלימוד מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, אבל שאר משקים לא אתקוש, הלכך שאר משקין בשינוי מראה הוא דפסלי משום דמתחזי כמקוה של שאר משקין אבל משום שאובין לא. ולפי"ו ממילא מוכרחין ליישב אליב"ד הרא"ש והראשונים ההולכים בשיטתו, דשלג הוי דבר שעושין ממנו מקוה לכתחלה וטובלין בו אף קודם ההפשר, ועכצ"ל שסוברים דשלג דינו כמים, שהרי מקוה מים אמר רחמנא, ואם דינו כמים למה אינו פוסל משום שאובין כשמוכא בכלי.

ומרן הדברי חיים (בהל' מקואות דין מ"ד) הקשה קושיא זו לדעת המחבר שטובלין במקוה שכולו שלג, ולענין שאובין תירץ דהמחבר סובר שאין שאובה פוסלת אלא במים ולא בשלג אף שדינו כמים כמש"כ הרא"ש בפ' התינוקת הנ"ל, ולהלן נבאר סיבת הדבר. אך עוד הוסיף הדברי חיים להקשות, כי במים המובא בכלי למקוה, לבד דין פסול שאובין, יש פסול הווייתו ע"י טהרה ופסול שלא נטהוה המקוה בידי שמים והיינו תפיסת ידי אדם. ומסיק שהמכשירים טבילה בשלג המובא בכלי, היינו באופן שהי' המשכה על גבי קרקע, וכן הביא הב"י לדעת הרז"ה. ובספר חזון איש (יו"ד סי' קל"ג וקל"ח) נקט בתירוצו זה שאיירי בהמשכה, ליישב גם קושיא הראשונה למה אין השלג שמובא בכלי פוסל משום שאובין לדעת הרא"ש, וכתב כי לשיטת הראשונים שכולו שאוב מדאורייתא, אין מקום לחלק בדאורייתא בין מים לשלג, ועכצ"ל שההיתר הוא רק ע"י המשכה. וכן מפרש המעשה דאנשי מידבא שהביאו שלג בתחלה, היינו ע"י שהולוכן עם הקרקע או שנפלו מעצמן ע"י צנורות שאין להם בית קיבול.

אמנם בתשו' חת"ס (יו"ד סי' רי"ג) הלך בדרך אחר ליישב כל הקושיות דאיתנייהו בדין זה. וכתב דכל דין טהרת הטמא במקוה שאמרה תורה, הוא דוקא שלא יקבלו המים טומאה כשיבא הטמא לתוכן, דאם יקבלו טומאה ועכ"ז יעלו את הטמא מוטמאתו, א"כ יהי' ענין הטבילה חוקה מפי מפרה אדומה. וממילא כל תנאי ועניני פסולי המקוה, דהיינו דין שאובין, הווייתו ע"י טהרה וביד"ש, הם תנאים ודינים המכשירים את המים שלא יטמאו מביאת הטמא לתוכן לעת שיהיו מ' סאה בקרקע, ועל סברא זו נבנו כל הל' מקואות. ולפי"ז העלה החת"ס, בשלג וכפור שאינם לא אוכל ולא משקה ואין בהם קבלת טומאה כמבואר ברמב"ם (פ"א מהל' טומאת אוכלין הלכה כ"ב), ממילא כל פסולי מקוה הנ"ל לא שייכי בהם, ומשו"ה מותר לטבול במ' סאה שלג כמות שהוא, ואף אם לאחר שכבר יונח השלג בקרקע יתפשר ויהי' למים, מותר לטבול בהם, כי פנים חדשות בא לכאן וסוכ"ס מים אלו לא הגיעו להמקוה באחד מדרכי הפסולים, ודינם ככל מקוה של מ' סאה מים כשרים שאינם מקבלים טומאה. ונמצינו למידין, כי לדעת החת"ס הרווחנו לבאר שיטת הראשונים והמחבר הסוברים ששלג דינו כמים לגבי טבילה בתוכו כמות שהוא, עכ"ז לא שייך בו' דין שאובין ושאר הפסולים הנזכרים, וממילא אין להכריח שהכשירו ע"י המשכה דוקא. ועיין בדברי חיים (בפתיחה להל' מקואות אות ב', ובסוף הלכה ל"ו) ובחיבור לטהרה (בהקדמתו להל' מקואות), שמצינינו לסברא זו בתשו' חת"ס.

ובמשנה אחרונה בפ' המשנה דיש מעלין (פ"ז מ"א, ד"ה ולא פוסלין) מחדש דרך חדש לתרץ הקושיא למה אין פסול שאובין בשלג, כי חז"ל לא גזרו לפסול שאובין אלא במים שאין להם שום כינוס וקיום אלא בכלי אבל שלג וכפור או מלח שיש להם כינוס וקיום לעצמן לא שייך בהו דין שאובין בכלי, ומה"ט התיר ר' ישמעאל לעשות מקוה בשלג המובא ע"י כלי בתחלה, כי אין הכלי עושה פעולת קיום וכינוס השלג וממילא אין על השלג שם שאוב בכלי, עכת"ר. והנה אף

שהמשנה אחרונה לא כתב סברתו רק בענין גזירת שאובין, עכ"ז סברתו עולה שפיר גם בדין כולו שאוב אף אם ננקוט שפסול מדאורייתא, אכתי י"ל שלא שייך שם שאובין בכלי על דברים אלו שעומדים ומתקיימים בלי כלי וכמש"כ הוא עצמו לדעת ר"י שטובלין במ' סאה שלג המובא בכלי. אך הביא דעת הראב"ד בבעל הנפש במהות הפסול של כולו שאוב דאורייתא, דבאמת כלי לא כתוב בקרא ועיקר הפסול הוא אם המקוה לא נעשה ביד"ש רק בידי אדם ובאופן שהגיעו המים למקוה דרך כלים בלי שום תפיסת ידי אדם אינו פסול אלא מדרבנן, ושאר הראשונים סוברים דעיקר קפידת התורה שהמקוה יתהווה בידי שמים ולא בידי אדם היינו ע"י כלים. ולפי"ז העיר ידידי הרב יחיאל ברוך געללער נ"י, כי בשלמא מה שנוגע להפסול של שאוב בכלי מיושב שפיר עפ"ד של המ"א, אבל מה שנוגע לדין הוויתו ע"י טהרה, אכתי אפשר לדון כי סוכ"ס הובא השלג ביד"א, ולא הגיע למקוה ביד"ש. ועכ"פ לדרכיהם של החת"ס והמ"א נפקע שלג מכלל פסול שאובין, ומדויק לשון הרא"ש שהבאנו לעיל, דלא שייך פסול שאובין אלא במים, וכן הביא בתוס' רעק"א על המשנה דיש מעלין.

והש"ך (בס"ק ע"א) הקשה סתירה בדברי המחבר, דבהל' מקואות מתיר לטבול בשלג כמות שהוא, ובהל' נט"י (ס' ק"ס סעי' י"ב) כתב השלג והברד וכו' אם ריסקן עד שנעשו מים נוטלין מהם וטובלין בהם וכו', ועיין בש"ך שם שמסיק דאין לסמוך על דעת המתירים לטבול בשלג כמות שהוא, ושגם הרא"ש והרמב"ם לא התירו אלא לאחר ריסקו. והנה גם המג"א בהל' נט"י (ס"ק ט"ז) הוסיף להקשות סתירה בדעת הב"י, שבס' ר"א כתב דמותר לטבול ידיו בשלג שאינו מרוסק כיון דנט"י דרבנן, ובס' ק"ס מצריך ריסקו לגבי נטילת וטבילת ידים. ע"כ העלה המג"א שם דמש"כ המחבר אם ריסקן, קאי רק על נטילת ידים, דכשנוטל בכלי ושופך על ידו צריך ריסקו דאין נטילת ידים אלא במים, אבל לטבול ידיו במ' סאה שבקרקע שרי אף בלי ריסקו וכדעת המחבר בהל' מקואות. אך המג"א לא ביאר טעם החילוק למה באמת עולה הטבילה בשלג ולגבי נטילה מצרכינן מים דוקא, וכן הט"ז בסוף ס' קנ"ט (ס"ק כ') כתב דנט"י בשלג מכלי בעי ריסקו דוקא, ועיין בפמ"ג שכוונת הט"ז לחלק בין נטילה לטבילה וכדעת המג"א. ובחיבור לטהרה (הל' מקואות כלל ב' ס"ק מ"ו, והל' נט"י ס' ק"ס ס"ק כ') מבאר חילוקו של המג"א, דלגבי נטילה מכלי אם יטול ידיו בשלג כמות שהוא יתפזר השלג ויחסר משיעור רביעית כיון שהוא דבר יבש ואינו חיבור כאחד, משא"כ דבר לח הבא בדרך שפיכה מכלי אינו מתפזר ומתקיים השיעור רביעית בשלימותו.

מעתה אפשר להוסיף בביאור חילוקו של המג"א בין נטילה מכלי לטבילה, ע"פ סברת המשנה אחרונה הנ"ל. ונקדים כללי דיני נטילת ידים המבוארים במס' חולין (דף ק"ז.), דבעינן כלי שלם המחזיק רביעית ונעשה לקבלה, ולדעת ר' יוסי במשנה רידים (פ"א מ"ה, מובא בתוס' חולין שם ד"ה דלא אתו) בעינן גם כח נברא. ומפאת דין כלי, פסק המחבר בס' קנ"ט (סעיף י"ז) שלא יטול מהנהר מים בידו אחת ויתן על ידו השני' לפי שאין כאן לא נטילה ולא טבילה ע"כ, כי אף

שלירו הא' עלתה הטבילה אבל לידו הב' שעלי' שופך מים אין כאן לא טבילה ולא נטילה כיון שאין המים נשפכים מכלי, עיי"ש בלבו"ש ובשו"ע הרב (סעיף כ"ד). והנה תנאי וגדרי הפסול לגבי דין שאובין בכלי הפוסלים למקוה, הם הם תנאי וגדרי ההכשר המכשירים לענין נטילה מכלי, ולדוגמא דין כלי הנעשה לקבלה, לגבי פסול שאובה פוסל דוקא כלי שנעשה לקבלה, ומשו"ה שנינו במשנה (פ"ד מ"ג) סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו פוסל את המקוה מפני שלא נעשה לקבלה, וכן פסק המחבר בס' ר"א (סעיף ל"ו). ומטעם זה אין המים הנמשכים דרך שק וקופה פוסלין משום שאובין כמש"כ המחבר שם (סעיף ל"ח) ובש"ך (ס"ק פ"א) כיון שאין שק וקופה מחזיקין מים לא חשיבי בית קבול ליחשב שאובין, ולענין נטילת ידים מכלי, בעינן דוקא כלי שנעשה לקבלה ושק וקופה אינם כשר לנטילה, וכמש"כ רש"י דף ק"ז ע"א אין מלאכתן למים דרובן אין מקבלים מים ע"כ, וכדאיתא במשנה דכלים (פ"א מ"ב) אין נותנין לידים וכו' ולא במגופת החכית, והטעם ברש"י בחולין משום דאין חללה עשוי לתוכו והיינו דלא נעשה לקבלת משקין, וכן פסק המחבר בס' קנ"ט (סעיף ד').

ולפי"ז אפשר לפרש סברת המג"א, דדוקא לגבי נט"י מכלי בשלג מצריך המחבר לרסקו, כי ע"פ דברי המשנה אחרונה אין על השלג המובא בכלי שם פסול של שאוב בכלי, כיון שאין הכלי עושה פעולת הצירוף והחיבור על השלג שבתוכו שהוא דבר יבש וגוש שיש לו קיום והעמדה מצד עצמו ואין הכלי פועל להכילו, כמו כן נאמר לגבי דין נט"י דבעינן מכלי דוקא, שעל שלג ודברים יבשים אין הכלי עושה פעולה לצרפם ולכוללם יחד, כי מצד עצמם מחוברים הם, וממילא אם אין השלג מרוסק לא חשיב כנט"י מכלי, ושפיר עולה חילוקם של הט"ז והמג"א בין נט"י לטבילת ידים דמותר בשלג כמות שהוא.

בדרך זה יתיישב גם קושיא אחרת שהקשה מרן הר"ח (דין מ"ה, בסוגריים), כי בהל' מקואות פסק המחבר (סעיף ל"ג) כל שתחלת ברייתו מן המים כגון יבחושים אדומים מטבילין בו, והוא בגמ' זבחים (כב.) אמר ר"ל כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור לרביעית אינו משלים, למעוטי מאי וכו', אלא למעוטי יבחושי אדומין, אפי' בעיניהו נמי דהא תניא רשב"ג אומר כל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו וא"ר יצחק בר אברימי מטבילין בעינו של דג, וברש"י שם מפרש קושיית הגמ' אפי' בעיניהו נמי, דלמה נקט ר"ל לישנא דהשלמה הלא לגבי מקוה כשר לעשות כל המקוה מבריית המים. ואף הראשונים הסוברים דשלג כשר רק להשלמה ולהעלות המקוה אבל אין טובלין בשלג כמות שהוא, מודי דבריית המים טובלין, וא"כ הקשה הר"ח על דינו של הרמ"א בהל' נט"י (סי' ק"ס סעיף י'), כי המחבר כתב שם, נוטלים לידים בכל דבר שתחלתו מן המים, והרמ"א הוסיף, ונראה דדוקא אם רסקן דלא עדיף משלג ע"כ, ולכא"ו אם בהל' מקואות הסכים הרמ"א דבדעבד עלתה הטבילה בשלג כמות שהוא, למה מחייב לרסק את בריית המים אצל נטילת ידים.

והנה מרברי המג"א (ס"ק ט"ז) שהבאנו לעיל, משמע שתנאי הריסוק שכתב הרמ"א אצל בריית המים היינו דוקא לגבי נט"י מכלי, כי מדין זה הביא המג"א

סמך לחילוקו בין נטילה לטבילה לגבי שלג, וכן ביאר הלב"ש שם. ולפי האמור
יתכן שפיר דרוקא אצל נט"י צריכין לרסק את בריית המים רבלא זה אין הכלי
עושה פעולה להכילו. אמנם בס' קס"ב (סעיף ט') על מש"כ המחבר רצריך לזהר
שלא ישאר צרור או קיסם או שום דבר אחר על ידו לאחר ששפך מים ראשונים
דאל"כ יחצצו בעת שפיכת מים הב', וע"ז כתב המג"א (ס"ק י"ז) דמרבירי המחבר
משמע שגם בריית המים חוצץ, ועכצ"ל דהא דדינו כמים לגבי נטילה וטבילה היינו
לאחר ריסוק דוקא, עכ"ל, ומלשונו העלה הפמ"ג (בא"א ס"ק ט"ז) דבריית מים
בעי ריסוק אף לגבי טבילה. אך בחיבור לטהרה (סי' ק"ס סעיף י') כתב כי מהב"י
ומהנהגות אשר"כ בפ"ב ברכות, אשר משם מקור הדין, לא משמע כן, וגם הביא
ראי' מדלא הגי' הרמ"א כלום בהל' מקואות בדין בריית המים (סעיף ל"ג) כמו
שהגי' בדין שלג (סעיף ל') דלכתחלה צריך מיעוץ וריסוק, ע"כ דבריית המים עדיף
וטובלין בו כמות שהוא. ובחיבור לטהרה שם הקשה על לשונו של רש"י בפירוש
קו' הגמ' זבחים הנ"ל, דלכאור' קשה למה פי' רש"י קו' הגמ' אפי' בעיניהו נמי שקאי
על לשונו של ר"ל דנקט לישנא דהשלמה, עריפא הו"ל להקשות דאיך אפשר דלא
ישלים לרביעית כיון דכשרין לטבילה, ובחיבור לטהרה מיישב ע"פ המג"א הנ"ל
(בסי' ק"ס ס"ק ט"ז) דאין נט"י אלא במים, ורש"י פי' שם לרביעית אינו משלים
היינו לרביעית של נט"י, ע"כ מבאר קו' הגמ' שהיא על מה שנקט ר"ל בלשונו
לגבי טבילה כל המשלים למי מקוה, אבל על הדין של לרביעית אינו משלים שהוא
לגבי נטילה לא קשה, כיון דבריית המים בגמ' היינו קודם ריסוק.

ולפי האמור אפשר לבאר גם סברת רש"י על דרך הנ"ל, שלא יתכן לקיים
דין נטילה מכלי באופן שהנתון בתוכו הוא דבר יבש והיינו בריית המים לפני ריסוק.
ואף שנחליט שבריית המים דינו כמים לגבי טבילה, אכתי מתקיים מש"כ המחבר
(בסי' קס"ב ס"ט) שחוצץ לגבי נטילה, וכנראה מדברי שו"ע הרב שבא ליישב ב'
הדינים, דבסי' ק"ס (סעיף י"ד) פסק שטובלין בשלג ובבריית המים בשעת הרחק
כמות שהם בלי ריסוק, ובסי' קס"ב (סעיף י"ד) פסק שבריית המים חוצץ לגבי
נטילה, וכ' הטעם כיון שאינו מרוסק פסול לנטילה אין מים שניים מטהרין אותן
המים שע"ג ע"כ, ונמצינו למידין כי יתכן שחוצץ לגבי נטילה כיון שלנטילה פסול
כמות שהוא. וכן בחיבור לטהרה ביאר טעם נכון שבריית המים אף שכשר לטבילה
כמות שהוא עכ"ז חוצץ לנטילה ומעכב בשפוח"נ לגבי השקה בס' ר"א (סעיף נ"ב).
והנה בשו"ע יו"ד הביא הפמ"ג (הל' מליחה סי' ס"ט שפתי דעת ס"ק ס', והל'
תערוכות סי' ק"ה משבצות סק"א אות ו') מתשובת בית לחם יהודה שרן בדין בשר
ששהה ג' ימים במים שנקרשו אי דינו ככבוש שלא יועיל מליחה עוד, והבית לחם
יהודה רוצה להוכיח ששלג וכפור דינו כמים מהא דטובלין בקרח בס' ר"א, ומהא
דלא שייך ב' נולד בשבת (בשו"ע או"ח הל' שבת סי' ש"כ סעיף ט'), ומדין קבלת
טומאה דאם חישב הוי משקה לטומאה, וממילא י"ל דגם לגבי כבוש דינו כמים
והבשר אסור. וכנראה מרבירי הפמ"ג שם שמסכים לשיטת הבל"י להשוות הדיונים,
אך לגבי כבוש כתב שו"ל ששייך רק בדבר לח וצלול המפליט ומבליע, וכבוש לא
שייך כבוש אף שדינו כמים. והשוואה זו באמת עולה יפה בדברי המדרכי בפ' כמה

טומנין (אות ש"ל), כי לאחר שהביא דעת רש"י ברין אין מרסקין את השלג שהוא מטעם נולד, הביא שיטת הראשונים הר' שמחה והר"א מביהם ברין טבילה בשלג. ולפום דיהטא יש המשיך וקשר בין הנושאים.

אך לכאורה אין הרינים תלויים זה בזה, כי הרמב"ם פסק (בהל' שבת פכ"א הי"ג) אין מרסקין את השלג אבל מרסק הוא לתוך הכוס, וכתב המ"מ שדעת הרמב"ם כדעת הרמב"ן שהאיסור בריסוק שלג הוא משום גזירת סחיטת פירות העומדים למשקים, מדהביא דין זה אצל דיני סחיטה, וממילא מותר ליתן שלג שימוח בחמה ואין בזה משום נולד. ובהל' מקואות הביא הש"ך (בס"ק ע"א) דינו של הרמב"ם בהל' שבת, ומוזה מוכיח דלשון ריסוק בשלג היינו עד שנעשה מים, ולפי"ז גם מש"כ הרמב"ם בהל' מקואות דמ' סאה שלג שהניחו בעוקא וריסקו, היינו שהשלג נעשה למים, והרמב"ם אוסר לטבול בשלג כמות שהוא ע"כ. ולדעת הבית לחם יהודה הלא אם אין כאן נולד בשבת, ע"כ משום דשלג דינו כמים, וא"כ אדרבה היא הנותנת שהשלג יהי' כשר לטבילה. וע"כ צריכין לחלק ע"פ הגמ' במס' נדה (י"ז). שהביא האגלי טל (מלאכת דש) לבאר שיטת הרמב"ן דלא הוי נולד, מדרתנן השלג אינו אוכל ולא משקה, חישב עליו לאכילה אינו מטמא טומאת אוכלין, למשקה מטמא טומאת משקין, וכיון דמועיל ב' מחשבה בעורו שלג למשקה לכשיהי' נמוח, לא הוי נולד, [ועיין בחיבור לטהרה (כלל ב' סעיף מ"ד-מ"ו) שנושא ונותן לבאר דיני שלג ע"פ גמרא זו], אך לגבי דין טבילה במקוה, לדעת הראשונים שאין טובלין בשלג כמות שהוא, אכתי אפשר לומר שאין לו שם מקוה מים.

עולת שבת בשבתו

כא

במדרש רבה עה"פ החודש הזה לכם הה"ד ואמרת אל פרעה כה אמר ד' בני בכורי ישראל, אמר הקב"ה לפרעה הרשע, אי אתה יודע כמה חבבתי את הבכורה, שכתבתי בתורתך (דברים ט"ו) לא תעבוד בבכור שורך, וכל מי שהוא עובד בו לוקה, ואתה שלחת ירך בבכורי, דין הוא שתלקה. ויש להקשות, הרי איתא במס' בכורות (דף ט') לא תעבוד בבכור שורך אבל אתה עובד בבכור אדם, א"כ מדוע דין הוא שילקה פרעה.

אמנם י"ל, דבאמת צריכים להבין דברי הגמרא בבכורות, דהלא דברים קל וחומר, אם אסור לעבוד בבכור בהמה מצד קדושתה, כ"ש שאסור להשתמש בבכור אדם שיש בו קדושה יתירה, אך לק"מ, דאחר חטא העגל לקח הקב"ה את הכהנים והלויים תחת קדושת הבכורים, והעבודה ניתנה לכהנים, ומשום שפיר

דרשינן במס' בכורות, אבל אתה עובר בבכור אדם, כי אחר חטא העגל נלקחה הקדושה מאת הבכורים ובאו הכהנים תחתיהם. ומהאי טעמא אמרינן בירושלמי במס' ברכות (פ"ח ה"ה) ע"פ אתם קודש לד' והכלים קודש, מה כלים המשתמש בהן מעל, אף המשתמש בבהן מעל, כי מאחר שניתנה להם קדושת הבכורה, אסור להשתמש בהם. אולם כל זה הוא דוקא לאחר חטא העגל, אבל בעת צאתם מארץ מצרים, עדיין עמדו הבכורים בקדושתם, ולכן שפיר קאמר המדרש, ואתה שלחת ירך בבכורי, דין הוא שתלקה, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר אלי' רענאלער אבד"ק קאליש זצ"ל)

בשלח

ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן ד' לכם לאכלה. ויש לדקדק דהו"ל אשר ד' נתן לכם לאכלה, כיון שהוא דבר ההוה. אמנם י"ל עפ"י מה דאיתא במס' קידושין (דף ל"ח ע"א) דעונות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהן טעם מן, א"כ פ"י הכתוב כך הוא, הוא הלחם אשר נתן לכם ד' לשעבר, כי כבר טעמתם טעמו של מן בעונות שהוצאתם ממצרים.

(הגאון מוה"ר יעקב משה אבד"ק אמשטרדם זצ"ל)

יתרו

וכל העם על מקומו יבא בשלום, ובמסורה, ע"ל מקומו"ו תרין, הכא, ואידך, והתבוננת על מקומו ואיננו (תהלים ל"ז). יבואר לפי המדרש פ' בא (פרשה ט"ז) משה ה' יושב ומי שה' לו דין בא אצלו ונידון שנא' (שמות י"ח) וישב משה לשפוט את העם, אבל שמואל ה' טורח בכל מדינה ומדינה ושופט כרי שלא יצטערו לבא אצלו שנא' (שמואל א', ז') והלך מדי שנה בשנה, אמר הקב"ה, משה שה' יושב במקום אחד לרדן את ישראל, יבא אצלי לאוהל מועד לשמוע הדבור, אבל שמואל שהלך אצל ישראל בעיירות ודן אותם, אני הולך ומדבר עמו, ע"כ. הרי שהדיין המוכרח הוא ההולך מעיר לעיר. וזהו, וכל העם על מקומו יבוא בשלום, שכל אחד יה' יושב במקומו ובעירו, אך והתבוננת על מקומו של הדיין אשר הוא דר שם, ותראה, ואיננו, שאיננו במקומו אלא הלך מעיר לעיר, דיין כזה וודאי יגרום אשר כל העם על מקומו יבא בשלום.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל)

(1) הובא בשמו בספר תקון האדם להג"ר עזרא אלטשולער ז"ל אבד"ק וואיינוטא, בעמוד ע"ז.

(2) הובא בשמו בקונטרס תפארת צבי (ווארשא תרצ"א) בעמוד י"ג אות א'.

(3) עפ"י כתי"ק.

משפטים

כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע. ו"ל הכוונה בפסוק זה, עפ"י מה שכתב בספח"ק ישמח משה בפרשת בראשית, טעם על מה שאמר הקב"ה נעשה אדם, ולא אמר אעשה אדם, עפ"י ד' העקרים שכתב (מאמר שלישי פ"ב), דבעלי חיים תיכף בכריאתם יש להם כל שלימותם, כי אין לבק"ח שום שלימות וזולת שלימות המציאות, לא כן האדם שהוא בר שכל ובעל השגה, צריך להוציא מכח אל הפועל את השגתו, ע"י קיום המצות, ורק אז יגיע אל שלימות המכוון בו. ולכן אמר הקב"ה נעשה אדם, כל' אני והאדם עצמו, כי על ידי שנינו יחד יהי' אדם, הקב"ה יצר את האדם ונתן בו כח הכנתו, והאדם עצמו צריך להוציא מכח אל הפועל כדי להגיע לשלימותו, עכדה"ק. וזשה"כ, כל אשר דיבר ד' נעשה, פי' כל הטעם מה שאמר הקב"ה בלשון רבים נעש"ה, הוא בשביל ונשמע, כדי שידעו בני אדם שעדיין לא נגמרה יצירתם בעת כריאתם, רק צריכים לשמוע אל מצות ד', ועי"ז יגיעו לשלימות, ויהיו ראויים להיות נקראים אדם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תרומה

בתנא דבי אליהו (פרק י"ז) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע מיד אמר להם הקב"ה ויקחו לי תרומה. וי"ל הכוונה, עפ"י דברי הרה"ק מוה"ר צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל, למה בפרשה ראשונה שבקריאת שמע נאמר בכל מאורדך, ובפרשה שני' לא נאמר בכל מאורכם. ואמר הטעם, משום דבפרשה ראשונה נאמר ואהבת את ד', ולא נזכר לשון עבדות, א"כ מיירי בבני אדם המקיימים מצות ד' מאהבה, וממילא נחשבים כבנים למקום, ובן שיש לו ממון שפיר חשוב שלו, לכן כתיב ובכל מאורדך, משא"כ בפרשה שני' דכתיב ולעבדו בכל לבבכם, א"כ מיירי במי שעובד את ד' בבחינת עבד, ועבד אין לו ממון של עצמו, דכל מה שקנה עבד קנה רבו, על כן לא נאמר שם בכל מאורכם, עכדה"ק.

והנה איתא במס' שבת (דף פ"ח) דלכן הקדימו ישראל נעשה לנשמע, משום דישאל סגיאן בשלימותא, ופירש"י, שהלכו עמו בתום לב בדרך העושים באהבה, יעו"ש. ולפי"ז מובן היטב דברי התדב"א, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, הוברר הדבר שבני ישראל עושים מצות ד' מאהבה, כדברי רש"י, וא"כ נחשבים כבנים למקום, וממילא נחשב הממון שלהם כנ"ל, לכן מיד אמר להם הקב"ה ויקחו לי תרומה, דאל"כ לי הכסף ולי הזהב נאום ד', ולא הי' שייך למימר ויקחו לי תרומה.

(הגאון מוה"ר גרשון שייכער אבר"ק אוליינאב זצ"ל)

(4) הובא בשמו בספר אמרי יוסף עה"ת לבנו הג"ר משה יוסף שייכער ראב"ר ק פרעמישלא זצ"ל, בפרשת ראה (ברך מ"ג ע"א).

תעודות ופמיכות

קצ.

בעזה"י.

משה משה שפיר קאמר אמירה נעימה אימרא יאי, באורייתא לעי, וצדיק באמונתו ויחיה, ה"ה כבוד ידי"נ הרב הוטיק, מתון ומסיק, חריף ובקי מו"ה משה הרצפערל נ"י⁽¹⁾ מילידי ותושבי ק"ק מ"ד [=מאטערסדארף], זה פעמים ה' לי אתו שעשועים ומצאתי את לבבו לב ארי גדול בתורה, עצום בפלפול ובסברה, קולע אל השערה, מילא כריסו ברוב סוגיות הש"ס ופוסקי הלכות, הליכות עולם לו כאחד המורים, והי' למאורות למטה חן ולעלה חן ברקיע השמים, ברוחו פי שנים, אסף מלא חפנים, ובידו הרה, חרב חדה, חרב פיפיות, כלשון לימודים אמרות טהורות, ודברים שמחים, כעולות מחים, עריכים לאוזן שומעת ולבות משמחים, דורש נאה ונאה מקיים. אמדתי הנה זה חדש חרוץ בעל פיפיות כזה ראה וקדש, אשרי רבו שלמדו חכמה ויראת ד' היא אוצרו, וגם ידי תכון עמו לעטרו בעטרת תפארת, יורה יורה, ידן ידן, וכל מן דין סמוכו לנא לא כחל ולא שרק ויעלת חן, יהי ח"ן ד' עמו להקימו על ולהושיבו בראש באחת מערי ישראל, נחת ינחתו בו ויתענגו ממטעמיו ומפרי מגדיו, כל רואיו ושומעיו, וחפץ ד' בידו יצלח למלוכה.

הכ"ד לכבוד התורה ולומדי' פה ס"ה [=סערדאהעל] יום גימ"ל ב' אדר תרט"ו

לפ"ק.

חק' יהודאסאד⁽²⁾

קצא.

בעזה"י.

הבחור הנוכחי יקר מאוד מופלא ומופלג חרוץ ושנון, משכיל ואיש חמדות, בתורה ובמדעות רמות, לו עשר ידות, פרי קודש הילולים, זך הרעיון, שתיל המדע, כ"ש כמד רפאל נ"י, ממחצב קודש, ספיר גזרתו, ה"ה הרב הגאון מו"ה אברהם קורלאנד ז"ל, וגף בגדלו, ויגבה לבו בדרכי ה', להבין ולהשכיל בחכמה ותבונה ודעת, יראת ה' היא אוצרו, הוצק חן בשפתותיו, ואך נוכח ה' יכוננו אורחותיו, עטיניו פניני המדע מלאו, כידידי אש יונקו מפיהו, בעים רוחו יפוק תבונה ממגר אמרות חכמי התלמוד ז"ל, וממתק פרים נהרי נחלי דבש יניח אל פיהו, ובתבונת כפיו וזכות שכלו קולע אל השערה ולא יחטיא בדבריהם, ומטרת חפצם עד מהרה יודיע, ונפש שוקקה בצחצחות ישיביע, לקול נועם מדברותיו מי זה בל ירגיע, וקרנים מידו לו לפוצץ הרדי עד, ובמתק שפתיו ישים הרבסם

(1) נדפס ממנו קונטרס "דברי משה" בסוף ספר חידושי מהרי"א (וואיצען תער"ב).

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ג עמוד מ"ז. - תעודה זו והבאה אחרי', הגיעו אלינו מאת ירדנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה צבי שפיץ נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

למישור באמרות רבותינו הראשונים, להעלות פנינים יקרים, כולם אהובים וברורים, מזהב ומפז רב נחמדים, ועל דרכמו אור יגיה, ויבועה צפונות באמרותיהם החמודות, כי המה נכוחות, לבת התורה שלהבתייה, עת תשכון סביבה ענוה, לנוגה ברק רוח חן מפיהו יחלף, ותטהרם כלה ענן וילך, ועלימו תופע נהרה, ויחשוף אורחותי, עין תשיריהו תאשרהו, כל רואהו יכירהו, כי נצר כמו שרשיו הנהו, ויראת ה' מרחפת על פניהו. לזאת אמרתי להודיע תום דרכיו לבני האדם, ובעטרת חכמים אענדהו, ובשם הבחור החבר ר' רפאל יקראוהו, קוטה נפשי כי עוד ישגיב בכחו, קרנו תרום בכבוד, ויעלה למעלה הגבה⁽³⁾.

היטב אשר דיבר חתני הרב החרף נ"י בכל דבריו ופי כפיו לאשוריו של הבחור החרף כ"ה רפאל קורלענדר נ"י, נעמה לי חברתו, פה בהיותו, ועתה כי שב הוא לבית אביו הרבני הנגיד הנדיב נ"י, תלווהו ברכתי בצאתו, ואשרי האיש אשר יבנה ביתו, וימצא בקורש לו עזרתו, חן וכבוד צדקה וחיים יהיו מנתו, ככתוב עץ חיים היא וכו'. ומאפס הפנאי קצרתי באמרים.

דברי הכותב היום יום ה' י"ד סיון תר"ד לפ"ק אונגוואר יע"א.

הק' מאיר א"ש חופק"ק⁽⁴⁾

קצב.

בעז"ה.

מכתב תפארת

זאת אומרת, הנזר והעטרת, להבן יקר אפרים ה"ה הבחור המופלא חתן תמים למעלות כ"ה אפרים נ"י בן הרבני המופלא הנגיד מו"ה אלי' ראקאווער נ"י אשר נקשר מעדנות עם בת גילו בת נדיב ה"ה הנגיד המפואר הרבני המופלג שלשלת היוחסין מוכתר בנימוסין מו"ה וואלף לאנדא נ"י בן ידידינו הרבני הישיש הנגיד המפואר ומהולל ירא ה' מרכים שלשלת היוחסין המופלג מו"ה יוסף לאנדא נ"י, אמרתי אענדהו עטרת תפארת וכבוד חכמים להעלותו מעלה לקרא לו שם חדש לכל רבר שבקדושה בשם מורנו ר' אפרים בן מו"ה אלי'. ובצפיתי שיחזיק בתומו ולא יליוו מעגלותיו מני אורח החיים. ובכן יה"ר מלפני אבינו שבשמים שזווגו יעלה יפה ויתברך ממקור הברכות. הכ"ד פה ק"ק קראקא יום ב' לס' וארא תבר"ך לפ"ק.

בעה"ה,

הק' שמעון בה"ג מהרמ"ס זצ"ל⁽⁵⁾

(3) עד כאן נכתב בכת"ק חתנו הגאון מוה"ר צבי הירש ווייס אבד"ק ראמבראווא זצ"ל, ומכאן ואילך נכתב בכת"ק.

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ז עמוד נ"ד.

(5) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"ח. - תעודה זו הגיע אלינו מאת נכד מקבל התעודה, הרב נחום ראקאווער נ"י מירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ר'.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

קלא) הגאון מוה"ר פינחס חיים הלוי הורוויץ ראבד"ק גראסווארדיין זצ"ל כותב בספרו בית פינחס על הש"ס (בקונטרס דרושי חפץ) סוף אות ב' וז"ל: עוברא ידענא מה שסיפר לי חר צורבא מררבנן בשם אביו הה"ג ז"ל ששמע בעצמו מפי רבו רבינו הגאון מוה"ר יעקב מליסא זצ"ל, שפעם אחת הי' [החוות דעת] בלבוב, וקיבל גם פני הגאון הר' מרדכלי זצ"ל בנו של הישועות יעקב, ואמר החו"ד להגאון הרמ"ז איזה דבר פלפול נחמד, ואח"כ אמר לו החו"ד, תרעו חיבתכם עלי, כי על ידי זה שאמרתי לכם פלפול זה, אפשר לקח טוב לכתוב בחידושי אשר אני כותב בספר, כי כן דרכי, מה שאני אומר אין אני כותב, ומה שאני כותב אין אני אומר, רק לגדול יקרת כבודכם, הנני מוותר על זה, עכד"ק והדבר נפלא, עכ"ל.

קלב) הרה"ק מוה"ר יחזקאל מקאזמיר זצ"ל כותב בספרו נחמד מזהב בפרשת תצא וז"ל: ענין פריקה וטעינה הוא בכל דבר שקשה על חבריו צריך לסייעו, גם כשמגנן אדם, צריכים לעזור לו, ומקיימים בזה שני מצות, פריקה וטעינה, דהיינו שבעת שחבירו נחלש, והוא מסייעו ומגנן, מקיים בזה מצות פריקה, שפורק מעליו המשא, וגם לפעמים שוכח הניגון, וע"י חבריו נזכר, מקיים מצות טעינה, דהיינו שנשטען מחדש שיהא יכול לנגן אח"ז, ולכן כל מי שיודע לנגן, צריך ליזהר בזה, עכ"ל.

קלג) הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטעהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל כותב בספרו דברי שאול על אנדרות הש"ס, במס' יומא דף כ"ב, על אומרים ז"ל חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשלוח. - כתבתי בשנת תרכ"ג כ"א אב להצדיק מק' זידיטשובי, שזה דוקא בזמן המקדש, שתפלתינו היתה זכה, והיו בעצמם יודעים נגעי לבבם, ולכוין דוקא מפני כבוד שמו, אבל עכשיו בנלות המד, נאטם לבנו, וצריכין אנו להצדיק שתפלתו זכה ופרוש מעוה"ז, שיתפלל עלינו, עכ"ל.

קלד) הגאון מוה"ר חיים אפרים באלאיטי דומו"ץ דק"ק טארנאליא זצ"ל כותב בספרו חמודי אפרים (עמוד ר"ט) וז"ל: אספרה נא מה שהקדני בימי בחרותי בהיותי כבר ארביסר או חמיסר, שארמו"ד הגאון הצדיק מו"ה שמואל גינז ז"ל אבד"ק אבראהאם, דיבר קשות אלי, על לא דבר ולא חמס בכפי, וזה הי' בשחרית, ובנתיים נודע לו כי חף אני מפשע, ולערבית אחד התפלה, עמד מיד אל פתח בית המדרש, ולא הניח לשום אדם לצאת, כדי שיפייס אותי ברבים, כמו שבכיש אותי, ולא שקטה רוחו עד שאמרתי לו בפה מלא כי אני מוחל לו, וי"ע. וככה יעשו אנשי אמת ויראי אלקים אשר ישגיחו על כבוד שמם ולא על כבודם, עכ"ל.

(1) הוא הרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל.

פשר מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל

אודות הסכסוך בדבר חלוקת הכסף באה"ק
בין כולל עדת החסידים עם כולל עדת הפרושים

צדקת רבי מאיר בעל הנס, אשר נתיסדה לפני כמה מאות שנים, לתמיכת העניים ואביונים הררים בארץ ישראל, נודע ומפורסם לכל, ולמותר להאריך בה. במשך השנים נעשו התחלקות שונות בצדקה זו, בין עדת הספרדים ובין עדת האשכנזים, וגם בעדת האשכנזים עצמם, נתפרדו לפי המדינות וכיוצ"ב.

משנת תק"ע לפ"ק ואילך, עברו רוב המעות שנתקבצו במדינות אירופא המערבית, ררך עיר אמשטרדם, בהנהלת האמרכלים המפורסמים, הני תרי אחים, מוה"ר צבי הירש ומוה"ר עקיבא למשפחת לעהרן ממדינת האלאנד, אשר הקדישו הרבה זמן בלב ונפש לטובת תושבי ארץ ישראל.

בשנת תק"פ לפ"ק בערך, נעשה פירור בעדת האשכנזים באה"ק, בין כולל החסידים לכולל הפרושים, ולכל אחד מהם היו שלוחים מיוחדים הנקראים שר"ר [שלוחי דרחמנא]. לנסוע לחו"ל ולסובב על פתחי גדיבים, לקבץ מעות עבור העניים שהיו שייכים לעדתם. באותה תקופה ה' הנשיא בחו"ל של כולל חסידים, הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל, והגאון מוה"ר אברהם אבלי פוסווילר זצ"ל עמד בראש כולל הפרושים. כשנעשה הפירור הנ"ל בין כולל חסידים לכולל פרושים, ה' הגאון מוה"ר אפרים זלמן זצ"ל העומד על המשמר לסדר את הפירור שיה' על צד היותר טוב.

בשנת תקצ"ג לפ"ק פרצה ריב בין השר"ר של כולל חסידים, ה"ה מוה"ר יוסף חייטנער מירושלים, ובין השר"ר של כולל פרושים, ה"ה מוה"ר צבי הירש מירושלים, אודות התרומות שהתנדבו תושבי מדינת אונגארן לעניי אה"ק. מוה"ר יוסף חייטנער הנ"ל נסע אז לעיר אוהעל והביע צעריו לפני הנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל, באומרו כי השר"ר מכולל פרושים מקפח את ההכנסות של כולל חסידים, שמגיע מתושבי מדינת אונגארן. הנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל ערך מכתב בענין זה אל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל בחודש ניסן שנת תקצ"ג, וכו' ביקש מאתו לעשות פשר ביניהם. בתוך הדברים כתב: הגיע לגבולנו השר"ר מוכ"ז ראתא ממערבא, מכולל הנקראים חסידים הי"ו, ה"ה הרב וכו' מהו יוסף חייטן, וצווח על השר"ר מכולל פרושים מהו צבי הירש הי"ו, אשר הקדים עצמו לתפוס ולאחוז ממון הקורש וכו', והנה אני הפעוט הנם דלדידי כל אנפין שוויין חסידים או פרושים, כל ישראל חברים, ושמות מחולקים לא ידעתי על מה ארניהם הוטבעו, ובוה כוונתי לדעת דעת תורה שראיתי במכתבו רמר ניהו רבא הגאון נ"י וכו'. ועתה צווח השליח שרוצה להתדיין ולתבוע לדין תורה הקדושה את השליח של הפרושים לפני, והשבתי לו כי להיות דיין לפסוק עפ"י דין תורה הקדושה אין ברצוני בשום אופן, כי בעיני המון אני נוגע ברכי, באמרם שאני מכת חסידים, ולא ארון אנכי בדבר זה, רק תבואו לפני הרב הגאון דפ"ב נ"י לנצח, שהוא שוה לשני הצדדים,

וכפי אשר יצא מפיו הקדוש בן יקום, ואני מסכים לדעת הגאון רפ"ב נ"י, שחלוקי שמות אלו פרושים וחסידים תבטלו, רק לכולל אחד יחשב, ויסעו שניהם באהבה ואחוה ושלום, ולא יחולל שם שמים, כי באמת כל העדה כולם קדושים, ונשאר הרב תלוי ועומד עד יבואו שניהם לפני כבודו, ואת אשר יבחר כת"ר, בן יקום, וגם אני מסכים לדבריו הקדושים, עכ"ל. (המכתב נדפס בראשונה בספר חוט המשולש, ואח"כ בעוד כמה ספרים).

הגאון בעל חתם סופר זצ"ל הסכים לעצת הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל, שיעמדו שני השלוחים לפניו לד"ת, ושניהם נסעו לפרעשבורג להציע טענותיהם לפני הגאון בעל חת"ס זצ"ל ובית דינו. הפשר יצא מאתם, לחלק את מדינת אונגארן לשני גלילות, דהיינו הנדרבות מגליל העליון (אויבערלאנד), שרוב הדרים שם מתנהגים בנוסח אשכנז, וישלחו לכולל פרושים, והנדרבות מגליל התחתון (אונטערלאנד), אשר רוב הדרים שם מתנהגים בדרך החסידות, וישלחו לכולל חסידים. - אמנם עכ"ז לא פסקו הטענות והסכסוכים ביניהם בעניני הגבולים, איזה עיירות וכפרים שייכים לכולל החסידים, ואיזו לכולל הפרושים.

בשנת תקצ"ט לפ"ק פרצה ריב חדשה בין שני שלוחים מאה"ק שבאו למדינת אונגארן, השד"ר מכולל פרושים הי' אז מוה"ר אברהם וואלפאס, והשד"ר מכולל חסידים הי' מוה"ר מרדכי קלמן הלוי. סיבת הסכסוך היתה, כי ר' מרדכי קלמן טען שהנהלת כולל הפרושים גרעו מחלקו שמגיע לו, וכמה שנים לא קיבל מעות החלוקה כפי מספר נפשות ביתו, על כן התיר לעצמו ליקח מקופת הצדקה שאסף בנסיעה זו, כדי למלאות את החסרון שהחסירו לו. השד"ר מכולל הפרושים היטב חרה לו הרבר הזה, וכשלא יכלו לבוא לידי פשר, הציעו טענותיהם לפני הגאון בעל חת"ס זצ"ל בתחלת חודש טבת שנת תקצ"ט לפ"ק, והגאון בעל חת"ס זצ"ל הוציא פסק דין, שכשישוב ר' מרדכי קלמן הנ"ל לאה"ק, מחויבים הממונים על קופת כולל פרושים, להחזיר לו מה שהחסירו לו כמה שנים, כפי מה שיברר, אבל חלילה לו ליטול לעצמו שום דבר מקופת הצדקה השייכים להכוללים. הגאון בעל חת"ס זצ"ל יחד עם שני השלוחים חתמו את הפסק דין הנ"ל ביום ז' טבת שנת תקצ"ט לפ"ק. (פסק דין הנ"ל נדפס בשלימות בשו"ת חתם סופר החדשות שנדפס בירושלים עיה"ק בשנת תשמ"ט, כסי' ס"ד).

לא עבר יותר משבוע ימים, ור' מרדכי קלמן הנ"ל לא קיים מה שחתם על דברי הפסק דין הנ"ל, כאשר כותב הגאון בעל חת"ס זצ"ל במכתבו מיום י"ד טבת שנת תקצ"ט, וז"ל: השד"ר מוה"ר אברהם נ"י נמצא פה עם מתנגדו רמ"ק, ופשרתי ביניהם, ומוה"ר אברהם נסע היום לדרכו לחיים ולשלום, ורמ"ק עודנו הולך סובב הרוח בסביבותינו, ה' יהפך לבבו לטוב, עכ"ל. (המכתב נדפס בליקוטי שו"ת חת"ס סי' נ').

כחורש ימים אחר זה, ביום כ"ז שבט שנת תקצ"ט, ערך הגאון בעל חת"ס זצ"ל מכתב אל מוה"ר צבי הירש לעהרן מאמשטרדם זצ"ל, ובו מביע את צערו הגדול אשר מגיע לו מסכסוכים הללו, ואת לבבו הנכאב מדרכיו של ר' מרדכי קלמן הנ"ל. - יחד עם מכתבו, שלח לו העתקה מרבריי הפשר הנ"ל, (אשר נדפס בשו"ת

חת"ם החדשות כאמור), וגם העתק ממה שרשם בתוך פנקסו של ר' מרדכי קלמן הנ"ל. מכתב קודש הנ"ל יחד עם ההעתק, (הנרפסים עתה פה בפעם הראשונה), הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

* * * * *

שיל"ת פ"ב יום ב' ז"ך שבט קצ"ט לפ"ק.

שלומים אלף, לשר האלף, ה"ה י"נ וחמדת לבבי ה"ה הרב אור ישראל וקדושו פאר דורנו נור הזמן, עם אלקים נאמן, חסידא ופרישא, בוצינא קרישא, כקש"ת מה' צבי הרש לעהרן נ"י.

אם לא זכיתי למחזו' אור פניו, חזיתי' לר' מאיר, זיכני ה' וכבדני בראותי פני מלאך אלקים אחיו הנגיד הצדיק נ"י⁽¹⁾, ומה אאריך בדברים הנראים כחונף ח"ו, עכ"פ אמת נכון כי נתקדש שם שמים ברבים, בראותם איש ימיני כזה חכם ונבון כמוהו אשר רוח אלקים [בו], יהי כן ה' עמו ויברך את כל אשר לכם בכרכת שמים ממעל: - כל הנעשה ומה שאירע בהבח' המופלא ר' משה בן אחותו נ"י יספרו פא"פ.

נלאתי נשוא רב יגון ואנחה אשר הגיעני ממעשים של ר"מ קלמן אשר סיכב המדינה והטה לבכם באמרות שקר, וקיבץ חתימות מרכנים שלא ליתן לשלוחי פרושים כי אם לו לבדו. שוב באו שניהם ביום אחד, שליח הפרושים עם רמ"ק הנ"ל, מאת ה' היתה, ועשיתי פשר ביניהם המועתק פה, וקרעתי מספרו כל החתימות ולישנא בישא שלו, אך פסק דברי תורה שלו לא רצה למסור בידי, וזייתי ספרו בכתבי על אותו הדף, כאשר מועתק פה ג"כ, ואפ"ה עדיין [סובב] והולך הרוח כאשר שמעתי, ומה לי לעשות.

דברי פה קדשו בפתק אשר העתיק לי אחיו הנגיד נ"י, תמהתי, וכי נעלם מפר"מ כבודו שאי אפשר לשום אדם להשביע חברו אם לא יענה אמן, ואפילו ארורי התורה וגם שבועת סוטה צריך ענית אמן, חוץ משבועת העדים, והרב הגדול על תלמידיו למגדר מילתא, ומלך ונשיא בעמו, כמו שכתב רמב"ן במשפט החרם, אבל לטובת עצמו אינו יכול להשביע בשום אופן, וכבר הי' כזה בנבולינו הרב דק"ק צעהלים ז"ל עשה ככה, ולית מאן דחש לי, ומ"מ אם מעיקר הרין להעמיד במקומו, העתקתי לו תשובה אחת שהשבתי בענין זה⁽²⁾, אולי ימצא בו דבר טוב ויסייע בו, ואחתום בכרכה, א"נ לנצח,

משה"ק סופר מפ"פ המיין

ושלו' ובכרכה מרובה לאבי"ר יעק"ב [=אותיות רב"י עקיבא] הרב המופלג מה' עקיבא נ"י.

(1) הוא מוה"ר עקיבא לעהרן זצ"ל מאמשטרדם.

(2) היא התשובה שנרפסה בשו"ת חתם סופר האו"ח סי' י"ב. (ובסוף ההעתקה, מעתיק לו קטע מספר גנת ורדים בענין אם הבן זוכה במינוי האב).

העתק מה שכתבתי על פנקסו של רמ"ק

הציקתני רוחי שלא לענות על כל האמור בקונטרס הלז הנוכחי, - הנה מה שכתב שמנהג כל מדינה ומדינה לפרנס בני מדינתם שבאה"ק, שקד וכזב הוא, תחלה נתלה שכן כתב המבי"ט, והבאתי לו ספר המבי"ט, ואמרתי הראני נא את כבודך, ואמר שאינו יודע, אלא כך מרגלא בפומי, והרוצה לשקר ירחיק עדותו. - ומעיד אני עלי שמים וארץ, וכן יעיד הצדיק מו"ה הרש לעהרין נ"י, שכל נדבת ארץ אשכנז הם שוה בשוה לספרדים לפרושים ולחסידים, וכן ה' דעתי מעולם, שלא לחלק ביניהם, עד שבא החסינר³) וגרם לי להפריש בין הכתובים, והמה כשני בתי דינים, אבל להפריש בין בני מדינה זו לזו, חלילה.

ורונו ווילנא מפרנסים רק לפרושים, אבל נפש כנפש, רק שרמ"ק הכותב הלז צעק, שבני ארץ ישראל עברו עליו את הדרך ולא רשמו כל נפשות ביתו בפנקס של ווילנא, ואפשר הדין עמו בזה, וכבר פסקתי והטלתי עליהם שמחויבים בני ארץ ישראל להחזיר לו כל מה שיברר שנפחת לו ממספר נפשות, אבל חלילה לרונו ווילנא שישנו תפקידים בין זה לזה. וכן כת החסידים שבפולוני⁴) ובכל הארצות, אינם מפרישים בין חסיד לחסיד, יהי מאיזה מדינה שיהי, והגאון מו"ה עמרם וצ"ל⁵), וזה רמ"ק בעצמו, ה' לשעבר בין החסידים, וקבלו פרס שלהם שוה בשוה. אך זה כמו איזה שנים בא לשם אחד ממעהרין, וזה כמו שנה ומחצה באו לשמה עוד ג' ממדינתו של זה, וכי להם יתנו כל המקובץ⁶).

ומה שכתב דברי תורה, דשייך בכרגא דהכא, דברי בורות הם, רזה דינא דמלכותא, שנותן רשות לדור בארצו, ומדינא דכל המשלם לו כרגא יכול לישא וליתן שם, כדכתיב ואת הארץ תסחרו, על כן יכול לישא וליתן כמדינה זה כמו זה, אבל לענין צדקה לעניים, מה ענין מלכותא להכי, ומדינא דמלכותא לא יוציא מעות חוץ למדינתו, וא"כ אפי' במקום שאין מקפידים, מ"מ אי אפשר לתלות זה בכרגא דמלכא, אלא כדון תורה, ומה ענין דכרגא לכאן.

והרשב"א פ"ק דראש השנה קשיא, למה בצדקה עובר כל תאחר לאלתר, הא מקרא אחד נפקא, בפ"ך זו צדקה, ותירץ בשלמא קרבנות צדיקים להעלות לירושלים, לא הטיל הכתוב הטרחה, אלא ובאת שמה והבאת שמה, ושוב לא חילק

(3) הוא ר' יוסף חייטנער, השד"ר של כולל חסידים, כנזכר למעלה.

(4) הוא הגאון מוה"ר עמרם חסידא וצ"ל אבד"ק מאדע, שעלה לאה"ק בשנת תקפ"ו לפ"ק ונתיישב בעיר צפת טובב"א.

(5) כדברים הללו כתב גם כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע בשו"ת דברי חיים ח"ב חו"מ סי' ס"ח וז"ל: ולפ"ד אין שום מנהג כלל ליתן הקדימה למי שהוא ממקום שמתנדרים הרבה, דאל"כ כל ע"ד יהי' בונה במה בו, דידוע לכל שמגליל קראקא וסביבותי, ומעירנו [צאנו] וסביבותי, ומק' טארנא וסביבותי, וראפשיץ וסביבותי, שולחין הרבה יותר מד' אלפים ר"כ בכל שנה, ואנשים מגלילות האלו באה"ק מעט מעט מזעיר, וכי יעלה על הדעת לתת לשנים או שלשה אנשים מגליל הזה קדימה, מחמת שהיו ממקום ששולחין הרבה מעות, עכ"ל.

אמנם במשך השנים נשתנו מאד הדברים, עד שנעשה דבר זה לחק קבוע, אשר עניי אה"ק קבלו חלקם מן התרומות שנתקבצו ממקומות מושבותיהם, שדרו שם טרם שהגיעו לאה"ק. (וראה עוד בענין זה בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"זי"ח).

הכתוב אפילו ליושבי ירושלים עצמם, אבל לצדקה דלעניי עירו, והא קיימים לפניו, עובר לאלתר. - ולרמ"ק הלז, צריך להעלות לאמערקי לעניי דשייך בכרנא דהכא, ומי שמשלם כרנא שלשים יום הכא, ושוב הלך למרחוק, צריכים להמטות לו לשם חטי דפסחא. ועוד אי ס"ד קרא עניי עירך היינו משלמי כרנא, אי"כ גם ארצך ר"ל משלמי כרנא בארצך, והמשלם כרנא למלכי ארץ ישראל ודר פה, הוא קודם לעניי עירנו מפני שמשלם כרנא לארץ ישראל, ועוד ליכא התם דמשלם כרנא לרהכא, כי כולם אין דעתם לחזור ח"ו, ואינם דוצים כלל בישיבת חוץ לארץ, אך מה שהם תחת הקונסול דמדינתנו הוא להטעאה, שמטעים המלכות ואומרים שלא באו לשם אלא לסחורה לשעה כדי שהקונסאל יגן עליהם, ובזאת ההטעה הם יושבים שם, אבל חלילה להם שיהיו דעתם כלל להיות עודם מבני חוץ לארץ, וא"כ כללא הוא, עניי עירך הם הדריים כאן, ולא הנולדים פה ודריים בעיר אחרת, אפילו באה"ק. ופלפול של הלכה שכתב, כל רואיהם יכירום כי דברים שאינם ראויים לשומעם, על כן אני גוזר ואומר בגזירת עירין פתגמא, שכל הקורא או המעתיק קונטרס הנוכחי, יעתיק עמו דברים הללו שכתבתי כאן, ולא יצוד בחרם ויתברך.

- הוספה -

במכתב הנ"ל כותב הגאון בעל חתם סופר זצ"ל: „העתיקתי לו תשובה אחת שהשבתי בענין זה“, והיא תשובה י"ב בשו"ת חת"ס חאו"ח. - הנה הגאון בעל חת"ס זצ"ל לא העתיק בעצמו התשובה, רק שלח לו ההעתיקה בכת"י מעתיק אחר. השווינו את ההעתיקה עם התשובה שנרפסה בשו"ת חת"ס הנ"ל, ומצאנו איזה שינויים אשר כדאי להביאם כאן לתועלת המעיין שם.

- (א) בד"ה יקרתם: שעפ"י דתה"ק יורש כסא אביו. - צ"ל הכן יורש כסא אביו.
 (ב) בד"ה ובה יובנו: זה הוא קרוב לדת תורה. - צ"ל לדעת תורה.
 (ג) בד"ה והיינו: מטעם כתר תורה אפשר שיערער. - צ"ל אפשר שהוא יערער.
 (ד) בד"ה וכעת: והוא דאיתא במדרש פ' פנחס ע"פ יפקוד אלקי הרוחות וכו' הרבה שרתך יהושע והרבה חלק לך כבוד והוא פורס את מחלצאות וכו'. - צ"ל והוא פירש"י בחומש פ' פנחס והוא מדרש ילקוט שם*). יפקוד אלקי הרוחות וכו' הרבה שרתך יהושע כו' לסידור הספסלים ופרס מחלצאות כו'.

(* שינוי גירסא זו, נראה כמושכל ראשון שאין בה תועלת, דמה נפק"מ אם הגירסא היא „במדרש“ או „מדרש ילקוט“, אמנם המעיין בספר ליקוטי הערות על שו"ת חת"ס, יראה כי הובא שם מכמה גדולי האחרונים שתמיהו על דברי החת"ס, מהא דאיתא במדרש דבה שם, כי בניו של משה רבינו לא עסקו בתורה, אך לפי הגירסא שלפנינו אתי שפיר, שהחת"ס נתכוון על דברי הילקוט כפרשת פנחס, ושם ליתא להא דלא עסקו בתורה. (ובספר ליקוטי הערות שם, הובא בשם שו"ת זכרון יהודה ח"ב סי' צ"ב, שכתב מעצמו דלשונו של הח"ס לקוח מילקוט, ולא ממדרש רבה. - הנה זכה לכוון אל האמת).

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת הכרם.

ראיתי להעיר כמה הערות בעברי לטייל בכרמים, וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.
(א) בכרם שלמה קובץ קמ"ז עמוד נ"ו אות ג', הקשה על מה שמובא בקובץ ק"ל עמוד ל"ח, בתוך תשובתו של הרה"ג מוה"ר אברהם חיים שפיטצער שליט"א, משו"ת מחזה אברהם ח"א סי' מ"א, דלענין העברה לא בעינן כלל דומיא דמשכן, כיון דכתיב לא תבערו אש, עכ"ל. והקשה, דהלא הוצאה ילפינן מרכתיב ויצו משה ויעבירו קול במחנה (שבת צ"ו:), או מרכתיב אל יצא, ומ"מ בעינן שתהי' דומה למשכן, ע"י שם. - ובאמת לא קשה כלום, דהא מבואר במס' שבת, דדוקא הוצאה שהיא מלאכה גרועה, לכן אף דכתיב בהריא בקרא, מ"מ בעינן דומיא דמשכן, (ע"י מס' שבת דף ב' ע"א תורה פשט בעה"ב), משא"כ העברת אש שהיא מלאכה בעצם, ולא מלאכה גרועה, ע"כ כיון דכתיב קרא, בא לגלות שאינה צריכה להיות דומיא דמשכן.

(ב) בקובץ קנ"ה עמוד ל"ט הובא בשם הגאון ר' דוד אופנהיים זצ"ל דלכך היו בני ישראל במצרים רד"ו שנים, כי טעם הגלות הוא כדי שיתוספו גרים בישראל, והנה מצרי מותר לכבד בישראל, "אחר" ג' דורות, ודור הוא שבעים שנה, על כן אחר רד"ו שנים, שהם ג' פעמים ע' שנה, יצאו ממצרים, ואי יצאו הגרים עמם, עכ"ד. וצ"ע דהא דור השלישי כבר מותר לכבד בקהל, וא"כ הי' רי להמתין עד שיעברו י"ג שנים אחר כלות ב' פעמים ע' שנים, כדי שיהיו ראויים לקידושין אחר הגירות, וא"כ אחר קנ"ג שנים כבר מותר לשרך אתם, ודו"ק.

(ג) בקובץ קנ"ט עמוד מ"ד תמה הגאון ר' פנחס הירשפרונג שליט"א על מה שכתב הרש"ל במס' ב"מ ק"ד: שאפשר לומר שהיו לו לרבה בר אבוחו בנים. והקשה למה כתב "ואפשר", הא מפורש במס' כתובות דף פ"ה ע"א ובמס' עירובין דף ג' ע"א, הוא ברי' דרבה בר אבוחו וצ"ע, עכ"ד. - ואולי י"ל בדוחק, דגם הרש"ל ידע שהי' לו בנים, אבל מ"מ אפשר דבשעת מעשה כשנתן אבוחו לחתנו את הי"ב אלפי דינרין, כבר מתו בניו, ולכך נתנם לחתנותיו. ועל זה כתב הרש"ל, אף אם נימא שגם אז עדיין היו בניו בחיים, מ"מ לא רצה שבניו (שהם בני ירושה) יהנו מאותו מעות, כדי שלא ליטול עולמו בחיים. ולפי"ז שפיר כתב הרש"ל "ואפשר", כל' שאפשר שעדיין הי' או לרבה בר אבוחו בנים, ודו"ק.

(ד) שם באותו עמוד תמה הגאון הנ"ל על ספר מגיד תעלומה במס' ברכות דף ו' שדרשו חכמיו ובורעו עוזו אלו תפילין, ועל זה כתב המגיד תעלומה, שמה נשמע שהשבועה בנקיטת חפץ הוא בתפילין. והקשה, הא מפורש כן במס' שבועות דף ל"ח: שבועה בספר תורה, ת"ח לכתחילה בתפילין וצ"ע, עכ"ד. - ואולי י"ל שכוונתו לרמוז ענין זה בקרא, כדרכו בקודש בכל ספריו לרמוז ענינים שונים בקרא, דליכא מידי דלא דמיו באורייתא, אבל ודאי ידע שפיר שהוא גמרא מפורשת.

(ה) בקובץ קס"א עמוד ל"ט אות ב', כתב "תמה תמה אקרא" על מש"כ בספח"ק קדושת ציון ובספר משיב נפש לבאר דברי רבותינו בעלי התוס' בפר' משפטים עה"פ כמוהר הבתולות. - אין כאן שום תימה, כי גם לפי מה שכתב הוא לפרש, אין הדברים מכוונים בשלימות, דהרי בעלי התוס' לא כתבו מאתים, "וזוים", רק מאתים, "וזו". (ועי' בספר פני דוד עה"ת פר' משפטים אות י"ג ר"ה כמהר). ובאמת גם כמה שכתב בהדר זקנים, יש לפרש כמש"כ בקדושת ציון ובמשיב נפש, דמה שכתב כמוהר מלא, היינו עם המילוי, ודו"ק.

(ו) בקובץ קס"ה עמוד נ"ז אות י"ט, מה שכתב להעיר על ספר חמדת ישראל, כבר קדמו בספר ארץ צבי על הנשי"פ (מהג"ר יוסף הירש אבר"ק מאדנא זצ"ל) דף ג"ב, ועי' שם שכתב לישב עפ"י הח"ס בתורת משה פר' צו, דהא דאמרינן כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, היינו עיון התורה ועוסק בה, ולא האומר מקרא כפשוטו, וכן כתב רבינו בחיי פר' צו, ובנשים לא שייך זה, דהא אסורים ללמוד בעיון רב, עכ"ד. - ואנכי יש לציין, דאיכא מחלוקת בהא דאמרינן כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, אי קאי רק על לימוד פרשת הקרבנות, או אף בלימוד שאר מצות התורה. דהשל"ה הק' כתב במס' פסחים בתחלת מצה עשירה ד"ה ראשונה מצינו, דהוא רק בקרבנות, אבל בספר ישמח משה עה"ת כפר' שמות ד"ה ונ"ל כי, מביא מספר סמא דחיי (דרוש ח'), דבכל מצות שייך ענין זה. ועתה אוסיף כמה הערות:

(ז) בסוף ספר שו"ת מהר"י ווייל בחירושי אנדה, כתב דבנוסח על הניסים יש פ"ה אותיות כמנין המ"ן. ויש להעיר דבנוסח שלנו יש יותר מפ"ה אותיות, ועוד תמוה, דתיבת המ"ן עולה מספר צ"ה ולא פ"ה, ולזה העירני הב' בן ציון נפתלי בלום נ"י. וכן יש לתמוה במה שכתב שם אח"כ, דיש פ"ה אותיות מן ואת פרשנרתא עד ויותא, כמנין המ"ן. וגם כאן יש לתמוה, דהלא מנין המ"ן הוא צ"ה ולא פ"ה, וצ"ע.

(ח) בספר אוהב ישראל לפרשת פרה, כתב דענין הפרה הוא, כי אותיות מנצפ"ך שהם חמשה, הם נגד ה' מוצאות הפה וכו', ומספרם עלה ד"פ כמנין פ"ד דינים, ואנו מייחדין אותו עם ה' אלפי"ן מה' שמות אה"ה, ואז נעשה מפ"ד פר"ה, וזה ענין פרה שה' משה סמאים, עכ"ל. וצ"ע דהא אותיות בומ"ף הם אותיות היוצאין מן השפתיים, ואותיות דסלנ"ת יוצאין מן הלשון, ואותיות זסר"ץ יוצאין מן השיניים, ואותיות גיכ"ק יוצאין מן החיך, ואותיות אחע"ה יוצאין מן הנרון, וא"כ איך יתכן שאותיות מנצפ"ך הם נגד ה' מוצאות הפה, הלא אין בהם אות היוצאת מן הנרון, כי אות מ' היא מהשפתיים, אות נ' מהלשון, אות צ' מהשיניים, אות פ' מהשפתיים, ואות כ' מן החיך, וצ"ע.

(ט) בספר מגדול עוז להיעב"ץ בחלק עליית חשבון הנפש פרק נ' אות י"ט, מביא מאמר, אין הערד ממית אלא החטא ממית, וכתב שם שמאמר זה אמר אחר מחסידיו הקדמונים ז"ל. והוא פלא, שהרי גמרא מפורשת היא במס' ברכות דף ל"ג, עיי"ש.

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

כבוד העורכים הנכבדים שליט"א.

איתא במס' נדה (דף נ:): אמר רב פפא, תרנגול ראנמא אסור, תרנגולתא ראנמא שריא, וסימניך עומן ולא עמונית. ופי' בתוס', הזכר אסור לפי שאין לו סימני טהרה, ולא שרי מטעם כל היוצא מן הטהור טהור, שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה והאפרוח מעפרא קא גריל ונאסר ממילא על ידי סימני טומאה, ונקבה נמי אין לאוסרה למאן דאסר זה וזה גודם, דהא אפרוח לא יצא אלא מן הביצה ומעפרא קא גריל כדפרישית, עכ"ל. לפי"ז יש לחקור, מה עשה נח, כמה הכנים ממין זה לתיבה, שנים או שבעה, מי הכריע, הזכר או הנקבה. ועי' בספר משך חכמה בפ' נח שעמד בזה.

והנה זקניי הגה"ק בעל בני יששכר זצ"ל בספרו אנרא דכלה בפ' נח (בפסוק גם מעוף השמים), יצא לידון בדבר חדש, ואחרי כמה דקדוקים בכתוב, הוא מוכיח דנח הכנים לתיבה

גם ביצי עופות, וע"כ לא נאמר בעופות איש ואשתו כמו בבהמה וח"י, משום דבביצים לא שייך לומר איש ואשתו, רק נאמר זכר ונקבה, כי זה ניכר לבקיאים גם בביצים. ולפי דבריו נראה, דממין זה דתרנגול ותרנגולתא דאנמא, לקח נח רק הביצים, ונח הלא למד תורה כמו שאמר חז"ל (כ"ר כ"ו א'), ואם הוא פסק דהלכתא כמ"ד זה וזה גורם אסור, ממילא כל הביצים אסורות, ולקח רק שתיים, ואם הלכה כמ"ד חז"ל מותר, וכל הביצים מותרות מטעם דכל היוצא מן הטהור טהור, אז הכנים לתיבה שבקה כמו משאר מינים הטהורים. - ואולי לזה כיוון מרן הגה"ק בפירושו, דלכאורה לאיזה צורך יקחו הביצים ולא העופות בעצמם, אם לא כדי לצאת מידי ספק במין זה שאנו דנים עליו. ברנשי כבוד וביקרא דאורייתא,

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר מרישא ז"ל הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

אל מע"כ עורכי "כרם שלמה" הע"י.

א) בקובץ קמ"א עמוד נ"ד נרפס בשמי קושיא בענין אם עשו הי' נימול, ובקובץ קמ"ח עמוד מ"ה, במכתבו של ר' רפאל אהרן כ"ץ מקרית באבוב בכתיים, באות י"ד, רוצה לתרץ, שעשו נולד מהול, והי' צריך הטפת דם ברית. ויש להעיר על זה, דבאבות דר"נ פ"ב נמנו הרבה שגולדו מהול, ולא נמנה שם עשו. ובקובץ קמ"ז עמוד נ"ז, במכתבו של ר' חיים נחום ליכטנשטיין מקרית חסידים בחצור, הביא בשם אחיו ר' אברהם יצחק לתרץ עפ"י הסוגיא דנדרים דף ל"א, הנודר מערלים מותר בעדלי ישראל, עיי"ש, וכן החזיק אחריו ר' חיים ארי' רייניץ מירושלים עיה"ק, בקובץ ק"ג עמוד ל"א, ושם הוסיף לרחות מה שכתבתי, דאולי מל עצמו אח"כ, עיי"ש.

הנה מצאתי בסוף ס' לחמי שלחן על הל' שבת (מאת הרה"ג ר' משה שנעעבאלג), שנרפס קונטרס זכרון משה יהודא מאת זקינו הרה"ג ר' משה יהורא עהרנרייך זצ"ל הי"ד אבר"ק שארמשא, ושם הובא קושיית הנ"ל בשם הגאבד"ק נאדיפאלו, והגאון המחבר תירץ שם בכמה דרכים, וחד מנהוג הוא תירוץ הנ"ל מסוגיא דנדרים דף ל"א, וגם כתב לתרץ שאולי מל עצמו אח"ז, שלא יעדה לו ישמעאל את בתו, עד שכל עצמו כהוגן, עיי"ש.

ובדרך אפשר אמינא עוד, דלפי תביעת ישמעאל מל עצמו שלא כהוגן, דהיינו מל ולא פרע, ושנינו (שבת דף קל"ז) מל ולא פרע כאילו לא מל, א"כ כלפי שכס נקרא מהול, אך שפיר נכתב עליו, אם לא דם שנאת. ועדיין אינו ברור, דאם עפ"י דין הוא כאילו לא מל, לא עדיף משכס. וגם צ"ב מגמרא מפורשת במס' יבמות ע"א ע"ב שלא ניתנה מצות פריעה לאברהם אבינו, אף אם נימא שאברהם אבינו קיים מצות פריעה, עיי"ש בתוד"ה לא ניתנה [ובתוד"ה מאי טעמא], אך עכ"פ אם לא היו מחוייבים בדבר אינה טענה על עשו, אלא דבהגהות יפה עינים הביא בשם הירושלמי שבת פ"ט ה"ב, דלחד מ"ד נצטווה אברהם אבינו גם במצות פריעה עיי"ש, ולפי"ז שפיר הוי טענה על עשו, (אם אמת הוא תירוצו).

ב) בקובץ קנ"ג עמוד ל"ב נרפס מכתבי בענין אם כשפים נבדקים במים, ושם הבאתי בשם ספר שם אפרים מה ששמע בשם הגאון ר' יצחק הלוי איש הודוויץ אבר"ק אה"ז עה"פ לך אל פרעה בבוקר הנה יוצא המימה וגו'. - הנה בעת שכתבתי המכתב, לא הי' למראה עיני הספר שם אפרים, רק העתקתיה מס' מרגלית הים עמ"ס סנהדרין, ושם הובאו הדברים כמו שהעתיקתי, שוב אח"ז בא לידי הספר שם אפרים, וראיתי שם דהיממרא של הג"ר איצקל האמבורגער, אינו על פסוק ט"ו כי אם על פסוק כ"ג, יעו"ש.

(ג) בקובץ קס"ז עמוד ל"ל"א הקשה הרב נחום מאיר גערמאן על ספר עץ הרעת טוב, שכתב והאמהות כולן נקברו במערת המכפלה, ותמה על זה דבקרא מפורש רק שרה, ובמדרש מונה חוה שרה רבקה ולא. - הנה באמת רבקה ולא מפורש ג"כ בקרא, רכתיב (בראשית מ"ט, ל"א) שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו, שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו, ושמה קברו את לאה. ובעיקר ההערה לענין קבורת בלהה חלפה, הנה בסדר הדורות הביא בשם ס' גלילות ארץ ישראל, רעיר האמהות היא סמוך לשבריא כחצי תחום שבת, שם נקברו יוכבד אמו של משרע"ה, וציפורה אשתו, ואלישבע בת עמינרב, ויש אומרים שגם בלהה חלפה נקברו שמה, עכ"ל.

ואצרה בזה עוד איזה הערות:

(ד) בגמ' נדרים ס"ו ע"ב, ההוא בר בבל רסליק לארעא רישאל נסיב איתתא וכו' אמר לה זיל אייתי לי תרי בוציני, פירש"י לשון אבטיחים מתרגמין בוציניא, וכן הוא בפ"ה הר"ן, בוציני תרגום של אבטיחים, וכן הוא בפ"ה הרא"ש, אבטיחין מתרגמין בוציני. וצ"ע דכתיב בפרשת בהעלותך (כמדרב ר"א, ה') וזכנו את הרגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטיחים, ובתרגום אונקלס, ית בוציניא וית אבטיחא, הרי שבוציני הם קשואים ולא אבטיחים, וכן באמת הביאו התוס' במס' סוכה נ"ו ע"ב, ובמס' כתובות פ"ג ע"ב ד"ה בוצינא מב מקרא וז"ל, דהא קישואין מתרגמין בוצינא. וביותר יפליא על פ' הרא"ש שם בנדרים, שהוסיף, ובכתובות בוצינא טבא מקרא, ולכאורה רצונו לומר, שגם במס' כתובות הפ' של בוצינא הוא אבטיחים, וזה לא מצינו לשום מפרש שם בכתובות שיפרש כן.

ועוד יש לעיין בענין זה, דאיתא בירושלמי סנהדרין סוף פרק ז' (דף מ"א ע"א ברפוס ווילנא), א"ר יהושע בן חנני' יכול אנא נסיב קריין ואבטיחין, ופ' בפני משה, יכול אני ליקח קישואין ואבטיחין, ע"כ. והא דש"י פ' במס' כתובות דף פ"ג הנ"ל, שתיבת קרא פירושו דלעת, והתוס' שם הוכיחו שקישואין ודלועין שני מינין הן, ולפי"ז אי אפשר לפרש תיבת קרא דהיינו קישואין. (לא חפשתי בכל הש"ס לראות היאמנו דבריי, רק רשמתי מה שנתעוררתי בעברי בחפזון).

(ה) בתרגום שני על מגילת אסתר (בפסוק ב') יש תיאור של כסא שלמה המלך, ובא"ר כתוב, בהמנורה שעל ראשה שבעה קנים מצדה האחד ומצויירים עלי' שבעת אבות העולם, אדם הראשון ונח ושמ, אברהם יצחק ויעקב, ואיוב ביניהם, ומצדה השני, שבעה קנים אחרים ומצויירים עלי' שבעה חסידים עלמא, לוי קהת עמרם משה ואהרן אלדר ומידר, וחור הנביא ביניהם. ויש להעיר על זה, ראשית, שכתב "שבעה" חסידים עלמא, ובמספרם אתה מוצא שמונה. ועוד צ"ע, שכתב, וחור הנביא ביניהם, והרי חור לא נמנה בכלל מ"ח נביאים. ובאמת יש שם גידסא, וחגי הנביא ביניהם, אבל גם לגידסא זו יש לתמוה, דהרי חגי הנביא חי בזמן בית שני, הרבה שנים אחרי שלמה המלך, ולא מסתבר שהי' במנורה של שלמה המלך ציורים של אנשים שעתידיים להיות, שהרי כל שאר הציורים הם של אנשים שכבר היו, וצ"ע.

הכו"ח בכרכת יגדיל תורה ויאדיר וחפץ בהצלחתכם,

אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא
מאנסי, ניו יארק

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במקום האפשרי בלי שום שהיות.

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד וכלב מלא שמחה וחרדה
נשגר בזה ברכת מול טוב חמה ונאמנה

מול הדרת קודש
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
דומו"ץ דקהל שערי ציון דבאבוב

לרגלי נישואי נכדו-בנו
הרב מו"ה שלום יצחק טויבער שליט"א

ויה"ר שהווג יעלה יפה בבנין עדי עד
ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם שמואל צבי ראזענצווייג נ"י מטאראנסא להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן יעקב אילאזויטש נ"י להולדת הבן עם הבת
להאברך היקר ר' אהרן בן ציון בייגעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליעזר ליפא פעפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים צבי אפפעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל פאנעט נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב אריאל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יואל געללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנשה יחזקאל לעזער נ"י מלעיקוואר להולדת הבן
להרב נפתלי ראובן קארנייך שליט"א רב דקהל מקור ברוך להולדת הנכד
להאברך היקר ר' ראובן יצחק הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה שמחה סג"ל לגרא נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן יהודה הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ברוך הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להרב יעקב דוד גארדאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק צבי סופר נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' ישכר בעריש פריערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה שולמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יצחק ריטשארד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי הירץ לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי אלימלך פרענקל נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי ארי' הכהן שטערן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל יהודה וואקסמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שרגא אריאל נ"י להולדת הבת
 יוכו לגדלן לבעית ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן ארלאנסקי נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר שלמה נ"י
 תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אברהם ליכטיג נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר אהרן ישכר
 משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אברהם יעקב ריעגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מיכל נ"י לאירוסיו בנו
 נכדו הב' החתן הנעלה כמר יוסף דוד נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אלימלך דוב הכהן גראדינסקי נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה דוד
 שטראם נ"י מלונדון לאירוסיו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר יוסף ארי' נ"י
 תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים אלישע טייטלבוים נ"י ולאביו הנה"ח בנש"ק מו"ה טובי' נ"י
 לאירוסיו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר נפתלי נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים שמואל גאלדפינגער נ"י ממאנסי לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה
 כמר דוד ישעי' נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יהודה ליב קאוואלענקא נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להרב יוסף טויסיג שליט"א רב דקהל תפארת יחזקאל לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יחזקאל פייג נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר מנחם מאיר נ"י
 תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יעקב מאיר שלעפערדיג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אברהם נ"י ולחותנו
 הנה"ח מו"ה יוסף מנחם באכנער נ"י לאירוסיו בתו נכדתם תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק ישראל צעהנווירטה נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר
 נפתלי צבי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישראל זאב פישמאן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה יקותיאל עליאם
נ"י לאירוסים בתור-נכדתו תחי'
להרב ישראל יעקב לייפער נ"י מגיד שיעור בשיבת יגדיל תורה לאירוסים בתו תחי'

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יעקב ריעגער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אליהו יהודה שפיעלמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בן ציון יהודה ליב טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר
לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה דוד יהושע הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יחזקאל ישראל חיים לענסקי נ"י ממאנסי לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אליעזר ליפא מיללער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים אלימלך פרישוואסער נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
הי"ר לנישואיו

להאברך היקר ר' יעקב לוי גאלדמאן נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' מנחם אלימלך קארפ נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' צבי מרדכי בצלאל רייכבערג נ"י לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

רמי תחתימה לקובץ „כרם שלמה“

כאית"ב = 15 דאלער לשנה

באנאדק = 20 דאלער לשנה

בעקלוצן = 700 דראנק לשנה

בענאנד = 10 טונס לשנה

כשאר מוצות = כדור רניל 25 דאלער לשנה

כדור אור 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING CO., INC. - 1577 48th STREET - BROOKLYN, N.Y.

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 257
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ח קונטרס ד' (קע"ב) אדר א' וב' תשנ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליש"א

1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת תזריע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

כמס' שבועות דף ט' הגאון ר' יוסף שטיינהארט אבד"ק פיורדא זצ"ל ח
הערות קצרות בש"ס והמפרשים הגאון ר' ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלוי זצ"ל יז
כמס' גיטין דף ע"ה ע"א הגאון ר' שלמה קוועטש אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל כב
בענין תפלה בלע"ז הגאון ד' מאיר ווייל ראבד"ק ברלין זצ"ל כג
כדיני התפלה ומנהגי ביהכ"נ הגאון ד' מזל טוב מודינא אבד"ק מודינא זצ"ל כה

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל לב
מכתב מהרה"ק ר' יוסף אונגער מדאמבראווא זצ"ל לג

מדור זכרון לאחרונים

כדין להחזיר שוחט שהעבירוהו הג"ר אליעזר דוד גרינוואלד אבד"ק סאטמאר ז"ל לד
בסוגיא דהמטמא והמדמע הג"ר משה דייטש אבד"ק טאריאן ז"ל לה
בענין אי עבד ל"מ, ומחשבת פיגול הג"ר דוד זינגער אבד"ק פילזנא ז"ל לז
כמס' גיטין דף פ"ג ע"א הג"ר מנחם מענדל מיללער ראבד"ק זלאטשוב ז"ל מ

מדור פלפול והלכה

חובת הצלה במאבד עצמו לדעת הרב מוה"ר שמואל אליעזר שטערן שליט"א מא
כדין יין פוטר כל מיני משקים ר' משה בריקמאן נ"י מח

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת נא

מדור תמיהות וישושים

הערות קצרות בענינים שונים נג

מדור תעודות וסמיכות

כתב "הורמנא" הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל נה
כתב "הורמנא" הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טאריאן זצ"ל נה
כתב "הורמנא" הגאון ר' שמואל פיהרער אבד"ק קראס הוי"ד נו
כתב "קבלה" הגאון ר' דוד פריעדמאן אבד"ק צעהלים זצ"ל נו

חדשים גם ישנים נד
מכתבים אל המערכת נז
ברכות והודאות סד

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1995

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ד לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק

אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לערניצער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק

חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליהו הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תהיינה נשמותיהן צרורות בצרור החיים

וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח על ידי בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאס-אנזשעלס, קאליפארניע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תזריע

במדרש רבה, אשה כי תזריע וילדה זכר, הה"ד אחר וקדם צרתני (תהלים קל"ט) אם זכה אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, ואם לאו אומרים לו יתוש קדמך. ויל"ד הלא במציאות נברא האדם האחרון לכל מעשה בראשית, וא"כ איך שייך לומר שאם זכה אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית. וגם צריך ביאור להבין מהו השייכות של פסוק זה, אחר וקדם צרתני, לאשה כי תזריע.

ונקדים לבאר המדרש בפרשת אמור, והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, הה"ד (קהלת א') מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. ולכאורה אינו מובן כלל הקשר בין פסוק זה, למצות העומר.

אמנם יתבאר בהקדם מה שכתוב בספה"ק בני יששכר (במאמרי חודש סיון מאמר ב' אות ט"ו) עה"פ בפרשת יתרו ועתה אם שמעו תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. וכתב לפרש עפ"י דברי הרב הגדול חיד"א זללה"ה על אומרים ז"ל (פסחים ד' ע"א) זריזין מקדימין למצות, דהנה אמרו חכמנו"ל במדרש (ויק"ר פ' כ"ז) עה"פ מי הקדימני ואשלם (איוב מ"א), מי עשה לפני מזוזה ומעקה עד שלא נתתי לו בית, ומי עשה לפני ציצית עד שלא נתתי לו בגד וכו', וכן הוא בכל המצות שהכל נעשה ע"י מעשה השי"ת שהוא נתן החפצים של המצוה מקודם, וכתבו הקדמונים דמי שהוא זריז לקיים המצות אז אינו בסוג מי הקדימני ואשלם, דע"י הזריזות לקיים המצות הוא מקדים לפני הבוית"ש כביכול, וזהו זריזין מקדימין למצות, שעל ידי הזריזות יש להם ההקדמה, עכ"ד הרב חיד"א. וכתב הבני יששכר דבזה יתפרש הפסוק (תהלים ס"ב) ולך ר' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, וכבר הקשו רבים דמהו החסד, כיון שמשלם הגמול כפי מעשהו, אך הכוונה על הנ"ל, שהקב"ה משלם לו כאלו ה' הכל מעשהו, וכאלו ה' הוא עושה הבית המזוזה הבגד והציצית. ואי תיקשי, כיון דאפי' מי שאינו עובד בזריזות, נחשב ג"כ כמעשהו, א"כ איזה יתרון יש להעושה בזריזות, רק החילוק הוא, דאם אינו עושה בזריזות, אז הקב"ה מחשב כמעשהו רק מצד מדת החסד, משא"כ מי שעושה בזריזות והוא המקדים, אז מקבל שכרו אף בעת שמדת הדין מתוחה בעולם, כי ע"י הזריזות אין קטרוג אפילו מצד מדת הדין.

ובזה מפרש שם הפסוק, ועתה אם שמעו תשמעו בקולי, דאמרו רז"ל (שבת פ"ו ע"א) משה בהשכמה עלה ובהשכמה ירד, וזהו אומרו, ועתה, לעת כזאת שהוא בהשכמה ובזריזות, אם שמעו תשמעו בקולי, שתקיימו גם אתם את המצות באופן כזה, בהשכמה ובזריזות, ועוד זריזות יתירה, ושמרתם את בריתי, שתצפו מתי תבא לידי ואקיימנה (מלשון ואבינו שמר את הדבר, לשון המתנה), אז והייתם לי סגולה מכל העמים, כי אומות העולם אף אם מקיימים איזה מצוה מז' מצות בני נח, הוא להם לעול ולמשא ואינם מזודרים לקיימם, אבל בני ישראל הדבוקים בהשי"ת, משתוקקים וחפצים לעשות בזריזות רצון קונם וחפץ צורם, וזהו שמסיים הפסוק,

למה אני מצוה אתכם על הזריזות, כי לי כל הארץ, וא"כ כל מה שאתם עושים, אני כבר הקרמתי אתכם, על כן תראו להיות מן הזריזין המקרימין להמצות, וישולם שכרכם מן הרין, עכדה"ק. (ועיין עוד בכר"ש לחודש ניסן תשל"ט עמור ה'-ח').

ועפ"ז יבואר דברי המדרש בפרשת אמור הנ"ל, דהנה מבואר בספר החינוך במצות ספירת העומר (מצוה ש"ו), שנצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח, עד יום נתינת התורה, להראות בנפשינו החפץ הגדול של היום הנכבד בלבנו, כעבר ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה בארם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא, עכ"ל. נמצא דיומ הבאת העומר אשר בו מתחילין למנות המ"ט יום עד יום קבלת התורה, מעיד על הרצון החזק שיש לבני ישראל להגיע אל יום המקווה יום מתן תורה, ומאיי טעמא אמרה תורה במצות העומר, והניף את העומר לפני ר' לרצונכ"ם, להורות על גודל הרצון והתשוקה, ובהיות בני ישראל בבחינה זו, שפיר מגיע להם שכר אף מצד הרין, כי שוב אינם כסוג מי הקרימני ואשלם. וא"כ יובן היטב דברי המדרש, והבאתם את העומר וגו' לפני ד' לרצונכם, הה"ד מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, כי בכל המצות שהאדם עושה בלי רצון והשתוקקות, אין יתרון לו לאדם, ואין מגיע לו שכר מצד מדת הרין, שהרי הקב"ה הקרימו והכין לו כל מכשירי המצוה, אבל במצות העומר דכתיב ב' לרצונכם, והאדם עומד ומצפה במשך כל ימי ספירת העומר כנענועי נפש ובכליון עינים, ליום הנכבד, יום קבלת התורה והמצות, כמצוה זו שפיר יש לו לאדם יתרון בעמלו, כי ע"י הרצון וההשתוקקות, נחשב כמקדים את עצמו לפני השי"ת כביכול, וברין הוא שיטול שכרו.

ומעתה נבוא לכיבוד דברי המדרש בפרשתנו, דהנה כ"ק אא"ו מצאנו ז"ע כתב בספה"ק דברי חיים עה"פ אשה כי תזריע, דנודע רכנסת ישראל מכונה בשם אשה, וכן כל יחיד מישאל מכונה כן, והתעוררות של האדם לעשות רצון ד', מכונה בשם זריעה עדה"כ ורעו לכם לצדקה (הושע י'), יעו"ש לפי דרכו בקודש. ולדרכנו יתכן לומר כוונת הפסוק, דנודע דזכר הוא בחי' משפיע, ונקבה היא בחי' מקבלת, דלית לה מגרמה כלום. ולפי"ז י"ל ראם האדם עושה המצוה בתשוקה ובזריזות, אז נחשב הוא כהמקדים בעשיית המצוה, והרי הוא בבחי' משפיע, ושפיר בשם זכר יתקרי, משא"כ מי שמקיים מצות ד' בלי שום חשק רק כעול וכמשא, אז הוא בבחי' נוקבא ומקבל שכרו רק מצד החסד, שהרי לית לי' מגרמי' כלום, כי הכל הוכן כבר ע"י הקב"ה, וכאומרו מי הקרימני ואשלם, וכנ"ל. וזשה"כ, אשה כי תזריע, פ' נפש הישראלי המכונה בשם אשה, כי תזריע תחלה בהתעוררות ובתשוקה לקיים מצות ד', אז וילדה זכר, שנעשה בחי' משפיע, וכאלו הקדים הוא את כביכול בעשיית המצוה.

וא"כ מוכן שפיר כוונת המדרש, הה"ד אחר וקדם צרתני, שהאדם נוצר בשתי הבחינות, בחינת אחר ובחינת קדם, ותלוי באופן עשיית המצוה, אם זכה, שזוכה לקיים מצוה ד' בלב ונפש חפיצה, ולהשכים באשמורת הבוקר לעבודתו יתברך שמו, (ע"ד או"ל, לעולם ישכ"ם אדם לבית הכנסת כדי שיוכ"ה וימנה עם

עשרה ראשונים), אז הוא בבחי' זכר, ואומרים לו אתה קרמ"ת לכל מעשה בראשית, ולא שייך אצלו הכתוב מי הקדימני ואשלם, כי זריזין מקדימין למצות וכאמור, ואם לא זכה, שמקיים מצות ד' בעצלות ובכבדות, והוא בבחי' נוקבא דלית לה מגרמה כלום, אזי אומרים לו יתוש קרמך, שכל הנכראים קדמו לך, והכל הי' עומד הכן מרם שבאת לקיים את המצוה, ומה יתרון בעמלך שתעמול תחת השמש, וממילא אין מגיע לך שכר מצד הדין.

ובדרך זה יש לומר כוונה ברכרי חכמו"ל במס' סנהדרין (דף צ"ח ע"א) עה"פ אני ד' בעתה אחישנה (ישעי' ס'), זכו אחישנה, לא זכו בעתה. וכתבו המקובלים החילוק בין גאולת בעתה לגאולת אחישנה, שאם יזכו ישראל ותהי' הגאולה בבחי' אחישנה, אז תהי' הגאולה בחסד וברחמים, אבל אם ח"ו לא זכו, ותהי' הגאולה בעתה, אז תבוא הגאולה על ידי יסורים וחבלי משיח עם כל הפורעניות הנוכרים בדברי חכמו"ל וכוזה"ק. ובוה כתבו הקרמונים ז"ל ליישב סתירת הפסוקים, רכתוב אחד אומר, בכבי יבואו ובתחנונים אובלים (ירמי' ל"א), וכתוב אחד אומר, כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון וגו' (ישעי' נ"ה), דמה רכתיב בכבי יבואו, קאי על גאולת בעתה, ומה דכתיב בשמחה תצאו, מייירי בגאולת אחישנה. (הובא בספה"ק נועם מגדים ריש פרשת עקב).

וי"ל דגם ענין זה של כ' אופני הגאולה, יבואר בדרך הנ"ל, דנודע דברי המדרש שהי' רגיל על לשונו של הכעש"ט זי"ע, עה"פ ר' צלך (תהלים קכ"א), דכמו שהצל עושה ככל פעולות הארם, דאם הארם מרים את ידו, הצל מגבי' ידו נגדו, כן מתנהג הקב"ה עם הארם כפי פעולותיו וכפי מדותיו, וכאומרם ז"ל במדה שארם מודר מודדין לו. וזהו כוונת דברי חכמו"ל, באומרם זכו ולא זכו, שאם זוכים בני ישראל ועושים המצות בזריזות וחשק, ומשתוקקים תמיד לעשות רצון הקב"ה, בבחי' זריזין מקדימין למצות, אז גם השי"ת יעשה כן, וימהר ויחיש את הגאולה, מרם הגיע זמנה, וממילא תהי' הגאולה בחסד וברחמים, אבל אם ח"ו לא זכו, כי עושים מצות ד' בהתרשלות ובעצלות בלי חשק ורצון, אז תהי' הגאולה בעתה, דהיינו בזמן הקץ אשר נשבע הקב"ה שממנה לא יאחר.

ועפ"י זה יש לפדש המסורה, ג' פעמים כצא"ת, כצאת משה אל האהל (שמות ל"ג), כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה'), לא תצא כצאת העבדים (שמות כ"א). דהנה כל מי שעוסק בתורה נקרא בשם משה, כאומרם ז"ל (סוכה ל"ט ע"א) משה שפיר קאמר, ואהל היינו אהלי תורה, ע"ד אוזיל (ברכות ס"ג ע"ב) עה"פ וזאת התורה ארם כי ימות באהל. וזה"כ, כצאת משה אל האהל, ר"ל כשלומדי תורה הולכים לעסוק בתורה"ק באהלי תורה בבית המדרש, ובאיזה זמן הולכים, כצאת השמש בגבורתו, דהיינו שמקדימים עצמם בזריזות ומתגברים כאדי באשמורת הבוקר בעת התחלת זריחת השמש על הארץ, עי"ז זוכים, לא תצא כצאת העבדים, שלא נצא מהגלות ביסורים וחבלי משיח, דוגמת צאת העבדים היוצאים לחירות רק על ידי יסורים, בהכאת שן ועין, כי בזכות הזריזות, ימהר ד' את שבותינו ויחיש גאולתנו ופדות נפשנו, בבחי' אחישנה, ותהי' גאולה בחסד וברחמים בלי שום יסורים כלל.

וענין זה יש להעמים בהפסוקים שאמרם דוד המלך בספר תהלים, נפשי לד' משומדים לבוקר שומרים לבוקר, יחל ישראל אל ד' כי עם ד' החסד והרבה עמו פדות (תהלים ק"ל). ולבאורה כפילות הלשון שתי פעמים שומרים לבוקר, אינו מובן. וגם צ"ב להבין המשך הפסוקים. אולם עפ"י המבואר למעלה, יבוא על נכון, כי נודע דרוד המלך ע"ה הי' מן הזרזים המשכימים באשמורת הבוקר לעבודת השי"ת, כאומרו, אעידה שחר (תהלים ק"ח). קדמו עיני אשמורות (שם קי"ט). ולזה אמר כאן, נפשי לד' משומרי"ם לבוקר, שאני ממתין ומצפה כל הלילה לאור הבוקר, וקדמתי בנשף ואשועה, מחמת גודל התשוקה לקרב נפשי לד', ועי"ז לבי בטוח שנוכה לבחי' שומרי"ם לבוקר, זהו בוקרו של משיח, כגאולת אחישנה, עדה"כ ד' צלך, ועל ידי שבני ישראל מקדימים עצמם לעורר את השחר לעבוד את ד' בהשכמה, יוכו שהקב"ה יעשה עמהם מדה כנגד מדה, להחיש ולמהר את עת פקודתם. וממשיך הכתוב, יחל ישראל אל ד', שע"י שתהי' עינינו כלות ומיחלות להתקרב אל ד', נוכה, כי עם ד' החסד, שתהי' גאולתנו בבחי' אחישנה בחסד וברחמים, והרבה עמו פדות, שתהי' פדות רבה וגאולה שלימה, ולא נצטרך לעבור כל הצרות והיסודים שרם ביאת המשיח, רק יקויים בנו מקרא שכתוב, כי בשמחה תצאו ובשלום תוכלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף, במהרה בימינו אמן.

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד וכלב מלא שמחה וחדוה
נשגר בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

מול הדרת קודש

עטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנא רבי נשיאה

הרב מו"ה יעקב ישראל ישורון מייזליש שליט"א

מרא דאתרא בקרית באבוב, בת"ם

לרגלי נישואי נכדוֹבנו

הרב מו"ה בן ציון מייזליש שליט"א

ויה"ד שהזווג יעלה יפה בבנין עדי עד

ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות

עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

במס' שבועות דף ט'

מהגאון מוה"ר יוסף שטיינהארט אבד"ק פיורדא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ב' ער"ח אדר תצ"ב לפ"ק.

שבועות דף ט' ע"ב, פיסקא. ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרין אבל לא שעירי ראשי חודשים, ועל מה שעירי ראשי חודשים מכפרין, על המהור שאכל את הטמא. א"ר אלעזר א"ר אושעיא מ"ט דר"ש, אמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה, והא קרא בשעיר דראש חודש כתיב ויליף עון עון מציצ', נאמר כאן עון ונאמר להלן עון, מה להלן טומאת בשר אף כאן טומאת בשר, אי מה להלן עולין אף כאן עולין, עון העדה כתיב וכו' ונכפר ציצ' ארידי' ואדראש חודש כו', אמר קרא אותה, אותה נושא עון ואין אחרת נושא עון, עד נמר הסוגיא עם התוס' והמפרשים, ומה ששייך לזאת הסוגיא, ובדף י' ע"א תוס' ד"ה אותה לא משמע ל'. בשמעתין רבו הדיקדוקים, ולא נאריך לפורטם, ומתוך מה שכתבנו, יתישב הכל על נכון בעז"ה, וזה החלי, בעזר מלכי וא"ל, צורי וגואלי, בצר יושעי ל'. בתוס' ד"ה אי מה להלן עולין כו', ונפקא מינ' היכא דנשבר הציץ כו', וא"ת אמאי לא משני כדמשני בסמוך דאין אחר נושא עון כו'. יש לדקדק, למה הביאו תחילה הך הנפקא מינה היכא דנשבר הציץ, ואח"כ מקשים מאותה, אמאי לא הקשו בן מקרמת דנא. ועוד יש לדקדק, דלקמן כתבו התוס' בד"ה אותה נושא עון כו', ואפירכא קמייתא לא מצי לשנויי הכי כו', הרי שציינו התוס' בדברי המתרג' ומקשים על המתרג' דאמאי לא משני הכי אפירכא קמייתא, וכאן ציינו התוס' בדברי המקשה ומקשים מאותה, ועוד יל"ד דילמא לא אסיק ארעתי' מדרשא דאותה עד לבסוף [וכה"נ כתבו התוס' לקמן דף י"ד ע"ב בד"ה פקדון נמי לא כתיב ב' ונעלם כו', ע"ש].

ונראה לי לתרג' כל הנ"ל, על פי מה שהקשה בעל ספר תורת חיים, דאמאי לא קאמר תיכף לעיל דמקשה אי מה כאן עולין כו', ונפקא מינ' היכא דנשבר הציץ ולטומאה שאירעה בין זה לזה כדקאמר לקמן, ומתרג' דהא דקאמר לעיל אי מה כאן עולין כו', לאו היינו הך מקשה דלקמן, אלא ר' אושעיא בעצמו אמר כן, ולדירי' פשיטא ל' הך נפקותא דמייתי המקשה לקמן ולא הוצרך להוכירו, ע"כ. ולפ"ז י"ל דהכי פריך התוס', ונפקא מינ' להיכא דנשבר הציץ כו', וקשה אמאי לא קאמר בהדיא הנך נפקותות, אלא ע"כ ד"א בעצמו קאמר לה, ולפ"ז שפיר קשה אמאי לא משני דאותה כתיב וכו', אמנם אכתי קשה מנא להו דד"א בעצמו הקשה ומשני כן, דילמא סתמא דש"ס הקשה כן, והכי פירושא, אי מה להלן מכפר על

(1) כתבנו אודותיו בכד"ש שנה ב' קונט' א' עמוד ח'. - פלפול הלז הועתק מכת"ק המונח בבניי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

עולין אף כאן כן, וזה בלא זה אינו מועיל, ולפ"ז לא צריך לנפקותות, וכן כתב ג"כ התורת חיים.

אמנם ממה שכתבו התוס' בד"ה ונכפר ר"ח כו', מוכח דלא כן הוא, דא"כ קשה מאי מהני ציץ אחר הקרבת שעיר ר"ח, כיון שהוא לבר אינו מועיל, ובקרא כתיב והי' על מצחו תמיד, וכי תימא דמהני שאם שוב יקריבו שעיר ר"ח הכא לצרף אליו לכפר על טומאה שאירעה בינתיים, הלא אין קרבן ר"ח מכפר למפרע, כמו שכתבו התוס' שם, ואיך מצינן לצרפו אל הציץ לכפר על טומאת בשר שאירעה קודם הקרבתו, אלא ע"כ דציץ לחוד מכפר, וא"כ ע"כ איצטרך לנפקותות, ושפיר מוכח דר"א בעצמו קאמר לה וכנ"ל.

אמנם קשה, לפ"ז לא מקשים מירי, דדילמא ה"ק ר"א, אי מה להלן עולין אף כאן מכפר נמי על עולין, פי' אתרווייהו, אטהור שאכל את הטמא, ועל טומאת בשר, [והיינו כמו קושית הגמ' דלקמן ונכפר ר"ח כו'], ועל זה משני עון העדה כתיב, והיינו כתיב הש"ס דלקמן עון אחת מכפר כו'. והמקשה דלקמן דמקשה ונכפר דר"ח כו', היינו מקשה אחרת, וסבר דקושית ר"א הוא דנכפר על עולין לחוד וכפשט הש"ס, ועל המקשה הא לא קשה האיך הבין כן קושית ר"א, א"כ לישני ר"א דאותה כתיב, זה אינו, דהא המקשה לא ידע מדרשא דאותה מירי, וי"ל דהתוס' הוכיחו דאף המקשה ידע מאותה, דהא יש לדקדק אמאי לא מקשה השתי קושיות בפעם אחת, ונכפר ר"ח וציץ אתרווייהו, ונראה לי ליישב כך, דודאי הוי ידע דרשא דאותה, אך דהוי סבר כר"ש בן יהודא דאין אחרת מכפר אותה כפרה לחוד, אבל יכול לכפר אותה כפרה בצירוף כפרה אחרת, וא"כ מקשה שפיר ונכפר ציץ אדירי' ואדר"ח, שהרי אינו מכפר כפרת ר"ח לחוד, ולא מצינן למעטו מאותה, ולפ"ז מתחילה לא רצה להקשות ונכפרו ציץ ור"ח אתרווייהו, דהרי אותה כתיב, והשתא לא מצינן למימר כנ"ל, דהא ר"ח נמי מכפר עוד כפרה אחרת והיינו עולין כמו ציץ, ולפ"ז מוכח דכבר ידע דאותה ממעט אחרת מכפרת ר"ח לחוד, וא"כ ליכא למימר כנ"ל דר"א מקשה אף כאן עולין פי' דנכפר ר"ח אתרווייהו, דא"כ מאי מקשה לקמן ונכפר ר"ח כו', הרי זאת הקושיא כבר קא פריך לה ר"א, וכי תימא דסבר דעל עולין לחוד קא מקשה, א"כ ליתרץ בקיצור דאותה כתיב, דהא אף המקשה ע"כ ידע מאותה, וכי תימא דודאי הבין דקושית ר"א שיכפר אף על עולין, אך שתירצו לא הבין, א"כ ליקשי על תירצו, מאי תלמודא, כי כן הוא דרך הש"ס היכא דלא הבין התירוץ, ולמה לי' להאריך כולי האי, ומקשים התוס' לפ"ז שפיר. אמנם עדיין יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר, דלעולם לא ידע המקשה דרשא דאותה, והא דלא מקשה השתי קושיות בחדא זימנא, יש לומר כמו שכתב בעל ספר תורת חיים על קושית התוס' ד"ה ונכפר ציץ אדירי' ואדר"ח, שמקשים דה"ל לשנויי ה"נ כתיב עון דעון אחת כו', ומתרץ הנ"ל דהכא ליכא לדיוקא מעון מירי ד"ל לעולם מכפר אשתי עוונות, והא דכתיב עון, ולא כתיב עוונות, היינו משום דבלא"ה הוצרך למיכתב עון גבי ר"ח להורות דלא מכפר ארציץ, כתיב נמי עון גבי ציץ שתהיו התיבות דומין לג"ש דעון עון, ע"כ דברי הנ"ל, יע"ש.

ולפ"ז י"ל דהמקשה דאי ידע דרשא רעון, אך דסבר [כמו בעל תורת חיים] דחדא מהנך תרתי עון איכא למידרש ולא תרווייהו, וא"כ תרווייהו לא מצי לאקשווי, הנכפרו ציץ ור"ח אתרווייהו, רעון כתיב כנ"ל, אבל השתא דמשני אמר רבא עון כו', ודרש עון דכתיב גבי ר"ח, מקשי ונכפר ציץ כו', דמעון ליכא למידרש מירי, דבלא"ה הוצרך למיכתב עון, כרי שתהי' דומה לר"ח למיגמר ג"ש כנ"ל.

אכן י"ל דהתוס' לשיטתיהו אולי דלא ס"ל כתיורין בעל תורת חיים, אך דס"ל דעון דציץ ליכא למידרש כלל לעון אחת הוא נושא כו', וכמו שכתבו בד"ה ונכפר ציץ, וכיון שכן, הרי קשיא דליקשי התרי קושיות בהדרי, דהשתא ליכא למימר כנ"ל, דהא דרשא רעון דציץ ליתא, אלא ע"כ כנ"ל, וידע דרשא דאותה, וא"כ מקשים התוס' [לעיל בד"ה אי מה להלן], שפיר אר"א.

אך ה' קשה להתוס', אי ידע המקשה דרשה דאותה, הרי קשה בלא"ה, מאי מקשה ונכפר ר"ח ארידי' ואדציץ, הרי מצי לשנויי לנפשי' דאותה כתיב, וע"כ אין ר"ח מכפר על עון שהציץ מכפר, ובשביל זה כתבו התוס' בד"ה אותה מכפר עון כו', דאפירכא דלעיל ליכא לשנויי הכי, דאותה אעון עדה קאי כו'.

ועפ"ז מתיישב עוד קושיא אחת שיש להקשות לכאורה על דברי התוס', דמאי קא קשיא להו אמאי לא משני הכי אפירכא קמייתא, דילמא באמת הוי מצי לשנויי כן, אך דבלא"ה איצטריך לדרשה רעון אחת כו', כרי שלא נימא דר"ח מכפר על שלו ואדרגלים, והתם לא מצינן מאותה למעוטי מירי, דאותה אסומאת בשר קאי, ואי כמ"ש התוס' בדבור זה, (ובלא"ה איצטריכנן למימר כן לר"ש בן יהודא דרדיש העדה והקדשים ודריש נמי עון אחת כו' כדאמרנן לקמן דף י' ע"ב, דו"ק ותשכח כן לתי' הראשון של התוס' דלקמן ר"ה אותה לא משמע כו'). אבל לפ"ד אתי שפיר, דקושית התוס' על המקשה דאף הוא ע"כ כבר ידע דרשה דאותה, וע"כ הוצרכו לתרוצם דאותה אעון עדה קאי, ודוקא בשומאת בשר כתיב אותה כו' וכנ"ל, וא"כ שפיר מקשים לעיל ד"ה אי מה כאן עולין כו'.

ובכל זאת לא נחה ושקטה דעתם בקושיתם בד"ה אי מה כאן עולין כו', די"ל כיון דהך אי מה כאן עולין כו', ר"א בעצמו קאמר לה, א"כ י"ל דהוא סבר כרב אשי דלא ס"ל דרשה דאותה, מדנייד מתרוצא דלעיל, וע"כ הוצרך ר"א לתדץ עון העדה כתיב, ומשום הכי כתבו התוס' בד"ה רב אשי כו', דלא פליג רב אשי אדרשה דאותה, וכ"ע ס"ל דרשה דאותה, והדר קושית התוס' דר"ה אי מה כאן עולין כו', לדוכתה, דלישני ר"א דאותה נושא עון כו'.

ואף גם בזאת לא שקטה דעתם כדבעינן למימר לקמן, והוא דיש לדקדק על ר"ש בן יהודא, ה"א דהעדה למה לי, דלמעט ר"ח מעולין ליכא למימר, דעדה כתיב, ואין לומר דאפ"ה הוי אמינא דר"ח מכפר ארידי' ואדציץ, דהרי כתיב עון רעון אחת מכפר כו', ואין לומר דר"ש בן יהודא לא דריש עון, חדא דבהדיא קאמר הש"ס לקמן דף י' ע"ב דלר"ש בן יהודא אית לי' דרשה רעון, ועוד דא"כ מנא לי' דאין ר"ח מכפר אדרגלים, דמה"א דהעדה ליכא למעטי', דהתם נמי לאו עון קדשים הוא, אלא עון עדה, וכן הקשה מהר"י בן לב, ע"ש. ונראה לי לישב כך, דכיון דאית

ל' לר"ש בן יהודא נמי היקשא דאלה תעשו לה' במועדיכם, א"כ י"ל דאיצטריך ה"א דהעדה, דאי לא הכי, הוי אמינא דעון אינו ממעט אלא דר"ח אינו מכפר ארציין, אבל מדרגלים לא ממעטינן משום היקשא דאלה תעשו בו, וכמ"ש מהרש"א ז"ל בחידושו לתוס' ד"ה רב אשי בו' ע"ש, ולכך כתב רחמנא העדה, דמינ' כבר ממועט ר"ח מדציץ, וע"כ עון למעט דרגלים אתה, וזה נראה לי בדור. אבל הקשיתי לשאל לפ"ו, א"כ מנא להו להתוס' דרב אשי אליבי' דרשב"י איצטריך לשנויי, דילמא אליבי' דר"ש הוצרך לשנויי כן, ולית לי' כתרוצא קמא, משום שהוקשה לו מנא לי' לר"ש דאין ר"ח מכפר אדרגלים ורגלים אדר"ח, דילמא דעון ואותה אינו ממעט אלא ציץ דאינו מכפר אדר"ח, ור"ח דאינו מכפר ארציין, אבל ר"ח ורגלים שווין לכל בדבריהם מהיקשא דאלה תעשו בו' וכמ"ש מהרש"א. ועפ"י אמרתי דהיינו הך דמסדר הש"ס, אשכחן ר"ח דמכפר על טהור בו', בתר תרוצא דרב אשי, דהוקשה לו למה לי' לרב אשי דנייד מתרוצא דלעיל, ולכך קאמר אשכחן ר"ח בו' ה"נ שעיר ושעיר בו', וכ"ת נכפר אדר"ח הא כתיב אותה בו', ולכך איצטריך רב אשי לשנויי תרוצא אחרינא, כנ"ל.

וע"כ נראה לי לתרץ כך, דבלא"ה יש לדקדק על מה שכתב מהרש"א ז"ל דלר"מ אית לי' דרשה דעון ואותה, אך דלגבי רגלים לא דריש משום היקשא דאלה תעשו בו', והוא תמוה, דמנא לי' הא, דילמא ממעטינן דתרווייהו ועוד ג"ש עדיף מהיקש, וא"כ ארברא ספי הוי לן לאפוקי מדרגלים. וי"ל דוראי מסברא אית לן לקיומי ג"ש והיקש, אכן דע"כ איצטריך לאפוקי או מג"ש או מהיקשא, ואולם אם בלא"ה מוכח דחדא מינייהו לאו דוקא, מוקמינן כל הדרשות המגרעות השוויון על אותה הממועט ומגורע כבר משויוי, וא"כ נחזי אנן איזה מהשני שיוויים ודמיונים ממועט בעצם, וראשונה מן המקרא דואותה נתן לכם לשאת את עון העדה, ונאמר שהשכל יגזור בתחילת ההשקפה והעיון למעט ציץ שאינו מכפר אדר"ח, והיינו מפשטי' דקרא דכתיב ואותה נתן לכם בו' עון העדה, וכבר כתבו התוס' בד"ה אותה נושא בו', דאותה אעון עדה קאי, וא"כ הכי פי' הקרא, אותה נושא עון עדה, ואין אחרת נושא עון עדה, אלא עון קדשים, והיינו ע"כ למעט ציץ שאינו מכפר אטהור שאכל את הטמא, דהיינו עון עדה, אלא שיכפר אעון עולין לחד, דהיינו עון קדשים, אבל דרגלים ויום הכפורים ליכא למעט, דהתם ע"כ מכפרי אעון עדה דהיינו אין בה ויש בה בטומאת המקדש וקדשיו, דהיינו עון העדה. אכן לכתר דגמרינן ג"ש דעון עון מצייץ, ודאי מצינן למעט אף דרגלים, די"ל דהכי פירושא, אותה נושא עון דהיינו טהור שאכל את הטמא, ואין אחרת נושא אותה עון, ואין זה אלא לר"ש, אבל ר"מ סבר כיון דמפשטי' דקרא ממועט ציץ, לא מוקמינן לי' אלא אציץ ולא מפקין היקשא דאלה תקשו בו', אלא נימא שיהי' שוה ר"ח לרגלים וי"כ כמוהו כמוהם, בלתי שום חלוקה והכרל כלל.

ועתה דחזינו דשוויי הג"ש לאו דוקא, מוקמינן נמי דרשה דעון אחת בו' אר"ח דאינו מכפר ארציין, אבל ודאי מכפר אדרגלים ואר"כ, מפאת היקשא דאלה תעשו בו', דלא תברא רחמנא לגזיוי, כל זאת לר"מ דסבר דר"ח ורגלים וי"כ כי הדדי

נינהו. ולפי זה שפיר הוכרחו התוס' למימר דרב' אשי איצטריך לשנויי אליב' דרשב"י דלא דריש אותה, אבל לר"ש לא איצטריך קרא, דהא דריש אותה ועון לגבי רגלים, דהשתא ליכא למימר כנ"ל דאי לאו העדה והקדשים היו מוקמינן הנך תרי מעוטי לגבי ציץ, ולא לגבי רגלים, דמהיכי תיתי הך, דהרי כשם שממועט כבר הג"ש משיווי מפתת תיבות העדה כנ"ל, ה"נ תברא רחמנא לגזיו' דהיקישא דאלה תעשו כו', דהרי לר"ש בלא"ה אין ר"ח ורגלים מכפרין אד"כ ואין יום הכפורים מכפר כפרתן, מפתת תיבת אחת דכתיב גבי שעיר הפנימי ואיתקוש חיזון לפנימי, וא"כ אף אילו לא נאמר העדה והקדשים היו מוקמינן עון ואתה לכל מילי. וכל זה אינו אלא אי אית לי' לר"ש היקישא דאלה תעשו כו', אבל אי אית לי' דרשה דשעיר ושעיר, שפיר איכא למימר דאי לאו העדה והקדשים היו מוקמינן עון ואותה לגבי ציץ דוקא, דהרי לא תברא רחמנא לגזיו' דהיקישא שעיר ושעיר, דגבי יום הכפורים לא כתיב ושעיר כדאמרינן לקמן, ועל זה באו התוס' בדבור המתחיל ה"נ שעיר ושעיר כו', וכתבו דההיקישא דר' יונה קא סמך, [והיינו מפתת קושית התוס' ד"ה כדאמר רב חמא כו' ע"ש], והיינו היקישא דאלה תעשו כו', ושפיר איכא למימר כנ"ל, וכי תימא לפ"ז הדר קושין דלעיל לדוכתה, דלרשב"י למה לי' ה"א דהעדה כיון דדריש עון, דליכא למימר כנ"ל, דהרי אף לדידי' כבר תברא רחמנא לגזיו' דהיקישא דסבר דרגלים אינן מכפרין אד"כ מדרשה דאחת בשנה, וי"ל דודאי איצטריך העדה לדידי' כי היכא דלא נימא דעון אעדה קאי, והכי פירושא דקרא, עון עדה אחת מכפר, ואינו נושא שתי עוונות עדה, אבל הוא נושא עוד עון של קדשים, והיינו עולין כמו בציץ, ולהכי איצטריך ה"א דהעדה לומר שאינו מכפר אדציץ, וזה נראה לי פשוט.

ועתה תראה שלפי דרכינו יהיו כל הדבורים של תוס' בריבור אחד נאמרו איש אל אחיו יחדיו ידובקו, באופן שבכל דיבור חתרו לחזק קושית דיבור הראשון המתחיל אי מה להלן עולין כו'.

אמנם לפ"ז לא מקשים התוס' מידי בקושיית ד"ה אי מה להלן עולין כו', די"ל לעולם המקשה נמי ידע מאותה, ור"א הכי קא בעי, אי מה כאן עולין אף כאן עולין, פי' כנ"ל, דליכפר ר"ח אדידי' ואדציץ, ומשני עון העדה כתיב, עון דייקא כנ"ל, אך המקשה לא הבין תרוצו, וסבר דהכי קא משני, עון העדה כתיב, פי' דע"כ אינו מכפר אף אדציץ מדלא כתיב בקרא אלא עון עדה ולא כתיב נמי עון קדשים, ועל זה מקשי סתמא דש"ס, מכדי מיגמר גמירי מהרדי ונכפר כו', פי' דילמא משום הכי לא כתיב נמי עון קדשים דלא איצטריך, דמצינן למילפי' מג"ש דציץ, [ובזה מדוקדק נמי הך דקאמר מכדי מיגמר גמירי מהרדי, דלכאורה הוא אך למותר]. ומתרץ סתמא דש"ס, אמר קרא עון אחת כו', פי' דר"א הכי קא משני, עון כתיב עון אחת מכפר כו', וא"כ לא מקשים תוס' מירי.

אך די"ל דאפ"ה מקשים התוס' שפיר, א"כ העדה דכתב רחמנא ל"ל לר"ש, דהא בלא"ה ליכא למימר דנכפר ר"ח אעולין לחוד או ציץ אדידי' ואדר"ח, דאותה כתיב, ור"ח אדידי' ואדציץ נמי ליכא למימר דעון כתיב, וא"כ מלת העדה הוא אך

למותר, וע"כ הוצרכו לתרוצם, אבל לפי מה שכתבנו לעיל אכתי לא מקשים מירי, דודאי איצטריך תיבת העדה כי היכי דלא נימא לר"ש דעון ואותה אדרגלים ממעט, דכבר תברא רחמנא לגזיו' דהיקישא דאלה תעשו כו', דהרי אין ר"ח ורגלים מכפרין אדי"כ ואין י"כ מכפר כפרתן, דהא אחת כתיב כנ"ל, אבל מג"ש רעון עון מציץ לא מפקינן רלא תברא רחמנא לגזיו', ולכך איצטריך העדה, לומר דאין ר"ח מכפר ארצין, וא"כ ע"כ איצטריך העדה לר"ש, ולא מקשים מירי.

ויל"ע פ"פ אשר נדקדק על הא דקאמר לקמן אמר רב חמא בר חנינא מ"ט דר"מ כו' ושעיר וי"ו מוסף על ענין ראשון כו', והוא תמוה, דאמאי נטר עד הכא, הלא ד' יהודא ור"ש אית להו ע"כ היקישא דר"ח לדרגלים כדאמר הש"ס לעיל, ועוד קשיא מאי סלקא אדעתא דרב חמא למילף שעיר ושעיר, כיון דאיפריך דעצרת וי"כ מאי איכא למימר.

ונראה לי לתרץ ברור, דודאי אף רב חמא אית לי' היקישא דאלה תעשו לר"י ולר"ש ולר"מ ורשב"י, אכן דוקא אליבא דר"מ איצטריך למידרש שעיר ושעיר, משום דלרב חמא אית לי' דרשה דעון ואותה לכ"ע, והוקשה לו אר"מ אמאי קאמר דר"ח מכפר אדרגלים וי"כ והם מכפרין כפרתן, הלא כתיב עון ואותה, ולא מיסתבר לי' כלל למימר דלגבי ציץ כתיב ולא נבי רגלים וי"כ, אלא ודאי דס"ל לר"מ היקישא דאלה תעשו כו' כמו ר"ש ור"י, ועוד נוסף עליהם היקישא דשעיר ושעיר למילף רגלים מר"ח לענין טהור שאכל את הטמא, דמאלה תעשו לא הוי מצינן למילף, דהו"א דאתי עון ואותה ומפקי מהיקישא, כי היכי דמפיק נמי מג"ש דעון עון מציץ, ואינך ושעיר איצטריך לשום דרשה כמ"ש לעיל דר"ה כדאמר רב חמא כו', עיי"ש. ולפ"ז לא איצטריך למיכתב ושעיר אלא בחד רגל דבתר ר"ח, וכיון דע"כ אותו הרגל ילפינן מר"ח לענין טהור שאכל את הטמא, או ר"ח מיני' לענין אין בה ואין בה כו', ה"נ כל הרגלים מהיקישא דאלה תעשו כו', וזה הוא נכון ונאה ומתקבל. ולפ"ז אכתי מקשים התוס' שפיר לר"ש העדה ל"ל כנ"ל, דהא אי לאו היקישא דשעיר ושעיר הוי מוקמינן דרשה דעון ואותה לר"מ לתרווייהו, וא"כ לר"ש דע"כ לית לי' שעיר ושעיר, דלדידי' קשיא ל"ל לפי האמת שעיר ושעיר, וכיון דע"כ לית לי' א"כ לא איצטריך מלת העדה, רבלא"ה הוי מוקמינן עון ואותה בין אציץ בין אדרגלים וי"כ, מרהוכרח רב חמא למידרש אליבא דר"מ שעיר ושעיר.

ולדברינו אלו יש לדקדק אמאי כתבו התוס' לקמן בד"ה אותה לא משמע לי' כו', ועי"ל כו', הלא אדרבא תי' הראשון שכתבו התוס' דרשב"י רריש אותה, הוא מוכרח, דהא מדברין רב חמא ב"ח מוכח דכ"ע דריש עון ואותה כנ"ל. ונראה לי לישב דודאי התוס' לא ניירי מתרוצם הראשון, אך שהוקשה להם דבר על תי' הראשון, ובתי' השני מתישב אותה הקושיא, ובתי' שני לחוד נמי לא הוי סגיא זולת בצירוף תי' הראשון, וצדקו יחדיו. רבלא"ה יש לדקדק על הך דקאמר הש"ס לעיל, אשכחן ר"ח כו' כדאמר רב חמא כו' ה"נ שעיר ושעיר כו', א"כ נכפרו ררגלים אעולין או אהכין המקריב בטומאה, ונימא הכי מה ר"ח מכפר אטומאת בשר אף ררגלים מכפרי אטומאת בשר.

והנראה לי בזה הוא, משום דהאמת הוא דסמיך אהיקישא דאלה תעשו לה' כמועדיכם, ובו נכלל נמי שעיר החיצון ד"כ, ואיתקיש דרגלים לר"ח ולי"כ, ולכך עדיף לן למימר דמכפר אין בה כו' ואין בה כו', ונמצא ששוה לר"ח דמכפר אמילתא דקודש ומכפר אטומאת מקדש וקדשיו דבר שיש בו כרת כמו שעיר החיצון והוי מילתא דשו' לתרווייהו, ממה שנאמר דמכפר אטומאת בשר, דנמצא שאינו שוה כלל לשעיר החיצון, וזה נראה ברור. והיינו הך שכתבו התוס' בד"ה ה"נ שעיר ושעיר, אהיקישא דר' יונה קא סמיך, ולכאורה יש לדקדק אמאי לא כתבו נמי תי' הראשון שכתבו לעיל בד"ה כדאמר רב חמא כו', אבל לפ"ד יתיישב על מכוננו, שהוצרכו לזה מפאת קושיא הנ"ל.

אבל יש לדקדק לפ"ז מאי מקשים התוס' בד"ה אי מה להלן עולין כו', וא"ת דלישני לי' אותה כו', דילמא דסבר הש"ס אי לאו העדה לא הוי מוקמינן אותה אלא למעט ציץ שאינו מכפר אדר"ח לחוד, אבל שפיר הוי מצינן למימר דמכפר ציץ אדידי' ואדר"ח, וה"ק רחמנא אותה מכפר עון ואין אחרת מכפר עון דר"ח לחוד אלא מכפר עוד על עון אחרת, והיינו עולין, וכמו דדריש נמי רשב"י, כמ"ש התוס' ד"ה אותה לא משמע כו', וא"כ הדר הוי קשיא נכפר ציץ אדידי' ואדר"ח, משא"כ השתא דכתיב העדה, דבלא"ה לא מצינן למימר דמכפר ר"ח אעולין לחוד, וע"כ אותה למעט ציץ דאינו מכפר אדר"ח כלל אפי' בצירוף כפרת שלו.

אמנם לפי פשוטו י"ל, דא"כ אכתי מנא לן דאין ציץ מכפר נמי אדר"ח, ואותה למעט דרגלים שאינן מכפרין אדר"ח לחוד, אבל לפי מה שכתבנו לעיל, לא צריך אותה לזה, דאפי' בלאו אותה הוי אמרינן דמכפרי רגלים אין בה ואין בה דהיינו דבר שיש בו כרת דומיא דחיצון ר"כ, ומכפר נמי אשהור שאכל את הטמא דומיא דר"ח, וע"כ אותה אתי למעוטי שאין הרגלים מכפרין אדר"ח כלל, אפי' בצירוף כפרה אחרת, וא"כ מהאי טעמא נמי ממעטינן ציץ שאינו מכפר נמי אדר"ח, וצ"ע. (ולפי מה שכתבתי לעיל, דקושית התוס' דלא נכתוב כלל תיבת העדה, אף תירוצו זה אינו עולה יפה, וע"כ דהוקשה להתוס', דא"כ קשיא על רשב"י דוראי סבר דרשא דאותה כנ"ל, וא"כ לדידי' העדה למה לי, וע"כ כתיבוצם, דו"ק). וע"כ צריכין אנו למימר דאפ"ה מקשים התוס' שפיר כנ"ל, דא"כ אכתי מנא

לן דאין ציץ מכפר אדידי' ואדר"ח, דאי לאו אותה הוי אמינא דרגלים מכפרין אדר"ח לחוד, וכ"ת הא מסתבר לן לקיומי היקישא דתרווייהו, דר"ח ודי"כ, זה אינו, כיון דגבי ר"ח כתיב עון דעון אחת כו', ה"נ דרגלים מהיקישא דאלה תעשו כו', והוי אמינא דכלל מילי אקשי' דחמנא לר"ח, והא דבעינן לקיומי היקישא דר"ח טפי מדשעיר החיצון, היינו משום דעיקר ההיקש נכתב למילף מר"ח, דאי לאו היקישא דר"ח, משעיר החיצון לא הוי ילפינן מדי, דהוי דבר הלמד בהיקש משעיר הפנימי אין חוזר ומלמד בהיקש כמ"ש התוס' בד"ה ואיתקשו דרגלים כו', וכתבו ר"ת בספר הישר שם, ולכך איצטריך אותה כו' למימרא דאין רגלים מכפרי אדר"ח לחוד, אבל אדר"ח ואין בה כו' מצי מכפרי, אלא ע"כ דסברת חוץ הוא, דאותה בא למעט שאין אחרת מכפר כפרתו אפי' בצירוף כפרה אחרת, וכיון דבלא"ה אין הרגלים מכפרין אדר"ח כלל אלא אעון אחר, טפי ניחא לן למימר דמכפר אין בה

כו', דהיינו עון עדה, והוי נמי עון שיש בה כרת דומיא דשעיר החיצון, ממה שנאמר דמכפר אטומאת בשר דלא הוי אלא דומיא דר"ח, וא"כ מקשים התוס' שפיר בר"ה אי מה להלן עולין כו', דלישני לי' דאותה כתיב כו', דהא מסברת חוץ ע"כ אותה אתי נמי להורות שאין אחרת מכפר כפרתו אפי' בצירוף כפרה אחרת, ולא תיקשי נמי דלכפר ציץ אדידי' ואדר"ח, דאי לאו סברת חוץ הוא, אכתי מנא לן הא, דילמא דאותה למעט דרגלים, שאינן מכפרין אדר"ח לחוד כנ"ל.

והנך רואה דלפי מה שכתבנו אין מקום לתי' התוס' של ר"ה אותה לא משמע לי' כו', ועי"ל כו' על דבר שיש בה כרת כו', ע"ש. הלא לפי הנ"ל אדרבא מפי הוי לן למימר דאין מכפר אלא על טהור שאכל את הטמא לחוד דומיא דר"ח דכתיב בי' עון, דעון אחת הוא נושא כנ"ל.

ונראה לי לישב, דודאי דהתוס' לא נידי מתרוצם הראשון שכתבו דרשב"י נמי דריש אותה כו' שאין אחרת מכפר כפרתו לחוד כו', אך דהוקשה להם דילמא מכפרי דרגלים נמי אטומאת בשר עולין או אכהן המקריב בטומאה, ושפיר מצינן לקומי דרשה דאותה, ולכך כתבו התוס' בתרוצם השני דניחא לן למימר דמכפר אין בה ואין בה בצירוף טהור כו', דזה שפיר מפי, דהוי דומיא דתרווייהו דר"ח ודחיצון, ובתירוץ זה לחוד נמי לא סגיא, דקשה כנ"ל דלכפר אדר"ח לחוד, ולא על כפרה אחרת כלל דומיא דר"ח דכתיב בו עון דעון אחת כו', אכן כתי' הראשון שכתבו התוס' יתיישב זה, דע"כ אינו מכפר אדר"ח לחוד, דאותה כתיב, וע"כ מכפר עוד כפרה אחרת, והיינו כפרה דאין בה ואין בה כו', דהוי דבר שיש בו כרת דומיא דשעיר החיצון וכנ"ל, ויתיישב הכל על נכון.

ואי קשיא הא קשיא, כיון שכתבנו לעיל דכ"ע ס"ל דרשה דאותה כו', א"כ ר' יהודא הק' אותה ועון מאי עביד לי', וי"ל דודאי ג"ש דעון עון נתקבלה מסיני, ואעידה לך עדים נאמנים על זה, דהך ג"ש דעון עון איתא נמי במס' פסחים דף פ"ב ע"ב, ומס' זבחים דף כ"ח ע"ב, ועוד ברוכתי טובא בש"ס, ואף ר"י ס"ל הנ"ש, אך רהבא לא מצי למיגמרה, משום דרריש חטאת לה' חטא שאינו מכיר בה אלא ה', והיינו אין בה ואין בה, ואין לומר נמי שיכפר על טהור שאכל את הטמא בצירוף אין בה ואין בה, דכתיב עון, דעון אחת הוא נושא ואינו נושא שתי עוונות, ואיצטרך לפ"ז נמי אותה כי היכי דלא נימא דציץ מכפר אדידי' ואדר"ח, דהיינו אין בה ואין בה, מג"ש דעון עון, ולכך כתיב אותה לומר דאין אחרת נושא עון דר"ח, ולפ"ז אין מקום לקושיא הנ"ל, דאף ר"י ס"ל דרשה דאותה ועון וכנ"ל.

אך לפ"ז קשיא קושיא עצומה, דמאי מקשים התוס' בר"ה ואיתקשו דרגלים כו', ועוד קשה א"כ לר"ל חטאת לה' כו', הלא לפי הנ"ל איצטרך שפיר חטאת לה' לאפקוי מג"ש דעון עון מציץ וכנ"ל, והיקישא דאלה תעשו כו' איצטרך למילף דגלים מר"ח, וצ"ע רב. בשלמא בלא מה שהקדמנו, דכ"ע דריש אותה, לא הוי קשה מידי, דהא קושיית התוס' לר"ש בן לקיש מני לי' דר"י ג"ש דעון עון גמרא נמיר לי', אכן לפי דרכינו הנ"ל, ע"כ גמרא נמיר לי', דאי לאו הכי אותה ועון מאי עביד לי', וצ"ע, ודו"ק.

הקשה מהרש"א בחידושיו לתוס' ד"ה אותה לא משמע לי' כו', מנא להו להתוס' לעיל דאית לי' לר"מ חטאת לה' חטא שאינו מכיר בה אלא ה', דילמא דדריש אותה כרשב"י, וע"כ מכפרי נמי רגלים אין בה ואין בה, וי"ל כו' דילמא דמכפר נמי אין בה ויש בה, עיין שם. הקשיתי לשאול על מהרש"א, ממ"נ או דאין קושייתו נכונה, או שאין תרצו עולה יפה, וזה החלי, דילמא דקשיא להו להתוס' לר"מ קושיא הנ"ל, ונכפר ציץ אדידו' ואדר"ח, דליכא למימר אותה כתיב, דהא ס"ל דדוקא אדר"ח לחוד לא מצי אחרת לכפר, אבל מצי לכפר אדר"ח בצירוף כפרה אחרת, וע"כ מוכרחין אנו למימר דקושית מהרש"א הוא די"ל דס"ל לר"מ דרשה דה"א דהעדה ודוקדשים, כמו לרשב"י, ולפ"ז לא משני מהרש"א מדי, דע"כ מכפרי דרגלים אין בה ואין בה מאותה, דליכא למימר דאותה אתי להורות שיכפרו דרגלים אין בה ויש בה, זה אינו, דבלאו אותה נמי דרגלים מכפרי אדר"ח ואדי"כ מהיקישא דאלה תעשו כו', ומשום ציץ נמי לא איצטריך אותה, דהרי כבר כתיב העדה והקדשים, וע"כ דאתי להורות שיכפרו רגלים כפרה אחת וזולת כפרה דשעיר החיצון, וצ"ע.

ואין לומר דמתרץ דזה לא משמע מאותה, שהרי בלא"ה אין מכפרין דרגלים אדר"ח לחוד, זה אינו, דהא בלא"ה לכאורה קושית מהרש"א הוא תמוה, דכיון דאף ר"ח מכפר אין בה ואין בה, איך שייך למידרש אותה כו' ואין אחרת מכפר כפרתו לחוד, הלא הוא גם הוא אינו מכפר כפרתו לחוד, אלא ע"כ דהכי פירושו כמ"ש מהרש"ל בחידושיו על דברי רש"י בד"ה כולהו מקמא כו' ע"ש, דאותה אתי לאילו לא נאמר היקישא, וזה ברור, וא"כ השתא גמי מצינן למימר דכוותה, וקשיא לן כנ"ל.

ובעיקר הדברים לא ידעתי מאי קא קשיא לי' להמהרש"א על התוס' לעיל, דהיינו תירוצא דר"ת בספר הישר, דהא הוא בעצמו כתב על קושיא אחריתי דהוי מצי למיכתב דילין מר"ח הלמד מציץ, אלא דטפי נחא להו בפשיטות דגבי ר"ח גופי' כתיב כו' ע"ש, וא"כ הנ"ל דכוותה, ודו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידושי' או אנגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

הערות קצרות בש"ס והמפרשים

מהגאון מוה"ר ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלוי זצ"ל⁽¹⁾

בברכות (ז.) אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו, ושם (ז:) אמר ר' יוחנן להא מילתא גופי' משום רשב"י.

מסוגיא דברכות (ג"ד:) ותדין מינייהו רבנן שנאמר וכמושב זקנים יהללוהו, יש דאי' דסתם זקנים דכתיב בכל מקום, היינו רבנן.

מה שכתב דש"י בשבת (ט"ו.) שני גרדיים וכו', במס' עדיות מפורש וכו'. - לא מצאתי מפורש.

בשבת (ט"ז:) ברש"י ד"ה למ"ד כו' לא ידענא היכא. וחידוש גדול, כי היא משנה ערוכה דיש פרק י"א דמס' כלים.

בהא דאמר אב"י בשבת (ל"ה:), שמע מינה האי גודשא תילתא הוי, יש מקום עיון מהא דאמר אב"י בעירובין (י"ד:).

יש פליאה עצומה בפירוש"י דשבת (ק"ו:) גזין מין חגב טהור הוא, דסותר מסוגיא ערוכה דבכורות (ז:).

כראש השנה (ל"ב.) כנגד עשרה מאמרות, וצע"ג במגילה (כ"א:). וחידוש מצאתי בספר תניא מכוון אל האמת, כאשר מצאתי גם ברי"ף ודא"ש, ואמנם בכל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ד עמוד ט'. - הערות הללו נערכו עפ"י כתי"ק המונח באוסף „קהלת משה" בעיר פעטערבורג.

הגאון מוה"ר ישעי' ברלין זצ"ל, חיבר הרבה ספרים, ורק חלק מהם נרפסו. בין הספרים שחיבר, הוא ספר „יש סדר למשנה" על ששה סדרי משנה, אמנם לא נרפס בי אם על סדר זרעים וסדר מועד, כי החידושים שכתב על סדר נשים נזיקין קדשים וטהרות, לא נודע איפה נמצאים. אבל תלי"ת נשאר לפליטה בכת"ק, המפתחות שהכין הגאון המחבר על ספרו יש סדר למשנה, ובו רשם בקיצור נמרץ את הדברים שנתבארו בספרו יש סדר למשנה (על כל הששה סדרים), ומתוכם לקטנו ההערות הנדפסים כאן. - גם חיבר הגאון הנ"ל ספר „שטרי המאוחרין", לכאר בכל מקום בש"ס, ורש"י ותוס', כשהובא פסוק או משנה, מדוע לא הביאו פסוק מוקדם או משנה מקודמת. ואף חיבור זה לא נרפס עדיין, כי לא נודע איפה נתגלגל, אולם יחד עם המפתח הנ"ל, על ספר יש סדר למשנה, נכרך גם המפתח שעשה הגאון הנ"ל על חיבור שטרי המאוחרין, ונקבו בשם „מראות הצובאות", וגם משם לקטנו איזה הערות הנדפסים כאן.

מאחר שהדברים נעתקו מרשימת מפתחות כאמור, הרי הדברים נאמרו בקיצור, לכן הוספנו לפעמים איזה תיבות פה ושם, כדי שיוכנו הדברים.

(2) כבר עמד בזה הצ"ח ברף ד' ע"ב, ועיי"ש מה שכתב בזה.

דפוסין שלפנינו בנמרא ובעין יעקב, איתא במגילה הנ"ל, ר' לוי אמר כנגד עשרה הלולין שאמר דוד בספר תילים, וכל זה נרפס בטעות, ואסרוכי מיסרכי להכא ממאמר דהכי איתא בראש השנה (ל"ב).

יש מקום עיון ברש"י יומא (מ"ז). ד"ה איכא דאמרי וכו', זריד וערסן שהן מיני מאכל חיטין, והוא נגד גמרא בנדרים (מ"א).

במה שכתב מארי דודי וקני מהר"מ שיף בכתובות (נ"ו). לחלק בין כותב לאומר, לענין מתנה על מה שכתוב בתורה, איכא למידק בכתובות (פ"ג).

בסוגיא נויר (ס"ה:) והתניא ר"א אומר בשלישית בודקין אותו וכו'. מצוה לפרוק דלא מיייתי מהמשנה זבים פרק ב' משנה ב'.

סוטה (ה.) כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נפחת שנאמר ולשאת ולספחת. מה שהקשה הכא המהרש"א בחדושי אגדות, למה נקט האי קרא דסוף פרשת נגעים, ולא נקט תחילתו דכתיב כי יהי בעוד בשרו שאת או ספחת, יש לדקדק ג"כ בשבת (ס"ב:) עה"פ ושפח ד' קדקוד בנות ציון וכו', וקידושין (ע:) קשה גרים לישראל כספחת. ויש ליישב למה לא מקשה החדושי אגדות ג"כ בשבת ובקידושין, על פי מ"ש תוס' בשבת קכ"ח. ד"ה ונתן הכסף.

בסוגיא דסוטה י"ט במשנה, הניף והגיש קמץ והקטיר, וכן בפירושא דגמרא עלי', לא נזכר ומלח, אבל יש ראי' מתוס' דסנהדרין (פ"ב:) ד"ה המולח, שהי' גירסתם במשנה דהכא, ומלח.

יש פליאה גדולה ברש"י סוטה (מ"ו:) ד"ה ויקרא, כל מקום שנאמר עד היום הזה לעולם ולעולמי עולמים הוא, שפי' נגד סוגיא ערוכה יומא (נ"ד.) וגם קראי דמייתי הש"ס, מוכיחין דלא ברש"י.

בסוטה (מ"ח:) על המשנה ונופת צופים, מאי נופת צופים וכו'. וקצת קושיא, דשאל על המשנה, ולא על הקרא בתהלים (י"ט).

יש ליישב קושיית רש"י גיטין (ד:) ד"ה ואיכא וכו', עפ"י מה שכתבו תוס' בשבת (מ"ו:) ד"ה ככתה.

על הגאון פני יהושע גיטין (פ"ז:), יש לתמוה שלא עיין בהערות מה שפי' מלת גונדלית.

בתוס' גיטין (צ.) ד"ה מה, מה שכתבו בשם ירושלמי לעבור עליו בשני לאוין, צ"ל לעבור עליו בלאו. ועל ידי הגהה זו מתוקן ומקובל כל הקושיות שיש לשאול בדברי הירושלמי.

חידוש גדול, דבכל הדפוסין במשנה שבנמרא בבא קמא (כ"ו), וכן במשנה שבמשניות [ב"ק פ"ב מ"ה], חסר לפנינו בין באונס בין ברצון, דק בסנהדרין (ע"ב). וכן בתוס' דיבמות (נ"ג): ד"ה הבא, איתא על נכון.

ב"ב (ק"ט): ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה וכו', סרס המקרא ודרשהו דברי ר' יאשי', אבא חנן אמר משום ר' אליעזר בבית המדרש היו יושבין והלכו ועמדו להן לפני כולן. - הנה שני נביאים הגאונים פנים מאירות (ח"ב סי' כ"ט) והגאון בעל תורת חיים (כאן בב"ב), נחתו לדרקק בהאי ענינא, למה לא פליגי הכי בפרשת פסח שני, ומתרצים דפסח שני אפילו ר' יאשי' מודה דשניהן היו יושבין בבית המדרש וכאו ושאלום, דשאני הוראת איסור והיתר, מדיני ממונות. ולפי מה שכתבו, יש מתרצים³ ג"כ קושית העולם כרש"י פרשת בהעלותך, שלא הזכיר אלא ששניהם יושבים בבה"מ וכו'. - ואני תמה על שני גדולי הדור שהיו בקיאים בספרא וסיפרי וכולא תלמודא, היאך העלימו עיניהם מה דאיתמר להדיא בספרי, והובא ג"כ בילקוט פרשת בהעלותך (רמז תשכ"א), ויקרבו לפני משה ולפני אהרן, אם משה לא הי' יורע, אהרן הי' יורע, אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר' יאשי', אבא חנן אומר משום ר' אליעזר בבית המדרש היו יושבין וכאו ועמדו לפניהן.

יש מקום עיון ברש"י סנהדרין (ל"ו): אין מושיבין סרים בסנהדרין, משום שהוא אכזרי. ותיפוק לי' דאין מושיבין בסנהדרין אלא מנוקין מכל מום.

סנהדרין (ל"ז): מיום שפתחה הארץ את פיה וקבלתו לרמו של הבל שוב לא פתחה. לולא דברי תוס' (ד"ה לטובה), אמינא ליישב ע"פ מ"ש בתרגום יונתן על קרא נשית ימינך תכלעמו ארץ.

בסנהדרין (נ"ג). א"ל ר' זירא לאבבי, שאר הנסקלין דלא כתיב בהו סקילה, דגמרי מאוב וידעוני, במאי גמרי, במות ימותו גמרי, או בדמיהם בם גמרי. וקשה, וכי ר' זירא ואבבי לא שמיע להו הך ברייתא דמייתי הש"ס לקמן (נ"ד), נאמר כאן דמיהם בם, ונאמר באוב וידעוני דמיהם בם, מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה.

בסנהדרין (ק"ה). כתיב הכא כרע שכב. צ"ל כתיב הכא נופל וכו', ובכן נמי דברי המהרש"א צריכין ביאור.

בסנהדרין (ק"א): בפלוגתא אין חולקין עיר אחת לשני שבטים, לא מצאתי ברמב"ם שום זכרון והכרעה, ודברי רש"י שם (ק"ב). ד"ה קשיא, קשה להולמו, וטוב להגיה דמלת "אין" חסר בשגגת הדפוס.

מה שכתב רש"י במשנה דמכות (י"ג). וכן בגמרא בסוגיא שם (י"ח). וכן בתוס' שם ד"ה ולילקי וכו', כי קדש הם, צ"ל כי קדש הוא, ופליאה גדולה בזה

(3) כן תירץ הפנים מאירות בעצמו, עיי"ש.

תמצא בלשון רש"י במעילה (י"ז:) כי קרש הם משמע דשניהם מצטרפין וכו'. גם בהרמב"ם פ"ח מהל' פסולי המוקדשין, גם תוס' דשבת (פ"ט:), גם בספר החינוך, גם בספר המצות, בנו יסודותם בהררי קודש, דכתיב גבי מילואים לא יאכל כי קרש הם, ופליאה, דבתורה כתיב כי קרש הוא.

רש"י פי' בע"ז (ג"ב:) ד"ה צריך לומר לדבר אחד וכו' כדכתיב ביחזקאל וכו', והיא פליאה עצומה, דבמשנה עצמה (מנחות ק"ט.) מייית קרא דמלכים (ב', כ"ג), וכן איתא ברש"י במלכים.

במשמעות תוס' ע"ז (ס.) ד"ה אמר רב פפא, אהא דמייתי הש"ס כתנאי חבית שנקבה בין מפיה וכו', דסברי התוס' דברייתא היא, ותמ' שהרי משנה היא, במס' טבול יום פ"ב מ"ז.

אבות פ"ה משנה ה', ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. צ"ב הא דהקדים עומר ושתי הלחם קודם ללחם הפנים, אע"ג שהלחם הפנים היא תדירה בכל ערב שבת, ועומר ושתי הלחם אינן אלא פעם אחת בשנה.

בתוס' זבחים (ס"ה.) ד"ה אף במליקה, וא"ת בפ"ק דקידושין דאמר דמליקה אינה כשירה בנשים דאיתקש להקטרה ובהקטרה כתיב בני אהרן ולא בנות אהרן, תינח מליקה דעולה, מליקה דחטאת מגלן, דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש, וי"ל דגלוי מילתא בעלמא הוא כהן ולא כהנת. וקשה לעולא בחולין (קל"א:) דיהיב מתנתא לכהנתא דס"ל כהן דכתיב בכל מקום אפילו כהנת במשמע, נשאר קושית תוס' במשנה דקידושין ארוכתה, וצ"ע.

לכאורה יש מקום עיון גדול בתוס' זבחים (צ"ג.) ד"ה מי חטאת וכו' דהתם קודם קידוש וכו', שהוא נגד המשנה דמס' פרה פ"ט משנה ו'.

במנחות פרק ט' משנה ד', מערבין נסכי אלים בנסכי פרים, ובמשנה שבגמרא איתא, מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, וכן איתא ברש"י. אבל יש לקיים הנוסחא מערבין נסכי אילים בנסכי פרים, לפי מה שכתבו תוס' שבת (מ"ב.) ד"ה נותן, שדרך ליתן המועט במרובה.

אשר העלו תוס' חולין (ס"ד:) ד"ה גיעולי בצים, בשם הערוך, לא מצאתי.

בסוגיא דחולין (ק"ג:) אמר שמואל אמר ר' אלעזר, וכן ברש"י שם, צריך להיות ר' אלעזר ביו"ד.

ברש"י בכורות (י"ב:) ד"ה חלה שמאה, וכן בתוס' פסחים (יו"ד.) ד"ה הלך, משמע דתרומה שמאה האוכל חייב מיתה, וצע"ג.

זה ראמר ר' אליעזר בר' יוסי ערכין (ל"ב.) אשר לוא חומה, נראה דבספר תורה שה' לפניו הי' כתוב כך.

יש מקום עיון, עפ"י סוגיא דגדה (ל:) דלא מיקרי סתמא, הואיל ור' ישמעאל במתני' פליג, א"כ למה נקרא סתמא דמחתכין, דמייתי הש"ס בריש ביצה, סתם נמור, הלא ר' יהוד' פליג במתני', כמו שכתבו תוס' נמי שם בביצה (ד"ה גבי שבת).

במס' פרה פ"ג משנה ג' הביאו הר"ש והרמב"ם התרגום⁵, ולא הביאו תרגום המוקדם, עה"פ הטי נא כדרך, קולמ'ך.

מדברי הר"ש והרא"ש במס' מכשירין פ"ו משנה ב' והערך, מבואר דאיתמר בברכות (ל"ז.) חליק' דמיתברי באסיתא וכו', ולפנינו בברכות לא נמצא מזה.

במה שכתב הרמב"ם בפ"ד מהל' פסולי המוקדשין דין יו"ד ואם הוציאו בלשון אכילה ואמר שיאכל וכו', יש דקדוק גדול, הלא לשיטתו דס"ל דכל מחשבה דקדשים הוי אפילו בלא הוצאה בפה, במחשבה בעלמא סגי.

יש פליאה עצומה על הכסף משנה בריש פרק י"ח דכלים, שכתב דר' ישמעאל הוי רבי' דרבי עקיבא.

יש מקום עיון בהרמב"ם פ"ט מהל' טומאת צרעת רין ח', חתן שנראה בו נגע וכו' וכן ברגל, דפסק כרבי נגד ר' יהודה, וצריך ביאור, דק"ל כרבי מחבירו אבל לא מרבו.

יש מקום עיון גדול במשנה למלך ריש פ"ט מהל' אבות הטומאה, שכתב ובביאה אפשר אפילו פחות מג' לוגין וכו', היאך יצויר דבר זה.

אין אומרים חג בשמיני עצרת וכדעת הרמ"א א"ח סי' תרס"ח, כמפורש בירושלמי שהביא הר"ן בנדרים (מ"ט.), ומן התימא על מהר"ל מפראג וט"ז והרש"ל והלבוש, שהעלימו עיניהם מהירושלמי.

יש מקום עיון בש"ע י"ד סי' ק"כ סעיף א', רכולל מתכות וזכוכית בחדא, ולכאורה חילוק יש, דכלי מתכות טעון טבילה מן התורה, וכלי זכוכית אינו טעון אלא מדרבנן, ונ"מ בספק טבל.

החכם התשבי (אות רי"ש ערך ריאה) כתב, אין לישאל למה נקרא ריאה, כי אין טעם לשמות. ופליאה שלא ראה את מה שלפניו בענין ריאה בחולין (מ"ט.), למה נקרא שמה ריאה שמאירה את העינים.

⁵ הרמב"ם הביא הפסוק ותער כרה, קולתה. והר"ש הביא הפסוק וכרה על שכמה, וקלתה על כתפה.

איתא בכמה מקומות גר שנתגייר, ומהראוי ה"ל נכרי שנתגייר.

היכא דפליגי תנאי או אמוראי אי חייב כרת או מיתה בידי שמים, מאי נפקא מינה, הלא קמי' שמאי גליא.

יש לחקור בנזיר אם מת לו אחד משבעה מתי מצוה כנון אביו או אמו וכו', אם רשאי לצאת אחר המטה או אסור כמו כהן גדול.

הני כללי, כנון הלכה בר' יהוד' נגד ר"מ, והלכה בר' עקיבא מחבירו, וכהאי גוונא, היינו דוקא בדברים הנהוגים, אבל לא בדברים שאינם נהוגים.

אין להקשות דברי תוס' אהרדי, כמבואר בכמה מקומות בתיקוני כלי שר"ת בס"ד⁶, והעד על זה ג"כ במהרש"א שהעיד שכן דרכם.

במס' גיטין דף ע"ה ע"א

מהגאון מוה"ר שלמה קוועטש אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל⁷

במס' גיטין ע"ה ע"א, ת"ר הרי זה גיטיך והנייר שלי אינה מגורשת, על מנת שתחזירי לי את הנייר מגורשת, מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, אמר רב חסדא הא מני רשב"ג היא דאמר תתן לו את רמי', ה"נ אפשר דמפייסה לי' בדמי'. והנה הבעל העיסור פסק, בדבר שראינו חשוב אמרינן מה לי הן ומה לי דמיהן, והקשה הר"ן (בד"ה תנו רבנן) א"כ האיך קאמר הגמרא הא מני רשב"ג היא, הא רבנן מורים בדבר שאינו חשוב. ונלענ"ד דרב חסדא לטעמי' שפיר משני, דהא רב חסדא מתרץ לקמן (דף ע"ה ע"ב) הא דתנן דצריכה להניק שני שנים, אתיא כרשב"ג דסובר להרווחה קמכוין, והקשה הרשב"א הא קאמר דלרשב"ג לא מהני מחולין לך משום דלצעורה קמכוין, ותירץ דלרבנן רק לצעורה קמכוין, הילכך אמרינן אפילו לקולא דיום אחד מהני בהנקה, אבל לרשב"ג תרווייהו צריכין, לצעורה ולהרווחה. אכן למסקנא יש לומר, דבין רשב"ג ובין רבנן סוברין דלצעורה ולהרווחה קמכווני, אלא דפליגי אי אמרינן מה לי הן ומה לי דמיהן או לא. וא"כ לרב חסדא דלרבנן רק לצעורי קמכוין, א"כ בוודאי י"ל דאמרינן מה לי הן ומה לי דמיהן בדבר שאינו חשוב, ואפ"ה צריך ליתן רק גוף הדבר משום דרק לצעורה קמכוין, וא"כ אין חילוק בין דבר חשוב לדבר שאינו חשוב, משא"כ לדין דסבירא

6 "תיקוני כלי שרת", הוא שם ספרו שחיבר על הש"ס, ובו תיקוני טעיות בש"ס רש"י ותוס' (שר"ת, נוטריקון ש"ס, רש"י, תוספות). וגם חיבורו הזה לא נדפס עדיין.

7 כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ב. - דבר זה הניע אלינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרום מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ברכות שמים יחולו על ראשו.

לן דלת"ק להרווחה נמי מכוין, א"כ בדבר חשוב, כיון דמכוין לדבר חשוב דהיינו האיציטלא, לא אמרינן מה לי הן ומה לי דמיהן, משא"כ בדבר שאינו חשוב, לצעורה הוה ברמיהן כמו בגוף הרבר, כמו שכתב הרא"ש, להכי מהני דמיהן בדבר שאינו חשוב, וא"ש.

בענין תפלה בלע"ז

מהגאון מוה"ר מאיר ווייל ראבד"ק ברלין זצ"ל¹⁾

בעה"י.

את אשר אוותה נפשו לדעת, אם ישרו דבריו בעיני, בענין תפלה בכל לשון. - היסוד אשר הניח רפ"מ ממשמעות לשון הרמב"ם, שאנשי כנה"ג תקנו התפלה בלשון צח בלשון הקורש, ועל היסוד הזה בונה רפ"מ כ"ק דבריו לאמר, שהפלפול בשם הוא עפ"י הדין, אבל לא אחר תקנת הכנה"ג, שתקנו יתד שלא תמוט, ומי שמתפלל בלשון אחר הוא משנה ממשכע. - לא כן עמדי, ומאן ציית לי, שחכמי המשנה שאמרו (סוטה ל"ב ע"א) תפלה בכל לשון, ובגמ' (שם ל"ג ע"א) הטעם דתפלה רחמי היא, יהי' המכוון רק עפ"י הדין, וה"ל לגמרא לומר עכ"פ דזהו בתפלת כל אדם אשר ישפוך שיח על מאורע, כמו שפירשו קצת הפוסקים לענין שאלת צרכיו שאמר ר' יוחנן, ולא לשתמיש להיות מקום למעות, ומשם עצמו יהי' ראי', כמ"ש רפ"מ בשם תלמידיו רבינו יונה פרק ה' קורא, שכותב שנהגו בכל העולם שהנשים מתפללים בלע"ז, באיזה תפלה מדבר, בכל תפלה הקבועה, ובש"ע עצמו איתא, תפלה הקבועה לציבור, וכי נדייק לומר תפלה קבועה אינה שמונה עשרה, שכל ההלכה סובבת על שמונה עשרה, ובברכות דף מ"ם, מנימין רעיא כריך ריפתא, אמרו שם מאי קמ"ל תנינא ואלו נאמרים תפלה וכו' ובהמ"ז, ומשני הני מילי דאמרה בלשון חול, העתיק מתקנת שתקנו בהמ"ז (וכמדומה גם בהמ"ז תקנו כנה"ג, גם עוד בימי משה ויהושע), ועוד וכי דברי [אנשי] כנה"ג יותר מק"ש שנתנה מפי הגבורה, והראב"ד ברב צדקתו הוסיף לומר על הרמב"ם פ"ב הל' ק"ש, שכל הלשונות פירוש הם, ע"ש.

(ולהרמב"ם נפקא לי' מולעברו בכל לבבכם, איזהו עבודה שהיא בלב זהו תפלה, וודאי דרבירים שכלב אין הברל בלשון שמחשב, רק הלשון הוא שלוח המצפן).

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' י"א עמוד י"ג. - קטעים הללו הועתקו מעצם כתי"ק, (כתי" ירושלים, מספר 4678). המעיין יראה, כי לא נכתב מסודר כראוי, וכנראה שהכין לעצמו על הנייר קטעים קטנים, מה שרצה לענות אל אחד מגדולי דורו. (ואולי דברים הללו מופנים אל הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל, שערך תשובה ארוכה בענין זה, ונרפסה בקונטרס שפה נאמנה).

ומה שכתב רפ"מ כ"ק שהגמ' אויל למ"ד תפלה דרבנן, והרמב"ם פוסק דאורייתא. - למ"ד דרבנן אם אינו יודע לשון הקודש לא יתפלל כלל דאינו מועיל, ולמ"ד דאורייתא צריך להתפלל כאשר יוכל אפי' בעלגות. לא ידענא, אף שהוא דרבנן, מפני מה יתקנו שהתפלה בלע"ז לריק יהי, גם צריכנא לומר שהנשים היו מחויבים ללמוד אשורית.

אשר הביא רפ"מ משלטי הגבורים וספר חסידים, שמי [שיודע] לשון הקודש אין לו להתפלל לע"ז, יפה כתב רפ"מ, אך לומר שאינו יוצא בלע"ז, כהך דש"ע ס' תר"צ, אינו מוכרח, דבמגילה ככתבם וכלשונם אמרו בגמ' לענין יווני, ע"ש. ומ"ש רפ"מ ראי' מכהן גדול ביום הכיפורים, דברי התי"ט (פרק ז' דסוטה) באמת אין להם שחר, וראיתי בס' קול רמז שכתב סברא ישרה על ברכת כהן גדול, גם ברכת המלך, כיון שקורא בתורה בלשון הקודש, אינו נכון לדבר בשתי לשונות. ולדידי, דברי התי"ט (משנה ח') שכתב דפרשת המלך הוא דאורייתא, אבל פרשת כהן גדול אינו אלא תקנה ומנהג מאנשי כנה"ג, צע"ג, דבפרק בא לו (יומא ס"ח ע"ב) פירש"י בהריא, דילוף ממילואים דקריאתו דאורייתא ומעכב, ואם שהרמב"ם לא הביא, באמת לא ידענא אם נוכל להביא מזה קצת ראי' משלילת הבאת הדין, להוכיח ממנו דבר.

עוד כתב רפ"מ כ"ק בסיומו, עכ"פ לדעת כל רבותינו, שאין היתר רק לעם הארץ. - דחוק הרבה להעמיס בש"ע שכתב בפשיטות, אבל לא בציבור, שהפירוש קהל גרים או קהל עמי הארץ.

והנה לקרוא בתורה כל שבת וימים טובים וימים נוראים, צריך להיות דוקא בלשון הקודש, וא"כ מה פועלים כתפלות לוועזית, הלא אעפ"כ צריכים ללשון הקודש, וכן ברכת כהנים בימים טובים וימים נוראים. לזאת ברור הדבר לפענ"ד, דדוקא באקראי, אבל בקבע, בתפלה הקבועה בציבור, אין להתפלל לע"ז, ומי שאומר שאינו יודע לשון הקודש, כבר כתבתי לעיל. וכפרט להילדים, הלא כמו שלומדים צרפת, ילמוד גם לשון הקודש, שדבר ניקל הוא, וכל ילדי ישראל ער הנה התפללו לשון הקודש, כי למדום אבותיהם.

ולדעתי תירוץ היותר מרווח, דאמרינן בפסחים דף פ"ז ע"ב, מפני מה הגלה הקב"ה את ישראל לבבל מפני שקרוב לשונם ללשון תורה, ופירש"י שלא תשתכח התורה ח"ו. לפי"ז איך סד"א דאנן נתפלל בקבע בלשון לע"ז, א"כ הלא יש לחוש דעל ידי זה תשתכח תורה, כאשר עינינו הרואות מן המלמדים שנקראו לעהרער שעיקר לימודם בלע"ז, ואין הילר יודע לשון הקודש כי אם על ידי הכרח שמוכרח ללמדו תפלה, אלא ודאי הא דאמרינן בש"ס ובש"ע דבציבור יוכלו להתפלל בכל לשון, פירושו באקראי בעלמא, או איזה רברים אשר מצאו בבבל להגדר בלשון תרגום שקרוב ללשון הקודש, כמו בריך שמי, יקום פורקן, וקדושה דסדרא, ובפיוטים מחי ומסי, אבל להתפלל בבית הכנסת, תפלה המחוייבת, קריאת שמע, ושמונה עשרה, חלילה לשנות אפילו בלשון תרגום, מכ"ש בלע"ז, כפרט שנודע לכל שיש בה כוונת המסדרים חכמי הדוים, ובהם היו נביאים, כמו שמות הקדושים.

בדיני התפלה ומנהגי בית הכנסת

מהגאון מוה"ר מוזל טוב מודינא אבד"ק מודינא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

תשובה אל ראשי השלישים בעלי הנפש הכשרים, גדולים בתורה מאירים, לארץ ולדורים, אנשי נבון ודוברי מישורים, ה"ה מעלת הרבנים יושבי על מדין בעיר הומבורג כסאם לעד יכון וירום ונשא על כנפי נשרים, יאריכו ימיהם בטוב ובנעימים ולדורי דורים, כיר"א.

הנה שכרם אתם אשר עמדו לגרור גדר ולפרוץ פרץ הפרוץ ועומד באותם השמים טוב לדע ואור לחושך, ודטבא להו עברי לבנות במה לעצמם בתפלה ובברכות, וקנאת ה' צבאות בוערת בקרב מעלת הבית דין, וקראו לאחינו בית ישראל להיות להם מעיר לעזור ולחזק את ידם.

לכן הנני מודיע למעלתם, דרעתי להלוך אחרי עקבות כמהר"ר אליעזר הלוי נר"ו אב"ד ור"מ של קק"י טריאסטי⁽²⁾, רהיינו שמעלתם יכתבו פסק רינם, ודבריהם יהיו למאורות, אמרות טהורות, ונאמר לפעלו טבא יישר, ותומכי' מאושר, וכל אחד ואחד יכתוב ויחתום שמו בסמוכים מן התורה כל איש כפי ערכו להודיע ולהודע דבריהם אמת ואמונה, איבעית אימא דינא, ואיבעית אימא לתיקון מדינה, לפי צורך העת והעונה, וראוי לכל ירא אלהים להיות סניף לדבר שבקדושה, לכבוד התורה צוה לנו משה מורשה, המקום יזכנו לעלות בעגלא לעיר הקדושה, אמן.

כ"ד הקטן מבני יקטן,

מוזל טוב מודינא

כותב וחותם ביום י"א לחודש שבט שנת תקע"ט.

(1) ה' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר ישמעאל הכהן אבד"ק מודינא זצ"ל בעל זרע אמת. בשנת תקע"א לפ"ק נבחר למלא מקום רבו כאבד"ק מודינא. נדפס ממנו שיר מזמור לכבוד המלכות. נפטר בערך בשנת תק"ץ לפ"ק. - תשובה זו הניעה אלינו מגנזי ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

המכתב הקצר שנדפס כאן בתחלת התשובה, נדפס כבר (בשינוי לשון קצת) בספר אלה דבר הברית, שנדפס באלטונא שנת תקע"ט לפ"ק בפקודת הכיד"צ דק"ק המבורג, ומכיל מכתבים ותשובות מגדולי הרוד ההוא נגד המתחדשים, וכיניהם מהגאון רעק"א זצ"ל, מהגאון בעל חת"ס זצ"ל, מהגאון ר' מרדכי בנעט זצ"ל, ומהגאון בעל חו"ד זצ"ל, ועוד.

(2) נולד בירושלים עיה"ק לאביו מוה"ר צבי הלוי (בנו של הנ"ר נתנאל הלוי אבד"ק פאדובא ומודינא). למד אצל הגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל. בשנת תקס"א לפ"ק נתמנה לאבד"ק טריעסט. נדפסו ממנו מכתבים בשו"ת חת"ס חלק ו' סי' פ"ה, כס' איגרות סופרים, וכס' אלה דברי הברית, ונדפסו אליו קעשר תשובות בשו"ת חתם סופר. נלב"ע ביום י"א לחודש כסלו שנת תקפ"ו לפ"ק ומנ"כ בטריעסט.

ב"ה.

מי שמע כזאת מי ראה כאלה, עדת מרעים אשר פרשו מן הציבור בעה"ק
 [=בעדת הקודש] דהמבורג, ובשאת בנפש שולחים יד בקרשים להוסיף ולגרוע
 בסידור התפלה אשר נתקנה מקדמונינו עמודי עולם קדושי ישראל אשר רוח ה'
 דיבר בם ומלתם על לשונם, והפכו הקערה על פיה בחסיד יתיר חליף בתפלה כאשר
 בדו מלבם, ובנו במה לעצמם לחלל שם שמים בפרהסיא, וסגור בששת ימי
 המעשה, וביום הקודש בלבד יפתח, והרפיסו סידור של תפלה פסול לגמרי, ותפלתם
 חולין הוא, ועליהם השכינה אומרת, הוגעתם עלי דברכים ולא אותי קראת יעקב
 כי יגעת בי ישראל, ושח מראות עיניהם מה שכתב מרנא ורבנא הרמב"ם ז"ל
 בפ"א מהל' קריאת שמע ה"ד וז"ל, כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל, עזרא
 הסופר ובית דינו תקנום ואין רשאי לפחות מהן ולא להוסיף עליהן וכו', וכל המשנה
 ממטבע שטבעו חכמים הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע, עכ"ל. ואותם הרשעים
 בודון לבם שינו את המטבע שטבעו חכמים בשינויים קשים ורעים, ומדלגים ברכות
 השחר מלבד אלדי נשמה, ומדלגים ברכת התורה אשר בשבילה נחרב הבית,
 כדאמרינן בנדרים (דף פ"א ע"א) על הפסוק על מה אבדה הארץ על עזובם את
 תורתו וכו' אר"י אמר רב על שלא בירכו בתורה תחילה ע"ש, וכמו כן השמיטו
 אמת ויציב, דדינא דגמרא הוי, אם לא אמר אמת ויציב שחרית וערבית לא יצא
 ידי חובתו, עיין בפ"ק בברכות, וביום ש"ק מדלגים לא"ל ארון כל המעשים ולא"ל
 אשר שבת, דפסקו הפוסקים בס"י רפ"א דמחזירים אותו, ואין מפטרינן בנביא נגד
 תקנת חכמים, כדאיתא במגילה פרק הקורא דף כ"ג ובמס' סופרים פ"ג, ופסקוהו
 בס"י רפ"ד ע"י עליו, והרבה דברים כיוצא באלו, והוציאו מחשבתם הרעה מן הכח
 אל הפועל, להרפס סידור שלהם להחטיא את הרבים בשינוי סדר"י בראשית, והם
 חוטאים ומחטיאים את הרבים דחטא הרבים תלוי בהם כירבעם בן נבט. סורו נא
 מעל אהלי הרשעים האלה, והסידור ההוא פיגול הוא לא ירצה, והמתפלל בו אינו
 יוצא ידי חובתו, וראוי לדונו בשריפה להרים המכשול מדרך עמי, וכדין וכהלכה
 גזרו אותם הרבנים והחכמים היושבים על מדין, לאסור להתפלל בתוך אותו סידור,
 ובקעה מצאו וגדרו בה גדר, ועליהם נאמר יישר כחם ששיכרו וגזרו.

עוד הוסיפו על חטאם פשע, וקול הולך על גרונ', לנגן ולזמר בבית הכנסת
 שלהם אנשים עם נשים יחדיו, קו"ל יתר כנטול דמי, ועל זה ידו כל הדוים, או
 לנו מה עלתה בימינו, דבהדיא אמרינן בגמרא דסוטה דף מ"ח, א"ר יוסף זמרי גברי
 וענו נשי פריצותא, זמרי נשי וענו גברי כאש בנעורת, ע"כ. פרש"י, לפי שהעונה
 מטה אזנו לשמוע את המזמר, לענות אחריו, נמצאו אנשים נותנים לבם בקול
 הנשים וקול באשה ערוה כדכתיב השמיעני את קולך, ומבעיר את יצרו כאש
 בנעורת, אבל זמרי גברי וענו נשי קצת פריצותא יש דקול באשה ערוה, עכ"ל. הרי
 דבין כך ובין כך איכא פריצותא, ועליהם הכתוב אומר קול ישורר בחלון חורב בסף
 כי אדוה ערה, ונעשית בית תפלותם מערת פריצים, והקב"ה כביכול אומר,

המערת פריצים היתה הבית הזה, ומי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי בפריצותא כי האי, לנגן ולזמר אנשים עם נשים.

פוקן חזו, הא דאמדינן בסוכה דף נ"א על מתני' דקתני במוצאי יו"ט הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול, ע"כ. וקאמד בגמ', מאי תיקון גדול, אמר ד' אלעזר כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפה גזוטרס והתקינו שיהיו הנשים יושבות מלמטה ואנשים מלמעלה, ועדיין היו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה וכו', והיכי עביר הכי, והכתיב הכל מיד ה' עלי השכיל, קרא אשכחו ודרוש דכתיב ביום ההוא יגדל המספר וכו' משפחות לבד ונשים לבד, אמרת ק"ו, ומה לעתיד לבא שעוסקים בהספד ואין יצר הרע שולט בהן, אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקים בשמחה ויצה"ר שולט בהן עאכ"ו, ע"ש. פירש"י, קרא אשכחו דצריך להבדיל אנשים מן הנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי קלקול, עכ"ל. ואחרי עקבותיהם של ראשונים, בכל קהילות קדושות בונים בתי כנסיות לאנשים לבד ולנשים לבד, ומנהג אבות תורה היא, כדי להרחיק הקלקול והקלות ראש, ועשו גדר לפנים מגדר, להרחיק את האדם מן העבירה, ובפרט בשעת התפילה, לכוון דעתם, כדי שלא יהי' יצה"ר שולט בהן, ורשעים הללו פרצו גדר העולם, ועומדים בבית תפלותם לזמר אנשים עם נשים, היש פריצותא גדולה מזו, ואינם משגיחים דיצה"ר מרקד ביניהם ומחטיאם ומבעיר את לבם כאש בנעורת. ולהלויב את לבם טפי לדעה, מנגנים ומשודרים עם כלי שיר הנקרא אורג"ל בלע"ז, כמו שעושים הגוים בבית קלונם, באומרם השמיות שלהם לפני הע"ז, ולא שתו אל לבם מה שאמרו בגמרא בניטין דף ז', שלחו לי' למר עוקבא, זמרא מנא לן דאסור, שרטט וכתב לי', אל תשמח ישראל אל גיל בעמים, ולימא לי' מהכא בשיר לא ישתו יין, אי מההיא הוי אמינא הני מילי זמרא דמנא, אבל זמרא דפומא שרי, קמ"ל, ע"כ. משמע בהדיא דזמרא דפומא ודמנא שוין הן לאיסורא, ולא זו בבית המשתאות על היין, אלא בכל ענין אסור משום אל תשמח ישראל אל גיל בעמים. וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהל' תעניות ה"ד וז"ל, וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול שיר אסור לשמוח בהן מפני החורבן, ואפילו שיר בפה על היין אסור, דכתיב בשיר לא ישתו יין, עכ"ל. הרי מפורש יוצא מדבריו, דלאו דוקא על היין אסור לזמר בכלי שיר, אלא אפילו שלא על היין אסור, דהרי אחר שכתב כל משמיעי קול אסור, כתב ואפילו זמרה בפה על היין אסור, מכללא דברישא אסור אפילו שלא על היין.

וכן נראה ממה שאמרו בגמרא ירושלמית כמגילה פרק בני העיר דף ע"ד ע"א, מר עוקבא משלח כתב לבי ריש גלותא דהוי דמיך וקאים בזמרינן, אל תשמח ישראל אל גיל בעמים, ע"כ. והתם לא הוי על היין, אלא דהוי ישן וניעור ע"י קול כלי שיר, ואפילו הכי מר עוקבא אסרו משום אל תשמח ישראל אל גיל בעמים, וכן כתבו התוספות שם בניטין בד"ה זמרא וכו', פירש בקונטרס זמרא לשורר בבית המשתאות, וראוי להחמיר בכיוצא בזה, דההוא בירושלמי דהוי דמיך וקאים בזמרה

שמתענג ביותר, עכ"ל: ופשוט דכוונתם אל הירושלמי הנ"ל, ואשמעין דאף בלא בית המשתאות אסור משום אל תשמח ישראל אל גיל בעמים. וזה לשון השל"ה בשער האותיות דף ע"ג, משחרב בית המקדש אסור לשמוח בכל ניגון ובכלי שיר, עכ"ד.

מעתה אותם הפושעים דמנגנים ומשוררים בכלי האורג"ל, לא די שעובדים על דברי קבלה דאל תשמח ישראל אל גיל בעמים, ואמרינן בברכות דף ד' דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה ע"ש, אלא דגדול פשעם שעובדים על לאו דרברי תורה ובחוקותיהם לא תלכו, כיון דוהי חק שלהם לנגן בכנור ובאורג"ל בבית קלונם לפני הע"ז שלהם, באמרם השמיות ביום חניהם, ולכן אין לנו לנגן באורג"ל בבית הכנסת בשבתות ובמועדים באמרנו שידות ותשבחות לפני השי"ת, דהוי ממש חק שלהם ביום חניהם. והרי זה דומה למש"כ הרב ט"ז באו"ח סי' ל"ח סק"ג, דאסור לישב בגילוי הראש בביהכ"נ משום דהגוים יושבים בבית תיפלותם בגילוי הראש, וקרא כתיב ובחוקותיהם לא תלכו, עכ"ד. דון מינה ומינה בנדר"ד, דהניגון באורג"ל הוא עבודתם שלהם, אסור לבני ישראל משום ובחוקותיהם לא תלכו. וכן אמרו רז"ל על פסוק לא תקום לך מצבה אשר שנה ה' אלהיך, אע"פ שהיתה אהובה בימי האבות, מאחר שעשו הגוים המצבה חק לע"ז, הקב"ה שונאה, וכתב בתורה לא תקום לך מצבה, עיין ברש"י על התורה בפ' שופטים, והכי נמי דכוותא. ומינה דיש לאסור לנגן באורג"ל בביהכ"נ בשבתות וימים טובים. ועיין בספר החסידים סוף סימן רל"ח, הביאו המג"א בסימן ק"ג סק"א, שכתב וז"ל, כל שמנגנים בפני הע"ז לא יעשה אותו ניגון להקב"ה, עכ"ל, הרי מפורש יוצא כמו שכתבתי.

לכן על פי האמת והצדק גזרו מעלת הב"ד לאסור לנגן באורג"ל בביהכ"נ, דעל"י דידהו רמיא להיות עיניהם פקוחות לתקן המעוות ולהרים המכשול, שלא ינגנו בביהכ"נ, דאזני כל העם לניגון ולא לקדיש ולקדושה ולתפלה. ועוד דאסור משום שבות, כדאיתא בפרק משילין, ופסקוהו הפוסקים בסימן של"ח, ושם כתב המג"א דברי רש"י, שכתב בעירובין דף ק"ג, דכשנפסקה הנימה ומגלגל היתר שלמעלה, עד שמאריך הנימא ומגיע ליתר של משה, וכורכה בו, הוי אב מלאכה דמתקן מנא, ע"כ דברי רש"י. והוסיף עליו המג"א וז"ל, וא"כ אסור לומר לגוי ערב שבת לעשותו ע"ש, ואף דהרדב"ז בתשו' סימן קל"ג התיר לומר לגוי בערב שבת לנגן בחופה כיון דלישראל עצמו אינו אסור אלא משום גזירה, עי' דבריו שם, היינו טעמא משום דלמצות שמחת חתן וכלה הקילו, כנראה מדברי מור"ם כהג"ה שם בסימן של"ח הנ"ל, אבל היכי דליכא מצות חתן וכלה, אסור.

וחזה הויתא להרב שיירי כנסת הגדולה כהנהגות הטור שכתב וז"ל, בקושנמ' מביאים מנגנות גויות ביום השבת של חופה, ויראה ודאי דבכרית מילה אסור, וכן המנהג, עכ"ל. הרי שלך לפניך דרוקא בחופה ע"י גוי התירו, ולא בענינים אחרים, אפילו של מצוה, כל שכן בנדר"ד דליכא שום מצוה, אלא חירוף וניאוף להשי"ת להיותם משנים ממטבע שטבעו חכמים בתפלה ולדלג דברים עקריים, דאין זה מברך אלא מנאץ, וקול קורא במדב"ר אנשים עם נשים כנ"ל, דודאי יש לנו לאסור, ודל מהכא איסורא דלתקן כלי שיר, איסורא שפי עברי, לבלכל דעת המתפללים.

ואנכי הרואה בדור שלפנינו, כמה נתחבטו חכמי הדור לאסור הניגון בפה בקדיש וקדושה בשבת ויו"ט משום דמכלכל כוונת המתפללים, עיין באורך בשו"ת דברי יוסף סימן י"ג, ובשו"ת מכתם לדוד סימן יו"ד דהעלה דאפילו איכא מנהגא בזה יש לבטלו, עיין דבריו בארוכה, וק"ו זה אדם דן בעצמו, אם הניגון בפה אסורו משום דנפיק מיני' חורבא, כש"כ שיש לאסור הניגון באורג"ל, דאיכא תרתי לריעותא, דהציבור ודאי נותנים דעתם לאורג"ל, ועוד דאיכא משום חוקות הגוים, ועוברים על לאו ובחוקותיהם לא תלכו, דבדאי אסור, ותקנת מעלת הב"ד לאסור, הוי תקנה, ויישר חיליהו דרבנן תקיפי, דחנרו חרבם נגדם כגיבורים לעמוד בפרץ.

מעתה אסורה נא ואראה אי הוי ידם תקיפה לאסור להתפלל בשאר לשונות כי אם בלשון הקודש, דלכאורה הוא דבר קשה לאסור להתפלל בשאר לשונות, דמשנה ערוכה היא בסוטה פרק אלו נאמרין, ואלו נאמרין בכל לשון תפלה וכו', ומסיק בנמרא, תפלה רחמי היא וכו', ובציבור שרי וביחיד לא, ע"ש. וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות, ובטור ושו"ע סי' ק"א ע"ש, ובשו"ת דבר שמואל סימן שכ"א התיר, וסיים וז"ל, ומפי מגידי אמת הוגד לנו שבטעם הנדולה שאלוניקי יש חזן קבוע לנשים שאינם יודעים לשון הקודש, ומוציא אותן ואת עצמו בתפלת לע"ז, עכ"ל. וכן פסק מהר"ר חיד"א בספרו ברכי יוסף, ובספר חסידים סי' תקפ"ח הביאו הרב מג"א שם במקום כבודו, ע"ש. וכמו שבאמת מעלת הבית דין של הומבורג הרגישו בזה בעינים פקחא על האי דינא דתפלה נאמרת בכל לשון, והבליעו הפירכא בדבריהם, וכתבו באגרתם הקדושה, דאע"ג דתפלה נאמרת בכל לשון, אסרו להתפלל בשאר לשונות מטעמים הכמוסים אצלם, ולמינדר מילתא, עיין דבריהם. לכן עלינו לשבח דבריהם ולמצוא טעם כעיקר להחזיק את ידם לכבוד התורה ולומדי'.

הן אמת דהא דאמרין דתפלה נאמרה בכל לשון, היינו דוקא היכא דאומר כעין מה שתיקנו חכמים, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' ברכות ה"ו ז"ל, וכל הברכות כולן נאמרין בכל לשון והוא שיאמר כעין מה שתיקנו חכמים ואם שינה מן המטבע שטבעו חכמים אפילו בלשון חול יצא עכ"ל, ופי' הכ"מ דאפילו דאיכא תרתי שאין הברכה כתקון חכמים ואמרה בלשון חול כההיא דמנימין רעיא, יצא ע"ש. ולכאורה דברי הרמב"ם סותרים זה את זה מרישא לסיפא, דמתחלה קאמר דנאמרין בכל לשון והוא שיאמר כעין מה שתיקנו חכמים, דוק מינה דאם לא אמר כעין שתיקנו חכמים לא יצא ידי חובתו, ולבסוף קאמר דאף אם אין הברכה כעין שתיקנו חכמים יצא ידי חובתו.

ולע"ד נראה לחלק, דדוקא לכתחילה צריך שיאמר כעין שתיקנו חכמים, אבל בדיעבר אפילו לא אמר כעין שתיקנו חכמים יצא ידי חובתו, כההיא דמנימין רעיא דהוי בדיעבר, כדמוכח התם בש"ס דברכות דף מ' ע"ש, ודו"ק. ומתני' דקתני אלו נאמרין בכל לשון, דמשמע אפילו לכתחילה, היינו היכא דאמרה כעין שתיקנו חכמים דוקא, וממילא רווחא שמעתתא, דרשעים הללו רוצים להתפלל לכתחילה שלא כעין שתיקנו חכמים, עלינו לאסור איסור להתפלל כי אם בלה"ק, דהכי יתפללו

כעין מה שתיקנו חכמים, [וכל] שמתפללים שלא כעין מה שתיקנו חכמים אינם יכולים להתפלל לכתחילה.

וזהו לדעתי כוונת הש"ס התם בסומה, דקאמר דבציבור מתפללים בכל לשון משום דרחמי היא וכו' דבעינן דיכוון לבי' למה שתיקנו חז"ל, ולא ס"ד להש"ס לתת הרשות לכל אדם להתפלל מה שירצה, אלא דוקא שיתפללו בתיקון חכמים בכל לשון כי היכא דיכוון לבי' במה שאומר, כמו שכתב הרב המאירי התם וז"ל, דאם יתירו להתפלל בלשון העם יהא התפלה כדביבור בעלמא ואין הכוונות מצויות בו עכ"ל, ודומה קצת למה שכתב הר"י נ' יקר רבו של רש"י ז"ל, וכה היו דבריו, מה שמצינו בגמ' דאמר רב שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמי, אינו נכון לפרש כמשמעו שאין מכירין אותו כלל, שהרי מכירין הם שאר הלשונות שרחוקים הם מלשון הקודש, כ"ש שמכירין הם בלשון ארמי, וכדאמרין בפסחים (דף פ"ז) מפני מה הגלה הקב"ה את ישראל לבבל מפני שקרוב לשונם אל לשון הקודש, ולכך יש לומר שמטעם זה אמרו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, כדי שלא יניחו מלהתפלל בלשון הקודש, ואם יניחוהו להתפלל בו, ירבו עמי הארץ בישראל שלא ישגיחו ללמוד מאחר שיכולים להתפלל בלשונם, ור"ל שאין מלאכי השרת משגיחים בו באדם שמתפלל בלשון ארמי להביא תפלתו לפני המקום עכ"ל, עיי' בספר תמים דעים סי' קפ"ד. ואע"ג דרבו כמו רבו הפירושים על זה הלא המה בספרתם, נקוט מיהא מדברי הר"י נ' יקר, דאם יתפללו בלשון חול, איכא למיחש דילמא ישכחם ולא ישגיחו בו וישתכח לשון הקודש מישראל, ואין לך הצריך גדר וסיגי יותר מזה, רהתורה בלשון הקודש נאמרה אליבא דמאן? בסומה דף ל"ג ע"ש, ויש לנו לעשות כל מה דאפשר כי היכי דלא תשכח הלשון הקודש מישראל, כ"ש דהכא בהיות דפשטה המספחת ביניהם להדפיס אותו הסידור שלהם, יבואו יחידים להתפלל בו, וביחוד אסור להתפלל כי אם בלשון הקודש כמסקנת הש"ס בסומה הנ"ל, ואף אם ניחוש לסברת ר' יונה רכל היכא שמתפללים תפלת ציבור מיקרי ציבור, הני מילי כשמתפלל כתקנת חכמים, אבל הכא אינה כתקנת חכמים כנ"ל. לכן רבני ומנהיגי העיר הומבורג הרואים בעיניהם הפסד הלשון הקודש, ואין עדות גדולה מראייה, לפיכך חגרו חרבם כגבורים לעמוד בפרץ וגזרו שלא יתפללו כי אם בלשון הקודש.

ובאמת הרשות מידם, דחמות"י ראית"י או"ר הרדב"ז ז"ל שכתב בתשובה סי' ע"ג שאף להקל כל שהחכם רואה צד איסור יכול לתקן לגדר ולסייג ראין לנו אלא שופט שבימינו, ע"ש בסוף התשובה, הביאו ג"כ הרב פרי חדש בדיני מנהגי איסור סוף ס' יו"ד עיין דבריו. ודין זה לכאורה מיוסד על הא דאמרין ביבמות דף צ' ובכמה דוכתי, בית דין מהניא לעקור אפילו דברי תורה, כדמצינו בלולב ושופר ודומיהן, וכדאמרין בכמה דוכתי, והכי גרסינן בריש כריתות (דף ח' ע"א) במתני' מעשה שהיו קינים בירושלים בדינרי זהב, אמר רשב"ג המעון הזה לא אלין כלילה עד שיהיו בדינרים, נכנס לבית המדרש ודרש האשה שיש עלי' חמש לידות חמש יובת וראות מביאה קרבן א' ואוכלת הזבחים, ועמדו קינין בו ביום ברבעתים ע"כ,

ופירש"י אע"פ שהקל בדברי תורה, עת לעשות לה' הפרו תורתך, שאלמלא לא ימצאו, ימנעו מלהביא אפילו אחד ויאכלו קדשים בטומאת הגוף עכ"ל, הרי דרשב"ג משום הוראת שעה, ראה דראוי לעשות סייג ותיקן להקל בקרבנות כנ"ל משום דעת לעשות לה' הפרו תורתך, וכן כתב מהר"א ששון בתשובה, דהיכא דאיכא משום סייג וגדר, חכמים העמידו דבריהם במקום תורה ע"ש, והרב משנה למלך (בפרק א' מהל' נערה) גרש סאה וכתב דאפילו אינו לסייג וגדר חכמים העמידו דבריהם במקום תורה, והביא ראי' לדבריו ע"ש בארוכה. ואיך שיהי', חזינו דאית להו לרבנן יושבי על מרין כחא דהיתירא לגזור ולגדור גדר.

ושמץ ראי' מצינו בנישין דף מ"ה, דקתני מתני' אין פודין את העבדים יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם ע"ש, ואפ"ה כתבו התוס' בדף נ"ח בר"ה כל ממון וכו', דהיכא דאיכא סכנת נפשות פודין יותר מכדי רמיהן ע"ש, אף דתיקון העולם הוי בהפך משום הוראת שעה, ורבינו יונה בריש ברכות דף ג' ד"ה ויש להקשות וכו', כתב חז"ל, ונראה למורי הרב נר"ו דס"ל לרבנן שאפילו ק"ש עצמה דמן התורה זמנה כל הלילה, אמרו דאחר חצות אינו קורא אותה משום דיכולים חכמים לפטור ממצות עשה כל זמן שעושים כן משום סייג וגדר, דהכי חזינו כלולב, עכ"ל. הרי שלך לפניך דהבית דין כחם יפה להתיר את האיסור כההיא דרשב"ג וכנ"ל, ולאסור את המותר כההיא דק"ש ודומיהן, כל שהוא משום גדר וסייג.

דון מינה ואוקי באתרין, דהב"ד של הומבורג ידם תקיפא לעשות גדר וסייג שלא יתפללו כי אם בלשון הקודש, אף דמן הדין תפלה נאמרת בכל לשון, ראם הרשות נתונה ביד כל אדם להתפלל בכל לשון, יתרחקו מלשון הקודש כמו שעשו במקומם, דהפרו ברית חלפו חק ושינו ממטבע שטבעו חכמים ומתפללים לכתחילה שלא כמטבע שטבעו חכמים, והמשנה ממטבע שטבעו חכמים, אף דאמרו בברכות דף מ' וברמב"ם בפרק א' מהל' ברכות, דיצא, ר"ל דיצא בדיעבר, כדמוכח בכל הני עובדי דמנימין ושאר בני אדם דאיתא התם בברכות, מיירי בדיעבר, אבל לכל הדיברות ולכל האמירות לכתחילה אין להתפלל אלא במטבע שטבעו חכמים עי"ש, ודברי הרמב"ם ז"ל בפ"א ברכות ברור מללו, דאם מתפלל בשאר לשונות צ"ל כמו שתקנו חז"ל ע"ש, ורשעים הללו מתפללים לכתחילה שלא כמטבע שטבעו חכמים, ודאי אינם יוצאים ידי חובתם, ולפיכך גזרו אומר שלא יתפללו כי אם בלשון הקודש, דבהכי לא ישנו ממטבע שטבעו חכמים בלה"ק. ואם נפשך לומר כדברי ר' יונה הביאו הרב"י בס' ק"א, דהא דאמרינן דאלו נאמרינן בכל לשון ומסיק התם בסוטה דוקא בציבור ואחרים בכל לשון אבל ביחיד לא, דכיון דהיחיד מתפלל אותה תפלה מיקרי ציבור, אבל ביחיד לא, ר"ל כששואל צרכי יחיד כגון חולה וכדומה, וא"כ הללו מיקרו ציבור ויכולים להתפלל בכל לשון. נגד זה, הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות הנ"ל, שכתב בהדיא דצריך להתפלל כעין שתיקנו חכמים באותו לשון ולא לשנות מאותו מטבע, עיין שם בכ"מ מה שהביא לשון הרמ"ך, ואין כאן מקומו.

סוף דבר הכל נשמע, דאין לשנות ממנהג אבותינו בשום ענין, וכל המשנה ממנהג אבות נקרא טועה, דהרי אפילו בדבר הרשות, העושה דבר שלא נהגו נקרא

טועה כדאמרינן בגמ' (ב"ב ק' ע"ב) דא"ל רב יוסף לרב אויא דעבד לאיתתי' מעמד ומושב, רטעה בתרין ע"ש, משום דלא נהגו לעשות מעמד ומושב לאשה, כ"ש לשנות במטבע שטבעו חכמים בתפלה דלא זו שנקרא טועה אלא רשע הוי, ולכתחלה אסור כמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות, וכן הברכות כולן נאמדין בכל לשון והוא שיאמר כעין מה שתיקנו חכמים ע"ש וכנ"ל, והוא כדברי הש"ס בברכות, ורשעים הללו דאינם מתפללים כעין מה שתיקנו חכמים, ומכשילים את הרבים ליתן להם סידור מקולקל מכמה צדדים, ואית בהו כמה צדדים לריעותא לבנות במה לעצמם ולפרוש מן הציבור להתפלל בלשון העמים, וכתב הרב המאירי דאם יתירו להתפלל בלשון העם יהא התפלה כדיבור בעלמא ואין הכונות מצויות בו ע"ש.

והאנשים הללו המדלגים הברכות שטבעו ותיקנו חכמים, לא גרע ממי ששינה בפתיחה או בחתימה בברוך, דלא יצא ידי חובתו כמ"ש הכ"מ בהל' ברכות הנ"ל לתרץ סתירת הרמב"ם מההיא דהל' ק"ש והלכות ברכות ע"ש, ואינם יוצאים ידי חובתם, ויפו דנו לאסור להתפלל באותו סידור, וגם לךבות האיסור התפלה באורג"ל בשבת וי"ט, דהרי הרב שער אפרים אסר ארגי"ל בחול המועד ע"ש, כ"ש בשבתות וי"ט וכנ"ל, ויפי דבריהם לאסור להתפלל בשאר לשונות כרי שיתפללו כתקנת חכמים.

מכתב מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל⁽¹⁾ מבראד

כ"ה. יום ד' ח' חשוון למישור (תקפ"ו) לפ"ק בראד.

ה' ישפות שלו' לכבוד אהו' מחו' הרבני המופלא ומופלג
הגביר המפורסם מוהר"ר צדוק נ"י.

אחר"ש כל"ש. נעתרתי לבקשת ידידי הרבני המופלג הוותיק נ"י מוכ"ז שארו הקרוב אלי, אשר מעורו הי' מתהלך בתומו ודרכו צלחה, וזה מקרוב אשר בזוו זרים יגיעו, ולו נושים מבקשים, ואיירי דרחיק לי' עלמא, השעה צריכה לכך למכור הכיפה אשר לו בקהלתכם מנחלת אבותיו, המו מייעי לו בכיתי לקשי יומו, ראיתי עצמי מחויב בדבר להציע לפני פאר מע"ל וריעיו, אשר עיניהם פקוחות על דרכי מבואי העיר ותוצאותי, לעשות עמו בטובה ולהסב לו דרך חירות מתשלומי המס ולהפקיעו מידי שעבוד הלז, וכל באי שער עירו נפשם יורעת כי מעולם לא עשה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קנט' ד' עמוד י"א. - מכתב זה והבא אחריו, הועתקו מכת"ק המונח באוצרו הטוב של ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פריעדמאן נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

שמה מאומה, והי' נושא בעול שנים רבות, הגמול הזה תגמלו עליו בעת הזאת אשר ירד מעלות אחורנית, לפרוק מעליו המשא הזה בכרי שלא להונות אותו מאחוזתו, ותחזקנה ידיו למוכרו בשער השוה, שיהי' סיפוק לשלם בו לנושיו ולפרוע הקפותיו.

ומובטחני שדברי אלה הנאמרים באמת וצדק, יהיו נשמעים לנדיבי תמימי רעים, ויקיימו מקרא מבשרך אל תתעלם, והגמול טובות, את גמולם ישלם וירום קרנם וכבודם לעד לעולם.

דברי מחו' ידירו לנצח, הר"ש באהבה,

הק' אפרים זלמן מרגליות מכראר

מכתב מהרה"ק מוה"ר יוסף אונגער זצ"ל²⁾ מדאמבראווא

כן בא לגבולי מוכ"ז הרב המופלג מו' מאיר ליב נ"י מק' שעדליץ ואיתן מושבו בעה"ק צפת תוב"ב, ואנכי מכירו בשוב זה ערך ט"ו שנה בהיותו שר"ר לטובת הכלל בהיותי חונה בק' קאזניץ, אהבת עולם אהבתיו כי הוא תם וישר הולך וידיו אמונה, גם ראיתי כי כל צדיקי הזמן אז, קידבו אותו בחיבה יתירה נודעת, עתה בא למדינה זו, מקום שאינן מכירין אותו, ע"כ יערב נא שיחי ומליצתי לפני כל יודעי ומכירי, לקרבו ולתמכו ולסערו, ובפרט כי נצרך להשיא בתו הבתולה אשר היא נכר מרן האלקי מהררי' מלובלין זצלה"ה זי"ע, וזכות אבותן מסייעתן להזכר למו ברית אבות והארץ אזכור, ונרבותי עבדו עשרים כסף, ונתתי לירו תיכף חמשה כסף, ועוד ט"ו בל"נ אשלח אל ביתו נאווה קודש בעזה"ת.

באתי עה"ח יום א' ערב חנוכה אור קדוש (תרי"ז) לפ"ק.

הק' יוסף מדאמבראווא

2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ב עמוד נ"ד.

בדין להחזיר שוחט שהעבירוהו

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר דוד גרינוואלד אבד"ק סאטמאר ז"ל⁽¹⁾

ב"ה.

את חג המצות, יחוג בכשרות ובדיעות, ויזכה לראות בנין בית הבחירה, כבוד יד"ע וידידי הרב המאוה"ג חו"ב סו"ה בנש"ק כש"ת נחום שמרי' שאכטער נ"י רב אב"ד דק"ק דאראבאן יע"א.

אחדשה"ט. יקרתו קבלתי, ואם אמנם אני מוקף חבילי טרדין לפני חג המקורש כמובן, עכ"ז באתי להשיבו על מכתבו בדבר השו"ב דקהלתו אשר אסרוהו מעב"ת בצירוף גדולי רבנים שליט"א, ועתה נתעורר השלום, וברעתו להחזירו על משמרתו, אם יעמוד לפני שוחטים מומחים על הנאמנות, וביקש ממנו הסכמתי ודעתי אם ראוי להחזירו על משמרתו.

הנה כבר מבואר ברמ"א יו"ד סי' א' סעיף י"א דקהל שאסרו שוחט כשרצו להחזירו מותר לאכול משחיטתו אח"כ, והוא מתשובת מהרא"י, ע"ש. אלא דכבר מבואר בתשו' חתם סופר חיו"ד סי' י"ג דהיינו דוקא כשלא שחט כל זמן שאסרוהו, אבל אם עבר על זה, והאכיל טריפות ע"י ששחט בשעת איסור, צריך תשובה המבואר בש"ך סימן ב' בסופו, על כן אם באמת יעידו עליו שוחטים מומחים שהוא אומן ומומחה, וגם ירוע למעכ"ת שהוא יר"ש, ויקבל עליו תשובה על מה שעבר, גם אני מסכים להחזירו על משמרתו. אמנם משך זמן ב' חדשים לא ישחוט בלי עומד על גביו ובדיקת סכין, מתרי טעמי, משום לברר הדבר אם הוא באמת אומן ובר סמכא, וגם משום קנסא, ובאופן זה אני נוטה שיוכל להחזירו. ויותר אין בפי מענה, וה' שלומו יענה, ויתברך משמי מעונה, ויקבל ברכת החג בכשרות וריעות, כנפשו הטוב ונפש ידירו, דוש"ת ובפרט שמחת יום טוב, אליעזר דוד גרינוואלד

יום ג' י"ג ניסן תפר"ח סאטמאר יע"א.

(1) כתבנו אודותיו כבר שנה ב' קונט' א' עמוד י"ד. - מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נדיב ושוע מו"ה שאול חושטערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין רמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקורם האפשרי כלי שום שהיות.

בסוגיא דהמטמא והמדמע (גיטין נ"ג ע"א)

מהרב הגאון מוה"ר משה דייטש אבר"ק טאריאן ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יארמוטה יום ג' של עשי"ת תרכ"ג לפ"ק.

בין המצרים, יברכהו עושה אורים, לכבוד ידיד ה' אלופי ומיודעי הרב הצדיק נשגב חריף ובקי סיני ועוקר הרים כקש"ת מו"ה עקיבא יוסף נ"י⁽²⁾ חתן המלך ארמ"ו גאון עולם קדוש ישראל, יהי נועם ה' עליהם, ולפני שמש ינון שמותיהם, א"ס.

אם כי החשיתי ימים כבירים, לא במרד ולא במעל עשיתי זאת, ולא מחמת כפוי טובה ח"ו, כי עדן על זכרוני הימים אשר התענגתי בדשן אמרותיו הנעימים, ונועם מוסריו הטבעו בתוך לבי, והי' על רעיוני תמיד לא יסוף, והי' בעזרי וסייעני לעזוב את דרכי ולקרוב מעט לעבודת השי"ת, וזאת אשים אל לבי על כן אוחיל כי יבריאני מחולשת גופי אשר גבר עלי בעו"ה ואשר הוא בעוכרי לעסוק בתורתו ולעבדו תמיד, בזכות תפילת צדיקים, מעכ"ת נ"י וארמו"ר הגאון הקדוש חותנו נ"י⁽³⁾, יעתירו נא בעד עכרכם הנאנח על עיבון עבודת ה' - ועתה אקח רשיון להציע לפניו דבר קטן שחנני ה', כאשר כבר הכתיחני לשום עין עיונו הטהור על דברי ולכבדני בתשובתו הרמתה.

גיטין דף נ"ג ע"א. ולהא דתני אבוה דר' אבין בראשונה אמרו המטמא והמנסך חזרו לומר אף המדמע, כל הני למה לי, פירש"י, כיון דכבר שמעינן דקים לי' בדרכה מיני' ממנסך, למה לי למיתני תו מדמע. ותמהתי לכאורה מאי האי דמקשה השתא שפי ממתניתא, מלדעיל ממתני', דקאמר מטמא דקא מפסיד לי' לגמרי, אבל מדמע דלא מפסיד וכו' אימר לא קנסוה, ושפי מצי לאקשווי ממטמא. שוב מצאתי קושיא זו בפני יושע בשם מהר"י אב"ן לב.

והי' נראה בעיני החשכים לפרש קושית הגמ', דהא לכאורה מאי טעמא לא פריך הגמ' לעיל ניתני מנסך ולא כל הני. וצ"ל דהש"ס ס"ל דכי היכי דברייתא דר' אבין תני מעיקרא מטמא ומנסך והדר מדמע, ה"נ מתני', מעיקרא הוי תני מטמא ומדמע ובתר הכי מנסך, משום דקים לי' בדרכה מיני' הוי איצטריך לאשמעינן,

(1) נולד בשנת תר"ה לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר אהרן דוד דייטש אבר"ק יארמוט וצ"ל בעמח"ס גורן דוד. למד אצל אביו הגאון וצ"ל ואצל הגאון בעל כתב סופר וצ"ל. בשלהי שנת תרל"ה לפ"ק נתקבל לאבר"ק שאלגאטאריאן. נדפס ממנו ספר דרושי וחידושי הרמבא"ד. נפטר ביום כ"ז לחודש ניסן שנת תרצ"א לפ"ק. - מכתב הלז הגיע אלינו מננוי ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קובץ ה' עמוד י"ט.

(3) הוא הגאון מוה"ר הלל ליכטענשטיין אבר"ק קאלאמיא וצ"ל.

ומשנה לא זזה ממקומה, וכמו שהרגיש גם מוהרש"א, ותיתי לי שכיוונתי בעה"י לדבריו.

והנה הא דפריך לעיל מאן דאמר מנסך מ"ט לא אמר מערב, וודאי אין לפרש דנימא מערב, ולא מנסך, דאיהו וודאי מסתבר ל' טפי למימר מנסך ממש, אלא צ"ל דליפרש נמי מערב דמתני' תרווייהו קאמר בין מנסך בין מערב, ווודאי אין זה דוחק לומר כן, ואהא משני מערב היינו מדמע, ולא הוי בעי למיתני תרי זימני, ולכן בע"כ לא בעי לאשמעינן אלא מנסך ממש. והא תינח במתניתין, אלא בכריתא דתני מעיקרא מטמא ומנסך, וודאי אף רב מודה שפירשו נמי מערב, לכן שפיר פריך הש"ס, כיון דכבר שמעינן במנסך דרישא דקים ל' בדרכה מיני', וה"נ שמעינן מיני' מערב, ומערב היינו מדמע, ול"ל למיתני תו מדמע, ואהא שפיר מחלק הש"ס דהו"א דווקא הני דהפסד מרובה, דמערב אסר לה בהנאה וכמו שפירש"י לעיל ריש שמעתין, וא"ש דקאי קושית הש"ס אתרווייהו, דהא מצריך נמי אתרווייהו, כנלענ"ד דרך חידוד.

ורציתי לכתוב עוד איזה דברים שחנני ה' לפלפל בסוגיא הזאת, אך לא אטריח מעכ"ת נ"י, ונא בבקשה מיני' דמר יכבדני ויורני, ואקוה כי כאשר ימצאו דברי חן בעיניו כי יניע לי כמו ראשו הטהור, וה' כאשר יבואו דבריו ויכבדני בתשובתו הרמתה, אקח רשיון להציע עוד לפניו, וה' יברכהו ויגמור בעדו החתימה לטובה, כברכת נפש המצפה לתשובה מאהבה,

משה"ק דייטש בן מוהרא"ד בן רחל הינרל

עוד שאלה קטנה לי אל מעכ"ת. הנה הגיד לי הב' פישל האזא מפה, אשר הי' שם בהיכל קדשו, כי אני נשאר בידי חוב ארבעים צ"ל חדש בעד המצות אשר קניתי שנה העברה מחברה דבחורים, ויען כי אנוכי ידעתי כי שלחתי אותם סגור בתוך מכתב אדאמ"ו הרב אב"ד נ"י, אשר שלח זה זמן מעט אחר חג הסוכות של שנה העברה מכתב עם ששה זהובים לפדיון בעד איזה אנשים, על כן אבקש נא מאתו, אולי יוכל מעכ"ת נ"י בעצמו להזכיר את נפשו, ואם לאו ימחול נא לשאול את פי מר חותנו אדמ"ו הגאון הקדוש נ"י אשר אני מחוי קידה אלף פעמים לפניו ואומר לו אלפי תודות על טובתו אשר היטיב עמי ועם נשמתו, אולי יזכור הוא נ"י, ואם אין, יודיעני נא, ואשלח עוד הפעם, וימחול נא מעכ"ת נ"י לדרוש בעדי את שלום הבחורים המופלגים הב' שלום והב' אלי' שמואל רייכמאן נ"י.

הנ"ל

בענין כמדארל"ת אי עביר לא מהני ובענין מחשבת פיגול

מהרב הגאון מוה"ר דוד זינגער אבד"ק פילזנא ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום א' לסדר מטות מסעי בין המצרים תרע"ח לפ"ק.

מרוכב ערכות יתברך בשובע שמחות, ורב ברכות, ה"ה הב' חריף
עצום ובקי בחד"ת גדול בתורה ומושלם במעלות סופר מהיר איש
האשכולות המל"ח גיסי נ"י כמר אלי' זינגער שליט"א⁽²⁾.

אותותיך עם ברכתך ברכת מז"ט האירו לגד עיני, וגם אנכי אענה את
ברכתי הנובעת מעמקי לבי ואמינא לך מזלא טבא, ויה"ר שיהי' זה הבנין בנין עדי
עד באהבה וידידות וכאזו בלבנון יסגון וכתמר יפרחון ונזכה להתבשר אך טוב
בתמידות, אכ"ר.

עיינתי בחד"ת אשר הוצעת במכתבך ומאוד מצאו אמרותיך חן בעיני,
ואכתוב לך מה שראיתי להעיר בדבריך. מה שכתבת לתרץ קושיית האחרונים בהא
דהכנים שפגלו במקדש חייבין (גיטין נ"ד ע"ב) דלר"י המחשב בקדשים לוקה,
א"כ איך אומרים לוקה ומשלם. וכתבת לתרץ עפ"י מה שכתב הצ"ח [פסחים כ"ט
ע"א] דלגבי מעילה דהתשלומין לגבוה לא שייך קם לי' בדרבה מני', דהא לצאת
ידי שמים חייב, ע"כ.

הנה לפע"ד זה ליתא, לפי מה שכתבו התוס' כתובות ל"ג ע"ב ד"ה לאו,
דבקנס לא אמרינן דחייב לצאת ידי שמים ע"ש, וא"כ מה יענה לר' יוחנן בגיטין
שם דהא דמזידין חייבין היינו מטעם קנס שלא יהא כל אחד הולך כו' ע"ש, ורוחק
לחלק בין קנס דאורייתא לדרבנן.

וגם מה שכתבת דרך לר"ל לשיטתו דחייבי מלקות שוגגין פטורין, קשה אם
כשרים לירצו, משום דאין לומר שהוא משום קנס שעבר הכהן כמו בדם שנשמא
וזרקו, מאחר דהקנס נוגע רק לבעלים והבעלים לא פשעו בזה, ע"כ. הנה כפי מה
שדימה שיש לקנוס כאן כמו בדם שנשמא וזרקו, א"כ יקשה הרי גם בדם שנשמא
אין הקנס נוגע לכהן, ואפ"ה הוי ניהא לי' להש"ס יבמות שם לפי הס"ד, דהבעלים
צריכין להביא קרבן אחר, ולהך מ"ד בפרק כיצד צולין (דף פ') דבמזיד היינו

(1) גולד בשנת תרל"ח לפ"ק בעיר טארנא לאביו הרבני מוה"ר בנימין זינגער. למד
אצל הגאון מוה"ר משה יהודה אפטער זצ"ל בקלוז'ה הגדול דק"ק טארנא, ונסמך להוראה
מאת הגאון בעל בית יצחק אבד"ק לבוב זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון
מוה"ר גרשון אדלער אבד"ק פילזנא זצ"ל. בשנת תרנ"ח לפ"ק נתמנה לאבד"ק פילזנא. סוף
ימיו נתיישב בעיר קאשוו ונפטר שם ביום כ"ה לחודש אדר שני שנת תרפ"ב לפ"ק.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קנ"ט ו' עמוד כ"ב. - מכתב הנוכחי קבלנו מאת
בנו הרב הגאון המנוח מוה"ר דוד זינגער ז"ל רב דקהל אנשי ספרד בבארא פארק. תנצב"ה.

טומאתו, שפיר י"ל דהקנס נוגע לכהן, דהכהן יהי' חייב לשלם על שטימאהו ואינו ראוי לזריקה, כמו במטמא טהרותיו של חבירו, אבל להך מ"ד דבמזיד היינו זריקתו, אף דטומאתו הי' שונג, בודאי דכהנים פטורים, וא"כ אין הקנס נוגע לכהן. ואולם זה לא קשה כל כך, דלהך מ"ד דבמזיד היינו זריקתו, הרי הכהן לא הויז כלל להבעלים בזה דזרקו, דהא בלא"ה מעת שנשטמא לא הי' הדם עומד לזריקה, ולהכי י"ל דקנסו אף דאין הקנס נוגע לכהן. אך מתוס' יבמות (דף צ' ע"א) ד"ה אויל, מבואר דרק היכי דהקנס הוא מטעם הפקר בית דין, אמרינן דלא הפקירו רק למי שפשע, אבל היכי דהקנס אינו מטעם הפקר בית דין, אין לחלק, ע"ש ודו"ק.

והנה אתה כתבת לתרץ לישנא דהש"ס שם, רמי ר"ל על מעוהי, אמנם עוד יש לדקדק בלשון הש"ס שם, מה זה דקאמר אם כשרים לירצו ואם אין מרצין למה באין, למה לי כפל הלשון ואם אין מרצין כו'. גם אמאי לא קאמר למה כשרים, וכמו שפתח בזה הלשון אם כשרים. והי' נ"ל, דלכאורה יש להקשות בהא דכל הובחים שנובחו שלא לשמן כשרים, אף דעבר אלאו דלא יחשב, ואמאי לא אמרינן בזה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וכעין קושיא זו הקשה בהגהות רע"א על משניות זכחים פ"ב, דלמה לי קרא למיפסל העבודה בזר וטמא ששימש, הא כיון דמוזהרים שלא לעבוד ממילא אי עביד לא מהני והקרבת פסול, ע"ש. וה"נ נימא כיון דמוזהרים שלא לשחוט שלא לשמה, אי עביד לא מהני, והקרבתם פסולה.

והנה נודע מה שהקשו כעין קושיא זו בהא דשוחט בשבת וביוה"כ דכשרה (חולין י"ד ע"א) דנימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. ונאמרו בזה ב' תירוצים, (א) תירוצ' המהרי"ט דלא אמרינן כל מילתא כו' רק היכי דאם נימא דלא מהני יהי' תיקון האיסור. (ב) תירוצ' הגו"ב אה"ע סי' קכ"ט והובא בפ"ת יו"ד סי' ר"ל, דלא אמרינן כל מילתא וכו' רק היכי דגוף המעשה נעשה באיסור, אבל היכי דגוף [המעשה] הי' יכול להעשות בהיתר, רק דבר אחר גרם האיסור, לא אמרינן דלא מהני, ע"ש. והנה לפי תירוצ' הגו"ב, בפשיטות לא קשה קושיא הנ"ל וכמובן.

ואמנם נחקרה נא אם יש לתרץ כאן כפי תירוצ' המהרי"ט, ולכאורה י"ל גם כאן דלא יתוקן האיסור, בזה דנימא דלא מהני והקרבת פסול, דעכ"פ הרי עבר אלאו דלא יחשב וכמובן. אך לפי המבואר מהבדל התוס' כריתות י"ג, דבקרבת שנשחט ונזרק דמו כהלכתו אינו מועיל שאלה, מבואר מזה, דבקרבת שנפסל, דלא הוי בכלל נשחט ונזרק דמן כהלכתו, מועיל שאלה. ולפי"ז שוב יקשה דנימא כל מילתא וכו', והא בזה דנימא דלא מהני והקרבת פסול, יוצמח תיקון, דהא יוכל לישאל עליו ואיגלאי מילתא למפרע דלא עבר אלאו דלא יחשב, ואין לומר דלא יוכל לשאול דא"כ יעבור לכתחלה על איסור חולין בעזרה, דהרי מבואר בזכחים ע"ז ובכמה דוכתי, דחולין ממילא הוין. ואף דיש לחלק דשם מיירי ע"י פדיון, אבל לא בשאלה, דהוי עקורה למפרע, מ"מ ר"ל לשיטתו סובר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא, וע"כ צריך לומר כפי תירוצ' השני הנ"ל דלא אמרינן דלא מהני רק היכי דגוף

המעשה נעשה באיסור, משא"כ כאן הרי מעשה השחיטה הי' יכול להיות בהיתר. ונקדים עוד, דבתמורה (דף כ' ע"ב) מצינו כעין סברא זו דכל מילתא וכו', לענין תמורה, דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה. (ואף שברש"י ותוס' תמורה שם מבואר דבעולה לא שייך זה, מ"מ קי"ל דגם עולה מכפרת אעשה, ויש לעיין עוד בזה). אך אם נימא כסברת הנו"ב הנ"ל לענין כל מילתא וכו', דלא מקרי נעשה באיסור רק היכי דגוף המעשה נעשה באיסור, א"כ שפיר יש להקשות למה אין מרצין, דאין לומר דאין אדם נתכפר בדבר הבא בעבירה, דהא מעשה השחיטה הי' יכול להיות שלא ע"י עבירה, ואין זה דומה לתמורה וכאמור. ואמנם אם לא נימא כסברת הנו"ב הנ"ל לא קשיא למה אין מרצין וכאמור.

ועפ"ז יובן דברי ר"ל, שהקשה בממ"נ, אם כשרים ולא אמרינן בזה כל מילתא וכו', ובע"כ צ"ל כפי סברת הנו"ב הנ"ל דלא מקרי נעשה באיסור רק היכי שגוף המעשה נעשה באיסור, א"כ למה אין מרצין, דשוב לא שייך התידוך דאין אדם מתכפר [בדבר] הבא בעבירה וכאמור, ואם נחא הא דאין מרצין מהטעם הנ"ל דאין אדם מתכפר [בדבר] הבא בעבירה, א"כ בע"כ דלא אמרינן כסברת הנו"ב הנ"ל, וממילא בע"כ מוכרח לתרץ במתניתין דשוחט בשבת, כפי תירוץ המהרי"ט דלא הוי תיקון האיסור, וא"כ שוב יקשה, דהא כאן הוי תיקון האיסור ע"י שאלה וכנ"ל, וא"כ למה הן באין, הרי יוכל לשאול עליו מאחר דהקרבן פסול, וממילא יהי' תיקון האיסור וכנ"ל. ולזה תירץ ר"ל, דמהקרא דמוציא שפתיך דרשינן ואם לאו נדבה תהי', ממילא שמעינן דלא אמרינן כאן כל מילתא וכו', ואין הקרבן נפסל וכמובן, ודו"ק.

ואשר בקשת ממני לכתוב לך חד"ת, אהובי ידידי הקשית לשאול כעת אשר גולה ומטולמל אנכי ולבי כל עמי, אך למען הראות לך אותות אהבה, אכתוב סנסן אחד בסוגיא דזבחים שם בריש הסוגיא, לתרץ קושית הגהות מהרש"ק הל' גטין [ס'] קל"א] שהקשה קושיא עצומה, דאמאי לא דייק הש"ס (זבחים דף ב' ע"ב) דסתמא כשר, ממתניתין לקמן דף כ"ט כיצד קרב המתיר כמצותו שחט בשתיקה כו' ע"ש, ואי סתמא פסול א"כ אם שחט בשתיקה לא הוי קרב המתיר כמצותו, ע"ש.

ולפענ"ד עפ"י המבואר לקמן (דף ל"ו ע"ב) אמר רבא תרע דפיגול לפני זריקה לא כלום הוא ואתיא זריקה וקבעה לה בפיגול, ופירש רש"י שם דהא פיגול דשוחט על מנת לזרוק דמו למחר לפני זריקה לאו כלום הוא ואין המחשבה מועלת עד שזרק הדם היום דבעינן קרב כל מתיריו, ומיהו מחשבה קמייאת מחשבת הינוח הוא וכי זריק לה אתיא זריקה וקבעי לה, ולא אמרינן הואיל ומעיקרא פיגול לא חיילא, איפסל לי' במחשבת הינוח, וכי זריק לי' כו' לא ליחול פיגול, ודחי הש"ס שם, ולא היא, התם חדא מחשבה הכא תרי מחשבות, ועיין רש"י שם, דלא שינה ממחשבתו, ע"ש. הרי חיינן דבכל פיגול איפסל הקרבן קודם דחל עלי' שם פיגול, ואפ"ה חל הפיגול משום דלא הוי תרי מחשבות דק מחשבת הפיגול, ושפיר מקרי בהרצאת כשר. (וכעין סברא זו מבואר בתוס' ב"ק ע"ב ע"א לענין שחוט חוץ, ע"ש). ולפי"ז לא קשה קושית הגהות מהרש"ק הנ"ל, דהא אף אם נימא דסתמא

פסול והקרבת נפסל עוד קודם זריקה מעת ששחט בשתיקה, מ"מ לפני הזריקה חוזר וקבעו בפיגול, דהא בלא"ה בכל פיגול נפסל מקודם, ואפ"ה חל הפיגול, משום דלא הוי רק חדא מחשבה, וכאן ג"כ לא הוי רק חדא מחשבה, דהא שחט בשתיקה, ודו"ק בזה כי הוא ענין יקר.

רבדי ידירו דוד ארוסתו המצפה לשמוע מכם אך טוב סלה, ויוכה לדאות בנחמות ציון וירושלים,

דוד זינגער

במס' גיטין דף פ"ג ע"א

מהרב הגאון מוה"ר מנחם מענדל הכהן מיללער ז"ל⁽¹⁾
ראבד"ק זלאטשוב

התוס' בגיטין דף פ"ג ע"א (ר"ה ועמדה) הקשו, גבי על מנת של תנשאי לפלוני, הא הנשואין אינן חלין כיון דעברה על תנאי ואין קידושין תופסין באשת איש. ונלע"ד ליישב, דעין באבני מילואים סי' א' וסי' מ"ד, דבחצי' שפחה וחצי' בת חורין, יען רליכא עונש מיתה, לא הוי בכלל היקשא רר' יונה (בקידושין דף ס"ד), וקידושין תופסין עי"ז. והנה בתוס' נזיר ל"א ע"ב (ר"ה אמרו להם) יצאו לחלק בין חכם דמיעקר קא עקר מצד הסכרא, לכך כשהותר הנדר הותרו כולו, ובין בעל דמיפר, אף למ"ד דמיעקר קא עקר, כיון דאינו מצד הסכרא רק מגזה"כ, נשאר קצת מהנדר שיחולו המתפסים, עייש"ה.

ומעתה כיון דתנאי מבטל המעשה רק מגזה"כ, דמצד הסכרא לא אתי דיבור ומבטל מעשה, עי' תוס' בתוכות נ"ו (ר"ה הרי זו מקודשת), וא"כ באמר על מנת שלא תנשאי לפלוני, הוי גט, והביטול מתנאי רק מגזה"כ, ודמי ממש להפרת הבעל, והכא נמי נשאר קצת נידושין שיחולו קדושי פלוני, ולא הוי בכלל היקשא רר' יונה, ולא דמי לעל מנת שלא תנשאי לאבא ולאביך, דהקורבא בא מצד עדיות מצד עצמו ולא על ירי קידושין, ומתורץ קושית התוס' לנכון, ודו"ק.

(1) נולד בשנת תרכ"ה בערך בעיר טארנא לאביו הרבני המופלג מו"ה יוסף אליעזר הכהן מיללער ז"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרבני המופלג מו"ה בן ציון קאהל ז"ל מקאמינקא, ונתייבש שם. בשנת תרנ"ה בערך נתקבל לראב"ד דק"ק זלאטשוב. נרפס ממנו ספר מנחם ציון (חידושים ותשובות). נלב"ע בערך בשנת תרצ"ה לפ"ק. - דבר זה הועתק מתוך מכתבו המונח בגניו ידידנו הרבני הנניד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

חובת הצלה במאבד עצמו לדעת

שמואל אליעזר שטערן
דומ"ץ בביד"צ זכרון מאיר
ור"מ בשיבת חוג חתם סופר
בני ברק

הנה יש לברר האם איכא חיובא דהצלת נפשות באדם שהוא מאבד עצמו לדעת ועשה מעשה בידים שהביאו לידי סכנה, וכמו כן יש לדון אם מותר לחלל את השבת עבור הצלת אדם זה.

א. הנה מצינו לכמה מן האחרונים דפשיטא להו דליכא חיובא דהצלת נפשות באדם המאבד עצמו לדעת, ושטעמא דידהו הוא, מהא דאיתא בסנהדרין (דף ע"ג.) מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חי' גוררתו או ליסמין באין עליו שהוא חייב להצילו, ת"ל לא תעמוד על דם רעך, ופריך בגמ' והא מהכא נפקא מהתם נפקא, אבדת גופו מנין, ת"ל והשבותו לו, ומשני, אי מהתם הוה אמינא הני מילי בנפשי, אבל מיטרח ומיגר אנורי אימא לא, קמ"ל, עכ"ד הגמרא. וחזינן לכאורה מהתם, דיסוד דינא דהצלת נפשות מסכנה, מיוסד על חיובא דהשבת אבידה דאבידת גופו, אלא דאתי קרא דלא תעמוד על דם רעך להחמיר עליו ולהוסיף דאפילו אם אין בידי להציל נמי רמי עלי' חיובא חדתא לטרוח ולשכור פועלים ולהצילו. [ולענין אם צריך הניצול להשיב לו את הוצאותיו, יתבאר במק"א בס"ד].

ב. ומעתה נראה לכאורה, כשם דאשכחן גבי השבת אבידת ממון, דהיכא דבעל הממון מאבד ממנו מדעתו ליכא חובת השבה, וכדאיתא בגמ' כ"מ (דף כ"א:) ובשו"ע חו"מ סי' רס"א ס"ד, הוא הדין נמי גבי אבידת גופו, כל היכא שעושה הבעלים פעולה שמביאתו לידי אברן גופו, נמי לא רמי חיובא להצילו מאבידה זו, וכדכרינו מבואר במג"ח מצוה רל"ז, שכתב שם בתוך דבריו: "נראה לכאורה דאם אחד מאבד עצמו לדעת ויכול אחד להצילו, אפשר ראינו מוזהר על הלאו [לא תעמוד על דם רעך], לא מיבעיא דעל העשה ד"השבותו" לרבות אבידת גופו, ודאי אינו מצווה, כי העשה דהשבת אבידה אינה נוהגת באבידה מדעת, אלא אף על הלאו אינו מוזהר", ומוכח לה מההיא סוגיא דסנהדרין הנ"ל, וכן נקיש נמי בפשיטות הגרי"פ בביאורו לספר המצות להרס"ג מצוה כ"ח, יעויין שם בארוכה, וכ"כ גם בספר עקבי חיים סי' מ"ט.

ג. ומשעם זה העלה הגרש"ק בחכמת שלמה על חו"מ סי' תכ"ו דבר מחורש ביותר, דבהצלת נפשות נמי איכא פטורא דזקן ואינה לפי כבודו, ולכן אם ההצלה כרוכה בבזיון לאדם המציל שאינו רגיל להתבזות בכגון דא, וגם אינו מוצא לשכור פועלים אחרים שיתעסקו בהצלה, לא מיחייבין ל' להתבזות עבור הצלת נפשות, דכשם דאשכחן גבי אבידת ממון דילפינן מקרא דפעמים שאתה מתעלם וחדא מינייהו זקן ואינה לפי כבודו, כמו כן נמי לענין חובת ההצלה מאבידת גוף נמי איתא להאי פטורא. אלא דלכסוף מסיק התם הגרש"ק, דמהא דאשכחן בגמ' כ"מ

(דף ל:) וברש"י ב"ק (דף ק.) רבמצות בקור חולים ליכא פטורא דוקן ואינה לפי כבודו, משמע דכ"ש רבמצות הצלת נפשות פשיטא דלא נפטרנו באופן זה, עיי"ש. ד. היוצא מדברי כל הני רבנותא, הפשיטא להו דעיקר חיובא דהצלת נפשות נובע ממצות השבת אכידת ממון, ומחאי טעמא פסיקא להו דכל הפטורים שנתחדשו גבי מצות השבת אכידת ממון, איתנייהו נמי בחובת השבת הגוף, ומשום הכי נקטו בפשיטות דבין מאבד עצמו לדעת, ובין זקן ואין פעולת ההצלה לפי כבודו, אין חייבים להצילם וכמו שנתבאר.

ה. ונמצא לכאורה לפי זה, רבמאבד עצמו לדעת בשבת, לא יהיו רשאים לחלל עליו את השבת בכדי להצילו, דכיון דבכה"ג לא חיילא עליה חובת הצלה, ממילא לא נאמר באופן כזה דין דחיית השבת, ובאמת דכן כתב להדיא בחכמת שלמה על שו"ע או"ח סי' שכ"ט, דכל היכא דע"י פשיעתו בא לכלל סכנה, אין השבת נרחית עבורו. [כמו גבי עשה דוחה ל"ת דאמרינן בתוס' עירובין (דף ק.) דבאתא ע"י פשיעה ליכא תורת דיוחין], והוכיח כדבריו מהא דאיתא בשבת (דף מה.) רבעו מיני' דרב מהו לשלטולי שרגא דחנוכתא מקמי חברי בשבתא, ושרי התם בגמרא לשלטל משום דכראי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק, דהיינו סכנה, וכפרש"י התם, ולכאורה קשיא, דאי איירי במקום סכנה, א"כ אפילו בלאו רבי שמעון דשרי לשלטולי בעלמא נמי הוי שרינן מטעם פקוח נפש, ומוכח מזה דכל היכא דהסכנה באה ע"י פשיעתו ליכא דין דחי', וכיון דמן הדין הוי שרי ל' להניח לנר חנוכה על שולחנו אלא הפשע ולא הניחה וכמבואר בדברי התוס' שם, לכן לא נאמר בזה דין דחי', עיי"ש עוד מה שכתב בזה.

ו. והנה האי ראי' רמייתי אינה מוכחת כלל, וכמו שהביא הוא גופי' מספר תוספות שבת סי' ר"פ, דהתם בההיא דשבת (דף מ"ה.) לאו בסכנה גמורה איירי, ואע"ג דהחכמת שלמה אינו מסכים לדבריו בזה, אמנם האמת כן הוא, והכין אשכחנא להדיא בדברי הריטב"א שבת שם שכתב: „פרש"י ז"ל בשעת הסכנה, והלשון מוכיח שאינה סכנת נפשות אלא סכנת ממון או צער הגוף“, וכמבואר נמי בריטב"א שם (דף כ"א:), והיינו כדברי בעל תוספת שבת הג"ל. מכל מקום עיקר חידושו של החכמת שלמה מתפרש שפיר לפי שיטתו הג"ל, דמשום דאיהו אויל בהאי שיטה ראית להו דדין הצלת נפשות לא נאמרה באותם שמופקעים מדיני השבת ממון, וא"כ במאבד עצמו לדעת, כיון דליכא חיובי הצלה, ס"ל לבעל חכמת שלמה דהאי הצלה שאינה מחוייבת אינה דוחה את השבת. כרם מדברי בעל חכמת שלמה נראה, דמטעמא אחריני הוא דאתי עלה, והיינו משום דליכא דין דחי' היכא דענין דרחי' בא על ידי פשיעתו, וכנראה דכוונתו בזה הוא, דאפילו אי נימא דאיכא מצות הצלה בכל גוונא, מכל מקום אין בכח מצוה זו לדחות את השבת, דכיון דכל ענין דרחי' בא בגרמתו ובפשיעתו, לא חירשה התורה בכה"ג דין דחי', ולהלן יתבאר הדברים בהרחבה בס"ד.

ז. והנה לענין אכידה מדעת, כבר העלו רבותינו האחרונים ז"ל בספרתם, דאין שייך כלל דין אכידה מדעת באדם לגבי גופו, דדוקא ממון שהוא קנוי ושייך לבעליו יש להם לבעלים את הזכות לאבד את ממונם, וזה נחשב סיבה הפוסרת

מחויבי השבת אכידה, אבל כאכידת גופו, דאין האדם נידון כלל כבעלים על גופו, דגופו של האדם הוא קנינו של הקב"ה, וכדברי הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל"ד, שאין נפשו של זה הנהרג קנין נואל הדם אלא קנין הקב"ה, וכן הוא בשו"ע הרב חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד, וכיון שכן, פשיטא דאין האדם שליט לאבד את גופו דמידי דלאו דילי' הוא, וחשיב כאלו אדם מאבד ממונם של אחרים דאין זה נחשב כלל כאכידה מדעת וכמבואר בדברי האחרונים שהאריכו בזה, עיין בשו"ת חלקת יואב בקונטרס קבא דקשייתא קושיא א', ועוד.

ח. וכבר הביאו האחרונים דמדברי שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג) סי' ל"ט מוכח ומבואר להדיא דאין חובת הצלת נפשות תלוי' כלל ברצונם של החולים ומהסוכנים להינצל מן הסכנה בה הם שרויים, דאפילו בגונוי דהאדם העומד בסכנה צווח ואומר בפירוש שאינו חפץ שיצילוהו, נמי חייבים להצילו על כרחו, וכלשונו שם: „ואמר בפרק בן סורר דיליף מקרא דהרואה את חברו שוכע בנהר דחייב להצילו ולמסרד ולמיגר אנורי, ודבר פשוט אפילו צווח אל תצילני, שמצילו וחוזר ומוציא ממנו מה שהוציא“, וכן מוכח נמי מדברי גדולי האחרונים ז"ל דנקטו בפשיטתו דכופין את החולה לרפאותו בכל מה שדרוש לצורך רפואתו, וכמו"ש בשו"ת רדב"ז ח"ד סי' ט"ז, ובמור וקציעה סי' שכ"ט, וכן במטה אפרים סי' תרי"ח. הרי חוינן להדיא מכל זה, דדין חיוב הצלת נפשות לא תליא כלל ברצון האדם להינצל, אלא הוא חובה דרמיא רחמנא עלן, לעשות כל מה שבידינו לקיים נפשות בישראל.

ולענ"ד נראה פשוט דאין מקום כלל לחלק בין אם עשה האדם מעשה בפועל שהביא את הסכנה עליו, לבין אם באה הסכנה מעצמה והאדם אינו חפץ להינצל ממנה, דהא גבי מצות השבת אכידה פשיטא לי, דהאי פטורא דאכידה מדעת איכא בין בגוונא שעשה האדם מעשה לאבד ממונו, ובין אם הממון נאבד מאליו והבעלים מגלים דעתם דלא ניהא להו בהשבת הממון. ולענ"ד ליכא כל נפקותא בין אם מניח את הפרה ברפת שאין לה דלת, לבין אם נפרצה הדלת לאחר הנחתו את הבהמה ברפת ומשאירה שם תוך ידיעה ברורה שהדלת פרוצה, דבכל הני גונוי חשיב כאכידה מדעת. וכיון שכן, פשוט דאי מדמינן השבת אכידת גוף לאכידת ממון, ה"י עלינו לפטור אף בכה"ג מחובת הצלה, ומדחוינן להדיא מדברי הני רבוותא דחייבא דהצלה איכא אפילו בעל כרחם של החולים והמסוכנים, מוכח בבירור דגבי אכידת גופו ליכא פטורא דאכידה מדעת וכנ"ל. [ולהלן בס"ד יבואר דדין הצלת נפשות ודין השבת אכידה ממון, לאו כחדא מחתא מחתינהו, וחלוקים הם בעיקר דינם וכרלהלן].

ט. אולם אכתי לענין פטורא דזקן ואינו לפי כבודו, שפיר מצינן למימר דכשם דלא הטילה עליו התורה חובת השבת ממון, הכי נמי נפטרנו מחיובי השבת אכידת גוף, ומיהו לקושטא דמילתא הא נמי ליתא, וכפי שכתבנו להוכיח להדיא מההיא סוגיא דסוטה (דף כ"ב). דהרואה אשה שובעת בנהר ואומר לאו אורח ארעא לאצולי, הרי זה חסיד שוטה, חוינן מהתם להדיא, דאפילו בגוונא דענין ההצלה כרוך בכיוון גדול, אפילו הכי מוטלת עליו חובת ההצלה, וכן כתב בספר מלא

הרועים [ערך כבוד הבריות אות כ"ה]. והטעם בזה הוא פשוט, דהרי כללא דהא מילתא דזקן ואינו לפי כבודו איתא בב"מ שם, דהגדר בזה הוא, דכל דבשלו מחזיר, חייב להחזיר אף בשל חבירו, כלומר, דאם באבידה דילי' הי' עוסק בה ומשתדל למנוע את האיבוד, מיחייב נמי לעסוק בה כשהיא של אחרים ואינו יכול לפטור עצמו בטענה שאינה לפי כבודו, ורק בנוונא שאף באבירתו נמי לא הי' טורח להתעסק בה מחמת חוסר הכבוד דפתח בהתעסקות דילה, אזי הוא דפטדינן לי' נמי מלעסוק בהשבה לצורך אחרים. ומעתה ניחוי אנן, דאטו בשופטני עסקינן שהי' נמנע מלהציל את עצמו או את בנו או בתו מחמת חוסר הכבוד או הבזיון הכרוך בזה, והלא את כל אשר לו יתן בעד נפשו ונפש בני ביתו, אי"כ פשיטא דאין כל סיבה לפוטרו לעסוק בהצלת נפשות אחרות, ולא שייך כאן כלל האי פטורא דזקן ואינו לפי כבודו, וכמו שהאר"ק בכל זה בספר עקבי חיים סי' מ"ט, עיי"ש.ה. [אלא שהוא העלה שם דהיכא דהוי בזיון גדול עד כדי אויל סומקא ואתי חיורא דהוי כעין שפיכות דמים, בכה"ג אינו מחוייב, עיי"ש].

י. כרם אשר יראה לענ"ד בבירורא דהא מילתא, דנחי דבסלקא דעתך דגמרא דסנהדרין הנ"ל הוי סבירא לן דעיקר יסוד חובת הצלת נפשות מדין השבת אבידה בלבד הוא דאתיא, היינו משום דמעיקרא הוי סליק אדעתין דדין ההצלה עיקרה הוא משום דינא דבין אדם לחבירו, שעליו מוטל למנוע את הפגיעה בגופו של חבירו, ומשום דקרא מרבה אבידת גופו דהוי נמי בכלל תורת אבידה, כלומר, דגם הפסד זה הוא מצווה ועומד למנוע מחבירו, אבל לבתר דשני גמ' דהאי קרא דלא תעמוד על דם רעך, אתי לרבוויי מידי דלא אישכחן גבי מצות השבת אבידה, דהרי לענין אבידת ממון אין מוצא האבידה מצווה להוציא ממון משלו בכדי למנוע את הפסדם של אחרים, ובעל כרחך מדחייבתו התורה לטרוח ולשכור פועלים, והוטלה עליו חובת ההצלה אפילו בנוונא דההצלה כרוכה בהוצאת ממון, הרי מוכח מזה דלאו משום פסידא דחבירו הוא דמחייבין לי', אלא משום שהתורה חסה על איבוד חיי אדם מישראל, וחדית לן רחמנא בהאי לאו דלא תעמוד על דם רעך, חיובא חדתא באנפי נפשי' דהצלת נפשות, שאינו קשור כלל לדין חיוב השבת אבידה. וכיון שכן, מכואר לפי"ז במסקנת הנמרא דחובת המצוה דהצלת נפשות, תרתני חיובי פתיכי בי', חיוב השבת אבידת גופו דיסודה הוא מצוות השבת אבידה, ובר מן הדין איכא חיובא חדתא להציל ולקיים נפש מישראל בעולם הזה, והיא חובה כלפי שמיא להציל חיי אדם מישראל.

יא. ומעתה נמצא לפי דברינו, דאפילו אי יהיכנא דבארם המאכד עצמו מדעת וכן גבי זקן ואין ההצלה לפי כבודו, איכא נמי פטורא מחובת השבת אבידת גופו, מכל מקום היינו דוקא מהאי חיובא דילפינן לה מקרא דוהשבותי לו, אבל פשיטא דבהאי לאו דלא תעמוד על דם רעך, ליתנייהו להני פטורי כל עיקר, ובכל גווני מוזהר ועומד הוא מטעם לאו זה להציל חיי אדם מישראל וכנ"ל. ונראה עוד לענ"ד, דהיכא שלא הי' בידו לעשות את ההצלה בעצמו, אבל הי' יכול להציל ע"י שכידת פועלים ונמנע ולא שכר, נהי דעובר על הלאו דלא תעמוד על דם רעך, מ"מ על

עשה דוהשבותו לו אינו עובר, משום דלגבי החיוב הנובע מחמת העשה לא נתחייבנו בהוצאת ממון, ודלא כהמנ"ח מצוה דל"ז, ודו"ק.

יב. אלא דאכתי דמי עלן לברורי, מה דינא של אדם המאבד עצמו לדעת לענין חובת והיתר הצלתו בשבת, האם נרחית השבת עבור הצלת אדם זה או לאו. ולפום דיהטא הי' נראה דאיכא למיפשט האי ספיקא מסוגיא דסנהדרין (דף ע"ב:) גבי בא במחתרת, דאיתא התם דאינש דעלמא דחזקתו דאנפשות נמי אתי אין לו דמים בין בחול ובין בשבת, אבל באב על הכן דבוראי אינו בא אלא אממון ולא על נפשות יש לו דמים ומפקחין עליו את הגל בשבת להצילו מידי סכנה, עכ"ד הגמ' שם. והנה הא דמשמע התם דבסתם אדם דאתי אנפשות אין מפקחין הגל בשבת, הטעם פשוט מאד, דכיון דיש לו דין רודף נמור שכא להרוג אם יעמדו נגדו, ממילו הותר דמו וכל אדם רשאי להרגו כדי להציל את הנרדף וכגברא קטילא דמי, ופשיטא דאין כל היתר לחלל עליו את השבת, ונהי דהשתא כשהוא תחת הגל פסקה לי' דריפתו, מכל מקום כיון דהסכנה באה עליו בשעה שהי' עסוק ברדיפה ולא הי' לו דמים, אין דינו משתנה במה שמחמת הסכנה הפסיק את דריפתו, - אמנם בחידושי המאירי בסנהדרין שם כתב, דהיינו דוקא בספק חי ספק מת, אבל בודאי חי איכא חובת הצלה אף בכה"ג משום דעתה כבר אינו רודף, ועוד כתב, דיש לומר דאף עתה עדיין לבו על גניבתו ולכן אין מפקחין בכל גוונא. ועיין בשו"ת אור גדול סי' א', וכן בקבא דקשייתא (קושיא א'), ובמה שהעירו האחרונים שהובאו בספר "קבא דקשייתא". [ורברי הפרדמ"ג באו"ח סי' שכ"ט סק"ד, דמי שנתחייב מיתת ביי"ד ונמצא בסכנה מחללין עליו את השבת, תמוהים מאד, וכבר האדרכו בזה טובא].

יג. אמנם לכאורה יש להוכיח איפכא, מהא דנקטינן התם דבגוונא דלא אתי אנפשות ובגון באב על הכן אזי יש לו דמים ומפקחין עליו את הגל אף בשבת, א"כ משמע מזה דאפילו בגוונא שהסכנה באה עליו מחמת פשיעתו, דמחמת חתירתו בגל בכדי להיכנס ולגנוב נפל עליו הגל וסיכנתו, א"כ הרי הוא גרם לעצמו את ביאת הסכנה, ואפי"ה שדינן לחלל את השבת לפקח את הגל ממנו, אלמא דבכל גוונא דחינן את השבת לצורך הצלת נפשות, ואפילו בגוונא שהוא גרם את הסכנה.

ומיהו לקושטא דמילתא נראה דאין להוכיח מהתם מידי לנידון דירן, דיש לחלק היטב בין אם אדם מאבד עצמו בפועל ועושה מעשה בידים של איבוד גופו וחיייו, לבין אם האדם רוצה לחיות אלא שנכנס למקום שעלול להיות שתצמח לו סכנה מכך, אבל הוא נכנס מתוך תקוה שלא יארע לו מאומה, דבכה"ג נראה פשוט דאין כל סיבה לומר שאין השבת נרחית עבורו, דהרי מעשים בכל יום שאדם עושה כל מיני פעולות או מעשים שיש בהם סכנה מסויימת ואינו חושש כלל לסכנה העלולה לבא לו כתוצאה מכך, וכי משום כך יהא נידון כמאבד עצמו לדעתו, אם אירעה סכנה בפועל. וכיון שכן, מצינו למימר שפיר, דהוא הדין נמי מי שחתר במחתרת, אף שנסתכן מעט בחתירתו, מכל מקום אין כאן מפקיר עצמו ומתיר עצמו למיתה ושפיר מחללין את השבת לצורך הצלתו, ודו"ק. [ואין להוכיח ממה

דאיתא בשו"ע או"ח סי' ש"י סעיף י"ד דשרי לחלל שכת להציל מסכנה שמד, וכתב בביאור הגר"א שם דהיינו דוקא בלא פשע, אלמא דבפשעיה לא מחללים שבת, דשאני התם דלאו משום דין פקוח נפש אתינן עלה, אלא דבכה"ג אומרים לאדם חסא כרי שזיכה חביך, והאי דינא איתא דוקא בלא פשע, ובמק"א יבואר בס"ד עוד בזה.

יד. והנה לענ"ד הי' מקום לדון ולומר, דעיקרא דהאי ספיקא מתלי תלי כמה דפליגי רבוותא קמאי אי דין פקוח נפש בשבת הוי בגדר הותרה או רחוי', דאי אמרינן דכל המלאכות הותרו בשבת לצורך פקוח נפש, א"כ מיסתבר דלא איכפת לן מידי באיזה אופן הגיע לידי כך שיצטרכו לחלל את השבת עכורו, דבכל גוונא דהשתא איכא סכנת נפש לאדם מישראל, ניתרים כל מלאכות השבת לעשותן לצרכו, אבל אי נימא דאינו אלא דין ריחוי בעלמא, א"כ מצינן למימר דלא אמרינן דינא דריחוי אלא אם לא היתה שום אפשרות בעולם לקיים את נפשו ללא רחיית השבת אז רחינן לה, אבל כל היכא דנפשו היתה יכולה להינצל ללא רחיית השבת, אלא שבאשמתו ובגרמתו הגענו לידי הצורך לבא לידי רחי', בכה"ג ליכא דין רחי', וכשם ראשכחן גבי דינא דעשה דוחה ל"ת דמבואר בדברי התוס' עירובין (דף ק.) דהיכא דענין הרחי' דעשה לל"ת אתי ע"י פשיעה אין העשה דוחה ללאו, אלמא דלענין רחי' בעינן שלא יבואו על ידי פשיעה, א"כ ה"ה נמי גבי פקוח נפש אי אינו אלא מדין רחוי' אינה נדחית השבת אלא אם לא נסתבכו הדברים בפשיעתו או בגרמתו. ויעויין בקובץ מכית לוי ח"א מה שהארכתי טובא כדן פקו"ג הותרה או רחוי', ואכמ"ל בזה.

טו. ואשר נראה לענ"ד בגדר הדברים בזה, דחלוק הוא דין הרחי' האמור גבי עשה דוחה ל"ת, לדין רחוי' דאיכא בפקוח נפש, דדין עשה דוחה ל"ת הוא דין רחי' דאיתא מכח גזירת הכתוב וחיודו הוא שחדשה התורה וכדילפינן לה מכלאים בציצית ביבמות (דף ו:) דמסבדא בעלמא הרי ל"ת חמירא שפי מעשה, אלא דגזרה תורה לרחות את הל"ת מפני העשה, ומשו"ה אמרינן התם דהאי דין רחי' אינו אלא בגוונא דתרווייהו הויין בעידנא, כלומר, שהעשה והל"ת מתקיימים באותו זמן, ואז הוא דאליהם כוחו של העשה לרחות הלאו, אבל כל היכא דלא אתיין בהרדי לאו כל כמיני' דעשה למידחי, משא"כ דין הרחי' שנתחדש גבי פקוח נפש, נהי דמקרא ילפינן לה ביומא (דף פה.), מכל מקום עיקרה של רחי' זו באה מצד הסברא דחכיבה נפש ישראל בעיני המקום ולכן נדחית כל התורה כולה מפני פקוח נפשו, והאי דינא דפקוח נפש מהני למידחי אפילו בגוונא דלא הוי בעידנא, וכגון, היכא דאכתי אין הסכנה מצוי' לפנינו, אלא שאם ימנע מלעשות מלאכה מסוימת יבא לידי סכנה, נמי מחללינן לשבתא, ומוכח להדיא דדין ריחוי האמור גבי פקוח נפש שונה ביסודו מדין רחי' דעדל"ת, וכיון שכן נראה פשוט דשפיר מצינן לחלק אף לענין היכא דאתי ענין הרחי' ע"י פשיעה, דדוקא גבי עשה דוחה ל"ת הוא דאמרינן דלא חידשה התורה דין הרחי' אלא בגוונא דלא היתה כל אפשרות לקיום העשה מבלעדי רחיית הל"ת, משא"כ דין הדיחוי שנתחדש גבי פקוח נפש דהוי מילתא בטעמא, פשיטא

דאין כל סברא לחלק בין גודמי הדחי', דבכל גוונא דקיימא לפנינו ענין של פקוח נפש, ומנגד עומד שמירת שבת או שאר מצות, אלימא חובת פקוח נפש למידחי לכל מצות התורה.

טו. ומצינו כעין זה נמי גבי דינא דרחית עשה, בהא דאמרינן בגמ' פסחים (דף ג"ט.) דרתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עשה דהשלמה דלית בי' כרת, והעלו בתוס' שם דנחי דלא הוי בעידני', דהא מעיקרא קעברי כהנים בעשה דהשלמה, ורק לבתר הכי מקיימים הבעלים עשה דפסח, מכל מקום בכהאי דחי' העשה חמור דוחה לעשה הקל לא בעינן דליהוי דוקא בעידנא, ובכל גוונא מצי דחי לה. ואסברה לה בספר ברוך טעם, (דין עשה דוחה ל"ת, פרק ראשון), דדוקא גבי דין עדל'ת דיליף לה מקראי ומגוזה"כ, הוא דבעינן דליהוי בעידנא, אבל האי דין דחי' דרחי חמור לקל, דמסבדא בעלמא ידעינן לה, לא בעינן כלל דליהוי בעידנא, ומטעם זה העלה שם בברוך טעם דלכן לא איכפת לן נמי כמה דענין הדחי' דהתם אתי ע"י פשיעתו ששכח להביא קרבנותיו קודם התמיד, ומשום דכדין דחי' כהאי לא איכפת לן כלל אפילו אי אתיין ע"י פשיעה, והיינו כעין דברינו הנ"ל בס"ד. [ומלבד כל זאת, הרי מצינו לרבותינו האחרונים ז"ל שנקטו בפשיטות דהא דאמרינן דכשבא ע"י פשיעה ליתא לדיני דחי', היינו דוקא כשבלעדי פשיעתו הי' העשה יכול להתקיים שפיר, ובגין פשיעתו יש צורך לדחות את הל"ת, אבל בגוונא דבלא הפשיעה לא הי' מתחייב כלל בעשה, בכה"ג לא איכפת לן כמה דאתיין ע"י פשיעה, וכדמוכח מההיא דכתובות (דף מ.) וכמו"ש בספר למודי ה', לימוד ב', וכן בשעה"מ ובחידושי רעק"א שם, וכיון שכן, אף בנידון דילן שפיר מצינן למידחי לשבת, כיון שכל ענין פקוח הנפש בא מחמתו, ודו"ק היטב ואכמ"ל בכ"ז].

ושמעית מיהא מכל מה שהעלינו בזה, דאין מקום לחלק לענין דחיית השבת מפני פקוח נפש בין אם הי' אפשרות למנוע את צורך הדחי' לפני השבת, או שלא היתה כל אפשרות לכך, דבכל גוונא נדחית השבת בפני צורך הצלת נפשו של אדם מישראל. וע"ע בגד"ז בישועות ישראל סי' כ"א סק"א, שו"ת חלק"י - דיני אונס סי' ה', שו"ת ארץ צבי סי' מ"ז וסי' פ"א, [וכן ממנו בקובץ אבן ציון], ובשו"ת אגרות משה או"ח סי' קכ"ז ועוד.

זו. ומלבד מה שנתבאר לעיל, נראה לענ"ד דימוד דין פקוח נפש שדוחה שבת אינו מחמת מצות הצלת נפשות שהטילה התורה על כל בר ישראל, דאפילו במקרים מסויימים שבהם לא חייבה התורה את מצות ההצלה, מכל מקום נראה דשפיר רשאים לדחות את השבת לצורך ההצלה, דכך גזרה התורה דאין שמירת השבת עומדת במקום פקוח נפשו של אדם מישראל, ולא איכפת לן כלל אם קיימת מצוה בהצלה זו או לא. ובאמת דהכי מצינן להדיא בדברי התוס' נדה (דף מד:) לענין עובר שנמצא במעי אמו לאחר מיתתה, "דמכל מקום משום פקוח נפש מחללים עליו את השבת, אע"ג דמותר להרגו, דהא גוסס בידי אדם ההורגו פטור כדאמרינן פרק הנשרפין דרוב גוססין למיתה, ומחללין את השבת עליו כדאמר בפרק בתרא דיומא דאין מהלכין בפקוח נפש אחר הרוב", [ורודף שאני משום

דחייבים להורגו וכדלעיל]. ומבואר להדיא מדברי התוס', דאפילו בהני גווני דלא רמי חובת הצלה אנברא, מ"מ השבת נדחית בפניהם ומחללים עליהם את השבת, ומעטה מצינן למימר שפיר דה"ה נמי באכידה מדעת וכדומה, אפילו אי נימא דמיפטר ממצות ההצלה, מכל מקום לענין דחית השבת מפניהם, שפיר מרחינן לה וכנ"ל, ודו"ק.

יח. וזאת תורת העולה מדברינו אליבא דהלכתא, דחובת הצלת נפשות איכא בין באדם המאבד עצמו לדעת ובין בזקן ואינו לפי כבודו מטעם לאו דלא תעמוד על דם דעך, וכן דבכל גווני נדחית השבת מפני פקוח נפש של אדם מישראל ואפילו במאבד עצמו לדעת, וכמו שנתבאר בס"ד.

בדין יין פוטר כל מיני משקים

משה בריקמאן
חבר כולל עמק הלכה
קרית באבוב, בת"ס

איתא בברכות מ"א ע"ב, אמר רבי חייא פת פוטרת כל מיני מאכל ויין פוטר כל מיני משקים. ודעת התוס' (ר"ה ויין), דכמו דלית הלכתא כוותי' דר' חייא לענין פת, דקיי"ל כר' פפא דמחלק אם באים מחמת הסעודה בתוך הסעודה וכו', כמו כן לית הלכתא כוותי' לענין היין. אך דעת הרא"ש ושאר ראשונים, דהגם דלענין פת לא קיי"ל כוותי', מ"מ לענין יין ומשקים קיי"ל כוותי', וכן נפסק בטוש"ע סי' קע"ד סעיף ב'.

והנה דעת כמה ראשונים דהא דיין פוטר כל מיני משקים, היינו כשהיו לפניו בעת הברכה, הא לאו הכי אינו פוטר, כן כתב האור זרוע בשם ר"ח, ובמרדכי ברכות סי' ק"ג. והוסיף המרדכי בטעם הרב, כיון דלית לן קבע לשתות יין ולא שייך ביי' למימר הסיבה לשתות.

ואפשר להסביר בטעם הדבר, דבסי' ר"ו סעיף ה' כתב המחבר, מי שבירך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין או ממין אחר שברכתו כברכת הראשון אין צריך לברך, ע"כ. ומבואר בפוסקים שם דמין אחר היינו מין פירות, דאילו בירך שהכל נהי' בדברו על דגים ואח"כ הביאו לו שער, אינו נפטר בברכתו אלא א"כ הי' דעתו בעת הברכה לפטרם, או שהיו לפניו על השלחן, עי' במשנה ברורה סק"כ וסקכ"א. וא"כ חיונן דבכל שני מינים, בעינן שיהי' ברעתו לפוטרם או שיהיו לפניו, וא"כ בנד"ד נמי, כיון דיין ומשקים הו"ל כתרי מינים, על כן בעינן שיהיו לפניו.

ויש עוד שיטה בראשונים, דהא דיין פוטר כל מיני משקים, היינו כשקבע עצמו לשתות יין, ואז היין פוטרם, כן כתב במרדכי סי' קל"ו בשם תוס' חולין, דהא

דיין פוטר כל מיני משקים, הני מילי בקבע עצמו כמו בפורים ובמילה. וכן הנראה מהרשב"א (ד"ה אי הכי), שכתב דהא דיין פוטר כל מיני משקים, לא מיירי בתוך הסעודה, דא"כ בלא"ה הפת פוטרם, אלא קבע עצמו לשתות. ונראה דס"ל דהאידינא איכא קבע לשת"י, וכמו דמבואר בס' רי"ג דכרי לפטור א' את חבירו בעינן הסיבה או ישיבה יחדיו, דאז הוי קביעות, ומבואר שם, דלדידן מהני אף ליין, א"כ לענין יין פוטר כל מיני משקים, נמי בקבע מיירי.

והנה הט"ז בסק"ב פסק כדעת האו"ז ודעימיו, דבעינן הוי לפניו. והקשה הדגול מרבבה, הא המרדכי לא קאמר כן, אלא משום דס"ל דלית לדידן קבע, אבל למאי דקיי"ל בס' רי"ג דמהני קבע, מהיכי תיתי לומר דבעינן הוי לפניו. ובאמת הלבוש כתב דמיירי בקבע, ובאליהו זוטא חלק עליו, והביא מספר כנסת הגדולה דאפי' בלא קבע נמי מהני. - והאחרונים העתיקו כדעת הט"ז, עי' בשו"ע הרב ס"ד, ובמ"ב סק"ג הביא מעוד הרבה אחרונים כדעת הט"ז. ומוסיף המ"ב, דכמו כן אם הי' דעתו עליהם סגי (וכנ"ל בס' ר"ו), וכן אם קבע עצמו מהני אפי' לא הי' לפניו בעת הברכה, ומ"מ בעינן שיהי' היין לפניו, עיי"ש בשם הרמ"ב ובשעה"צ סק"ה. היוצא לנו מכל זה, דכרי לפטור היין את שאר משקים, בעינן או שיהיו לפניו, או שקבע עצמו ואפי' לא הוי לפניו, או שהי' דעתו עליהם.

אך החיי אדם (כלל נ"ה נשמת אדם סק"א) ס"ל דבלא קבע לא מהני לפטור אפי' הי' לפניו, ודאייתו מהא דבס' קע"ז לענין דברים הבאים מחמת הסעודה דפת פוטרם, דהני מילי כשקבע עצמו לאכול פת, ומסופק כשאכל מעט פת כרי לפטור שאר מאכלים, אם הפת פוטרם אם לאו, ומסיק להחמיר. א"כ בנר"ד לפטור היין שאר משקים, נמי בעינן קבע עליו, ובלא זה לא מהני אפי' היו המשקים לפניו, (ומשמע דקבע היינו שרוצה לשתות כמה כוסות), עיי"ש.

אך האחרונים לא נקטו כוותי', וכמש"כ המ"ב בביתור הלכה שם, דבהיו לפניו מהני אפי' כשלא קבע. אך כל זה הוא כששותה עכ"פ מלא לוגמיו שהוא שיעור חשוב, והביא שבדרך החיים (סוף כלל ע"א) משמע דאפי' במעט יין סגי כרי לפטור שאר משקים, וסיים דצ"ע לדינא.

אך גם בשו"ע הרב כתב כדעת הדרך החיים, דסגי במעט יין בקידוש ופוטר בזה שאר משקים. והי' אפשר לומר בהשקפה ראשונה, דמשו"ה סגי במעט יין, כי בסעיף ד' הביא רק דעת הט"ז דבעינן הוי לפניו, ומשמע דלא הביא להלכה דעת הנך ראשונים דס"ל דקבע לחוד מהני, וכן כתב בקצות השלחן סי' נ"ג בכרי השלחן סק"ו, וא"כ נוכל לומר, דבשלמא אם מהני קבע (או דסגי קבע), משו"ה בעינן שיעור חשוב דליהוי קביעות, וסגי במלא לוגמיו לזה, אבל אם העיקר הוא מה שהי' לפניו בעת הברכה, בזה סגי אפי' במעט יין. אך א"א לומר כן, כי הקצות השלחן עצמו הקשה על זה מהא דהמרדכי הביא הק' שיטה דקבע מהני וכנ"ל, והובא בדרכי משה בס' קע"ד, וא"כ אמאי לא פסק כוותיהו, והניח בצ"ע ועיי"ש.

ואפשר לומר, דבאמת הגם דהרב בסידורו (בסדר ברכת הנהנין סוף"א) לא הזכיר הק' תנאי דקבע, מ"מ בשו"ע שלו הזכירו, וז"ל, שיין פוטר כל מיני משקים

וכו' והוא שיהיו המשקים לפניו בשעה שבירך על היין (או שהי' דעתו עליהם) ואפי' אינו קובע עצמו לשתות יין אלא שותה יין מעט לצורך מצוה כגון קידוש והבדלה ושותה משקים הרבה אח"כ נפטרים בברכת היין (אם הי' דעתו עליהם). עכ"ל. ובס' חקרי הלכות ח"ח עמ' י"ב נסתפק בדברי הרב שכתב, ואפי' אינו קובע וכו', אם הכוונה דבלא מצות קידוש בעי שיהיו לפניו וגם קבע, ורק בשבת משום מצוות קידוש סגי בלא קבע, דמצוותי' אחשבי' (דמצינו כיוצ"ב לענין מעשר, דשבת קובעת), או דילמא הכוונה היא דבשבת אפי' אם לא שותה רק מעט יין נמי סגי, ובהי' לפניו לא בעי' קבע, עיי"ש.

ונוכל לומר דיותר מסתבר כהצד הב', ובא לומר דרק בשבת סגי במעט יין, אבל בלא"ה לא סגי בזה, ובעינן שיעור חשוב עכ"פ כדי שיהיו כקביעות, א"כ הביאור הלכה חולק על שו"ע הרב רק לענין קידוש, וביום חול, הרב מודה להך סברא דבעי' שיעור חשוב, וזה חשוב כקבע. ומ"מ לענין זה בעי נמי היו לפניו.

ואפשר להסביר בטעם הרבר, דהנה נתבאר לעיל דהנשמת אדם הקשה מהא דסי' קע"ז דמבואר שם במג"א דבעינן קבע דוקא, ובאבן העזר הקשה על מש"כ המג"א, מהתוס' ברכות דף ל"ח ע"א ד"ה מר זוטרא, לענין נילי"ש (כמין פת הבא בכיסנין), דהר"מ צוה לברך המוציא תחילה על פת כדי לפוטרו מברכה, וש"מ דאפי' במעט פת סגי, ותי' בשו"ע הרב בקו"א סק"ב (והסביר דבריו בספר תהלה לדוד סק"ב), דעד כאן לא נסתפק המג"א, אלא בדברים הבאים ללפת בהם את הפת, אבל בדברים שהם למזון ולשובע, גם המג"א מודה דיכול לאכול מעט פת כדי לפוטרו, ע"כ. ובשו"ע הרב מדמה שם יין ושאר משקים לפת, וי"ל דמשו"ה בעינן שתית' יין מלא לוגמיו כדי לפטור שאר משקים, דאז מוכח דשאר המשקים הם טפלים להיין ומחמתו הוא שותה שאר משקים, משא"כ כששותה רק מעט, אינם נגררים אחר היין, ורק כשותה לצורך מצוה ס"ל לשו"ע הרב דבזה סגי אפי' בשותה מעט.

ולפי"ז יש ליישב פסקי המרדכי הנ"ל אשר לכאורה סתרי אהרדי, (דבסי' קל"ו כתב דדוקא כשקובע עצמו אז פוטר, ובס' ק"נ כתב דסגי היו לפניו), כי ב' מיני קביעות יש, א) כשהאדם קובע עצמו לשת' מרובה כמו בפורים וכו', ואז אין צריך שיהיו לפניו, ב) כשהקביעות היא מחמת שיעור השתי', ואז בעינן היו לפניו, ודו"ק.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו ברכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאלער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת, כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

עולת שבת בשבתו

כי תשא

וביום השביעי שבת וינפש. ודרשו חכמז"ל (ביצה ט"ז ע"א), כיון ששבת, וי אברה נפש. והביא הגה"ק מלובלין זי"ע בספרו זכרון זאת (בהשמטות), שהבעש"ט זי"ע דיקק, לפי דרש זה, למה אנו אומרים פרשת ושמרו בהכנסת השבת, הלא רי לזה בשעתה ולאמרה במוצאי שבת. ועוד הוסיף הגה"ק מלובלין לדיקק, מהו הלשון אברה נפש, הול"ל נאברה נפש. וכתב שם לתרץ, עפ"י מה שאנו אומרים בברכת המזון בשבת קודש, וברצונך הניח לנו ד' אלקינו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו, והפשט הפשוט הוא, שאנו מתפללים שלא תהא לנו שום צרה רח"ל בשבת קודש, אמנם י"ל כוונה נוספת, שאנו מתפללים שלא תהא לנו שום צרה ויגון ואנחה ח"ו בשום פעם אפילו בחול, בזכות השבת. וזהו, שלא תהא צרה ויגון ואנחה, אף בחול, בזכות השבת שהיא יום מנוחתנו. וזהו שאמרו רז"ל, כיון ששבת, שקיים את השבת, וי אברה נפש, שהנפש אברה את הוי, ואין לה שום צרה יגון ואנחה, עכרה"ק.

ועפ"י יש לפרש מה שאנו אומרים בליל שבת קודש, והחלפתי שמלותי לכבוד יום שבת קודש, ובאתי לביתך להפיל תחינתי לפניך שתעביר אנחתי. דיש לומר דמה שזכות של שבת קודש מועלת להינצל מכל דאגה צרה יגון ואנחה, הוא מכח הנשמה יתירה שבאה להאדם ביום שבת קודש. והנה הנשמה נקראת בגר, כאז"ל במס' שבת (קנ"ג ע"א) בגדים לבנים, ופירש"י, נשמה שהורה ונקי'. וזה שאנו אומרים, והחלפתי שמלותי, היינו הנשמה יתירה, לכבוד יום השבת קודש, ובגלל זה, באתי לביתך להפיל תחינתי לפניך שתעביר אנחתי, שלא תהא דאגה צרה יגון ואנחה בזכות יום שבת קודש.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויקהל

ראו קרא ה' בשם בצלאל. י"ל הכוונה, דבא להראות להם שלא יתייראו מחטא העגל, דבעל תשובה חשוב לו ית' יותר מצדיק גמור, וראי', דראו קרא ה' בשם בצלאל, ולא ציוה למשה רבינו שהוא יעשה המשכן, רק נתן בהם חכמים חרשים, מכח דהם בעלי תשובה, וחביבין לו ית' ביותר, וזהו שאמר ראו קרא וגו', וא"ש והבן כי קצרתי.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר קאבר"ק בראד זצ"ל)

ויקרא

ומלך את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל. נראה לפרש הטעם, כיון דכתיב בישראל, כי עם קשה עורף הוא (שמות ל"ד), לכן ומלך ממול ערפו, לשבר את הקשה עורף. ולכן אמר הכתוב, ולא יבדיל, דלפעמים הקשה עורף הוא מעליותא, כדאמרינן במדרש (שמו"ד סוף פ' מ"ב) על הקרא הזה, או יהודי או צלוב, לכן אמר ולא יבדיל, שלמעליותא יהא נשאר הקשה עורף.
(הגאון מוה"ר נתן מאז ראבד"ק פפר"מ זצ"ל²)

צו

צו את אהרן ואת בניו לאמור זאת תורת העולה, וברש"י, אין צו אלא זידון מיד ולדורות, אמר ר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כים. י"ל הכוונה בזה, עפ"י מה שכתבו המפרשים (עיין בכלי יקר) דפסוק זה היא אזהרה על לימוד התורה מיד ולדורות. והנה אמרו חכמז"ל (נדרים פ"א ע"א) הזהירו בבני עניים שמהם תצא תורה. וזה שאמר ר"ש, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כים, היינו בבני עניים, שמהם תצא תורה.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שמיני

אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ. י"ל בזה עפ"י מה דתנן בשלהי מס' מכות, רבי חנני' בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. וכתב הברטנורא, כגון פרשת שקצים ורמשים, אע"פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן, שנפשו של אדם קצה בהן, עכ"ז צוה הקב"ה עליהן, כדי להרבות להן שכר כשהן בדילים מהם, ע"כ. והנה תיבת "נפש" יוכל להתפרש מלשון רצון, ערה"כ אם יש את נפשכם (כדאשית כ"ג), והכוונה, אם יש ברצונכם. וזשה"כ, אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, כלו' אל תמאסו את השרצים מחמת רצונכם, לומר שמאוסים הם, ונפשכם קצה בהם, אלא תהיו בדלים מהם מחמת כי כן היא גזירה מן השמים.
(הגאון מוה"ר בנימין וואלף הכהן רפ"פ אבד"ק פאפא זצ"ל³)

(2) הועתק מכת"י ק.

(3) כן כתב בספרו עדות לישראל על מס' מכות, בסופו.

תמיהות וישובים

ישוב על קושית המנחת חינוך

הגאון בעל מנחת חינוך הקשה קושיא עצומה בג' מקומות (במצוה ג', קס"א, ותנ"ב), על הגמרא דסוף פרק גיד הנשה, דאמרינן שם, דאין לך בו אלא חידוש, ועל כן דוקא בבת אחת חייב, ולא בכזית כרי אכילת פרס, ואלו בזכחים דף ע' אמרינן בנבלת עוף טהור, יען דחידוש הוא דבעי אכילה לטומאה, גם ביותר מכרי אכילת פרס מצטרף.

ובעניי לא הבינותי מכן סברא, די"ל איסור אכילה שאני, דאסרה תורה דנהנה באכילתו, דכלא כדרך אכילתו פטור, וא"כ חידוש הוא דהתורה אסרה באכר מן החי גם גידין ועצמות, ואסרה בשר במשהו, הגם דבשאר איסורין בעינן כזית, דבפחות לא מיקרי אכילה, על כן אמרינן דעכ"פ יאכל המשהו בבת אחת, והוה למעט החידוש, דאמת בשאר איסורין בעינן כזית, אבל מצטרף בכרי אכילת פרס, ובאכר מן החי חייב בכל שהוא, אבל בעינן בבת אחת. משא"כ בטומאה, הוה החידוש בנבלת עוף טהור לקולא, דאינו מטמא רק באכילה, א"כ אמרינן למעט החידוש, דעכ"פ באכילה תטמא בכל אופן, אף ביותר מכרי אכילת פרס.

(הרב הגאון מוה"ר ישראל פריינד אבד"ק סאסרעגען הי"ד)

הערה בדברי הצ"ח כמס' פסחים

בפסחים י"ח: ישמא דאין עושה כיוצא בה, מהכא נפקא מהתם נפקא וכו', חד במשקין הבאין מחמת שרץ וחד במשקין הבאין מחמת כלי וכו', מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ותמה הצ"ח איך שייך, כתב", הלא הכתוב אינו מיותר, דאצטריך שיטמא אחרים, אלא הקרי דקרינן ויטמא דרשינן שאינו עושה כיוצא, ואיך שייך טרח וכתב, וסיים, ובעת לא ראיתי מי שהרגיש בזה וצ"ע, עכ"ל.

הנה באמת מצינו בסנהדרין ע"ג. ולנערה לא תעשה דבר, נער זה זכור נערה זו נערה המאורסה, וברש"י שם, נער כתיב וקרינו נערה. ובעמוד ב' שם מקשה הש"ס לר' אלעזר ב"ר שמעון למה לי נער ונערה, ותירץ הש"ס, חד מיעוט למיעוטי בהמה, ואידך, אידי דכתב רחמנא נער כתב נמי נערה", (ועי' בתוס' שם ד"ה נער נערה, דמתחלה רצו לפרש דטובא נערה כתיבי בפרשה, אבל מסוגית הש"ס משמע כרש"י דדריש מהכתיב ומהקרי), הרי מפורש יוצא דשייך הלשון כתב גם על קרי, ופלא שהצ"ח הניח בצ"ע, ולא הרגיש מש"ס הנ"ל.

(הרב הגאון מוה"ר משה הלוי שטיינבערג אבד"ק בראדי ז"ל)

(1) הועתק מתוך מכתבו.

(2) הועתק מתוך מכתבו.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

קלה) הגאון מוה"ר מאיר צבי וויטמאיר אבד"ק סאמבור זצ"ל כותב בספרו שו"ת רמ"ץ חאו"ח סוף סי' ל"ט וז"ל: מה שכתוב להחמיר בסי' תק"ן, לענין תענית במעוכרות ומניקות, דבעינן מצטערות, אין הפירוש שיתענו עד שיצטערו, רק אם משערינן שיצטערו, מותרים לאכול מיד, עכ"ל.

קלו) הגאון הנ"ל כותב בספרו הנ"ל בסי' מ"ו אות י"א וז"ל: אף בעוכרי עבירות חמורות ר"ל, מקילין הרבנים הצדיקים על הבעלי תשובה בענין התענית והסיגופים בזמנינו שהגופות חלופים, ודרכם ישרה בעיני, כי הבעלי תשובה מתגוררים אצל הצדיקים, וינהו אחריהם להתפלל בהתלהבות וללמוד, וכבר מבואר בכמה תשובות שהקילו על בעל תורה שלא יתבטל מתורה ותפלה ע"י הסיגופים, ותורה מתשת כחו של אדם, ולא תתגבר יצרו שתתהפך ח"ו מחשבת התשובה. ונודע שיש תוכחה בדבור המוכיח את החוטא על פשעו, ויש תוכחה במעשה הטוב שעושה הצדיק בעצמו בתורה ובתפלה, כי ממנו ילמוד וינהר אחרי מעשיו, אף שאינו מוכיח בדברים וכו', וגם בראיית פני הצדיקים, תתגבר הנפש ורוח השכלי אשר תשוקתו לטוב, כמו שכתב הר"ן בדרשותיו וכמו שאמר הכתוב והיו עיניך רואות את מוריך, וכאשר אמרו בש"ס על רבי מאיר ואילו חזונו וכו', עכ"ל.

קלז) בספר רבי ייבי (כפרשת וירא) הובא בשם אביו הגאון מוה"ר יהודא ליב זצ"ל מגיד מישרים דק"ק אוסטראה וז"ל: איתא בש"ע יורה דעה סימן פ"ח בשר אמור להעלות על שלחן שאוכל עליו גבינה שלא יבא לאכול יחד, ואפילו אכסנאים המכירים זה את זה אסורים הם שיאכל אחד בשר ואחד גבינה ע"ש, ואיתא בש"ע אורח חיים סימן ער"ה אין קורין לאור הנר בשבת שמא יטה, ושם דווקא אחד אבל שנים קורין, שאם בא אחד להטות יוכידנו חבירו. ומהו אפשר לומר דגם בדין הנ"ל, אם אחד אוכל בשר והשני חלב על שלחן אחד, ואחד עומד עליהם להזכירם, אז ג"כ מותר לאכול, וכל שכן הוא לפי העיון בפוסקים, דהא בשר בחלב אינו מדאורייתא אלא דווקא דרך כישול כראיתא שם בסי' הנ"ל בט"ז, וכיבוי היו מלאכה דאורייתא, עיין במ"א סי' הנ"ל סק"ג, עכ"ל.

(1) בהנהגות הגאון רעק"א על שו"ע יו"ד בריש סי' פ"ח, הביא משו"ת ננת וורדים בקונטרס גן המלך אות ע"א, דלא מהני להעמיד אצלו שומר שישיגו עליו. - ונעתיק פה לשונו של ספר גן המלך: שמנים ופתילות שאסרו חז"ל להדליק בהם בשבת, אין בזה צד היתר ע"י שינוי שם שומר על זה, להיות עיניו פקוחות על הנר לבל יבוא לידי כשלון וכו', דבשלמא גבי הפיית הנר מהניא שמירת חבירו, כיון שאינו אלא חששא בעלמא, שמא יכהה אור הנר ויבוא מתוך כך לתקלה, אבל כשאין לה צהלת אור כלל, צריך שתהא השמירה תדירית שלא תזוז עינו ומחשבתו כלל, והא לא אפשר, דא"א שלא תסוח דעתו ממנו לשעה קלה. ומטעם זה יש לאסור שלא להניח על שלחן אחד, תבשיל בשר ותבשיל גבינה, ולא יהני ל' שינוי אדם לשמור עליו בזה, כיון ששמירה זאת צריכה להיות תדירית בלי הפסק, והא לא אפשר, עכ"ל.

תעודות וסמיכות

קצנ.

ב"ה. יום ג' פ' אמור לסדר אשר יוצק על ראשו שנת תרס"א.

הן בא לפני מוכ"ז הרב הגדול החרף ובקי מו"ה אברהם שור נ"י בהגאון המפורסם מו"ה שמואל יצחק שור גאבד"ק מאניסטרשיטש וביקש מעמדי לתהות על קנקנו בעניני הוראה ודיני ממונות, ולהגיד לאדם מה שיחוו. והנה אם כי ידעתי את האיש זה כמה שנים אשר שקר על דלתי התורה בחזקה וכביר מצאה ידו, בכ"ז נתתי ונשאתי עמו עתה מחדש בכל ההלכות הנחוצות לכל רב ומורה, ומצאתיו נכון, וכל מן דין סמוכו לנא יורה יורה ידין ככל הרבנים המובהקים שבישראל, ותהי השורה הזאת לעדה בידו כי עטרת רבנות הולמתו, וכראי הוא לסמוך עליו אפי' שלא בשעת הדחק.
וע"ז באתי עה"ח.

הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן⁽¹⁾

קצד.

ב"ה.

תהא השורה הזאת לעדה ביד מוכ"ז הבחור כהלכה החרף ובקי זית רענן כ"ש יעקב צבי געלדצעהלער נ"י מסאניק אשר בא לפני ודרש ממני לתהות על קנקנו בהוראת או"ה, אמנם כמעט גדר בעדי מבלי ליתן התרת הוראה לבחורים מחמת כמה טעמים, אמנם הנני כזה להגיד לאדם ישור כי ברכה בו והרכה מקנתו בגמרא ופוסקים קמאי ובתראי, ומצא חיל בהוראה, ויורה יורה כי הוא קנקן חדש מלא ישן ברום שכל והבן וזכרון טוב, וכאשר ישקוד עוד על למודו כאשר אקוה בדצהשי"ת, לאלנא רבא יתעביר.

ובעה"ח יום ו' עש"ק חקת תרפ"ג טארנא.

הק' מאיר אריק אבד"ק פה"ק⁽²⁾

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס' ג' עמוד י"ב. - תעודה זו הגיעה לנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה צבי שפיץ נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ג' עמוד י"ז. - תעודה זו והבאה אחרי' הגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אביש זאב הירש נ"י מירושלים עיה"ק. יברכהו ד' בעון ותעצומות.

קצה.

ב"ה.

בחירי רצתה נפשי ה"ה הב' הח' הרב הגדול בתורה חריף ובקי ומפולפל בקי
נפלא כמר יעקב צבי נ"י געלדצעהלער מעיר סאניק, הי' לי עמו שעשועים
דאורייתא ופיילתי עמו ארוכות וקצרות בשיטות הש"ס והפוסקים ומצאתי בו ברכה
כי התמיד ומצא כרי מדרתו וידיו רב לו לסלסל ולפלפל בכל מקצועות הש"ס
והפוסקים בחריפות ובקיאיות עד להפלא, גם דיברתי עמו בעניני הוראה ומצאתי
אותו מלא דבר ד' ולהורות נתן כלבו שואל כענין ומשיב כהלכה בכל מידי דאיתא
בשאלה מתוך ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, ע"כ הנני לסמכו בסמיכת חכמים
ולעטרו בעטרה אשר הולמתו, וכל מן דין סמוכו לנא יורה יורה כרת של תורה ידיו
ידיו כהלכה, והמקום יהי' בעזרו לרומם קרנו בכבוד ויקיים בו נוצר תאנה יאכל פרי'
פרי קודש הלולים, ואקוה שכל קהלה נאה וחסודה אשר תשים אותו אלוף לראשה,
תהנה ממנו עצה ותושי' להנחותם על מבועי התורה והיראה.
ולאות אמת בעה"ח קראם ל"ד למ"טמונים תרצ"א.

שמואל פיהרער אבד"ק הנ"ל⁽³⁾

קצו.

בעה"ת.

לישרים נאוו תהלה, ה"ה תלמידי היקר הרבני המופלג בתו"ש כמו"ה
אברהם רובינשטיין נ"י מק"ק קראקווא תע"י, אשר בימי ילדותו שקד על דלתי בית
מדרשינו, וגם עכשיו העידו עליו אנשים חשובים נאמנים כי עודנו מחזיק בתומתו,
על כן נענתי לבקשתו, והעמדתי אותו על כור הבחינה, וראיתי סכיני ומצאתיו יפה
יפה, הרגשתו טובה מאז, וכל דיני שו"ב שגורין בפיו, ובקי באומנתו עד להפליא.
לזאת אמרתי אל אמנע טוב ממנו, והנני נותן לו רשות והורמנא לדרך על הזבח
זבחי תמים, ובתנאי שיחזור על לימודו תדיר, ולא יסמוך על בריקת פנים, ולא
ישמש כי אם בקהל יראים.

ה' הטוב ינחהו בדרך האמת ויגבי' קרנו בכבוד, ימצא מקום מנוח כראוי לו,
וכל און לא יאונה לו, חרבו תאכל בשר, יאכלו ענוים וישבעו. יום ה' לס' כי תצא
תרס"א לפ"ק.

דוד איש שלום אבד"ק צעהלים תע"י והגליל⁽⁴⁾

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז.

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ט עמוד ל"ו. - תעודה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פריעדמאן נ"י. טוב עין הוא יבורך.

מכתבים אל המערכת

ב"ה.

כבוד המערכת של כרם שלמה.

זה רבות כשנים בהיות עומד על מכונו הבאבאווער שמיבעל בכרדנאווייל (כהנהלת כבוד אבי שליט"א), שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון באמירת קינות, - מו"ר הרה"ג ר' מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל, - ולהבדל לחיים, אני הקטן, סמוך ונראה, - ובהגענו לקינה מ', מאת המחבר ר' יעקב ז"ל, שכותב בתוך הדברים: „איך אעלו עוד בפור“, גחן ולחש לי מו"ר הנ"ל: „ר' יעקב עמדין לא כתב כן“.

הנה חפשי ומצאתי שכוונתו על מש"כ הג"ר יעקב עמדין בספרו מוד וקציעה בסוף סימן תרצ"ה וז"ל: „נ"ל שאין צריך להזהר בסעודת פורים לעשות זכר לאבלות ירושלים, כיון דחייב לבסומי בפוריא עד דלא ידע, ע"כ“.

והנה בוודאי אין כוונתו של הג"ר יעקב עמדין, דמחמת גודל השמחה, אין לערב בו זכר לאבלות ירושלים, שהרי מצינו בשמחת נישואין, שאע"פ שאמרו חכמז"ל מעבירין את המת מלפני הכלה, כדי שלא להפריע את השמחה, אעפ"כ עושין בעת שמחת נישואין זכר לחורבן, במה שמשימין אפר על ראש החתן, ובמה ששוברין כלי זכוכית תחת החופה, וכמאה"כ אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. ולכאורה כוונתו של הג"ר יעקב עמדין, שאם נעשה זכר לחורבן ולא נשכח את ירושלים, אי אפשר לבסומי כל כך עד כדי להגיע לעד דלא ידע, ובוודאי במצב של „ער דלא ידע“, אין שם ידיעת בית רב (זהו הביהמ"ק).

וסמוכין לדברינו, דכתב הרמב"ם בהל' מגילה פ"ב הלכה ט"ו, „ושותה יין עד שישתכר בשכרות“. ובלקוטים (ברמב"ם מהדורת פרענקל) בשם נימוקי מהרא"י: הנה כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ולכאורה כפל לשון הוא, שמאחר שיין ישמח לבב אנוש, ממילא מאחר שהם ימי משתה הם ימי שמחה, גם מאחר שכתוב ימי שמחה, ואין שמחה אלא כיון, בוודאי הם ימי משתה, אלא ע"כ שישתה כ"כ שלא יהי' שמח מחמת ריבוי השתי', דישתה עד דלא ידע, וממילא באופן זה אין כאן שמחה, כיון דלא ידע.... נמצא דמשתה לחור, ושמחה לחור, ונחמד הדבר, עכ"ל. וצ"ע.

בברכת צלח ורכב על דבר אמת, ובהוקרה,

לייבל מאנדלבוים

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכר"ש שנה א' קונטרס ז' (סיון תשל"ח) עמוד ו', כתוב שהגאון מוה"ר זרח איידליץ זצ"ל נפטר בי"ב אייר תק"מ. - יש להעיר על זה מדברי תלמידו בהקדמתו לפירושו על אבות דר' נתן, הנקרא בנין יהושע (ונדפס בשם"ן שלנו), ששם נאמר שנפטר ה' אייר תק"מ.

(ב) בכר"ש שנה ב' קונטרס א' (תשרי תשל"ט) עמוד ו', כתוב שהגאון מוה"ר שיאה ווייל זצ"ל הי' אב"ד בק' אוטיץ, ובשנת תק"ל מילא מקום אביו בעיר קארלסרוא. - יש

להוסיף שהי' גם אב"ר במדינות בארין וטורלך, שכן כותב אביו בנתיב חיים (הנרפס בגליון הש"ע) באו"ח סימן רמ"ח.

(ג) בכר"ש שנה ד' קונטרס ד' (טבת תשמ"א) עמוד מ"א, נרפס תמי' מהגאון ר' יעקב מעמרדין בדברי מהרש"א, בענין שתי רעמסס, שהועתק מכת"ק בגליון ספר חידושי מהרש"א - כן הוא גם בפירושו ההגדה שלו שבסידורו, כד"ה וירעו אותנו. (וגם החיד"א בספרו פני דור פ' מסעי אות ב', מביא מנימוקי רבינו ישעי' הראשון, שב' רעמסס היו).
(ד) בכר"ש שנה ה' קונטרס ב' (חשוון תשמ"ב) עמוד מ"ב, נרפסה בשמי פליאה במעדני יו"ט במס' חולין. - לאחר זמן מצאתיה בספר פתח עינים להחיד"א בכ"מ כ"ג: שכתב „והרב מעדני מלך פ' אלו טריפות סי' ט' אגב שיטפי' כתב פעמים ושלש, דהת"ח צריך שלא ישנה בהני תלת".

(ה) בכר"ש שנה ו' קונטרס ו' (אלול תשמ"ג) עמוד מ"ה, בהערת המערכת בשלהי העמוד, אודות אחד ששמו מנחם ונקרא נחום, וכן הוא בכר"ש קונטרס סי"א במכתבים אל המערכת עמוד מ"ה ד"ה עור. - נכון להעתיק מה שראיתי בריש טור אורח חיים (הוצאת הדרת קודש, תשנ"א) „התנצלות המגיהים בדפוס ברלין שנת תס"ב, שהכניסו את הכרך הבית למקומו בבית יוסף, - ומסיים - זה מעשי ידי במלאכת הקודש להתפאר, נאום משה מנחם נקרא נחום בן הר"ר יהורא ליב קץ וצ"ל מקראקא ותושב בק"ק פראג, ועוסק לעת עתה במלאכת הקודש בק"ק ברלין".

(ו) בכר"ש שנה ז' קונטרס ה' (אדר תשד"ס) עמוד נ"א, במדור עולת שבת כשכתו בפ' שמיני, מובא בשם הילקוט ראובני שקודם רור המבול היו הבהמות הטהורות מרובות מהטמאות. - ותימא דשם איתא: עד שלא בא המבול היו טמאים מרובים מן הטהורים, רצה הקב"ה להרבות הטהורים ולמעט הטמאים, קרא לנח ואמר לו הבא לך אל התבה מכל בהמה טהורה שבעה שבעה וכו'. (והמדובר שם, מכמות הבהמות בכללן, שהטמאים רבו במנין הגופים, ולא על כמות המין, שעל זה אין הכרע מלשון הילקוט).

(ז) בכר"ש שנה ח' קונטרס ט' (מנחם אב תשמ"ה) עמוד ט"ו, כתוב שהגאון בעל שד"ח נלב"ע בשנת תרס"ט. - בספר מיכלא דאסותא בדף א' עמוד ד', מביא דברי הספר שנשא על הגאון בעל שד"ח ועל כ"ק מרן אדמו"ר הראשון זי"ע, והרי כ"ק מרן מהר"ש זי"ע נפטר בשנת תרס"ה*).

(ח) בכר"ש שנה י' קונטרס ט' (מנ"א תשמ"ו) עמוד כ"ה, במדור חדשים גם ישנים אות ח', הובא איך ששכח איש אחד מקדושת שבת, ע"י שלא היו מלובשים שם במלבושי שבת. - יש לציין ללשון הכלכו (בריש סי' ל"א) שכתב „ומחליף בגדי החול ולובש בגדי שבת לכבוד שבת, ושיזכור שהוא יום קדוש ואסור בעשיית מלאכה".

(ט) בכר"ש קובץ קס"ו (תמוז תשנ"ד) עמוד ל"ה, בכותרת נרפס שדה חמד בה"א. - ויש להעיר מדבריו שנרפסו בכר"ש קובץ קי"ט (מנ"א תשמ"ט) עמוד י"ג.

(י) שם, באגרת הגאון בעל שד"ח אל כ"ק מרן אדמו"ר הראשון זי"ע, נראה שבמקום הנרפס וכסו ממנו כל מיני אנוחות (בכ"ף), מסתבר שבכתב"י כתוב (בנו"ן) ונסו ממנו כל מיני אנוחות.

(יא) בקובץ הנ"ל עמוד ס' (ד"ה איקלע), בנוגע ללשון „כרטיס", אם הוא ממלות החדשות. - ראיתי מביאים מירושלמי כתובות „כהן דמר אבד כרטיסין (פרק ט' הלכה ט'), ובקרבן העדה שם: שטר כמו קדמ"א בקוף.

(יב) בקובץ הנ"ל עמוד ס"א למעלה, בענין אם ראוי לומר רגל אח"ד או רגל אח"ת. - בבדרכות ל"ב ע"א איתא, ומה כסא של שלש רגלים ... כסא של רגל אח"ד על אחת כמה וכמה.

(* ט"ס הוא שם, וצ"ל תרס"ה).

(ג) בדברי הימים א' (ו', י"ג) ובני שמואל הכבר ושני ואביה. ופירש המפרש, ושני, זה יואל, או פתרון והשני אביה, כלומר שני לראשון הוא הי' אביה, ושני לאביה הוא הי' יואל, שלא נכתב, ודוגמתם, כי אם הסוס אסור וחמור אסור (מ"ב ז', י'), כמו והחמור, וכן הפר שני דגרעון (שופטים ו', כ"ו), וכן הראשון, עכ"ל. [כתבתי, פירש המפרש, כי בספר יד מלאכי ח"ב כללי רש"י ותוס' אות ז' כתב: כבר נודע לרבים שפירוש דברי הימים, עם שהמדפיסים יחסוהו לרש"י וז"ל, אינו כן, כרם אחד מתלמידי תלמידיו עשאו].

הנה מביא המפרש, ב' דוגמאות שונות זו מזו, דוגמא א' על ענין א', ודוגמא א' על ענין שני, ולא שתהא השני' ממין הראשונה. - בתחלה מביא ראי' מספר מלכים ב', רתיבת וחמור נחשבת כאלו היתה כתובה והחמור, וה"ה כאן, דכתיב ושני, הוי כמו והשני. - ואח"כ מביא ראי' מספר שופטים, דמה התם, הפר השני, ר"ל שני לראשון, וכדמסיים, "וכן הראשון", כמו כן כאן תיבת ושני, פירשו שני לראשון. - אמנם צריכים להבין הראי' הראשונה, שהרי במלכים ב' שם כתיב בה"א.

אלעזר גאלרמאן
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכר"ש שנה ג' קונטרס ח' עמוד ל"ג, במדור עולת שבת בשכתו פרשת שלח, הובא מהגה"ק מאוסטראווצא בשם כתבי הארז"ל רבשכר מצות ציצית מגיע לכל אחד מישראל אלף ושמונה מאות עבדים. - ולכאורה בנגמ' שבת ל"ב ע"ב איתא, כל ההוריד בציצית זוכה ומשמשיין לו ב' אלפים וח' מאות עבדים.

(ב) בקובץ ק"ט עמוד ס"א, וגם בקובץ קס"ה עמוד נ"ה, אם שיחררו את הגר. - יעוין עוד בספר אגרא דכלה פ' לך בפסוק ג', ותקח, ובפסוק ח', חמסי עליך.

(ג) שם עמוד ס"א אות ג', ובקובץ קס"ה עמוד נ"ה אות ר', בענין אכילת פסח מצרים במקום המקדש. - בפסוק כתיב, ככה תאכלו אותו מקלכם בידכם, ולכאורה כמשנה בסוף ברכות איתא, לא יכנס בהר הבית במקלו. וידידי הרב משה בריקמאן שליט"א חבר כולל עמק הלכה פה קרית באבוב, השיבני, שאפשר לומר היות שכך הי' ציווי האכילה מהשי"ת, על כן מותר.

(ד) בקובץ קס"ו עמוד מ"ו, הובאה התמיהה על דברי החת"ס שכתב בים יבוא קאי אכרמל שהוא סמוך לימה של טבריא כירוע. והקשה הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל דהלא הר הכרמל הוא אצל ים הגדול ורחוק מטבריא. - יעוין בספר פרדס יוסף פרשת תרומה על הפסוק ותכלת, בשם הגאון מראדוין שהביא מהירושלמי מגילה פ"א הל' א', רשני מקומות היו שנקראו כנרת וכו'. ולפי' אפשר לומר בדוחק, דמש"כ החתם סופר סמוך לימה של טבריא, כוונתו לכנרת הנקרא ים של טבריא, אבל לא לכנרת שבטבריא.

והנה מה שהביא על זה בכר"ש קובץ קי"ז עמוד ס"ב את דברי הרד"ל וז"ל, שהרי כרמל הוא אצל ים הגדול במערב ארץ ישראל, והבאר נגנו במזרח א"י קודם שעברו הירדן הוא כימה של טבריא במזרח א"י. לכאורה קשה, דהבאר נגנו בעבר הירדן וימה של טבריא הוי בא"י במזרח, והנה בירושלמי שם איתא, כנרת בעבר הירדן, אך ימה של טבריא הוא בארץ ישראל.

(ה) בקובץ קכ"ה עמוד מ"ח אות ב', בענין החזקת הטומאה לפני הגזירה. - יעויין עוד בספר גליוני הש"ס שבת ט"ו ד"ה גזרו טומאה. ויעויין בפירוש הגר"י אייבשיץ על מגילת אסתר פרק א' פסוק ח'.

(ו) שם עמוד מ"ח אות ז', בענין הלימוד בלשון הקודש. - יעויין בשיטה מקובצת ברכות דף י"ג בד"ה לימא קסבר רבי (בסופו), שהביא מהראב"ד שאין אדם יוצא ידי והגות בו, אלא בלשון הקודש.

(ז) בקובץ קל"ג עמוד מ"ז אות ט"ו, על הא דאיתא במס' יומא ע"ד ע"ב, אמר אביי הלכך מאן דאית לי' סעודתא לא ליכלה אלא כיממא, וכתב המהרש"א שם, ואפי' בלילה לאור הנר. והקשיתי שם דרש"י שם להלן בדף ע"ה ע"ב פירש כעין יממא באור האבוקה, משמע דנר לא מספיק. - הנה כעת ראיתי דאיתא בגמ' שבת דף כ"ה ע"ב, הרלקת נר בשבת חובה, ופירש"י כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא בפרק בתרא דיומא (דף ע"ה ע"ב), ע"כ. היוצא מדברי רש"י ז"ל, דטעם הרלקת הנר בשבת מטעם הגמ' יומא, ובשבת הרי מספיק נר ולא צריך אבוקה. ולפי"ז א"ש ראיתי המהרש"א, ועל רש"י נופא, כבר הקשה בספר גליוני הש"ס בשבת כאן, דלשיטתו ביומא, נצטרך להרליק אבוקה בליל שבת, ומדוע סני בנר.

(ח) בקובץ קמ"מ עמוד מ"ז אות ז', בענין הסתכלות אברהם על שרה. - יעויין בהגהות יעב"ץ שבת נ"ג ע"ב שהוכיח שבארם צנוע לא צריך להסתכל לפני קידושין. - יעויין עוד בספר שבת של מי שם במס' שבת בד"ה אלא, ובספר אגרא דכלה פרשת לך בפסוק ויהי כאשר הקריב אברהם מצרימה, ושם בפ' חיי שרה בד"ה אחשבה לרעת, ובספר פרדס יוסף פרשת וישב עמוד רס"ח סוף ד"ה והנה על קושית הרא"ם, ושם בפרשת בא פרק י' פסוק כ"ט.

(ט) שם עמוד מ"ז אות י', ובקובץ קמ"ח עמוד מ"ה אות י"ב, בענין ישוב בני אדם בצפון. - יעויין בספר מגן אבות לתשכ"ץ עמ"ס אבות פרק דביעי על המשנה רבי לויטס אומר מאוד מאוד הוי שפל רוח, שכתב כי יש בצפון חלק ממנו בלתי מיושב.

(י) שם עמוד מ"ז אות י"ד, בענין בלעם שבא ע"י נגלול. - מצאתי בספד"ק עבודת ישראל בביאור ההגדה עמוד ל"ט (בקמטע בא), שהביא בשם השלח"ק שכתב כי לכן ירד למצרים בנגלול בלעם וכו'.

(יא) בקובץ קנ"ז עמוד נ"ד, במדור הנאהבים והנעימים, הובא פי' על דברי הגמ' הרהורי עבירה קשין מעבירה, ויעויין בקונטרס קס"ה עמוד נ"ז אות כ"ג. - יעויין במדרש תלפיות אות גימ"ל ענף גילוי עריות, מש"כ בזה.

(יב) בקובץ קס"ן עמוד נ"ח אות ח', בענין שלף איש נעלו הנאמר בכועז. - יעויין עוד בדמב"ן פ' תצוה פרק כ"ח פסוק מ"א.

(יג) בקובץ ק"ס עמוד ז', בקמטע והנה י"ל תירוץ אחר. - יש לדון בדבריו ע"פ מה דאיתא דלילה ההוא האיר כיום, ואם נאמר שנחשב כיום אחד עם היום שלמחרתו ויום האתמול, הרי אתמול אמרו שירה.

(יד) שם עמוד מ"ו אות ה'. מה שרצה הרב נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב, ליישב דברי הרגול מרכבה. - המעיין בדגול מרכבה יראה שמדבר שם על כל הנשים שבביתו, ותירוצו עולה יפה דק על אשתו, ולא על שאר נשים שבביתו.

(טו) שם אות ח', בענין הנשבע שלא יאכל. - אחשבה שאינו קושיא, כי כוונתו שבמחקרים איתא שאם מצפה ובטוח שיאכל אחר ג' ימים יכול לחיות ז' ימים, ואח"ז ימות אפי' עם אמונה ובטחון, ולכן הביא את דברי המחקרים להוכיח שהבטחון והאמונה לא יעזור לאחר ז' מה שעוזר לאחר ג', ובוהו פירש הפסוק, יע"ש.

(טז) שם באות ט', ברבר הקושיא על ס' מנחת חינוך. - אולי אפשר לחלק, רבצפור העצמות שאין חייבין אינם בכלל אכילה כלל ואינו בכלל שם ברי', משא"כ בגיד כל הגיד בכלל אכילה, רק אינו בכלל האיסור, וא"כ שם ברי' הוא על כל חלק האכילה של הגיד, ואם אין בו שיעור כזית אינו יכול לצרף את חלק הגיד שפטור, כי הוא גם בכלל הברי' כשהי' במצב אחר.

(יז) שם עמוד נ"ה אות ו', בענין מצוות ששקולין ככל התורה, (יעויין שם למראה מקום בזה בקובץ כד"ש). - יעויין עוד בספר תפארת שלמה פרשת בלק בפסוק ויקח רמח, שכתב כשאדם מקבל עליו עול מלכות שמים, דהיינו מצות קידוש השם, אזי הוא כאילו קיים כל המצוות. - ויעויין עוד באוהחה"ק בריש פ' חקת סוף פסוק ראשון שכתב כן על פרה אדומה. ובאוהחה"ק פ' שלח (פרשה ט"ו פסוק כ"ב) כתב כי יש במ"ע ששקולה כנגד כל התורה, ואעפ"כ העובר ע"ז הרי הוא ככופר גם בהם, וכמו כן יש במצות ל"ת חמדות הרי הוא ג"כ ככופר בכלן, ועונשו שקול ככל.

(יח) בקובץ קס"ה עמוד נ', הובא מהגאון מהר"י אסאד הטעם שביריחו הי' שופרות ולא חצוצרות כי הוי מוקצה ויריחו נכבשה בשבת. - הנה תירוצו עולה יפה רק על יום השביעי שנכבשה יריחו, אך תקעו גם בכל יום מימות השבוע, ואז שפיר היו יכולים להריע בחצוצרות.

(יט) שם עמוד נ"ה אות ד', בענין אכילת פסח מצרים אם היתה בארץ ישראל. - יעויין עוד בספר תפארת יונהן פרשת בשלח (בפסוק נחית) שכתב שבארץ ישראל אכלו הפסח, וכן יעויין שם בפרשת ואתחנן בסופו, שכתב כן.

(כ) בקובץ קס"ט עמוד מ"ט, תמיהה בדברי השלח"ק. - הנה כעין זה העיר הרב יעקב אליעזר ראפנבערג שליט"א מגיד שיעור בישיבתנו פה בקרית באבוב, דבס' אגרא דכלה פרשת חיי שרה כתב בפסוק ותמחר הנערה וגו', והנראה, דהנה כתוב בספר חסידים דאם בירך על צלוחית מים ונשאר בכלי, לא יתן ממנו לגוי ולבהמה הואיל שהזכיר שם שמים על הרבר, ולכן כששמעה החסידה הזאת שהזכיר אליעזר שם שמים, אמרה אין מהראוי ליתן מזה לגמלים וכו', ותמחר ותער כדה, הוריקה מקודם את המים ששתה העבר ואח"כ ותרץ אל הבאר לשאוב. - ולכאורה קשה, דהרי הוריקה את המים לתוך שוקת הגמלים.

* * *

מרי דברי אעלה פה איזה הערות במס' שבת:

(כא) במס' שבת דף ט"ו ע"א. הלל אומר מן הין מים שאובין פוסלין המקוה שחייב אדם לומר בלשון רבו. והביא שם בהגהות מהר"ץ חיות בשם הגאון מווילנא והרמב"ם פירושו יע"ש. - אך יעויין ברשב"ץ בפירושו מגן אבות על מסכת אבות פרק א' משנה י' שמע' ואבסליון קיבלו מהם, שכתב שהנוסחא המדוקדקת מלא אי"ן באל"ף, וזה לשון רבו. (כב) שם דף כ"א ע"א. בגליון הש"ס בד"ה שמנים ופתילות וכו' אין מדליקין בהם במקדש, ק"ל למאי נקט שמנים, הא במקדש אין מדליקין רק בשמן זית וז'. - יעויין במס' עירובין י"ד ע"ב, מאי לחיין, לחיין דעלמא. ובגליוני הש"ס עירובין י"ח ע"א ד"ה מאי ביראות. ולפי"ז לכאורה גם כאן אפשר לומר, דקאי על שמני זית דעלמא.

(כג) שם דף כ"ה ע"ב. בהגהות מהר"ץ חיות בד"ה אין מדליקין (בסופו). אכן על מה שאמרו לעיל דאסור להדליק בעשרין מפני שריחו רע, גזירה שמא יניחנה ויצא, ובחנוכה אשר מדליקין מבחוץ, לא ירעתי מדוע יאסר להדליק בעשרין לגר חנוכה, וצ"ע. - אולי י"ל, היות רבשעת הסכנה מניחה על שולחנו וריו, וע"כ לא פלוג בין הדלקת פנים לחוץ.

(כד) שם דף ל' ע"א בגמ'. כיון שמת בטל מן התורה ומן המצוות והיינו דא"ר יוחנן וכו', ובמהרש"א בח"א, לכאורה קשה אין זה צריך ראי' רמה עשיית מצוות שייך בקבר. -

יעויין בכתובות ק"ג ע"א בעובדא דרבי, ובגליון הש"ס שם מ"ש מספר החסידים, ובגליוני הש"ס שם בר"ה כל כי שימשי, ולפי"ז אתי שפיר הש"ס.

(כה) שם דף ל' ע"א כנמ', אמות בערב שבת, והקשה בספר שפת אמת, לכאורה קשה דגם כאן שייך הטעם דאין מלכות נוגעת בחברתה וכו'. - ואולי אפשר לומר דזה דוקא כששני המלכים נמצאים בעולם, משא"כ כשמת, בטל שם המלכות, ואז לא שייך אין מלכות נוגעת בחברתה.

(כו) שם דף ל' ע"ב כנמ'. כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבריותא וכו'. - יעויין בהקדמה לפני יהושע חלק ב', שפירש שאין הדבר כפשוטו. ובספר תפארת יהונתן פרשת עקב על הפסוק וכל מבחר, פירש כפשוטו יע"ש.

(כז) שם דף ל"א ע"א. בספר גליוני הש"ס בר"ה תרומות, ג"ב פירש"י רכות וכן פי' בגדרים ס"ו ע"ב ואולם בבכורות מ"ד ע"א פי' עגולות. - רש"י גופא כאן במס' שבת בר"ה שצריך, פי' עגולות.

(כח) שם דף ל"א ע"א. במהרש"א בח"א בר"ה מפני מה עיניהם וכו', ובכמה מקומות כינה את הזנות על שם העין. - אולי לפי"ז מילתא רמזא בנוסף טעם בפרשת וישב, דכתיב בתמר ותשב בפתח עיניהם.

(כט) שם דף ל"א ע"א. בהגהות רש"ש בר"ה משל כו' כור חטים כו' קב חומשין. ק"ק דקב הוא אחד מק"פ בכור ומדמה הכא היראה לחומשין, ובאבות אמרין כל שמעשין מדובין מחכמתו וכו'. - לכאורה לא קשה, דשם במס' אבות (כפ"ג) נקט לשון מדובין גבי "מעשיו", אבל גבי יראה נקט לשון "קודמת", כאו"ל כל שיראתו קודמת לחכמתו, וכאן המשל דנקט הש"ס, הוא לגבי יראה.

(ל) שם דף ל"א ע"ב, כיון דכתיב על פי ה' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי. וכתב בספר גליוני הש"ס, נראה בעיני בזה ליישב קושיא השיטה מקובצת ברכות נ"ד ע"א דתנן הרואה מקום שנעשה בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. ובנמ' מנא ה"מ, ראמר קרא ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל ונו', ובשיטה מקובצת שם, ואע"ג דיתרו לא ראה מקום הנס, מ"מ כל שרואה הרבים הניצולים כרואה מקום הנס דמי, עכ"ל. ולהנ"ל י"ל דכיון דיצאו ממצרים עפ"י ה' וכן מן הים סוף נסעו ע"פ ה', וכל מסעיהם עפ"י ה' היו, וע"כ כל המקומות כמקום אחד חשבינן להו, וכדאמר כאן דה"ל מהאי טעמא כסותר על מנת לבנות באותו מקום, אף דהסתירה במקום אחד והבנין במקום אחר, וע"כ שפיר ה"ל כאילו ה' במצרים ובים סוף מקומות הנס עצמן, ע"כ. - יעויין ברבינו חננאל בשבת שם, שפי' את תירוץ הנמ' עפ"י ה' יחנו וע"פ ה' יסעו, ח"ל, ויתכן שיאמר להם שובו חנו במקום שסרתם כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי, ע"כ. היוצא מדבריו, שהבנין הוא משום שיחזור למקומו ולא משום שכל המקומות נחשבים לאחד, וא"כ ביציאת מצרים אי אפשר לפרש כן, דהקב"ה אמר שלא יוסיפו לראותם. ולדבריו לא א"ש דברי הגר"י ענגיל.

(לא) שם דף ל"ג ע"ב, בהגהות היעב"ץ בר"ה הלך יהודה בן נרים, ג. ב. דאיתי בסיו' שר"י בן נרים ה' מאב ואם. - צ"ע למה הביא ממרחק לחמו, הלא כן הוא ברש"י כאן בר"ה בן נרים, בן גר וגיורת ה'.

(לב) שם דף מ"א ע"א, במהרש"א בח"א בר"ה כל המניח ידיו כו' וכאילו כופר בביתו של אברהם כו', לא הול"ל אלא כאלו כופר בבית מילה, אבל נקט אברהם, משום דנח ובניו ה' להם זוהמת ערלה וכו'. - יעויין במדרש תנחומא פרשת נח ובילקוט שמעוני שם, שנח נולד מהול.

(לג) שם דף נ"ה ע"ב, במהרש"א בח"א בר"ה שנא' ויהיו בני יעקב וכו' (באמצע הדברים), ולפי מה שביארנו במסכת יבמות שאמרו שם שה' אברהם חרעו אסורים לישא

שפחה, והוא נשא את הגר שפחת שרה לפי שנשתחררה הגר ממילא, כרין הנזשא לעברו בת חורין שיוצאת לחירות, וה"נ צ"ל ביעקב שהותר בשפחות אילו, לפי שנשתחררו ממילא וכו'. - יעוין בתרגום יונתן אצל אברהם ויעקב, שבשניהם פירש ששיחררו אותם לפני הגניזואין.

לד) שם דף ע"ז ע"ב, שלשה כל זמן שמזקינין מוסיפין גבורה ואלו הן דג נחש וחזיר, וכן הוא במס' ע"ז ל' ע"ב. ולפי"ז צ"ע ברד"ק שופטים י"ד פסוק ה', והכפיר גרול מאור והארי' גרול מהכפיר והלביא גרול מהארי' והליש גרול מהלביא, וכל זמן שמזקין גבורתו נוספת בו.

לה) שם דף פ"ח ע"א, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת כו' וכיון שחטאו ידרו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה. ויש להעיד מהא ראיאת ביוצר ליום א' דשבוטות בברכת יוצר אור, בקטע המתחיל שעשועים, יום ררו מלאכי צבאות בהמון, וכתב שם בפירוש מטה לוי, שירדו באותו יום ב' פעמים ס' רבוא מלאכי צבאות על המון ישראל ושמו ב' כתרים על ראש כל אחד אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. ולכאורה זהו דלא כהגמרא הנ"ל. והערני הרב יעקב אלעזר ראסנבערג שליט"א מגיד שיעור בישיבתנו פה קרית באבוב, לדברי מהר"ל מפראג בספרו תפארת ישראל סוף פרק כ"ט, שכתב ג"כ כהאי לישנא, והגיהו שם, שלפי הנראה גירסא אחרת היתה לו למהר"ל, ואולי הוא עפ"י המדרש בשה"ש בפסוק כמגדל רוד, ר' אבא בר כהנא בשם ר' יוחנן מאה ועשרין רבוא של מלאה"ש ידרו עם הקב"ה בסיני, אך שם הלשון, אחד מלבישו עטרה ואחד אוסרו זוני, יעו"ש.

לו) שם דף ק"ה ע"ב, המשבר כלי וכו', וכתב בהגהות מהר"ץ חיות, עי' דמב"ם פ"ב מהלכות דעות הלכה ג' וכבר אמרו חז"ל כל הכועס כאילו עובר ע"ז ע"ש, ולא נמצא כן בשום מקום, וכאן לא אמרו רק השובר כלי בחמתו אבל סתמא לא ושום מחבר לא התעורר בזה על דברי הרמב"ם. - יעוין בספר גליוני הש"ס שהביא שבשו"ת יד אליעזר כתב שמקומו בזוהר. ויעוין עוד בספר מגן אבות להתשב"ץ במס' אבות פרק ה' משנה י"ב, קשה לכעוס, והלא אמרו בשבת בפרק האורג כל הכועס יהי בעיניך כעובר ע"א וכו'. ואולי כך היתה גירסתם בגמרא.

לז) שם דף ק"ח ע"א, בספר גליוני הש"ס על דש"י ר"ה מאי אם יבא, באה"ר, ואולם בל' תיקו רגילים לומר דהוא נוטריקון תשבי יתרג קושיות ואיבעיות וכו'. - יעוין בספר העדוק ערך תק שכתב, אבל מה שאמרו שמלת תיקו בנוטריקון תשבי יתרג קושיות והויות, סימן הוא ואינו פירוש.

רפאל אהרן כץ

קרית באבוב, בתי"ם

בעזה"ש"ת.

לכבוד חברי המערכת כרם שלמה הי"ו.

הנני מציע פה איזה הערות.

א) במשנה למלך הלכות כלי המקדש פרק ו' הלכה ט"י, דקדק מלשון הרמב"ם דכתב דהמביאים עצים וכן יחיד שמגרב עצים אסור באותו היום בהספד ותענית ובעשיית מלאכה, ודבר זה מנהג. ורקדק מזה שאינו אפילו איסור דרבנן, עיי"ש. ורבדיו צ"ע, שהרי הרמב"ם

כתב בהקדמתו, שיתבאר רברים שגזרו חכמים וכו', וכן יתבאר מהם המנהגים והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור וכו'. ובהלכות ממרים פ"א הלכה ב' כתב שגם על דברים שעשאו סייג לתורה לפי מה שהשעה צריכות והם הגזירות והתקנות והמנהגים עכ"ל, (וע"ע בהלכה ג'). הרי דגם דברים הנקראים מנהג, הם מתקנת חכמים, ויש בהם איסור, וצ"ע.

(ב) בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קל"ה בר"ה בעניני, כתב באה"ד וז"ל: ומתתי' בן יוחנן כהן גדול, בעל הניסים הוא נזכר, אמרתי אולי תואר כהן גדול הוא ליוחנן אביו וכו', עכ"ל. ודבר זה צ"ע, מגמ' מגילה דף י"א ע"א, ראיתא התם שמתתיהו ה' כהן גדול בעצמו. (ג) בספר תורת משה להנאון בעל החתם סופר זצ"ל בפרשת כי תבא בר"ה אשר, כתב באה"ד, רהשובת בשבת בשב ואל תעשה, ואינו מקדש היום בכניסתו לומר הריני שובת על שם מצות שבת, לא עשה כלום. ובפרשת ואתחנן ר"ה שמור (השני) כתב ג"כ כזה, והוסיף הטעם, דכיון דשבת הוה שב ואל תעשה, ואינו ניכר ששובת לשם ה', אולי מלאכה לית לי', וכמה בטלני איכא בשוקא, על כן צריך לקרשו בכניסתו, אמנם זה לדורות, אבל במדבר ה' היכר על ידי שלא ירד המן ולא יצאו, על כן לא נצטוו במרה אלא על השמירה ולא על זכירת הקידוש, ע"כ.

ולכאורה צ"ע, שהרי המן ירד בבוקר, ולפי דברי החתם סופר צריך לקדש השבת בכניסתו, וא"כ גם במדבר לא ה' להם היכר על ידי המן, שהרי אף בימות החול לא ירד עד הבוקר.

הילל צוקער
ברוקלין, ניו יארק

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם מרדכי הכהן גראדזינסקי נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליהו עוזר מיללער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה בן ציון אליהו שליססעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד שמואל בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק וויינרייך נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יצחק קאצענבערג נ"י להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' מנחם שאול נח זיגלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נחום דניאל טראפף נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' קלמן מאשקאוויטץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה זלמן ברינגער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ש מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה דאנקונא נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן דאמיניץ נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אלימלך ווישליצקי נ"י להולדת הבת
 להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה דוד דוב בערל גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' טובי וויינמאן נ"י להולדת התאומות
 להאברך היקר ר' יואל קלאנג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע העשיל זיירמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב משה יונה הלוי גאלדשטיין נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יקותיאל יהודה רובינשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל מינקאף נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' כתרילא בראנדווין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' לוי יצחק מילער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להרב מנחם מענדיל שטראם נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ניסן גינזבורג נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' שמחה הלוי האממער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבק"ת ולחופה ולמעש"ם ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם משה הלוי קליין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב הלוי נ"י
 לאירוסו בנונכרו הב' החתן הנעלה כמר צבי יחזקאל הלוי נ"י תלמיד
 ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אברהם נחמי הכהן כ"ץ נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שמעון הכהן נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה חיים הערכסט נ"י לאירוסו בתונכרתם תחי'
 להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י משגיח בכולל זכרון חיים דבאבוב לאירוסו בנו הב'
 החתן הנעלה כמר יחיאל מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה זאב דוד עדעלמאן נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יהודה
 משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים יוסף סאמסאן נ"י מלונדון לאירוסו בתו תחי'
 להרב טובי ראטטענבערג שליט"א רב דקהל בית משה שמואל דקאזאווא לאירוסו
 בנו הב' החתן הנעלה כמר משה שמואל הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יוסף הורוויץ נ"י ממאנסי לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב דוד ענעלבערג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר דוב
 בערל נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מאיר רייכבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי מנחם נ"י לאירוסיו בנו-
נכדו הב' החתן הנעלה כמר ירמיה' נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה מרדכי וויינבערג נ"י מאנשווערפען לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלום יוסף שווארץ נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר צבי דוב
נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שלמה צבי לאם נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר גבריאל
מנשה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שמואל יצחק אייזיק פערלמאן נ"י מקוממיות ולאביו הנה"ח מו"ה
יהושע העשיל נ"י לאירוסיו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר יהודה לייב נ"י
תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה שמעון (כ"ר יוסף) הירש נ"י לאירוסיו בנו נ"י
להב' החתן הנעלה כמר דניאל לעווין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לנישואי נכדו נ"י
להרב יעקב פריץ פריעדמאן שליט"א רב דקהל כתר תורה לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישורון האכהייזער נ"י מאנשווערפען לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה נחמיה גוטטער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה שפריי נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' בן ציון יחזקאל שרגא הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד לנישואיו
להאברך היקר ר' יעקב דוד דעמביצער נ"י לנישואיו
יעזור הש"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

הקובץ נסדר ע"י כלי קאמפיוטער
נרבת יודינו הנה"ח ר' משה חיים פאנצער נ"י

הקובץ נסדר ע"י כלי קאמפיוטער
נרבת יודינו הנה"ח ר' משה חיים פאנצער נ"י

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4806 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

ניסן תשנ"ה

(קע"ג)

שנה י"ח קונטרס ה'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה שבת פרשת החדש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז דברים נחמדים לחג הפסח הגאון ר' יצחק אבד"ק יאנוב זצ"ל
 יא בענין עיבוד השנה ספני הטומאה .. הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל
 טו גיליון הדור של פסח הגאון ר' ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלוי זצ"ל
 יח בענין הצי שיקור בחמץ הגאון ר' זאבל איגר אבד"ק ברוינשווייג זצ"ל
 כ בענין תמורת חמץ הגאון ר' יואב אבד"ק צעהלים זצ"ל
 כד בביטוי דחש הגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטרי זצ"ל
 כז כיון שהיה חסיד לחג הפסח ... הגאון בעל דברי מלכאל אבד"ק לאמזא זצ"ל
 כט בענין הנ"ל הגאון בעל עונג יום טוב אבד"ק ביאליסטאק זצ"ל

מדור אגרות קודש

ל מכתב מהגאון ר' חנוך הענוך מפפערשי זצ"ל
 לא מכתב מהגאון ר' אברהם שלום הלברשטאם אבד"ק סטראפקוב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

לב בענין יום אחרון של פסח הג"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל
 לג בענין שלוחות בקרבן פסח .. הג"ר שלמה זלמן עהרנרייך אבד"ק שאמלוי הי"ד
 לה כיון בחמץ ע"י שמרים הג"ר חיים פריער ז"ל אבד"ק סענפעטער

מדור פלפול והלכה

לח בענין הצי שיקור בחמץ הרב מוה"ר בן ציון הכהן שליט"א
 מו הקרות כצו"ע הרב סי' תל"ג הרב בן ציון רוב הלברשטאם נ"י
 נג ביאורים ברמב"ם פ"ב מהל' חמץ ומצה ... ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י

עולת שבת בשבתו

סא ליקטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

סג תמיהות קצרות בענינים שונים
 סד ברכות והוראות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1995

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

הרה"ח מו"ה יעקב יצחק בן מו"ה ברוך טאהלער ע"ה
מדינוב

נפטר ביום י"א לחודש ניסן שנת תרצ"א לפ"ק

וונגתו מרת רחל בת מו"ה פנחס זאפערן ע"ה
נפטרה ביום ט' לחודש טבת שנת ת"ש לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י נכדיהם.

שמריהו ציטראנענבוים

שמעי' ישראל ריגער

נפתלי צבי זאפערן

יצחק בן ציון זאפערן

ברוך הורוויץ

שמעון ריינהאלד

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שבת פרשת החודש

במדרש (הובא בספרים קדמונים) כשאמר הקב"ה החודש הזה לכם ראש חדשים וגו', אמרו מלאכי השרת לפניו, רבש"ע א"כ למה צוית לאדם הראשון ביום אכלך ממנו מות תמות, השיב להם הקב"ה עתיד בן לעמוד מישי ויאמר רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. הנה מאמר הזה תמוה וסתום מאוד כי לא קרב זה אל זה כלל, אמנם ידוע מש"כ בספה"ק ישמח משה (בפ' משפטים) שנתגלה לו בחלום שמצוה לקרב הרחוקים ע"י ביאורים על מדרשי פליאות, ובוזה נעשה יחוד למעלה, עיי"ש בדבה"ק.

ונקדים דברי הגמרא (ברכות ה' ע"א) א"ר לוי בר חמא אמר ר"ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו, אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה. ולכאורה יש לתמוה על מאמר זה, הלא נודע מה שאמרו חכמז"ל (קידושין ל' ע"ב) אמר הקב"ה בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, וכן אמרו שם להלן, אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, וא"כ מאחר שהבטיחו לנו חכמז"ל כי ע"י עסק התורה אין נמסרים בידו של היצה"ר, איך אמר ריש לקיש כאן בלשון ספק, „אם" נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, הלא בודאי ינצח את היצה"ר ע"י עסק התורה כהבטחת חכמינו ז"ל.

אמנם י"ל דלק"מ, דבודאי העצה של יעסוק בתורה היא ברזק ומנוסה, וכאז"ל (בפתיחתא דאיכה רבתי) המאור שבה מחזיר למוטב, אולם לפעמים האדם הוא כבר מסור כל כך ברשותו של היצה"ר, עד שאפילו בעת עסקו בתורה אינו לומד לשמה רק לשם חכמה או לשם יוהרא וכיוצ"ב, ובודאי כי לימוד תורה כזה, לא יועיל לנצח את היצה"ר, על כן יעצו לו חכמז"ל, יקרא קריאת שמע, וע"י שיקבל עליו עול מלכות שמים, יזכה ללמוד תורה לשמה, ועי"ז יוכל להכניע את היצה"ר, אמנם ישנם בני אדם שפגעי הזמן וסדרות הפרנסה גורמת להם שאפילו בעת אומרים פרשת קריאת שמע, שפתותם נעו ולבם כל עמם, נמצא שאין מקבלים עליהם עול מלכות שמים כראוי, ושוב אין לימוד התורה מועלת אצלם כלום, לזה נתנו לו עצה שלישית, שיזכיר לו יום המיתה, זהו רמז על מסירת נפש, דהיינו שיחשוב בדעתו ויקבל על עצמו שהוא מוכן ומזומן למסור נפשו עבור לימוד התורה, ע"ר אומרים ז"ל (ברכות ס"ג ע"ב) עה"פ ארם כי ימות באוהל, שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עלי', ולימוד תורה כזה בודאי יועיל להכניע את היצה"ר, אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ. (וכן כתב הגה"ק מליאונע זי"ע בספר התניא סוף פרק

כ"ה, שקיום התורה ומצותי תלוי בזה שיוזכר תמיד ענין מסירת נפשו לד' על יחודו, שהי' קבוע בלבו תמיד ממש, יומם ולילה לא ימוש מזכרונו, כי בזה יוכל לעמוד נגר יצרו בכל עת ובכל שעה, עכ"ל (ק).

ובענין זה כתב בספר איל המלואים (במאמדים על שיר השירים ר"ה לריח שמניך), דמהאי טעמא לא ניתנה התורה למלאכי השרת רק לבני ישראל, כי לא שייך במלאכים מיתה, וממילא לא שייך אצלם ענין מסירת נפש עבור קיום התורה ומצותי, עכ"ל. והוסיף שם נכדו הנאון מוה"ר אברהם קרא ז"ל לפרש בזה הפסוק בפרשת בראשית, ויצו ד' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הרעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. והתמי' מפורסמת. הלא באמת לא מת אדם הראשון באותו היום, ושאר ידקדוקים. אך כוונת הפסוק הוא, כי הקב"ה הזהיר לאדם הראשון לבלתי אכול מעץ הרעת, ועי"ז יזכה להיות במעלה עליונה בתכלית הזיווך והקדושה, כמו שכתוב אני אמרתי אלקים אתם, ואז יהי' קל לפניו לקיים מצות ר', אכן אחר שעבר על ציווי השי"ת, הטיל בו הנחש זוהמא, והורד למדרגה פחותה, ומאז הי' היצ"ה מתגבר עליו בכל יום ויום, עד שהי' מוכרח להיות מוכן למסור נפשו להשי"ת בכל פעם שהי' רוצה לקיים מצות ד', כדי להכניע את יצרו. וזהו שאמר לו הקב"ה, ביום אכלך ממנו מות תמות, כלומר מאותו יום שאכלת מעץ הרעת, ירדת ממדרגתך, ונתדבק בך זוהמת היצר הרע, ומהיום והלאה תצטרך להשליך נפשך מנגד עבור קיום התורה ומצותי, ולא מות תמות בפועל ממש, רק להיות תמיד מוכן בלבב שלם למות בעבור ד' ותורתו, עכתו"ד יעו"ש.

ומעתה נבוא לבאר המדרש פליאה הנ"ל, דהנה כשציוה הקב"ה החורש הזה לכם וגו' ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית וגו', היתה כרוכה במצוה זו, ענין של מסירת נפש גרול מאור, כמו שאמר משה רבינו, הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו (שמות ח'), ועי"י מסירת נפש הלז, זכו בני ישראל לעקור את הזהמא אשר ספגו בקרבם בעת שהותם בארץ מצרים, כי רק עי"י מסירת נפש זוכים להכניע את כח הרע. ולכן כאשר שמעו מלאכי השרת שציוה הקב"ה אל בני ישראל פרשת קרבן פסח, המה ראו כן תמהו, א"כ למה צוית לאדם הראשון ביום אכלך ממנו מות תמות, כי הם דימו בנפשם דכוונת הפסוק כי ביום אכלך ממנו מות תמות, הוא פשוטו כמשמעו, מיתה ממש באותו יום שיאכל מעץ הרעת, ולכן אחרי ראותם בפרשת החורש הזה לכם, גודל הענין של מסירת נפש, שעי"ז יכולין להכניע את הקליפה וכוחות הטומאה, רצו לרעת מרוע נגזר על אדם גזירת מות תמות, דהיינו מיתה ממש, הלא די לו לאדם להיות מוכן ומזומן בלב שלם למסור נפשו, ועל זה השיב להם הקב"ה, כי לא כאשר רמיתם שכוונת הפסוק מות תמות, היא גזירת מיתה ממש, רק גם אני נתכוונתי על ענין מסירת נפש עבור התורה ומצותי, ולזה אמר להם, עתיד בן לעמוד מישי ויאמר רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו מלה,

ודרשו בה חכמו"ל, לעולם ירגיו אדם יצר הטוב על יצר הרע וכו' יעסוק בתורה וכו' יקרא קריאת שמע וכו' יזכיר לו יום המיתה, וכבר נתבאר למעלה הכוונה, שיעסוק בתורה בקבלת עול מלכות שמים ובמסירת נפש, ולא שימות את עצמו בפועל ממש, כי לא המתים יהללו ייה ולא כל יורדי דומה, רק שיזכיר לו יום המיתה, ויקבל על עצמו כי הוא מוכן למסור גפשו ונשמתו עבור ד' ותורתו, ועי"ז יזכה לכבוש את היצה"ר ולהכניעו, אכי"ר.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ולרגלי הולדת התאומות

אצל נכדו

הרב מו"ה בן ציון ארי' ליכוש טויכער שליט"א

ולרגלי הולדת הבן

אצל נכדו

הרב מו"ה שמעון גאלדבערגער שליט"א

מירושלים עיה"ק

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיזכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

דברים נחמדים לחג הפסח

מהגאון מוה"ר יצחק אבר"ק יאנוב זצ"ל⁽¹⁾

בעל פני יצחק זוטא

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא שחישב הקץ לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו וכו' ירוע תרע וכו'. יתבאר, ראיתא בבראשית רבה (פ' ל"ט עיי"ש) הקב"ה נתן לאברהם שנאמר לך של ילדותך, לפי שירר לכבשן האש על קרושת שמו, אמר ליה הקב"ה מה של פורח, אף עונות ישראל פורחים, מה של סימן ברכה לעולם, אף אתה סימן ברכה לעולם, אותו זכות תגין על תולדותיו, יע"ש. ובזה רגיל על לשוני לומר הטעם נכון שמברכין הטל בחג הפסח (עיין הגהות מנהגים הטעם בשם מהרי"ל), ראיתא בפייט, פסעו רילג קץ כזכר ברית של, פי' כמנין ק"ץ רילג הקב"ה מן ר' מאות שנה ומיהר הגאולה, שנאלם מיר אחר רר"ו שנה, בזכרו זכותו של אברהם אבינו שכרת עמו הברית ושבועה לתת של לילדיו, שנאמר לך של ילדותך, ולאברהם עצמו קרא הפייט של (יע"ש בפי').

ונראה דמה"ט נקרא אברהם בשם הטל, לפי שהטל בעבורו כמ"ש, יצורף לזה רבשל"ה דף קצ"ט איתא, דהמועדים נתקנו נגד האבות, פסח נגד אברהם, ועל כן עושין מצות, לפי שעשה אברהם ענות מצות כו', וללמדנו שיזכור כשיאכל מצה, את אברהם, לעשות כמעשיו, דענות נוטריקון ע'בורה ג'מילת חסדים תורה, שנאלו בזכות זה. ומה"ט נראה שמברכין את הטל בפסח, על שם שפסח איתקן נגד אברהם שהטל נתברך בגללו, ועל שם זה נקרא אברהם בשם של כמ"ש, לפיכך אנחנו חייבים באכילת מצה להזכיר זכות אברהם, והוא נכון.

ובזה יתבאר, בהעיר טענת עוזא, במרת הרין בראת וכו', ולמה אתה מוציאן קורם זמן, ור"ל אחרי שבחטא גלו למצרים, ומה ראה להוציא אותן קודם זמן, אמנם י"ל בגלל אברהם נגאלו, אחרי שהבטחה היתה לך של ילדותך, מה של פורח אף עונות ישראל פורחות, ולהכי נסתם טענה דעוזא. וזהו שאמר, ברוך שומר הבטחתו לישראל, פי' שנתן להם הרכוש, ואם נפשך לומר הרי הבטחתו היתה אחר ד' מאות שנה, לזה אמר, ברוך הוא שהקב"ה חישוב את הקץ לעשות, כלומר שרילג כמנין ק"ץ, ולא היו בגלות כי אם רר"ו, ואם לחשך לומר, הרי חטאם גרם הגלות להיות ת"ל שנים, ולמה רילג וכטענת עוזא, ותו הרי רילג יותר ממנין ק"ץ, לזה אמר כמה שנאמר לאברהם כו', ר"ל שהבטיח לאברהם בברית ושבועה לתת של לילדיו, כרתיב לך של ילדותך, ומה של פורח, אף עונות ישראל פורחות, א"כ בגלל אברהם נמחלו עונותיהן כמ"ש. ואכתי קושיא שני' במקומה עומדת, הלא רילג יותר ממנין ק"ץ, שנגזר עליהם גלות

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ב עמוד י"ט. — דברים נחמדים הללו הועתקו

מחיבורו פני יצחק (דרושים) שלא נרפס עדיין. (כת"י ירושלים, מספר 4896).

ת"ל שנים, לזה אמר שנאמר ויאמר לאברהם ידוע תדע וגו' ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנים וגו', כלו' שלא נאמר לאברהם יותר מד' מאות שנה, א"כ כשתקח מנין ק"ץ, מארבע מאות שנה, נשאר רד"ו, וכוונת בעל אגרה ליישב שני קושיות הנזכר.

ובהכי ניהא ליישב כוונת הפייט בטל, שוענתי מאז ועד עתה בהבטחת טל, לעד בלי להמנע מאתי טל, רגז תשבי כחר ועצר טל, על פת לחם וטרף טורד וטולטל. נקדים ריש פ"ק דתענית (רף ג' ע"א) וטל מנלן דלא מיעצר דכתיב ויאמר אליהו התשבי וגו' אל אחאב חי ה' וגו' אם יהי' השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, וכתיב לך הראה אל אחאב ואתנה מטר וגו' ואלו טל לא קאמר, מ"ט לאו משום דלא מיעצר, וכי מאחר דלא מיעצר, אלי' אשתכועי למה לי', הכי קא"ל אפילו טל דברכה לא אתי, וליהדר' טל דברכה, משום דלא מינכרי מילתא. מסונוי זו למרנו דטל דברכה מיעצר, וזכות דאברהם נרמו שלא ימנע טל, היינו שלא יהי' ח"ו טל קללה. (עין פי' הפייט לברכה ולא לקללה, אנו מתפללין שבומנם יהיו לברכה, ושלא בזמנה דלא שייך ברכה, לא יהיו לקללה וכו', עיי"ש).

והנה על פת לחם טורד וטולטל, פי' בפייט, כשנתרגז אלי' ואמר חי ה' וגו', נענש שנמרפה לו שעה ולא הי' לו פת לאכול וכו' יע"ש. נראה דענשו מדה במדה, דלפום מסקנת התלמוד כוונתו הי' שלא תרד טל דברכה (שיצמיח שום צמח הארמה, כדפרש"י), לכך נענש ג"כ שלא הי' לו פת לאכול, וזה שאמר הפייט, שוענתי מאז וכו' (רמז במלת א"ז ו'כות א'ברהם), בהבטחת טל, לעד בלי להמנע מאתי טל, ומכנים הפירכא בדבריו באמרו, רגז תשבי כחר ועצר טל, כלו' הלא אליהו הי' מעצר הטל, וצ"ל כתירוצ' הנמ' טל דברכה קאמר, ומנא תימרא, לזה אמר על פת לחם טורד וטולטל, ר"ל מדנענש כל כך, שמע מינה טל דברכה קאמר, ונענש במדתו כאמור.

וקצת תימה מאי איכפת בטל אי לאו ברכה אית בה, ומאי רבותא דלא מיעצר, וי"ל דלעולם הטל ברכה הוא, אלא דאין מספיק לחודא, זולת צירוף מטר, ולפ"ז מאי פריך המקשן אשתכועי למה לי', דלמא את"נ לא הי' כוונת אלי' כי אם אמטר לחודא, והכי קאמר חי ה' וגו' אם יהי' השנים האלה טל ומטר, כלו' רק טל לחודא יהי', אחרי דהטל לא מיעצר, ולא שיהי' טל ומטר כאשר הי' עד כה, א"כ י"ל מה"ט לא הותר נדר הטל, משום דהשכועה לא הי' רק אמטר, ודקשיא מנ"ל למילף השתא דהטל לא מיעצר, והא דלא הותר נדר הטל משום דהשכועה לא הי' רק על מטר, וי"ל מ"מ הוכיח שפיר למימר דהטל לא מיעצר, מדלא הותר נדר הטל, ש"מ דהשכועה הי' רק על מטר לחודא, ולא על הטל, מה"ט דלא מיעצר, ולפי"ז י"ל דהשכועה הי' על מטר לחודא כמ"ש. או י"ל דגם על הטל נשבע, והא דלא הותר נדר הטל, משום דלא מינכרא כמסקנת הש"ס. אמנם לסברת הדרישה הובא בט"ז סי' של"ד ס"ק ט' וי"א יע"ש, דמנודח צריך שיתיר לו בפירוש בהכרות השמש, וכן נבי נדר צריך שיתיר לו כל

פרטי הרברים [שבנללה] נדר, א"כ אי סלקא דעתך שנשבט על הטל דברכה, אע"נ שלא מינכרא מלתא, מ"מ צריך לפרט התרה שבנללה נדר. אמנם י"ל לסבירתו, אה"נ שלא הי' שבועתו כלל על הטל כי אם אמטר-לחודיה, ולפי"ז לא הי' צריך להזכיר התרת הנדר הטל. ומיהו י"ל אחרי דלא הי' השבועה רק על מטר, א"כ מנלן למילף דהטל לא מיעצר, אי משום דלא הותר נדר הטל, דהא לא הי' השבועה כי אם על מטר, ואולי רזהו כוונת המקשן דפריך וכי מאחר וכו' אשתבועי ל"ל, כלו' למה הוזכר אלי' בשבועה גם טל, דממ"נ, אי טל לא מיעצר למה נשבט על טל, ואי מיעצר אלא דהשבועה הי' רק על מטר ולהכי לא הותר נדר הטל, א"כ למה הוזכר אלי' כלל טל, דהול"ל מטר לחודא. ומשני בחד צד אפילו טל דברכה לא אתי, ולעולם דלא מיעצר. או י"ל דמיעצר, והשבועה הי' רק אמטר, והא דהוזכר טל, כלו' שאינו מועיל טל לחודא אף שהיא לברכה כמ"ש, ודו"ק.

בפייט (שבת חה"מ פסח) הנך יפה מור ולבונה מקושרת, שיניך עורכי טעמי מסורת, (שיש אם למסורת לדרוש ככתבן, ויש אם למקרא וכו' יע"ש). נקדים לזה, ראיתא בטור אורח חיים סי' רי"ו, מור הוא מין דם שיצא מן חיה ונקרש, וכתב הטור, רבינו יונה הי' מתירו באכילה, אע"נ רתחילה הי' דם, מ"מ אזלינן בתר השתא, והרא"ש חולק עליו. ועיין הל' פסח סי' תס"ו, הועתק בחק יעקב ע"ש הירושלמי פרק כל שעה, יע"ש מ"ש נ"כ בשם הרא"ש דכתב בשם הר"ר יונה ז"ל, בדבש אפילו נותנו בו בשר נבילה, כיון שנימוח ונתהפך לרבש מותר, דבתר השתא אזלינן, עכ"ל.

והראב"ד השיג עליו בפ"א מהל' כלי מקדש, וכתב דע"כ שהור הוא, מדמנא הכתוב בסממני הקטורת וכו'. (עיין חיבורי הגדול פחד יצחק במנילת שיר השירים), ותורף הדבר לסברת הרא"ש דאזלינן בתר מעיקרא צריך עדיף מבעל תשובה, ואי אמרת כסברת הראב"ד דבתר השתא אזלינן, מוכח שהבעל תשובה עדיף וכו' יע"ש. מצורף לזה תרגום, שחורה אני ונאווה, כר עבדו ישראל ית עגלא, אתקדרון אפיהון וכו', וכר תבו בתיובתא ואשתביק להון, פני זיו יקרי' אפיהון כמלאכי'א על דעברין יריעתא למשכנא. זכינו לדין, שהשיגו ישראל למדרגה יותר מבראשונה, וכמפורש ברכה שיר השירים, צדור המור רודי לי וכו' יע"ש, וקאמר התם דבמשכן היתה עלייה לישראל לקרב השכינה וכו'.

וזהו כוונת הפייט, הנך יפה, פי' אע"ג שחטאו, נמחל להון ע"י עשיית המשכן, והשיגו למדרגה מעולה יותר מבראשונה, דאזלינן בתר השתא, וא"ת מנ"ל הא דאזלינן בתר השתא (שנאמר דבעל תשובה עדיף מצריק מעיקרא), לזה אמר מור ולבונה מקטורת דייקא, כלו' מדנמנה מור כסממני קטורת (מור אתי מדרם חי' טמאה), ואי ס"ד דאזלינן בתר מעיקרא, האיך נמנה בין סממני הקטורת, אלא שמע מינה דאזלינן בתר השתא. וא"ת אמאי השיגו יותר למדרגה מעולה

מבראשונה, הא פגמו ביותר בחטאם ררינם כאשת איש, שהתורה רוגמת ארוסה, כרמפקינן מרכתיב תורה ציוה לנו מורשה, אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, והיינו יש אם למקרא, לזה אמר שיניך עורכי טעמי מסורת, כל' שיש אם למסורת לררוש רברים ככתבן, והיינו מורשה כרכתיב, שהתורה היא ירושה, א"כ לא יהי' פנם גדול כ"כ, בשגם שכוונתן היתה להורות תשובה, כראמרינן פ"ק רע"ז (ר' ע"ב), לא היו ישראל וכו', לפיכך זכו למרדינה מעולה ביותר כאמור.

בפייט (אחרון של פסח), אָרַךְ גאות לבשת וכו', הלא מי ים סוף הובשת, ובמעמקי ים ררך שמת, זכים בו העברת, חנפים (היינו מצריים) בתוכם שקעת, טבעך בעולם הודעת וכו', לברך על כל אלוה נתגדלת וכו', מפה ומפה ערימות, נוזלים צגו כחומות, המכוון לפדש, לפי מה שכתבתי בביאור כמה מעלות, רלהכי העבירים בתוך הים, שלא יאמרו מעשה כשפים הוא, כעוברא דריב"ל, ויש מקום לומר שע"י כישוף נקרע הים, אמנם זהו נסתר, מרמצרים נטבעו בים אע"ג שפרחו באויר ע"י כשפים, וישראל ניצולים, ועור נסתר טענת האפיקורסים, שאין חידוש בקריעת ים סוף, רק הכה בשמש, ומתוך חומו נתייבש הים, וזה נסתר מרכתיב והמים להם חומה וגו', הרי שלא נחסר מהמים, רק לצרדין הלכו כחומה.

וזה שאמר הפייט, אדר גאות לבשת וכו', רבקריעת ים סוף ניכר גדולתו יתברך, וגאה על כל גאים, כולם הודו והמליכו, כי ה' מלך גאות לבש, הלא מי ים סוף הובשת, פי' אם תאמר כרעת הגרוע שנתייבש הים ואין כל כך חידוש בקריעת ים סוף, לזה אמר, ובמעמקי מים ררך שמת, זכים בו העברת, חנפים בתוכה שקעת, טבעך בעולם הודעת, דייקא, כלומר רבזה נתוודע גדולתך, שמצרים נטבעו אף שפרחו באויר ע"י כשפים, מ"מ נשקעו, ונסתר טענה הגרוע רמעשה כשפים הוא, שהרי המצרים לא יוכלו להתפעל כלום בכשפיהם, מאי איכא, שמא אמרו שאין חידוש כ"כ בקריעת ים סוף, אחרי שנתייבש מכח החום, לזה אמר מפה ומפה ערמות, נוזלים צגו כחומות, כל' שהמים נצבו כמו נד והלכו לצרדין, מזה נסתר טעניתם כמדובר.

ומעתה לא נפלות ממך להבין אמרי נועם בהלל הגדול, לגזור ים סוף לגזרים כי לעולם חסרו, והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסרו, וניער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם חסרו, למוליך עמו במרבר כי לעולם חסרו, יש לעורר הנהו הילולים וחסרים, מאי ענין זה לזה, ונתפרש עם מה שכתבתי בטוב טעם ודעת, רבחסר קריעת ים סוף יש לנו שני טעמים, חרא להורות שלטנותו יתברך בים וביבשה, ועור התנאי שהתנה מששת ימי בראשית, והנ"מ הוא, אי אמרינן משום תנאי, לא הו' צריך לקרוע הים, אחרי שתנאו הו' כשיהיו צריקים דוקא, משא"כ להטעם להורות גדולתו ניחא.

וזה שאמר במזמור, לגזור ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו, וקשה הוא מצד החיוב לקרוע הים, ומאי חסדו דקאמר, שהרי התנה מששת ימי בראשית, וצ"ל שהתנאי הי' כשיהיו צדיקים דוקא, והם עברו ופסל מיכה עמהם, וכטענת השר הללו עובדי ע"ז וכו', מפני מה ישראל ניצולין וכו', לזה אמר והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסדו, כל' השתא חסד גדול יחשב, שישראל עברו בים וניצולין, ומצרים פתרוסים נטבעו. אמנם אכתי קשה דמצד החיוב הוא, דבקריעת ים סוף לחורא יש מקום לומר מעשה כשפים הוא, לפיכך העבירו בתוכו כמ"ש, לזה אמר וניער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם חסדו, ר"ל חסד הוא יחשב אחרי שמצרים נטבעו ונשקעו, רבלא זה סד"א דלא סגי בלא"ה, ולהורות גדולתו יתברך שלא יאמרו מעשה כשפים הוא, אחרי שמצרים פרחו באויר בכשפים, ומ"מ לא הועילם, משא"כ עכשיו מוכח מכת שהעבירם בתוכו, דנסתר טעניתן הגרוע האומרים מעשה כשפים, א"כ חסד הוא שנשקעו המצרים.

אכן יש מענה לומר מה"ט נשקעו המצרים, שיקחו ישראל ביות הים, ובשביל שלא יהי' להם ראגת מזונות, כענין ששנינו בסנהדרין (כ"ז ע"ב) מחשבה מועלת לדברי תורה, ופרש"י דאגת מזונות, לזה אמר, למוליך עמו במדבר כי לעולם חסדו, כל' חסד הוא מאתו יתברך שנתן לנו את המן במדבר בשביל התורה, שהרי יוכלו לקנות מהתגרין המביאין, בלא זה סד"א שלא השיגה ידם לקנות מהתגרין, אבל עכשיו שנתעשרו מביות הים, סגי להם זולת המן, הסתפקות מהתגרין, א"כ לחסד ולהלל גדול יחשב שנתן לנו המן במדבר כרלעיל.

בסוגיא דמעברין השנה מפני הטומאה

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

ברמב"ם פ"ר מהל' ביאת מקדש דין י"ז, והרי דבר מפורש וכו', ומהו זה שנאמר כי אכלו את הפסח בלא ככתוב, מפני שעברו אותה השנה מפני הטומאה וכו', ועוד אחרת היתה שם באותה שנה, שעובר חזקי' המלך את השנה ביום שלשים של אדר וכו', ומפני דברים אלו שעשה שלא כהלכה נאמר כי אכלו את הפסח בלא ככתוב, וביקש רחמים על עצמו וכו'. הנה בפרק קמא דסנהדרין דף י"ב מיייתי פלוגתא, דלתנא קמא אין מעברין מפני טומאה לכתחלה, ואם עברו מעוברת, רבי יהודה אומר אינה מעוברת, ומעשה בחזקי' מלך יהודה שעבר את השנה מפני הטומאה וביקש רחמים על עצמו, ורבי שמעון אומר אפילו לכתחלה מעברין מפני טומאה, אלא מפני מה ביקש רחמים, שעבר ניסן בניסן, ומפרש רש"י שעבר ביום ל' של אדר, יעיי"ש בסוגיא. ולפי הסוגיא דברי רבינו תמוהים, איך כתב לשני הטעמים בהדרי,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע' עמוד ט"ז. — פלפול זה הועתק מכתיו"ק.

מה דפליגי בי' רבי יהודה ורבי שמעון, ומזכה שטריו לבי תרי, וכבר הקשה כן הרב כסף משנה. עוד הקשה, כיון דבדיעבד מעוברת, למה הוצרך לבקש רחמים, ובכריתא משמע שאילו היתה בדיעבד מעוברת, לא הי' צריך לבקש רחמים, ונדרחק הרבה ליישב, יעו"ש.

הנה ודאי הא דפסק הרמב"ם פ"ד מהל' קידוש החדש דאם עיברו מפני טומאה מעוברת, לטעמי' אזיל דפסק כאן בפרק זה (הל' ט"ז) טומאה דחוי' בציבור וכו' ש, דאי למ"ד טומאה הותרה בציבור, ודאי בדיעבד אינה מעוברת, כדאיתא בגמ' אליבא דר"י, אלא דאהא דפסק בהל' קידוש החדש שם, דביום ל' של אדר נמי מעוברת בדיעבד, שפיר הקשה הרב כ"מ אמאי ביקש רחמים. אמנם לכאורה קושיא זו הי' יכול להקשות ארב נחמן דאמר אם עיברו ביום שלשים של אדר וקידשו החדש מעובר ומקודש, א"כ מאי קאמר ר"ש אלא מפני מה ביקש רחמים וכו', הא איהו גופי' קאמר דמפני טומאה מעוברת, ומשו"ה לא ביקש רחמים על שעובר מפני טומאה, וא"כ ה"ה ביום ל' דבדיעבד מעובר אמאי ביקש רחמים, וכבר עמד על זה מהרש"א. ותיירץ דלפמ"ש רש"י במלתא דר"ש לאחר שקדשו לשם ניסן חזר ונמלך ועשאו אדר שני, לא קשה מירי, דבכה"ג כולי עלמא מודי דבטל העיבור, כיון שכבר קידשו לשם ניסן, ומשום הכי ביקש רחמים, ורב נחמן מיירי בקידשו לשם אדר, עיי"ש.

ודבריו תמוהין, דהא פרכינן ולית לי' לחזקי' החדש הזה לכם וכו', ומשני טעה בדשמואל וכו' הואיל וראוי לא אמרינן וכו', ואי מיירי שקידשו לשם ניסן, לא משני מירי, כיון דכבר ניסן הוא, ודאי עלה אמרינן זה ניסן ואין אחר ניסן, אלא ודאי למאי שמשני טעה בדשמואל, ע"כ מיירי דעדיין לא קידשו לניסן, רק ראוי לקובעו ניסן, והי' חזקי' סבר הואיל וראוי לא אמרינן, רק דהמקשה הי' סובר דמיירי שכבר קידשו לשם ניסן, דהכי משמע לי' מדברי ר"ש דאמר עובר ניסן בניסן, ואהא פריך ולית לי' לחזקי' החדש הזה לכם וכו', והתירצן משני דלאו הכי, אלא דמיירי שלא קידשו עדיין לניסן, ורש"י דפי' הכי במלתא דר"ש, היינו למאי דס"ד וכפשטא לישנא דר"ש, כנ"ל ברור ודו"ק.

מיהו לתירץ הקושיא הנ"ל על רב נחמן, י"ל דר"נ לא אמר הכי אליבא דר"ש, רק לדינא, וסברא דנפשי' קאמר, ולטעמי' אזיל, דבפרק קמא דיומא דף ז' איתא דרב נחמן ס"ל טומאה הותרה בציבור, וא"כ לדירי' אם עיברו מפני טומאה אינה מעוברת, וכדאמרינן בגמ' אליבא דרבי יהודה, וא"כ חזקי' ביקש רחמים על שעובר מפני טומאה, ורבא דאמר בטל העיבור, י"ל דכר"ש ס"ל, דאם מפני טומאה מעוברת, דטומאה דחוי' בציבור, כדאיתא בזבחים דף ל"ג תרווייהו ס"ל, ר"ל אבוי ורבא, טומאה דחוי' בציבור, ועיין ביומא דף ו' ע"ב בתוס' ד"ה אמר רב תחליפא משמי' דרבא. ועל הא דביקש רחמים, היינו משום דעיבר ביום שלשים, וא"כ ע"כ דאפילו בדיעבד בטל העיבור. והא דלא פליג רבא לומר דבטל העיבור רק אם קידשו, אבל בלא קידשו רק דשתקו, משמע דמודה רבא דמעובר, י"ל דגבי חזקי' הי' מעשה שעובר וקידשו, ומש"ה ביקש רחמים, כנ"ל לפרש וליישב קושית מהרש"א.

אך על הרמב"ם קשה, דפסק בפ"ד מהל' קידוש החודש דין י"ד דאם עיברו יום ל' מקדשין אח"כ חודש אדר שני אם באו עדים, וצ"ל דסובר הא דאמר ד"ג מעובר ומקודש היינו דמקדשין לכתחלה, מיהו קשה האיך כתב כאן דבשביל זה ביקש חוקי' רחמים. והנה עלה בדעתי לומר דאע"ג דאם עברו על כל אחד לבד הוי בדיעבד מעובר, מ"מ אם הי' תדווייתו בהרדרי, דהיינו שעברו יום שלשים של אדר, ומפני טומאה, בהא לכולי עלמא אפילו בדיעבד אינה מעובר, וכן נראה לע"ד דעת הת"ק בברייתא, דהא יש להבין לת"ק דאמר אם מפני טומאה עיברו בדיעבד מעוברת, אמאי ביקש חוקי' רחמים, ואי משום דעיבר ביום ל' של אדר, הא מדאמר ר"ש אלא מפני מה ביקש רחמים כו', מכלל דת"ק לא ס"ל הכי, ואין לומר דת"ק סובר דאע"ג בדיעבד מעוברת, מ"מ כיון דלכתחילה אין מעברין מפני טומאה, משום הכי ביקש רחמים, דא"כ מאי קאמר ר"י אינה מעוברת ומעשה בחוקי' מלך יהודה כו', מאי ראי' היא זו, הא אפ"ה שפיר ביקש רחמים כדאמר ת"ק, וע"כ צריכין לומר דת"ק ס"ל דהי' שם שני דברים, דעיבר ביום שלשים ומפני טומאה, רזה ודאי אפילו בדיעבד אינו מעובר, ושפיר ביקש רחמים, ור"י השיב דמן הקרא משמע דלא הי' שם דבר רק מפני טומאה, כדכתיב כי רבת וכו' לא המהרו וגו', וא"כ ע"כ מפני טומאה אינה מעוברת, ור"ש פליג ואמר דהקרא לא בשביל זה אמר דאכלו הפסח בלא ככתוב, רק משום יום ל' באדר, וא"כ רבינו פסק כת"ק, והיינו משום דהי' שם ב' דברים שעשה שלא כהוגן ביקש רחמים.

וכן מראין דבריו ז"ל, שכתב ומפני דברים אלו שעשה שלא כהלכה ביקש רחמים וכו', משמע בשביל שניהם שהיו שלא כהלכה, דאפילו בדיעבד אינו מעובר. ומה שכתב שם בתחלה, וכבר ביארנו בהל' קידוש החודש שאין מעברין לכתחלה מפני טומאה כו', דמשמע בדיעבד מהני, נקט לכתחילה משום טומאה לחוד, וא"כ הני ב' קושיות שהקשה הרב כ"מ מתורץ חדא בירך חברתה וכנ"ל. ועפ"ז אמרתי ליישב מה שהקשו תוס' פרק הנחנקין דף פ"ז ע"א ד"ה דאי להאי גיסא וכו', שהקשו דהא מאן דאמר עד הפורים מודה דאם עברו אחר פורים דמעוברת, והניחו בתימה, עיי"ש. אמנם לכאורה יש לפרש הא דמחולק זקן ממרא עם הב"ד, היינו אם עיברו ביום שלשים של אדר, דאית לי' לרבא דבטל העיבור, וא"כ שפיר קמתרגם התם רבא להך מתניתא דזקן ממרא, דאי להאי גיסא קשרי חמץ בפסח וכו', כיון דאפילו בדיעבד בטל העיבור לדירי', אלא דרבא נקט שם דפליגי בהא מתניתין הן העידו שמעברים כל אדר וכו', דמשמע דמפרש לה דפליגי אם עיברו אחר פורים, ואהא שפיר מקשים תוס' מיהו גם זה נ"ל לתרץ, דהא לכאורה יש להבין הא דפשיטא להו לתוס' דאם עיברו אחר פורים לכולי עלמא מעוברת, כיון דמדרבנן הוא, הא מסוניא דפ"ק דסנהדרין מוכח דבדיעבד לא מהני, אהא דאמר רבא בטל העיבור ור"ג אמר מעובר ומקודש, א"ל רבא לר"ג מכדי מפוריא לפסחא תלתין יומין וכו', אתו לזלוולי בחמץ, א"ל מידע ידיעי וכו', אלמא רמשום האי טעמא ס"ל לרבא דבטל העיבור אפילו בדיעבד, ושמעתי שכן הקשה בספר תורת חיים.

אמנם נלע"ד דלק"מ, דודאי אין שום סברא לומר דבהך מלתא דרבנן דאין מעברין אחר הפורים נימא ראפילו בריעבד אינה מעוברת, ורבא הכי פריך לר"נ, מכדי מפוריא ער פיסחא וכו', וכיון דלכתחילה אין מעברין רק עד פורים, א"כ למה לי' לשמואל למימר טעמא דאין מעברין ביום ל' משום דהואיל וראוי לקבוע ניסן, תיפוק לי' בלא"ה אין מעברין אחר פורים, אלא על כרחך דמטעמא דהואיל וראוי, אפילו בדיעבד אינה מעוברת ובטל העיבור, וד"נ השיב דמעברין לכתחלה כל אדר, דמידע ידיעי כו', ומש"ה איצטריך לטעמא הואיל וראוי כו', ולעולם גם ביום שלשים אם עיברו מעובר.

נמצינו למדין דהא בהא תליא, אם אין מעברין אחר פורים, א"כ מוכח דביום ל' אפילו בדיעבד אינו מעובר וכרבא, ואם אמרינן דמעברין כל אדר, י"ל דביום ל' בדיעבד מעובר וכו', א"כ י"ל דהכי פי' הסוגיא בהנחנקין, דתנן הן העידו וכו', ומיירי שעיברו ביום שלשים של אדר, והן מחולקין בהאי מתני' אי מעברין כל אדר או לא, ותליא בזה אי עיברו ביום ל', אי מעובר או לא וכדפירשתי, ושפיר אמרינן אי להאי גיסא קשרי חמץ בפסח, ואי להאי גיסא כו'.

(אך כל זה אליבא דר"ש דאמר דביקש רחמים משום דעיבר ביום ל', דמוכח דאפילו בדיעבד אינו מועיל, אבל לר"י דאמר דעיבר בשביל טומאה, לא מהני, ובשביל זה ביקש רחמים, א"כ דביום ל' מהני בדיעבד, דמנ"ל דלא מהני, ורבא דאמר שם לר"פ תרגמא לי' הך מתניתא, הא ס"ל כר"י וכמ"ש, וביותר לת"ק דאית לי' בין מפני טומאה בין ביום ל' בדיעבד מעובר, א"כ הדרא קושיית תוס' לדוכתי', הא וראוי אחר הפורים מהני בדיעבד, ולא שייך לומר אי להאי גיסא כו', ואי משום דאמרינן טעמא ביום ל' הואיל וראוי כו', אינו הוכחה, די"ל דמאן דאמר טעם זה ס"ל טומאה דחוי' בציבור, דלדידי' ע"כ ביום ל' לא מהני בדיעבד, דאם לא כן מפני מה ביקש רחמים וכו', וסתם בר פלוגתא דהכא דר"י הוא ר"מ, ורבא נחית לפרש הברייתא שם אליבא דר"מ. ולפמ"ש דת"ק ס"ל היכא דתרווייהו בהרדי נינהו ודאי אפילו בדיעבד לא מהני, א"כ אתי שפיר, דהזקן ממרא עם הב"ד מחולקין היכא דעיברו ביום ל' ומפני טומאה, אי מהני בדיעבד, ושפיר משכחת לה אי להאי גיסא וכו', ודו"ק).

גליון הגדה של פסח

מהגאון מוה"ר ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלוי זצ"ל⁽¹⁾

כל חמירא וחמיצא דאכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא בערתיה לבטיל ולהוי
הפקר כעפרא דארעא.

נ.ב. ודלא ידוע לי, לבטיל ולהוי הפקר כעפרא דארעא.

סדר הקערה.

נ.ב. אבא מארי הגאון החסיד ז"ל⁽²⁾ הי' לוקח העלין של קרי"ן בין לברכה

ובין לכריכה.

נ.ב. יסדר הקערה לפניו בענין שאינו צריך לעבור על המצה, היינו
הכרפס יבא למעלה מן הכל, והחומץ סמוך לו יותר מן המצה, ומצות מן המרור
והחרוסת, והם יהיו יותר קרובים אליו מן הבשר והביצה.

נ.ב. [לכתחילה יסב כל הסעודה], ובדיעבד יצא בשעת אכילת [כזית מצה]

ושתיית ד' כוסות.

הא לחמא עניא.

נ.ב. יהיה המצה מגולה עד שיאמר לפיכך וכו', הגיע לפיכך, יכסה.

עבדים היינו.

נ.ב. דעת שמואל זה, דתנן במשנה קט"ז. מתחיל בגנות, היינו עבדים

היינו, ודלא כרב דאמר מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו.

מעשה ברכי אליעזר ורכי יהושע ורכי אלעזר בן עזריה ורכי עקיבא ורכי
טרפון.

נ.ב. הא שהקדים ר' עקיבא קודם לר' טרפון, עי' תוס' עבודה זרה מ"ה.

ד"ה אמר.

חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ד' אלקינו
אתכם.

נ.ב. כצ"ל, כי כך כתוב בתורה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ד עמוד ט'. — הנהות הללו כתב הגאון מוה"ר
ישעי' ברלין זצ"ל על גבי שולי הגליונות של הגדה של פסח שלו (זולצבאך תפ"ו). ברף
השער כתב בכת"ק בזה"ל: ידוע מזרזין לאדם בשעת מעשה, ובכן אמרתי גדול המעשה
בעשי' לשמה, נאה לדרוש ונאה לקיים, ככל חוקת הפסח, כאשר הורנו חז"ל, להיות על
בסמוך, על הראשונים ועל האחרונים, למען יהיו כל הרינים ערוכים ומתוקנים, חדשים
גם ישנים. — כל ההערות הועתקו מכת"י מעתיק, שהעתיקם מעצם כתי"ק.

(2) הוא הגאון מוה"ר ארי' ליב מוכיח זצ"ל.

רם ואש ותמרות עשן.

נ.ב. יזרוק באצבע מעט מן הכוס כשיאמר רם, וכן יעשה כשיאמר ואש, וכן יעשה כשיאמר ותמרות עשן, וכן כשאומר רם צפררע וכו', וכן רצ"ך ער"ש באח"ב, [סך] הכל ט"ז פעמים.

מצה זו שאנו אוכלים.

נ.ב. מגביה מצה פרוסה לראותה.

מרור זה שאנו אוכלים.

נ.ב. יגביה המרור לראותו.

לפיכך אנחנו חייבים להודות.

נ.ב. יכסה המצות.

ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה.

נ.ב. ונאמר לפניו שירה חדשה, כן כתב תוס' ...

הללויה הללו עבדי ד'.

נ.ב. באמירת הלל אין לישב מוטה, אלא באימה ובידאה.

מוציא מצה.

נ.ב. אין להפסיק בדברים מן ברכת המוציא ער אחר כן עשה הלל.

נ.ב. אין המנהג לטובלה במלח.

מרור.

נ.ב. ישקיעו כולו בחרוסת, ואח"כ ינער החרוסת מעליו, ויאכל בלא הסיבה.

כורך.

נ.ב. ויטבול בחרוסת גם מרור זה שנוטל לכריכה, כן הסכמת כל הפוסקים,

וגם רעת המגן אברהם [ס' תע"ה] סעיף ז' כן.

צפון.

נ.ב. אם שכח ולא אכל אפיקומן, ולא נזכר עד שנטל ידיו או שאמר הב

לן ונכרך, אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא. ואם נזכר אחר ברכת המזון . . .

עי' ס' תע"ז ובאחרונים. אם נאבד האפיקומן יאכל כזית ממצה שמורה אחרת.

אחר האפיקומן אין לאכול, ודין שתיה עי' סימן תע"ח, ובאחרונים.

הודו לד' כי טוב לעולם חסדו.

נ.ב. קטן לא יאמר הודו, כי אם הגדול יאמר הודו, ואחרים עונים אחריו,

אבל אנא גם קטן יכול לומר.

אֵלֵי אַתָּה וְאוֹרֵךְ אֱלֹקֵי אֲרוֹמֶמְךָ, הוֹדוּ לִד' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
נ.ב. בְּרָפוֹס זֹלְצַבֶּאךְ כְּתוּב כַּאֲן יִהְלֹךְ וְכו' עַד מֶלֶךְ מַהוֹלֵל בְּתִשְׁבָּחוֹת,
וְכַתֵּב הַגִּלְיוֹן אֵין לוֹמֵר בְּרַכָּה זֶה, (פִּי) חֲתִימַת בְּרַכָּה בִּא"י מֶלֶךְ מַהוֹלֵל
בְּתִשְׁבָּחוֹת).

הוֹדוּ לִד' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. הוֹדוּ לֵאלֹקֵי הָאֱלֹקִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. וְכו'.
נ.ב. עֲשֵׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הוֹדוּ, כִּנְגֵר כ"ג רוֹדוֹת שֶׁבֵרָא הֶקֶב"ה בְּעוֹלָמוֹ, וְלֹא
נָתַן לָהֶם תּוֹרָה, וְזֶן אוֹתָן בְּחֲסִדוֹ, פִּסְחִים קי"ח.

תֹּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֶׁכֶת לַיְלָה, וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה.
נ.ב. אֵין לוֹמֵר, וְחֵק יַעֲקֹב כְּתֹב, הַמְנַהֵג לוֹמֵר.

תַּעֲזוּ יֶדְךָ וְתִרְוֹם יְמִינְךָ כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ חֵג פֶּסַח, וְאַמְרָתָם זִכַּח פֶּסַח.
נ.ב. אֵין לוֹמֵר, וְחֵק יַעֲקֹב כְּתֹב, הַמְנַהֵג לוֹמֵר.

כּוֹס תְּנַחוּמִין

מִשְׁתַּתְּפִים אֲנִי בַצֶּעֶרֶם שֶׁל יִרְדִּינוּ

הַנֶּה"ח מו"ה יוֹסֵף חַיִּים מֵאִיר בְּרֶאֱנֶנְעֵר נ"י
בְּהִלְקָה מֵאֲתוֹ אֲבִיו ע"ה

* * *

הַאֲבֵרֵךְ הַיֶּקֶר ר' דוֹד שְׁוִימֶעֶר נ"י
בְּהִלְקָה מֵאֲתוֹ אֲמוֹ ע"ה

הַמָּקוֹם יִנְחֵם אוֹתָם כְּתוּךְ שֶׁאֵר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם
וְלֹא יִשְׁמַע עוֹר שׁוֹד וְשֹׁבֵר בְּגִבּוֹלָנוּ, אֲמֵן.

הַמַּעֲרֶכֶת

בענין חצי שיעור בחמץ

מהגאון מוה"ר זאבל איגור אבד"ק ברוינשווייג זצ"ל⁽¹⁾

בעה"י י"ד סיון תקצ"א לפ"ק ברוינשווייג.

[אשכול הכופר], חכם וסופר, הרב המופלג התורני, ערני ועצני,
מו"ה צבי בנימין הירש נ"י. ברית שלומים לא תופר.

שמחתי לראות מתוך כה"ר כי בא דרך האתרים ארץ קצה עיר גבולי
לשבת כסא, ותגל נפשי אם אשמע מפיו כי קבלוהו בני המדינה לרב עליהם,
וכמה וכמה הרמים מודיעים לפדנסת ביתו למען תרום קרנו בכבוד, ואל ימנע
טוב מאתי להודיעני, כי בשמחתו ישמח לבי גם אני.

הנה חשתי ולא התמהמתי לערוך אנרת בת מחלת לב אנשי לוינפערדע,
לאפרושי מאיסורי, כאשר להוטא פה⁽²⁾, הנה טעותא ראנשים אלו בודאי יצא
מפי אחד שהניד להם דברי באר היטב שבסימן של"ט, שהביא כל הנך שו"ת
שהעתיק מעכ"ת, אבל צריכין למגדר מלתא בפני ע"ה, רחוי מה עלתה בהם,
וימחול לשלחם לידם משם ע"י ב"ר, ומה טוב אם אנשי קהלתו, ובתוכם רב
חביבי הרבני הק' מה"ו יאקב ראזנזאהן אשר אני דורש שלומו, יעשו דבר מה
שביכולתם, למנוע ההליכה בבהכנ"ס בשבתות וי"ט, אם יעברו אנשים האלה
חוקם בעברי דנהרא.

וע"ד ד"ת⁽³⁾, הנה כמה רב מהרוחק לומר דכל עיקר פלוגתת בית שמאי
ובית הלל יהי' רק לנפקותא רחוקה לקוברו בין רשעים נמורין או לפסלו לעדות.
ולפי דמיוני לא הי' צריך עצות מרחוק, הו"ל להביא תוס' בשבועות דף כ"ב
שכתב רחצי שיעור אף לר' יוחנן אין בו לאו ועשה, רק איסורא בעלמא, ולכן
שבועה חל עליו, ויהי' זה נפקא מינה. אלא אף גם זאת רחוקה לומר, דבהני תלת
מילי דגבי יו"ט, כפירש"י ותוס' בריש ביצה, נשנו משום זה, ופשיטא [ראוין]
להעמיס כן בדברי רמב"ם, שיאמר חצי שיעור אסור בחמץ מלא ואכל, רק לענין

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ד' קונטרס ד' עמוד י"ב. — תשובה זו הגיעה
לידינו מאת ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. הוד והודר פעלו וצדקתו
עומרת לעד.

(2) המכתב הנזכר פה, נדפס בכרם שלמה שנה ד' קונט' י"א עמוד י"ד. (ובטעות
נדפס שם, י"ב סיון תקפ"א, וצ"ל תקצ"א). ובעיקר דין העברה בנהר בספינה בשבת
לצורך מנין, כבר וואריכו האחרונים למענינם, וע"ע בשו"ת נודע ביהודה מהר"ת חאו"ח
סי' מ"ט.

(3) כנראה שקאי על הקושיא הידועה, על הא דנחלקו בית שמאי ובית הלל בריש
מס' ביצה אי חמץ בכזית או בככותבת, דלכאורה מאי נפקא מינה, הלא קי"ל רחצי
שיעור אסור מן התורה, וא"כ לכ"ע אסור אף בפחות מככותבת, ואי לענין מלקות, הרי
אין לוקין על כל יראה. (ועיין בזה בכר"ש קונטרס פ"ו עמוד י"ד).

נפקותא כזו, גם א"כ למה אמר דוקא בחמץ, גם בערלה כתיב לא יאכל, ובשור הנסקל, וכמה טרח לרחוק בפשט גמ' דפרק כל שעה.

גם הלום ראיתי שסברה חלוטה בעיני מעכ"ת הרב נ"י, דהיכא דאסור בהנאה, גם לר"ל חצי שיעור אסור, דהרי נהנה, וכהירושלמי שהביא בעל פרי מגדים בספר הכללים שלו. הנה על כרחך התוס' פסחים דף כ"ד וכל סייעתם לבר מהרמב"ם דסברי לוקין על הנאה, א"כ אתמהא, יהי' לוקין על אכילת חצי שיעור באיסורי הנאה, והוא היפך האמת בכל הש"ס ופוסקים. אלא ודאי דרק היכא דאיכא שיעור אכילה, אז אסרה התורה הנאה בל"ת, וכי ליכא שיעור, אינו אסור אלא מטעם רחוי לאצטרופי. – וחזי לאיצטרופי היינו כמו שכתבו כל המפרשים, משום דיוכל להשלים עור לאכול עד כשיעור, אבל מי יאמר דבר זה משום שיקיאו ויחזור ויאכלנו, ולתלות בהך דר' יוחנן דאין ענינו לכאן, ומה לנו ליעול בפרצה דחוקה במקום שכבר עמדו גדולים לתרץ בטוב טעם ודעת, יעיין בשו"ת נודע ביהודה ובאור חדש שהאריכו בהך דינא דרמב"ם שרשו כי' רבים.

בין כך ובין כך חראי נפשי לראות כי יושב באוהל תורה, ובה יהנה תמיד, ויאבה ה' צלוח דרכו בקודש, כאות נפשו ונפש המתאוה לשמוע מגדולתו.

הק' זאבל איגד החפץ"ק הנ"ל ואנפי'

והנה בהא דכתב הרמב"ם בחמץ חצי שיעור אסור מלא יאכל, עלה ברעתי ליישב דשפיר איצטריך, דהנה מדיש הוי קשיא לן הא דקיימא לן כר"א בתערובת חמץ, וילפינן לקמן דף מ"ג מרדכיב כל מחמצת לא תאכלו, ועיין בתוס' דף מ"ה דהיינו בחמץ היתר מצטרף לאיסור מיתורא דכל, וקשה דהא ביומא (ע"ר ע"א) ילפינן מכל חלב לרבות חצי שיעור, והשתא מנ"ל דכל גבי חמץ לרבות היתר מצטרף לאיסור, וכל גבי חלב לחצי שיעור, אימא איפכא, כל גבי חמץ, דכתיב ברישא, מסתבר לוקמי לחצי שיעור, וכל גבי חלב דילמא להיתר מצטרף לאיסור. לכך צריכין לדברי רמב"ם, דבחמץ ממילא ידעינן דחצי שיעור אסור מלא יאכל, וע"כ כל להיתר מצטרף לאיסור ללקות, כך י"ל ברעת הרמב"ם. אך למה שכתב בעל המאור ברף מ"ג, דלייק מלשון מחמצת, יש ליישב קשייתנו, אלא דבתוס' ומהרש"א לא משמע הכי, ודי לקוצר היריעה, ואפיסת קוצר הזמן. – ובעיקר דרשא דכל לחצי שיעור, יעיין בשו"ת הרשב"א מגיד דרשות.

(4) עיין בזה בכר"ש קונטרס ק"ס עמוד י"ז י"ח, שהובא שם חבל נביאים שכתבו

בענין מכירת חמץ

מהגאון מוה"ר יואב אבד"ק צעהלים וסאנשוב זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. פלפול בענין מכירת חמץ בזמן איסורו בהנאה.

(א) בענין למכור לכתחילה אסורי הנאה. דעת הרמב"ם פ"ח מהלכות מאכלות אסורות דין ט"ז שהוא אסור מדאורייתא, וכן דעת התוס' בנדרים דף מ"ז ד"ה אמרי, וכן מבואר לקמן דעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן, אבל דעת הרא"ש שם דאין אסור אלא מדרבנן. ומה שהקשה עליו המל"מ כריש פ"ה מאישות מה יענה להוכחת התוס' מראיצטריך קרא למשרי מכירה בנבלה, ועור רא"כ מצינו רמים לחמץ ושור הנסקל כמו שכ' הר"ן בנדרים שם ובע"ז ריש פרק השוכר גבי יאות הן עבדיו, יש לישב דמקרא רנבלה לא מוכח, למאי דקיי"ל כר' יהודה ראיצטריך לי' לרבנים ככתבן, כמבואר ברמב"ם פ"י מע"ז דין ד', ובהרא"ש פרק גיד הנשה דהלכה כר' יהודה, וכן צ"ל בר"ן הנ"ל דמביא רא"י ממשנה ולא מקרא, והתוס' הנ"ל ע"כ רמסתבר להו דגם לר' יהודה מרכתב רחמנא דברים ככתבן בנבלה ולא באסורי הנאה, מכלל דבאסורי הנאה המכירה אסור, והרא"י משור הנסקל יש לרחות, די"ל דהא דאיתא במשנה קדושין דף נ"ו ע"ב המקדש בשור הנסקל אינה מקודשת, היינו כמו שכתבו התוס' בקדושין הטעם בערלה דהיא סברה דמותר בהנאה, והרא"י מחמץ יש לרחות ג"כ להנ"ל, דהא דתנן בפסחים (דף ל"ב) כל דפטור מתשלומין משום דאסור בהנאה, היינו כר"מ דלא איצטריך לי' לדברים ככתבן, או יש לרחות דעכ"פ מדרבנן אסור למכור אסורי הנאה.

(ב) ולענין אם עבר ומכר אם המכירה חל. הנה הר"ן בע"ז ריש פרק השוכר הביא בשם הירושלמי אהא דתנן במשנה בקדושין (נ"ו ע"ב) מכר איסורי הנאה וקידש בדמיהן מקודשת, א"ר זעירא בשאין דמיהן, אר"ח זאת אומרת מקדשה בגזל, ומפדש הר"ן דר' זעירא בא לאפוקי מסברא דרש"י בע"ז דף נ"ד ע"ב דמה לי הן מה לי דמיהן, לזה קאמר ר' זעירא בשאין דמיהן, כלומר שאין זה דמי ערלה, אלא המעות מתנה או גזל, ורק בע"ז חידוש הוא שחידשה תורה דתופס דמיו, ע"ש. ולכאורה הכוונה על פי הא דאיתא בפ"ק דפסחים חמץ מו' שעות ולמעלה אינו ברשותו, פרש"י, דאין שלו, והיינו משום דאסור בהנאה כפרש"י בב"ק דף כ"ט, וכיון שאין ברשותו לענין שאין יכול לבטלו, ה"נ דאין המכר חל, דהוי כמוכר דבר שאין שלו. אך קשה על זה מהא דמבואר בע"ז דף ס"ד ע"ב וביו"ד סי' קמ"ז ס"ב רישאל קונה ע"ז, דכיון דמה שיש לו אין שלו ואין יכול למכרו, איך קונה מאחרים, (עיי' באו"ח סי' תק"פ ס"ג, ועיי' במג"א

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"א. – חידו"ת הללו הועתקו מכתי"ק והגיע אלינו מאת ירידנו הרבני החסיד הנכבד המפורסם בנש"ק מו"ה משה טאריס נ"י מקרית יואל במאנרא. טוב עין הוא יבורך.

סי' תרמ"ט סק"כ בדעת המחבר דגם באסורי הנאה קרינן בהו לכם, וכן כתב הרשב"א בחרושו לסוכה דף ל"ה ע"א). וזה יש ליישב דשאני ע"ז דגלי קרא דתופס דמיו, ע"כ דגוה"כ הוא בע"ז ואין למירין ממנו כמבואר בהר"ן הנ"ל, או דהוא רק חומרא ררבנן, רכה"ג כתב הש"ך בריש סי' קמ"ו.

אך קשה ממה שכתב הרמב"ם פ"א מחמץ רין ג', הקונה חמץ בפסח. ואין לומר דשאני חמץ שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו לענין בל יראה, דמנ"ל הא להרמב"ם, דילמא חירוש הוא שחידשה תורה בחמץ שלו שיהי' נשאר כשלו לעבור עליו, ומנ"ל דיכול לקנות חמץ מאחרים. ועוד קשה, ר' אלעזר דאמר סתמא דחמץ אינו ברשותו, הא לא מבעי' למ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה ועפרן מותר, משכחת לי' דעפרן שוה פרוטה, ואפי' למ"ד דהשבתתו בכל דבר, משכחת נמי דשוה פרוטה לענין שלא כדרך הנאתו, כמו שכתבו תוס' בע"ז ריש פרק השוכר. (עיי' מל"מ פ"ה מיסורי התורה דר"ל רהוא פלוגתא ראמוראי אם יש איסור תורה בשלא כדרך הנאתו). והנה היכא דשוה פרוטה לעפרו או שלכר"ה, הרי ממון גמור יש לו בו, והגזול ממנו ניתן להוציא בדיינים, ועוד דמדאורייתא אסור לגזול אפי' פחות משוה פרוטה, אלא דלא לקי על חצי שיעור, וגם אין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה, א"כ להרמב"ם וש"ע בחו"מ שכ' אם הב"ד נזקקו לשוה פרוטה, גומרין אף לפחות משוה פרוטה, משכחת דגם פחות מש"פ ניתן להוציא בדיינים, אלמא דממונו הוא, ומתני' דפסחים דף ל"א ע"ב מדייק פטור מתשלומין ומרמי עצים, משום ראסור להסקה, אבל מ"מ מחייב בדמי עפרו, וצ"ל רר' אלעזר לא קאמר דלא מהני ביטול אלא לענין דמ"מ עובר בב", כיון דכפי מה שהוא בעין אינו ברשותו אלא לשרפו ולענין שלכר"ה, וכן אם הפקיר או מכר או נתן החמץ במתנה בזמן איסורו בהנאה, אף דההפקר או המכר או המתנה חלין, מ"מ עובר עליו בב".

ומעתה רברי הר"ן הנ"ל צריכין ביאור, למה אין זה רמיהן, ולהרא"ש סוף פרק האיש מקדש ניהא, דגורס בירושלמי א"ר זעירא שאין תופסין רמיהן, ועוד קשה על הר"ן, קושיית המל"מ ריש פ"ה מאישות, מנ"ל לר"ח להוכיח מקדשין בגזל, דאין לומר דמתני' רסתמא קתני, מיירי בכל ענין ואפי' בלא הכיר בו הלוקח, רזה אינו, רהא ע"כ לא מיירי בלוקח נכרי דלא הוי לא מתנה ולא גזל, ואין לומר דר"ח ס"ל דבהכיר בו הוי מעות פקדון כדקיי"ל בהכיר בו שאין שלו ואינה מקדושת, דא"כ מאי מקשה הר"ן על רש"י שכ' מה לי הן מה לי רמיהן, הא בלא הכיר בו רהוי מקח טעות י"ל דגם רש"י מודה דלא אמרינן מה לי הן מה לי רמיהן, אלא הוי גזל בעלמא או מלוה, כמ"ש הרא"ש סוף פרק האיש מקדש, הן אמת רהמל"מ כתב דלפמ"ש הרשב"א בשם הרמב"ן והר"ן בחולין דף ר' בפשט הירושלמי בשאין רמיהן, וז"ל, ואין ביריהם אלא כגזל מכיון שלא הי' לו רשות למכרו, עכ"ל, דא"כ גם בלוקח נכרי י"ל רהוי כגזל, אך הא גופא קשיא טעמא מאי, גם צריך להבין רברי תוס' בנדרים דף מ"ז ע"א ר"ה אמר, שכתבו רפשיטא רמה"ת אסור למכור איסורי הנאה, ופשיטא לי' נמי

רדמיו מותרין דהא אסורי הנאה אין תופסין דמיהן, וכן פסק הרמב"ם פ"ח מהל' מאכלות אסורות דין ט"ז, רקשה על התוס' ורמב"ם, דכיון דהתורה אסרה למכור כדי שלא יהנה מדמיו, ומדאורייתא לא שייך לחלק בין לכתחילה לדיעבד, וגם הראי' שכתב מהא דאסורי הנאה אין תופסין דמיהן, לכאורה תמוה, דהא י"ל דהיינו רק דמותרין לאחרים, אבל להמוכר עצמו אסורין, כדמחלק רש"י בע"ז דף נ"ד דהמוכר עצמו סוף סוף הנאה מטא לי', אבל לאחרים לא שייך סברא זו כמבואר ברש"י שם, וכן מוכח בסברא, דבשלמא המוכר גופא הנאה מטא לי', דמעיקרא הוי בידיו דבר שאין שוה כלום ולקח תמורתו דבר השוה לכל נפש, משא"כ אחרים שאין הרבר שלהם, מה הנאה מגיע להם מאותו דבר.

ונ"ל דהתוס' והרמב"ן והרשב"א והר"ן כולוהו ס"ל כהרמב"ם הנ"ל דמה"ת אסור למכור אסורי הנאה, א"כ הרין נותן דאין המכר חל, מדרבא דאמר בתמורה כל מה דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, כמבואר בסמ"ע ושו"ך סי' ר"ח, רלא נחלקו הפוסקים אלא בנשבע שלא למכור רהוא ברה את האיסור, והיינו שכתבו הרמב"ן והרשב"א והר"ן בפשט הירושלמי, דהממון הוי כגזל מכיון שלא ה' רשות למוכרו, כלומר כיון דאמר רחמנא לא תמכור אי עביר לא מהני והמכר בטל.

ואתי שפיר נמי רברי תוס', כיון דמדאורייתא אסור למכור איסורי הנאה, אדרבא היא הנותנת דהרמים מותרין, דאין המכר חל, ואין זה דמי איסורי הנאה כהירושלמי הנ"ל, אלא דאם ה' הרין בכל אסורי הנאה דתופסין דמיהן, ה' אפשר לומר דהמכר חל, רהוי מצינן למימר דמהיכא תיתי לומר שחידוש הוא שחירשה תורה בנזירת הכתוב בלא טעם, ראע"פ שאין המכר חל אפ"ה תופס דמיו, כה"נ כתב המל"מ פ"ז מע"ז דין ט', רי"ל רע"ז אין תופס דמיו בלוקח ישראל ולא הכיר בו, כיון דהמכר בטל, אלא ה' צריך לדחוק דהמכר קיים עכ"פ לר' יהודה דאיצטריך לי' לדברים ככתבן כמ"ש לעיל, או רה' צריך לדחוק דהתורה דאסרה המכירה, לאו היינו גוף המכירה אלא דמי המכירה, לזה כתבו תוס' דבאמת איסורי הנאה אין תופסין דמיהן, א"כ למה נדחק בחנם, אלא טפי נאמר רבכל איסורי הנאה אין המכר חל, וחידוש הוא שחירשה תורה בע"ז ושביעית, דאף שאין המכר חל, אפ"ה תופסין דמיהן, והו"ל ב' כתובים ואין למדין מנייהו, כמו שכתב הר"ן בע"ז ריש פרק השוכר דחידוש הוא שחירשה תורה בע"ז אע"פ שאין לו דמים אפ"ה תופס דמיו, כלומר אע"פ שאין המכר חל, א"כ אין לו דמים, כמו שכתב הר"ן בפשט הירושלמי בשאין דמיהן.

אך צ"ע בתוס' שם דף ס"ב ע"ב ר"ה יאות, והר"ן שם, שכ' דאחר שקנה הנכרי הע"ז מישראל במשיכה דהמים מותרין, דהא להנ"ל אין המקח חל כלל, ועיין ביו"ד ריש סי' קל"ב וס"ק קמ"ד, ובשלמא התוס' מצי סברי דאף דבשאר איסורי הנאה דאין תופסין דמיהן אין המכר חל, מ"מ בע"ז כיון דגלי קרא דתופס דמיו, ע"כ דגזוה"כ הוא בע"ז שיהי' המקח חל, אבל מהר"ן הנ"ל מבואר דגם בע"ז אין המכר חל, א"כ דברי הר"ן סותרין זא"ז, ונראה לישב דעת הר"ן,

דבע"ז דגלי רחמנא דאף שאין המכר חל תופס דמיו, היינו דגוה"כ הוא שיהי' דינו כאילו הי' המכר חל, משא"כ בנידון התוס' דף ס"ב הנ"ל, דאף אם הי' המכר חל אין תופס דמיו. העולה, דרעת הרמב"ם והתוס' והרמב"ן והרשב"א והר"ן, רבאיסורי הנאה שאין תופסין דמיהן, אין המכר חל.

אך במוכר חמץ בפסח, באנו לדברי האחרונים בחו"מ סי' ר"ח, דלהסמ"ע וש"ך שם סק"ב המכר בטל, אבל להט"ז שם המכר קיים, כיון שרק זמן הפסח גורם האיסור. אמנם סברא של הט"ז רחוקה היא, וראייתו מסופה סי' קצ"ה ורל"ה יש לדחות, דבררבנן לא קאמר רבא כרלקמן, ואין להביא רא' מאו"ח סי' שי"ח ס"ב דבשוחט בשבת לא אמרינן כל מירי כו', רי"ל דשם לא שייך לומר אי עביר לא מהני, רהא שור שחוט לפניך, ושחיטה א"צ כוונה².

ג) ולענין דמי המכירה. הנה רעת הרמב"ם פ"ח מהל' מאכלות אסורות דין ט"ז ותוס' נדרים דף מ"ז ע"א ד"ה אמר, והרשב"א בשם הרמב"ן בחולין דף ד' והר"ן בע"ז דיש פרק השוכר, שדמיו מותרין גם להמוכר, ודעת רש"י ע"ז דף נ"ד דאסור להמוכר גופא, וכתב הרשב"א שם ררש"י ר"ל מדרבנן, וכן נראה דעת הרא"ש גופא, ובהג"א בשם מהרי"ח בע"ז דף נ"ד ע"ב מבואר, דגם לאחרים אסור מדרבנן, ואם לקח בדמיו פירא או כלי, לרש"י אסור ולהרא"ש שרי, ע"ש ברמזים, אמנם בדרבנן להקל, שומעין לרבים המקילין אפי' להמוכר גופא.

ד) ולענין אם מכר חמץ בשעה ששית. י"ל רלב"ע ראדרבא כיון שאין אסור בהנאה אלא מדרבנן, הרמים אסורי להמוכר, מטעמא ררש"י בע"ז דף נ"ד דמה לי הן מה לי דמיהן, דלפי מה שכתבו הראשונים לא נחלקו על רש"י אלא משום ראין המכר חל מדרבא, משא"כ בדרבנן ליתא לדרבא, כדמוכח מהש"ך סי' ר"ח רלא מחלק חלוקו של הט"ז, א"כ קשה מסופה סי' קצ"ה ורל"ה, אלא ודאי כמ"ש. וכן נ"ל להוכיח מהרא"ש דקשה עליו קושית הב"ש סי' ק"ח סקנ"ח, דהרא"ש סוף פרק האיש מקדש כתב דבהכיר בו הלוקח שהוא עולה הוי מעות מתנה, דקשה מירי דהוי אהכיר בו שאין שלו דקיי"ל דמעות פקדון, ולהנ"ל י"ל דהרא"ש לשיטתו בנדרים דף מ"ז ע"א, דמפרש רלא קמבעי' לי' אלא אם גם מדרבנן מותר להחליף איסורי הנאה, אבל מראורייתא וראי שרי להחליף, ומסקינן דלכתחילה אסור להחליף, וכיון דאין האיסור אלא מדרבנן ליתא לדרבא. ואין להקשות הא אמר ר"י בכתובות דף פ"א ע"ב כיון דאמר רבנן לא לזבין אי זבין זבינא לא הוי זבינא, שאני התם דלאו משום איסור מכירה נגע ב', אלא תקנת חכמים הוא, ואם אמרת שהמקח קיים מה הועילו חכמים בתקנתן, משא"כ באיסורי הנאה, למה להם לתקן שיהי' המקח בטל כיון דמדין איסור אתינן עלה, הא אשכחן כמה פעמים שלא גזרו איסור אלא בלכתחילה, ולא

(2) כן תירץ גם בשו"ת בית אפרים חיו"ר סי' ל"ט, ועיין בזה בשו"ת צלעות הבית (בסוף ספר בית מאיר על אבהע"ז) בסי' ר'.

שייך לומר מה הועילו חכמים בתקנתן, כיון דעכ"פ לכתחילה אסור. עוד יש לחלק, דבאיסורי הנאה לא שייך לומר מה הועילו כו', רממ"נ, אם דמיו אסורין בדיעבד, הרי הועילו בתקנתן כמו בכל אסורי דרבנן, ואם דמיו מותרין, לא יועילו גם אם יתקנו שהמכר יהי' בטל. ולפ"ז מיושב קושית הב"ש, דשאני הכיר בה שאין שלו, דמעיקרא לא נחתו לשם מכר, דידוע דאין המכר חל, ו"ל דהוא רק לשם פקדון, משא"כ באיסורי הנאה, דהמכר חל ואין הלוקח יכול לחזור בו, ע"כ הלוקח שקנה דבר האסור בהנאה, גמר ויהיב לשם מתנה.

בסוגיא דחדש

מהגאון בעל הרי בשמים אבר"ק סטרי זצ"ל⁽¹⁾

התוס' בקידושין ל"ח. הביאו דברי הירושלמי שמקשה למה לא אכלו מצה מחדש יבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש, ומתדן דאין עשה קודם הדיבור דוחה ל"ת דלאחר הדיבור. וראיתי בספר אור חדש שהקשה שהרי היו יכולין לצאת ידי חובת מצה על ידי כריכת מצה ומרור ביחד, דלהילל המצוה לכתחלה כן היא, ולרבנן עכ"פ בדיעבד יצא, ולא אמרינן דאתי מרור ומבטל למצוה, משום דאין מצות מבטלות זו את זו, אבל איסור חדש שבמצה, הא המרור מבטל לי'.

ונלפע"ד ליישב, דהנה בתוס' זכחים ע"ח. ד"ה אלא, הקשו היכי אמרינן דמרור מבטל להמצה, הא קיי"ל העושה עיסה מן חיטין ומן אורז אם יש בו טעם דגן אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, ותיירצו דכשאוכל כזית מצה עם מרור כי מבטל לי' מרור ליכא טעם כזית מצה, אבל אם אוכל הרבה שרי, וכן כתבו שם ע"מ. ד"ה אמרו. וא"כ בשלמא לענין מצות אכילת מצה, כי מבטל לי' המרור, דליכא טעם כזית מצה, אינו יוצא ידי חובתו, אבל לענין איסור דחדש, הא גם כי מבטל לי' מרור ומעמידו על פחות מכזית, הא גם חצי שיעור אסור מה"ת. אמנם עדיין יש להקשות, דהרי הירושלמי גם בקשייתו ע"כ לא היה חושש לחצי שיעור, כיון דאמרינן בתמורה ט"ז. דבימי אבלו של משה נשתכחו שלשת אלפים הלכות, ומבואר ביומא פ"ו. ששכחו ג"כ השיעורין, א"כ לא היו יודעין אם השיעור כזית או ככותבות, ואיכא בכל ענין חשש חצי שיעור שלא במקום מצוה, כקושית הגאון ר' יונתן ז"ל המפורסמת.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ר' עמוד ט'. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י מעתיק אחד, והגיעו אלינו מאוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הבדכות בכל טוב סלה.
דאוי לציון כי בספרו שו"ת הרי בשמים כרך ג' בסופו (בעמוד ש"מ) גרפס פלפול ארוך בסוגיא דחדש, ושם נדפסו תחילת הדברים כמו שנדפס כאן, ואח"כ כנראה דילנו המדפיסים עפ"י טעות מה שנדפס כאן, ולא שמו לב כי אין קשר להדברים. ויש להוסיף את הנאמר כאן, שם קודם ד"ה והנה בהא, יעו"ש.

ותירץ בשו"ת ספר יהושע חאו"ח סי' י"ז, רחצי שיעור כיון דאינו אסור מן התורה, אלא משום חזי לאצטרופי כשיאכל עוד חצי זית, זהו שייך רק כשאוכל מרצונו, אבל במצוה, בוראי אמרינן שלא יאכל עוד יותר מהמצוה ע"ש, וא"כ לא הועיל הירושלמי בתירוץו, ראין עשה רקודם הריבור רוחה ל"ת דלאחר הריבור, כיון דאכתי היו יכולין לצאת ע"י כריכה, ולא יהי' כזית איסור דחדש, דהמרור מבטל לי' להאיסור ומעמירו על פחות מכזית, ורחצי שיעור במקום מצוה מותר מן התורה.

אמנם באמת יש לומר בקושית הגאון ר' יונתן, מהא דנשתכחו השיעורין, ואיכא חשש איסור רחצי שיעור שלא במקום מצוה, עפ"מ ש"ב בחי' פני יהושע ביצה ז', דהא רחצי שיעור אסור, משום דנהי דהנאת מעיו ליכא, הנאת גרונו מיהא איכא גם בחצי שיעור, ע"ש. א"כ לפי"ז בבליעה בלא לעיסה דליכא הנאת גרון, ליכא איסורא בחצי שיעור, א"כ שפיר מקשה הירושלמי, כיון דקיי"ל בלע מצה יצא, והיו יכולין לצאת ע"י בליעה בלא לעיסה מטעם עשה רוחה ל"ת, ואי דנשתכחו השיעורין ואיכא חשש איסור חצי שיעור שלא במקום מצוה, זה אינו, דבבליעה הא ליכא איסורא רחצי שיעור, וע"ז משני דאין עשה דקודם הריבור רוחה ל"ת דלאחר הריבור, ואי דאכתי היו יכולין לצאת ידי חובת מצה ע"י כריכה, ובליעה, וכיון דמרור מבטל לאיסור דחדש לא יהי' דק חצי שיעור, ובחצי שיעור ע"י בליעה ליכא איסור, זה אינו, דהא דמרור מבטל למצה הוא רק בלעיסה, אבל לא בבליעה בלא לעיסה, ראלת"ה היאך פסקינן רבלע מצה ומרור כאחד, ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא, כמ"ש הרמב"ם פ"ז מחמץ ומצה, הרי כיון דעל המרור ליכא שם מצוה, דבלע מרור לא יצא, א"כ אתי מרור דדרשות ומבטל למצה דמצוה, ונימא דגם ידי מצה לא יצא, וכמו שכתבו בתוס' פסחים קט"ו: ר"ה אלא מברך, דכשאכל מקודם מצה בלא מרור, כשכורכן אח"כ, אתי מצה דדרשות ומבטל למרור דמצוה, א"כ הוא הדין להיפך, כשאינו יוצא ידי מרור, אתי מרור דדרשות ומבטל לי' למצה דמצוה, ומבואר הכי בפירש"י בזבחים ע"ה. לענין איסורין מבטלין זה את זה, דהוא רק ע"י לעיסה, שע"י הלעיסה נבללים זה בזה, אבל לא בבליעה בלא לעיסה.

ואם כן שפיר מיושב קושית האור חרש הנ"ל, דלא היו יכולין לצאת ע"י כריכת מצה ומרור, דאי בלעיסה ובליעה, הא אפילו אי מבטל לי' מרור למצה, עדיין איכא איסור דחצי שיעור, דבלעיסה איכא הנאת גרון, ואם בבליעה בלא לעיסה, הא אין מרור מבטל למצה כלל.

באופן אחר י"ל בישוב קושית הגאון ר' יונתן הנ"ל, דהנה לכאורה צריך להבין קושית הירושלמי, היאך נימא עשה רוחה לא תעשה, הרי מבואר בירושלמי שם, הובא בתוס' ראש השנה י"ג. ד"ה דאקריבו, שהיו להם חמיסין מה שתגרי נכרים היו מוכרים להם, א"כ אפשר לקיים מ"ע דאכילת מצה בשל נכרים, דליכא בי' איסור חדש, והיכא דאפשר לקיים שניהם עשה רוחה לא תעשה.

ואפשר לומר דהנה באמת הקשה א"ז המקור חיים בס' תנ"ג, על דברי הפרי חדש שפוסק דאין יוצאין ידי חובת מצה כשלא הי' משומר משעת קצירתה,

א"כ היאך היו ישראל יכולין לצאת ידי חובת מצה בהחיתין שבאו להם מתגרי נכרים, הא לא הי' משומר משעת קצירה. אמנם י"ל דהנה בפרי מגדים או"ח סי' ת"ס, כתב דהשימור מחימוץ הוא מן התורה, שלא יראה סימני חימוץ כקרני חנבים או הכספת פנים לכל מר כראית לי', אבל אם אין נראין סימני חימוץ, רק שלא הי' משומר לשם מצה, לא הוי רק דרבנן, ובשם הפרי חרש כתב שהוא מן התורה, ומפלפל בזה גם בשו"ת נודע ביהודה תנינא האו"ח סי' ע"ט ע"ש.

ואפשר לומר דהך מילתא תליא בפלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש בפסחים ל"ד. לענין היסח הרעת, דר"ל ס"ל התם היסח הרעת פסול הגוף הוי, ופירש"י משום רכתיב נבי תרומה את משמרת תרומותי, עבד לה שימור ולא תסיח רעתך, ס"ל לר"ל פסול הגוף הוי, להכי אפילו אם יבא אליהו ויאמר שלא נטמאה כל אותן הימים שהסיח רעתו ממנה אין שומעין לו, וי"ל לדירי' הוא הרין במצה, רכתיב ושמרתם את המצות, אפילו ליכא חשש חימוץ, שלא נראה בה סימני חימוץ, רהוי כמי שבא אליהו ואמר שלא נתחמץ, אפילו הכי פסול מן התורה, כיון שלא הי' שימור לשם מצה. אבל לר' יוחנן ראמר התם היסח הרעת פסול טומאה הוי, הוא הרין ושמרתם את המצות רקאמר רחמנא, הוא מחשש חימוץ, וכשלא נראו סימני חימוץ, רק שלא הי' שימור לשם מצה, אינו פסול מן התורה.

ולפי"ז י"ל דפירכת הירושלמי יבא עשה וירחה לא תעשה, הוא לריש לקיש, דלדירי' השימור לשם מצה הוא מן התורה, אף שלא נראו סימני חימוץ, ואי אפשר לקיים בחיתין של תגרי נכרים, אחרי שלא נשמדו משעת קצירה, והשימור לשם מצה מעכב מן התורה, וכיון דקושית הירושלמי הוא דק לר"ל, ואיהו הא ס"ל חצי שיעור דק מדרבנן אסור, וכיון דנשתכחו השיעורין, הא לא הוי דק ספק, רשמא יאכלו יותר משיעור המצוה, הא ספיקא דאורייתא לקולא. (ולפימ"ש בספר אשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש ז"ל באו"ח סי' תקס"ו, דלר' יוחנן ראמר חצי שיעור אסור מן התורה, הוא רק מספק ע"ש, בפשיטות נוחא גם לר' יוחנן, כיון דנשתכחו השיעורין הוי לי' רק ספק, והא דחצי שיעור אסור מן התורה גם הוי רק ספק, א"כ הוי לי' ספק ספיקא).

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין טחינת חטים לחג הפסח

מהגאון מוה"ר מלכיאל צבי טענענבוים אבר"ק לאמזא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' ו' אדר תרל"ו באדקי.

כבוד ארמ"ו ידי"נ ולבבי הרב הגאון הגדול המפורסם חו"ב סוע"ה
תפארת ישראל מופה"ר חסיד ועניו ע"ה כקש"ת מו"ה רפאל יו"ט
ליסמאן נ"י היילפערין האבד"ק ביאלאסטאק שליט"א⁽²⁾, ולתוה"ק
וכב"ב וכאש"ל.

אחרי הודיעי את אדוני כי ב"ה החו"ש עמדי, אחלה פניו להודיעני דעתו
הק' ברבר הכיסים של ריחיים הנעשים ממשי, אשר נשתמשו בהם כל השנה,
אשר נשאלתי על זה עתה, אם יש מקום להתירם לפסח, ועד עתה היו קונים
כיס חדש בכל שנה, רק עתה נתהוו כיסים גדולים הנקראים צילענדרער, והם
טובים יותר לטחינה, אך הם יקרים. והנה אף כי החשש בהם רחוק, כי אף אם
נאמר שירד בהם קמח מתבואה חמוצה, כגון לתותה, מי ימר שנשאר בכיס,
כי כבר נכנס בו מה שיכול ליכנס משאינה חמוצה, וכן להיפוך, כשמנקים אותה,
מה שלא יצא עכשיו שוב לא יצא גם בטחינה, וכעין שכתבו התוס' בחולין ח',
אך י"ל כמ"ש התוס' שם לבסוף, וגם כי ע"י נרנדר הריחיים יוצא יותר.

אך בלא זה, הא ששים בווראי יש בקמח פסח, וכאן אין כוונתו לבטל,
רק לטחנן. וגם דקודם פסח הוי היתר, וכמו שהתירו בטחינת חטים מצומחים,
שכבר הקילו האחרונים בזה. ואף שהנודע ביהודה כתב בס' כ"ו, דאם מערב
לכתחילה אסור, אף שאין כוונתו לבטל, כבר הוכיחו האחרונים דלא כוותיה,
וכן ביו"ד סי' קל"ז, ובט"ז שם סק"ד, והכא לקנות כיס חדש הוי טפי טורח
מלעשות נקב חדש. ע"ש. וגם דהכא הוי ספק איסור, שמא לא נשאר כאן קמח
חמץ, וגם שמא לא יתערב עם הקמח פסח, וקיל טפי מחטים מתולעים ביו"ד
סי' פ"ר, ובשו"ת רעק"א סי' ע"א הקיל בזה ביותר. ואף שנראה שהקמח אשר
שם, מתחמם מנרנדר הריחיים, מ"מ כיון שלא בלל מים עליו, לא נתחמץ.

(1) הוא בנו של הרבני מו"ה יונה הלוי טענענבוים. בשנת תרכ"ה בערך נתקבל
לאבד"ק באדקי, ובשנת תר"מ בערך נתקבל לאבד"ק לאמזא. נרפס ממנו שו"ת דברי
מלכיאל (חמשה חלקים). נלב"ע ביום ה' לחודש ניסן שנת עת"ר לפ"ק. — שאלה זו,
והתשובה הבאה אחריו, הגיעו אלינו מגנזי ירדנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל
כהנא נ"י. יברכהו ד' בעוז ותעצומות.

(2) נולד בעיר ראזשנאי בשנת תקע"ו לפ"ק לאביו הנ"ד ישראל היילפרין אבר"ק
מינסק זצ"ל. שימש ברבנות בעיירות קרעווע, קיידאן, טשעכנאווע, מעזריטש, ולבסוף
בק"ק ביאלאסטאק. נרפס ממנו ספר שו"ת עונג יום טוב. נלב"ע ו' ימים לחודש שבט
שנת תרל"ט לפ"ק.

וגם כי הלא המחבר מתיר לכתחילה לסמוך על ניקוי הנפה ושפשוף במים בס' תנ"א, רק הרמ"א החמיר שם מצד המנהג בנפה וכיס של ריחיים, א"כ יש מקום לומר שזה היה רק מקורם, שהיו כיסים שלהם של צמר שקשה לנקותם ביותר, וגם נדבק בהם הרבה, וכעין שהוכיח המגן אברהם סוף סי' תמ"ב, מהא רע"ז ע"ה ע"ב, אבל עכשיו בשל משי, יש לומר שלפי שהם חלקים אין נדבק כל כך. וגם י"ל שניקל יותר לנקותם שפיר שרי, אך לפי שיצא מפי הרמ"א להחמיר, והכי נהוג עלמא, וכן החמירו במפה ושקים ואינך, אך שיש ג"כ הנהגה סברות שהזכרנו, וקצת אחרונים החמירו ביותר, שאם אין לו נפה שמוטב שלא ירקד הקמח. וגם יש מקום לומר דבמשי כיון שהוא דבר דק ויקר ערך, יחוסו לנקותו היטב שלא ינקבוהו ולא יצלח למלאכה, והרי זה דומה למילוי גחלים דחיים דילמא פקעי, והניקוי בהם חובה, וכמבואר בס' פ"ד גבי חטים מתולעים. ועכ"פ לא יהא אלא כדברים שנהגו בהם איסור משום סייג, ולזאת יראתי להתיר עתה כיסים הנ"ל עד יבוא דבר קדשו, וגם כי איני חושב זה להכרח גדול, לפי ידיעתי איך שהיה עד כה, וחפצתי להאריך יותר, אך באשר כי עתה נשאלתי על זה, ובקשו להשיב להם מהר, כי כבר קרבה העת להכשיר הרחיים, ולזאת כתבתי בחפזי, ואחלה פני כבוד גאונו לשרוח להשיב לי בלי איחור כלל דעתו הק' בזה, כי לא אשיב להם כזה עד בוא דבריו הק'. וגם אם יסכים להתירו, איך יהי' הניקוי, אם רק לשפשף בידים, או במים, כבר כתב המגן אברהם סוף סי' תמ"ב שבמים נדבק יותר יעו"ש, ובחמין ואפר חבוטה נראה שאי אפשר כלל בדבר דק כזה.

ובחפזי אקצר, ואבטח באהבת כבוד גאונו אלי, ובענותו הרבה, כי יסלח לי על המריחי אותו, וימלא בקשתי להשיבני בלי איחור דעתו הק' בזה, וד' ימלא משאלותיו לטובה, ויאריך ימיו ושנותיו, ויגוב בשיבה טובה על התוה"ע, כנפשו ונפש קשורה באהבתו, ודוש"ת תמיד.

מלכיאל צבי הלוי מבאדקי

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חירו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר יו"ט ליפמאן היילפרין אבר"ק ביאליסטאק זצ"ל
בעמח"ס עונג יום טוב

ב"ה.

שלום רב לידיד נפשי ה"ה הרב המאוה"ג החריף ובקי בח"ת, יר"א
אוצרו הטוב, מוהר"ר מלכיאל צבי נ"י, ולביתו ולכל אשר לו שו"ר.

מכתבו קבלתי בדבר הכיס של רחיים, אשר קשה מאוד לקנות כיס חדש
על פסח. הנה בשעת הדחק בודאי המיקל לא הפסיד, כי אולי המהר"ל והרמ"א
שהחמירו בימיהם היו מוזהרים חיסים למצות גם בפסח, ובה החמירו שאם חמץ
במשהו, ומוזכר כמה פעמים ברבריהם שהיו אופים בפסח, ואפשר שהיו טוחנים
ג"כ בפסח, אבל קודם הפסח מתבטל הכל, ומכל שכן אם יעשו טחינה מקודם
מחיסים שאינם לתותים, ולא ישתמשו אותם לפסח, דמה שיטחנו אח"כ, יש
לאמר דמה שהי' אפשר לצאת כבר יצא.

ועוד יכול להיות, שבימיהם לא הי' הפסד גדול לקנות חרשים, משא"כ
בזמנינו שעולה לסך רב, ומצינו (פסחים ל' ע"א) שאמר (רב) [שמואל] להווא
דמזבני כנדי אשוו זביניכי ואי לא דרשינא לכו כרבי שמעון, ומפרש שם משום
דאתרי' דרב הוא לא דרש כרבי שמעון עי"ש, הרי שאף שנהגו כרב, מ"מ אם
הי' מוכרים ביוקר הי' מתיר להם הישינים.

ואעפ"י שהפרי חדש כתב לחלק, דהתם לא שייך דברים המותרים ואחרים
נהגו בהן איסור, משום דהי' עפ"י הוראות חכם, ולהכי בחכם האחר שחולק
על הוראת החכם הראשון אין בזה משום דברים המותרים וכו', מ"מ הכא נ"ל
דבלאו הכי לא שייך משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, דבלאו
הכי אנו באין כאן לגדון ביטול, דמעולם לא ראינו חיסין במדינתנו אשר לא
יהי' בה חיסין מחומצין מעט מזער, וע"כ ההכרח לסמוך על דין ביטול בס',
וא"כ מה הידור יש בזה מה שנעשה בכיס חדש, מה לי חד משהו מה לי תרי
משהו.

קצרו של דבר, אם לפי ראות עיני כת"ר הוא דחק והפסד גדול, יכול
כבודו להתיר את הכיס ישן, רק שיחביטו אותו היטב היטב, והקמח מהטחינה
הראשונה לא ישתמשו לפסח.

ומטרתו ההכרח לקצר, הנני ידירו הרוש"ת באהבה רבה, וחפץ הצלחתו

כה"י.

(מקום החתימה)

עוד בענין הנ"ל

מהגאון בעל עונג יום טוב זצ"ל^(*)

ב"ה.

אורך ימים ושנות חיים לידירי הרב וכו'.

אחר"ש הטוב וכו'. מכתבו קבלתי, ואשר נמצא מערערים על כבודו שהתיר לטחון ברחיים שלא תקנו בו בייטיל חדש, רק הישן הנקרא צילענדער שנתחדש בימים ובשנים הללו, וטוחנים בו כל השנה, והתיר ע"י נקיון ושפשוף היטב היטב עם בארשט המתוקן ומוכן לזה, ולהתיר התפירות. – ודאי כדן הורה, ואין בזה בית מיחוש כלל, והמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין, כי גם המחמיר כנפה, היינו להשתמש בה בפסח, ולא קודם פסח. רברי ידירו הרו"ש בלב ונ"ח.

רסאל יו"ט ליפמן היילפרין מביאליסטאק

יום ב' כ' אדר תרל"ד לפ"ק.

מכתב מהגאון מזה"ר חנוך הענוך מפפערשי זצ"ל^(*)

ב"ה. זרעו לכם לצדקה, וקצרו לפי חסד.

שלומים רבים, כטל וכרביבים, לידירים וחביבים, הנחמדים והנאהבים, הפרנסים ומנהיגים טובים, הראשים וקצינים וגוברים, ובראשם הרבנים נאונים ואלופים, כולם כאחד טובים, יתברכו מהשוכן כרובים, כל א' לפי מעלתו ומדרגתו, יהי' ה' בעזרתו.

הנה לא אוכל אוסף מלהתאפק מלהגיד רברי יושר, ורברי קשוח וכושר, על האי גברא הבא בגבולכם, הנעלה כמר נתן נטע ב"ר אברהם מכולני מקום הסמוך לכאן, אשר עד עתה יגע וטרח ביגיע כפו ובוזיעת אפו להביא טרף לביתו אפילו במלאכה כבירה רק שלא יצטרך לבריות, רק עתה שהגיע לצרת הבת, ובא עמה בקשרי התנאים כידוע לי בודאי, ובא לפרק בתולה נשאת, והנושה בא לקחת, ולרש אין כי אם כבשה אחת, ובהרי כבשי דרחמנא למה לי, ככן

(*) הועתק מכת"י מעתיק, המונח באוסף שווארדאן בירושלים.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ו עמוד ח'. – מכתב הנוכחי קבלנו מאת ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נריב ושוע מו"ה שאול הוטטערער נ"י. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

מוכרח להסיר המסוה של בושה מעל פניו, וצריך לכתת את רגליו לילך מעיר לעיר ולשום לדרך פעמיו מה שלא ניסה באלה להיות מן המהדרין, תמידיו כהלכתו וכסדרו, ככן באתי במליצתי ישרה, בשפה ברורה, בעדו בכל מקום שיעלה ויבא ויגיע, לרחם עליו ולקבלו בסבר פנים יפות, וליתן לו מנה יפה, בעין טובה, וברוח נדיבה, כי מצינו כמה שקדו חז"ל שלא לבייש את בת ישראל. על כן כל מי שמסייע להכנסת כלה, אין שיעור למתן שכרו למעלה, וכל המוסיף ליתן, מוסיפין לו מן השמים, חן וחסד וברכה ואריכות חיים, עד שיכלו שפתותיו מלומר דים, ובגלל הדבר הזה יזכה לראות בנין ירושלים. כ"ד המדבר בצדקה ורב להושיע.

הטרוד חנוך הענוך

בלא"א מ"ו הרב המפורסם החסיד

מוהר"ר יהודא ליב זצלה"ה מפפערשי

היום יום ג' י' אייר ל"ה למב"י תע"ט לפ"ק.

מכתב מהגה"צ מוה"ר אברהם שלום הלברשטאם אבד"ק סטראפקוב זצ"ל¹⁾

ב"ה.

מחמת ששמעתי שיש איזה אינשי דלא מעלי שעושים ומשתדלים במעשים בענין בחירת ראש הקאנצלי, אשר עי"ז יש לחוש שיהרסו ח"ו כל בנין החבורא הקדושה הארטהאראקסים, וכאשר ירוע שאצל האסיפה שהיתה פה, העיזו פיו ראש המרבנים ושפך בוז וקלון בשער בת רבים נגד כל הארטהאדקסיע, ושלא עשו מאומה לטובה מיום הוסדה עד היום. — על כן אבקש מאת כל אחד ואחד מהיראים והשלימים, מי שיראת ה' נוגע בלבו, שישמעו ויאוינו רק לקול הרב הגאון מפרעשבורג שליט"א²⁾, והרב הגאון מקאשוי שליט"א³⁾, וכאשר יסכימו הם, כן יקום, וכן יעשו כל הרבנים הגאונים והצדיקים זי"ע. ובזכות זה יושעו בתשועת עולמים עבנצא"ם.

פה קאשוי אור ליום ב' וישב כ' כסלו תרצ"ג לפ"ק.

הק' אברהם שלום הלברשטאם

בלאמו"ר הרה"ק משינאווע זצוקל"ה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ט"ו. — העתק ממכתב הלז הגיע אלינו מעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר מאיר גרינבורג אבד"ק קעזמארק ז"ל. תנצב"ה.

(2) הוא הרב הגאון מוה"ר עקיבא סופר ז"ל.

(3) הוא הרב הגאון מוה"ר שאול בראך ז"ל.

בענין יום אחרון של פסח

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין ז"ל⁽¹⁾

אבד"ק דווינסק

אור ליום ר' מצוחה"מ [מוצאי חג המצות] תרצ"ג, דווינסק.

לירידי ה' ר' דוד שי, שלום וברכה.

קבלתי מכתבו, ואף שמבואר בירושלמי פ"ב רמועד קמן [סוף הלכה ג'] הובא במדרכי שם, דקובלין לרשות להפטר מבולי, וזה הנהגה שהי' אז על ידי עבדי דריש גלותא דלא מעלי, ביצה דף י"ד ע"ב, וגיטין דף ס"ח ע"ב, ופסחים דף מ' ע"ב, וגיטין דף ל"א ע"ב, שבת דף נ"ח ע"א, ועיין יומא דף ע"ח, וסוכה דף ל"א, וכמה מקומות בזה, אך מ"מ בענינים האלו צריך לעשות כמבואר ביומא דף ל"ט, וקידושין דף נ"ג, הצנועין מושכין יריהם כו'.

ובשכר ג' ראשון דפסחים דף ה' ע"א, עמלק וכפירה בהשגחה, כמו שכתב הרב המגיד ז"ל בהל' גניבה [סוף פרק ז'], וכמו שכתב הרמב"ם בחלק א' מספר המורה כי יר כו', ואף דע"י קריעת ים סוף דאו הכל הנהגת הש"י ואין צריך כלל להטבע, וזהו ולא קרב זה אל זה (שמות י"ד), סנהדרין דף ל"ט. והרמב"ם ז"ל בהל' מעשר שני פ"א ה"ד פסק דוידוי מעשר נוהג גם שלא בפני הבית, והשיג עליו הראב"ד דהרי כתיב לפני כו', וזהו רק בפני הבית, אך הרמב"ן ז"ל גרס במשנה דזהו ביום אחרון של פסח הווידוי, ואז הוה רק ע"י השגחתו יתברך, וזהו בכל השנה, דק רזה נצחיות כל מה דכתוב בתורה. אך מה נעשה ועבר בים צדה (זכרי' י'). כמבואר בירושלמי סוכה פ"ה, ורש"י סנהדרין, וזהו מה דנאמר בתורה נבי משה רבינו, והנה נער בוכה, ויש מאן דאמר בסוטה דף י"ב דהי' ביום אחרון של פסח, ז' של פסח, וזהו שבכה, שאז ... עבר בים, כי עמלק הי' גם שם, וכמבואר במכילתא כי הוא הגיד לפדעה כי ברח העם, ומבואר במכילתא כי המלחמה עד דורו של משיח במהרה יתגלה לנו אי"ה, וכל שנה ושנה נעשה בז' של פסח קריעת ים סוף, ולהפך ועבר בים מלחמה גדולה ועצומה עד מאור, ואי"ה במהרה יתגלה משיח צדקנו, והמלחמה תשבות, וכמו השבתת שאור, ואקצר.

כ"ד ירדו עות,

יוסף ראזין

(1) הועתק מכת"י והגיע אלינו מאוצרו הטוב של ירדינו הרכני הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי למוכה.

בענין שליח של אדם כמותו בקרבן פסח

מהרב הגאון מוה"ר שלמה זלמן עהרנרייך הי"ד אבד"ק שאמלוי⁽¹⁾

נראה לי לפרש דברי הירושלמי בריש פרק ב' קידושין, מנין ששליח של אדם כמותו, א"ר לעזר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, וכי כולן שוחטין אותו, והלא אחד ששוחט ע"י כולם, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו, ויירא אמר דא (פי' הקרבן עדה, כמו והיכן. ובפני משה פי', ומאיזה קרא אנו למדין, יע"ש. ובשיירי קרבן פי', לאיזה צורך אמר וכו', עיי"ש), ויקחו להם איש שה לבית אבות, וכי כולם היו לוקחין וכו', אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו, א"ר יוסי שנייא הוא שאדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו, אין תימר אדם מפריש פסחו של חבירו שלא מדעתו לית יכול, דא"ר זעירא בשם ר' לעזר אדם שוחט פסח של חבירו שלא מדעתו, אבל אינו מפריש שלא מדעתו, עכ"ל עיי"ש. והנה תמוה מאוד, דהלא ר' לעזר יליף מושחטו אותו ששלוחו של אדם כמותו, והוא בעצמו אמר דשוחט אדם פסחו של חבירו שלא מדעתו, ואיך יסתור את עצמו, ולכל הפירושים שפירשו הקרבן עדה והפני משה יקשה מאוד קושיא זו, ועמד בזה בעטרת חכמים בחידושי קידושין, עיי"ש נפלאות. וגם המשיך לשון הירושלמי אינו מוכן כלל.

ונלע"ד דהנה בעטרת חכמים שם כתב, דאפילו אי נימא דשחיטת קרבן לא בעי שליחות דאין צריך בעלים כלל, ומהאי טעמא שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו, דלא בעי בעלים כלל, אעפ"י כן ילפינן שפיר ששליח של אדם כמותו מושחטו אותו, כיון דכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, הרי שקרא הקרא מעשה השחיטה על שם כל הקהל, אף דבאמת לא שחטו אלא אחד, נשמע דמה שעשה השליח נקרא על שם בעלים, רשלוחו כמותו לכל דבר. וכן מוכח לשון הר"ן לאלפסי, שכתב בזה"ל, תני ריב"ק אומר מנין ששלוחו של אדם כמותו, והלא אינו שוחט אלא אחד, ונפקא לן מדכתיב תזבח, שלא יהי' שנים שוחטין זבח אחד, ואפילו הכי אמר רחמנא ושחטו, דמשמע שכולם שוחטין, עכ"ל.

ולפי זה, ההוכחה מושחטו דשלוחו של אדם כמותו בעלמא, לאו לענין שחיטה בעינן, רלענין שחיטה לא צריך קרא רשלוחו של אדם כמותו, דהא שחיטה לא בעי בעלים כלל, רשוחט פסחו של חבירו אפילו שלא מדעתו, אלא וודאי דקראה התורה ושחטו אותו כל עדת ישראל, להורות דבעלמא, דהיינו בתרומה ובשאר דברים, ג"כ אמרינן שלוחו של אדם כמותו.

(1) כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס מ"ז עמוד כ"ד. – ר"ז הועתק מעצם כתי"ק שהגיע אלינו מאת חתן נכדו ירדנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יצחק ישראל ציטראנענבוים נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

ומעתה אומר, דהא בשחיטת פסח איכא שני קראי שנשמע מהם דשלוחו של אדם כמותו, קרא קרא דושחטו, ואידך קרא ויקחו להם איש לענין הפרשת פסח, וי"ל דצריכי תרי קראי, וחדא מאידך לא ילפינן, אי הוי אמרינן דשחיטת הפסח בעי בעלים, ואי אפשר רק מצר שליחות, וגילתה תורה בקרא דושחטו דמהני שליח, לא הוי ידעינן עריין דבהפרשת הפסח מהני שליח, דהרי המהרי"ט בסי' קכ"ג כתב, דמי שעשה שליח שיקריש בשבילו לא עשה כלום, דהוי מילי, ומילי לא מימסרי לשליח, ותרומה שאני דמחשבת תרומה חשובה מעשה, דכתיב ונחשב לכם תרומתכם ע"ש, ואם כי קמו עליו גדולי האחרונים ורצו לסתור דבריו ז"ל, ועיין בשו"ת קול אריה למו"ז ז"ל בסי' כ"ג שהאריך בזה, עכ"פ צריך לכתוב קרא דלענין הפרשת הפסח מהני שליח, דסד"א דלא מהני שליח רק במעשה, דהיינו לענין שחיטה, אבל בהפרשה דהוא בדיבור להקדישו לפסח לא מהני שליח, קמ"ל רמהני. ואי הוי כתיב בהפרשת הפסח, לא הוי ידעינן מיניה דלענין שחיטת הפסח מהני שליחות, דהוי אמינא דרק לענין הפרשה מהני שליח, דעדיין הוא ביד הבעלים, דיכול לשאול עליו, וכיון שעדיין ביד הבעלים הוא לשנותו מהקדשו מלהיות קרבן פסח, ע"כ מסתבר שיכול לעשות שליח, דעריין אף לאחר [מינוי] השליחות, הדבר תלוי ביד הבעלים לענין שאלה, (וכן מצאתי סברא כזו בקהלת יעקב באות זכיה, שכתב ריש לפרוך מה לקידושין שכן יכול המגרש לגרשה בעל כרחה, עיי"ש). וגם בלא"ה י"ל דרבר דאיתא בשאלה הוא קיל, ולא ילפינן מרבר שהוא קיל, והאדרכת בזה בחידושי, וא"כ צריך קרא דושחטו לשלוחו של אדם כמותו, דלא הוי ילפינן לשחיטה מהפרשה. ומעתה כך יליף ר' לעזר דשלוחו של אדם כמותו מושחטו, דבאמת שחיטת קרשים אין צריך בעלים וממילא לא בעינן שליחות, כרמפרש ד' יוסי לקמן, ועכ"ז מרכתב ושחטו אותו כל קהל וגו', אשמעינן התורה דשלוחו של אדם כמותו, ולמה צריך קרא זה, הא לענין שחיטה לא בעי שליחות, ואין לומר דצריך קרא לענין הפרשת פסח, ראם אינו ענין לשחיטה תנאו לענין הפרשה, הא בהפרשה איכא קרא מיוחד ויקחו להם איש, דמיניה מוכח דבהפרשה מהני שליח, אלא וודאי דהתורה כתבה ושחטו כל עדת ישראל להורות דבתרומה ובשאר דברים מהני שליח.

וזה שאמר ר' לעזר מנין ששלוחו של אדם כמותו בעלמא, דכתיב ושחטו אותו וכו', וירא אמר דא, פי' לאיזה צורך אשמעינן הקרא דשלוחו של אדם כמותו, הא לענין שחיטה לא בעי שליחות, ואי לענין הפרשה, הא כתיב ויקחו להם איש, דמיניה מוכח לענין הפרשה ששלוחו של אדם כמותו, (ואף דלא אמר על זה והא כתיב ויקחו שיהי' בדרך קושיא, דרכו של הירושלמי הכי הוא, כעין מה שאמר הירושלמי בדיש מס' עירובין, דפריך אי מאולם גמר ד' יהודא דיו ארבעים, תני ר"ח אפי' מ' ונ', והוי כאלו אמר והא תני ר"ח, וה"ה כאן). אלא וודאי דקרא ושחטו אשמעינן רבעלמא ג"כ שלוחו של אדם כמותו. והשתא מפרש ד' יוסי, דכוונת ד' לעזר הוא, משום דשנייא הוא, פי' דשחיטה לא בעי שליחות, דשוחט אדם פסחו של חבירו שלא מדעתו, וא"ש כל דברי הירושלמי למעיין היטב.

בדין נתחמץ על ידי שמרים

מהרב הגאון מוה"ר חיים פריעד ז"ל אבר"ק סענפעטער⁽¹⁾

ב"ה. סט"פ, מוצאי חג פסח, תר"ם.

שלום וכ"ט לכבוד אדמו"ר הרב הגאון חר"ק ובקי צדיק ונשגב
חסיד ועניו בוצינא קדישא חסידא ופרישא כקש"ת מו"ה יואל צבי
נ"י שליט"א אבר"ק חוסט תע"א⁽²⁾ ולביתו עבג"צ אמן.

אחד"ש כבוד הר"ג נ"י, מרחוק אשתחזה לפניו, ולבקש תחנה אולי אמצא
כופר וחנינה, להצטרף ולהתנצל מדוע אחרו פעמי מרכבותי לבוא לקבל את פני
כבודו הרמה כמשפט, אבל זה לא יחשב לי לחטאת, כי המרחק הרב יפריד
בינותינו, ולא יכולתי לקיים והיו עיניך וכו', להנות מאור תורתו הזורח ומופיע
לכל הבאים להסתופף בצל קדשו, בטח גם כבוד הר"ג נ"י לא יאשימני על זה,
כי קשות העתים וצוק הזמנים לא ירשוני לזה, ומה מצעדי נכר כוננו. אכן
בושתי וגם נכלמתי להרים פני לכבוד הר"ג נ"י, וחטאתי נגדי תמיד בהביטי
לאחורי ימים וחדשים, וכמעט עברה שנה תמימה אשר לא באתי במגלת ספר
לפניו, ובלעדי ספק יפלא זאת בעיניו, אחרי כי יודע אשר מלאכת הכתיבה אינה
קשה לפני.

יאמין לי כבודו הרמה כי לא מרוח עצלות ותרדמה החרשתי משוב עד
עתה, רק טרדות רבות יקיפוני מכל עבר ופנה, וחייב אדם לדרך וכו', כי סבלנו
בעוה"ר יסורים ממחלת מו"ה הגה"צ שי"י⁽³⁾ בעת בדיאותו בעוה"י, הוא חלוש
המוג מאור, ורוב ימי החורף ה' מוטל על ערש דוי, ותודות לא"ל ברחמיו וחסדיו
אשר עזרוהו עד כה, כן יעזרוהו ה' ברחמיו, לחזקוהו ולאמצוהו לאוי"ט אכ"ד. —
וסהרי במרומים כי גם בעת קבעתי לי בחזק יד לכתוב לכבוד מעלתו הרמה,

(1) נולד בשנת תרט"ו לפ"ק. למד בעיר מאר בישיבתו של הגאון בעל קול ארי' זצ"ל.
כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר יצחק גליק זצ"ל אבר"ק סענפעטער.
בשנת תרמ"ח לפ"ק נבחר למלאות מקום חותנו כאבר"ק סענפעטער. נלב"ע חמשה ימים
לחורש תמוז שנת תרפ"ג לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו מגנזי ידידנו הרבני הגנ"ד
הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יצו ד' אתו את הכרכה.

(2) הוא בנו של הרבני מו"ה שמעון ראטה מקומאנרע. ה' תלמיד מובהק של הגאון
מוה"ר מאיר א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון
מוה"ר יעקב גיטליב אבר"ק חוסט זצ"ל. נסע לעתים תכופות להסתופף בצל כ"ק מרן
הגה"ק מצאנז זי"ע. ראשית נשיאותו היתה כאבר"ק פילדעש, ואח"כ נתמנה לאבר"ק
אויפאל, ובשנת תרמ"ב נתקבל לאבר"ק ברעזנא, ואח"כ בשנת תרמ"ד נתיישב על
כסא הרבנות בק"ק חוסט. נרפס ממנו ספר שו"ת בית היוצר, דרשות בית היוצר, וספר
יוצר אור (על תוכנה). נשמתו עלתה לגנזי מרומים ביום י"א לחורש כסלו שנת תרנ"ג
לפ"ק.

(3) הוא הגאון מוה"ר יצחק גליק זצ"ל אבר"ק סענפעטער. כתבנו אודותיו בכר"ש
קונטרס ק"ס עמוד י"ז.

ואמרתי להציע דעתי ומחשבתי לפניו, ואשאלה נא מאתו מענה לשון, כאשר ישאלון בדבר ה', ונא יתקני בעצה טובה מלפניו, ואשיחה וירוח לי.

הן עברו זה שנים אחדים אשר הביאני ה' עד הלום, ע"י זכאי כמותו ירבו בישראל, לשבת בבית מו"ח הגנ"י באוהל תורה, כי זה כל חפצי ורצוני והוא חיינו וכו', וב"ה שמשתי בהודאת או"ה ובלמוד, ולמדתי להבין ולהודות, והאמת אני כי תמיד היתה במחשבתי לקיים מאמר חכו"ל גדול הנהגה מיניע כפו וכו', וציפיתי לישועת ה', וכמה פעמים נסיתי לבקש מקום פרנסה לחבר את האהל להיות אחד, לקיים טוב תורה וכו', ולא עלתה לי עד עתה, אבל אני הנבד רואה בעני עמי, פקחתי עיני ואראה את כל הנעשה והנשמע מגזירת הרעות ר"ל, אשר קיימו וקבלו עליהם במדינתנו, ומעשה שטן הצליח בעוה"ד ובטל תשב"ר, ונתן עיניו גם בראשי העם, הן המה המנהיגים והרבנים הי"ו כידוע, ומי לא יראה כי עת צרה היא ליעקב, וחלילה אם ישימו הרבנים הצדיקים יד לפה, ולא יצאו שארית הפליטה ללחום מלחמת ה' צבאות, מי יודע איככה יהי' הדור האחרון הבא לפנינו, אם בעוה"ר קהלות רבות ילחצו מטעם המושל לבקש בערם רב ומנהיג מאטריקען המוכשר ע"פ ד' ידיעות הטומאה.

על כן אמרתי אם מה' יצא הדבר, לקבל עלי העבודה והמשרה, ואם ידעתי מך ערכי, כי לא הנעתי אף לקרסולי קרסולי רבנים צדיקים יראים אמתיים, הן בתורה הן ביראה, בכל זאת אקוה כי לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך (כפי' השבו"י). ואך רק לזאת אתיצב על משמרתי, לבל יהי' מקום מנוח לסטרא אחרא, הלא המה רע"בנים משחיתים ומחבלים כרם ה' צבאות, הלא די לי בזה בעוה"י, זה הוא דעתי בעת הזאת.

על כן הנני לשחר את פני כבוד הד"ג נ"י, אחרי כי אפשר לי לנסוע ולקבל את פניו המהורים, נזכרתי מה שהרצה לפנינו בעת זכינו לצקת מים על ידי, סיפר לנו מעשה כאשר בקש הורמנא מאת רבו הגאון מהר"ם א"ש וצוק"ל, נא ימחול אלף פעמים על כת"ה, כי דעתי נוטה על פי המבואר ביו"ד סי' רמ"ב, לבקש ממנו רשות והתרת הוראה, והנני עומד על המשמרת לקראת תשובתו הרממה. ואולי יוכל כבוד הד"ג נ"י לעשות אתי אות לטובה, אם ידע איזה מקום תורה ויראה למנוחתי, על טובתו ורוב צדקתו וענותנותו אשען, כי ישיבני דבר במהרה.

והנני חותם בברכה שלמה מאת מו"ח הגנ"י ירידו הנאמן, אחרי כי הוא גם עתה חלוש מאוד, קשה עליו לכתוב בעצמו, ומלאכתו נעשית על ידי, על כן דברי לעו, כי רבו סדרותי מאוד, מכתבים רבים הנשארים לנו לכתוב מן המועד העבר עלינו לטובה.

בכל זאת לא אוכל להתאפק מהציע לפניו דבר אחד, מה שנלע"ד ליישב קושיית השואל בתשובת נודע ביהודה מהדו"ת סי' ס"ט, על השמטת הרמב"ם ז"ל דין נתחמץ מחמת דבר אחד המוזכר בגמ', יעו"ש. והנה התוס' פסחים כ"ח כתבו בשם הריב"א, דנתחמץ מחמת דבר אחד לאו היינו שאור, דע"י שאור

מחמץ שפי, כדמוכח ממנחות נ"ב, אלא כגון שנתחמץ ע"י שמרי יין שמייבשין התמרים בתנור, כאשר עושין בארץ אשכנז, ולא דמי לעיסה שנילושה ביון, דלית ביה כרת אלא לאו, ע"כ דבריהם. ויעויין בפני יהושע בסוגיא דמי פירות, על התוס' פסחים ל"ה ד"ה מי פירות, שכתב שם, וצ"ע שלא נמצא זה בשום פוסק דשמרי יין מחמיצין, ולא הוי בכלל מי פירות, עיי"ש.

והנה מצאתי בהגהת אשרי, ומביאו החק יעקב כס' תס"ב, עיין שם שתמה עליו, והעלה דגם השמרים יש להם דין מי פירות, ודק ע"י מים מחמיץ. ולכאורה תימה גדולה על הגאון חק יעקב, איך יפרנס שיטת הריב"א הנ"ל, אם גם נאמר דע"י מים מחמיץ, מ"מ התוס' לשיטתם בסוגיא דמי פירות סוברים דמי פירות עם מים הוי רק חמץ נוקשה, ואפילו למ"ד דהוי בלאו, מודה דאינו בכרת, כמבואר בפסחים מ"ב בסוגיא דנוקשה יעו"ש, ואיך קאמר שם דנתחמץ מחמת דבר אחר חייב כרת, מקרא דכי כל אוכל מחמצת.

וצריך לומר לענ"ד, דהריב"א סובר כשיטת הרמב"ם, שסתם בפ"ה מהל' חמץ ומצה דמי פירות עם מים מחמיצין, ומשמע דכרת נמי מחייב, וכן כתב הפר"ח בפשיטות ברעת הרמב"ם, וכן ביארנו בעז"י דעת רוב ראשונים, וזאת התוס' והרא"ש וז"ל סוברים דהוי רק חמץ נוקשה, ומעתה מה יבצר לנו אם נאמר דגם הריב"א סובר כדעת הרמב"ם, וידוע דאין להקשות מבעלי תוס' זה על זה, ובאמת לשיטת התוס' והרא"ש, דמי פירות עם מים הוי רק חמץ נוקשה, צ"ל דמחמצת ע"י דבר אחר היינו שאור, וכמו שכתב הנודע ביהודה שם, (ובעז"ה) תירצתי קושית התוס' באופן אחר, גם קושית הבעל המאור בסוגיא דנוקשה, ואכמ"ל, אבל ברעת הרמב"ם י"ל גם כן דסובר כפי' הריב"א, ואפילו הכי לא צריך לו להשימעני דין דנתחמץ ע"י שמרים, דכבר השמיעני זאת, דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור, ואתי שפיר.

כל זה כתבתי בנחיצה דבה, ואת כבוד הר"ג נ"י הסליחה, ואצא בשלום. עברו הרודש בשלומי ושלום ביתי לאוי"ט וכל הנלוים אליו, המשתחוה לפניו אפים ארצה, והמייחל לתשובתו הרמתה במהרה.

חיים פריעד

וגא יזכיר בתפלתו המהורה את מו"ח הגנ"י יצחק בן בריינרל לרפואה שלמה בתוך שח"י אכ"ר.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין המשהה חמץ על מנת לבערו ובענין חצי שיעור בחמץ

בן ציון הכהן

אבד"ק סענפטער

מח"ס שערי ציון, ואבני ציון ג"ח

ברוקלין, ניו יארק

(תשובה לחכם אחד)

קבלתי הערותיו הנחמדים על מה שנדפס בספרי אבני ציון ח"ג (סי' כ"ג) ליישב קושית השאגת ארי' (סי' פ"א), על דברי הר"י בתוס' פסחים (דף כ"ט ע"ב) סוד"ה רב אשי וכו', שהוכיח מגמ' שם שהמשהה חמץ בפסח ודעתו לבערו אינו עובר באותה שהייה, דאל"כ אמאי מעל לריה"ג, הא מיד כשיפרה אותו הוא שלו ועובר בכל יראה, ומעמא משום דכל יראה ניתק לעשה וכו' ע"ש, והקשה השאג"א, דהא בכל להנל"ע רק ממלקות פטור, אבל איסורא דאורייתא איכא. וכתבנו ליישב עפ"י ד שו"ת הר הכרמל (סי' י"ז) ומהר"ם שיק (סי' ר"ו) ועוד, בטעמא דמשהה על מנת לבערו אינו עובר הוא משום דכתותי מיכתת שיעורי', אך מלשון הגמ' לקמן (דף צ"ה ע"א) ותוס' שם לא משמע כן, וכתבנו לפי"ד הטו"ז אה"ע (סי' קכ"ד) וביאור הגר"א שם, דברבר דלא בעי שיעור לא שייך כתמ"ש, ולפימ"ש בדעת או"ח (סי' תמ"ב ס"ז) בטעמא דבכל יראה ח"ש מותר מה"ת, משום דב"י הוי להנל"ע ואין לוקין עליו אף ע"י מעשה, ובלאו שאין לוקין ח"ש מותר מה"ת, לפי"ד הרוקח הובא בעצי אלמונים (סי' קנ"ח), ושפיר כתב הר"י דכיון דב"י הוי להנל"ע, א"כ ח"ש בכל יראה מותר מה"ת ושייך כתמ"ש, ע"כ מותר להשהות ע"מ לבערו, עכת"ד שם.

וע"ז הקשה מעכ"ת, רבשו"ת נוב"י מהר"ת או"ח (סי' צ"א) בתשו' בן המחבר ד"ה ואני וכו', הביא מאבני הנאון ז"ל בצל"ח פסחים (דף כ"ט ע"ב) ד"ה וזה וכו', שהוכיח מדברי הר"י, רבב"י ח"ש אסור מה"ת, דאל"כ לא מקשין תוס' מידי דהא שיעור מעילה הוא בשוה פרוטה, [ועי' פסחים (דף ל"ג ריש ע"א) דלדבי שיעור מעילה הוא בכזית, אך לא קיי"ל כן, עי' מתני' ב"מ (דף נ"ה ע"ב) ורמב"ם (פ"א ממעילה ה"א), ואף דרעת שו"ת חת"ס או"ח (סי' ק"פ ד"ה ואפי') דבקדשי מזבח סני בכזית בלא פרוטה, ומשכחת לה קרוה"ג בלחמי תורה, אך הכא מיירי בקדושת דמים דמהני פדיון, ועי' תוס' לעיל (דף כ"ט ע"א) ד"ה אין פודין וכו'], ושיעור כל יראה הוא בכזית, וא"כ מצינו שפיר דחזי למפרקי' כנון בשוה פרוטה שהוא פחות מכזית דאינו עובר בב"י כיון שהוא פחות מכזית, א"כ לא הקשו התוס' מידי, אלא ע"כ צ"ל דח"ש אסור מה"ת בכל יראה לשי' הר"י, וא"כ לכאורה א"א לתרץ קושית השאג"א כמו שכתבנו, דרעת הר"י ע"כ הוא דח"ש אסור מה"ת בב"י, ע"כ קושית כ"ת. וכזה הקשה ג"כ על דברינו להלן שם, שכתבנו רכל לאו כולל יותר מעשה לאיסורא בח"ש, ע"כ אסור בכל להנל"ע לעבור על הלאו ע"מ לקיים

העשה, משא"כ בבל יראה רח"ש מותר מה"ת מכמה טעמים שכתבו האחרונים, ע"כ בב"י מותר להר"י אף לכתחילה ע"מ לקיים העשה, ולפי הנ"ל הא להר"י ח"ש אסור מה"ת, עכ"ד.

(א) הנה אף דקושיה הצל"ח שם היא עצומה, וכע"ז הקשה בשאגת ארי' (סי' פ"א) ע"ש, מ"מ אי אפשר להוכיח מחמת קושיא זו דשיטת הר"י הוא בווראי רח"ש אסור מה"ת אף בדבר שאין איסור אכילה כגון בל יראה, [נלא כדברי שו"ת חכם צבי (סי' פ"ו) הובא במל"מ (פי"ח משבת ה"א) וכן הוא שיטת רדב"ז החדשות (סי' קל"ה) דבבל יראה ח"ש מותר מה"ת], דשערי תירוצים לא ננעלו ויש לתרץ קושיה הצל"ח באופנים אחרים כמו שאבאר אי"ה לקמן, ועי' בפרי חרש או"ח (סי' תמ"ב סק"ו) ד"ה ודע וכו', הביא שיטת הר"י בתוס' פסחים (דף מ"ה ע"א) ד"ה כאן וכו', בבצק שבסידקי עדיבה דפחות מכזית חמץ שלא במקום לישה אינו חייב לבקר כלל ע"ש, הרי דלהר"י ח"ש מותר בבל יראה, ועי' במג"א (סי' תמ"ב סק"י) פלוגתא בזה, ועי' צל"ח ברכות (דף מ"א ע"א) ד"ה שנאמר ארץ וכו', הביא ראי' מרב"י התוס' שבוועות (דף ט"ז ע"ב) ד"ה מנה"מ וכו', דלא אמרינן ח"ש אסור מה"ת באיסור שאינו מירי דאכילה ע"ש, ועי' יד מלאכי כללי התוס' (אות כ') דסתם תוס' הוא דברי הר"י או ר"ת.

ומצאתי אח"כ בדגול מרבבה או"ח (סי' תמ"ב) על דברי המג"א שם (ס"ק י') שהקשה קושיא זו על דברי הר"י בתוס' פסחים (דף כ"ט ע"ב) הנ"ל, דאיך הוכיח דמשהה חמץ כדי לבקרו אינו עובר, הרי מעילה בשוה פרוטה ובל יראה בכזית, ודלמא מיירי דלית ביה כזית ואית ביה שוה פרוטה, אלא ודאי דגם לענין בל יראה ח"ש אסור מה"ת, וכדבריו בצל"ח הנ"ל. ושם אח"כ כתב וז"ל, ועי' בתוס' שבוועות (דף ט"ז ע"ב) ד"ה מה"מ, דמשמע דלא אמרינן כמה שאינו איסור אכילה ח"ש אסור מן התורה, ורוצה לחלק בין ב"י לשאר איסורין, אך מסיים שם, והיותר נלע"ד בדבר שאינו איסור אכילה ח"ש אינו אסור מן התורה אבל אסור מדרבנן, וא"כ דברי התוס' שבוועות (דף ט"ז) עולים כהוגן, וגם דברי התוס' פסחים (דף כ"ט ע"ב) צדקו, דגם מה שאסור מדרבנן שוב אין בו מעילה, שהרי התוס' כתבו שם ע"א ד"ה אין פודין וכו', דהך דאין פודין הוא דק מדרבנן ואיהו לא מעל, עכ"ל הרגול מרבבה. ובנו"ב מהד"ת יו"ד (סי' י"א) בהג"ה מבנו הביא דברי הרגמ"ר אלו ע"ש, ועי' שו"ת ברית יעקב או"ח (סי' ב') ד"ה גם וכו', הרי דהנוב"י ז"ל בדגול מרבבה חזר בו ממה שכתב בצל"ח פסחים (דף כ"ט), ובראשית דבריו ברגמ"ר שם דלהר"י ח"ש אסור מה"ת בב"י, ומסיק דאסור דק מדרבנן להר"י, ומ"מ אין מועילין בו מחמת דאסור עכ"פ מדרבנן.

והנה זה ברור, דאף דלהרגול מרבבה ח"ש בבל יראה אסור עכ"פ מדרבנן, [נלא כשיטת הפר"ח או"ח (סי' תמ"ב סק"י) הנ"ל ועוד גדולי אחרונים ראף איסור דרבנן ליכא בח"ש בבל יראה], היינו משום דגזרינן שמא יטעה בין כזית לפחות מכזית, וא"כ כל זה בח"ש בכמות, דיש למעות בין ח"ש לשיעור שלם, אבל באופן דשייך כתותי מיכתת שיעורי' ונחשב לח"ש באיכות [וכל כמה דיתוסף עליו הוי

כחצי שיעור משום כתמ"ש, א"כ בכה"ג אי אפשר לטעות בין ח"ש לשיעור שלם, כודאי בכה"ג ליכא איסור ח"ש כלל אף מדרבנן, וא"כ א"ש דברינו בדברי הר"י ז"ל, דמשהה ע"מ לבערו אינו עובר משום דהוי להנל"ע ואין בו מלקות וח"ש מותר מה"ת ואמרינן כתמ"ש, ואינו עובר כלל אף איסור דרבנן בדעתו לבערו, משום דכתמ"ש ודו"ק, וגם התירוץ האחרון שכתבנו שם א"ש, דאף דח"ש אסור מדרבנן, מ"מ לא חשיב מחמת זה לאו הכולל יותר מעשה כמובן, וזה ברור ונכון בעזה"ת.

(ב) והנה כ"ת הביא קושיית השעה"מ (פ"א מחו"מ ה"ז) להלרב"ח (סי' י"ז) דבחמץ שהי' לו שעה"כ לא מוכח מחלב דחצי שיעור אסור מה"ת, א"כ לחזקי' דצריך לא יאכל בצירי לאיסה"נ, שוב לא מוכח דח"ש אסור מה"ת בחמץ, וא"כ מאי פריך בפסחים (כ"ג ע"ב) מאי בינייהו בין חזקי' ור' אבהו, נימא איכא בינייהו דלחזקי' מותר בחמץ ח"ש ולר' אבהו אסור, ונלע"ד ליישב, דהנה התוס' יומא (דף ע"ד ע"א) ד"ה כוי וכו' הקשו דל"ל טעמא דחזי לאצטרופי דח"ש אסור מה"ת והא מכל חלב ילפינן לה בברייתא ור' יוחנן ידע מהך ברייתא, וראיתי בגנת ורדים להפרמ"ג (כלל כ"ז) ד"ה עוד וכו' כתב וז"ל, ואם באנו לפרוך פירוכות לחלב ונימא מה לחלב שכן כרת אלא דמשה"ה לא פרכינן, דדרשינן טעמא דקרא"ה דחזי לאצטרופי וה"ה בשאר איסורין עכ"ל, וציין לתוס' הג"ל, וא"כ מיושב קושיית התוס', דבאמת ילפינן מכל לאסור ח"ש, ודרשינן טעמא דקרא משום חזי לאצטרופי, וממילא ילפינן בכל התורה אף באיסור שאין בו כרת, ועי' בר"ן שבועות (דף כ"ב ע"א) סוד"ה אמר רב פפא וכו' כתב כן, ומצאתי כן בדיטב"א יומא (דף ע"ד) כתב וז"ל, ואע"ג דאר' יוחנן מכל חלב נפקא ליה מפרשינן לדירי' „טעמא דקרא" עכ"ל.

והנה זה ברור דכיון דמשום טעמא דחזי לאצטרופי אי אפשר למיפרך מה לחלב שכן בכרת, ה"נ יש למילף לאיסור שהי' לו שעה"כ אף דחלב לא הי' לו שעה"כ, דזיל בתר טעמא כסברת הפרמ"ג בגו"ר הנ"ל, והנה ר' יוחנן לטעמי' בזה דס"ל דרשינן טעמא דקרא, דבברכי יוסף או"ח (סי' תר"ח סק"ו) הביא בשם מהר"י זאבי בדברותיו (פרשת בלק) בהא דאיתא בש"ס ערכין (דף ט"ז ע"ב), עד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה ושמואל אמר עד קללה ור' יוחנן אמר עד נזיפה, וכתב דהך פלוגתא תלי' אי דרשינן טעמא דקרא או לא, דר' יוחנן דס"ל עד נזיפה ס"ל דרשינן טעמא דקרא, דמידי הוא טעמא אלא שישב החוטא וכיון שהוא מוסיף על חטאתו אינו חייב, ורב דס"ל עד הכאה כמאן דלא דריש טעמא דקרא עכ"ה, [והחיד"א ז"ל לא כתב שם הספר, ומצאתי כן בספרו אור לישירים (דף ל"א ע"ב) מדפה"ס], וא"כ ר' יוחנן לטעמי' דס"ל דרשינן טעמא דקרא שפיר קאמר דח"ש אסור מה"ת דחזי לאצטרופי, וועי' מהר"ם ברבי עמ"ס קידושין (דף ס"ח ע"ב) ד"ה בד"א בסופו, הוכיח מיבמות (דף ע"ז סוף ע"ב) דר' יוחנן ס"ל דרשינן טעמא דקרא, וכ"כ באומר השכחה להגאון רי"פ ז"ל במס' כריתות, דר' יוחנן ס"ל דרשינן טעמא דקרא ע"ש.

והנה בירושלמי פסחים (פרק ב' ה"א) קאמר דר' יוחנן ס"ל כחזקי' דרק לא יאכל בצירי משמע איסור הנאה, ופליג אדר' אבהו ע"ש בפנ"מ וקה"ע, ועי' באור

חדש פסחים (דף כ"ד ע"ב) ד"ה איברא וכו', ועי' בספר בני חיי יו"ד (סי' קמ"ה) דחזקי' רבו דר' יוחנן היה ע"ש, ומצינו בכמה דוכתא בש"ס דתלמיד מסתמא כרבו ס"ל, עי' מנחות (דף ע"ב ע"א) א"ר יוחנן ר' אלעזר ב"ר שמעון בשיטת ר"ע רבו של אביו אמר, וע"ע בשבת (דף קכ"ח ע"א) וביצה (דף מ' ע"א) דפריך והא רב הונא תלמיד דרב הוה ורב כר"י ס"ל וכו', ועי' ב"ק (דף קט"ו ע"א) וסנהדרין (דף ו' סוף ע"ב) ותוס' ברכות (דף נ"ד ע"ב) ד"ה פטרתן וכו' וכ"ד, וא"כ כיון דר' יוחנן כחזקי' רבו ס"ל, דרך לא יאכל בצירי משמע איסור הנאה ולא מוכח דח"ש אסור בחמץ, מ"מ הא ר' יוחנן לטעמי' דרדשינן טעמא דקרא, וא"כ אמרינן טעמא דח"ש אסור בחלב משום חזי לאצטרופי, ומסתמא גם חזקי' רבו ס"ל בזה כר' יוחנן דרדשינן טעמא דקרא, שוב שפיר מוכח בחמץ דח"ש אסור מה"ת דילפינן מחלב, וליכא למימר מה לחלב שלא הי' לו שעה"כ, דזיל בתר טעמא דחזי לאצטרופי, כמ"ש הפרמ"ג בגור"ר הנ"ל דמהאי טעמא ילפינן מחלב לכל איסורים שבתורה דח"ש אסור מה"ת ולא אמרינן מה לחלב שכן בכרת, וא"ש לחזקי' ור' יוחנן תלמידו, דאף דלא מוכח מלא יאכל לח"ש, מ"מ ילפינן מחלב כיון דסבירא להו דרשינן טעמא דקרא וח"ש אסור משום חזי לאצטרופי, ה"ג בחמץ אף רהי' לו שעה"כ ח"ש אסור משום חזי לאצטרופי, אבל ר' אבהו, אף שהי' תלמיד ר' יוחנן כמ"ש התוס' פסחים (דף ק' ע"א) ד"ה והאמר וכו' עי' תוס' ב"ב (דף פ"ז ע"א) סוף ד"ה מי כאן וכו', מ"מ הא בפירוש חולק על ר' יוחנן וס"ל לא יאכל אף בלי צירי איסור הנאה במשמע, ור"י הא כחזקי' ס"ל בזה, וא"כ י"ל דגם בזה חולק על ר' יוחנן וס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא ול"א טעמא דחזי לאצטרופי, ולא מוכח מחלב לחמץ דח"ש אסור מה"ת, דמה לחלב שלא הי' לו שעה"כ, וצריך לא יאכל בחמץ לח"ש, ומיושב קושית השעה"מ ודו"ק כי נכון.

(ג) עוד הקשה כ"ת, לפי"מ שכתב הצ"ח פסחים (דף מ"ד) ליישב דברי הרמב"ם (פ"א מחו"מ ה"ז) דח"ש אסור מה"ת בחמץ מלא יאכל בצירי, וקשה קושית מהרלנ"ח (סי' י"ז) ל"ל קרא הא ח"ש אסור מה"ת בכל איסורין, ותידין הצ"ח דח"ש אסור משום חזי לאצטרופי, וא"כ בחמץ דתלוי בזמן, אם אכל בסוף יום השביעי שאין לו פנאי להשלים אין ח"ש אסור, וצריך קרא דלא יאכל דבחמץ אף ככה"ג דל"ש חזי לאצטרופי מ"מ ח"ש אסור מה"ת, ונכ"כ בשו"ת נוב"י מהר"ת או"ח (סי' נ"ג) שו"ת רע"א (סוס"י קנ"ד) קו"א לשאג"א (סי' פ"א) שו"ת מהר"ם שיק או"ח (סי' י"ב) שו"ת שו"מ מהר"ל ח"ג (סי' קכ"ט) שו"ת מנחת עני (סי' ו') ושו"ת דברי מרדכי (סי' י"ח), וא"כ אף בכל יראה דל"ש חזי לאצטרופי מ"מ ח"ש אסור מה"ת דאיתקש לאכילה עי' ביצה (דף ו' ע"ב), ובאכילה אסור אף בלא חזי לאצטרופי בחמץ, אבל לחזקי' דצריך לא יאכל לאיסור הנאה, לא מוכח בחמץ דח"ש אסור בלא חזי לאצטרופי כגון בסוף יום השביעי או בכל יראה דל"ש חזי לאצטרופי, וא"כ מאי פריך בפסחים (דף כ"ג) מאי בינייהו בין חזקי' לר' אבהו, הא איכא בינייהו אי ח"ש אסור בחמץ בלא חזי לאצטרופי, עכ"ק.

וי"ל דהנה הפרמ"ג יו"ד בפתיחה להל' בשר בחלב (בר"ה הנאה) כתב בפירוש חזי לאצטרופי, היינו שיטעה ויאכל כזית בכדי אכילת פרס ויהי' חייב

כראיתא ביומא (דף פ' ע"ב) רכזית בכא"פ מצטרף וכ"כ הפרמ"ג יו"ד (סי' ס"ב מש"ז סק"א) ד"ה ונסתפקתי, [ובפרמ"ג בפת"כ (ח"א אות י"ז) כתב דח"ש אסור מה"ת משום סייג שמא יאכל בתוך כדי אכילת פרס עוד ח"ש ומצינו סייג מן התורה], וא"כ פירוש חזי לאצטרופי הוא שיטעה ויאכל בשוגג עוד ח"ש בכא"פ ולא במזיד דאטו ברשיעי עסקינן, וקשה לפי"ד הרמב"ן ורא"ם עה"ת (פרשת ויקרא) וחי' הר"ן סנהדרין (דף פ"ד) דאיסור לאו דאינו חייב קרבן בשוגג אינו צריך ריצוי וכפרה כלל, [ועי' תוס' יבמות (דף פ"ט ע"א) ד"ה לר' נתן וכו' נראה כהר"ן, ועי' גיטין (דף ל"ה ע"א) תוד"ה לא וש"ס נזיר (דף כ"ג ע"א) וקידושין (דף פ"א ע"ב)], וקשה איך אמרינן חזי לאצטרופי משום סייג שמא יאכל בשוגג עוד חצי זית בכא"פ, הא בשוגג ל"ה עבירה כלל וא"צ כפרה, ועי' בשו"ת בית נפתלי (סי' כ"ב) ושם לקמן (סי' ס"א) ד"ה ולענ"ד וכו' בשם אביו הגאון בעל קול ארי' ז"ל, הטעם דאמרינן בשבת (דף י"א ע"ב) וביצה (דף ג' ע"א) וכמה דוכתא, דלא גזרינן גזירה לגזירה, דלכאורה קשה בכל גזירה דגזרינן, היינו שאם נתירו זאת, יסבור שגם השני מותר, דלו יהי' כן, הא דעת המו"ז ביו"ד (סי' צ"ט סק"ט) דאומר מותר שוגג הוא, וא"כ לא יפגע באיסור „דשוגג א"צ כפרה“, אך לשיטות דשוגג צריך כפרה א"ש, וא"כ לפי"ד התיבות (סי' רל"ד סק"ג) דעובר על איסור דרבנן בשוגג א"צ כפרה, [ועי' שו"ת פנים מאירות ח"ב (סי' מ"א) ושם ח"ג (סי' י"ט)], וא"כ א"ש דלא גזרינן גזירה לגזירה, דלא יפגע לעולם באיסור כלל אם יהי' שוגג עכ"ד הקול ארי', וכ"כ בזכרון שמואל עמ"ס גיטין בסופו ע"ש (בהשמטות לרף ג"ד) ובחלוקא ררבנן (מער' ג' אות י"ג), וא"כ איך אמרינן חזי לאצטרופי לשיטת הרמב"ן והר"ן דאף לאו דאורייתא א"צ כפרה בשוגג כלל, ואף אם יאכל עוד חצי זית בכא"פ לא יפגע באיסור כלל, וזו הערה עצומה.

אך י"ל דבאמת לא שייך חזי לאצטרופי רק באיסורי כריתות דצריך כפרה בשוגג כמו חלב וחמץ, וקרא דכל חלב צריך לגלות דבכל איסורין שבתורה ח"ש אסור מה"ת אף דל"ש חזי לאצטרופי, כעין דאיתא בפסחים (דף כ"ג סוע"ב ודף כ"ד) אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין להנאה, ע"ש כמה דרשות כה"ג, וביותר מחמשים מקומות בש"ס, והכי נמי הא לחלב ל"צ הקרא דבחלב שבכרת שייך חזי לאצטרופי, ואם אינו ענין לחלב גופי' תנהו ענין לכל איסורין שבתורה אף דל"ש חזי לאצטרופי מ"מ אסור ח"ש מה"ת, ומיושב קושית התוס' ביומא (דף ע"ד ע"א) ד"ה כוי וכו' דל"ל חזי לאצטרופי וקרא דכל לח"ש, ע"ש ובר"ן שבועות (דף כ"ב ע"א) סוד"ה א"ר פפא וכו', ולפי דברינו, הא גלי קרא לכל התורה דח"ש אסור אף בלא חזי לאצטרופי ומקרא דכל חו"א דרק בחלב דבכרת אמרינן כן ודו"ק.

והנה בספר ע' פנים לתורה להגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל (אופן ל"ו) כתב, רדיון זה אי שוגג דלאו צריך כפרה, תליא בפלוגתא דר' יוחנן ור' בכתובות (דף ל"ד ע"ב) וחולין (דף פ"א ע"ב) דס"ל לר' יוחנן דחייבי מלקות שוגגין חייבין בתשלומין ור"ל ס"ל דפטורין מתשלומין, דר' יוחנן ס"ל דשגגת לאו א"צ כפרה ע"כ שוגג

דלאו אינו פטור מתשלומין ע"ש, ולר"ל גם לאו צריך כפרה ע"ש. וא"כ לר' יוחנן לשמעמי' דשגגת לאו א"צ כפרה א"ש דברינן הנ"ל, ושוב לדירי' דס"ל כחזקי' רבו כירושלמי פסחים (פרק ב' ה"א) וצריך לא יאכל לאיסור הנאה ולא מוכח דח"ש אסור בחמץ אף בלא חזי לאצטרופי, מ"מ הא לשיטתי' דשגגת לאו א"צ כפרה וי"ל כנ"ל דרק באיסור כרת כמו חלב שייך חזי לאצטרופי, וריבוי דכל בחלב גלי לן דבכל התורה אסור ח"ש בלא חזי לאצטרופי, ומוכח גם בחמץ בסוף יום השביעי או בכל יראה דל"ש חזי לאצטרופי רח"ש אסור מה"ת, ולא יאכל בצירי אתי' לאיסור הנאה. וכן י"ל דחזקי' רבו של ר' יוחנן ס"ל דשגגת לאו א"צ כפרה, וי"ל כנ"ל לר' יוחנן ולא צריך לא יאכל בצירי לח"ש רק לאיסור הנאה, ור' אבהו י"ל דס"ל כר"ל בזה דשגגת לאו צריך כפרה וי"ל בכל התורה חזי לאצטרופי וולא ס"ל כר"ל לענין ח"ש ומכל דחלב לא מוכח בכל התורה רח"ש אסור, רמה לחלב שכן בכרת כמ"ש הר"ן פ"ג דשבועות, ואסור ח"ש בכה"ת משום חזי לאצטרופי, וצריך לא יאכל בחמץ דאסור ח"ש אף בלא חזי לאצטרופי, וא"ש הא דלא קאמר איכא בינייהו ח"ש בחמץ דאסור בסוף יום השביעי, ובב"י ל"ש חזי לאצטרופי, כיון דלתירויהו הדיון כן, ודר"ק.

ד. ונחזור לקושיית הצ"ח פסחים (דף כ"ט ע"ב) וברגול מרבבה או"ח (סי' תמ"ב) דאיך הוכיח הר"י דמשהה חמץ כרי לבעדו אינו עובר הרי מעילה היא בשוה פרוטה כמתני' ב"מ (דף נ"ה ע"ב), ושיעור כל יראה הוא בכזית כמתני' ביצה (דף ב' ע"א) לב"ה, ודלמא מיירי דלית ביה כזית ואית ביה שוה פרוטה דאינו עובר בב"י לשי' החכ"צ (סי' פ"ו) דבח"ש ליכא איסור כלל בב"י, ועי' בשו"ת שאג"א (סי' פ"א) הקשה ג"כ כע"ז. וי"ל דהנה בטעם המלך (פי"ז מהל' או"ב ה"ח) ד"ה ואולם כל דברינן וכו' הקשה, איך משכח"ל חמץ של הקדש והא ע"כ מיירי בהקרישה ואח"כ נעשה חמץ, דאל"ה לא חל ההקדש כלל, כדאמרינן לקמן (דף ל"ג ע"א) גבי תרומה דבמפריש תרומת חמץ ד"ה אינה קרושה, ועי' ב"ק (דף מ"ה ריש ע"א) דמקדיש איסור הנאה אינו מוקדש דלאו ברשותי' להקרישה כפירש"י שם, וע"כ שהקדישה מקודם, וא"כ האיך יוכל לחול איסור חמץ על הקדש, דאין איסור חל על איסור, דלר"ש קאי כמו שפירש"י, ולר"ש אף בכולל אינו חל עי' לקמן (דף ל"ה ע"ב) וכו', עכ"ק. ועי' בלח"מ (פ"ו מחו"מ ה"ז) דחמץ לא חל בכולל וקשה לכ"ע, וכן הקשה בטעמה הלכות גניבה (פרק ה' ה"ז) ד"ה ורוח וכו', שו"ת מהר"ם מינץ (סי' ז') ובהג"ה שם, ושו"ת בית יצחק או"ח (סי' ע' אות ד').

וראיתי בספר תקנת עזרא עמ"ס מעילה (דף ק"ג ע"א מרפה"ס) דמיירי בכזית חמץ דאינו שוה פרוטה, דלענין איסור הקדש הוי חצי שיעור כיון שאין בו שוה פרוטה ושיעור הקדש הוא בשוה פרוטה, ומבואר בתוס' שבועות (דף כ"ב ע"ב) ר"ה אהתירא, ושם (דף כ"ג ע"ב) ר"ה דמוקי, דאיסור חל על איסור חצי שיעור דלאו נשבע ועומד חשיב ליה, וא"כ כיון דמשום איסור הקדש הוי ח"ש דאינו שו"פ ומשום חמץ הוי כשיעור דהוי בכזית, שפיר חל איסור חמץ על הקדש דאיסור חל על ח"ש, עכ"ד ע"ש. ומעתה מיושב קושיית הצ"ח ושאג"א הנ"ל.

דע"כ הברייתא דחמץ של הקדש מיירי בכזית חמץ שאין בו שוה פרוטה, ראל"כ קשה ראין איסור חל על איסור, וע"כ דמיירי בכזית חמץ שאין בו שו"פ ואיסור חל על ח"ש, וא"כ ליכא למימר דמיירי בשוה פרוטה שאין בו כזית, דא"כ הדרא הקושיא לדוכתה ראין איסור חל על איסור ואיך חל איסור חמץ על איסור הקדש, וע"כ דמיירי באופן דכזית חמץ אינו שוה פרוטה ואיסור חל על ח"ש, וא"כ ליכא למימר להיפוך דשוה פרוטה ואין בו כזית, ומיושב קושית הצל"ח, ודו"ק כי נכון הוא.

(ה) עוד י"ל קושית הצל"ח, דהנה באבן העזר בפסחים (דף כ"ט) שם הקשה בהא דאמרינן כאן דלמ"ד חמץ אחר הפסח מותר בהנאה הוי רק גורם לממון ולא כממון דמי, וקשה מאי שנא מסחורה שאין עומד עתה ליהנות ממנו ואינו דאוי רק לאחר כמה ימים, או פירות העומדים באילן ואינן דאויין עדיין לאכילה עד שיגדלו ויתבשלו באילן ואפ"ה קונים אותן בני אדם מיד, כיון שעומד להנות ממנו אחר ימים וזה ממון גמור הוא ולא גורם לממון, וכן הקשה הפני יהושע שם, ותירץ האע"ז דשאני התם דראוי ליתן בערו ממון מיד ולשהות בדשותו עד שיוכל להנות ממנו לכן מקרי ממון גמור כיון שנותנין בערו ממון מיד, אבל זה החמץ אי אפשר לפרותו עתה משום דאז יהי' חמץ שלו ויעבור בבל יראה, לכן כיון שאי אפשר ליתן בערו ממון מיד, לא הוי ממון גמור רק גורם לממון, וקיי"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי ע"כ לא מעל לרבנן רק לריה"ג. וא"כ מיושב קושית הצל"ח, דליכא למימר דמיירי בפחות מכזית ושוה פרוטה ראינו עובר בבל יראה ושפיר מעל, דזה אינו, דבכה"ג אמאי לא מעל גם לרבנן דהא הו"ל ממון גמור ולא גורם לממון, כיון ריכול לפרותו מיד ולהשהותו לאחר הפסח והוי ממון גמור ואמאי לא מעל לרבנן, וע"כ דמיירי דיש בו כזית וא"א להשהותו לאחר הפסח משום בל יראה, ומיושב קושית הצל"ח, וזה נכון ודו"ק.

(ו) ובעיקר קושית התוס' דמיר כשיפרה יהי' החמץ שלו ויעבור על בל יראה, ראיתי דבר חדש מאד באור שמח הל' ערכין (פרק ז' ה"א), שכתב שם לחדש דאפשר לפרות הקדש באופן שלא יחול עליו רשותו ולא דשות אחרים רק שתפקע ממנו דשות גבוה ויצא לחולין וישאר בלא בעלים ויהי' הפקר, ע"ש שהוכיח כן מדברי הרמב"ם הל' עכו"ם (פרק ד' הי"ג), דקדשי ברה"ב אפשר לפרות שיהי' הפקר ואינו נכנס לדשות אחר רק שתפקע ממנה קדושת הקדש, וא"כ כאן אפשר שיפרנו בכה"ג שיפקע ממנו ההקדש ויחול על דמי הפדיון ולא יזכה בו הפודה רק שיהי' הפקר, ובכה"ג אינו עובר בבל יראה דלא נכנס לדשותו כלל דנשאר הפקר, עכתו"ד ודפח"ח.

אך יש להעיר על דבריו, דהא זה הוי תנאי בהפדיון דהא אם פודה אותה סתם במעות שלו הרי נכנס לדשותו, רק בהתנה כן שלא יכנס לדשותו אז מהני הפדיון שישאר הפקר ולא יעבור בבל יראה, וא"כ קשה הא מבואר בכתובות (דף ע"ד ע"א) דתנאי ברבר שאי אפשר להתקיים ע"י שליח לא מהני התנאי ע"ש, וכתבו המפורשים הפירוש דבמעשה דבלי התנאי לא הוי אפשר לקיים ע"י השליח

לא מהני התנאי, ועי' בחי' הרי"ם קידושין בכ"ד ושו"ת מהר"ם מינץ (סי' כ"ד), וה"נ הא בלי התנאי שישאר הפקר אחר הפדיון או הי' מעשה הפדיון עבירה, דהי' נכנס לרשותו והוי עובר בכל יראה, וא"כ בלתי התנאי ל"ה אפשר לפרות ע"י שליח דאין שליח לדבר עבירה, והכא הוי עבירה דיעבור ע"י הפדיון בכל יראה, ומבואר בתוס' ב"מ (דף י' ע"ב) ד"ה ראמר, בתירוץ הב' דאי אין שליח לדבר עבירה המעשה בטל, ועי' שו"ת נוב"י מה"ק אה"ע (סי' ע"ה והלאה), וא"כ הכא מעשה הפדיון בלי התנאי לא הי' מהני ע"י שליח דאשלד"ע והמעשה בטל, וכה"ג רהמעשה בלתי התנאי ל"ה אפשר לקיים ע"י שליח לא מהני, ואיך מהני התנאי בפדיון חמץ של הקדש שלא יכנס לרשותו רק ישאר הפקר, והא המעשה בלתי התנאי ל"ה אפשר לקיים ע"י שליח דאשלד"ע והמעשה בטל, וזו הערה עצומה ע"ד האור שמח.

אך י"ל לפי"מ דמבואר בקידושין (דף מ"ג ע"א) דשמאי הזקן ס"ל דיש שליח לרבר עבירה, וא"כ גם בית שמאי תלמידיו ס"ל יש שליח לר"ע, וכ"כ המלא הרועים (מע' שלד"ע אות ג'). והנה בירושלמי שביעית (פרק ד' הל' ה') מבואר דריה"ג מתלמידי ב"ש ע"ש בפנ"מ, ועי' בהסכמת הגאון מהרש"ם לספר משיב נפש פסחים. וא"כ מיושב רברי האור שמח, דהא כאן לריה"ג קיימינן, דקאמר דלריה"ג דחמץ מותר בהנאה בחמץ של הקדש מעל, וע"ז הקשו התוס' דמי שיפדנו יעבור על כל יראה, וע"ז שפיר תירץ האור שמח דיכול לפרותו על מנת שלא יכנס לרשותו רק ישאר הפקר, דהא ריה"ג הוא מתלמידי ב"ש וס"ל יש שליח לדבר עבירה, וא"כ מעשה הפדיון אף בלי התנאי אפשר לקיים ע"י שליח דלדידי' ישלד"ע, ומשכח"ל שיפדנו ע"מ שלא יכנס לרשותו דק ישאר הפקר ולא יעבור בכל יראה, וזה נכון ודו"ק.

הערות בדברי שו"ע הרב סימן תל"ג

בן ציון דוב הלברשטאם

מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה דבאבוב

נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד

ברוקלין, ניו יארק

(א) בשלחן ערוך הרב בסימן תל"ג בקונטרס אחרון אות ג' בסופו, כמ"ש הרמב"ם, לפי הנראה צריך לומר ומ"ש, כי אינו מביא ראיה מהרמב"ם, אלא מפרש דבריו.

(ב) בקונטרס אחרון אות ד', מחדש הרב, שזה שחייבו חכמים לברוק אפילו אחר הביטול משום שחששו שמא יבא לאכלו, הוא רק בחמץ שמונח במקום שאפשר לבא שם לידי אכילה, אבל אם במקום שהחמץ מונח שם אי אפשר לבא לידי תקלה, אין חוששין שמא יגרור בעל חי את החמץ למקום ששם יבא לידי מכשול ויאכלנו. ובזה מבאר למה בכרך בבור אין צריך להוציא החמץ משם, כיון שאין חוששין שירד לשם אין חוששין ג"כ שמא יגרור חולדה החמץ משם לכאן, מה שאין כן במפולת פחות משלשה טפחים, צריך להוציא החמץ משם משום שחוששין שהכלב יחטט אחריו, משום שבאותו מקום עצמו יכול לבוא לידי תקלה, שהמפולת אינה אלא כניסוי על החמץ, ואם יחטט הכלב יסיר הכניסוי ויתגלה החמץ במקומו. והרבה הלכות נתבארו היטב על פי רבדיו אלו. אך יש להעיר בזה מדברי רש"י במפולת פחות משלשה טפחים (רף ל"א); כד"ה משום, שכתב שהכלב מריחו ומחטטו ומוציאו, משמע שחוששין שמא יוציאנו. והיותר פלא שבשו"ע הרב לקמן סעיף ל"א מביא כלשון רש"י, ושם בקו"א ציין למה שכתב כאן, אך לא ביאר הדברים, וצ"ע.

(ג) עוד יש להעיר בזה, שבסמוך בקונטרס אחרון אות ה' מביא שיטת מהרי"ו (המובא במג"א סק"ט) רבדראי חמץ תחת הספסל אין צריך לברוק אם יש תרנגולים בבית, ואם אין תרנגולים צריך לברוק כמו חמץ בבור, ומבאר השו"ע הרב, דהמהרי"ו סובר כהשיטות דכרך בבור צריך להוציאו ולא סגי בביטול, אבל אם מצוי תרנגולים סמכין על הספק הרגיל להוציא מירי וראי, אעפ"י שבעלמא אין ספק הרגיל מוציא מירי וראי, כאן בבור מקילין כיון שהוא בעיא דלא איפשטא, כמו כן בתחת הספסל (זה לשון השו"ע הרב): אין דרך בני אדם להשגיח ולעיון שם, ובודאי לא יראה בפסח החמץ המונח שם ולא יבא לאכלו, אלא שיש לחוש שמא דרך מקרה ישוח ויבקש שם ויראה את החמץ, והרי זה רומה לחמץ בבור דלא אתי למיכליה אא"כ ניחוש שמא דרך מקרה ירד לבור בפסח ויראה החמץ ויאכלנו כדאיתא בגמרא, עכ"ל. ומשום הכי אם יש תרנגולין מקילין אע"פ דאין ספק הרגיל מוציא מירי וראי, שאני תחת הספסל דנרון כאלו הוא איבעיא דלא איפשטא. הרי דמדמה תחת הספסל לבור אפילו לקולא, וא"כ לא הבנתי מה שכתב אחר כך דלדין דמקילין בבור, אין תחת הספסל רומה לבור, דכבוד מקילין משום

רדומה למפולת, ובמפולת בעיניו ג' טפחים שלא יהיה הכלב יכול לחפש אחריו, א"כ תחת הספסלים שהכלב יכול להוציאו משם, לא דמי כלל למפולת ולחמץ בבור וצריך להוציאו משם, עכ"ל.

וצע"ג, שהרי באות שלפני זה כתב לחלק בין מפולת פחות משלשה טפחים לחמץ בבור, דכבר בבור אין צריך להוציאו משום שלא יבא ליכשל ולאכלו במקום שמונח שם, ובמפולת חיישינן רק לשמא הכלב יסיר הכיסוי ויבא לירי תקלה לאכלו במקומו, וכאן בדין חמץ שתחת הספסל הרי האדם לא יבא ליכשל לאכול החמץ במקום שהחמץ נמצא, וכמו שדימה הרב דין זה לחמץ בבור, ולמה נחוש כאן שהכלב יוציאנו, יותר מכבר בבור ומשאר מקומות שמביא באות ד'.

ד) בקונטרס אחרון אות ד' בהג"ה ד"ה לסמ"ק וכו', בענין מפולת פחות משלשה טפחים שחייב לבער, כתב וז"ל: י"ל הטעם דלא מהני ביטול באין עליו גובה ג' טפחים מהאי טעמא שמא יתפקח הגל, אבל בלא ביטול, שמן התורה אינו כמבוער, וראי הוי טעמא משום שהכלב יכול לחפש אחריו כראיתא בהריא במשנה. וכן כתב לקמן בקו"א אות י"ד, אם אין עליו ג"ט לכולי עלמא מדאורייתא צריך ביעור או ביטול. הרי שסובר שכיון שהכלב יכול לחפש אחריו, מן התורה אינו כמבוער, וכן הוא רעת רוב הפוסקים כמובא בסמוך.

אבל מצאתי כמה אחרונים החולקים עליו בזה, דבפרישה בסימן תל"ג אות ז' כתב, על מפולת שאינו גבוה ג' טפחים, פי' ואם כן הוא כדי חפישת הכלב, וחיישינן שיחפש בגל ויגלה ויעבור בכל יראה, מודי ז"ל. מזה שכתב רכשיתגלה יעבור על כל יראה, מוכח דמיירי שלא ביטל, דאי כבר ביטל אפילו אם יתגלה לא יעבור, ואפ"ה כתב דרוקא כשיתגלה יעבור על ב"י, הא כשעדיין לא נתגלה אינו עובר. הרי לנו רעת הפרישה בשם המהרש"ל, שחמץ שתחת מפולת שאינו גבוה שלשה טפחים הרי הוא כמבוער מן התורה.

וכן נראה שזה כוונת הב"ח בר"ה ומ"ש אפילו אינו גבוה, וזה לשונו: ויש לדרק בפחות משלשה למה לא תלינן להקל שהכלב יאכלנו כמו גבי דפת בקר ולולין, ויש לומר רהתם תלינן רנאכל כבר קורם זמן בריקת החמץ, אבל כאן רבשעת הבריקה החמץ עורנו בגל והגל הוא ברשותו, ושמא יחפוש הכלב אחריו ויוציאו לאחר זמן איסורו ויעבור עליו תיכף, אבל בגל של הפקר אין צריך בדיקה אחריו דאפילו אם יוציאנו הכלב לאחר זמן איסורו אינו עובר עליו כיון שמונח במקום הפקר, עכ"ל. הנה הב"ח נקט שהחמץ שהי' כאן תחת הגל עדיין מונח שם לאחר זמן איסורו, וא"כ למה חושש רוקא שהכלב יוציאנו, אפילו אם לא יוציאנו עובר עליו כיון דמיירי בגל פחות משלשה טפחים, אלא על כרחך שהב"ח סובר שחמץ תחת גל שפחות משלשה טפחים הרי הוא כמבוער מן התורה. ואין לומר דלעולם סובר שעובר עליו, וכאן מיירי שביטל, ומש"ה אינו עובר כל זמן שנמצא תחת הגל, שאם כן למה חיישינן שהכלב יוציאנו, שכיון שביטל גם אם יוציאנו לא יעבור, וכי תימא שחוששין שיכשל באיסור אכילה, מלשון הב"ח לא משמע כן, שכתב שמא יחפוש וכו' ויעבור עליו תיכף.

ובזה יש ליישב דעת החק יעקב בס"ק ט"ז, שהביא דהעולת שבת כתב בסק"ו דהא דפמור לברוק מפני הסכנה במפולת פחות משלשה טפחים שאין ידוע שיש שם בודאי חמץ, זה דוקא כביטל, אבל בלא ביטל הוה ספיקא דאורייתא וחייב להוציאו במרא וחצינא. והחק יעקב חולק עליו וכתב דלרש"י דפירש (ברק ל"א:) הטעם דצריך ביטול בחמץ ידוע דשמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר ככל יראה היינו דוקא בחמץ ודאי, אבל בסתם איכא תרי ספיקא דלמא אין כאן חמץ, ואת"ל יש כאן, דלמא לא יפקח, ובוזה אין צריך לברוק, עכ"ד. ותמהו עליו האחרונים דרש"י פירש שהביטול הוא משום שמא יתפקח רק במפולת של ג' טפחים, אבל במפולת פחות מזה, מדאורייתא צריך ביטול, עיין בקו"א אות י"ד (גרפס שלא במקומו אצל תיבות חייב הוא לפקח שבסעיף ל"א, ושייך למלים אלו שבסוף סעיף ל"ב, וכבר העיר על זה בתהלה לדוד כאן בסימן ט"ו אות ח'), ובחמד משה סק"ד, ובחק יוסף סקי"ח, ובבית מאיר על סעיף ח', וכן פסק במ"ב ס"ק ל"ד, (בשעה"צ אות מ"ב מביא שגם הראש יוסף סוכר דלא כהחק יעקב, ולא מצאתי זה בראש יוסף, ואולי הכוונה להחק יוסף הנ"ל). ולהנ"ל אין כל כך תימה על החק יעקב, כי גם המהרש"ל והפרישה והב"ח סוברים כן. (ועיין בזה בספר שפת אמת על מס' טפחים לרף ל"א: ד"ה במשנה).

(ה) עוד שם. לא גזרו במפולת שלא יועיל ביטול משום שמא יתפקח הגל ויבא לאכלו, כיון שהחשש דשמא יתפקח הוא חששה רחוקה. ויש לעיין בדבריו שלא יסתור מה שכתב לקמן בקו"א אות י', דקרוב הדבר שיתפקח הגל.

(ו) סעיף כ"ב. חור שבין ישראל לגוי אין צריך לברוק כליל י"ד משום חשש סכנה וכו' ומ"מ למחר ביום י"ד יברוק לאור היום, שאין כאן חשש סכנה, שהרי כך הי' משתמש כל השנה. — מקור הדין שיברוק ביום, הוא בכס"מ פרק ב' הל' ה' בשם רבינו מנחם, ובמגן אברהם ס"ק י"ב שהביא שכן משמע ברש"י. אך הם כתבו רק שיברוק ביום ולא כתבו באיזה יום, וכן הובא בפרי חדש סק"ז, בנהר שלום סק"ה, בשלחן גבוה סקי"ט, באר היטב סק"ז, ובמקור חיים חי' סק"ט, וחק יוסף ס"ק ט"ו. והשו"ע הרב מוסיף שיברוק למחר ביום י"ד, וכן כתבו כמה אחרונים, האלי' רבה ס"ק י"א, חק יעקב ס"ק י"ד, והחמד משה. ולכאורה יש לדון בזה, שהרי בגמ' (פסחים דף ד') איתא הטעם שאין בודקין כיום י"ד בבוקר משום שאין בני אדם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבריקה כלילה יותר מביום. והנה בחור שבין ישראל לנכרי שאינו יכול לברוק כלילה לא שייך טעם השני, אבל סברת טעם הראשון שייך, וכמו שביארו הש"ע הרב בעצמו לעיל בסימן תל"א סעיף ה', שביום רוב בני אדם אינם מצויים בבתיהם אלא מדורים בעסקיהם בשווקים וברחובות וכו' וקרוב הדבר שישכחו חובת הבריקה, וא"כ שחיישינו לשכחה, כאן בחור שאינו יכול לברוק כלילה, יותר נכון להקדים הבריקה ליום י"ג מלאחריה ליום י"ד. (ואם תאמר שאין לברוק ביום בשביל שאין לחלק בין בריקה לבריקה, וכמ"ש המג"א בס"ק כ', י"ל כיון שמשאיר שאר הבית כליל י"ד שפיר דמי, וכמ"ש השו"ע הרב בסעיף ז').

ומנא אמינא לה, מאכסדרה (דף ח'). דנבדקת לאור היום, ודעת רש"י ותר"ף (לפי הבנת הב"ח ושאר פוסקים ריש סימן תל"ג) דלכתחילה בודקין ביום י"ג, ובטעם הרב הסביר החתם סופר (בחירושי שו"ע סימן תל"ג סק"ב) כיון דנבדקת לאור היום שפיר כמו לאור הנר, על כן אם עומד בליל י"ד אין לו להמתין ולבודק למחר ביום י"ד, משום תקנת חכמים לבדוק בשעה שבני אדם מצויים בבתיהם, אבל הבא לפנינו לשאול ביום י"ג מורין לו לכתחילה להיות זריז ונשכר לבדוקה ביום י"ג, והחת"ס הוציא כן מדברי הרמב"ן שמפורש בדבריו כן, עיין שם, וכן כתבו הצ"ח ברף ח'. ד"ה והאמר, והמחצית השקל בס"ק ג'. וא"כ הוא הדין בנידון שלנו, בחור, כיון שאינו יכול לבדוק בלילה לאור הנר, למה ימתין עד יום י"ד, כיון שיש לחוש שמא ישכח, ונכון להורות לו לזרז ולבודק ביום י"ג.

ואפילו להפוסקים שחולקים בזה באכסדרה, וסוברים שלכתחילה אין לבדוקה ביום י"ג (וכן פסק השו"ע הרב לעיל סעיף ה'), יש לומר שזה דוקא באכסדרה ששייך לבדוקה בלילה, וסוברים כהטעם שכתב הפמ"ג בא"א ס"ק ג' שבדיקה בלילה לאור הנר יפה מבדיקת אכסדרה לאור היום. ועוד י"ל כמו שכתב החתם סופר (בחירושי שו"ע בסימן תל"א סק"ז), לבאר החשש שבני אדם אינם מצויים בבתיהם ביום, שאינו מטעם שחיישינן שישכחו לבדוק, אלא שביום חיישינן מתוך שלבו טרוד בעסקיו ימהר ויחיש מעשהו ולא יתן לבו לבדוק בחורין ובסדקין היטב. ומשום כך סוברים שאין לזרז ולבודק אכסדרה ביום י"ג, אלא בליל י"ד. (וכן יש לפרש בדברי השו"ע הרב בסימן תל"ג סעיף ה', אך צ"ע שכבר הבאתי שם סימן תל"א מסביר הרב משום חשש שישכחו חובת הבדיקה). מ"מ כאן בחור לא שייך טעמים אלו, כיון שבלילה בודאי לא יבדוק, וכנ"ל.

ונראה שכן דעת הפרי מגדים בסימן תל"ג אשל אברהם אות א', שהביא שם הא דאיתא בירושלמי, מבואות האפילות (ופירש הקרבן העדה, שאף ביום אי אפשר לראות בהן בלא אור הנר) מהו שצריך לבדוק בתחלה לאור הנר, וכתב הפמ"ג וזה לשונו: היינו בליל י"ד, אי רשאי ביום י"ג לאור הנר, והגאון המפרש פירש שם ברפוס דעסויא, ב"ד, ואינו יודע למה, עכ"ל. וכוונתו להקרבן העדה שמפרש שם מהו שיהא צריך לבדוק בתחלה בליל י"ד לאור הנר או דלמא אף ביום י"ד יכול לבדוק לאור הנר, ומתמה הפרמ"ג עליו כיון שבמבואות האפילות שוין לילה ויום לענין בדיקה לאור הנר, בודאי לא ה' שואל הירושלמי אי מותר להניח הבדיקה עד יום י"ד, כיון שחוששין שמא ישכח, בוודאי צריכין לזרז ולהקדים ולבודק ביום י"ג.

(ז) בקו"א אות ו'. בא"ד מביא דברי המג"א ס"ק י' שכתב דלול א"צ בדיקה מפני שיש שם ספיקי טובא, ומקשה הרב שהרי המג"א כתב דבמפולת פחות מג' טפחים ג"כ מיירי שיש שם ספיקי טובא, וא"כ למה צריכין במפולת לפטור מבדיקה משום סכנה, בלאו הכי פטור כדן לול (וזהו קושית הב"ח בר"ה ומ"ש אפילו אינו גבוה, מובא לעיל בהערה ד'). ותירץ דבלול אמרינן דספק אכלתי שהיא קרוב לודאי מוציא מידי קרוב לודאי, משא"כ ככלב אף על פי שיש שם

ספיקי טובא, אין בו ספק הרגיל שאכלי' משום כמה טעמים, עיי"ש. וראיתי בכתב יד מהפרמ"ג על הלכות פסח מהדרורא קמא במשבצות זהב ס"ק ז' שתיריך ג"כ כך וז"ל: וצריך לחלק בין רפת דספק הרגיל שהבהמות יאכלוהו ובין חפישת הכלב דלא תלינן שיחפש ויאכל וכו'.

ולכאורה קשה, דלעיל בקו"א אות ר' בהג"ה כתב הרב דבמפולת פחות מג' טפחים תלינן שאם הכלב יגלנו יאכלנו, וכן קשה מלקמן סעיף ל"א שכתב שחיישינן שהכלב יגלנו ולא יאכלנו. והנראה בזה, שבסעיף ל' כתב הרב דיש להחמיר כשיטת הסמ"ק, וכן ביאר בקו"א אות י' וי"א, עיי"ש. ולפי זה לעיל בקו"א כתב לחלק בזה, דלשיטת רש"י תלינן שהכלב יאכלנו אבל לא להסמ"ק, וכאן בקו"א ולקמן בסעיף ל"א הרי כותב להלכה, ולכך נקט כשיטת הסמ"ק.

(ח) בקו"א אות ו' בסופו, מאיר אור חרש להבנת כמה סוגיות והלכות, ולכן הנני לבאר מה שכתב הרב במלות קצרות. — בגמרא רף ה. איתא, חצר א"צ בריקה מפני שהעורבים מצויים שם, וכן פסק בשו"ע סעיף ו'. וסובר המג"א בס"ק י' שאפילו אם היה וראי חמץ בחצר אין צריך בריקה, ואע"פ שאין תולין שהעורבים יאכלוהו שהרי אמרינן בגמרא ברף ט'. שספק אכלוהו אינו אלא ספק הרגיל ואינו מוציא מירי וראי, מ"מ תולין שהעורבים גררוהו שהרי אמרו שם גררוהו הוה וראי, ווראי מוציא מירי וראי, דשם איתא נפל שהוטל בבור, והציץ אחד לבור וטיהרוהו, משום רחולרה וברדלס מצויים שם, ונהי דלא הוה וראי שאכלוהו רשירורא משיירא, אבל מיגרר וראי גררום (מצאתי כרברי המג"א בפירוש רבינו יקותיאל משפירא לפיט אדיר דר מתוחים, שכתב וחצר פטורים וכו' שהעורבים שם מצויים ואפילו אם היה שם חמץ בוראי היו לוקחין אותו, עכ"ל. ולא כתב היו אוכלין אותו). והקשו האחרונים על דברי המג"א, מנא לי' לרמות דין בדיקה בחצר לרין נפל שהוטל בבור, דלמא מה שחולרה גוררת נפלים הוה וראי וגרירת עורבים ללחם הוה ספק, כן הקשה בנהר שלום סק"ג, וברברי צבי. ומיישב השו"ע הרב את דברי המג"א, בהקדם לבאר שזה שהגמרא נקטה בפשיטות שגרירת חולרה הוה וראי, אין הביאור מפני שהיא חיה הטורפת ודרכה לחטוף ולגרור אפילו בלי שום תועלת, (ולפי זה לא היינו יכולים לומר שבוראי גררום אלא בחיות הבר כחולרה ורומיחה). אלא ההסבר הוא, שכל בעלי חיים רואנים עבור פרנסתם וצרכי אכילתן, ומשום הכי כשמוצאים דבר מאכל אם אינם אוכלים זה במקומן או חוטפים וגוררים להטמינו כדי לאכלו לאחר זמן. ובזה מובן מה שהגמרא מחלק בין אכילה לגרירה, שאי אפשר לנו לתלות בוראי שאכלה, כי שמא כבר אכל לפני שמצא זה המאכל ולא היה רעב (כן ביאר הרב לקמן בסעיף כ"ח), אבל לחטוף על מנת להטמין דרכו לעשות אפילו כשהוא שבע, שרואג על למחר (כדרך שמצינו בגמלה) ולכך הוא ווראי.

והשו"ע הרב למר כן מתיבה אחת ששנה רש"י לכותבה פעמים ברף ט': בר"ה שחולרה ובר"ה וראי, שכתב רש"י שחולרה וברדלס גררוהו לחורן, מוכח שאינם גוררות רק להטמין בחור שלהן לצורכן, ולא לשם גרירה בלבד. ובסוד זה

מיישב הרב דברי המג"א, רשפיר למר מרין נפל לחמץ בחצר, שכיון שהגמרא נקטה שחולדה גוררת בוראי בכרי להטמין לאכילה, כמו כן כל בעלי חיים גוררים לחור שלהן להטמין, ועל כן יכולים לתלות בוראי שגם העורבים גיררו החמץ שבחצר לחורן.

ועוד הקשה הרב שם על המג"א, מאי שנא חצר ממפולת בת ב' טפחים שאין חייבים לברוק משום סכנה, הא לאו הכי חייבים לברוק משום שהכלב יחטט ויגלנו, ואמאי לא אמרינן שהכלב יגורנו כדרך שאמרינן בעורבים בחצר. ומתרץ וזה לשונו: ולא אמרינן וראי גררוהו אלא לחורן כרפירש"י וכן עורבים לקן שלהם, אבל הכלב כשאינו חפץ לאכול ורוצה להצניע, אין לו מקום צנוע הגל הזה, עכ"ל. וכוונתו כיון דכלב אינו דר בחור או בשאר מקום צנוע אינו גורד.

(ט) בקו"א אות י'. נירון זה דנו בו כמה גדולי אחרונים, והרב כלל כאן ברבריו הקצרים הרבה מסברותיהם, לכן אמרתי להרחיב הדיבור ולבאר כוונתו. הנה הפרי חדש באות ח' הקשה סתירה בדברי התוס', דברף ח' איתא בגמרא שמפולת שאינה גבוה ג' טפחים, חמץ המונח תחתיו אינו כמבוער מפני שהכלב יכול לחפש אחריו, ואפ"ה פטור לברוק מפני סכנת עקרב. וכתבו התוס' בר"ה הכא, וז"ל: והא דמשמע גבי מפולת (כוונתם לסוגיא לקמן דף ל"א:) דאם הכלב יכול לחפש אינו כמבוער וצריך לבערו ולא מיפטר מפני סכנת עקרב, אומר ר"י שאני התם רודאי איכא חמץ הטריחוהו חכמים להשכיר פועלים כמרא וחצינא אבל הכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו. וברף י': בהא דאיבעיא שם ככר בפי נחש צריך חבר להוציאו או לא, בגופי' אטרחוהו רבנן בממוני' לא אטרחוהו רבנן או דלמא לא שנא, ונשאר בתיקו, כתבו התוס' בר"ה בממוני' וז"ל: פי' הכא דוקא רשמא יוציאנה או יאכלנה, אבל היכא דאיכא חמץ אמר לעיל (דף ר'): דניחא לי' לאינש דליעבר מצוה בממוני'. ותמה הפרי חדש על דברי התוס' דברף ח', שאם דבריהם נכונים דכשיש בוראי חמץ צריך לשכור פועלים, היאך נקטו רבוותא ברין ככר בפי נחש לקולא שאין צריכין לשכור חבר, הרי שם ג"כ יש וראי חמץ, ונחייב אותו לשכור חבר, ורוחק לומר רשאני התם ריש לומר שמא יוציאנו או יאכלנו, דהכי נמי במפולת איכא למימר שאם יחפש אחריו הכלב שמא יוציאנו או יאכלנו. וכן העיר המקור חיים בסימן תל"ז סק"ב, ובקובץ ענינים בתוס' דברף י': ועיין עוד ביישוב קושיא זו בשער המלך פרק ב' מהלכות חמץ ומצה הלכה ו'. ומיישב הרב קושיית הפד"ח בשני אופנים, א' שהפוסקים והמור וש"ע שהשימוטו החיוב לשכור פועלים כשוראי חמץ תחת גל שאינו גבוה ג' טפחים, הולכים לשיטתם שפסקו בסימן תל"ח בעיא רככר בפי נחש לקולא, והתוס' סוברים שגם ככר בפי נחש צריך לשכור חבר להוציאו רתיקו ראיסורא לחומרא, מש"ה מחייבים לשכור פועלים בגל.

ולבאר התידון השני נקדים דברי הנהר שלום בס"ק ו' ביישוב קושיא זו, שכתב לחלק, דרככר בפי נחש מקילין משום סכנת התוס' שיש לתלות שמא יוציאנו או יאכלנו אבל במפולת אין תולין כזה, דבנחש הככר בפיו וקרוב הרבר

שיאכלנו, משא"כ בגל שאין החמץ בפי הכלב. ובמקור חיים בסימן תל"ז בביאורים סק"ב מקשה שסברא זו ליתא, שהרי אמרינן בדף ט'. דבראינו לחולדה שנשלח חתיכת חמץ לא אמרינן אכלתי, ואע"פ שגם שם הי' חמץ בפי', דאין ספק אפילו ספק הרגיל מוציא מידי ודאי. (ואולי היתה סברת הנחר שלום כדברי השו"ע הרב בסמוך, דאע"פ שלענין חיוב בדיקה בעצמו אמרינן אין ספק הרגיל מוציא מידי ודאי, מ"מ להוציא ממון לא אטרחוהו ואמרינן שמוציא מידי ודאי).

והרב מבאר על דרך תירוצו של הנחר שלום, דהיינו שדווקא היכא שקדוב הרבר שיאכלנו לא אטרחוהו בממונו, אלא שהנחר שלום סובר דלא הוה ספק הרגיל אלא דוקא כשהבעל חי אוזח החמץ בפיו וכדומה, אבל מפולת שנתגלה על ידי כלב לא חשיב ספק הרגיל, והשו"ע הרב סובר דזה הוה ספק הרגיל ג"כ. והרב מקדים כמה יסודות לבאר הרבר. א] דהתוס' בדף י': סוברים דלא בכל ספק חמץ אמרינן בממוני' לא אטרחוהו, רק בנחש דאיכא למימר שמא יאכלנו ואכילה הוי ספק הרגיל, ואפילו מידי ודאי הוה סלקא דעתא בגמרא (דף ט'). דמוציא, ואע"פ שמירי ודאי אינו מוציא וחייב לבדוק, מ"מ להוציא ממון לא אטרחוהו ואמרינן שספק הרגיל מוציא מידי ודאי. ב] הטעם שבמפולת פחות מג' טפחים חייב לבער אפילו אם ביטל, תלוי בפלוגתת רש"י והסמ"ק, דלרש"י דבמפולת של ג' טפחים שהוא כמבוער מן התורה, ואפילו הכי חייב לבטל דחיישינן שמא יתפקח מאליו, הוא הדין דבמפולת פחות מג' טפחים חיישינן שיתפקח מאליו ולשמא יגלה הכלב לא חיישינן כי אדרבה אם יהי' שם כלב יאכלנו. מה שאין כן לסמ"ק דבמפולת בת ג' טפחים חיוב הביטול מן התורה ולא מצינו שחוששינן לשמא יתפקח מאליו, הטעם שחייב לבער במפולת פחות מג', הוא שמא יגלה הכלב וחייב להוציא שאין תולין שהכלב יאכלנו. ג] התוס' סוברים כדן מפולת כרש"י, דבשלשה טפחים הרי הוא מבוער מן התורה.

ולפי זה לרש"י דחיישינן שמא יתפקח שלא על ידי כלב, אין כאן ספק הרגיל שתאכל, לכן אטרחוהו אפילו בממונו, וכעין זה כתב בחמד משה סימן תל"ג סק"ה, אבל לדעת הסמ"ק דחיישינן שיתפקח ע"י כלב, לענין להטריחו בממונו אמרינן דהוה ספק הרגיל וכנ"ל, ואינו חייב לשכור פועלים.

ובזה מיושב שיטת התוס' מקושיית הפרי חדש, דבכבר בפי נחש דהוה ספק הרגיל שתאכל לא אטרחוהו בממוני', אבל במפולת כיון דשיטת התוס' בענין מפולת כרש"י שאין לחוש שהכלב יגלגה, ומשום הכי כתבו בדף ח'. שחייב לשכור פועלים, משא"כ הטור ושו"ע פוסקים כהסמ"ק, דבמפולת חוששינן שיתגלה ע"י כלב והוה ספק הרגיל שתאכל, מש"ה במפולת השמיטו החיוב להשכיר פועלים. והיוצא מדבריו לדינא, לדרך הראשון אמרינן בכל ספק חמץ לא אטרחוהו בממונו, ולדרך השני בין בחמץ ודאי בין בחמץ ספק כל שאין בו ספק הרגיל שתאכל, אטרחוהו בממונו.

ביאורים ברמב"ם ריש פ"ב מהל' חמץ ומצה

נפתלי ראובן ציטראנענקבוים

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

פרק ב' הלכה ג'. ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים, ולבדוק ולהוציא מכל גבולו וכו'. בספר ראש יוסף [לר' יוסף אישקאפה] בחירושו לרמב"ם ריש פ"ב כתב וז"ל, ותמוה לי האי לישנא רכפל ואמר ולבדוק ולהוציא מכל גבולו, רהוה סגי שיאמר לחפש אחר חמץ במחבואות וכו' ולהוציא מכל גבולו, האי ולבדוק למאי כתביה, דהא חיפוש מהני יותר מן הבדיקה, לכך היה נראה לומר ריש לגרוס בדברי רבינו לחפש במחבואות ובחורים ולהוציא מכל גבולו וכו', עכ"ל עיי"ש. ודבריו צע"ג דהלא כך הוא לשונו של הרמב"ם בכמה מקומות, בריש פ"ג ה"א כתב וז"ל, כשבדוק ארס ומחפש בלילי ארבעה עשר וכו', ושם הל' ב' כתב וז"ל, שאם לא נזהר בו ומצאו חסר צריך לחפש אחריו ולבדוק פעם אחרת עכ"ל, ושם הל' ו' כתב וז"ל, ובדוק ומחפש בכל המקומות שמכניסין להם חמץ כמו שביארנו, עכ"ל. הרי דכן דרכו, ואי אפשר לשווי' בכמה מקומות טעות סופר. ולהלן הלכה ד' יבואר לשונו הכפול של רבינו בכל הני מקומות, עיי"ש.

שם. ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו, שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחילת זמנה. ולכאורה כפל לשונו צריך ביאור, ובכסף משנה כתב וז"ל, וא"ת מאי ואין קובעין מדרש, וכן החכם לא יתחיל, היינו הק, וי"ל דקביעת מדרש היינו למירה ברכים, והחכם לא יתחיל לקרות היינו לעצמו, ואם תאמר ליכתוב חד והוא הדין לאירך, ויש לומר וכו', עכ"ל. ורבינו מנוח כתב וז"ל, ולא דוקא תלמוד, אלא אפילו במקרא ושאר ענייני חכמה אסור, כמ"ש הרב לקרות, כי החכם בעצם בינתו והפלגת פלפולו אפילו במקרא ימשך, עכ"ל. הרי שפירש רמ"ש רבינו אין קובעין מדרש, קאי על סתם בני אדם שלומדין בתלמוד ודורשין בו, וחכם לא יתחיל לקרות, קאי על ת"ח שלא ילמוד אפילו במקרא שמא ימשך. והנה לכל אחד משני הפירושים עדיין אינו מיושב הדיוק של אירך פירושא, היינו דלפירוש הכס"מ קשה שינוי הלשון, אין קובעין מדרש, ולא יתחיל לקרות, ולפירוש רבינו מנוח צ"ב שינוי הלשון, אין קובעין לשון רבים, וחכם לא יתחיל לשון יחיד.

ונראה ליישב באופן מרווח, דבמנן אברהם סי' תל"א סק"ה כתב וז"ל, ואותן האנשים האומרים דבר הלכה בבית הכנסת אחד התפילה, מותרין לומר השיעור, דדוקא מי שלומד בביתו אסור, שאינו מוכרח לקום ממקומו, אבל זה בוודאי ילך לביתו [ראנ"ח סי' ע"ט]. ונראה לי דדוקא מי שאומד דבר הלכה בלא פלפול, אבל אסור לעסוק בפלפול אפילו אינו בביתו, דבזה וודאי איכא למיגזר דלמא ממשכי' לי' שמעתתא, ואתא לאימנוע ממצות, שישכח אח"כ

מלכדוק, עכ"ל, ולכאורה דינו של הראנ"ח נסתר מלשון הרמב"ם, שכתב ואין קובעין מדרש, הרי דאפילו ברבים אסור ללמוד, אע"ג דבוודאי צריכים לילך לביתם. הן אמת דגם על הרמב"ם צ"ע, דמסברא דברי הראנ"ח נכונים, דהלא על כרחך צריכים לקום ממקומם, וא"כ אין לחוש שישכחו לברוק, ובכנסת הגדולה סי' תל"א עמד בזה, ורצה לומר דהרמב"ם מיירי בשיעור שאינו קבוע, ועוד תירוצים עיי"ש, ודברי הרמב"ם סתומין מאוד לפי דבריו, (ועי' בהנהגות רש"ש לסי' תל"א, ובערוך השלחן סי' תל"א סעיף נ"ח).

אך לפי דברי הכסף משנה ורבינו מנוח ביחד, מדויק לשון הרמב"ם להפליא, וא"ש שיטת הראנ"ח, דהלא המנ"א כתב דכפול בוודאי אסור לעסוק גם כשאינו בביתו, וזהו כוונת הרמב"ם, ואין קובעין מדרש בסוף יום י"ג, היינו שאין קובעין [ברבים וכמוש"כ הכס"מ] מדרש [דהיינו תלמוד ופול], דאף בדברים מותר כמוש"כ הראנ"ח, וזה דוקא בדברים פשוטים, אבל אין קובעין מדרש, דהיינו פלפול ברבים, וכן החכם לא יתחיל לקרות, היינו דביחיד אסור אפילו בדברים קלים, ודו"ק.

הלכה ד'. אין בודקין לא לאור הלבנה ולא לאור החמה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר, כמה דברים אמורים בחורים ובמחבואות, אבל אכסדרה שאורה רב אם בדקה לאור החמה דיו, וצ"ע דממה שכתב כר"א בחורים וכו', משמע דבקרקה הבית גופא אין צריך בדקה לאור הנר, ובגמ' דף ח' ע"א מוכח דגם קרקע גופי' צריך בדקה כמו שאמרו שם, האי אור החמה היכא דמי (פי' דלא סגי לבדיקה) וכו' אלא לצדדין (פי' בקרקע לצדדי החלון), וכן משמע מלשון כל הפוסקים, וגם מסוף לשון הרמב"ם, אבל אכסדרה שאורה רב אם בדקה לאור החמה דיו, משמע דאי לאו שאורה רב לא מהני אור החמה בקרקע האכסדרה, (וזה יש לדחות דקאי אחורין ומחבואות שבאכסדרה), ושוב ראיתי שבראש יוסף למהר"י אישקאפה עמד בזה, ונשאר בקושיא עיי"ש, ולכאורה צע"ג.

ולגודל הקושיא אולי יש לומר, דהנה בהא דאבוקה פסולה לבדיקה ונרע מנר, נאמרו בה כמה טעמים בגמ' שם, אמר ר' נחמן בר יצחק זה יכול להכניסו לחורין וסדקין וזה אינו יכול, רב זביר אמר זה אורו לפניו וזה אורו לאחריו, רב פפא אמר האי בעית והאי לא בעית, רבינא אמר האי משך נהורא והאי מיקטף איקטופי, והפוסקים הביאו דק טעם דרנב"י ור"פ, (עי' כרא"ש הל' י"א, ובמור סי' תל"ג, ושאר פוסקים). והנה בפרי מגדים סי' תל"ג א"א סק"ה, ובמחצית השקל ויד אפרים על מג"א הנ"ל מבואר, דלטעם דרנב"י דזה יכול להכניסו בחורין וכו', היה סני אם בדיק חורין וסדקין לאור הנר, ושאר הבית באבוקה, ורק משום דר' פפא לא סני, כיון דבעית, עיי"ש. ולפי"ז י"ל דהרמב"ם פסק כר' נחמן בר יצחק, דהטעם דאבוקה פסולה דזה יכול להכניסו לחורין וסדקין וכו', (והטעם על זה אולי י"ל, דלרנב"י הוי אור האבוקה דומיא דאור החמה ולבנה, דתני לכולהו בהרדי, שפסולים מפני שאין אורם שולטת בכל המקומות, משא"כ

למעם רבעית, או איקטופי). או י"ל דפסק כד' פפא דהטעם דמיבעת בעית (וכמו שפסקו הסמ"ג עשין ל"ט, וסמ"ק סי' צ"ח), רק דס"ל כסדרת הב"ח בסי' תל"ג אות ג', דטעמא רבעית שייך רק בחורין וסדקין, מפני שהוא ירא שמא ישרוף, אבל בשאר מקומות אינו ירא, ויכול לברוק, עיי"ש. ואם נאמר כן, נמצא דדינים חלוקים הם, וחמה ולבנה ואור האבוקה לא רמי לנמרי אהרדי, דאור האבוקה כשר בקרקע, ופסול בחורין וסדקין, וחמה ולבנה פסולין בכל מקום, (לדנב"י, או לד"פ כרעת הב"ח).

וא"כ יש ליישב לשון הרמב"ם, דהרמב"ם לישנא קלילא נקט, ולא רצה להאריך בפרטי דינים אלו, ובפרט שאינם נזכרים להריא בבבלי כנודע דרכו, ולכן הבליעם במתק לשונו וכתב, אין בודקין לא לאור הלבנה וחמה ולא לאור האבוקה, כד"א בחורים ומחבואות, דאז כולם פסולים, אף האבוקה, ואח"כ כתב, אבל אכסדרה שאורה רב אם ברק לאור החמה ריו, משמע רבלי אור רב גם בקרקע הבית פסולה, דשם קאי אאור החמה (וכש"כ אור הלבנה), דפסול לבריקה גם בקרקעית הבית, כן נראה ליישב לגורל הקושיא.

ולפי מה שכתבנו ברעת הרמב"ם, רבכית בורק גם באבוקה, ובחורין ומחבואות בורק רק לאור הנר, אולי יש לפרש ריוק כפל לשון הרמב"ם לחפש ולברוק שהבאתי לעיל הלכה ג' בשם הראש יוסף, דלשון בריקה קאי על בריקה בכל אופן שהוא, בין לאור אבוקה בין לאור הנר, ולשון חיפוש קאי רק אבריקת הנר, דהרי בריקת נר ילפינן חיפוש מחיפוש כמבואר דף ז' ע"ב, עיי"ש. ולפי"ז מריוק היטב לשון הרמב"ם בפ"ב ה"ג, ומדברי סופדים לחפש (היינו בנר) אחר החמץ במחבואות ובחורים (רבהם צריך נר), ולברוק (היינו גם באבוקה) ולהוציא מכל גבולו (היינו מקרקעית ביתו). ומריוק גם לשון הרמב"ם בפ"ג ה"א, כשבורק ארס ומחפש כלילי ארבעה עשר, מוציא את החמץ מן החורים ומן המחבואות ומן הזוויות וכו', דמחפש (בנר) קאי אחורים ומחבואות, ובורק (בנר או באבוקה) קאי אזוויות. וכן מתפרשין רברי הרמב"ם שם ה"ב וה"ו, עיי"ש.

הלכה ה'. חור שבאמצע הבית שבין אדם לחבירו, זה בורק עד מקום שירד מגעת וזה בורק עד מקום שירד מגעת והשאר מבטלי בלבו וכו'. וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ, אינו צריך בריקה. ומקור הלכה זו הוא ברף ח' ע"א, ולא נתבאר שם להריא הטעם דאין צריך לברוק יותר ממה שירד מגעת (אף שאפשר להוציא בכלים וכדומה). ובחידושי רבינו רור עמ"ס פסחים (שם ר"ה וזה בורק) כתב וז"ל, אי אפשר לפרש שזה השאר שבינתים נרין כמקום שאין מכניסין בן חמץ, ולפיכך לא הטריחוהו לברוק, שאם כן אף ביטול לא היה צריך, שהרי וודאי כשאמרו הבורק צריך שיבטל, לא אמרו שיהא טעם הביטול בשביל חורים עליונים וכו', שהמקומות שאין מכניסין בהם חמץ אינו בכלל בריקה ולא בכלל ביטול, שאין מרת הדין נותנת לחוש אלא לרבדים המצויים, וא"כ אם היה השאר שבנתיים מקום שאין מכניסין לא היו מצריכים

אותו לבטל. אלא וודאי על ידי שמכאן ומכאן הוא מקום שמכניסין בו חמץ, יש לחוש שנתגלגל החמץ שם, ולפיכך הצריכוהו לבטל, וזה שלא הצריכוהו לבדוק ע"י מכברת שיכבר את הכל, מפני שאין עשוי שיכשל באותו חמץ, מאחר שאין ידו מגעת לשם, דומה לכבר בשמי קורה וכו', עיי"ש באריכות. וברבינו מנוח כאן מבואר דס"ל דהטעם הוא, דהוי כמקום שאין מכניסין בו חמץ, ודלא כמוש"כ בחידושי ר"ד, עיי"ש.

ומלשון הרמב"ם נראה דס"ל ג"כ דהטעם דא"צ להוציאו הוא דהוי כמקום שאין מכניסין שם חמץ, שהרי כתב בסוף ההלכה, וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה, ובהלכה ו' התחיל בפרטי דיני מקום שאין מכניסין שם חמץ, משמע להדיא מסידור לשונו, דהוי טעם לריש הלכה ה', כנודע עוצם הפלגת סידור לשון הרמב"ם. ולפי"ז תיקשי קושית רבינו דוד על שיטת הרמב"ם, דלמה הצריכוהו חכמים ביטול במקום שאין מכניסין בו חמץ. והנה רבינו מנוח לשיטתו א"ש, דבפ"ג ה"ז כתב וז"ל, ואתה דע לך כי הביטול לא הצריכה תורה אלא במקום המצוי, ורבנן הצריכו בדיקה וכו', ואעפ"כ הצריכו ביטול אחר הבדיקה, ודוקא במקום שאינו מצוי כגון חורי הבית העליונים וכו', והצריכו הביטול אחריה משום מקום שאין מכניסין בו חמץ, וכדי שלא ישכח דין תורה וכו', עיי"ש בכל דבריו, הרי דס"ל דצריך ביטול אף במקומות שאין מכניסין, והטעם כדי שלא ישכח דין תורה, ולפי"ז מובן למה צריך לבטל החמץ במקום שאין ידו מגעת.

וליישב דעת הרמב"ם, גם בלי סברת רבינו מנוח הנ"ל, נראה באופן פשוט, למה הצריכו לבטל אף במקומות שאין מכניסין, דבמתני' דף ט' ע"א תנן, אין חוששין שמא ניררה חולדה מבית לבית וממקום למקום דא"כ אין לדבר סוף, ורש"י פירש, שאין חוששין שמא גרר עכבר ממקום שעדיין לא נבדק למקום שכבר נבדק, אבל הרמב"ם בה"ז פירש המשנה בדרך אחר וז"ל, אין חוששין שמא נררה חולדה חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ, שאם נחוש מבית לבית נחוש מעיר לעיר ואין לדבר סוף עכ"ל, הרי שהרמב"ם פי' דהטעם דאין חוששין שמא ניררה חולדה למקום שאין מכניסין בו חמץ, דא"כ אין לדבר סוף. והנה סברת אין לדבר סוף מסתבר לענין בדיקה, דא"כ נחוש מעיר לעיר וכדומה, וא"א לבדוק בכל המקומות, משא"כ לענין ביטול לא שייך לומר אין לדבר סוף, דכיון שיבטל פעם אחד ויכלול כל החמץ שמונח בכל מקום שהוא, הרי יש לדבר סוף, וכן כתב במקור חיים סי' תל"ג סק"א ד"ה ובה. וא"כ א"ש שיטת הרמב"ם לשיטתו דצריך לבטל אף במקום שאין ידו מגעת, והוי מקום שאין מכניסין בו חמץ, דבאמת צריך לחוש שעכבר גררו למקום שאין מכניסין, רק דאין לדבר סוף, אבל ביטול אכתי צריך.

ורבינו מנוח דלא פירש כן בפ"ג ה"ז, לשיטתו אויל, דהנה רבינו אמורים רק אם נפרש דאין לדבר סוף הוא טעם למה אין חוששין, וכן נראה מרברי המהרש"א דף ט' ע"א עיי"ש, אבל אם נפרש דאין לדבר סוף אינו טעם להא דאין

חוששין, רק הכרח להרין, ראין חוששין, אבל הא ראין חוששין הוא בשביל טעם אחר, וכמו רסכרי כמה ראשונים (כמו שנכתוב לקמן ה"ז), לא יתכנו רברינו, ראף רבביטול לא שייך אין לרבר סוף, אכתי א"צ ביטול משום חשש נרירת עכבר, רק רההכרח שאין חוששין משום ראין לרבר סוף ליכא בביטול, ומדברי רבינו מנוח בפ"ג ה"ז נראה דס"ל ראין לרבר סוף אינו טעם, רק הכרח לרבר, ויש טעמים אחרים למה אין חוששין עיי"ש, ולכן לא מצי לומר כמו שכתבנו.

ובאופן אחר נראה ליישב דעת הרמב"ם, למה הצדיכו לבטל אף במקומות שאין מכניסין בו חמץ, דהנה ברף ו' ע"ב איתא, א"ר יהודה אמר רב הבורק צריך שיבטל, מאי טעמא וכו' אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ורעתיה עלויה, ובכוונת הנמ' ורעתי' עלוי' רבו הפירושים, עיי"ש ברש"י ותוס' ושאר ראשונים. וז"ל המאירי שם, ופירוש הרברים שאין חוששין לשמא לא ברק יפה יפה, אלא כך הוא ענין הרברים, שמא ימצא ביום טוב גלוסקא יפה, שמתוך יפיה היה דעתו עליה מאתמול קודם בדיקת הלילה לאכלה כלילה או למחרתו בשעת סעודה אחרונה של חמץ, והצניעה במקום שאין מכניסין בו חמץ כדי להיות שמורה לו שלא לערבה עם החמץ הנמצא כלילה, ונמצא שכלילה לא מצא אותה ואף הוא שכחה ולא אכלה וכו', עכ"ל. וז"ל הכלבו הל' חמץ ומצה, והטעם שמא ימצא גלוסקא יפה שהיה דעתו עליה בשעת הבדיקה והצניעה לעצמו שלא יקחנה בני הבית ובשעת הביעור שכחה וכו' עכ"ל, וכן הוא באורחות חיים הל' חו"מ אות י"א, עיי"ש.

הרי שפירשו דמה שאמרו בנמ' שמא ימצא גלוסקא יפה ורעתי' עלוי', היינו שחיישין שהצניעה במקום שאין מכניסין חמץ בכרי לאכלה למחר ושכחה, ולכן הצריכיהו לבטל, דבלא חשש זה, לא חיישין שימצא גלוסקא יפה אחר שבודק יפה יפה, כמוש"כ המאירי להריא.

וזה נראה דעת הרמב"ם שכתב בפ"ג ה"ח, לפיכך אם לא ביטל קודם שש, ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו ושכחו בשעת הביעור ולא ביערו, הרי זה עובר על לא יראה וכו'. והנה דבריו שם בהל' ח' הם נתינת טעם להרין דהבורק צריך שיבטל שהזכיר שם בהל' ז', ולכן כתב הרמב"ם שהחשש שימצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו, דהיינו שהיה ברעתו לאכלו, ולכן השאירה בביתו, כמוש"כ המאירי והכלבו, דאל"כ למה נחוש שימצא גלוסקא יפה אחר בדיקה. (ולפי"ז אינו מוכרח דברי המג"א בסי' תל"ד סק"ה, שכתב רמדברי הרמב"ם בפ"ג ה"ז נראה דס"ל ראינו עובר למפרע בכל יראה אם מצא חמץ, רק אם היה דעתו עליו, ולכן כתב הרמב"ם שהיה רעתו עליו, ולהג"ל א"ש בפשיטות, דהרמב"ם הוצרך לומר כן להסביר החשש דשמא ימצא, ויש להאריך בזה, ואכ"מ).

ולפי"ז א"ש למה הצריכו לבטל חמץ גם במקום שאין מכניסין שם, דאדרבה לפי דברי המאירי והכלבו, וכן דעת הרמב"ם כמו שכתבנו, עיקר תיקון דהבורק

צריך שיבטל, נתקן בשביל מקומות שאין מכניסין בהם חמץ, דשם חוששין שיצניע החמץ בכדי שלא יתערב כמוש"כ המאירי.

הלכה ו'. אבל אוצרות שכר ויין וכו' ובית המלח ושעוה וכו' וכיוצא באלו צריכין בדיקה, שסתמן מכניסין להן חמץ, ואם ידע בוודאי שלא הכניס שם חמץ אינו צריך בדיקה. צריך עיון קצת לשונו, דהרי מדרבנן חיישינן בכל מקום שאפשר לחוש שנכנס שם חמץ, וכן הוא במור בסי' תל"ג, ובדוק בכל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהן חמץ, כגון אוצרות יין ושמן וכו', וכן משמע בכל הפוסקים, (ובשו"ע הרב בסי' תל"ג סעיף י"ב וי"ג ביאר, דבמקום שוודאי נשתמשו חמץ הוה חובת בדיקה מה"ת, ובמקום שיש לחוש, הוה בדיקה מדרבנן, עיי"ש), וחידוש לומר דהרמב"ם פליג על דבריהם, וא"כ למה הוצרך לכתוב שסתמן שמכניסין להן חמץ, וצ"ע.

וממה שכתב הרמב"ם ואם ידע בוודאי שלא הכניס שם חמץ א"צ בדיקה, צל"ע על מה שכתב בחק יעקב סי' תל"ג אות כ"ו, דהרמ"א כתב שם והכיסים או בתי יר של בגדים שנותנים בהם לפעמים חמץ צריכים בדיקה, וכתב בחק יעקב וז"ל, אפילו אומר בדי לי שלא נתתי בהם חמץ, אפשר ראפ"ה צריך בדיקה, כיון שדרך לתת בו חמץ, ומילתא דלא רמיא עלי' ראינש לאו אדעת' וכו', עיי"ש. והלא בדברי הרמב"ם מפורש דמהני ידיעתו שלא הכניס שם חמץ, ואף במקום שסתמן שמכניסין בהן חמץ, ולא אמרינן דלא רמיא עלי' ולא אדעת'. ועי' בכלבו הל' חמץ ומצה ד"ה ואחר הברכה, שכתב ג"כ ידיעתו שלא נשתמש שם בחמץ מהני.

הלכה ז'. אין חוששין שמא גיררה חולדה חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ, שאם נחוש מבית לבית נחוש מעיר לעיר ואין לדבר סוף. מקור ברבנו הוא מתניתין דף מ' ע"א, אין חוששין שמא גיררה חולדה וכו' דאם כן אין לדבר סוף. ורש"י פירש, אין חוששין כשברק זוית זו ובא לבדוק זו, שמא בתוך שבא לבדוק זו גיררה חולדה חמץ למקום הברוק ויצרך לחזור ולבדוק, אבל הרמב"ם פירש הא דתנן במתניתין דאין חוששין שמא גיררה וכו', פירוש, שאין חוששין שגיררה חולדה חמץ קודם בדיקה למקום שאין מכניסין בו חמץ, ושנצטרך לבדוק במקום שאין מכניסין, והטעם דא"כ אין לדבר סוף, דא"כ נחוש ג"כ שעכבר נרר ממקום שלא נבדק עריין, למקום שכבר נבדק, ובכסף משנה הקשה דבשלמא לדעת רש"י דהחשש הוא שמא נררו בשעת הבדיקה, ע"ז אמרו א"כ אין לדבר סוף וניחוש גם שגורו בשעת הבדיקה מעיר לעיר, אבל לדעת הרמב"ם מהו ההכרח דמרלא חיישינן שגורו בשעת בדיקה, דלא חיישינן שגורו העכברים חמץ במשך כל השנה למקום שאין מכניסין, ועמד בקושיא זו, עיי"ש.

ואולי יש ליישב קושייתו, רהנה במנן אברהם בסי' תל"ג סק"י בא"ד כתב וז"ל, מה שכתב הב"ח דבמקום שרגילין לאכול הוה ווראי חמץ (וא"כ אין להתיר

משום ספק שמא אכלוהו). נ"ל דהיינו רוקא אם אכלו שם סמוך לפסח, אבל אם אכלו זמן רב קודם פסח, וסמוך לפסח נשמר שלא יפול שם חמץ אין צריך לבדוק, דלא מסתבר לומר דאם ראינו שגדרה עכבר חמץ למקום שאין מכניסים בו חמץ זמן רב קודם פסח שיצטרך בדיקה, שא"כ כל החורין שעכברים מצויים שם אפילו גבוהים ונמוכים יצטרכו בדיקה, שאי אפשר שלא גררו עכברים לשם חמץ, אע"כ איכא כה"ג ספיקי טובא שמא גררוהו למקום אחר ושמא אכלוהו, או שמא נמאס ונפסל מאכילת כלב ושמא נתכבד וכו', עכ"ל עיי"ש. וביאור דבריו הוא כמוש"כ בשו"ע הרב שם בקונט"א סק"ו, דהספיקות שמא גררוהו או אכלוהו או נתכבד, משם אחד הוי וחדא ספק הוא, והספק השני הוא שמא נתעפש, והוי ספק ספיקא, וספק אכלה דהוה קרוב לוודאי בצירוף ספק שמא נתעפש החמץ מועיל שלא נצרך בדיקה, ולכן בראינו עכבר שגרר חמץ זמן רב קודם הפסח למקום שאין מכניסים, או אפילו לא ראינו רק שברור לנו שגרר במשך השנה למקומות הנ"ל, אין צריכין לבדוק מטעם ספק ספיקא, שמא נאכל ושמא נתעפש, אבל אם ראה עכבר שגרר סמוך לפסח לתוך מקום שאין מכניסים, צריך בדיקה, דאין כאן ספק שמא נתעפש, עיי"ש בארוכה.

הרי דהמגן אברהם הקשה למה אין בודקים במקומות שאין מכניסים, שאי אפשר שלא גררו עכברים, ותיירץ דהוה ספק ספיקא. ולכאורה צ"ע, דהלא לדעת הרמב"ם כבר נתבאר במתניתין דאין חוששין שגיררה חולדה למקומות הנ"ל, והטעם הוא, דא"כ אין לדבר סוף, וא"כ צ"ע על המג"א שלא העיר כלום דלפי"ד הרמב"ם הטעם דאין חוששין הוא דאין לדבר סוף, וכן קשה לדעת הרמב"ם למה לא התירו מטעם ספק ספיקא, ולכאורה דברי המג"א והרמב"ם סותראי נינהו. גם יש להעיר דבמג"א כתב שאי אפשר שלא גררו עכברים לשם חמץ, וברמב"ם מבואר דהוי רק חשש, וכמבואר במתני' אין חוששין שמא גיררה חולדה וכו'.

על כן נראה דליכא סתירה, דהנה ישנם שני טעמים שנצטרך בדיקה למקום שאין מכניסים חמץ, א) שבודאי גררו עכברים שם חמץ במשך כל השנה, ב) שאולי סמוך לפסח גררו עכברים למקום שאין מכניסים, והמג"א ביאר דאף דודאי גררו במשך כל השנה אין צריך לבדוק, דאיכא ספק ספיקא, שמא אכלוהו ושמא נתעפש, ומשום אין לדבר סוף אין להתיר, דההיתר דאין לדבר סוף שייך רק בחשש גרירת חולדה, ולא בוודאות, וז"פ מסברא. ובמשנה אמרו (לפי רעת הרמב"ם) ראין חוששין שמא גיררה חולדה, פי' סמוך לפסח, באופן דאין לומר שמא נתעפש וליכא ספק ספיקא, וממילא ליכא ההיתר של המג"א, על זה אמרו במתניתין דאין חוששין, דא"כ אין לדבר סוף. תמצית דברינו, דהמג"א קאי אחשש כל השנה, והמשנה (לדעת הרמב"ם) קאי אסמוך לפסח, דאין להתיר מטעם ספק ספיקא.

ולפי"ז יש ליישב קושית הכס"מ הנ"ל, דהכס"מ הבין כוונת הרמב"ם דקאי על חשש גרירת עכברים של כל השנה, וא"כ שפיר הקשה רמהו הראי' ראין חוששין לזה, מהא דאין חוששין לגרירה בשעת בדיקה, דהוה שעה מועטת לפי

ערך חשש גרירת כל השנה, אבל לפמש"כ, להרמב"ם קאי מתניתין על חשש גרירת עכברים סמוך לפסח, דאז ליכא ההיתר דספק ספיקא, והביאו במתניתין ראייה דאין חוששין לזה, מדאין חוששין שנגרר מעיר לעיר בשעת בדיקה. והנה דברינו הנ"ל בישוב סתירת דברי המג"א והרמב"ם, אמורים רק אם נפרש ראין לדבר סוף השנוי במתניתין הוי טעם להא דאין חוששין, וכן מבואר בדברי מהרש"א שם בד"ה טעמא, אבל אם נימא דאין לדבר סוף אינו טעם להא דאין חוששין, רק הכרח להרין, דע"כ אין חוששין דאל"כ ניהוש גם מעיר לעיר ואין לדבר סוף, אבל ישנם טעמים אחרים למה אין חוששין, (וכן משמע ברכינו מנוח כאן, ובח"י הר"ן דף ט' ע"ב ד"ה הא ב"ג), לק"מ על המג"א הנ"ל, דבמתני' (לפי"ד הרמב"ם) מבואר ההכרח, שעל כן אין חוששין, ובמג"א ביאר הטעם למה באמת אין חוששין, דהוי ספק ספיקא, ואין צריך לומר דמתניתין קאי דוקא אסמוך לפסח, אך גם לדבריהם יש לומר כדי ליישב קושית חכ"מ על מתני' לפי"ד הרמב"ם, דלא קאי על חמץ של כל השנה, דאז פשוט ההיתר ממעט ספק שמא נאכל ונתעפש, וקאי רק אחמץ שנגרר סמוך לפסח, ויש להאריך בזה.

שם. בדק ליל ארבעה עשר והניח עשר חלות ומצא תשע הרי זה חושש וצריך לבדוק פעם שניה, שהרי גררה חולדה או עכבר בוודאי. וכן כתב בפיה"מ דף י' ע"ב וז"ל, כי אם הניח בלי מוצנע ומצא שחסר ממה שהניח, צריך בדיקה אחרת, לפי שנאמר בידוע שגררה חולדה, עכ"ל. ובפ"ג ה"ב כתב וז"ל, החמץ שמניח בליל י"ד וכו' אינו מניחו מפוזר ומפורד בכל מקום, אלא מצניעו בכלי או בזויות ידועה, ויזהר בו, שאם לא נזהר בו ומצאו חסר צריך לחפש אחריו ולבדוק פעם אחרת שמא גררוהו העכברים עכ"ל, ולכאורה היא סתירה גלו'. גם יש לדייק קצת בלשון הרמב"ם בפ"ג, שכתב אלא מצניעו בכלי או בזויות ידועה ויזהר בו, שאם לא נזהר בו ומצאו חסר וכו', דמה כוונתו בכתבו ויזהר בו, והלא כבר כתב אלא מצניעו בכלי או בזויות ידועה.

ואולי י"ל לגודל הקושיא, דהנה הטור ושו"ע כתבו בס' תל"ד, שאם כפה עליו כלי ולא מצאו אין צריך בדיקה אחרת, כיון שאי אפשר לחולדה ולעכבר ליטלו, אנו תולין ודאי אדם נטלו, ומקורו מירושלמי פ"א ה"ג. והנה בב"ח עורר על זה, דאכתי יש לחוש שאדם גילהו, ושכח לכסותו, ושוב נטלו עכברים החמץ משם, ולכן ס"ל להב"ח, דלכתחילה אין להניחו בכלי, רק בתיבה מסוגרת וכדומה, אך בריעבד מותר אם מצאו חסר, דתלינן להקל דוודאי אדם נטלו, עיי"ש. ובמגן אברהם סק"ד כתב, דלכתחילה יכול להניחו בכלי, ואין לחשוש שאדם גילהו ולא כיסוהו, דבר"ש בפ"א דפרה מבואר, דדרכו של אדם לכסות. ובחק יעקב סק"ו העיר, דשיטת הרמב"ם בה' פרה פ"ט הט"ז, ורש"י חולין דף י', דדרכו של בני אדם לגלות ולא לכסות ג"כ, ובמחצית השקל שם פלפל ג"כ בזה, והיוצא מדבריהם, דאף לדעת הרמב"ם אין לאסור בריעבד, דעכ"פ הוי ספק ספיקא, ספק שמא אדם גילהו, וספק שמא עכבר אכלתו, ושאר ספיקות, עיי"ש היטב. אבל באמת, היתר זו דספק ספיקא אינו ברור, ותלוי במש"כ המגיד משנה בפ"ב

ה"י, דבבריקת חמץ החמירו חכמים גם בספק ספיקא, ויש כמה עיקולי ופשוורי בסברא זו, כמו שהאריכו האחרונים, ואכמ"ל.

ואכ"כ י"ל דהרמב"ם לשיטתו ס"ל דכיון דדרבנן של בנ"א גם לגלות ולא לכסות, וספק ספיקא חייב בבדיקה, לכן אם יניח החמץ בכלי וימצאנו חסר, יצטרך לבדוקו פעם אחרת. ולפי"ז אתיין דברי הרמב"ם שפיר, דבפ"כ כתב דאם הניח עשר חלות ומצא תשע צריך לבדוק, דהרי גררה חולדה או עכבר בוודאי, דשם מיירי בהניחם בגלוי ובלי כלי כפשוטו לשונו, וזה כוונתו גם בפיה"מ, כמוש"כ ואם הניחו בלי מוצנע וכו' לפי שנאמר בידוע שגררה חולדה. אבל בפ"ג ה"ב כתב, החמץ שמניח וכו' אינו מניחו מפוזר ומפורד בכל מקום, אלא מצניעו בכלי או בזוויות ידועה, ושוב כתב ויזהר בו, היינו שאף אחר שהניחו תחת הכלי, עדיין צריך לזהר בו שיניחו ויתלנו במקום גבוה וכדומה כמוש"כ הב"ח, שאם לא נזהר בו ומצאו חסר (פי' שהכלי נתגלה והחמץ חסר), צריך לחפש אחריו ולבדוק שמא נררוהו העכברים, והכא נקיט דייקא לשון שמא, דכיון דעכברים אינן יכולין ליטלו מתחת הכלי כמוש"כ הטור, עכצ"ל ראדם גילהו, ובכה"ג אנו מספקין אם אדם נטלו או העכבר נטלו, ומיושב סתירת הלשון, וגם דיוק לשונו בפ"ג ה"ב. ואף דרוחק לומר דהרמב"ם פליג על ירושלמי הנ"ל, דבמצאו תחת הכלי אין צריך בדיקה, (ואולי הירושלמי ס"ל דדרבנן של בנ"א לגלות ולכסות, ותלוי בפלוגתת הר"ש במס' פרה, והרמב"ם ורש"י הנ"ל, ואכמ"ל). עכ"פ יש מקום לומר כן לגודל הקושיא. שוב מצאתי בראב"ה סי' תמ"ד וז"ל, בירושלמי (מה שמשויר יניחנו בצנעא, כיצד הוא עושה כופה עליו את הכלי), כפה עליו את הכלי ולא מצא צריך לבדוק את הבית או שאר הבתים, ולבטוף פשיט דאותו הבית בעי בדיקה. ובירושלמי אחר כתוב, כפה עליו ולא מצא, אני אומר יד נטלתו, (פי' שאדם נטלו וא"צ בדיקה), לא כפה ולא מצא צריך לבדוק אחריו. ובירושלמי שלי אינו כתוב כן, עכ"ל עיי"ש. ולפי"ז י"ל דהרמב"ם גריס בירושלמי כהראב"ה, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

הגדה של פסח

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר וכו'. ראוי לרקדק, וכי לפי שהוציא א"ע מן הכלל כפר בעיקר, והרי אפשר שאפילו הוציא את עצמו מעבודת קרבן פסח, עדיין הוא מאמין בעיקר אלקותו ית"ש, והוא מומר רק לדבר אחד מן התורה. אמנם ידוע שצריך כל יהודי להאמין באמונת אומן שכל בית ישראל הם נפש אחת, כי אב אחד לכולנו וא"ל אחד בראנו ממחצב אחד מתחת כסא הכבוד, ובני ישראל הם חלק אלקי ממעל אשר הוא ית' אחדות פשוטה, וכל בית ישראל יקראו נפש אחת, כמו"ש כל הנפש לבית יעקב וגו', משא"כ בעשו, הכתוב קורא אותם נפשות בלשון רבים, לפי שהיו עובדים לאלהות הרבה (עי'

רש"י ז"ל פ' ויגש עה"פ כל הנפש הבאה ליעקב, בשם מדרש). ולפי"ז יובן שפיר, כי הרשע באומרו לכם, לכם ולא לו, ופירש עצמו מן הציבור והוציא את עצמו מן הכלל, מפני זה כפר בעיקר, לפי שאחרות כל בית ישראל הוא שעוברים לא-ל אחר, וכל נפשותם הם נפש אחת, וכל מי שמוציא את עצמו מכלל בני ישראל, נחשב כמתנכר מאמונתם, ועל כן כפר בעיקר, ואילו הי' שם לא הי' נגאל.

(הגאון המקובל מוה"ר שמואל די אוזירא זצ"ל)

בנוסח הברכה, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, רלכאורה פירושו, (וכן הוא בפ' אברבנאל), רהוא כמו שאמר למעלה, לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמהם. והי' קשה לי לפי"ז, ראיפכא הו"ל לומר, אשר גאל את אבותינו ואותנו ממצרים. לכן נ"ל לרעתי הכוונה, כפי מה ראיתא בפרשת חוקת, וירעו לנו מצרים ולאבותינו, ופי' רש"י, דנשמת האבות מצטערין בצרת ישראל. וא"כ כמו דנופל לשון וירעו על אבותינו, בעת צרותינו, כמו כן בנאותינו, אף אותם גאל משם. והוה הכוונה, אשר גאלנו וגאל את אבותינו, כנלע"ד.

(הגאון מוה"ר שלמה זלמן עמרדיך ראב"ד פראג זצ"ל)

שביעי של פסח

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה, ויסב אלקים את העם דרך המדבר ים סוף וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים. ויש לרקדק רהוי לי' לומר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים הקרוב כי אמר אלקים פן ינחם העם וגו'. גם יש לרקדק כי שלשה פעמים הזכיר לשון העם, ואח"כ אמר וחמושים עלו בני ישראל. וי"ל דידוע כי הערב רב שהלכו עם ישראל היו מחריבין את ישראל בעשיית חטא העגל אשר מזה נמשכו כל הרעות שבאו לישראל. והנה כשמזכיר הכתוב תיבת העם, הוא לשון כולל, שיש בהם גם הערב רב, ולא הי' רצון הקב"ה שיכואו הערב רב לארץ הקדושה להחמיאם, משום הכי אמר כי קרוב הוא, ויכואו כולם לארץ הקדושה. ואח"כ אמר עוד טעם, כי אמר אלקים פן ינחם העם וגו', רכיון שהערב רב ביניהם אשר אין בטחונם שלימה בר', וכשיראו מלחמה ושבו מצרימה, לכן מחמת שהערב רב ביניהם, ויסב אלקים את העם דרך המדבר, אבל בני ישראל היו חמושים, היינו מזויינים, מחמת בטחונם בר'.

(הגאון מוה"ר יעקב יהודה פאלק אבד"ק דיהרנפורט זצ"ל)

(1) הובא בספרו מדרש שמואל עמ"ס אבות פ"ב מ"ה.

(2) הועתק מכת"ק.

(3) הועתק מכת"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המרום מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנמוערפען.

התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם. נראה הכוונה, דהנה ידוע דהיו צריכין להיות ארבע מאות שנה והיו רק דר"ו, וכתבו הספרים דקישוי השיעבוד השלים את הזמן. והנה יש לומר דעד קריעת ים סוף עדיין לא נשלם הזמן, אך פחד זה שהי' להם על הים, הי' כל כך גדול, עד שזה השלים את הזמן, וא"כ הי' רדיפת המצריים להם לטובה, כי בלא"ה היו עתידים לראותם עוד לשלם החוב, וכעת לא יוסיפו לראותם עוד. ולכך אמר, התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום, דהיום עושה הישועה בנוף הרדיפה, דזהו הוי הישועה, כי מחמת אשר ראיתם את מצרים היום, בעבור זה לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם, וא"ש. (הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בדאר זצ"ל)

תשלח קציריה עד ים ואל נהר יונקוטיה (תהלים פ'). יש לומר כוונה בפסוק זה, דהנה מה שהמצריים טבעו בים סוף, הי' מדה כנגד מדה, על שהשליכו את ילדי בני ישראל אל היאור, וכמאה"כ (שמות י"ח) כי בדבר אשר זרו עליהם, ופירש"י, במים דמו לאכדם והם נאכדו במים. והנה המצריים נקראו בשם קצרים, כאמרנו ביוצר שחרית ליום שביעי של פסח, נושעים מבין קצרי יד, והוא על שם הכתוב (מלכים ב', י"ט) קצרי יד חתו. וזהו, תשלח קצירי עד ים, שהמצריים נשלחו אל תוך הים, והסיבה היא, ואל נהר יונקוטי, כי הם השליכו את יונקי שדים אל הנהר, על כן נשלחו המה לים, מדה כנגד מדה. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

תמי' בספר פני דוד, ושתי הערות בספר תפארת שלמה

בספר פני דוד על התורה (להגאון חיד"א זצ"ל) בפרשת בא, על הפסוק ואם ימעט הבית מהיות משה, כתב וז"ל, במס' פסחים דרשינן מהכא מכאן שאין הפסח נאכל אלא למנויו וכו', ותימה דהתנן בניטין הריני שוחט הפסח על מי שיעלה מכם לירושלים, עכ"ל. ולכאורה יש להפליא, דהרי שם בניטין (דף כ"ה ע"א) מסקינן, דאמנינהו מעיקרא, יעו"ש.

בספר תפארת שלמה פרשת בא עה"פ אל תוסף ראות פני, כתב בא"ד, בפרעה הי' ניצוצין קדישין גדולים וכו' וכשכבר העלה [משה רבינו] כל הני"ק מעם פרעה ולא נשאר בו עוד אחד, נזרק הדבר מפיו אל תוסף ראות פני, כלו' שאין בו עוד ניצוץ קדושה, ולכן ביום ראותך פני תמות, כי אסור להסתכל בפני אדם רשע, כמו שכתוב אל תפנו אל האלילים, אם לא לצורך העלאת

ניצוצין קדישין מאת פניו, עכ"ל. (וכעין זה הובא בחתם סופר עה"ת בפסוק זה בשם רבו בעל הפלאה זצ"ל). – ויש להעיר על זה ממה שכתב המגן אברהם באו"ח סי' רכ"ה סק"כ וז"ל, והא דאמרינן אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע וכו' נראה דדוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו אסור, אבל ראי' בעלמא מותר, עכ"ל. והרי כאן לשון הפסוק הוא, אל תוסף ראות פני, וצ"ע.

בספר תפארת שלמה פרשת אחרי עה"פ כתונת בר קורש ילבש, כתב בא"ד, וזה שמצינו בלשון המשנה במס' יומא בבגדי כהונה, בלשון כלים, כמו שאמרו, בשחר הי' לובש וכו', דהול"ל בגדים, אך כלי הוא לשון בית קיבול, לרמז על הנ"ל, לצמצם השפע רק לכנסת ישראל, עכ"ל. – הנה המעיין בלשון המשנה הנ"ל ביומא (דף ל"ר ע"ב), יראה דלא מוזכר שם הלשון כלים, וצ"ע להבין כוונתו.

רפאל אהרן כץ
קרית באכוב, בתיים

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם בן ציון האניג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם בן ציון קרויס נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם יוסט נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליעזר זאב גרינשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד וויינגארטען נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף מאיר שטערן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב לעווין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק אייזיק פריערמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק מאיר שווימער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישראל יוסף דוד ראזענבלום נ"י להולדת הבן
להרב מנחם יחזקאל גראס נ"י מגיר שיעור בישיבת כרם שלמה דבאכוב להולדת הבן

להאברך היקר ר' עקיבא לודמיר נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' פנחס מאיר ווימער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי ארי' קלאריסטנפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי הכהן קעניגסבערג נ"י מלונדון להולדת הבן

להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענכויס נ"י להולדת הנכר
 להנה"ח מו"ה שאול וויינבערגער נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' שמואל עמרם האפנער נ"י להולדת הבן
 יזכו לנדרם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה קופפערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן וויספעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן נח קנאבלאך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליעזר גאטליעב נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון ליכט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק שטערנבוך נ"י מבני ברק להולדת התאומות
 להנה"ח מו"ה לייבל רוכין נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר בנש"ק ר' מאיר יוסף דוד זעלטנרייך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' רפאל שימאנאוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל קרומאן נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל שמחה הלוי לאנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמחה אברהם קארנרייך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון הכהן מייער נ"י להולדת הבת
 יזכו לנדרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח בנש"ק מו"ה איתמר (כרי"ב) לייפער נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אלימלך דוב הכהן גראדזינסקי נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה
 דוד שטרם נ"י מלונדון לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אלי' באכנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף מנחם נ"י לאירוסו
 בנרנכדו הב' החתן הנעלה כמר משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה ארי' גוטמאן נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר נחמן נ"י
 תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים יהודה לייבל הלוי האממער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה
 יקותיאל קופטשי נ"י לאירוסו בנרנכדו הב' החתן הנעלה כמר מנחם
 מענדל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה ישעי' שלאמאוויטש נ"י מאנטווערפען לאירוסו בנו הב' החתן
 הנעלה כמר חיים יצחק נ"י
 להנה"ח מו"ה חיים שמעון כרוינפעלד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ליכוש נ"י
 לאירוסו בנרנכדו הב' החתן הנעלה כמר יוסף יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישראל ליב פארשטער נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה יונה באראן נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק מאיר שלום פליישער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
 כמר אברהם אביש נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל גערשאן נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה
 משה צבי וואקסמאן נ"י לאירוסו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר יצחק
 מרדכי דוד נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
 לאירוסו בתו תחי'
 להב' החתן הנעלה כמר אהרן גרינבערגער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
 למול ולכרכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יהודה ליב קאוואלענקא נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל זאב פישמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מרדכי ברוך גיפס נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה מאיר וויינבערגער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה שלום עליאם נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמואל לעמפל נ"י מטאראנטא לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמעון (כ"ר אביש) הירש נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמעי' ישראל ריגער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' אברהם חיים גאלדשטיין נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' אהרן ישכר משה ליכטיג נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון בראכפעלד נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון הערבסט נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון צעהנווירטה נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' ברוך דוד בראננער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק שלמה וואלדנער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמואל אברהם פאזנער נ"י לנישואיו
 יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויר 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ח קונטרס ו' (קע"ד) אייר-סיון תשנ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ח דרוש לנתינת ספר תורה כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

יג כרין מכירת ספר תורה הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל
 מז כרין ס"ת שיש בו ג' טעויות, ועוד הגאון בעל נודע ביהודה אבר"ק פראג זצ"ל
 יז כרין כתיבת שם צורישדי בס"ת הגאון ר' צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל
 כא כרין צורת האותיות, וכרין איטר יד הגאון ר' מנחם זאמושט ראב"ד פפר"מ זצ"ל
 כג כרין לשמה בעיבוד הקלף, ובאזכרות הגאון בעל קרני ראם אבר"ק יאס זצ"ל
 כט כרין ס"ת שכתבו גוי, וכתב ע"ג כתב הגאון ר' משה שיק אבר"ק חוסט זצ"ל
 לא כרין כתיבת האזכרות לשמה הגאון ר' שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל
 לב כרין מצות כתיבת ספר תורה הגאון ר' דוד פרידמאן אבר"ק קארלין זצ"ל
 לג כרין כתיבת השם על המטלית הגאון ר' יוסף העניג אבר"ק נייטרא זצ"ל
 לח כרין כתיבת שמות מורכבים בס"ת הגאון ר' פסח זינגער אבר"ק פאלאטא זצ"ל

מדור אגרות קודש

מ מכתב מהגאון ר' משה ליפשיץ אבר"ק מורינא זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

מר כרין משיחת הקלף, ונמצא טעויות בס"ת הג"ר בנציון בלום אבר"ק אויפאלוי ז"ל
 נא כרין וי"ו קטועא כתיבת שלום הג"ר חיים יוסף גרינבוים אבר"ק בלאזנדראף ז"ל
 נד כרין תיקון כתיבת השם בס"ת הג"ר פישל סופר ראב"ד בוראפעסט ז"ל

מדור פלפול והלכה

נו כענין כתיבת ס"ת בשותפות הרב מוה"ר שמואל עקיבא יפה-שלעזינגר שליט"א
 ס כתיבת סת"ם ביד שמאל או בפה הרב מוה"ר משה שאול קליין שליט"א
 סד כרין התפירה בס"ת ובמגילה ר' מרדכי ארי' גיפס נ"י

עולת שבת בשבת

סח ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

עא הערות קצרות כענינים שונים

עה מסורת סת"ם (תמונת כתב יד של סופרי סת"ם בבאבוב)
 עג דקדוקי סופרים
 עז מכתבים אל המערכת
 פא ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1995

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת חי' שרה ע"ה

בת הרב ר' מרדכי צבי אֵלִין ז"ל

בנו של

הרה"ג מוה"ר שמחה אבר"ק ראחמיססיווקא זצ"ל הי"ד

נפטרה בשם טוב

ביום ו' לחודש אייר תשל"ז לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,

שמחה האממער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

זקני הגה"צ המפורסם
מוה"ר יוסף משה מייזליש זלה"ה
אבד"ק מאראש אויוואר, בעמח"ס מקוה מים
בן הגה"ק מוה"ר דוד דוב זלה"ה
נפטר י' סיון תשל"ו לפ"ק

זו' הרבנית הצדיקת
מרת פיגא ראכל ע"ה
בת הגה"ק מוה"ר יחזקאל פאנעט זלה"ה
אבד"ק דעש, בעמח"ס כנסת יחזקאל
נפטרה ו' שבט תשל"ד לפ"ק

זקני הרה"ג המפורסם מוה"ר יחזקאל רוסנער זצ"ל
בן הרה"ג מוה"ר בנימין אלתר זצ"ל אבד"ק שאמקום
נפטר כ"ג סיון תשמ"א לפ"ק

זקני הרה"ח המפורסם דחים ומוקיר רבנן
מוה"ר יהושע חיים בן הרה"ח מוה"ר שלמה צבי ז"ל
נפטר ו' אדר ב' תשכ"ב לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י נכדם,
יהושע חיים גריססג"ט

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

אבי הנה"ח מו"ה אברהם במו"ה דוב בעריל הלוי שמורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
שכתי ישעי' הלוי שמורם

מפרסמין עושי מצוה

ברכת תורה מעומק הלב
לידינו הנעלה האברך החשוב היקר נדיב ושוע
רורף צדקה וחסד ומנוטרי כרמנו
מו"ה משה חיים מאיר פאנצער נ"י
אשר נרבה לכו אותו להרים תרומה
לעילוי נשמת אביו
מו"ה אברהם אביש במו"ה משה ע"ה
והויל מכיסו סכום עצום לקנות כלי אומנות חדשה,
עבור הרפסת קובצי כרם שלמה, כדי לשפר וליפות הקובץ,
כראוי לכבוד התורה ולומדי'.

בזכות המצוה יזכה להתברך בכל מיני השפעות טובות מן השמים,
ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, מתוך הרחבת הרעת, אמן.

המערכת

אקדמות מילין

לרגלי המאורע המשמחת לב, שמחה של מצוה, נתינת
ספר תורה על ידי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, ברצ"ה בחג
השבועות הבעל"ט, החלטנו להקדיש קובץ הנוכחי, שיוצא
לאור לקראת חג השבועות, לענינים השייכים למצות כתיבת
ספר תורה, קדושת ספר תורה, קריאת ספר תורה, והמסתעף.

ומצלאין אנו לחיי מלכא כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו
שליט"א, ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור,
ונזכה להתבשם בצל אור קדושתו עוד רבות בשנים, מתוך
בריות גופא ונהורא מעליא, אמן כן יהי רצון.

המערכת

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

(דרוש לנתינת ספר תורה)

מנהג אבותינו בידינו לומר בשעת נתינת ספר תורה חדשה, וגם בעת שמחזירין הספר תורה לארון הקודש, את המזמור כ"ד שבספר תהלים, לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה וגו'. ויש לדקדק בפסוקים הללו, מהו הנתינת סעם, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה, וגם צ"ב המשך הפסוקים שאח"ו, מי יעלה בהר ד' וגו' נקי כפים ובר לבב.

והנה הרד"ק כתב שם בתחלת המזמור, זה המזמור חברו דוד המלך ע"ה שיאמרו אותו כשיכניסו הארון לבית קדשי קדשים. ומקור הדברים הוא במדרש רבה ובמדרש תנחומא בפרשת וארא, עה"פ שאו שערים ראשיכם, שלמה אמה הפסוק הזה בשעה שהכניס הארון לבית קדשי הקדשים, עשה ארון של עשר אמות, כיון שהניע לפתח בית המקדש הי' הפתח של עשר אמות והארון של עשר אמות, ואין עשר אמות יכולין להכנס בתוך עשר אמות, ועוד שהיו טעונין בו, (פי' שגם טעני הארון הוצרכו ליכנס עם הארון). כיון שבא להכניסו לא הי' יכול, עמד שלמה והי' מתבייש ולא הי' יודע מה לעשות, התחיל להתפלל לפני הקב"ה, מה עשה שלמה, ארז"ל הלך והביא ארונו של דוד אביו ואמר ד' אלקים אל תשב פני משיחך, א"ר ברכי' בשם ר' חלבו באותה שעה חי' דוד שכן דוד אומר ד' העלית מן שאול נפשי חיותני מיורדי בור, והי' שלמה אומר רבון העולמים עשה בזכותו של זה שנאמר זכרה לחסדי דוד עבדך, מיד נענה וכו', התחיל שלמה אומר שאו שערים ראשיכם והנשא פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, באותה שעה בקשו השערים לירד ולרוץ את ראשו, שהיו סבורין שעל נפשו הוא אומר מלך הכבוד, אמרו לו מי הוא זה מלך הכבוד, אמר להם ד' צבאות הוא מלך הכבוד סלה, כיון שאמר להם כן מיד שקטו, ע"כ. (וענין זה הובא הרבה פעמים בדברי חכמו"ל בגמרא ובמדרש, ובכל מקום יש בו שינויים).

והנה המדרש הזה אומר דרשני כי הדקדוקים רבו, (א) תמיהת המפרשים איך שלמה המלך לא שת לבו מתחלה דאמתא באמתא לא יתיב, וממילא אין הארון של עשר אמות יכול להיכנס בתוך חלל של עשר אמות, (ב) מה עלה על דעתו שזכותו של אביו דוד המלך ע"ה יועיל לשנות את הטבע ויכול להכניס עשר אמות בתוך עשר אמות, (ג) מדוע באמת הועיל זכותו של דוד המלך ולא זכותו של שלמה המלך, (ד) למה חשדו השערים את שלמה המלך שעל עצמו הוא אומר ויבא מלך הכבוד, (ה) לפי דברי המדרש הנ"ל, איזה שייכות יש לענין זה עם הפסוקים אשר בתחלת המזמור, לד' הארץ ומלואה וגו', כי הוא על ימים יסדה וגו', מי יעלה בהר ד' וגו'.

אמנם יבואר הכל בחדא מחתא, דהנה איתא במס' יומא (כ"א ע"א) אמר ר' לוי דבר זה מסורת בדינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה, ופירש"י, שאינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלום, דתניא ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת, והרי כל החלל לא הי' אלא עשרים על עשרים, שנאמר ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב, נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום. ומעמו של דבר כתב המהרש"א במס' בבא בתרא (צ"ט ע"א), כי במקום שהשכינה שורה, מחזיק מועט את המרובה, כי אינו ענין גשמי, ולכן לא יכילהו מקום ומדה, ומלא כל הארץ כבודו, עכ"ל. וכן איתא להדיא במדרש רבה פרשת בראשית, עה"פ ויאמר אלקים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן, בנהוג שבעולם אדם מפנה כלי מלא בתוך כלי ריקן, אבל לא כלי מלא בתוך כלי מלא, כל העולם כולו מים במים, ואת אומר אל מקום אחד, (פי' דאיך יתכן שיקוו המים אל מקום אחד, הלא כל העולם כולו מלא מים, ולא הי' בו מקום פנוי, כדאיתא במדרש שוח"ט מזמור צ"ג, שהיו המים מניעים עד כסא הכבוד, כדכתיב ורוח אלקים מרחפת על פני המים, וגם התהומות שמתחת לארץ כבר היו מלאים מים, וא"כ איך אפשר שיתקבצו אל מקום אחד, מאחר שכל המקומות כבר היו מלאים מים), אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה, ודכוותה אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים, וכל ישראל עומדים שם, אתמהא, אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה ויאמר יהושע אל בני ישראל נשו הנה וגו', רבנן אמדין צמצמן בין שני בדי הארון, אמר להן יהושע ממה שהחזיק שני בדי הארון אתכם, אתם יודעים ששכינתו של הקב"ה ביניכם, הה"ד ויאמר יהושע בזאת תדעון כי א-ל חי בקרבכם. הרי מפורש יוצא מפי חכמיו"ל, דבמקום שהשכינה שרוי, מועט מחזיק המרובה. ומעתה מובן שפיר איך עלה על דעת שלמה המלך להכניס הארון של עשר אמות בתוך חלל של עשר אמות, כי במקום השראת השכינה מקום הארון אינו מן המדה. אמנם כשבא להכניסו לא הי' יכול, אז עמד שלמה והי' מתבייש, כי זה ראי' על סילוק השראת השכינה. ואולי יתכן לומר מדוע נסתלקה אז השכינה, דאיתא במס' סוטה (ה' ע"א) כל אדם שיש בו נסות הרוח שכינה מיללת עליו, והקב"ה אומר אין אני והוא יכולין לדור בעולם, וכן אמרו ז"ל במס' נדרים (ל"ח ע"א) אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על עניו, ומקרא מלא נאמר (ישעי' נ"ז) מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח. והנה איתא במדרש שוח"ט (מזמור כ"ד), למה נצמער שלמה כל כך, פי' למה בא כל הצער הזה לידו, מפני שנתגאה ואמר בנה בניתי בית זבול לך (מלכים"א, ח'), וא"כ י"ל דמפני שנתגאה סילק הקב"ה שכינתו, ושוב אין המועט מחזיק את המרובה, ולפיכך לא הי' יכול להכניס את הארון, דהקב"ה מודד מדה במדה, דמי שממעט את עצמו, מורדין לו כמדתו, שמועט מחזיק את המרובה, ומקום הארון אינו מן המדה, אבל מאחר שהחזיק טובה לעצמו ואמר בנה בניתי בית זבול לך, נסתלקה הימנו שכינה, ממילא לא הי' יכול להכניס את הארון בפתח בית המקדש.

מה עשה שלמה, הלך והביא ארונו של דוד אביו, ואמר ד' אלקים אל תשב פני משיחך, באותה שעה חי' דוד, והי' שלמה אומר רבון העולמים עשה בזכותו של זה, שנאמר זכרה לחסדי דוד עבדך, מיד נענה. הכוונה, כי דוד המלך התנהג תמיד במדת הענווה, כאומרים ז"ל במס' חולין (פ"ט ע"א) אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם לפני, נתתי גדולה לדוד, אמר (תהלים כ"ב) אנכי תולעת ולא איש. וכן איתא במס' מגילה (י"א ע"א) עה"פ ודוד הוא הקטן (שמואל א', י"ז), הוא בקטנותו מתחלתו ועד סופו, כשם שבקטנותו הקטין עצמו, כך במלכותו הקטין עצמו. ולכן הועיל זכותו של דוד שתהי' שכינה שריו' שם, ושוב יהא המועט מחזיק את המרובה, וממילא יוכנס הארון לבית קדשי קדשים, וכבוד ד' מלא את הבית.

אולם אכתי ראוי להתבונן, איך יתכן לומר שנכשל שלמה המלך במדת הגאווה והגדולה ח"ו, הלא העיד עליו הכתוב, ויחכם מכל האדם (מלכים א', ה'), והרי מדת הגאווה שורשה מן חסרון חכמה, כידוע מאמר העולם, כל גאה שוטה, ומקורו מלשון הכתוב גם אויל חוסר גאווה (משלי י"ד), וא"כ איך נכנס בו אף שמץ של גאווה, אשר בעבורה נסתלקה ממנו השכינה.

אמנם י"ל בזה, בהקדם הידוע מספרים הקדושים, הענין שאמרו חכמז"ל (סוטה ה' ע"א) הוותרה גאות שמינית שבשמינית, כי לפעמים מתנוצץ בהארם מחשבת פיגול של מרירות ויאוש וענוה פסולה, אז צריך להתחזק ולהתאמץ בשמינית שבשמינית של מדת הגאות, וזה נקרא גאות דקדושה עדה"כ (דברי הימים ב', י"ז) ויגבה לבו בדרכי ד', וע"ד שאמרו חכמז"ל (סנהדרין ל"ז ע"א) כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נכרא העולם (ופירש"י, כל' חשוב אני כעולם מלא), וכן מכואר בזה"ק הוותרה חדותא דשמעתתא בלימוד התורה. ולך נא ראה מה שכתוב בספה"ק קדושת לוי פרשת עקב (בר"ה ועתה ישראל) דאף שהארם צריך להיות עניו בכל דרכיו ובכל מעשיו, עכ"ז בעבודת ד' צריך האדם לומר, המצות והמעשים טובים שאני עושה חשובים הם אצל הבורא ית"ש, והש"י כביכול יש לו תענוג מן המצות שלי, כי אם ח"ו יהי' עניו בעשיית המצות, ויאמר בלבו מה חשובים מעשי לפני הקב"ה, מחשבה כזו הוי בכלל כפירה, עיי"ש.

ובדרך הזה פ"י כ"ק זקני הגה"ק מבאבוב זי"ע בספה"ק עטרת שלמה בפרשת יתרו, עה"פ אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, וברש"י, לא פחות ולא יותר. ואמר לפרש ע"ד רמז, עפ"י האמור, דאף דמדת הגאות היא היותר מגונה מכל המדות רעות, עכ"ז בדברים הנוגעים לעבודת ד' אי אפשר להיות בתכלית הענוה, כי אז יבוא לחשוב מחשבות בלבו, מי אנכי לילך ולהתפלל לד', וכי תפלתי יעלה לרצון לפניו ית', ואיזה חשיבות יש בזה שאלמוד תורה וכיוצ"ב, רק צריכיך להתחזק קצת במדת הגאות ולהתחזק בלבו כי רוצה הקב"ה בתורתו בעבודתו ובתפלתו. וזה יש להעמיס בכוונת דברי רש"י, שהקב"ה אמר למשה רבינו קודם מתן תורה, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, לא פחות, היינו שלא יהיו בעיניהם פחותים ושפלים יותר מדאי, רק יגביהו לבם קצת כדי שלא יחסר להם חדותא דשמעתתא, ועוד הזהירם, ולא יותר, שלא להתגאות ח"ו יותר מן הצורך, כי אין התורה מתקיימת אלא במי שדעתו שפלה עליו, עכרפח"ח.

העולה מהאמור, דמה שהותרה להאדם קצת גאות, הוא רק אם מגביה את עצמו כדי להתחזק בעבודת השי"ת בלימוד התורה וקיום מצותיו, לא כן בענינים שאינם נוגעים לדברים שבקרושה, צריכין להיזהר בזה עד קצה האחרון. (ועיין עוד בזה בספח"ק ברית אברהם פרשת פקודי בד"ה כל הזהב).

והנה שם במס' סוטה (ה' ע"א) אחר שהובא מימרא ררב דמותר לו להאדם להתנאות אחד משמונה בשמיניות, אמר רב נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה דכתיב תועבת ר' כל גבה לב. ולכאורה צריכין להבין, לאותו מ"ד מה יעשה האדם כשנופל במכמורת היאוש והשפלות על ידי הסתת היצר הרע, שלא ירד ח"ו לעומקא דתהומא דבה. אמנם י"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דמבואר בירושלמי שיליה מס' ברכות, דיש ב' דרכים במלחמת היצר, אברהם אבינו עשה את היצר הרע טוב, דכתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך (פי' שתי לבות, שאף היצה"ר נתהפך לטוב), אבל דוד המלך לא הי' יכול לעמוד בו והרגו בלבבו, דכתיב ולבי חלל בקרבי. ולפי"ז י"ל דמי שהוא במדרגת דוד המלך, שכבר הרג את היצה"ר, איש כזה אינו צריך להשתמש במדת הנאות אף שמינית שבשמינית, שהרי אין מציאות שהיצה"ר ישבר לבו בקרבו לבלתי עשות מצות ומעש"ט, ולאיש כזה אומרים לו, לא מינה ולא מקצתה, משא"כ מי שהתגבר על יצרו והפכו לטוב, א"כ באמת היצה"ר קיים, רק שנתהפך למוטב, וא"כ עדיין יוכל להיות שח"ו ע"י איזה סיבה ישתנה המצב, והיצה"ר יחזור לסורו, ושוב איכא למיחש שמא יסיתו היצה"ר להתרשל בעבודת השי"ת, בטענה של מי אתה ומה חשובים מעשיך, לאיש כזה שפיר התירו חכמז"ל שמינית שבשמינית של מדת הנאות, כדי להתחזק בעבודת ד'.

ולפי"ז יש לומר דשלמה המלך הי' בבחינה זו, שלא הרג את היצה"ר, רק הפכו לטוב, ולכן הוצרך להשתמש קצת במדת הנאות, בבחי' ויגבה לבו בדרכי ד', לא כן דוד המלך, שהוא הרג את היצה"ר לגמרי, כאומרו ולבי חלל בקרבי, על כן הי' יכול להתנהג בתכלית הענוה והשפלות, בלי שמץ גאות אף כל דהו, וכמו שמצינו (שמואל"ב, ו') בשעה שהביא דוד המלך את ארון האלקים לירושלים, ואשתו מיכל בת שאול נשקפה בעד החלון, כתיב שם, ותרא את המלך דוד מפוז ומכרכר לפני ד' ותבו לו בלבה וגו' ותצא מיכל לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים, ויאמר דוד אל מיכל לפני ד' אשר בחר אותי מאביך וגו' ונקלותי עוד מוזאת והייתי שפל בעיני וגו'. הרי דהגם שהי' דוד מלך ישראל, והי' ראו לו להטיל אימתו על הציבור, עכ"ז השפיל וביזה עצמו לעיני כל ישראל לכבוד ד' ותורתו, ולא אחז במדת הנאות לא מינה ולא מקצתה, כי לא הוצרך לה, מאחר שהיצה"ר לא שלט עליו כלל.

ומעתה יתבאר כמין חומר דברי המדרש בראש אמרינו, דשלמה המלך ידע היטב כי הארון הי' עשר אמות, וגם פתח הבית הי' בו עשר אמות, אעפ"כ הי' לבו נכון בטוח כי מקום הארון אינו מן המדה, כי הוא כולו דבר רוחני, מפאת קדושת השכינה ששרתה עליו, אבל כשהגיע הזמן שרצה שלמה המלך להכניס את הארון, לא הי' יכול, כי נסתלקה שכינה משם, מחמת שאמר שלמה המלך בנה בניתי בית

זבול לך, עד שהזכיר שלמה זכותו של דוד אביו, שהתנהג במדת הענוה והשפלות עד קצה האחרון, ואז תיכף חזרה השכינה למקומה, וממילא לא תפסה הארון מקום ומדה. ואף שבאמת לא נלכד שלמה המלך ח"ו במדת הנאות המגונה, שהרי החזיק בה רק במדה מועטת ולצורך עבודת השי"ת להגביה לבו נגד היצה"ר, אשר אז הותרה הרצועה כאמור, עכ"ל היתה זאת סיבה מאת המסבב כל הסיבות, שיוזכר את זכותו של דוד המלך, אשר בזה יתפרסם צדקתו וקדושתו של דוד המלך שזכה למדרגה גבוה ונשא, עד שהי' יכול להעיד על עצמו ולבי חלל בקרבי, ולא הוצרך להשתמש במדת הנאות לא מינה ולא מקצתה.

ובזה מובן מדוע חשדו השערים את שלמה המלך, שעל נפשו הוא אומר מלך הכבוד, שהרי הבחינו בו שמשתמש קצת במדת הנאות, באומרו בנה בניתי בית זבול לך, ולכן בקשו לרצוץ את ראשו, עד שאמר להם שלמה המלך, ד' צבאות הוא מלך הכבוד סלה, אז נוכחו לדעת, כי לא לכבוד עצמו הוא דורש, ואף מה שמשתמש קצת במדת הנאות, הוא רק להתחזק ולהתגבר על יצרו, בעבור ד' צבאות הוא מלך הכבוד סלה.

ובזה יאירו לנו כוונת הפסוקים במזמור הנ"ל, שקבע דוד המלך לאומרים בעת הכנסת הארון לקדשי קדשים. - לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, כוונתו בזה ליומר ולשבח להשי"ת על הנס הנפלא שיכול ארון של עשר אמות, ליכנס בפתח ביהמ"ק שהי' בו ג"כ עשר אמות, ולזה אמר, לד' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו, ומשרה שכינתו בתחתונים, ועי"ז אין להארון מדה ואינו תופס מקום כלל. ומביא הכתוב הוכחה לזה, דמקום השראת השכינה לא יכילהו מדה, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה, ר"ל, שכן מצינו כבר בבדיאת העולם בעת שיסד וכונן הקב"ה את היבשה על הימים ונהרות, שציוה הקב"ה יקו המים אל מקום אחד, אף שהי' כל העולם כולו מלא מים עד כסא הכבוד, הרי לנו ראי' ברורה דבמקום השראת השכינה, מועט מחזיק את המרובה, ומהאי טעמא גם הארון אינו תופס מקום ומדה, ושפיר הי' יכול ליכנס בפתח בית המקדש.

ואח"כ ממשיך הפסוק, מי יעלה בהר ד' וגו', זהו הצטרפות על שלמה המלך ע"ה, מדוע החזיק טובה לעצמו, ואמר בנה בניתי בית זבול לך, כי שלמה המלך למד זאת מדעת קונו, שהרי הקב"ה הניח כל הרים ונבעות הרמים תבור וחרמון, ובחר בהר סיני השפל מכל ההרים, ובו נתן לנו את התורה, ולכאורה אם הקב"ה אוהב את דכא ושפל רוח, ומואס כל כך בגסי הרוח, מדוע בחר ד' להשרות שכינתו על הר סיני, הלא יותר הי' ראוי להשרות שכינתו בעמק או בקעה שפלה, ומזה למד שלמה המלך שאין הקב"ה חפץ שיהי' האדם תמיד בתכלית הענוה ושפלות, אלא צריך שיהי' בו שמינית שבשמינית, דוגמת הר סיני, כדי להתחזק נגד הסתת היצה"ר. וזה"ל, מי יעלה בהר ד', כלו' מי הוא זה שצריך לאחוז קצת במדת הנאות בבחי' יוגבה לבו בדרכי ד', להיות כמו הר ד' זה הר סיני, ובא הכתוב כמשיב, נקי כפים ובר לב"ב, היינו מי שיש לו שתי לבות, שכבש את יצרו והפכו לטוב, ועובד את השי"ת בשני יצרים, עדה"כ ומצאת את לבב"ו נאמן לפניך, ועל

כן נקרא בר לב"ב, אעפ"י כן צריך לעמוד על המשמר ולחשוש שמא ישתנה המצב לרוע, ולכן ראוי לו להשתמש קצת במדת הנאות לחזק את לבבו בעבודת ד', אבל דוד המלך ע"ה אשר זכה לעשות את היצה"ד חלל בקרבו, הוא ה' יכול להחזיק במדת ענות צדק, בלי שום שמץ נאות כלל, לא מינה ולא מקצתה.

בדין מכירת ספר תורה

מהגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל⁽¹⁾

במס' מנילה ריש פרק בני העיר (כ"ה ע"ב), בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת, בית הכנסת לוקחין תיבה כו', אבל אם מכרו ספר תורה לא יקחו ספרים. ופי' רש"י בד"ה אבל אם מכרו כו', שמעלין בקודש ולא מורידין, תוספתא, מעלין בקודש, דכתיב ויקם משה את המשכן, בצלאל עשה ומשה שהי' גדול ממנו הקימו, ולא מורידין, דכתיב את מחותות החטאים האלה כנפשותם ועשו אותם רקוע פחים ציפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו, כיון שהוקדשו הוקדשו, עכ"ל.

ויש לתמוה לכאורה על פי' רש"י, וכי כעורה זה ששנה בש"ס ערוכה במנחות דף צ"ט, והביא התוספתא, כי במנחות דף הנ"ל איתא שמעלין בקודש ולא מורידין, ומניין שאין מורידין שנאמר ויקם משה את המשכן וגו' ויקם את עמודיו וגו', ופי' רש"י התם, מדרישא וסיפא דקרא בלשון הקמה כו', ש"מ דאין מורידין כו', ומנ"ל דמעלין, אמר ר' אחא בר יעקב דאמר קרא את מחותות החטאים האלה כו' ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח, מתחילה תשמיש מזבח ועכשיו נופו של מזבח, ע"כ. ועוד יש לדקדק אהא דפי' רש"י אסיפא דמתני' הטעם שמעלין בקודש כו', והביא התוספתא, ולא פי' האי טעמא לעיל ארישא דרחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת כו', וכן כולם, משום דמעלין בקודש, ולהביא התוספתא. ועוד צריכין ליישב מאי דמקשין העולם, כיון דילפינן מקרא דמעלין בקודש, מכ"ש דאין מורידין, ולמה לי עוד למילף מקרא דאין מורידין.

ועוד צריכין ליישב מה דהקשה הפ"ז בא"ח סי' קנ"ג ס"ק א', בספר תורה פסק ב"ד ריש הלכות ספר תורה דאסור כיון דלא מעלו בה, אע"ג דא"א לעלו' בה מ"מ אסור, והוא בעי דלא אפשר' בגמרא, וא"כ בשאר קדושות דאפשר לעלו' בה פשיטא דאסור, אבל כ"י בשם מהר"א כתב, מדכתב הטור אבל איפכא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה כ' קונטרס ט' עמוד ט'. - דבר זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו, אשר כנראה העתיקו מעצם כתי"ק, והגיע לירינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו הש"ת בעו ותרצומות.

להורידן מקדושתן לא, משמע כיוצא בהן מותר, והו' היש מתירין. ולא אוכל להבין דעת מהרי"א ולא דעת ש"ע שמכיוצא, דאי קאי מהרי"א על ס"ת ג"כ, ומתיר לקנות ס"ת אחרת, הלא בעיא דלא אפשרי' הוא, וקיי"ל לחומרא בו, וגם על הש"ע קשה, הא איהו פסק לאיסור ביי"ד ספר תורה, וכאן כתב במחלוקת, ואי מהרי"א קאי על שאר קדושות בו' ולא ס"ת, הא כ"ש הוא בו'. ועוד דלמה דקדק מהרי"א מדברי הטור טפי מן המשנה, דהא במשנה אמדינן ג"כ ספרים לא יקחו מטפחת, משמע הא כיוצא בהן מותר, ובגמרא שם בעי למפשט בעיא דס"ת ישן לקנות חדש, מהא דתנן ס"ת לא יקחו ספרים בו', הא תורה בתורה שפיר דמי, ודחי מתני' דיעבד שמכרו כבר, משום הכי מותר ליקח בדמיו ס"ת, שאם לא, מה יקחו מהם, כי מיבעיא לכתחילה מאי, הרי לך דבס"ת יש חילוק בין תחילה ודיעבד, דבדיעבד פשיטא דמותר, דאל"כ מאי יעשה במעות, אבל בשאר קדושות אין חילוק, והאריך שם יותר כאשר יראה עיני המעיין שם.

ולפע"ד לא קשה מיד, דמאי שהקשה דלפי דעת מהרי"א קשה דברי טור אהררי, לא ידעתי מאי קושיא, דביי"ד כתב הטור דאסור למכור הס"ת אפי' למכור ישן כדי לקנות חדש בו', דהיינו לכתחילה וודאי אסור, דבעי דלא אפשרי', אבל הכא נקט לשון המשנה בני העיר שמכרו בית הכנסת יכולין ליקח בדמיו תיבה בו', וע"ז כתב אבל איפכא להורידן מקדושתן לא בו', קאי אהא דרישא נמי אריעבד, דהלא ע"כ סיפא דומיא דרישא, שפיר דייק מלשון הטור דקאמר להורידן מקדושתן אסור דקאי נמי אס"ת, ואס"ת ע"כ דווקא להורידן אסור, אבל כיוצא בהן שרי, דאל"כ מה יעשה בדמיו, א"כ בכולם צריך לפרש הכי, כי הוא כולל כולם בבבא א' להורידן מקדושתן אסור, וכיון דלענין ס"ת דווקא, ה"ה בכולם צ"ל דווקא.

ובזה מיושב נמי קושיא השני', דכתב דא"כ במשנה נמי צריכין לדיוק הכי, והתם מיבעיא דווקא בס"ת כיון דליכא לעלו', גם רש"י פי' מתני' דיעבד שמכרו כבר, ומש"ה מותר, שאם לאו מה יקחו, כי מבעי לן לכתחילה בו', מהא משמע דבשאר קדושה היכא דאיכא לעלו' צריכין לעלו' דווקא, זה הוא תוכן הקושיא. ולפע"ד הכל מיושב על נכון, ומיושב נמי מה שיש לדקדק, דלפי ס"ד הפשטן דבעי למפשט מסיפא דמתני' דנקיט ס"ת לא יקחו ספרים, הא תורה בתורה שפיר דמי, הוי מצי למימר כמו דדחי בסמוך גבי הא דבעי למפשט מברייתא דגוללין ס"ת במטפחת חומשים בו' אימא סיפא בו', אלא מהא ליכא למשמע מיני' בו', ה"ה הכא הוי מצי למימר אימא רישא רחובה יקח בה"כ, בה"כ לוקחים תיבה, אבל בה"כ בבבא"כ לא, דע"כ כיון דמדרייק בסיפא דס"ת לא יקחו ספרים, הא תורה בתורה שפיר דמי, ה"ה צריכין לדיוק מבה"כ לא יקחו את הרחוב, הא בה"כ בבבא"כ שפיר דמי, וברישא דמתני' הדיוק איפכא, אלא מהא ליכא למשמע מיני'.

ובמ"ש א"ש, משום דכל היכא דדיוקי דרישא וסיפא קשיא אהררי, צ"ל דחד בבא דווקא וחדא לאו דווקא, וכיון דלא ידעינן איהו דווקא או לאו דווקא, ליכא למפשט מיני', לפ"ז הכא מוכח לבעל איבעיא דסיפא דווקא, כיון דהא פשיט ל' בס"ת אם כבר מכרו בדיעבד דיכול לקנות ס"ת אחרת כיוצא בו', כיון דא"א לעול' מה יעשה בדמי' כמו שפי' רש"י, א"כ ע"כ צ"ל דמאי דקאמר בסיפא ס"ת לא יקחו

ספרים הוא דווקא, היינו ספרים לא יקח אבל תורה שפיר דמי, כיון דאיירי דיעבד א"כ מה יעשה בדמי, ורישא ע"כ לאו דווקא, לכך קאמר מתני' דיעבד, היינו מה שמדייק הפשטן מסיפא וודאי שפיר מדייק, דע"כ צ"ל דווקא בסיפא, ורישא לאו דווקא, ואיבעיא דיד' קאי אלתחילה, כיון דליכא לעיולא לא ימכור כלל, דלתחילה אית למימר דלא ימכור שום דבר קדושה אא"כ איכא לעיולי בדמיו, וכיון דמתני' איירי דיעבד, משום דצ"ל דסיפא דנקט ס"ת לא יקחו ספרים, דווקא נקט ספרים אבל תורה בתורה שפיר דמי, ה"ה שאר דברים דנקט בסיפא דווקא הוא, דביעבד דווקא להוריד אסור, אבל כיוצא בהן מותר, דוודאי אין סברא לומר דבסיפא גופא בחד בבא נקט חד דווקא וחד לאו דווקא, ומזה מוכח להטור דבשאר קדושות נמי בדיעבד בכיוצא בו מותר אע"ג דמצי לעיולי, אבל לכתחילה בשאר קדושות פשיטא דאסור למכור אם לא יקח דבר היותר קדוש, כיון דדווקא בס"ת מבעי' להו כיון דליכא לעיולי, משא"כ בשאר דברים דאיכא לעיולי פשיטא לי'.

וזהו שכתב הר"ן במסכת מגילה, מיהו מידי דמצי לעיולי עליו בעי ואינו מוכר להחליפן בדוכתי, עכ"ל, משמע דווקא לכתחילה אינו מוכר לקדושה אחת, משא"כ אם כבר מכרו קדושה אחת מותר ליקח בדמיו כיוצא בו כדמוכח בסוגיא דש"ס הנ"ל, וזה דעת מהרי"א, וכן כתב הב"ח דלא פליג מהרי"א אהר"ן.

וצ"ע דעת הש"ע דכתב אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה, יש אוסרין בו, דהיינו דעת הר"ן, והר"ן בפי' כתב בלכתחילה, דדייק בלשונו ואינו מוכר להחליפן, וע"כ צ"ל דדעת הש"ע דבשאר ספרים כיון דאיכא לעיולי אין חילוק בין לכתחילה או דיעבד, והוכיח נמי מהש"ס הנ"ל ומפי' רש"י, כמו דעלה על דעת הט"ז הנ"ל, ולפע"ד מוכח איפכא מהסוגיא דמגילה הנ"ל כמו שהוכחנו.

והנה מיושב נמי מה שהי' תמי' על רש"י שהניח תלמוד ערוכה דידן במנחות והביא התוספתא, והיינו משום דמסוגיא זו מוכח דסיפא דמתני' דווקא, דאפי' בשאר קדושות בדיעבד דווקא להוריד אסור, אבל כיוצא שפיר דמי, והנה המחתות האלה שלא היו יכולין להשתמש בהן כמו שהן, או משום שנתקלקלו בתוך השריפה, או משום שהיו מחתות החטאים שהיו כמו זבח רשעים, ועל כן היו צריכין לעשות מנחותן דבר אחר, והיו דיעבד, ובמנחות יליף מהא דמעלין דמתחילה הי' תשמיש בו, ואח"כ מוכח גופא, א"כ הוי מוכח מיני' דאפי' דיעבד צריכין לעיולי דווקא, וממתני' דהכא דע"כ סיפא דווקא, מוכח בדיעבד להוריד דווקא אסור, אבל כיוצא בו מותר, לכך הביא רש"י דסוגיא יליף כמו בתוספתא, דמקרא דמחתות לא מצינו למוכיח רק דאין מורדין, היינו מטעמי' דקרא ויקדשו כי הקריבום, כיון דהוקדשו הוקדשו, והא דעשאום ציפוי לאו משום דצריכין לעיולי דווקא, אלא משום דלא צריכין כלי נחושת יותר, רק דיליף מדמסיים ויקדשו כיון דהוקדשו הוקדשו, אין למילף מיני' רק משום דאין מורדין.

ומיושב נמי הכא מה שמקשינן העולם, כיון דילפינן דמעלין, למה לי דאין מורדין, והיינו משום דמעלין יליף מהא דבצלאל עשה את המשכן ומשה הקימו דאיירי לכתחילה, וודאי יש להעלות, ומהא דמחתות החטאים דאיירי דיעבד יליף

רק דאין מורידין ואין צריכין להעלות דווקא, רק בסוגיא נשאר הקושיא, כיון דיליף מהא דמחתות דאירי דיעבר ואפ"ה מעלין דווקא, מכ"ש דאין מורידין, ולמה לי למילף מקרא דמשכן דאין מורידין. וי"ל במה שיש לדקדק עוד שם בסוגיא דמנחות דקאמר שמעלין בקודש ואין מורידין, ומנ"ל דאין מורידין כו', ובתד הכי קאמר ומנ"ל דאין מעלין, אמאי לא מייתי תחילה מנ"ל דמעלין כמו דקאמר תחילה שמעלין ובתד הכי ואין מורידין, והיינו דסוגיא דמנחות נמי השיג סברא זו כמו התוספתא, דמהא דמחתות לא מצינו למילף מיני' רק דאין מורידין, כיון דלא מצינו למילף רק מהא דסיים קרא טעמא כי הקריבום ויקדשו סני, או ילפינן מיני' דאין מורידין, א"כ השתא צ"ל הא דסיים קרא כי הקריבום ויקדשו, היינו לומר דמשום הכי הו' מעלין, דמעיקרא הו' רק תשמיש כו', דאי סיים קרא האי טעמא לומר דאין מורידין, להא לא צריך קרא, דהא כבר מוכח מקרא דמשכן דאין מורידין.

בדין ספר תורה שנמצא בו ג' טעיות, ובדבר מנהג הקריאות בשמחת תורה

מהגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. פראג ז' אלול תק"ן לפ"ק.

בריתי שלום לא תופר, ולחיים טובים יכתב ויחתם בספר, ביום יתקע בשופר, כבוד אהו' האלוף התורני והרבני המופלא מוה"ר יוזל יצ"ו.

על דבר ספר תורה שנמצא בו שלש טעיות, שאוסר רשב"א לקרות בו עד שיגהנו, והובא ביורה דעה סי' רע"ט, ונסתפק אם דברי רשב"א שייכים גם בספר שכבר הונה על פי מיני'. ידע שדברי הרשב"א חידוש הם, ולכן נלע"ד אם כבר ברקו מני', אעפ"י שנמצאו גם אח"כ ג' טעיות, להקל⁽²⁾, כי אם נחמיר בזה, לא ימצא ספר כשר לקרות בו. ומחמת טרדות אקצר, דברי הד"ש.

(מקום החתימה)

(1) העתק משתי תשובות הללו הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) וכן פסק בספר בני יונה בחלק הקצר, ואף שבחלק הארוך החמיר, כבר הכריע בספר קטת הסופר (בסי' י"ט ס"ב) כמו שכתב הבני יונה בחלק הקצר, וסיים על זה, והכי נהוג. ועיין עוד בשו"ת קנאת סופרים סי' קר"ט שפסק ג"כ להקל בזה.

להרב ר' מנחם נאוווארי מווירונא

אשר שאל כי במקומו נהגו בשמחת תורה לעלות לתורה הרבה בני אדם כאחד כפי אשר יחזיק מקום הבימה, ושאל על מנהג אשכנז ופולין. ידע כי בכהנים ולוים, בזה המנהג פשוט בכל מדינת פולין וכן כאן בפיה"ם, שקורין לעלות כאחד כל הכהנים וכל הלויים, וכולם מברכים, וזה מנהג נתפשט בכל בתי כנסיות הגדולים, אבל משלישי ואילך, קורים אחד אחד, וקורין וחוזרין וקורין הפרשה כמה פעמים, עד שיעלו כל האנשים הנשואים בבהכ"נ, ובק"ק כראד שיש שם הרבה בני אדם בבהכ"נ הגדולה, קורין משלישי ואילך שנים שנים. ובאמת המ"א תמה על מנהג זה בשם הירושלמי, ואעפ"כ לא כתב לבטל המנהג, והנח להם לישראל כו'. ומה שכתב מעלתו, שכל מי שעולה צריך שיראה הקריאה ממש אשר יש לו לקרות, ואם ראה מה שקראו כבר, יש מחלוקת בין הפוסקים כו'. נלע"ד דזה שראה מקום אחר וכיוון עליו גרע טפי, אבל אם אינו רואה כלל ומכוין לברך על מה שיקרא הש"ץ, עדיף טפי, ולא גרע מסומא שכבר נהגו להקל לקרותו לתורה אפילו הוא עם הארץ, רק הקורא יזהר לקרות בקול רם כפי כחו, כדי שיוכלו כולם לשמוע. (מקום החתימה)

בדין כתיבת שם צורי שדי

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

תשובה לחכם אחד ששאלני בענין צורי שדי שכתב הסופר בב' שיטין, איך ומה לנהוג בזה.

האמנם ארכו הימים אשר הי' מהראוי להשיב על שאלתו שאלת חכם, בדבר שם צורי שדי שנכתב בב' שיטין, אפס כי מרדתי רבו למעלה ראש, לא ירפוני עד בלעי רוקי, והדברים צריכין עיון כי המשפט לאלקים הוא, והגם דעדיין לית מופנה מכל צד, מ"מ לקחתי מעט מן הזמן לפרש שיחי ונמוקי אשר עמי, שאמרת להחמיר בענין שלא למחקר, הגם שיש מקום להקל, לא מטעם מכת' שכתב בשביל שלא נכתב בכוונה, כי נלענ"ד בפשיטות דאע"ג שהוא שם אדם, כיון שעיקר קריאת השם לאדם זה מצד שהשם יתעלה הוא צור ישועתו, א"כ השם הזה הכלול בשמו, שם גמור הוא, והכותבו כותבו בכוונה זו. ובגוף שם שנכתב שלא בכוונה, צ"ע כמו שכתבתי במקום אחר, ורא' מסופה דף ט', גבי שמשון דמקשינן אלא מעתה לא ימחה, ובספר תבואת שור בחידושי לסנהדרין דף ס"ה הביא ראי' מהא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד', קנט' ו"א עמוד מ"ג. - העתקה מתשובה זו מונחת באוצר הספרים דבית דין צדק דקהל אשכנזים בלונדון.

לדברי הב"ח ז"ל, שאסור לקרות בבית המרחץ ובה"כ לאדם ששמו שלום עי"ש, ואע"פ שזה הכותב מכוון לשמשון של מנוח, אפ"ה אמרינן כיון דנקרא על שמו יתעלה, לפי הס"ד שלא ימחק, כל שכן הכא כי לא לאדם דרך השם העצמי הנכתב כאן, כי אם לומר שה' צורי (ודומה למה שנאמר ויקרא שמו ה' ניסי, ודו"ק). אלא דאנא אמינא לה מהא שהביא מכ"ת בשם מס' סופרים שהוא מן השמות שאינן נחלקין, וא"כ מלה אחת מורכבת היא כשם ישראל וכיוצא בו, ובטלי קדושת השם. והי' נראה לכאורה ראי' ברורה, מהא דאמרינן בפסחים דף קי"ז ירד'י' להב מאי, ת"ש דאמר רב ירד'י' נחלק לשנים לפיכך ירד'י' חול יה קודש. משמע בהדיא שאם אינו נחלק כדעת ר' יוחנן הרי הוא חול ונמחק, ואע"ג דהתם בהדיא כתיב בקרא וה' אהבו, א"כ כל שכן הכא. ואי קשיא מההיא דשמשון, דהתם עיקר השם שמש, ואי שם מקרי, הוי שם בתחלתו וי"ו נו"ן בסופה, והוי להו דין אותיות הנטפלות לשם מאחרי, דאנהו נמי מקדשי, משא"כ הכא דתיבה אחת היא, והשם נגדר אחר האותיות שלפניו דלית בהו קדושה כלל, והוי תיבה אחת ואין בשם קדושה כלל. ואע"ג דההיא דמס' סופרים לענ"ד לאו דסמכא הוא, מ"מ בירושלמי פ"ק דמגילה (הלכה ט') נמי חשיב לי' בהדי שמות שאינן נחלקין, וא"כ הי' נראה להתיר מרא' זו.

אמנם כד דייקנן נראה דיש לפקפק בהא מילתא טובא, יען באבן העזר סוף סימן קכ"ט פסקו הרבה מרבתינו האחרונים ז"ל דכל שם כיוצא באלו המתפרשים בב' תיבות, שפיר דמי למכתב בב' תיבות, אך לא בב' שיטין, דומיא דכרדלעומר בחולין פרק אלו טריפות (רף ס"ה ע"א), והוא מדברי הר"ן ז"ל שם, וא"כ כיון דכתבינן לי' בב' תיבות וודאי ב' תיבות הם ונשאר השם בקדושתו, ואע"ג דלא פסקינן לי' בתרי שיטין, היינו משום שהם שם אחד, שלא יראה בב' שמות מחולקין. מ"מ ב' תיבות הם, דאל"כ פשיטא דתיבה אחת שכתב בב' תיבות גמורות הס"ת פסולה, וכן בגמ', וכיון שכן פשיטא שאסור למחקו לדעת הפוסקים ז"ל הנ"ל.

וההיא דפסחים על כרחך אנו צריכין לתרץ דר' יוחנן דס"ל אחת, היינו שאינו נחלק כלל, והיא מלה אחת ולא נקרא בדרך ירד'י' השם, כי אם ע"ד הרבוי, כדאמר ריב"ל התם בחד מימרא גבי הללוי, אי נמי כמו שמצינו הרבה תיבות שמסיימין ביו"ד ק"א ואין בהם ענין לשם, כמו צי' עלי' וכיוצא בזה, וכן כמה שמות, כגון אלי' שחיר"ק הלמ"ד מוכחת על דביקת היו"ד, וכן חזקי' ירמי' שהיו"ד נמשכת לפני' בראית המ"ם בשו"א נעה, ובדברי הימים נמצא הרבה יפד'י' יכני', ואע"ג דכתיב לפניו וה' אהבו, וכתיב ויקרא שמו ירד'י' בעבור ה', כיון דלא כתיב ויקרא שמו ירד'י' כי ה' אהבו, ס"ל דלא שיתף השם יתעלה שמו בשמו. והמעין בדשב"ם יראה בהדיא ממשמעות דבריו דהיינו טעמא דר' יוחנן, כיון דמצינו תיבות דומין לאלו שמסיימין ביו"ד ק"א, לכן ס"ל לר' יוחנן דכולן תיבה אחת הם, ורב דס"ל שהוא עי"ש ירד'י' השם, לכך נחלק, ואה"נ דבשני תיבות לחוד קאמר, וכשאר שמות המתפרשים בב' תיבות, וכמו שכתבו תרין אריותא מהרש"ל ומהר"י טראני ז"ל, הובא בספר שמות בשם ירד'י', אי נמי אפילו נימא כדעת מהר"א בפסקים וכתבים

דאפילו בב' שיטין, התם טעמא משום דע"פ נביא נקרא, וכתוב בהדיא בקרא כמ"ש הם ז"ל.

מכל מקום נלענ"ד בביאור בלי פקפוק, דכל שיכול לכתבו בב' תיבות, אע"ג דלא מצי למכתב' בב' שיטין, השם בקדושת' קאי, וסבור אני שלא יפקפק בו אדם. וראי' לדבריו, דאי ידיד' תיבה אחת אין בו ענין לשם כלל, דהא במסורה פרשת בשלח גבי כסיה, מני לי' בכלל מילין דלא מפקין ה', וכן בכסי' כתב מחלוקת, וכן הללוי' ע"ש, וצ"ע שהביא מקצת שמות ומקצתן לא הביאן, וא"כ שפיר נוכל לחלק כנ"ל. ומדברי מהרא"י עצמו בפסקים סי' קפ"ח נלענ"ד שיש להוכיח כן, (עם היות שדבריו צ"ע, ומה שיש לפלפל בו בדברי האחרונים ז"ל שעמדו על דבריו, ובפרט בספר שמות, שהאריך בזה מאוד, אין הזמן מסכים כעת להאריך בו), שהרי כתב בסוף דבריו, ומ"מ נוכל לומר דהא דקאמר ידיד' נחלק לשתיים, היינו אם ירצה, אבל הוא הדין אם יכתוב תיבה אחת שפיר דמי עכ"ל, מוכח בהדיא דמכיון דאי בעי כתבינן בתרין, אע"ג דכתבי' בחדא קודש מיהא הוי, דזה לא יעלה על הדעת דאי בעי כתבי' בחדא ומבטל לקדושתו, א"כ ה"נ לדעת הפוסקים בכולהו הנך דמצי למיכתב' בתרין, אפילו אי כתביננהו בחדא, קודש מיהא הוי.

הן אמת דלפי מאי דבעינא למימר רלרב. מתחלק רק לב' תיבות ולא לב' שיטין, וכן לדעת מהרא"י הנ"ל דרב אי בעי קאמר, א"כ לר' יוחנן אינו מתחלק כלל א"כ צ"ע הך דמס' סופרים דאזיל ר' יוחנן דלא כמאן, דהא על כרחך סיפא דמסכת סופרים, דקאמר הכל מודים שאין מחלקין, לדעת הפוסקים היינו שאין מחלקין בתרי שיטין, וא"כ רישא רבנן ור' יוסי בתרי שיטין פליגי, אבל בתרין תיבין מודה ר' יוסי, דהא עלי' קאי הכל מודים, וא"כ כיון דבידיד' פליגי, ולת"ק מתחלק לתרין שיטין, ולר' יוסי מיהת שפיר מצי לחלק בתרין תיבין, א"כ ר' יוחנן דלא כמאן.

מ"מ נראה דוודאי הך דמסכת סופרים לאו דסמכא היא, דאפילו אם נאמר בהיפך, דרישא ביכולין להתחלק פליגי, וסיפא דהכל מודים שאין יכולין להתחלק, ופליגי רב ור' יוחנן בפלוגת' דרבנן ור' יוסי, אכתי קשה איך לא אסיק עלי' גמרא דילן לימא כתנאי. ותו דבירושלמי פרק קמא דמנילה אייתי הך דמס' סופרים דנחלקין ואינן נחלקין, ולא אייתי כלל ידיד', ובהללוי' אייתי פלוגתא דרב ושמואל. ולבי אומר לי דהך ר' יוסי דמס' סופרים לאו תנא הוא, אלא איזה אמורא המוזכר כמה פעמים בירושלמי, א"נ חד מרבנן סבוראי, דידוע דמס' סופרים בזמן הנאונים נתקנה, ועם כל זה ידיד' והללוי' אינה משנה, שהרי בירושלמי לא זכרם, גם ר' יוסי לא נזכר שם. ועם היות שמצאתי באגודה שהביא נ"כ דהך ר' יוסי, היינו ר' יוסי ממש, שכתב דר' יוחנן פסק כוותי', משום דנמוקו עמו, וכ"כ בתשו' שב יעקב חיו"ד סי' נ"ו, מ"מ אנן בעניותן לא שמיע לן כלומר לא סבירא לן, ובלא"ה יש לי להשיב הרבה על דבריהם, אלא שאין הזמן נרמא.

הן אמת שאלולי דבריהם ז"ל הייתי אומר דהר"ן ז"ל לא קאי כי אם על אותן הבלתי נזכרים בירושלמי ומס' סופרים הנ"ל, משא"כ הנך דמבואר בהו דאינם נחלקין, אמנם חזינא חבל נביאים דס"ל בפשיטות כן בכל השמות הנזכרים שם. ותו

אמינא דאדרבה יש ראי' לדבריהם ממסת סופדים גופא, דהנה בהלכה י"א חזר ושנה אלו שמות שאינן נחלקין, ושנה כל התיבות האמורים כבר בהלכה יו"ד, אלא דשייר עמי גרב, והוסיף עליהם געתם פוטיפר וכו', והוא כולו מוקשה, אמנם יגעתי ומצאתי בספר אנורה הנוסחא כך, אלו שמות הנחלקין בית אל, בית און, באד שבע, צפנת פענח, פוטי פרע, בן אוני, ידירי הללוי' (כבר כתבתי מה שנלענ"ג), וחרה אף וחרה אפי אפילו ר' יוסי אומר אין נחלקין, אבל הכל שוין שאין חולקין עמיאל עמינדב צוריאל צודישדי, ואלו שמות שאינן נחלקין ישראל דאוכן געתם פוטיפרע (פשוט הוא שצ"ל פוטיפר) גבוהדנצר. והנה בלי ספק שהנוסחא מדוייקת יותר כך הוא, ואנחת לן חרא, מיהו עדיין קשה מאי חילוק בין הך דהכל מודים לסיפא דקאמר אלו שמות שאינן נחלקין, אמנם למאי דכתיבנא בשם הפוסקים ניהא, דרישא בשני שיטין מיירי, ועלה קאמר הכל מודים דאין חולקין כולוה הנך דחשוב היינו בב' שיטין, מיהו בב' תיבות חולקין, והדר קאמר אלו שמות שאינן נחלקין כלל.

ומצאתי בספר שמות שתירץ ג"כ כזה, אלא שלפי שלא הי' לפנינו כי אם הנוסחא המשובשת שלפנינו, הודה בעצמו שהקשיא במקומו עומד, וגם חתר לפרש בהיפך, וכדוך ה' אשר האיר עיני שמצאתי ספר האנורה הנ"ל, ונתפרשו הדברים בכיאות, ואי אפשר לומר בהיפוך כלל, דאין שום דעה שיאמר דישאל נחלק לב' תיבות, והוא מוכיח על עצמו, דקמ"ץ ר' של ישראל לא מצינו דוגמתה בסוף תיבה, אע"ג דמצינו תיבת געד, הוא מקריין ולא כתבין, דכתיב געד וקרינן גערה, והוי מקרא ומסורת, למדרש מינ' אפילו קטנה במשמע, בכתובות דף ל'. האמנם עדיין יש לעיין משם עמנואל שכתב דמ"א בב' תיבות, ובהדיא איתא במס' סופרים, הראשון חול ואינו נחלק, ובספר שמות האריך כזה, ואין דבריו נוחים לע"ד, והאמת עד לעצמו, שהם ז"ל לא עיינו במס' סופרים, ולפי מס' סופרים פשיטא שאין לחלקו כלל, דא"כ אין לו פירוש כי אם ע"ש השם, אע"ג דאל לשון חזק, ומצאונוהו בלשון חול ממש, כמו את כל התועבות האל, מ"מ אינו נוח לענ"ד כלל. ובלא"ה דברי השלחן ערוך ז"ל, לפי מה שכתב בב"י, צ"ע, וכל שכן בשם עמנואל, שאנו קורין הכרת העי"ן בפת"ח, כמו שרגילין לקרות, ולא בכתוב במקרא, ובמקרא עצמו יש לעיין, ואין להאריך כאן.

תו אמינא דמעיקרא דינא פירכא דאין דאי' כלל מההיא דפסחים, ואפשר דאפילו אי דינא לכתוב באחת, נמי קודש הוי ואינו נמחק, כיון דמעיקרא על שם כך נקרא, אלא דרב ספוקי מספקא לי' אי יו"ד ק"א שבידירי' קודש או חול, כשאר שמות שכתבנו לעיל דלא מפקין ה"א, אמנם כיון שקיבל מדרכותיו שנחלק, ממילא מוכח וודאי דהוא קודש ומפיק ה"א, דאל"כ אין לו ענין והבנה כלל בפני עצמו, ולעולם שנמצא שם קודש כלול בשם אדם במלה אחת בקדושת' קאי, ולא מפני שנקרא בו האדם בטלה קדושתו, כיון דהאדם עצמו נקרא על שם גדולת השם ולזכור חסדיו של מקום, ולפ"ז אתיא ההיא דשמשון כפשטי'.

שוב מצאתי בתשב"ץ ח"א שכתב בס' קע"ח דצורי שדי נמחק, והביא דאי' מהך דפסחים שהבאתי, וע"פ הירושלמי הנ"ל, והקשה מהך דשמשון, ותימצו באופן אחר. ועם היות ששמחתי מאוד שכוונתי לדעת הגאון ז"ל כמ"ש בתחלה,

ואנכי לא אהי' כאחד מעברי תלמידיו הקטנים, מ"מ לענ"ד עיקר, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא, דלדעת הפוסקים מיהת דנוכל לחלקו לב' תיבות אם ירצה, אין ספק לענ"ד דאינו נמחק, ואין להביא דא"י מדלא גזרו שלא יקרא אדם את שמו כך, כמו שעשו יום טוב על שבטלו אזכרתא מן שמריא, דבכל יש להשיב על זה. האמת שעדיין יש דברים בגו בענין חלוק השמות, וביותר לענין גיטין, כי מצינו עוד כמה שמות במקרא שנחלקים על פי המסורה, ומהם שאינן נחלקין ווראי, ומהם רפליני מערבאי ומדינחאי, וביותר בשם זה של צורי שדי, דלפי פירושו שלפנינו קשה לקרות בו שם אדם. ויש לעיין בזה בסוף פרשת בשלח ויקרא שמו ה' ניסי, וברש"י פ' וישלח על הפסוק ויצב שם מזבח, ובבבא בתרא דף ע"ה שלשה נקראו על שמו של הקב"ה.

סוף דבר מיראי הוראה אני באיסור מחיקת השם, כי גדול כבודו יתעלה, וראוי לזהר מנגוע בקצהו, ומ"מ לתקן הספר תורה נלענ"ד לקדור התיבה ולכתבה כאשר כתב מכ"ת, כיון שאי אפשר בענין אחר, עם היות דלמחוק תיבת צורי ג"כ קשה עלי, כי חושש אני מאוד להברי הראב"ד ז"ל המוכאים בכ"י בכינויים המורים על השם, וגם בענין קדירת השם יש מחלוקת בין הפוסקים, מ"מ כיון דא"א בענין אחר, יש לנו לבחור הרע במעוטו, ורטבא עבדינן ל'. ועם היות שיש עוד דברים בגו, לגדול הטרדה לא אוכל להאריך עוד.

וה' אלקים אמת ינחנו בדרך אמת למען שמו, והי' זה שלום. כנפש דורש שלומו הטרוד מאור ומצפה לתשועת ה' לעברו באמת ולבב שלם,

הק' צבי הירש

הלברשטאט ר"ח אלול תקכ"ז לפ"ק.

בדין צורת האותיות, ובדין איטר יד בכתובת סת"ם

מהגאון מוה"ר מנחם מענדל זאמושט זצ"ל⁽¹⁾
ראבד"ק פראנקפורט דמיין

הרב בית יוסף בסי' ל"ו האריך בצורות האותיות, והנה ראיתי דהסופרים לא כתבו כלל צורות האותיות כמ"ש הרב בית יוסף והטור, וגם התנין על הב' והה' מצד ימין אינם עושים, וכדומה לזה הרבה, וצורות הטי"ת משמע דיש לעשות כזה ^מ כדברי ר"ת, ויש לזה קצת הוכחה מגמרא (שבת ק"ג ע"ב) דטית"ן פפ"ן וכו' עיי"ש, מ"מ נראה דמשום זה אין חשש פסול, וכן כתב רמ"א סעיף א', מיהו אם שינה בצורת הכתב לא פסול, ע"כ. וכן משמע בטור וי"ר סי' דע"ד.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד ח'. - שני דברים הללו הועתקו מכת"ק שהגיע אלינו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרומם מו"ה שאול הוטמערער ג"י מאנטווערפן. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

אך זה צריך לעיון, דיו"ר כתב ר"ת צריך לעשות כזה ל, וכן כתב הטור, והרב בית יוסף כתב וז"ל, וכתב מהר"י קולן סי' ס"ט, וע"ד קוצו של יו"ד, פשיטא דיש לחוש לדברי ר"ת שהביא ראי' לדבריו, וגם כל הפוסקים האחרונים הביאו דבריו לפסק הלכה, עכ"ל. והנה לדברי ר"ת אם חסר הרגל שמאלי, פשיטא רפסול, דזה הוא הפידוש הא דאמר ר"י אפילו קוצו של יו"ד מעכב. והנה ראיתי הרבה תפילין וספרי תורה שלא נכתבו כלל הרגל השמאלי ביו"ד, הרבה והרבה פעמים, והסופרים אומרים שאינם נוהרים כזה וכדומה לזה, רק עיקר הקפידא היא שלא ידמה אות לאות אחרת, ואמר אלי סופר אחד שהי' כותב לפני כמה רבנים גדולים וזללה"ה, והי' ישרה כתיבה שלו לפניהם, ולא היו מקפידים כל כך על הקוצו של יו"ד בדברי ר"ת.

ולא ידעתי עם כל זה איך מצינו רגלינו וידינו לרחות דברי ר"ת, באשר כל הפוסקים מסכימים לדבריו. ועיין בהרא"ש הלכות ספר תורה סי' י"ב, שכתב בסוף דבריו, ואפשר דקוצו של יו"ד דפרק הקומץ היינו תנ' של מעלה, ויו"ד כפף היינו רגל ימיני, עכ"ל. ומשמע מדבריו דמסופק בדבר, ועיי"ש בלחם חמדות סי' נ"ה, שכתב בסוף דבריו, ורמ"י כתב דיש להחמיר לפסול בשניהם. ודברתי עם איזה לומדים ולא שמעתי מענה בניהם.

* * *

שאל אותי רב אחד ומורה צדק אייר תקמ"ה לפ"ק, על הא דאיתא בש"ע א"ח סי' ל"ב סעיף ה' דאיטר כותב בשמאל דעלמא שהוא ימין ידיו עיי"ש, והוא מסופק בדבר לדניא, מטעם שכתב הר"ן בריש פרק גיד הנשה בשם הרמב"ם ז"ל, דיבם איטר אין לו תקנה, והטעם משום דאולינן בתר ימין דעלמא, והוא לית לי' ימין, עכ"ל עיי"ש, וא"כ לדעת הרמב"ם (ורש"י שם) איטר פסול לכתוב תפילין וספרי תורה ומוזוות, ראמדינן במנחות (דף ל"ז ע"א), דכתיב וקשרתם וכתבתם, מה כתיבה בימין וכו'. ואמר אלי שאגלה דעתי אם צריך לחוש לכך, למנוע מכתיבת סופר שהוא איטר.

ואמרתי לו שאין צריך לחוש, דהא דהלבוש כתב דהא דאמרינן דצריך לכתוב בימין, אינו אלא אסמכתא עיי"ש. ועוד דהא כתב הר"ן דאיטר יבם דאין לו תקנה, היינו משום דכתב הקרא דגלו, וילפינן גזירה שוה ממצורע דבעינן ימין, ומש"ה יש סברא לומר דהתורה הקפיד על ימין דוקא, ואיטר אין לו ימין כדרך העולם, ומש"ה אין לו תקנה, אבל גבי כתיבה, לא כתבה התורה כלל ימין, רק אנן אמרינן דרוב העולם כותבים בימין, כמ"ש רש"י שם עיי"ש, וכיון דאיטר דרכו לכתוב בשמאל, נמי קרינן וכתבתם. ועוד דהא הש"ע כותב סתם דאיטר כותב בשמאל ידיו בלי שום חולק. ועוד דהא כתב בסדר גיטין ראשון סעיף ע"ה, דאיטר יד כותב בשמאל ידיו.

בדין לשמה בעיבוד הקלף של ס"ת, ובדין לשמה בכתיבת האזכרות בס"ת

מהגאון מוה"ר אהרן משה טויבש אבד"ק יאס זצ"ל⁽¹⁾
בעל קרני ראם

בסנהדרין דף מ"ח, בהא דאפליגי אבוי ורבא אי הומנה מילתא היא, אמרינן תנאי הוא, דתנאי ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה פסולות, עור של בהמה טהורה כשרות אע"ג שלא עבדן לשמן, רשב"ג אומר עד שיעבדן לשמן, ופרש"י דרבא דסובר הומנה לאו מילתא היא, סובר כתנא קמא דלא בעי עיבוד לשמה, דכיון דאפילו במעבדן אכתי לא הוי אלא הומנה דלאו מלתא, לכן אין צריכין לשמה, ואבוי דסובר הומנה מלתא היא, סובר כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן, דכיון דהומנה מלתא היא, צריכה לשמה. והתוס' שם הקשו, דא"כ לדידן דקיי"ל כרבא דהומנה לאו מילתא, אין צריך עיבוד לשמה, א"כ קשה מההוא דהניזקין (דף נ"ד ע"ב), דאתי לקמי' דר' אבהו ואמר ספר תורה שכתבתי לפלוני גוילין לא עבדתי לשמה, מבואר דצריך עיבוד לשמה, ועל כן פי' התוס' דלמ"ד הומנה לאו מילתא, משום הכי צריך עיבוד לשמה, דלא סגי בשאר הומנות כיון דלאו מילתא היא, ולמ"ד הומנה מלתא היא לא צריך עיבוד לשמה, דסגי בשאר הומנות, עיי"ש.

והנה מה שהביאו ראי' נגד שיטת רש"י מגוילין לא עבדתי לשמה, כתב הרמב"ן ליישב, דבספר תורה דכתיב ועתה כתבו לכם השירה, ובעינן עשייה לשמה, וא"כ בעינן העיבוד ג"כ משום חיבוב מצוה, אבל בתפילין ומוזות לא צריך לשמה כלל, והא דאמרינן במגילה (דף ח' ע"ב) אין בין ספרים לתפילין ומוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, ותפילין ומוזות עד שיכתבו אשורית ובדוי, אע"ג דספרים צריכין לשמה, אבל תפילין ומוזות לא בעינן לשמה, היינו משום דקולא דספרים קתני ולא חומרא, עיין במלחמות פ"ק דסוכה, ובר"ן בסנהדרין שם. וא"כ דבתפילין ומוזות אפילו גוף הכתיבה לא בעינן לשמן, הא דאמרינן תנאי הוא, היינו דרבא דסובר הומנה לאו מילתא היא, על כרחך אינו סובר כרשב"ג, דהא חיונן דרשב"ג סובר הומנה מלתא היא, מדמצריך עיבוד לשמה, אבל אבוי דסובר הומנה מלתא היא, יוכל לומר דאפילו לתנא קמא הומנה מילתא היא, אלא דהא דאינו מצריך עיבוד לשמה, משום דבתפילין ומוזות אין צריכין עשי' לשמה כלל, ולעולם לכולי עלמא הומנה מילתא היא.

אלא דאכתי אינו מוכן, דכיון דבספר תורה דכתיב כתבו לכם השירה, צריך גם עיבוד לשמה, משום חיבוב מצוה כמ"ש הרמב"ן, ואע"ג דקיי"ל הומנה לאו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קנ"ט ב' עמוד י"ט. - חידושים הללו הועתקו מכת"ק שהגיע אלינו מעוזבונו של הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבד"ק יאס ז"ל. תנצב"ה.

מילתא היא, מ"מ מטעם חיוב מצוה צריך הזמנה לשמה, א"כ גם מרשב"ג אין ראי' דסובר הזמנה מלתא היא, אלא דכיון דאיהו סובר דבתפילין ומזוזות בעינן לשמה, ממילא צריך הזמנה לשמה משום חיוב מצוה, וצריך לומר דפשיטא ל' להש"ס דגם רשב"ג לא פליג דמדינא אין צריך בתפילין ומזוזות לשמה, אלא דמ"מ מצריך הזמנה כדי שיהי' הזמנה מלתא, שלא יוכל לשנותו לדבר שבחול, וא"כ על כרחך רשב"ג סובר דהזמנא מלתא היא, דאם לא כן מ"מ צריך הזמנה לשמה, אלא דאם נאמר כן, דאע"ג דלא בעינן עשי' לשמה, מ"מ צריך להזמין לשם קדושה, וחמירא ליה הזמנה מגוף העשי' לשמה, יקשה מהא דפריך הש"ס בפשיטות בגיטין דף מ"ה, אחא דאמרינן שם מעשה בנכרי אחד בצידן שהי' כותב ספרים והתיר רשב"ג ליקח ממנו, ורשב"ג עיבוד לשמן בעי, כתיבה לשמן לא בעי, דתניא ציפן זהב וכו', עוד בהמה טהורה כשירות ואעפ"י שלא עיבדן לשמה, ורשב"ג אומר עד שיעבדן לשמן, עיי"ש. והרי הש"ס לא הקשה שם מהא דכתיב כתבו לכם את השירה הזאת, דעל כרחך ספר תורה בעי כתיבה לשמה, ואינו בא להוכיח רק מדמצריך עיבוד לשמה על כרחך בעי כתיבה לשמה, ואם נאמר דאפילו היכא דאין צריך כתיבה לשמה מ"מ בעינן עיבוד לשמה, אם כן מנ"ל להוכיח מעיבוד לכתיבה. ועל כרחך דברב"ר שאין צריך כתיבה לשמה, פשיטא דאין צריך עיבוד לשמה, וע"כ רשב"ג דסובר דבעי עיבוד לשמה מצריך כתיבה לשמה, וא"כ רשב"ג דמצריך בתפילין עיבוד לשמה, סובר דבעינן כתיבה לשמה גם בתפילין ומזוזות, אם כן הדרא קושיא לדוכתה, דרבא יוכל לסבור כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה, ומטעמא דחיוב מצוה וכמו בספר תורה לדירן, ולעולם הזמנה לאו מילתא, אם כן מהו כתנאי, כיון דבין רבא ובין אבוי יוכל לסבור לכ"ע דפלוגתא דת"ק ורשב"ג לא שייכי בהא דהזמנה מילתא, אלא בהצרכת כתיבת תפילין לשמה ועיבוד משום חיוב מצוה, וזה קושיא גדולה למעיין היטב לשיטת הרמב"ן ז"ל, עד שלא אדע ליישבו. אם לא שרעת הרמב"ן דבתפילין ומזוזות גם לרשב"ג מן התורה אין צריך לשמה, דדוקא בספר תורה כתיב, וכתב לו, ודרשינן לשמו, אלא דחכמים החמירו בתפילין ומזוזות שיהי' כתיבה לשמה כמו בספרים.

ומ"מ לעינן עיבוד לשמו אין צריך רק בספר תורה, והוי העיבוד לחיוב מצוה, משא"כ בתפילין ומזוזות דגוף הכתיבה לשמה אינו אלא מדרבנן, לא שייך לומר דצריך עיבוד לשמו משום חיוב מצוה, אם לא מטעמא דצריך הזמנה לקדושה, וא"כ תו תליא בפלוגתא דאבוי ורבא אי הזמנה מילתא היא, ורשב"ג סובר כאבוי דהזמנה מילתא, ותנא קמא כרבא דהזמנה לאו מילתא, ומשום הכי אמרינן כתנאי, כן צריכין לומר בדעתו.

ולשיטת התוס' דלמ"ד הזמנה לאו מילתא היא צריך עיבוד לשמה, משום דלא סגי בהזמנה אלא בעיבוד, הקשה הרו"ה בסוכה שם, דהרי לרבא דסובר הזמנה לאו מילתא היא, אפילו בהזמנה ע"י מעשה לאו מילתא היא, דהא באורג בגד למת הוי הזמנה ע"י מעשה, ולא מילתא היא לרבא, וכתב דרצועות הוי עיקר קדושה משום ש"ן ויו"ד של תפילין ואינן תשמישי קדושה, ומשום הכי נאסרים ע"י מעשה, עכ"ד. וכבר הרגיש הרמב"ן, דהרי רצועות לא הזכיר באותה ברייתא, עיי"ש.

מיהו לענ"ד נראה בפשיטות, דאע"ג דלרבא לא מהני הזמנה ע"י מעשה, היינו משום דהמעשה לברו כיון שאינו מוכיח על הזמנה, שבוז שהוא אורג בגד אין כאן הוכחה מהמעשה שהוא למת, אלא במה שהוא אומר שהוא אורג למת, וא"כ לא הוי רק אמירה בעלמא, ואע"ג דהוי אמירה בשעת מעשה, לא עדיף. ואמנם זהו דוקא בדבר שאין המעשה שום ענין להזמנתו, דמה תועלת יש בארגו למת, או שאין מתכוין בשעת אריגה למת, אם ירצה יתן למת אע"ג שלא יארגו ככונה מיוחדת למת, מש"ה לא מיחשב זה מעשה שיועיל הזמנתו, אבל במעבר לשמה, כיון דמעשה העיבוד לשמה הוי לחיבוב מצוה, ומה שעושה מעשה במעברו לשמה, זהו גופי' חיבוב מצוה, א"כ מיחשב זה מעשה נמור ומהני ההזמנה במה שהיא ע"י מעשה אפילו לרבא, וזה נכון בסברא.

מיהו במה שכתב הר"ז דהזמינו לגוף הקדושה עדיף ולכ"ע הזמנה מילתא היא, הקשה הרמב"ן דמדברי הירושלמי משמע דאפילו בגוף הקדושה הזמנה לאו מילתא היא, דהא בירושלמי יומא פרק אמר להם הממונה איתמר, עור שעיבדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה רשב"ג אוסר א"ר יוסה הוינן סברי מימר מה פליגין להריוט הא לגבוה לא מן מה דתני אבני קודש צריך שתהא חציבתן בקודש ובקודש יחצבו, בגדי קודש צריך שתהא אריגתן בקודש ובקודש יארגו, וא"ר חנינא בשם ר' יסא כמחלוקת היא הלא אמרה אף לגבוה פליגין ע"כ עיי"ש, א"כ מכאור דאפילו בגוף הקדושה פליגי אם הזמנה מילתא היא עיי"ש.

ויש ליישב, דהרי בסוגיא דסנהדרין שם אמרינן דטעמא דאבני דהזמנה מילתא, דילפינן מעגלה ערופה דבהזמנה מתסרי, ורבא לילף מעבודת אלילים ואקשינן ורבא מ"ט לא גמר מעגלה ערופה אמר לך משמשין ממשמשין גמרינן לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופא קדישא עיי"ש, וא"כ משמע להדיא כשיטת הר"ז דבדבר שנפא קדושה אפילו לרבא הזמנה מילתא, דזה יש לילף מעגלה ערופה, אלא דכל זה אם עגלה ערופה מחיים נאסרה, אבל הרי ר' יוחנן ס"ל דע"ע עריפה אוסרתה, והתוס' שם הקשו דהא רבא פוסק כר' יוחנן בר משלשה, וא"כ גם בעגלה ערופה פוסק דעריפה אוסרתה, וזה אינו מוכרח, דכיון דיש בזה פלוגתא דאמוראי קדמאי ר' ינאי, א"כ בהא אפשר דרבא סובר כר' ינאי, ועכ"פ למ"ד דעריפה אוסרתה אפילו בגוף הקדושה הזמנה, וא"כ אפשר דר' חנינא בשם ר' יסא דאמר כמחלוקת הוא הבא אחרה דאף בגבוה פליגי, הוא סובר דע"ע עריפתה אוסרתה, ומש"ה אפילו בגוף הקדושה הזמנה לאו מילתא היא, אבל לדירן דקיי"ל בעגלה ערופה דמחיים נאסרה, וכמ"ש בדברי הרמב"ם בפ"י מהל' רוצח, א"כ תו בגוף הקדושה מילתא היא, ומש"ה הזמנה לגוף הקדושה וכשיטת הר"ז. ודברי הירושלמי יש לפרשו בין לשיטת רש"י דלמ"ד הזמנה לאו מילתא היא לא צריך עיבוד לשמה, ובין לשיטת התוס' דלמ"ד הזמנה לאו מילתא היא צריך עיבוד לשמה, ולכולהו פ"י איבעי להו הא לגבוה מה דינא, דלשיטת רש"י אפשר דלגבוה דמקרי גוף קדושה מודה ת"ק דצריך הזמנה, דכיון דבגוף הקדושה מהני הזמנה, תו צריך לעשות לשמה, ולשיטת התוס' מסופק הירושלמי דלמא בבי האי גוונא גם לרשב"ג אין צריך לעשותן לשמה וסגי בדיבור בעלמא, ומ"מ משמע יותר משיטת הירושלמי כשיטת רש"י, עיי"ש ותבין.

והרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהל' תפילין הלכה ט"ו כתב, דעור שמחפין בו הבתים אין צריך עיבוד כלל עיי"ש, וכתב הכסף משנה שם משום דפסק כת"ק דאפילו לא עיבדן לשמן עיי"ש, א"כ נראה דמוקי האי פלוגתא דת"ק ורשב"ג בעור הבתים, דלרשב"ג צריך עיבוד לשמן, ולת"ק לא, וסובר כפירש"י, דלמ"ד הזמנה לאו מילתא היא אין צריך עיבוד לשמן, וכיון דפוסק הזמנה לאו מילתא היא, מש"ה פוסק כת"ק, ומ"מ בקלף לתפילין וגויל לספר תורה, פוסק דצריך עיבוד לשמה, כמו שכתב להדיא בהל' תפילין פרק א' הלכה י"א, והיינו מהא דמוכח מהניזקין דגוילין שלא נעבדו לשמה פסולין וכמו שכתב גם הכ"מ. ולא נחא להרמב"ם לחלק בין ס"ת לתפילין, אלא דכמו בס"ת צריך שיהיו הגוילין מעובד לשמן, הוא הדין בתפילין, ועל כן סובר לחלק, דבעור הבתים לא מקרי הזמנה לגוף הקדושה, דהבתים אינם רק תשמישי קדושה, ומש"ה הזמנה לאו מילתא היא, ולהכי אין צריך עיבוד לשמן, אבל הקלף לכתיבה הוי הזמנה לגוף הקדושה, והזמנה מילתא, וכמו שכתב הר"ז"ה לשיטת התוס', כן מחלק הרמב"ם לשיטתו דסובר הפ"י בסוגיא כשיטת רש"י, ומש"ה בקלף דהוי הזמנה לגוף הקדושה מילתא היא, וצריך עיבוד לשמה. ואפשר ששיטת רש"י ג"כ כהרמב"ם, דת"ק ורשב"ג רק בבתים פליגי ולא בקלף, ולא קשה מידי קושית התוס' מגוילין.

והרמב"ן במלחמות שם כתב דגם קלף לא הוי הזמנה לגוף הקדושה, כדאמרינן בשבת פרק כל כתבי (קט"ז ע"א), דבמקום הכתב אגב כתב מקדשי, אודא לי' כתב אודא לי' קדושת' עיי"ש, הרי דאין הגויל מיקרי גוף קדושה עכ"ד עיי"ש. ומכל מקום אין זה הכרח, דאע"ג דאחר שנמחק הכתב אודא לי' קדושת', מ"מ כל זמן שהכתב בקדושת' קאי, דהרי אסור למחקו, וכל המחובר הרי הוא כמוהו. וכן משמע כעין זה בשבת פרק כמה שומנין דף מ"ח, גבי מספרות של פרקים, דאמר רב דברי תורה בשעת מלאכה חיבור בין לשומאה בין להזאה, עיי"ש, הרי דאע"ג דלא הוי חיבור לאחר שעת מלאכה, מ"מ בשעת מלאכה הוי חיבור אפילו להזאה עיי"ש. ואם כן כ"ש בגוילין דספר תורה, אע"ג דאודא לי' כתב אודא לי' קדושתן, כל זמן שהכתב בהן, גם הגוילין מקודשין, מטעם דהוי חיבור וכשעת מלאכה, דאי אפשר לכתב בלא גוילין, ומש"ה הוי זה כהזמנה לגוף הקדושה מילתא היא, וזה נכון בטעמו. ועל כן הרמב"ם בשיטה זו סובר דהקלף הוי הזמנה לגוף הקדושה, וכמו שפסק דצריך עיבוד לשמן, אע"ג דבעור הבתים אין צריך עיבוד לשמן.

כתב הרמב"ם בהל' תפילין פרק א' הלכה ט"ו, הכותב ספר תורה או תפילין ומזוזות ובשעת כתיבה לא היתה לו כוונה וכתב אזכרה מן האזכרות שבהן שלא לשמן, פסולות. מלשון הרמב"ם משמע דסובר דכתיבת ספר תורה לא בעינן לשמה משום דמסתמא לשמה קאי, רק אזכרות בעינן לשמה, וכדמוכח בפרק הניזקין (דף נ"ד ע"ב) אזכרות שבו לא כתבתי לשמן, דמשמע דאזכרות בעינן כתיבה לשמן,

וכמו שכתב המרדכי, מדלא אמר כתבתי שלא לשמן, משמע דכל שכותב שלא לשמן לא מהני באזכרות, עיי"ש. ואע"ג דהמרדכי שם דוחה זה, דהא בגמ' דסתמא פסול, אמרינן כל גמ' שנכתב שלא לשם אשה עיי"ש, וכן מבואר להדיא בריש פרק קמא דזבחים, דמזה אין להוכיח דסתמא פסול, מ"מ הביא המרדכי עוד ראי', מהא דה' צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה ולא הטיל בה דליו"ת, דפליגי ר"י וחכמים אם מהני העברת קולמס לקדשו, וע"כ דבעינן שיתכוין לכתוב את השם עיי"ש, והב"י בס' רע"ד כתב דראייתו תמי', דשם נתכוין לכתוב יהודה ולא כתב סתמא, ועיין בט"ז ס' רע"ו מה שכתב בזה.

ולענ"ד כוונת המרדכי, דודאי אם נימא דסגי בסתמא, היינו משום דהמעשה בעצמו שכותב השם סגי שיחול עליו קדושתו ולא צריך כוונתו, והוי כמו מעשר דאמרינן עשירי מאליו קדוש, וא"כ כיון דקדושת השם שכותב מאליו הוי קדושה גם בלי כוונתו, ממילא לא איכפת לן מה דהיתה כוונתו לכתוב יהודה, וכמו במעשר דאפילו קרא לעשירי תשיעי קדוש, דכל שהקדושה חל, ממילא לא איכפת לן באמירתו, הוא הדין הכא אם נימא דאין צריך כוונתו לקדושה דהשם מאליו מתקדש כיון שנכתב במקומו, א"כ גם כוונתו לתיבה אחרת אינו מפסיד קדושתו, ומכ"ש לרבה דסובר במנחות מ"ח דעקירה בטעות לא שמי' עקירה עיי"ש, א"כ פשיטא כיון דה' צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה מטעותו בזה ולא הוי עקירה והוי השם בקדושתו, וא"כ מה יתרץ לפלוגתא דר"י וחכמים, וע"כ מוכח מזה דקדושת אזכרות לא מתקדשי אלא על ידי כוונתו לקדושה, וצריך כוונה מיוחדת להקדישן, כנ"ל ראיית המרדכי בזה. ועכ"פ משמעות לשון הרמב"ם, דבאזכרות צריך כוונה מפורשת.

אמנם אם צריך אמירה או סגי במחשבתו, דעת הרא"ש דכמו דבפיגול צריך אמירה הוא הדין כאן צריך אמירה, ומלשון הרמב"ם משמע דסגי בכוונה לחודי' ואין צריך אמירה, וכיון שבמחשבתו מתכוין לקדושת השם סגי בהכי, וכן נלענ"ד, דהא הרא"ש בעצמו כתב דמצינו בתרומה דסגי במחשבה, ובפיגול צריך דיבור, ובשליחות יד, על דבר פשע כתיב, והחושב לשלוח יד חייב עיי"ש. ומה שכתב דחושב לשלוח יד חייב במחשבה, התוס' בסוף פרק המפקיד לא כתבו כן אלא דצריך דיבור עיי"ש.

ומ"מ בעיקר הדבר לא אדע, דהא בתרומה וקדשים סגי במחשבה, כדאמרינן בשבועות כ"ז, דבתרומה כתיב ונחשב לכם תרומתכם, ובקדשים כתיב כל נדיב לב עולות, והוי תרי כתובים ואין מלמדין עיי"ש, וא"כ כל ענין הקדש הוי במחשבה, וה"ה קדושת השם דהוי כענין הקדש, סגי במחשבה, ועיין ר"ן נדרים דף י"ד ע"ב, אבל הראב"ד (בהל' שבועות פ"ב ה"ד) פ' דכי קתני נודר, נודר ממש קאמר, שאומר ככר זה עלי בתורה, לא אמר כלום, לפי שאין זה מתפס אלא בגוילין, אבל אמר במה שכתוב בה רביו קיימין, כלומר ככר זה עלי במה שכתוב בה הרי זה אסור כמתפס בדבר הנדור משום דרעתי' אהזכרות, ואזכרות שבה נדרים הם, שעל ידי הכתיבה והכוונה לשם קדושה הם קדושות עיי"ש, א"כ חזינן דקדושת אזכרות הוי כמו ענין הקדש, וכיון דבהקדש סגי במחשבת הלב, הוא הדין הכא

בכתיבת אזכרות סגני במחשבה לענין קדושתם, ולא דמי לשאר דברים דלא סגי במחשבה כי אם בדיבור, משום דהקדש גלי קרא דבמחשבה סגי וכמ"ש. ועוד בלא"ה לא דמי כוונה לקדושת השם למחשבת פיגול, דשם אין המעשה מוכיח על מחשבתו, ואדרבה סותרת למחשבתו, מש"ה לא אלים המחשבה לאסרו עד שיוציא בשפתיו, אבל בקדושת השם, כיון דבשאר תורה סתמא לשמה קאי, אלא דבאזכרות צריך כוונה מיוחדת לקדושת השם, ועכ"פ מעשה הכתיבה מוכיח על מחשבתו, והרי אפילו קטן דאין לו מחשבה, במחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מיבעי לן סוף פרק קמא דחולין אם מהני, ואסקינן שם דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אית לי' מדרבנן, עיי"ש דף י"ג, עכ"פ חזינן דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו עדיף טפי, וא"כ בקדושת השם, כיון דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, והמעשה מוכיח על המחשבה, א"כ סגי לי' במחשבה בלא דיבור, וכל מקום דאמרין דלא סגי במחשבה, כגון שליחות יד וכדומה, היינו משום דאין כאן מעשה מוכיח על מחשבתו, משא"כ הכא דהמעשה מוכיח על המחשבה, ועיין שם בחולין בתוס' במה שהעתיקו דברי הירושלמי, ויוכיח מעשה על מחשבתו, ויש בזה אריכות דברים במקום אחר.

ועכ"פ נראה עיקר, דהכוונה באזכרות סגני במחשבה לבד בלא דיבור, וכמשמעות לשון הרמב"ם. ועיין בדברי זקני [הב"ח] סי' רע"ו שהסכים ג"כ דסגי במחשבה לבד, ואע"ג דראייתו מהא דהי' צריך לכתוב את השם וכתב יהודה, ולא נקט דכתב בלא מתכוין, משמע דסגי במחשבה לבד, אינו מובן, דאכתי יקשה דלינקוט בלא כוונת מחשבה כלל, ולא נתכוין כלל אפילו במחשבה לשם אזכרות, וע"כ דמשום לרבותא נקט, דאפילו בכה"ג מהני כתב על גבי כתב לר"י, וכמו שכתב הט"ז, ועוד י"ל דכל שנכתב סתם, אע"ג דאין בו קדושת ה', מ"מ אסור למחקו, וא"כ מש"ה נקט בנתכוין לשם יהודה דמותר למחקו. מ"מ לדינא נראה עיקר כמו שכתב זקני דסגי במחשבה בלי דיבור פה, וכמ"ש בטעם הדברים וכדמשמע מלשון הרמב"ם ז"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידושי' או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין ספר תורה שכתבו גוי, ובענין כתב על גבי כתב

מהגאון מוה"ר משה שיק אבד"ק חוסט זצ"ל⁽¹⁾

התוס' במנחות דף מ"ב ע"א בד"ה ואל ימול וכו', הקשו על הא דאמרינן התם במנחות דף מ"ב ריש ע"ב, ובגיטין דף מ"ד ע"ב, דספר תורה שכתבו גוי ועבד ואשה וקטן דפסול, משום דכתיב וקשרתם וכתבתם ודרשינן כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, דתיפוק ל' משום דבענין שיכתוב לשמה, וגוי לא קעביד לשמה, עיי"ש מה שתירצו.

ולענ"ד ליישב בפשוט, דהרי בגיטין דף כ"ג תנן, הכל כשרים לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן, והקשו שם והא לא בני דיעה נינהו, ומשני דמייירי בנדרול עומד על גבו ומלמדו ומוהירו לעשות לשמה, ופריך אי הכי נכרי גמלי, ולמה תניא דגוי אדעתא דנפשי' קעביד. והקשו שם תוס', דאי הכי למה כשר מילה בגוי, ותירצו דגוי קעביד סתמא, ומילה מסתמא כשר, לכך כשר בגוי, אבל גט סתמא פסול, וכיון דגוי עביד סתמא, ואפילו ישראל עומד על גבו, הוא קעביד אדעתא דנפשי', לכך פסול, עיי"ש.

מיהו נראה לענ"ד דזה שייך בגוי גדול, אבל גוי קטן דלאו בר דיעה הוא, ולא שייך דעבד אדעתא דנפשי', אם ישראל עומד על גבו ומלמדו ומוהירו כשר, אפילו ברבר דסתמא פסול. וא"כ מיושב קושית התוס', דכאן דתניא גוי עבד ואשה וקטן, יש לפרש דהא קטן קאי גם על הגוי, ואז אי הוי רק פסול משום לשמה, ה' בכה"ג אם ישראל עומד על גבו כשר, לכך איצטריך הטעם משום וקשרתם וכתבתם, דכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה, דפסול אפילו בכה"ג.

בשבת דף ק"ד ע"ב מתני', כתב על גבי כתב פסול, ואמר רב חסדא דלא כר' יהודה, עיי"ש. והקשה התוס' שם בד"ה אמר רב חסדא, דלד' אחא בר יעקב דס"ל בגיטין כ', דגם רבנן ס"ל כתב על גבי כתב הוי כתיבה וכשר, דק בספר תורה משום זה א-לי ואנוהו אסור, א"כ מתני' דשבת דס"ל כתב על גבי כתב אינו כתב, דלא כמאן.

ונראה בעזה"י ליישב, דהנה התוס' בגיטין י"ט ע"א ד"ה דיו על גבי דיו כתבו, דשם אמרינן לענין שבת דיו על גבי דיו לא הוי כתב, ואמאי לענין גט וספר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"י ק והגיעו אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

תורה הוי כתב, ותירצו גבי גט וספר תורה הואיל והראשון לא ה' לשמו, והשני תיקן וה' לשמו, לכך אמרינן דכתב עליון הוי כתב. ולפי זה לכאורה קשה, לפי מה שכתב השער המלך בפ"ג מגירושין, על מ"ש הרמב"ם דכותב גט ביום טוב פסול, דקו"ל כרבא דאמר פ"ק דתמורה (דף ר' ע"ב) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ותירץ עפ"י מהרי"ט שהביא הש"ך בחושן משפט סי' ר"ח, דרבא ס"ל לא מהני דווקא אם ע"י זה שאמר לא מהני, הוקל העבירה, ולא יהי' עבירה, אבל אם גם נימא לא מהני, נשאר העבירה בתוקפה, בכח"ג לא אמרינן לא מהני, ולכך בכותב גט ביום טוב, דאפילו נימא לא מהני, העבירה נשאר בתוקפה, שכתבו ביו"ט, לכך לא אמרינן לא מהני.

ולפי"ז קשה, תינח אם כתב גט מחדש, אבל אם כבר ה' כתוב שלא לשמה, והוא העביר עליו קולמוס לשמה, דאי נימא לא מהני הוי רק ככתב על גבי כתב דעלמא דפטור, אם כן נימא דלא מהני ופטור, ואיך אמר רב חסדא דמתני' דלא כר' יהודה, דלר' יהודה חייב, דס"ל דכתב על גבי כתב הוי כתב העליון כתב, הרי ד' יהודה נמי לא ס"ל דכתב עליון הוי כתב, אלא היכא דתיקן בשני שכותב לשמה, וכאן כיון דלא מהני ממילא לא תיקן, וגם ר' יהודה מודה דפטור.

מיהו זה לא קשה, דנבכרא אנכרא קא רמית, דלמא רב חסדא באמת לא ס"ל כרבא דאמר כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, אלא כאבוי דמהני, ואם כן בכתב כתב הראשון שלא לשמה והשני לשמה, בספר תורה וגט לר"י הוי תיקון, ומקרי כתב העליון כתב, ועל כרחק מתני' דלא כר' יהודה. אמנם ר' אחא בר יעקב איכא למימר דס"ל כרבא, דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואם כן אי כתב מעיקרא גט או ספר תורה שלא לשמה ואח"כ כתב לשמה, כתב העליון אמרינן לא מהני, וממילא לא הוי תיקון ולא הוי כתב, ואפילו לר' יהודה. ואם כן שפיר אמר רב אחא, דאיכא למימר דרבנן לא פליגי עלי' דר"י אלא משום מצוה מן המוכחר, ואפילו הכי אתי שפיר מתני' ככ"ע, וכמו שאמרתי, ומיושב היטב קושית התוס'.

(ודע דכל הנ"ל מיירי בכתב שלא בפרהסיא, אבל אי כתב בפרהסיא, הרי מחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר לכל התורה וכנוי, ואם כן בלא"ה הספר תורה פסול, ועכ"ח דמיירי שלא בפרהסיא).

בדין כתיבת האזכרות לשמה בסת"ם

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל⁽¹⁾

כ"ה. ר"ח תמוז תרכ"ד יאס.

אשיב שלום וכ"ט לב"ג ידידי הרב החרף ושנן זית רענן
מוהר"ר אייזק שור ...

השגתי מכתבו. וע"ד שאלת חותנו הרב נ"י מבארקעשט, בעסק ש"ץ שתקן ספר תורה והגיד אח"כ שלא ידע שצריך לקדש האזכרות. הנני להודיעהו מה שנ"ל במעט עיון כשעה חדא, כי אין לי פנאי.

הנה לענין אי צריך לאמר או לקדש במחשבה, העיקר כמו שכתב זקניי הב"ח דעיקר התקדשות הגהו במחשבה, ואמירה אינו מעכב⁽²⁾, ומ"ש הב"ש גבי גיטין, אינו, דהא שם מפורש הוא הכל כשרים לכתוב גם אפי' חש"ו כמו שכתב בתורת גיטין. אולם בנ"ד לא חשב אף במחשבה, ולית דין צריך בושש דהס"ת פסול. אולם יש מקום לחדש ולומר דבאמת שימת התוס' במנחות מ"ב דגם בספר תורה ובאזכרות סתמא לשמו, וכן נראה מדעת הרדב"ז יו"ד סי' ע"ו, עיי"ש. אולם במדרכי הביא החולקים, ומחלקים בין ספר תורה נופא לאזכרות, דס"ת מסתמא לשמה קיימא ולא גרע מזבחים, אבל באזכרות ודאי צריך להזכיר בפירוש לשמו, דבעינן שיכתבו לשם קדושת ה'. וכוונתו דבעינן כתיבת ס"ת, כיון דא"צ להתקדש על ידו, זולת שיכתוב לשם ס"ת ולא לשם חומשים, א"כ כיון דאיננו כותב לשם חומשים אלא סתמא, אמרינן דהוי לשם ספר תורה, משא"כ (בס"ת) [באזכרות], דאף דמתכוין בשעה שכותב, שכותב שמו של הקב"ה, אינו מועיל, זולת שצריך לכוון שמקדש אותו בכתיבתו, (ועיין מח"א שמסתפק בזה), א"כ כיון דצריך פעולת קדושתו שיכוין שמקדש השם, א"כ ליכא למימר דבהעדר הפעולה הוי כאלו עשה פעולה. וז"ב בכוונתו, ולא כחכם א' בספרו שלא הבין כוונתו, והשיא כוונתו בדבר שאין בו ממש.

אמנם נראה, דאף להסוכרים דסתמא לאו לשמה, כל זה דוקא היכא דהתחיל לכתוב מחדש, משא"כ היכא דהעביר קולמס על הישן, כיון דמעביר קולמס על השם יש חשש מוחק מכתב השני, ועכצ"ל דמותר למחוק על מנת לתקן, וכמ"ש התוס' גיטין י"ד עיי"ש, א"כ תו מוכח דסתמא לשמה, דאל"כ דמתקן שלא לשמה, תו עובר משום מוחק השם, והוי כעין מה שכתב מוהרי"ט בתשובה, בענין דברים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קנמ' ו' עמוד י"ח. - העתק מתשובה זו (בכת"י בנו הג"ר שרגא פייבל טויבש) הגיעה לידנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כן העלה לדינא גם אביו הגאון בעל קרני-ראם זצ"ל, כמבואר לעיל בעמוד כ"ח.

שבלב, דהיכא דאיכא אומדנא הוי דברים שבלב דברים, ה"נ הוי סתמא לשמה, דאל"כ יעבור על המחקת השם וכנ"ל, וראה זה חרש הוא.
גם יש לעיין בנ"ד, אם נאמן הוא אם כבר קיבל שכרו, לפסול ס"ת, עיין גיטין פ' הניזקין ובש"ע יו"ד סימן רמ"א. אולם לא אדע, הא בלא"ה יש מקום להעביר קולמוס ולקדשו, ומיחזי כמנומר לא שייך בזה, דהא תיקן מחדש כל הספר, ובן העיקר בעיני לעשות כן. זולת זה אין לי פנאי לעיין.
דברי דודך הר"ש,

(מקום החתימה)

בדין מצות כתיבת ספר תורה

מהגאון מוה"ר דוד פרידמאן אבד"ק קארלין זצ"ל⁽¹⁾

ברמב"ם הל' ספר תורה פרק שביעי, מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב לו ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה וכו' ואע"פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכותבה משלו ואם כתבה בידו הרי היא כאילו קבלה מהר סיני ואם אינו יודע לכתוב, אחרים כותבים לו, וכל המניה ספר תורה ואפילו אות אחת הרי היא כאלו כתבו כולו. - ובספר המצות כתב, דאין הנשים מחויבין במצוה זו.

ונראה לי שאף האנשים שנתחייבו בזו המצוה, אין ענינה כמו תפילין וסוכה ולולב ודומה לו שהחוב מוטל על כל אחד ואחד לעשות זו המצוה, משא"כ מצות כתיבת ספר תורה, ענינה שיראה כל איש שיהי' בידו ספר ללמוד בו, והיא סניף ממצות תלמוד תורה שנצטוונו להנות בתורה יומם ולילה, ואם לא יהי' בידו כמה ללמוד אזי יגיעו הרבה פעמים מניעות בעסק התורה, וכיון שענינה שייך לתלמוד תורה, לכן הנשים פטורות ממצוה זו, כמו שפטורות מתלמוד תורה.

וכן אם הניחו לו אבותיו ספר תורה, אזי מדין התורה פטור הוא מחיוב כתיבת ספר תורה, אך מצוה היא לכתוב לעצמו כדי לקיים המצוה בעצמו, אבל חיוב אין בזה, שהרי יש לו כמה ללמוד, ולכן כשם שבמצות תלמוד תורה אף שאין לה שיעור, עכ"ז עיקר חיוב יכול לפטור עצמו בקריאת שמע שחרית וערבית, כמו כן

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"י עמוד י"ד. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק והניע אלינו מאת ידידנו הרב חנוך הענך סאוויצקי נ"י. ישא ברכה מאת ד'.
הנה בגוף הדבר מה שכתב לחדש, דעיקר מצות כתיבת ספר תורה בזמן הזה היא בחומשים וגמדות וכיוצ"ב, כן הוא ברא"ש בהלכות קטנות הלכות ספר תורה (ס' א'), דהאידנא שכותבין ספר תורה ומניחין אותו בכתי כנסיות לקרות בו ברכים, מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ירו משנת, לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהם. ויעיין עוד בשאנת ארי' ס' ל"ו, ומה שהאריך בזה הגאון בעל שמן דוקח זצ"ל בדברי פתיחה שנרפס בתחלת ספרו יבין שמועה על התורה.

בכתיבת ספר תורה, יכול לצאת עיקר חיובו ביש לו חלק באיזה ספר תורה, או שקנה ספר תורה או ירשו ואף בשותפות, ולכן כשם שתלמוד תורה נדחת מפני מעשה, כמו כן החיוב הזה נדחת מפני מעשה, שהרי התירו לו למכור ס"ת כדי לישא אשה ולפרות בו שבויים, ואפילו אין לו אחרת. ולא עוד, אלא שאף מפני תלמוד תורה נדחת מצוה זו, שמותר לו למכור ס"ת לתלמוד תורה, וכן אף כשאסרו למכור לצורך שארי דברים אינו מפני ביטול המצוה, ואף כשאין לו אחרת, אלא מפני זילזול הספר תורה, דעושה ממנה סחורה, דמפני המצוה יכול לקיים שיתחיל לכתוב אחרת.

ולכן בזמן הזה שאין לומדים בספר תורה רק בחומשים ובגפ"ת, עיקר החיוב לקנות חומשים וש"ס וספרי הפוסקים להגות בהם, וספר תורה מצוה לכותבה, אבל אינה חובה על כל יחיד ויחיד, ויכולים לצאת מן התורה החוב הזה הרבה בני אדם כאחת, אך מדברי סופרים חייבים כל קהל וקהל לקנות להם ספר תורה נביאים וכתובים, ויכולים לכופו זה את זה בזה, ועכ"ז מצוה רבה גם על כל יחיד כפי שידו משגת לכתוב או לצוות לכתוב לו תורה נביאים וכתובים מדויקים, ונכנס בגדר כבוד התורה, וכן אף אם לא כתב ולא צוה לכתוב רק קנה, ג"כ עשה מצוה גדולה, אך לא כמו הכותב או המצווה לכתוב לשמו, ואם קנה ספר תורה והגיה בה אף אות אחת, מעלה עליו כאלו קבלה מהר סיני, ועשה מצוה גדולה בזה.

בדין כתיבת השם על המטלית בספר תורה

מהגאון מוה"ר יוסף העניג אבר"ק נייטרא זצ"ל⁽¹⁾

שאלה.

בספר תורה שנכתב אזכרה מקצתה על הקלף ומקצתה על המטלית, ואות הסמוך להמטלית אינו מוקף גויל מהקלף, אלא מהמטלית הסמוכה לה, מה דינה.

תשובה.

א) הנה לפי הכנת הש"ך בסימן ר"פ סק"ז בכוונת הב"ח, ככה"ג פסול, ובטו"ז בסק"ד מקיל. והנה בנוף דין טלאי וריבוק רבו האוסרין, וראש לכולם, הרא"ש בהל' ספר תורה בשם רבו מחמיר, ודעתו להקל, ופליגי בזה בשו"ת מהרי"ק סי' קכ"ב, וריב"ש סי' ל"א. ובנוף פלוגתתם, תליא בסתירת ברייתא דמס' סופרים פרק ב' הלכה י"א, ובין הירושלמי פרק קמא דמגילה, ובאמת שהכנת הריב"ש בכוונת הירושלמי דחוק מאוד, דאי הירושלמי קאי לענין תפילין כהכנת הריב"ש, א"כ

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קי"ד עמוד י"ז. - תשובה זו הועתקה מפנקס תשובותיו המונח בגניז ידידנו הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרום מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ברך ד' חילו ופועל ידי תרצה.

קמה נגדו לשון הירושלמי, שכתב שיכתוב על גויל במקום שיער, והא תפילין נכתבים על הקלף דוקא, ותו דקתני שיהי' כותבים בעורות בדיו ומסרגל, היינו שרשומ, והא תפילין אין צריך שרשומ. שוב ראיתי שכבר העיר על זה בשו"ת רדב"ז סי' תרמ"ז, אולם דכבר כתב הכ"ח, דאף למהרי"ק שמקיל, היינו דוקא שכל האות כתוב על המטלית ומוקף גויל ג"כ מהמטלית, ואף שבשו"ת סי' קל"א לא נזכר מהיקף גויל, אולם בחיבורו מחמיר אף בהיקף גויל.

והנה בספר תורת נתנאל מקיל אפילו בשם הקדוש שמקצתו כתוב על הקלף ומקצתו על המטלית, ולכאורה קשה עליו מש"ס דמנחות דף ל' ע"ב, דגרסינן התם, הטועה בשם וכו', רשב"א משום ר"מ אומר מסלק כל היריעה כולה וגונוה, ואי איתא דשם על המטלית כשר, קשה, דהא מרא דהאי שמעתתא במס' סופרים הנ"ל דכותבין על המטלית, הוא רשב"א משום ר"מ, ואי ס"ד דגם השם כותבין על המטלית, אמאי קאמר ר"מ הכא דמסלק היריעה כולו וגונוה, הא יכול לחתוך הטעות ולתלות מטלאי, ולכתוב עליו השם, אלא על כרחך דבשם הקדוש כולי עלמא מודי דאסור לכתוב על המטלית. עכ"פ דעת התורת נתנאל להקל כדעת טו"ז, וכן הסכים הגאון מהר"מ בנעט בביאור מרדכי להלכות, והוא בדף הספר דף ה' ע"א ברה"ו וכתב הרא"ש (בסופו), שהכריע ג"כ להקל.

ובנידון דידן יש לצרף עוד לקולא, דעת הבית יוסף באו"ח סי' ל"ב בתירוץ הראשון, דלא פסלינן בלא הוקף גויל, אלא בנדבקה לאות הסמוכה, משא"כ בנסמכה לנקב לית לן בה. והוא הדין בג"ד, נהי דלא הוקף גויל מהטלאי, מ"מ לא נסמך לחברתה, ומרחק רב ביניהם. אבל דעת הב"ח וש"ך ונקודות הכסף, והגאון בחתם סופר סי' רע"ח, כולוהו בחדא שיטה קיימא להחמיר, ומי מהמורה הוראה יכנים עצמו בין ההרים הגדולים הללו להכריע בלי ראי' רק מסברא דנפשי', לכן אמרתי להעמיק העיון קצת, וזה אשר העליתי במכתב בעזה"י.

(ב) הנה הש"ך בסימן ר"פ סק"ז הנ"ל החליט דהקפת גויל מהקלף לאות שכתובה על המטלית לא מהני, ולענ"ד י"ל דכה"ג מקרי שפיר מוקף גויל, דהנה זה ידוע מהמוחש דמטלית שהונח אחר העיבוד, גדול מהנקב, אלא שמכפנים לצד הכתב אינו נראה, רק מבחוץ נראה לעינים שהמטלית גדול מהנקב, וא"נ בממ"נ, אם נחשוב הקלף והמטלית הכל לדבר אחד ולגוף אחת, הרי מוקף גויל מהקלף, אלא על כרחך דמחשבי' לי' כפרוד, הרי אם יפרוד יהי' מוקף גויל מהמטלית עצמו. וכל זה אם התיבה נכתב על המטלית, שפיר שייך הך ממ"נ, אבל להיפוך אם האות נכתב על הקלף, י"ל דלא מיכרי מוקף גויל, כן אפשר לומר.

והנה במהרי"ק שורש קכ"ב יראה דס"ל דמכשיר כה"ג מתרי טעמי, א' די"ל דמחשיב הכל הקלף והמטלית לדבר אחד, או דלעולם י"ל דלא נקרא גוף אחד, אלא דכשר דלא נחשב לבע"פ מה שנכתב על המטלית, ובאמת לדיון גם המטלית צריך להיות מקלף כשר, ולפ"ז אודא ראיית הטורי זהב שכתב דגם מקצת האות על הקלף ומקצתו על הטלאי כשר, דלא גרע מאלו נכתב כולו על המטלית, ולענ"ד זה אינו, דאם נכתב כולו על המטלית אפילו אם מחשבת לי' כפרוד, לא איכפת לן, דעכ"פ

אינו קורא בע"פ, אבל מקצתו בקלף ומקצתו במטלית, הרי אי מחשבת לי' כפרוד, אין כאן אות כלל ופסול, כנ"ל נכון.

ג) והנה לפענ"ד ברור דמהרי"ק מודה דמצות כתיבת ספר תורה לא קיים אפילו אם חסר רק אות אחת, כהך דמנחות דף ל', אפשר ס"ת חסר אות אחת וקאמר לקוח ספר תורה וכו', אלא דס"ל דאעפ"כ קיים מצות קריאה, ותליא בפלוגתת הרמב"ן והר"ן בפרק ב' דמגילה, שהרמב"ן סובר שאפי' חסר אות אחת באמצע פסול כתפילין, והר"ן והתוס' סוברים דבקריאה יצא, רק דמצות כתיבה חסרה לה, וכן כתב הב"י בס' רע"ט בשם הרשב"ץ בשוב דברי הרמב"ם משוכותיו לחיבורו פרק י' מהל' ספר תורה, עיי"ש. וממילא מתורץ קושיותנו לעיל באות א' על התורת נתנאל מהך דש"ס מנחות ל' ע"ב. (ובשו"ת חתם סופר סי' דנ"ח לא ירד לכוונת נטע שעשועים עיי"ש, שפשוט שראיית נטע שעשועים היא כקושיותנו עיי"ש).

והשתא ניחא, דניהו דלענין קריאה כשר, מ"מ כתיבת ס"ת שלם לא יצא, ובשו"ת ח"ס סי' רע"ח נראה דאישתמיט לי' לפי שעה חילוק זה בין מצות קריאה למצות כתיבה, ובמעדני מלך בהלכות ספר תורה ס"ק פ"ח כתב דקיי"ל כהר"ן, וכן כתב מהר"ל מפראג שם בראיות ברורות עיי"ש במעדני מלך. אכן בלא"ה לק"מ קושיית החתם סופר בס' רע"ח על המהרי"ק, מהא דאפשר ס"ת חסר אות אחת וקאמר לקוח ספר תורה וכו', דלענ"ד י"ל בסברא נכונה, דוודאי מה שלא נכתב הוי כתפל לספר תורה, וכ"ש כשידענין מה שראוי לכתוב שם, אבל קודם מיתת משה, ולא ידענין מה שראוי לכתוב שם, האיך אפשר לומר דתפל החסר למה שכתוב כבר.

(אולם דעל זה יש להשיב, כיון דכל קושית הש"ס, אפשר לומר ספר תורה חסר אות אחת וכו', היא מדחוינן עכשיו שלא נשלמה, שאכתי חסר ח' פסוקים, אבל בלא זה האיך אפשר לומר ספר תורה חסר, דילמא באמת נשלמה שם התורה, אלא ע"כ דקושית הש"ס מדחוינן עכשיו שאכתי חסרה ח' פסוקים, והאיך אמר הקב"ה למשה לקוח ספר תורה, משמע דהוי שלם).

ובזה נ"ל שיטת הרמב"ן שכתב דאע"ג דחסר בסופו פחות מיריעה כשר, היינו טעמא משום דהוי בסופו, והקשה מהר"ל מפראג במעדני מלך שם, דהא במגילה הוי איפכא, דבאמצע כשר ובתחלתו ובסופו פסול, כמו שהוכיח הרשב"א שם, עיין בר"ן ובמג"א סי' תר"ץ סק"ה ובמחצית השקל שם. ולדברינו אתי שפיר, דוודאי במקום הקריאה גופא לשיטת הרמב"ן צריך להיות כתוב, אלא דאי הוי טפל להכתב, יש להכשיר אי יש שם ספר על השאר, ולפי"ז במגילה הואיל ונקראת ספר ונקראת אגרת, ממילא הוי במקום הכתב ספר, וא"כ מה שחסר באמצע הוי טפל להכתב, הואיל ונכתב לפניו ולאחריו, אבל מתחלת הספר פסול בין במגילה בין בספר תורה, ולא שייך טפל בתחילתו, וממילא גם השאר לא מיקרי ספר, אבל בספר תורה דצריך להיות ספר ממש, א"כ כשחסר באמצע לא מיקרי ספר, ולא שייך לומר דהוי טפל מה שחסר באמצע, אבל לבסוף וודאי (דלא) שייך לומר

דמיקרי טפל מה שחסר, דאדרכה דרך כתיבה כך, אבל לעומת זאת ליכא למימר דמה שכתוב מתחלה לא מיקרי ספר, כיון דדרך כתיבה ככך, דוודאי מה שנכתב עד כאן כתיקונו, נקרא ספר, דהרי בידו להשלימו, ואע"ג דגם בתחלה אפשר להשלימו, דהרי בספר תורה שלא כסדרן כשר, מ"מ אין דרך כתיבה כך. וכל זה כשאין קורין בו, אבל במגילה הא קורין שם, ולכך אי אפשר להכשיר בסופו. ובוזה מובן דלק"מ קושית הר"ן שם על הרמב"ן, דסופו יוכיח, דאין דומה ספר תורה לתפילין עיי"ש, ולדברינו ניחא, דוודאי בסופו אין קורין, ותפילין ומזוזות הוי כקורין שם דהרי צריך לקיים המצוה בכולה, אבל באמצע אין לחלק להרמב"ן בין כתיבה לקריאה.

והנה הך סברא דהחסר נחשב למפל, כתב המעדני מלך בשם מהר"ל מפראג עיי"ש, ומכאן זה מחלק בין חסר ענין שלם לחסר תיבה אחת. ובאמת גם במגילה כתב באו"ח דכשחסר ענין שלם דפסול עיי"ש, והיינו טעמא דהוי בע"פ, עיין במחצית השקל סי' תר"ץ סק"ה דגם הרשב"א ס"ל כן, רק דאם א"צ לקרות עד איש יהודי לא מיקרי ענין שלם, ולמהר"ל הנ"ל מובן היטב, דמטעם בע"פ אתי עלי'.

והנה לשיטת הר"ן דבסופו גרע במגילה, א"כ הוא הדין בספר תורה, א"כ בלא"ה לא קשה על מהר"ק מהך דס"ת חסר אות אחת, דשם קאי על לבסוף, אלא דאכתי קשיא מהך דיריעה אחת וכו', על כן מחזורתא כדכתיבנא לחלק בין מצות כתיבה למצות קריאה וכהר"ן.

ולמה שכתבתי לעיל דכל שאפשר לתקן עדיפא, יש לומר טעם מחדש לחלק בין ס"ת לתפילין ומזוזות, דוודאי בס"ת אי אפשר לומר כיון שחסר באמצעיתא כל הספר פסול, כיון שאפשר לתקן, דהא שלא כסדרן כשר, אע"ג דלא הוי דרך כתיבה, מ"מ הרי השאר נשאר בהכשירו, וממילא התיבה שגשאר טפל להכתב, אבל בתפילין ומזוזות, מן התיבה שחסרה ולהלן, הרי הכל בפסול, דהא אי אפשר לתקן, דהוי שלא כסדרן, וממילא לא משכחת בתפילין ומזוזות באמצעיתו כלל, ואינו טפל להכתב, דמלאחריו הכל פסול, ומלפניו הרי דרך כתיבה כך, ומשום הכי אפילו באמצע פסול, וא"ש.

ובזה עמדתי על המנהג שלא לכתוב שם על המטלית, ודלא כהש"ך סי' רע"ה ותורת נתנאל, וטעמא נראה לי, דחיישינן דילמא לא מצטרפי המטלית עם הספר תורה, אלא דסמכינן ג"כ אמהר"ל דכתב על המטלית הוי כטפל למה שנכתב על הקלף בתחלה, כמו בחסר, וא"כ לענין השם הקדוש, גנאי הוא להיות טפל למה שנכתב, וכמו שכתבו התוס' במנחות דף ל' ע"ב ד"ה רי"א, ומכ"ש שיהיו כל השמות נכתבים על המטלית, וודאי דלא יתכן, דכל שאין כאן אוכרות אין כאן ספר תורה כלל, ודלא כהרשב"ץ המובא בכרך הבית סי' רה"ע, אכן על הכרעת תורת נתנאל י"ל דלא קשה מזה מהך דגנוזה, דהתם מיירי לאחר העיבוד.

ומצאתי בספר מנחת יהודה על יו"ד בסו' ר"פ שכתב דאם נחסר למעלה או למטה, כגון שאכלו שרצים את הגליון עד הכתב, ככה"ג כשר אם שבקו מטלית

במקצת האותיות. ולפום רהיטא חשבתי שבוודאי הדין אתו, דכה"ג לכל שני תירוצים בבי" באו"ח סי' ל"ב כשר, אולם לאחר העיון נראה דאין הדין כן, דהנה המעיין בטו"ז בסי' ל"ב סק"ח וס"ק י"ד, יראה שלכאורה דבריו סותרין אהרדי, שכתב דרוקא בנחסר כל תוכו אבל בנחסר מקצתו לא, ושעמא בעי, אכן המעיין בנוב"י מה"ק חיו"ד סי' ע"ה יראה דכוונת הטו"ז דוודאי דרוקא אם נדבק אות באות פסול וכשנישל כל תוכו הרי הוא כאלו נדבק האחד בחבירו, וא"כ השתא להחמיר מחשבינן כאלו נדבק האחד בחבירו אע"ג דלא אמרינן בעלמא לבוד להחמיר, מכ"ש להקל, וא"כ אם נחסר מהאות בצד החיצון ויש גליון למעלה ממנו, הרי הנך גליונות מציל כל הסמוך לו, וכן כשיש כאן מבפנים חלק אחד שנשאר הקלף, ולהכי כשנישל כה"ג לאחר הכתיבה כשר לכ"ע, אבל אם נישל כל תוכו, ממ"נ, אם תחשבו כאלו נסמך זה לזה, הרי נדבק האות בחבירו, ואם לא נחשבו כנסמך, הרי אינו מוקף גויל, והן הן דברי הטו"ז גם לקמן בס"ק י"ד.

ובזה מסולק מעל הנוב"י הקושיא דאמאי נחשבו כסתום להחמיר, ולפ"ז כשאין כאן למעלה קלף כלל, יש לחוש לחילוק הב"י דאין חילוק בין מתחילה לבסוף ופסול, ועיי' במג"א סוף סי' תרל"ב. ובזה מסולק תמיהת הלב"ש מעל הטו"ז והפרמ"ג שם, שמדמה ענין מבחוץ לפסול עיי"ש, וכן לא קשה על הנוב"י מדברי מהר"ל בן חביב שהביא הב"י, דאם הרגל של הכ"ף פשוט שלהם מגיע עד הקלף למטה שלא נשאר מוקף גויל דפסול עיי"ש, ולפמ"ש"ל להסביר הדבר, אתי שפיר אף לדברי הנוב"י.

בהא נחתין ובהא סלקין, דלענין כתיבת שם הקדוש על המטלית, חוכך אני להחמיר, אבל באות אחת יש לסמוך אפסק של הטו"ז ותורת נתנאל והגאון אמיתי מהר"מ בנעט זצלה"ה, דמהני הקפת גויל מהקלף לאות שנכתב על המטלית, ותו לא מדי.

היום יום ה' פ' ואתחנן שנת תר"י לפ"ק פה ווערבאפצי יע"א.

הק' יוסף העניג חובק"ק הנ"ל

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקורם האפשרי בלי שום שהיות.

בדין כתיבת שמות מורכבים בספר תורה

מהגאון מוה"ר פסח זינגער אבר"ק פאלאטא זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. ד' עקב תר"ם לפ"ק ק"ד [-קירכדארף] יע"א.

והי' לך התורה לאורה, אהובי בני הרב המאור הגדול לממשלת התורה
והיראה מו"ה אברהם נ"י אברק"ק פאלאטא ואנפי' יע"א.

הגיעני מכתבך בשו"ת על אודות שנמצאו בספר תורה שלך ב' תיבות
משמות המקומות המורכבים, נחלקים בב' שיטות, והיית חוסר בחדרי ש"ס
ופוסקים ושו"ת לצדד בדעת והשכל, וחפצת לחות דעתי ..
אמנם הדבר כן הוא, כשר ר"ל דרשאים לקרות בו אפילו באיכא ספר תורה
אחר כשר, ואינו פסול היינו לקרות בו באין שם ספר תורה אחר, אבל כיש שם ס"ת
אחר כשר, לא, משא"כ כשיש פסול נמור, אסור לקרות בו אפילו באין ספר אחר
בלי תיקון, ויש כאן עוד חילוק בחסרות ויתירות, בנמצא בתוך הקריאה, ואז אם
לא נשתנה הענין על ידי היתור, דרך משל בנכתב הבקר אור, הבקר כו"ו, אז
מותר לנמור הקריאה באותו הספר, אבל אם גבי צאן ובקר, נמצא ובקר, אז
פשיטא דהוי שינוי ענין, וצריך מיד להוציא אחר, אבל אח"כ אין שום חילוק דאסור
לקרות לכתחלה מזה ומזה, והטעם מבואר היטב בשו"ת חינוך בית יהודא סי' ה'
עפ"י הקדמת הרמב"ן ו"ל לפירושו על התורה, דתוה"ק אינה נקראת ונדרשת כפי
הבנתנו, אלא יש להרכיב האותיות והתיבות בכמה פנים, וכולה מלאה שמות
הקדושים בהסתר, אשר על כן אנו נקטינן לדינא דבעי ספר תורה דילן כספרו של
משה רבנו ע"ה, ויש כזה להקל ולהחמיר, להקל, דכל תיקוני סופרים שאינם מן
התורה, ויותר מזה נמצא בפסקי תוס' פרק כל הקרבנות (מנחות רל"א) שאף
מתקוני עזרא, כהנך נקודות על האותיות, אם חסרו אינם פוסלים, וחומרא,
שחסירות ויתירות אף דליכא שינוי הבנה, פוסל כהנ"ל.

והנה לפי זה פשוט דבהרכבת התיבות לשמות אנשים או מקומות, כל דליכא
חסרות ויתירות הוי כספרו של משרע"ה לענין הסתר, רק בנגלה יש לומר כשנחלקו
לב' שיטות לא נראה לעין השייכות להדרי, והא דאיכא מחלוקת בידידיה בפסחים
ק"ז, צריך אני לבאר קצת, דבהני מורכבים יש לחלק על פי היחס, יש שהוא יחס
הקנין, או יחס שממנו, כמו בת היענה בחולין ס"ד, אז המדובר מב' גופים, ר"ל
מבתה של היענה, וכיון שהם ב' גופים, שפיר מתחלקים בב' שיטות, שעיקר השם
המדובר הוא בת, רק שמבדרים בת של מי, וכמו כן בפסחים יריד חול וי"ה קודש,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ב עמוד ט"ו. - תשובה זו הגיעה אלינו מאת
ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. טוב
עין הוא יבורך.

אמנם אי אמרינן השי"ת הוא הידיר, אז ידריה כולו קודש ואחת היא, כיון שאין להגביל מקום שבחו של הכורא ית"ש, שהוא וכבודו אחד הוא, שוב אין להחלק. ומעתה נבא לבאר ענין בית אל, וודאי הסברא נותנת כמו שכתבו הגאונים בברכי יוסף ומהרא"פ בספר מלאכת הקודש זלה"ה שהשם קודש, ואף שאמר לך הסופר שאין מקדשים אותו, כבר נתבאר בספרו של אותו צדיק אמוח"ז הגאון בעל שמן רוקח זצ"ל חלק ב' סוף סי' כ"ה בשם שו"ת מים רבים דספיקות השמות מתקדשים על ידי כוונת הסופר בתחלת הכתיבה לשם קדושת ספר תורה, ואף דשם משמע דבעי מעיקרא כוונה לכך ואח"כ ג"כ, מ"מ כבר הוסיף רבינו ז"ל לבאר הענין בספר שערי דעה ריש סי' רע"ד שמביא שם דברי הט"ז בשם הסמ"ג, ומפלפל אי שייך כאן סכין משכתן למה שהן, ועיין שבועות י"ב ע"ב ברש"י ז"ל ותוס' שם.

(ואנב אעתיק מה שכתבתי שם להגיה בשו"ת הנ"ל כדי להסיר מעליו השגת בעל מלאכת הקודש ז"ל פרשת משפטים גבי אלדים לא תקלל, שתמוה בעיניו הקושיא מר"ע על התרגום, וכתב רבינו ז"ל דכצ"ל נפלאתי על השל"ה וכו' שממנו המדובר לעיל, וקושיית המלאכת הקודש הי' להקשות גם על דא"מ שהלא גם מתמה על התרגום, עייש"ה ודו"ק).

והנה אי כהגאונים הנ"ל, שבית אל, הא' חול והב' קודש, פשיטא דהא' חול סתם בית, והב' קודש שמקודש לעבודת הכורא ית"ש, שפיר מצי להחלק כהנ"ל, שמדברים מבית, ואף שאנחנו מכנים כן בשם המקום, מ"מ י"ל שעיקר הקריאה הוא עפ"י הבית, וכיון שמתקבצים במקום לכנס לבית, הוסב השם גם אל המקום. אמנם בשאר השמות, כמו דמון פרץ דיבון גר וכו', אין לנו סברא לומר שהתיבה הא' עיקר מהשם, כמו בת היענה, וכווראי כל הב' תיבות שייכים להרדי להקרא כן שם המקום, שפיר היתה הרעת נותנת שאין לחלקם לב' שיטות⁽²⁾).

אמנם כדי לקיים הוו מתונים בדיון, אמרתי לבא בנסיון, וחקרתי ודרשתי בכל ספרי תורה הנמצאים במקומי ולא מצאתי שהיו הסופרים נזהרים בזה, אלא בספר תורה שלי, וגם ספר תורה של הקהל אשר קנו אחרי בואי הנה על פי הסכמתי, אבל שאר הספרים כולם נמצאו בהם שלא נזהרו הסופרים לחלק לב' שיטות דיבון גר ועלמון דבלתימה וכו', וכולם הוחזקו עד הנה בכלל כשרות, וחד מן הספרים הוא מהודר מאוד ישן נושן. לכך אמרתי, אהובי בני אי עצץ ויהי השי"ת עמך, לך נא חקור ודרוש ג"כ הספרים שבמקומך, אם יהיו כולם בלי חילוק השמות בב' שיטות, אז כדי שיקראו מספר תורה דשלך, תצוה להגיה, אמנם אם תמצא גם בשאר ספרים שהוחזקו בחזקת כשרות, שלא נזהרו הסופרים בכך, אז תוכל להניח כן, והלא הגאון בעל חתם סופר ז"ל לא קפיד כל כך, וממדת הצד היותר טוב, אם יוכל להגיה בניקל, עשה למען שמך להיות מן הנזהרים ביותר.

והשי"ת ישפות שלומך, כאוות נפש איך המכרכך בלונ"ח,

הק' פסח זינגער מכרודא

(2) עיין בזה בשו"ת קנאת סופרים סי' ק"י.

מכתב מהגאון מוה"ר משה ליפשיץ זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק מודינא

יחיד מומחה לרבים דן דין אמת אמת יהגה חכו ממתקים, צדיק יסוד
עולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה אשר יאמר עליו כי הוא זה כל
האדמה האדם הגרול בענקים, חכם חרשים מבין לחש חכם מבין
מרעתו דברים שהן כבשונו של עולם הן הן מעשה מרכבה ודברים
עתיקים, קברניט ספינה רב החובל תופס משוט לשוט בשאיטה אחת ים
התלמוד ופוסקים, בוצינא קדישא מר קשישא חסידא פרישא מעתיק
הרים מפרק כל דבר הקשה כבר לקישא בכ"ד פירוקים, נהר רי נור נגיד
ונפק מפומי' זקוקין דנורא ובעורין ראשא לפידים וברקים, כארי יתנשא
יקום כלביא חכם עדיף מנביא וקוסם זה מלך במשפט יעמיד ארץ גורר
גורר ועומד בפרץ דגל אחת להקים, משוש הארץ הודה זיוה והררה גאון
שבת מושל במקל תפארה קרנא רתור"ה בנבורה מסיק שמעתתי'
אליבא להלכתא הלכה ברורה קולע אל השערה בין השריון ובין
הדברים, רוח אלקים מרחפת על פניו כמלאך אלקים נורא מאד הוד
והרר לבוש לבושי' כתלג חיוור מחוורין דבריו כשמלה גם דלה דלה מיא
מבורות עמוקים, אופן א' בארץ וראשו מגיע לבין החיות בשחקים, שר
חמשים ונשוא פנים ויועץ פלא שמו הולך בכל הארץ וים רחוקים, ראש
המדברים בכל מקום אשר דבר המלך ורתו מגיע ששון ושמחה
ליהודים, גדולי חקרי לב על דבר ה' חרדים, על האמת מודים כולו
מחמדים, הן הן הדברים שנאמרו למשה מסיני משפטים צדיקים
שבעתים מזוקקים, ה"ה הרב המאה"ג נ"י פ"ה ע"ה כמוהר"ר יצחק
פאציפיקו נר"ו⁽²⁾ אב"ד ור"מ דק"ק וויניציאה צדיק כתמר יפרח פרח
שושן שושנת העמקים, אכ"ר.

אחר סידור מקצת שבחיו וכולו מי מנה, הגיע עת לחננה, בשפל קל התחינה,
תכון תפילתי קטורת לפני שוכן מעונה, ימים על ימי מלך יוסיף בתוספות מרובה
על העיקר כהנה וכהנה, אנס"ו.

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר צבי הירש ליפשיץ אבד"ק ראקוב זצ"ל. שימש שנים
רבות כאבד"ק מודינא. העמיד תלמידים רבים, וביניהם הגאון מוה"ר ישמעאל כהן אבד"ק
מודינא זצ"ל בעל זרע אמת. לפני איזה שנים נדפס ממנו ספר אבן משה (דרושים) יחד עם
ספר תפארת צבי מאביו הגאון זצ"ל. נלב"ע ביום ה' לחודש שבט שנת תקי"ב לפ"ק.
אגרת הנוכחי הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון
הכהן ויאלף נ"י. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

מכתב זה סובב והולך אודות מחלוקת גדולה שפרצה בין חכמי איטאליא בשנת תק"ד
לפ"ק, אודות כתיבת אות וא"ו בתיבת שלום בריש פירשת פינחס, בפסקו הנני נותן לו את

אחר התפלה אתן הודע"ה מודעת זאת אומרת, אגרת מסודרת, מכל אבקת רוכל מקושרת, יקרה היא מפנינים ודר וסוחרת, ומתפוחי זהב במשכיות כסף נבחרת, לשון צדיק מרפא ומתוק לנפש כדבש כוורת, הגיעני לנכון על ידי עטרת תפארת, תפארת ראשי, כנפשו קשורה נפשי, יתיב בתואני דלכאי ומורשי, ה"ה כבוד הרב החריף מוהר"ר יצחק פורמיגיני נר"ו) שמתיה לראשי כולה עטרת מצנפת, ובין עיני לטוטפת, והיתה כפי כדבש למתוק וכנופת צופים, העליתה על כמותי, ואקחה שדה צופים, צפיתי ביופיה והדרה הדור אתם ראו באספקלריא המאירה, מה רב טוב"ה ומדת ענוה יתירה, במקום גדולתו שם מצינו ענוונותו דהאי גברא רבא ויקורא, רב תנא הוא ופליג לי יקרא, בשיר המעלות ומדות גדושות דלית בי מיניהו אפי' כשיבא מכשורא, וביותר תימה יתירה נולדה עמו שרי נהורא, גליין ליה כל טמירא, במתיבתא דרקיעא משמיה מתאמרא, הלכתא כוותי' דר"ב הא"י גאון תפארת רבני קשישאי וסבוראי, אריא דבי עילאי, נעשה שוא"ל דבר הלכה מגברא ערמילאה, ערום מכל ככלי ריק אילן סרק, לא כחל ולא שרק, לא תואר לו ולא הדר, לובש סמרטומי מלאי על גבי מלאי מן סרמוסין מן סרמוסין, לא מבעלי קרנים ולא מבעלי תריסין, לא חכימאה ולא חוזאה ולא מורה הוראה, להורות כיעתא בכותחא אינו כדאי אף ריש קטיעא ימלל מילין לצד עילאה, בית שכינתו להכריע דבר גם במחלוקת שנוי' בין קמאי דקמאי, ועוד היום גדול שעורורי' סוער והולך קול קריאה, לא היתה קריאה אשר שנבה ממנה בכל בי מתיבתא, כבתי בראי ובכתי גואי, ואף גם כותלי בית מדרשנו נדו גם נעו אמות הספים מקול הקור"א אחר קור"א בקל סגי כקל קרנא משרוקותא שריקות עדרים, קול"ן של סופרים, בריש כל אתון גלופן בעט ברזל ועופרת, וגם לרבות אגרת, בת מחל"ת פנינו ממקום כבודו מחמשה רכנים, להיות עמהם נמנים, ושנו חכמים כלשון פסיקא להו חך מילתא אל קוטב האמת מכוונים, וע"כ לא קמביעיא להו מינן אלא להטות יד כגזרתם על המשנים, ועוד זה מדבר וזה בא קול שאון מעיר אנקונא קול צעקת הרועי ישראל ה"ה הדיינים איתנים, וראש המדברים בקול ענות גבורה, גור ארי' שבחבורה, כמוהר"ר משה חיים שבת מורפורגו נר"ו) אב בחכמה ורך

בריתי שלום, דמבואר במס' קידושין (ס"ו ע"ב) דאות וא"ו דשלום קטיעא היא. חכמי אותו הדור נחלקו בפירושו של וא"ו קטיעא, קצת מדכריהם נרפס אז בקנטרס מיוחד בשם „מלחמת חובה“, והרבה תשובות בענין זה נרפסו בספרי שו"ת של חכמי אותו הדור.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ו עמוד ט'.

(3) הוא בנו של מוה"ר משה פורמיגיני. שימש כאב"ד בק"ק טוריני, ואח"כ בק"ק טריעסט. נרפסה תשובה ממנו בשו"ת שמש צדקה האו"ח סי' א', ודברי תורה הובא ממנו בספר פני דוד עה"ת בפרשת ויחי. נפטר ביום ח' לחודש תמוז שנת תקמ"ח לפ"ק.

(4) נולד בעיר אנקונא במדינת איטאליא לאביו הגאון מוה"ר שמשון מורפורגו זצ"ל בעל שמש צדקה. למד אצל אביו הגאון זצ"ל ואצל הגאון מוה"ר יצחק פורמיגיני זצ"ל. שימש כאב"ד בק"ק אנקונא. קצת מחידושו נרפסו בתוך ספר אביו שו"ת שמש צדקה. גם נרפסה תשובה ממנו בשו"ת מכתם לדוד חיו"ד סי' ל"ו. נלב"ע ביום שבת קודש עשרים יום לחודש אייר שנת תקי"א לפ"ק.

בשנים, כאיש זקן ואיש שיבה מראה פנים, לכל צד צד הבונה וצד הסותר היסוד וממילא נופל הכנין והוצג אחורי הגבול אשר גבלו הראשונים, וגם לרבות הבאים מאחריהם ועל דבריהם אמן עונים, עד כאן לא שמענו אלא קול מחלוקת שהיא לשם שמים מגיחי קרב קרבת אלקים יחפצון כדרך ת"ח מנצחים זה את זה בהלכה, מערכה לקראת מערכה, וקרא זה אל זה בלשון חבה ובלשון רכה.

ברם קול האות האחרון הכבד, עמדתי מרעיש ומחריר, לקו"ל היד החזקה אשר עשה מש"ה ספרא רבא, מגילה עבה ועיפה, כל קסתותי"ו דרוכות וגלגליו בסופה, שאנה לו כלביא ישאג ככפירים וינהם ויקרא אריה על המצפה, כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה בחרבו שלופה, כאכול קש לשון אש וחשש להבה ירפה, קול חוצב להבות אש מפיו תאכל ואהדורי קמהדר להו בריתחא דרך נקימה, ותלכש מוסרי שורשו כמק וכאבק, למען השיב גמולם בראשם, אשר לפי דבריו הם פרצו גדר תחילה לירות אליו במסתרים, מגילת סתרים, בדברי קרים ומרים, אהדורי קמהדרי לי' בשצף קצף בחמה שפוכה כנחלים בוערים, קול לו קול אליו ... מנשש כעורים בצהרים, על דבר אשר ענה בדברות הראשונות, לימא מסייע לה לר"ב הוא ניהו מר דובר צדק מגיד מישרים, בגלל הדבר הזה עלה עשן באפו להשיב אמרים כמים המאדרים, בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטוי', קול סופ"ר הולך וחזק קול שובר ארש"י דבריהם לאכרים אברים, וחזר על הראשונות אלה הדברים, אשר דיבר מש"ה ויחוקם במסמרים, ומכלל אלה דברי אחרונים, אשר אלו עם אלו מדיינים, בחצים וכליטראות בהסתר ובחשאי, בחרפו"ת שנונים ובדברי גנאי, אנכי הרוואה כבר יצא הדבר מגדר מחלוקת הלל ושמאי, ובא לכלל נצוח אשר מעוור עיני חכמים מחוכמים, טוב לרע ורע לטוב מר למתוק ומתוק למר שמים, ולא אבו שמוע אפילו עצת אורים ותומים, כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה, אחר שכבר מטר האישים נתך ארצה, ומבעיר כל מחנה העברים מן הקצה אל הקצה, תמהיני אם יש בדור הזה מי שיכול לגדור הפרצה, כי אין לך דבר עומד בפני הנצוח הנותן מלכי ארץ ורוזנים לאין, שופטי ארץ כתוהו כמר מדלי כשחק מאזנים, ולאמת הופך עורף ולא פנים, וכל חד וחד אדוכתי' כדקאי קאי, ועל אחת כמה וכמה אנא הפעוט מילי דכרי לא דכירי אינשי שמאי, כי אפר כירה מאן דכר שמי', כי מכיר אני את מך ערכי צעיר אנכי ונכוה, וחדל אישים דל ורוה, איך יערב לבי לגשת לענות על ריב הזה, מלכים מדיינים אלו ואלו ואני מה לי, מה בחי ומה חילי, הלא כל השומע יצחק"ק לי, לאמר עלי כאשר יאמר המשל הקדמוני, הגם שאול בנביאים, שועל קטן בתוך לבאים, בן ננס בתוך ענקים ורפאים, אף בור רק אין בו מים, כי כבר אש כוער עד לב השמים, ברי' פחותה מכווערה, ישיב מלחמה שוערה, תולעת ולא איש, הירא ורך הלכב לעמוד בקשרי המלחמה, יקים סערה לדממה, באפס מזימה.

בגלל הדבר הזה אמרתי בלבי אשמרה לפי מחסום אכלה שפתי ותהי לי לחכמה, והייתי עד כה כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו להשיב לא דבור"ר ולא חצי דבור"ר לתופסי מלחמה הנ"ל כאיש נדהם ונרדם בתרדמה, עד כי נתן כפיר

קולו ממעונתו, הוא ניהו מר חשף זרוע תפארתו בלשון זהרית אין בו נפתל ועיקש וקנתור ח"ו, כליל לה' על הדין ועל האמת ועל השלום כל מגמתו, ויעירני כאיש אשר יעיד משנתו, לבלתי סור מן המצות עשה שום תשים האמור בפרשת מלך שכמותו. על זאת הקיצותי, לצאת חוץ מגדר מחיצתי, ואל יתמה מר מדוע בושש משה ער כה להורות תשובה מפני היראה ומפני הכבוד, כי מן השמים עכבוני, כי יד אלוני נגעה בי, וביסורין שיש בהם ביטול תורה יסור יסרני, ובחמלת ה' רופא לכל תחלואייכי הגואל משחת חייכי ולמות לא נתנני, ואך יום או יומים כי קמתי ממטתי, לילך בחוץ על משענתי, ועדיין לא באתי, אל מתכנתי, ולבי וראשי כל עמי, שיתי שימי, שאשית אני, שימה עיון אל עין משפט מצד עומק המושג וקוצר המשיג איש אשר כמוני, הדא מילתא צריכא דעתא צליתא, ואי"ן לגבי משה מילתא זוטרתי, ובמיעוט קמא אי"ה כאשר ירווח לי עלמין אחוש ולא אתמהמה לקרב אל מלאכת עבודת הקודש עבודה תמה, ליראות איזה דרך ישכון אור, השלום ועירא או קטיעא או שלימה, עד מקום שכח קוצר השגתי מגעת לבחון בכור הבחינה, וכפי אשר יורוני מן השמים לע"ד אל אדם לא אכנה, וחלילה חולין הוא לי שלא להחזיק ידי אמונה.

ובכן אצא ממול הדרת קדשו בקול תפלה ותחנה, פי ולבי שווין בכל עת ועונה, וכפי פרושות אל א"ל בשמים, אלפי גמלי טעוני ברכה יחולו על ראש צדיק מברכה עליונה, ימשך ממלכתו, ויוקין בארץ שרשו, ויוסיף לתת פדיו, בחכמה ובתבונה, עין בעין יראה נכון הר בית ה' על תלה ועל מכונה, כנפשו וכנפש המצפה לעבודתו עבודת הקודש. המכתיב וחותם פה מודוני"א יע"א בס' ויקרא אל משה שנת התק"ד למב"י.

הצעיר משה בהרב מוהר"ר צבי הירש יצ"ו ליפשיץ

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים ראלעקר בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין משיחת הקלף של ספר תורה, ובדין נמצא טעות בספר תורה

מהרב הגאון מוה"ר בן ציון בלום אבד"ק אויפאלוי ז"ל⁽¹⁾

בעזרי"ת.

גם ברכות יעטה מורה, ע"ר מחו' ידינ"פ רב חביבי הרבני הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, מורג חד בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כש"ת מו"ה זכרי' שווארץ נ"י אבן יקרה בק"ק סארוואש יצ"ו.

אחר דרך מבוא השלום באה"ר, ואחרי הודיעהו כי כהיום באתי בשלום לביתי, ותהי ראשית מלאכתי לעיין בדבר השאלה אשר שאל אותי פא"פ, והנני לתשובתו כיד ה' הטובה עלי, ומה' אשאל מענה לשון שלא אכשל בדבר הלכה. והנה שאל מעכ"ת באיש אחד שקנה ספר תורה, ושוב נודע לו שהקלף שנכתב עליו הס"ת הלזו נמשח בתחילה קודם הכתיבה בצבע לבן שקרוין "לאג" דקה מן הדקה שיהא נוח לכתוב עליו, אבל ברכות הימים הלאג הזה נפרד ונקלף, ונפשו היפה לשאול הניע, מה דינו של הספר תורה הלזה, ואם נזכה בדין שהוא פסול, אם צריך המוכר להחזיר לו הרמים משום דהוי מקח טעות.

והנה מה שיש לחקור בזה הוא, אם חציצה שבין הריו להקלף פוסל בזה או לא. ונחזי אנן, הנה בשו"ע או"ח סי' ל"ב ס"ג קי"ל דאם זרק עפרות זהב על האותיות מעביר והזהב וישאר כתב התחתון וכשר וכו', אבל אם לא העביר והזהב פסול. ומבואר הטעם בב"י בשם הנמוק"י משום דכתב עליון כתב, ומבטל כתב התחתון, ע"ש. ומבואר מזה, דאם כתב בזהב ואח"כ כתב למעלה בריו דכשר, משום דכתב עליון שבדיו הוי כתב, ומבטל כתב תחתון שהוא זהב. ומצאתי אח"כ תנא דמסייע לי בס"ד, בפמ"ג שם במש"ז סקט"ו שכ' דאם כתב בזהב או בסיקרא ואח"כ העביר עליו דיו דמהני וכשר, ע"ש. והרי אף דהזהב או הסיקרא מפסיק וחוצץ בין הקלף לדיו, מ"מ כשר, וא"כ בנ"ד נמי אף שהלאג חוצץ בין הקלף לדיו, מ"מ הספר תורה הוא כשר.

אלא שמצאתי אח"כ באל"י רבה שם סק"ה מובא ג"כ בפמ"ג הנ"ל בריש סי', דאפי' כתב בריו וצפהו זהב ושוב חזר וחיפה בריו דפסול, ולא כתב טעם לדבר. ולכאורה נראה דטעמו, דס"ל דחציצה פוסל בזה, וא"כ הזהב שלמעלה מבטל הריו שתחתיו, וכשרוצים להכשירו בריו שלמעלה מהזהב, פסול, דהזהב חוצץ בין גויל לדיו, וא"כ בנ"ד נמי הלאג חוצץ והס"ת הוא פסול.

ואמנם באמת צלע"ק, דבסי' ל"ב סעיף כ"ד קי"ל דמותר לכתוב על מקום המחק והגרר, וכן בהא דיש מכשירין בגט כתב ע"ג כתב, עיין סי' קכ"ה וב"ש שם

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ד עמוד כ"ד. - שלש תשובות הללו הניעו אלינו מאת בנו ירדנו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה יוסף דוב בלום נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

סק"ו ובס"י קל"א ס"ה וב"ש שם, ואמאי, הא המחק וכתב התחתון חוצץ בין הקלף לכתב העליון שהוא העיקר, ואף דבגט אין צריך דוקא קלף, וכשר בכל דבר המתקיים כדקוי"ל סי' קכ"ד, מ"מ הא כתב התחתון בעצמו לא הוי דבר המתקיים, ועוד דלדעת הרבה שיטות בעינן אף בגט שיהי' מוקף גויל, עי' סי' קכ"ה ס"ז וב"ש שם, והרי האות שבכתב העליון אינו מוקף מכתב התחתון שהוא במקום הגויל. ואמנם לק"מ דריו לא הוי חציצה כלל, דמין במינו אינו חוצץ כדאמרינן סוכה ל"ז ויומא ח"ן, משא"כ בזה או בנ"ד שנכתב בספר על גבי לאג דהוי מין בשאינו מינו, שפיר הוי חציצה בין הכתב להקלף.

אבל בגוף האי כלל דמב"מ אינו חוצץ ומבשא"מ חוצץ, אני נבוכך בהכנתו, דבריש זכחים אמרינן להיפך, בת מינה מחריב בה, שאינה בת מינה לא מחריב בה, וצ"ע בזה.

ולכאורה יש להביא ראי' קצת לפסול הס"ת שבנ"ד, מהא דקוי"ל סי' ל"ב ס"ז דאסור לכתוב תפילין על הגויל וכו', ועיין תוס' שבת ע"ט ע"ב ד"ה ותפילין, ומשמע דאף דאיכא נמי בהד"ר קלף דכותבין עליו תפילין, מ"מ פסול, ואף דמתחילת ברייתו היו לאחדים מיפסל, ומשמע דחציצה פוסל דה"נ הגויל מפסיק בין הכתב להקלף, והכי נמי בנ"ד דכוותי', אלא שיש לדחות דהתם כיון שהגויל בעצמו הוא כשר לס"ת כדקוי"ל בס"י ער"א ס"ג, וכן למוזזה בס"י רפ"ח ס"ו, ותרומיהו חשיבי ולא בטלי, דמה חזית דתיבטל הגויל להקלף, דילמא ויל בתר איפכא דהקלף בטיל לגבי גויל ואמרינן בזה מינה מחריב בה, משא"כ בנ"ד נראה דהלאג בעצמו פסול אמרינן רלא הוי חציצה, ואדרבה בטיל לגבי קלף, [וגם י"ל דגויל וקלף הוי מבשא"מ דחוצץ].

והשתא הכא נ"ל דהאי דמינה מחריב בה, היינו אם שניהם כשרים בפ"ע אלא שאינם כשרים לאותו דבר הידוע, כגון כהאי דגויל וקלף דתרומיהו כשרים זה לזה וזו לזו, וכן כהאי דריש זכחים דתרומיהו קדשים אלא שזה חסאת זה עולה, בזה אמרינן מינה מחריב בה וכו', משא"כ אם תרומיהו כשרים לאותו דבר בעצמו והוי מב"מ, בזה אמרינן מב"מ אינו חוצץ, וכגון כהאי ריומא הנ"ל נתן מזרק לתוך מזרק וקבל בו את הדם, דמסיק שם דמב"מ אינו חוצץ משום דתרומיהו כשרים לקבלת הדם, ועי' תוס' סוכה ל"ז, ומיושב לכאורה סתירה אשר העירותי למעלה, בנ"ל.

אבל לפק"ד נראה דס"ת שבנ"ד כשר הוא וכמו שרמזתי לעיל, משום דהלאג בטיל לגבי קלף, וכן כתב נוב"ק או"ח סי' א' להכשיר הבתים של תפילין שהושחרו בלאג אף שנקלף, משום דבטיל לגבי העור, ומשום דכל לנאותו אינו חוצץ, כדאמרינן במס' סוכה הנ"ל ע"ש באריכות, וה"נ דכוותי', דו"ל דבטיל לגבי קלף ואינו חוצץ, ואף דבס' נשמת אדם הנספח לס' חיי אדם כלל י"ד חולק על נוב"י והסכים עמו הגאון בית מאיר ע"ש, מ"מ נ"ל דהכא מודו, דהתם פסול מהני טעמי שכתבו הפוסקים בס"י ל"ב דבעינן שהבתים יהיו רואים את האויר, או משום שיי"ן של תפילין שיהא נראה ואיכא סברא טובה לפסול, אבל בנ"ד דכל עיקר הטעם לפסול משום חציצה, אמרינן אדרבה בטיל הוא, ועיין עירובין ע"ח בחרין שבין

שתי חצירות אפי' מלא קש או תבן מערבין שנים, אבל מלא עפר מערבין אחד, ומפרש בגמ' אי בטולי חייץ, ואי לא בטולי לא חייץ, ועיין באו"ח סי' שע"ב סעיף ט"ז ומג"א ומחצית השקל שם סקב"ז, וכן בעירובין ק"ד וחולין פ"ג אי קמיבטל לי' קמוסין אבנין, ואי לא מבטיל לי' הוי חציצה ע"ש, ומבואר דאם מבטל לי' ביטול עולמית לא הוי חציצה, ועיין סוכה ל"ז כיון דחברי' כגופי' דמי ע"ש, וה"נ דכוותי'. וקצת ראי' מהא דקי"ל ביו"ד סי' ק"כ דכלי המצופה באבר צריך טבילה, ואף דהתם נמי ברבות הימים א"א שלא תיפרד האבר מהכלי, מ"מ כיון דמבטל לי' לא הוי חציצה, ומדחברי' כגופי' דמי, וה"נ כן.

שוב האיר ה' עיני ומצאתי בחפ"שה שדבר זה שאלת ראשונים היא ובמחלוקת היא שנוי, ואעתיק דברי פתחי תשובה סי' ער"א או"ק ג' דבתחילה הביא דעת פנים מאירות ח"ג סי' ל"ב דאם אחר עיבוד הקלף בסיד מושחין אותו בצבע לבן וע"י זה הוא חלק ובהיר בלבנותו מאוד ונוח לכתוב עליו דכשר, ואררבה מצוה מן המובחר הוא לכתוב על קלף זה משום ואנוהו רלא הוי חציצה רכל לנאותו אינו חוצץ, אבל בספר בני יונה האריך בזה והעלה דאם הצבע כל כך דקה רהירו מעביר תחת הצבע ומתמצה תוך הקלף, אפשר להכשיר, אבל אם יש ממש, שבאם תיקח הצבע על ידי הגרר, מעביר צורת האות בלי שתגרר גוף הקלף, א"כ אין צורת כל האות על הקלף, יש לפסול ע"ש, וגם בספר קסת ולשכת הסופר להגמורה"ש ג"פ זצ"ל בסי' ב' אות י"ב הביא ב' דיעות אלו, וכתב ונכון להחמיר, ובהג"ה ממרן בעצת"ס הסכים לבני יונה הנזכר, אבל בס' ברכי יוסף ובס' שערי דעה להגאון שמן רוקח הביאו רעת הפנים מאירות בלי שום חולק, ונראה שהסכימו עמו.

ובשערי תשובה סי' ל"ב סקי"א הביא ג"כ דעת פמ"א בלי חולק, אלא שכתב להעביר על הקלף בחוזק יד במטלית לבן ולקנח היטב, ואז מה שאינו רבוק בהקלף מהצבע רבך טוב, יסור ממנו ע"י הקנוח, ומה שנשאר מדובק, הוא נעשה גוש א' עם הקלף ואינו חוצץ, ומ"מ נראה שאין להתיר רק משיחה דקה, אבל לא אם הוא טוח על פניו ועב קצת ע"ש. והנה עצתו אמונה של הגאון שערי תשובה לא שייך בנ"ר שהוא רק קודם הכתיבה ולא אם כבר נכתב בספר, אבל גם קודם כתיבה אני נכון, דממנ"פ, בעוד שהצבע לחה, יוכל להסיר כל הצבע לגמרי, ואם כבר נתייבש, אפי' יעבור בחוזק יד לא יסורו ולא יזיז אפי' זיז כ"ש, וגם לא נתן בו שיעור במשיחה עד כמה הוא דקה ובכמה עב קצת.

לכן לפענ"ד מהיות טוב דבאיזהו מקומן של שבחים בס"ת שאנו דנין עליו, במקום שאין שם אזכרה קיים ויבחנו ע"י גרירה אם נשאר רושם של אות על הקלף, רבכה"ג מכשירים גם בני יונה וחת"ס בהג"ה הנז', אז היא מצלת על כולה, וכעין שכתבו תוס' סוכה ל"ז ר"ה כי היכי, דאם מקצת בלא חציצה ומקצתה בחציצה אפי' למ"ד דמב"מ נמי חוצץ, מ"מ בכה"ג אינו חוצץ ע"ש, וה"נ דכוותי'.

ואמנם לו יהי' כאשר חשב ידידי מעב"ת שהס"ת פסול, דהיינו דנהי דלא אסרינן לה, מיהא לא שרינן לה, מ"מ נלע"ד דאין המוכר צריך להחזיר לו דמים, ומכירה שרירא וקיימא, דאע"ג דקי"ל בחו"מ סי' רל"ב ס"ג המוכר לחבירו קרקע

או מטלפלין ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח, דהוי מקח טעות ומחזיר לו דמים, וא"כ לכאורה בנ"ד נמי הוי צריך להחזיר לו הדמים, דאף דבנשתמש בו אחר שראה המום קי"ל שם דמחל וא"צ להחזיר דמים, מ"מ הרי בנ"ד בטעות נשתמש בו דסבור שהוא כשר, דמה לי אם לא ידע שיש בו מום, או שידע ממום זה רק שלא ידע אם הוא מום כלל, ועוד דהא קי"ל שם סי' רל"ג דאם מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות דלוקח יכול לחזור ע"ש, מ"מ נ"ל דבנ"ד א"צ להחזיר לו דמים, משום דהמוכר יכול לטעון קים לי כהאי דס"ת כזו כשר, ואוקי ממנוא בחזקתי. [ויש לעיין בש"ך יו"ד סי' ד' סק"ה, ע"ש]. ועיין מג"א סי' רע"ח הקשה אדברי הטור דסתראי נניהו, דשם פסק משאצל"ג פטור, ובחו"מ סי' ת"כ פסק דהחובל בחבירו בשבת פטור מתשלומין משום דחייב מיתה, ותירץ מג"א דהטור ספוקי מספקא ל' הלכא כמאן, ולהכי לענין ממון אמרינן המע"ה ע"ש, וה"ל דכוותי. לכן נלפע"ד דאין המוכר צריך להחזיר לו דמים להלוקח, דמהכירה שרירא וקימא ואין ללוקח עליו כלום. ובפרט דלפ"ד הס"ת הזה הוא כשר², דכראי הם פמ"א ברכ"י ושע"ר ושע"ת לסמוך אפי' שלא בשעת הדחק, וגם לדעת הפוסלים יש לצדד ולמצוא היתר לספר התורה. וה' יאר עינינו ועמנו ישרי נהורא, כחשיכה כאורה, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, ויברכינן לעילא מכל ברכתא. כנפשוו הטהורה ונפש שארו וידידו הנאמן הדוש"ת באהבה רבה ואהבת עולם, איש צעיר דך ונכלם,

בנציון בלום

בעזרי"ת.

בין המצרים, שלו' ישאו הרים, לכבוד אהובי ידי'נ הרב הגדול בתורה
וביראה, חריף ובקי, מורה צדק לעדתו כהלכתו, כש"ת מו"ה אהרן צבי
ק"ב [-קעסטענבוים] נ"י.

אחרי שובי לביתי ראיתי ונתון אל לבי דבר ה' זו הלכה למעשה, בדבר השאלה בשבת פרשת פנחס במנחה שקורין פרשה ראשונה בסדר מטות, ואירע שקראו לשלישי ובירך ברכת התורה לפני' והתחיל הקודא לקרות כל נדר וכו', ונמצא כתוב אשה יקימנה בה"א לבסוף, תמורת יקימנו בוי"ו, שהורה המורה להוציא ס"ת אחרת ולחזור ולברך ולקרות, אם יפה דן והורה בזה, וכדת מה לעשות אם יארע כן במקום אחר.

והנה בנוף הטעות, לפ"ד אין בו ספק כלל שהוא טעות גמור, כמו בנמצא כתוב רחבה במקום רחבו, דרעת מהרמ"ל שהביא מג"א סי' קמ"ג סק"ז שצריך להוציא אחרת משום שנשתנה קריאת התיבה ומורגש במבטא. וכן העלה הגאון בסידור דרך החיים, ועיין חיי אדם כלל ל"א אות ל"ד, וה"נ בנ"ד דכוותי, רזה

יקימנה בקמ"ץ, וזה יקימנו במלאפ"ם, ועדיף מבנמצא כתוב מגרשיהן במקום מגרשיהם, שלא ניכר שינוי לשון כל כך, ואפ"ה העלה בדה"ח להוציא אחרת, וע"ש בח"א, ואולי יש כאן גם שינוי בענין, כמו בנמצא ימצא דמו באל"ף תמורת ימצה דמו בה"א, שאין כאן שינוי לשון במבטא רק בהענין, שהעלה ג"כ בדה"ח שצריך להוציא אחרת ע"ש, וה"נ כן, ראשה יקימנו בוי"ו קאי אכל נדר וכל שבועת איסר שהתחיל בה הכתוב, וכמו שתרגם אונקלוס אשה יקיימנו, משא"כ יקימנה בה"א שיש לפרש שהאיש יקיים את אשתו שלא יגרשנו, ואיכא שינוי בענין. ולכן לפק"ד אין ספק כלל שלפי מנהגינו עפ"י רמ"א סי' קמ"ג שמוציאין ס"ת אחר בטעות גמור, שאף בנ"ד צריך להוציא אחרת.

והא דקפץ אחד מן המנויין ורצה לומר דבמנחה של שבת שאינה חובה כ"כ לקרות, שתקנו רק משום יושבי קרנות כדאי' ב"ק פ"ב, ועיין מג"א שם סק"ח בשם תשו' מהרמ"ל ובח"א שם סוף סעיף ל"ד, א"צ להוציא אחרת ולקרות עוד, בפרט בנ"ד שכבר קראו לכהן ולוי יותר מיו"ד פסוקים, והרי אפי' דילג פסוק א', דבשחרית צריך לחזור ולקרות פסוק המדולג, מ"מ בכו"ה ושבת במנחה אם קרא יו"ד פסוקים חוץ המדולג א"צ לחזור ולקרות בשביל המדולג, וה"נ דכוותי'. דברים אלו לא ניתנו לקרות, דהרי אמרינן בב"ק שם, דעזרא תיקן ג' גברא ויו"ד פסוקים, ועיין מג"א ריש סי' קל"ה, א"כ תלתא גברא נמי חיובא כמו היו"ד פסוקים, ולא סגי בכהן ולוי שקראו יו"ד פסוקים, והא דמיייתי מדילוג, לאו שמי' מתיא, ודילוגו לא עלי אהבה, דהתם עכ"פ קראו ג' גברי יו"ד פסוקים, והכל יפצה פיהו, זולת מה שאבאר עוד להלן בס"ד.

אבל הרבר מבואר בשערי תשובה סי' רצ"ב אות ב' בשם מהריק"ש, אם נמצא טעות בס"ת במנחה מוציאין אחרת, וה"ה בב' וה', ובשם מחזיק ברכה הביא דאותן שנוהגין להוציא אחרת אף בדיבוק בעלמא, ה"ה בשבת במנחה וכו"ה שמוציאין, ע"ש. וראה זה מצאתי באשל אברהם להגמורה"א אופענהיים ז"ל לסי' קמ"ג שכתב בשעת קריאת התורה לכהן בשבת במנחה נמצא בס"ת דיבוק אות לחברתה, ופסק בתשו' דבר משה סי' ב' להוציא אחרת, וכ"כ רשב"ץ דאין לחלק כלל בין מנחה לשחרית, עכ"ל. הרי שלך לפניך חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד שגם במנחה אם נמצא פסול דיבוק או טעות גמור שצריך להוציא אחרת, וה"נ בנ"ד שהוא טעות גמור כמש"ל, דכוותי'.

איברא דמתשו' דבר משה הנז' לכאורה אין ראי', שהוא קאי בכהן, דעדיין צריך לקרות זולתו לתרי גברי, ללוי ושלישי, ועדיין לא יצאנו ידי חובת גברא, שפיר כתב להוציא אחרת ולא לקרות בס"ת הפסול, משא"כ בנ"ד שאפי' אם נמצא הטעות בקריאה של שחרית, קי"ל שצריך לקרות עד ג' פסוקים לאחר שנמצא הפסול, כמ"ש טו"ז ריש סי' קמ"ג ויו"ד סי' עט"ר, וכן פסק בדה"ח, ומברך לאחריו ועולה למנין הקרואים, וא"כ בנ"ד נמי הי' צריך לקרות עד ג' פסוקים ומברך לאחריו, ותו הרי כבר נשלמו ג' קרואים וא"צ להוציא אחרת לחזור ולקרות, דאם אתה אומר שצריך לחזור ולקרות, א"כ מוסיף על הקרואים, ואין מוסיפים בשבת

במנחה ובכו"ה, כמו שכתב מג"א סי' קל"ה סק"ב וחיי אדם שם אות כ"ד, וזה דומה לנמצא טעות באמצע קריאת שביעי שזה נומר כל הסדרא ומפטיר בנביא, כמ"ש טו"ז ומג"א סי' קמ"ג ורפ"ב ובדה"ח, וה"נ דכוותי'.

ומעתה לולא דמסתפינא הייתי יוצא לדון ולחלק, דאם אירע פסול וטעות בשבת במנחה או בכו"ה בכהן או בלוי, שעדיין צריך לקרות עוד לתרי או אחד נברא הנשואים להשלים מנין הקרואים, שיש לקרוא לו עד ג' פסוקים ויברך לאחר' ויוציאו ס"ת אחר להנשואים, אבל אם נמצא בשלישי שאם יקראו לו עד ג' פסוקים ויברך לאחר' א"כ כבר קראו ג' נברי יו"ד פסוקים, א"צ להוציא אחרת ולקרות שנית, שהרי יוצאים בדיעבד אם קראו בפסול וכדעת הרמב"ם שהביא ב"י סי' קמ"ג, אבל הנכון ביותר כיון שנתברר הטעות מיד בפסוק ראשון, להוציא ס"ת אחרת וישלים הקריאה שם בלי ברכה לפני' וכמ"ש טו"ז רס"י קמ"ג, וכמ"ש גם מעלתו ג"י.

ומ"מ המורה הנז', מורא לא יעלה על ראשו ואין מוחיחין אותו, דכבר כתב בשער אפרים שער ה' שאם נהנו כשנמצא טעות נמור באמצע הקריאה שלא לקרות להלן ושלא לברך ברכה אחרונה בפסולה משום חשש ברכה לבטלה אף שכבר קרא ג' פסוקים, אלא מוציאים תיכף אחרת ומברכים שם ברכה ראשונה פעם אחרת, יש להם על מה שיסמכו, ובכה"נ יש להתחיל בס"ת השני' מראש הקריאה שקראו עם עולה זה שנמצא הטעות בקריאתו, מאחר שבל"ז הוא חוזר ומברך, ומ"מ אין די בחזרה אותן פסוקים שקרא בפסול לבר, כי שמא עלתה הקריאה בס"ת הפסול, נמצא שכבר קרא פסוקים אלו בברכה, ואין לברך שנית על אותן פסוקים עצמן, ולכן עכ"פ יוסיף עליהם עוד ויקרא להלן ג' פסוקים, וכתב עוד שם, שאף מי שחושש שלא לברך על הס"ת השני' פעם שנית הברכה ראשונה, רק שנומר הקריאה בס"ת השני', או כשכבר נמר הפרשה בס"ת הפסול, אזי הוא קורא ג' פסוקים בשני' ומברך שם ברכה אחרונה לבר, יש לו ג"כ על מי לסמוך, ע"ש.

ומ"ש אם יחזור ויאמר ברכו וגו' או רק ברה"ת, הנה בשער אפרים שער ד' כתב דהיכי שצריך לחזור ולברך, אם כבר התחיל לקרות איזה פסוקים, אז כשנולל למקום אחר, צריך לחזור ולומר ברכו, אבל אם לא התחיל עדיין לקרות כלל, א"צ לחזור ולומר ברכו ע"ש, ובדרך החיים לא חילק בזה, וכתב רבכל ענין א"צ לחזור ולומר ברכו ע"ש, ועיין באל"י רבה ריש סי' ק"מ הביאו הגהות רעק"א סי' קל"ז, שכתב ברילנ' פסוק א' בשחרית שחוזר וקורא כמבואר סי' קל"ז, דנראה דמתחיל בא"י, דהוא עיקר ברה"ת, אבל ברכו לא יאמר, שכבר יצאו בזה. אלא דמסתפינא, כיון דהפוסקים סתמו בזה ע"ש, וא"כ כנ"ד שהוציאו ס"ת אחרת ועדיף טפי מנידון שער אפרים, והאל"י רבה לא ברירא לי' מילתא, לכן אם הורה לומר שנית ברכו, יפה דן כדת של תורה. וה' ישרי עמנו נהורא, ובה יבא שלום ינוח על ראשו, כנפשו ונפש ידירו הדוש"ת באהבה,

בנציון בלום בק"ק הנ"ל

בעזרה"ת.

גם ברכת יעטת מורה לראש מע"כ מחו"נ הרב הגאון הגדול חריף ובקי, אור הברקי, נודע בשערים, סיני ועוקר הרים, פה"ח כקש"ת מו"ה שמעון ג"פ [-גרניפעלד] ג"י אבדק"ק סעמיהאלי יצ"ו).

עתה באתי בלוחות שניות בביאור רחובות בדבר השאלה בספר תורה שהי' כתוב בו בפרשת פנחס ביום הששי ונסקה חסר יו"ד לבתרי' רכ"ף, ואירע זאת באמצע הקריאה בחוהמ"ס, אם צריך להוציא ספר תורה אחרת, ובמכתבו אלי הורה גבר בנזכרין הרגנ"י שצריך להוציא אחרת כיון שיש שינוי במבטא, דזה ונסקה, וזה ונסקה, וכשאני לעצמי יש לי לדון בזה, דלכאורה נראה שצריך להוציא אחרת, וכמ"ש במכתבי הקדום, דנהי שכתב רמ"א סי' קמ"ג סעיף ד' דמשום חסירות ויתירות אין להוציא אחרת, דאין אנו בקיאים בחסרות ויתירות, וספרי תורה שלנו אינן מדויקים, מ"מ זה דומה למה שכתב החיי אדם כלל ל"א אות ל"ד בשם אלי' רבה, היכא שנמצא וחמישיתיו חסר יו"ד בין תי"ו לוא"ו, אע"ג דנוכל לקרות כאלו כתוב ביו"ד, כיון דדרשינן מיני' (בפרק הוזהב) [בפרק מרובה ס"ה ע"ב] מיתורא דיו"ד שהתורה רבתה חמישיות הרבה, הוי טעות גמור וצריך להוציא אחרת ע"ש, וא"כ ה"נ הרי אמרו חז"ל בשבת ק"ג מדכתיב בשני ונסכיהם בששי ונסכיהם וכשביעי כמשפטם, הרי מ"ם יו"ד מ"ם, רמז לניסוך המים מן התורה בחג ע"ש, א"כ כיון דכתיב ונסכה בששי חסר יו"ד, הרי ניכר ונראה בעין שהוא טעות גמור, וצריך להוציא ספר תורה אחר.

אבל כבר הביא החיי אדם שם בשם נורע ביהודה תנינא סי' י"א, בנמצא אשר תקראו אותם מלא וא"ו במקום אתם, דדרשינן מיני' אתם אפילו שוגגים וכו', דהוי נמי בכלל חסר ויתיר שאין צריך להוציא אחרת, ומיני' בכל טעותים הנ"ל ע"ש, והכא נמי דכוותי', שאין צריך להוציא אחרת, וכן העלה הגאון בסידור דרך החיים רלא כאלו' רבה, וכן הסכמת כל אחרונים. - ועיין פמ"ג או"ח סי' הנ"ל במש"ז סק"ב שכתב דכל שיש מחלוקת הפוסקים אם מוציאים אחרת או לא, אין להוציא אחרת, משום דהוי ספק ספיקא, שמא הלכה כרמב"ם בתשובה שהביא בית יוסף סי' הנ"ל, דמותר לקרות ולברך בס"ת פסולה, דעל זה אנו סומכים בדיעבד, ושמא הלכה כהך שיטה דפסול כזה אינו פסול ע"ש, וה"נ בנ"ד דאיכא הך ספק ספיקא, שמא כהרמב"ם ושמא הלכה כנובי' ודרך החיים הנו' ודלא כאלו' רבה, לכן לענ"ד אין צריך להוציא ס"ת אחרת.

איכרא דמדבריו נוב"י אין ראי' לנ"ד, דהא דדרשינן בראש השנה כ"ה ע"א אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מזידים אתם אפילו מוטעים, פי' הר"ח שבש"ס ווילנא, דלאו מדכתיב אתם חסר וי"ו, רק משום דהול"ל אלה מועדי ה' מקראי קודש, ודיו, והך אתם קרא יתירא, ומיני' קדריש, ומדכתיב תלתא זימני דריש הנך

תלתא מילי, אפילו שונגים וכו' ע"ש, ועל כרחק צ"ל כן, דהרי ר"י אמר הך מילתא משמי' דרע"ק, ורע"ק ס"ל בסנהדרין דף ד' ריש אם למקרא ע"ש, וא"כ אינו מוכח כלל אפילו שונגים וכו', ועל כרחק דמיתורא קרריש, וא"כ אינו מוכח כלל מדרבנא דחסר ויתיר דהוי טעות, ולא עדיף משאר חסר ויתיר, וצדקן דברי נוב"י, ואע"ג דאיהו לא חזי לפי' הר"ח, מזלי' חזי, ועב"פ אין רא' מנידון הנוב"י לנידון דידן ודכוותי' כמובן, ומ"מ לדינא נלענ"ד כמ"ש.

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות לראש הדגנ"י, כנפשו הטהורה ונפש ידירו מחו' הרוש"ת בלונ"ח מוקירו ומכברו, כרם תפארת הודו, כורע במודים דרבנן ושלמא אהי' כמודה על חסדו.

בנציון בלום

בדין וי"ז קטיעא בתיבת שלום

מהרב הגאון מוה"ר חיים יוסף גרינבוים ז"ל⁽¹⁾
אבר"ק בלאזענדארף

ב"ה. יום ה' לס' ו'הק'מ'ותי את' בריתי (תרנ"ו) לפ"ק פארניצא יע"א.

נסתפקתי ביום טוב העבר בעת גלילת ספר תורה, בפרשת פנחס נמצא וי"ז דפסוק הנני נותן לו את בריתי "שלום", שצריך להיות קטיעא, היתה שלימה כשאר וי"ו. ועלה ברעתי שיש להסתפק בזה ג' ספיקות, א] אם צריך תיקון או לא, ב] היאך יתוקן, ג] אם צריך כה"ג להוציא ספר תורה אחרת או לא.

ואפתח במה שסימתי, לכאר בעה"י מה שהביאני לירי ספק זה, והשם הטוב יורינו דרך האמת. הט"ז בשו"ע או"ח סי' ל"ב, הביא דברי הב"ח, דאם נמצא בספר תורה דבוק אות לאות, אף שבשבת לא יכול לגרור, מ"מ אין להוציא ספר תורה אחרת, כיון שמעיקר דין ספר תורה יש תקנה, אלא איסור שבת הוא דרביע עלה, ע"כ. ולפי"ז בנידון דידן, הואיל דנוכל לתקן הך וי"ו שתהא נפסקת ע"י גרירא, אין צריכין להוציא אחרת, דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, או דילמא אי אפשר לומר כן דע"י גרירא יתוקן הך אות, דהוי כחק תוכות, וא"כ מדין ספר תורה לא נוכל לתקן ככהאי גוונא, וא"כ יצטרך לפי"ז להוציא אחרת.

והנה הרא"ש בתשובה כלל ג' סי' ט"ז כתב, ששאלת מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה ונסתמה, אי יגרור הסתימה ויעשנה פתיחה, או לא. תשובה, ימחוק כולה

(1) נולד בשנת תרל"ד לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר אברהם גרינבוים אבר"ק האסאסא זצ"ל. למד אצל הנה"ק בעל קדושת יום טוב אבר"ק סיגטס זצ"ל, ואצל הגאון בעל שבט סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל. בשנת תרנ"ד לפ"ק נתקבל לאבר"ק בלאזענדארף במדינת אוונגארן. נדפסו ממנו חידושים בקובץ וילקט יוסף ובקובץ תל תלפיות. נלב"ע ביום כ"ה לחודש טבת שנת תר"פ לפ"ק. - חידושים הללו הגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

יחקק למימרא דחקיקה לאו כתיבה היא וכו', ומשני הא דחק תוכות, הא דחק יריכות, פי' חקק תוך האות וחוצה לה, ונשארה האות עומדת מעצמה, לאו כתיבה היא, שהרי לא עשה מעשה בגוף האות, אלא אצל האות וכו', וכן כשהוא גורד סתימת המ', אינו עושה מעשה בגוף האות שנשארה, אלא גורד הסתימה, ובוה נעשית אות, עכ"ל הרא"ש הנחוצ' לנ"ד.

לכאורה משמע מדברים אלה, דדוקא בכה"ג מיקרי חק תוכות, כשלא נגע ולא פגע באות גופי', ועושה מעשה המחיקה חוץ לאות, משא"כ בהך וי"ו קטיעא, שצריך לפסוק האות, ולעשות המחיקה באות גופי', יש לעיין לפי"ז, אם לא דנאמר דוי"ו שלימה דינה כאלו נסתם שם במקום שצריך להיות פתוח, והוי הך סתמה כחוף לאות, ודומה ממש לנידן הרא"ש.

והטור יו"ד סי' עז"ר כשהביא הך תשובה, לא כתב דצריך למחוק כולה, והוכיח מזה בבית יוסף או"ח סי' ל"ב, דס"ל כהנך שיטות דאין צריכין לגרדה כולה, וסגי שיגרוד החרטום ותשאר כצורת גו"ן כפופה, משום דכל שהוא עושה מעשה בגוף האות שנשאר, אעפ"י שלא מחקה כולה, הוי חק יריכות, יעוי"ש. נשמע מזה דקל מעשה הכתיבה באות הנמחק, וא"כ נוכל לומר בנ"ד שיהי' סגי לגרוד רגל הוי"ו, ויהא נשאר כעין י', ואח"כ יכתוב מחדש הרגל.

אולם לענ"ד דגם על זה יש לפקפק, דכיון דצריכה הוי"ו להכתב קטיעא, וכתבה שלימה כשאר וי"ו, א"כ כל האות נעשה בפיסול. ודומה למ"ש שם הבית יוסף באמצע דבריו, דאם עשה רי"ש כעין דלי"ת, לא מהני מה שיגרוד הירך לבר, וצריך לגרוד כולה, כיון שכל האות נכתב שלא כרינה, וא"כ הכא נמי בנ"ד לא שנה, יעוי"ש בשו"ע או"ח סעיף י"ח.

ואולי יש לדמות הך דינא, למה שנסתפק המגן אברהם סי' הנ"ל ס"ק כ"ה, אם כתב מתחלה רי"ש, ואח"כ טעה ועשה בו תג כעין דלי"ת, סגי לי' שיגרוד הגג, או הירך עם התג, ויחזור ויכתבה כמו רי"ש. וא"כ הכא נמי י"ל שמתחלה רצה לכתוב דק חצי הוי"ו, ואח"כ טעה ועשאה כולה, ויהי' סגי שיגרוד הרגל, ובעליון יהי' כעין עוקץ.

ובעיקר הדבר אם מותר למחוק אות של שלום, אין ספק שאין בזה משום לא תעשון כן לד' אלקיכם, אף שאיתא בשבת דף י' ע"ב, ששמו של הקב"ה נקרא שלום, והתוס' סופה דף י' ע"א ד"ה אלא מעתה, כתבו בפשיטות דהא דלא חשיב לי' במס' סופרים בהרי הנך דאינם נמחקים, היינו משום דתנא ושייר, ומכח זה צרד הנקודת הכסף בדמ"א בסי' רע"ו, והניח בצ"ע למעשה, מ"מ הלא מבואר שם, ובש"ך ס"ק ט"ו, וגם הבית יוסף הביא דברי הרא"ש בתשובה כלל ג' סי' ט"ו, דמתיר להדיא, דלא שנה מארד אמיץ וחזק ושאר כינויין, וכן כתבו כל הפוסקים, וא"כ הוי התוס' יחידאה בדבר זה.

והנה בתשובת מהרי"א חו"ד סי' רצ"ו, בשם הקדוש הוי' ב"ה, שטעה הסופר וכתבו במקום יהי', צוה הגאון הנ"ל לגרוד כל הוי"ו, ולעשות י' במקומו, הואיל שנכתב השם בטעות. ושתים זו שמענו מזה, דודאי בנ"ד כל שכן שיש לעשות כן. ונפשוט ג"כ ספק הב', דכן יש לתקן ג"כ הך וי"ו, למחקה כולה, ולכתוב אחרת במקומה, ופשוט.

אלא דבאמת תמי' לי טובא ופליאה דעת מני, כי חפשתי בחפש מחופש עד מקום שירי יד כהה מנעת, ויגעתי ולא מצאתי, לא במס' סופרים, ובירי' ורא"ש הלכות קטנות, ובירמב"ם וטוש"ע, דאשתמיט חד מהנך רברבי אשר מפיהם אנו חיים, להביא הך דינא, דווי' דשלוש דפרשת פנחס צריך להיות קטיעא. ובאמת גמרא מפורשת היא, במס' קידושין ס"ו ע"ב ילפינן דכהן בעל מום עבודתו פסולה כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, ופריך בגמ' והא "שלוש" כתיב, אמר רב נחמן וי"ו דשלוש קטיעא, עכ"ל הגמ'.

ואין לומר על זה דמשום הכי לא הביאו הפוסקים דבר זה לעיכוב, עפ"י הא דהביא הדרכי משה ביו"ד סי' רע"ט ס"ק ג' בשם האגור, דאם נמצא בספר תורה חסר או יתיר, אין להוציא אחרת, כיון דאין לך ספר תורה בזמן הזה שלא יהי' בו טעות כזה, וכן העלה להלכה ברמ"א או"ח סי' קמ"ג, דהוה משום דאיתא במס' קידושין דף ל' ע"א, דאנן לא בקיאינן בחסירות ויתירות, וזה לא שייך בג"ד, דבזה ודאי בקיאינן, דאם לא כן על מה שפריך בגמ' והא שלום כתיב, הי' לו לתרץ דאנן לא בקיאינן בחסר ויתיר, ויכול להיות דכתיב שלם חסר וי"ו, ומדתייר רב נחמן וי"ו דשלוש קטיעא היא, שמע מינה ודאי דמהלכה למשה מסיני ידע זאת, וזה מדינא צריך להיות כן, כי היכא דלישמע מני' הא דבעל מום עבודתו פסולה.

ולע"ד יש להביא ראי' דזה הלכה למשה מסיני, דהווי' הנ"ל צריך להיות קטיעא, דאם לא כן אלא שאין זה מעכב, בספרים שכתובה נפסקת תפסל משום פסיקת אות, כהא דאיתא בהקומץ כ"ט ע"ב, רמי בר תמרי אפסקי לי וי"ו דויהרג בניקבא וכו', יעווי"ש.

יותר מזה תמה הט"ז ביו"ד סי' רע"ו סוף ס"ק ז', על מהר"י אלכסנדרני שכתב בתשובה, אם נמצא בספר תורה פסוק ויטוש אלוקי משהו חסר וי"ו, דאין צריך שום תיקון, ותמה על זה בט"ז, דכיון דכתיב כך בספרים שלנו, מסתמא קפידא יש בדבר. וא"כ הכא נמי, הגם דלא הביאו הפוסקים הך דינא, מ"מ ודאי קפידא יש בדבר.

והנה מצאתי בשו"ת נודע ביהודה או"ח מהרד"ת סי' י"ב, שנשאל שם באם נמצא בספר תורה בפרשת אמור אשר תקראו אותם מלא, שצריך להיות חסר, עפ"י הגמ' ראש השנה דף כ"ה, והעלה שם דאין צריך להוציא אחרת. ואם כן הכי נמי בג"ד, יען שלא הביאו הפוסקים הך דינא דווי' קטיעא, אין לנו להוסיף על דבריהם ולהוציא משום זה ספר תורה אחרת.

מיהו לע"ד יש לעיין להצטרך עכ"פ תיקון, דמעם הנודע ביהודה שכתב דאין תקנה בהוצאת ספר תורה אחרת, משום דגם בשאר ספרי תורה ימצא כן, לא שייך לכאורה בנידון דידן, כאשר הבאתי לעיל מהא דהקומץ, דאם אינו מעכב, תפסל אם כתובה קטיעא. ומהא דכתב הט"ז, דעכ"פ קפידא יש בדבר, דברוב הספרים כתוב בודאי וי"ו קטיעא.

(אחרי חתימת דברי, מצאתי שכבר הלכו גימושות בזה, בתוס' רע"ק על משניות פרק ח' דתרומות, וכבר עמדו בזה מדוע השמיטו הפוסקים דין זה, וממה שכתב שם שצריך לכתוב וי"ו זעירא, נראה שהרגיש למה שהבאתי מהא דהקומץ, לחוש להא משום פסיקת אות).

בדין תיקון כתיבת השם בספר תורה

מהרב הגאון מוה"ר מרדכי אפרים פישל סופר ז"ל⁽¹⁾
ראבד"ק בודאפעסט

בעזה"י. ב' לסדר והי' ברכה תרצ"ז לפ"ק.

וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו, הארז אשר בלבנון, לפני שמש שמו
ינון, כבוד אהו' ידידי וחביבי, הרב הגאון הותיק, מלא עתיק, אוצר
בלום, ספיר ויהלום, כקש"ת מו"ה יוסף הכהן נ"י רב ומו"מ בק"ק גר"וו
יע"א⁽²⁾.

אחדש"ה וש"ת רכבוד מע"כ נ"י. שורותיו הקצרות נמסרו לי במוש"ק הע"ל,
והנני להשיב על אתר מפני שאלתו הנחוצה, שמצאו בשעת הקריאה בספר תורה
שהי' כתוב תחת לה' בלי יו"ד, רק, "להוה", ומע"כ שאל מעמדי על איזה אופן יש
לתקן, אם לגרור ההוה ולומר שהסופר לא קידש השם, או לגרור הלמ"ד ולהציג
שם יו"ד, ואולם אז לא יהי' השם כסדרן, או אפשר טוב להעביר הקולמוס גם על
ההוה לשמה, עכ"ל.

הנה מה שכתב אם לגרור ה"הוה" ולומר שהסופר לא קידש השם, כמדומה
לי שנעלם ממנו מה שכתב הקסת הסופר כלל י"ב סעיף ט' בשם הזכרון יוסף סימן
ט"ז, וכן אם חסר אות אחת מן השם אין עוד קרושה על מה שכתב אח"כ וכו'
יע"ש, ויותר מזה כתוב בגנת וורדים או"ח כלל ב' סי' י"ב שנמצא יו"ד של השם
גדולה יותר מן הראוי עד שנראית כמו רי"ש קטנה והתינוק קורא רי"ש, שאין בזה
שום קרושה, דכיון שבתחילתו אירע בו פסול הרי כל האותיות הבאות אחרי'
הופקעו מהן הקרושה והיו כמקדש בעלי מומין ולא קרשי'. ואף שהקסת הסופר שם
מפקפק עליו יע"ש, היינו דוקא בנידון זה שהיו"ד הי' צריך קצת תיקון, וכתב עצה
מה לעשות כדי שישאר השם בקרושתה, משא"כ אם חסר אות אחת מן השם, כגון
בנידון דירן, לית מאן דפליג שאין בשם זה שום קרושה כהנ"ל, וא"כ אף אם קידש
הסופר השם לא הועיל מאומה, כי אותיות "הוה" אינו מן העשרה שמות הקדושות,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ו עמוד ל"ג. - מכתב זה הגיע אלינו מאוצרו
הפוכ של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה
מאת ד'.

(2) נולד בשנת תרל"ה לפ"ק לאביו הגאון מוה"ד נפתלי הכהן שווארץ זצ"ל אבד"ק
מאד. הי' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר יעקב טענענבוים אבד"ק פוטנאק זצ"ל בעמח"ס
נהרי אפרסמון. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ד אליעזר חיים דייטש אבד"ק
באניהאד זצ"ל בעמח"ס תבואות השדה. בשנת תרפ"ד לפ"ק נתקבל לרב ומגיד בחברת
מחזיקי תורה בק"ק גרויסווארדיין. נדפס ממנו ספר שו"ת גנזי יוסף, ושו"ת ויצבר יוסף, ועוד
ספרים וקונטרסים שונים. גם הוציא לאור הקובץ וילקט יוסף. נהרג עקדה"ש ט' ימים לחודש
סיון שנת תש"ד לפ"ק. ד' ינקום דמו.

והרי הוא כשאר הכינויין שמשבחין בהן את הקב"ה, והרי הוא כשאר כתבי קודש שמותר למוחקן לצורך תיקון, וממילא מה שכתב מע"כ או לגרור הלמ"ד ולהציג שם יו"ד ואז לא יהי' השם כסדרן, נפל בבירא מתרי טעמא, חדא כדכתיבנא, שעדיין לא נכתב השם כלל, ועוד אעיקרא דדינא פירכא, שזה שצריך לכתוב השם גם בס"ת כסדרן, אין זו הלכה פסוקה, ומקורו בגינת וורדים הנ"ל, והובא בפתחי תשובה סי' רע"ו ס"ק כ' והוא עפ"י הוזהר, אמנם ישים נא עיניו הבדולחים על מה שהרחיב בעל קסת הסופר בחקירה יו"ד לברר וללבן עפ"י הפוסקים ראשונים ואחרונים, שאם אירע שנפסל איזה אות מן השם יכולים לתקנו, ואף שלא יהיו האותיות נכתבין כסדרן קדוש יאמר, יעש"ה מתחלתו ועד סופו, וכן פסק להלכה בקסת הסופר כלל י' סעיף י"ג אותיות השם וכו' אבל בדיעבד כגון שאירע קילקול באות הראשון שצריכין לכתוב אות אחר במקומו, נראה לי דיש להתיר בספר תורה עכ"ל, ובכלל י"ב ס"ק ט' כתב שכן משמע ג"כ מתשו' חתם סופר סי' רס"ז, יע"ש. אמנם בנידון דידן אין אנו צריכין לכל זה, דהרי כבר כתבתי שאותיות ה"הוה" אינם מן השם כלל, וא"כ עדיין לא נכתב שם הו"ה בקדושה כלל, ולא מהני כלל מה שקידש הסופר אותיות הללו, לכן לא רק אפשר טוב, אלא לענ"ד חובה היא לגרור הלמ"ד (שהוא אות הנטפל לפניו) ולקדש הדיו לשם קדושת השם, ולכתוב יו"ד ולהעביר הקולמס על אותיות ה"הוה" לשמה, ושמו יתגדל ויתקדש ויעמוד לנו ולזרעינו ע"ע אמן, כנלע"ד.

והנני ד"ש בברכות כ"ט, מצפה לשמועות טובות, אוה"צ ומוקירו בלו"נ,

פישל סופר זוססמאנן

בענין מצות כתיבת ספר תורה בשותפות

שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער

רב ואב"ד דקהלת החרדים

שטראסבורק

כתב המנחת חינוך (מצוה תר"ג) וזה לשונו: והנה בתשובות האחרונים חקרו, אם יוצאים מצוה זו בשותפות, כיון דכתיב לכם הוי כלולב וכו', עיי"ש. והאחרונים אשר להם נתכוון המנ"ח, הם בוודאי, הגאון ר' דוד רישבעק ז"ל, בספרו פרדס דוד עה"ת [כרפוס ישן בפ' כי תצא, וכרפוס ווארשא משנת תרס"א, נדפס בחלק ששי, בחידושיו למס' מנחות] עיי"ש, והגאון ר' אפרים זלמן מרגליות ז"ל, בספרו שו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ס"ג, עיי"ש. והובאו דבריהם בקצרה בפתחי תשובה יו"ד סי' ע"ר ס"ק א', עיי"ש. וע"ע בספר שו"ת יהושע פסקים וכתבים (לזקנו של המנ"ח) יו"ד סי' ל', מה שהשיג בזה להבית אפרים, ונעמוד על דבריו בהמשך דברינו.

והנה מצינו לעוד אחרונים שדנו בענין זה, והם, הגאון ר' אברהם ברודא ז"ל, בתשובה שנדפסה בספר נחל אשכול (על ספר האשכול בהל' ס"ת, עמוד ל"ה), הגרי"ש נאטנזאהן ז"ל, בספרו יוסף דעת יו"ד סי' ע"ר, הגר"ש קלוגר ז"ל, בספרו קנאת סופרים (דף ה' ע"א וב'), הגר"י אלחנן ז"ל, בספרו שו"ת באר יצחק חיו"ד סי' י"ט, הגאון בעל עמק יהושע בסי' י"א, (דף נ"ו ע"א, בד"ה ולע"ד), הגאון מבושטאטש ז"ל, בספרו דעת קדושים סי' ע"ר ס"ק א', ובהערות תלמידו בגידולי הקדש שם ס"ק א', עיי"ש. ועוד אחרונים לא עט האסף כולם כאן, ועד אחרוני זמנינו, הגר"מ פיינשטיין ז"ל, בשו"ת אנרות משה יו"ד ח"א סי' קס"ג (דף שכ"ח בד"ה ובדבר), והגאון בעל קהלות יעקב (קנייבסקי) ז"ל, במס' סנהדרין סי' י"ב, חלק ב' סי' ג', וחלק ט' סי' י"ב, עיי"ש.

והיות ובאחרונים הנ"ל, הרעות מחולקות, וכמה מהם כיוונו לאותם ראיות, ונפלו באותם סברות וחילוקים, אמרתי לעמוד על שרשן של דברים, ולברר בעזה"ת ענין זה.

(א) המנ"ח הנ"ל הביא בשם האחרונים, כיון דכתיב לכם הוי כלולב וכו', וכוונתו למה שכתב בספר פרדס דוד הנ"ל, בד"ה ומעטה אמרתי, וזה לשונו, חברא קרישא שכתבו ס"ת בשותפות, אם יוצאין ידי חובתן כל אחד בשביל המצוה, ועתה כתבו לכם וכו', דלפי רעת רבא דס"ל (סנהדרין כ"א ע"ב), אע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו, והיינו מיתורא ד"לכם" קא דריש, כמו שכתב בספר תורת חיים שם בסנהדרין, א"כ י"ל דבעינן כולו משלכם, ולהוציא שותפות, כמו דאיתא גבי אתרוג במס' בבא בתרא קל"ז ע"ב, אמר רבה בר רב הונא האחיין שקנו אתרוג בתפוסת הבית, נטלו אחד מהן ויצא בו, אם יכול לאוכלו יצא, ואם לאו לא יצא, ופירש רשב"ם שם בד"ה ואם לאו לא יצא, דכתיב ולקחתם לכם

משלכם, שיהא כולו שלו, להוציא שותפות, עיי"ש באריכות, א"כ ה"ה הכא, דבעינן לכם משלכם, להוציא אם ירש מאביו, א"כ י"ל דבעינן כולו משלכם להוציא שותפות, וכן מקשים התוספות בסוכה כ"ז ע"ב בד"ה כל, לר' אליעזר דבעי סוכה שלכם, אין שנים יוצאין בסוכה אחת לעולם, ויהא צריך לכל בני הבית סוכה לכל אחד ואחד, ושמא מרבי מדכתיב תשבו כעין תדורו, מרינין שותפות, משא"כ הכא יש לאסור שותפות, וזה היפך ממנהג העולם, הפשוט הוא בעיני כל, בחכרא שכותבין ס"ת בשותפות דכל אחד יוצא בו, עיי"ש. וגם בשו"ת באר יצחק הג"ל הביא רא' זו, עיי"ש.

(ב) ובאמת יש לחלק בין אתרוג השותפין לבין ספר תורה בשותפות, דבנמרא במס' סוכה ל"ה ע"א, מצינו דפליגי באתרוג של ערלה דפסול, ר' חייא בן אבין ור' אסי, חד אמר שאין בה היתר אכילה, וחד אמר לפי שאין בה דין ממון, עיי"ש בסוגיא. וכתב הר"י קורקוס והובא בכסף משנה בהל' ביכורים פרק ו' ה"ד, דקיי"ל כמאן דאמר דלא בעינן בו דין ממון, ומפרשינן לכם, דלהוי בו היתר אכילה, וראה גם בכסף משנה הל' חמץ ומצה פרק ו' הל' ח', בשם רבינו מנחם, דקיי"ל כר' חייא בן אבין, דבעינן היתר אכילה ולא דין ממון, וע"כ יוצאין באתרוג של מעשר שני, ואף אי ס"ל דהוי ממון גבוה דלא בעינן ממון, אלא לכם משמע היתר אכילה, עיי"ש. וראה מה שהוכיח מזה האבני מלואים סי' כ"ח ס"ק ג' בד"ה מיהו מ"ש, דלא כהמג"א, גבי אתרוג בגזל עכו"ם, דחשיב לכם מחמת היתר אכילה דלא גרע ממעשר שני, עיי"ש. וראה גם בספר אמרי בינה (אויערבאך) או"ח הל' יו"ט סי' כ"א מה שכתב בזה. וא"כ נוכל לומר בפשיטות, דדוקא באתרוג של שותפין אין יוצאין בו, דכיון דבעינן שיהא לו היתר אכילה בכולו, ואינו יכול לאוכלו כולו, דהרי החצי שייך לשותפו, וא"א ששניהם יאכלו את כולו, לכן אינו יוצא בו, דלא הוי כולו שלו, משא"כ בספר תורה של שותפין, שפיר חזי לבי תרי, דהרי יכולין ללמוד שניהם בבת אחת, או זה אחר זה, הוי לי' שפיר כולו לכם לכל אחד מהשותפין, דלכם אין פירושו שיהי' לו דין ממון בכולו, אלא שיוכל להשתמש בכולו, ולכן שפיר בס"ת של שותפין הוי בכלל לכם, שהרי כל אחד מהשותפין יכולין ללמוד בכולו, ודו"ק בזה. ועיין עוד בשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' קל"ט בד"ה אמנם, שמוכח כדברינו.

(ג) והמנ"ח שם כתב, וזה לשונו, וגם רציתי לומר לפי דברי הר"ן בנדרים, דבדבר שאין בו דין חלוקה, כל אחד בשעה שמשתמש בו יש לו קנין הגוף, א"כ ספר אין בו דין חלוקה, וכל אחד בשעה שלומד בו הוי שלו, א"כ השני מבטל בשעה זו ממצות עשה, דהוי כמכרו בשעה זו, איך יכולים לצאת בלא לימוד כלל שיניחם בבית גנזיו, עיי"ש. והנה המתבאר מהר"ן בנדרים מ"ה ע"ב בשם הרמב"ן, שלזה כיוון המנ"ח, הוא, דבחצר שיש בה כדי חלוקה, יש לכל אחד רק חלקו בלבד, ויכול השני לאסור חלקו על חברו, אבל בחצר שאין בה כדי חלוקה, כל חד וחד משתמש בכולו, ונחשב כולה של כל אחד ואחד, ואינו יכול לאסור החצר על שותפו בקונם, דשותפו בשל עצמו משתמש, דנחשב כולו של כל אחד, עיי"ש.

על שותפו בקונם, דשותפו בשל עצמו משתמש, דנחשב כולו של כל אחר, עיי"ש. וא"כ אף אם נאמר דלכם פידושו שיהא כולו שלו, מ"מ בספר תורה שאין בה דין חלוקה, ואפילו שניהם רוצים, לא יחלוקו, כמבואר במס' בבא בתרא דף י"ג ע"ב, שפיר י"ל דנחשב שיש לכל אחר ספר שלם, רכל אחר ואחר בכולו משתמש, משא"כ באתרוג, שהוא דבר הנאכל, ויש בכל פרי כרי חלוקה, לא מחשיב כולו שלו, ולא הוי לכם, ואזרא לה ראיית הפרדס דוד הנ"ל. והנה בקהלות יעקב הנ"ל, ג"כ נגע בזה, לחלק בין אתרוג לבין ס"ת ע"פ דברי הר"ן, ולא ראה שבעיקר הדבר כבר קדמו המנ"ח בזה, ובעצם החילוק נגע בזה ג"כ בעמק יהושע (סלאנים) הנ"ל, עיי"ש.

(ד) אמנם יש לדון, דכשקנו האתרוג בשביל לצאת בו, דלגבי לצאת ידי מצוה הא אין בה כרי חלוקה, דאל"כ הוי לי' חסר ביו"ט ראשון ופסול, וגם בשאר ימים בחסר חציו פסול, וכמבואר ברמ"א או"ח סוף סי' תרמ"ט, וא"כ באופן כזה שקנאו כדי לצאת בו, יוצאין בשל שותפים, ויש בזה אריכות גדול, ראה בשו"ת הרא"ש ריש כלל ל"ה, בשם רבינו אביגדור, וראה מה שהאר"ך בדבריו בשו"ת מנחת ברוך (קרינק) או"ח סי' צ"ה, ובחידושי החתם סופר לגדרים מ"ח ב"ה וראיתי, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ש"ל, ובדברי הראשונים בזה, התוספות הרשב"א הרישב"א בסוכה, ועוד ראשונים, ובקצות החושן סי' רמ"א ס"ק ד', ועיין מש"כ בזה בקהילות יעקב הנ"ל.

(ה) ובשו"ת בית אפרים יו"ד סי' ס"ג, רצה להוכיח מדברי התוספות בסוכה כ"ז שהבאתי באות א', דלכם דכתיב גבי אתרוג בלשון רבים, היינו משום דכתיב ולקחתם, דבעי למדרש לקיחה תמה, ע"כ צריך למכתב גם לכם בלשון רבים, ולא מרבין מזה שותפות, וא"כ בקרא דמצות כתיבת ס"ת, ועתה כתבו לכם, ראפשר לכתוב לך, יש לרבות שותפות, עיי"ש. ובאמת אין אנו יכולים לדרוש דרשות מעצמינו, ולחדש דינים על סמך דרשות שלא נמצאו בחז"ל, וכעין זה כבר העיר במנ"ח הנ"ל וכתב, ולענ"ד מפסוק עצמו אין אנחנו יכולים ללמוד כלל וכו', וכל הדברים שאין אנחנו יודעים ממקבלי התורה בעלי הש"ס, אין אנחנו יכולים לפסוק וכו', עיי"ש, וצ"ע בדברי הבית אפרים. ובעצם דברי הבית אפרים, ראה עוד מה שהעיר עליו בשו"ת בית הלוי חלק א' סוף סי' ו', דגם בס"ת כתיב לשון רבים, ועתה "כתבו", עיי"ש ודו"ק. ובשו"ת ספר יהושע הנ"ל, נשאל בעל פה מהבית אפרים שאלה זו, אם יוצאין בשותפות, וכתב שלא ראה תשובת הבית אפרים דכתב, והוא עצמו כיוון לדברי הבית אפרים שהבאנו כאן על פי התוספות בסוכה הנ"ל, ובאמת גם עליו יפלא לדרוש דרשות מעצמינו ללא מקור בדרשות חז"ל, ובר מן דין הערת הבית הלוי תלין גם עליו, עיי"ש וצ"ע. ועיין גם בזה בתשובת הגר"א ברודא שנרפסה בנחל אשכול שהבאנו לעיל, דג"כ כתב כהבית אפרים על סמך התוספות הנ"ל בסוכה, וצ"ע.

(ו) והנה הפרדס דוד, ובתשובת הגר"א ברודא, ובספר יוסף דעת להגרי"ש נאמזאקה, ובשו"ת באר יצחק, ובשו"ת ספר יהושע, כלם כיוונו לאותה ראי' שאין יוצאין בשותפות, והוא, מהא דאיתיביה אביי לרבא (סנהדרין כ"א ע"ב), דאמר,

אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת, מצוה לכתוב משלו, מדין המלך, שכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים, מלך אין, הדיוט לא וכו', ואי נימא דיוצאין בשל שותפים, א"כ י"ל דנפקא מינה בין מלך להדיוט, דמלך צריך לכתוב לו משלו, דהא כתיב וכתב לו, משא"כ הדיוט, דכתיב כתבו לכם, יוצאין אף בשל שותפות, אלא ע"כ מוכח דגם הדיוט אינו יוצא בשל שותפות, עיי"ש. וגם הגרעק"א בהנהגותיו לשו"ע יו"ד סי' ע"ד סעיף א', על מה שפסק המחבר שם, דאינו רשאי למכרו, הביא ר' עקיבא איגר שם בשם התורת חיים, שכתב דאין לו להקדיש ס"ת לציבור, אא"כ כותב אחרת לעצמו, דכיון דמקדישה הרי היא של הקדש, ולא שולו, ואינו יוצא בזה ידי חובת מצות עשה של כתבו לכם, עיי"ש, והוכיח הגרעק"א מזה, דגם בשותפות אינו יוצא, דהא כשמקדיש לציבור, גם הוא שותף בו, עיי"ש. וכן הגרי"ש נאנטזאהן ביוסף דעת הנ"ל, הוכיח כן מדברי התורת חיים, עיי"ש.

(ז) וראה באור שמח בהל' ס"ת פרק ז' הל' א', מה שכתב לדחות ראי' זו מסנהדרין כ"א ע"ב, בד"ה והנה המחברים, דהבדל יש בין מלך להדיוט, עיי"ש בדבריו הנעיימים, ובכלל מה שכתב בנידון זה של ס"ת בשותפות, ולפי דבריו נדחים ראיית הגרעק"א והיוסף דעת מדברי התורת חיים, עיי"ש היטב. ויש עוד להוסיף על דבריו, דהבדל גדול יש בין דין מקדיש לציבור ובין שותפין, דידוע מה שכתבו הקדמונים, דשותפות הוא צירוף של יחידים, ותהפץ שייך לכל אחד מהשותפים, וכלם הם הבעלים של הדבר המשותף, משא"כ בדבר השייך לציבור, אין הבעלות מתייחסת לכל אחד ואחד, עיין כעין זה במהר"ל מפראג בספרו גור ארי' פרשת ויקרא פרק א' פסוק ב', וא"כ י"ל דדוקא כשהוא מקדיש הס"ת לציבור, אז פקע מיניה המצוה, מכיון שהספר תורה שייך לציבור, אין לו שום קנין בזה, אבל בס"ת של שותפין, כיון דיש לו חלק בהס"ת הוי דוליה, ושפיר יוצא חובת המצוה, וא"כ אין ראי' מדברי התורת חיים לנידון דידן, ועיין בזה. וראה עוד בשו"ת אגרות משה להגר"מ פיינשטיין ז"ל חיו"ד ח"א סי' קס"ג (בדף שכ"ט בד"ה ועיין), שכתב ג"כ כעין חילוק שלנו לדחות ראיית הגרעק"א, ועיי"ש ג"כ לגבי לדרוש דרשות מעצמינו. ומה שכתב בשו"ת בית אפרים להוכיח מהש"ס דבבא בתרא מ"ג ע"א, בני העיר שנגנב להם ס"ת וכו', כבר דחו דבריו, עיין במקדש מעט ובגידולי הקדש סי' ע"ר ס"ק א', ובאור שמח הנ"ל. ועיין גם בספר כלי חמדה בפרשת וילך (עמוד שכ"ב, אות ד') מה שכתב על ראי' זו, ועל הראי' הנ"ל באות ו', ויש לפלפל בדבריו, ואכ"מ.

(ח) ואף שרוב האחרונים הנ"ל שהבאנו, דעתם היא דודאי יש להדר לכתוב ס"ת בעצמו, ולקיים המצוה כדבעי, אולם בשו"ת באר יצחק ובשו"ת עמק יהושע הנ"ל כתבו ללמד זכות על הכותבים ס"ת בשותפות. ואפשר דבזמן הזה, לדעת הרא"ש והטור שאין מצוה בכתיבת ס"ת, והסכים עמם הש"ך ביו"ד סי' ע"ר ס"ק ה' עיי"ש, בודאי יש לסמוך על האחרונים המצדדים לצאת המצוה של כתיבת ס"ת בשותפות, כמו שנהגו מקדמת דנא, שחבורות חבורות כותבין ס"ת בשותפות.

בענין כתיבת סת"ם ביד שמאל או בפה

משה שאול קליין

רב רשכונת אור החיים

ורומ"ץ בכר"צ של הגר"ש וואזנער שליט"א

בני ברק

(א) הנה מקור הדין הוא מספר התרומה סימן ר"ה וזה לשונו: וצריך לכתוב בימינו כדאמרינן סוף הקומץ רבה (ל"ד ע"א) וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, ואפילו דיעבד פסול אם כתב בשמאל, דהא תנן פרק הבונה (שבת ק"ג ע"א) הכותב בין בימינו בין בשמאלו שתי אותיות (חייב חטאת), ופריך אין דרך כתיבה בשמאל, ומשני בשולט בשתי ידיו, אבל באמר אשמאל דעלמא ולא אימין, ובענין זה צריך לכתוב ס"ת תפילין ומוזות ומגילה דנאמר בכולהו כתיבה, דאין לומר דווקא בשבת דגמרינן ממשכן אינו מועיל כלאחר יד אבל בעלמא כשר, אין סברא לומר כן שיכתוב ס"ת תפילין ומוזות כהלכתן בשבת לא יהא חייב, אמנם גבי שחיטה כתיב וחבת, ותנן נפלה סכין ושחטה פסולה (חולין ל"א ע"א). ודייקינן הא הפילה כשירה אפילו כלאחר יד, ואפילו הכי פטור בשבת בשום דהוי כלאחר יד, עכ"ל. ובפסק שם כתב וז"ל, וצריך לכתוב בימינו ואמר בשמאל כל אדם שהוא אליו ימין, ושולט בשתי ידיו יכתב בימין העולם, עכ"ל.

וביאור דבריו פירשו האחרונים, דתחילה מביא ראי' ממה דאיתא בפרק הקומץ לענין על איזה יד צריך להניח תפילין, ומקשים קשירה לכתובה מה כתיבה כותבים בימין אף קשירה קושרים ביד ימין, וממילא ההנחה היא ביד שמאל, ומה מוכח דכתיבה בימין. וצריך ביאור, דהלא אין שום ראי' מזה, דהרי מה כתיבה בימין, פירש רש"י, מה דרך כתיבה ברוב בני אדם בימין, ואין שום הוכחה שצריך לכתוב סת"ם בימין, ובלבוש כתב איפכא, מה קשירה בימין אף כתיבה בימין, ובגמרא אין היקש כזה. ונראה כוונתו איפכא, דהנה יש ב' לימודים שהנחת תפילין בשמאל, א] וקשרתם וכתבתם כנ"ל, ב] ידכה דרשינן יד כהה. והנה ללימוד ידכה, יד כהה, הרי ברור שהקשירה בימין, וע"ז קאי מה קשירה בימין מדין ידכה, אף כתיבה דוקא בימין, ועוד י"ל דאף דמה כתיבה בימין, הכוונה לרוב בני אדם, מ"מ אחר שהוכחנו, שקשירה בימין, אמרינן אין היקש למחצה, וצריך שתהא הכתיבה של סת"ם דוקא בימין, ושוב הביא הוכחה לפסול, מהא דקיימ"ל שאם כתב בשבת שתי אותיות בשמאל פסול. ולא מסתבר שמה שבשבת אינו כגדר מלאכה, יקרא שם מלאכת כתיבה לגבי סת"ם, ושוב רחה דאין דאי', דהרי גבי שחיטה ששחט כלאחר יד כשר ואפ"ה בשבת כה"ג פטור, ונשאר כספק בדין זה.

ונפקא מינה בין ב' טעמים שכתב ספר התרומה, בשולט בשתי ידיו, אם נאמר שמטעם וקשרתם וכתבתם, דבאותו יד שקושר צריך ג"כ לכתוב, א"כ אם כתב בשמאל פסול אף ששולט בב' ידיו, ואם יכתוב בשבת בשמאל יהי' חייב כמבואר בגמרא, אבל מטעם הסברא שכתב דא"א שיכתוב בשבת תפילין ויהי' פטור, א"כ אם שולט בב' ידיו וכתב בשמאל כשר.

(ב) והנה המחבר כתב בס' ל"ב סעיף ה', צריך לכתוב בימינו אפילו אם הוא שולט בשני ידיו, ואם כתב בשמאל פסול אם אפשר למצא אחרים כתובים בימין, ואיטר יד שמאל דידה הוה ימין, ע"כ. וכתב המג"א ס"ק ד', על מה שכבת המחבר אם כתב בשמאל פסול, היינו בשולט בימין, אבל בשולט בשני ידיו אם כתב בשמאל כשר, ע"כ. והסביר הגאון רעק"א, דטעם וקשרתם וכתבתם מה קשירה בימין אף כתיבה בימין, הוא רק דין לכתחילה, ועיקר הפסול הוא מטעם שמה שפשוט בשבת כגון הכותב בשמאל, פסול נמי לענין כתיבת תפילין, וע"כ בדיעבד השולט בשני ידיו וכתב בשמאל כשר.

וצריך ביאור, מנין לומר דמ"ש ספר התרומה וקשרתם וכתבתם אינו אלא לכתחילה. ונראה, דספר התרומה לשיטתו ע"כ ס"ל דאינו מעכב, דהרי דעתו בסימן רי"א דאם כותב ביד שמאל ושאר מלאכות עושה בימין, מניח תפילין בשמאל כל אדם, דבתר יד כהה אולינן, ומקשה, והרי אמרינן מה כתיבה בימין, א"כ הרי מוכח דבתר כתיבה אולינן, ותיירץ דהכי קאמר, מה כתיבה בימין בסתם בני אדם אף קשירה כן, אבל לא מיירי באדם זה, ע"כ. הרי דאף לענין עיקר הלימוד וקשרתם וכתבתם, דמקשינן מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, אין דנים כלל באיזה יד כותב, אלא לרוב בני אדם, א"כ כ"ש לגבי דיני כתיבת תפילין, שאינו מבואר בגמרא באיזה יד לכתוב, אין ללמוד בזה דבשולט בשני ידיו וכתב בשמאל פסול.

וצריך ביאור לשיטת רבינו יחיאל מפאריו, ופסק הרמ"א כוותיה בסימן כ"ז ס"ו, דהיך שכותב בה מיקרי ימין, ומניח תפילין ביד שכנגדה, והטעם, דררש מה כתיבה בימין, דהיינו שדנין על האדם המניח איך דרך כתיבתו, וקושר התפילין על היד שכנגדה, א"כ נימא ג"כ דמעכב כתיבת תפילין בימין מהאי טעמא, וגם בשולט בשתי ידיו, נמי נימא דדוקא בימין כשר אבל בשמאל פסול.

ונראה דמאותו ראייה שכתב הספר התרומה ממלאכת שבת, יש להוכיח להכשיר, דהרי בשבת בשולט בשתי ידיו חייב בכותב בשתייהם, א"כ מוכח דשם כתיבה איכא בב' ידיו, ולא מסתבר דבשבת יהי' לו שם כתיבה וחייב, ולגבי סת"ם לא יהי' שם כתיבה ופסול, וע"כ בכותב סת"ם בשמאל בשולט בב' ידיו כשר בדיעבד. (ובודאי שאפשר לדחות, דמה שפסול בסת"ם, הוא משום דמקיש קשירה לכתובה, ועל כן אף דהוה דרך כתיבה פסול לתפילין).

ונראה דאף שאפשר לומר שלדעת רבינו יחיאל מפריש, אם שולט בשתי ידיו וכתב בשמאל פסול, מ"מ בודאי למעשה אין להחמיר, מאחר דמקור הדין הוא מספר התרומה, והוא חידוש דין שלא נזכר בש"ס, ואין להחמיר יותר ממה שהחמיר בספר התרומה. - היוצא לדינא להלכה, דהשולט בב' ידיו, צריך לכתוב לכתחילה בימינו, ואם כתב בשמאל כשר.

(ג) ועתה נבאר עיקר ספיקו של ספר התרומה, האם יש לדמות למלאכת שבת. ונעתיק מה שכתב בספר אגלי טל בפתיחה אות ג', הנה באבן העזר סימן קכ"ג כתבו החלקת מחוקק והבית שמואל ופרי חדש, דטעם דמכשרינן גס שנכתב בשמאלו, משום דדוקא בשבת דכתיב ביה מלאכת מחשבת, על כן כל שכתב

כלאחר ידו או בשמאלו לאו מלאכת מחשבת היא, אבל מ"מ כתב מיקרי לענין גמ'. ויש לעיין דהרי מצינו בכמה מקומות אף בלאו מילי דשבת, דכל שלא כדרכו לאו כלום הוא, אכילה שלא כדרכה לאו אכילה היא להתחייב עליה וכו', וא"כ גבי גמ' נמי נימא הואיל ואינו דרך כתיבה לא חשיב כתב. אך בירורן של דברים, דהנה מלאכה כלאחר יד יש בשני אופנים, יש שהמלאכה עצמה בלתי נפעלת כראוי, והיא שינוי באיכות הנפעל, כענין הנזרע בעציץ שאינו נקוב שלא נזרע כי אורחי', אף שבאיכות הפועל לא הי' שינוי, ויש מלאכה כלאחר יד שהוא שינוי באיכות הפועל לבד ולא באיכות הנפעל, כגון הכותב השמאלו, אף שהנפעל דהיינו הכתב נעשה כראוי להיות שאימן את ידיו וכתב אותיות מיושרים כמו אם היה כותב בימינו, וכן המוציא מרשות לרשות כלאחר יד, אף דעצם המלאכה היא בהחפץ המובא לרשות אחרת, ובהחפץ אין שום שינוי ומונח עתה ברשות האחרת כאילו היה מוצאו כדרכו, רק שיש שינוי באיכות הפועל שלא עשה המלאכה כדרך עשיית המלאכה ההיא.

והנה באופן הראשון, שהמלאכה עצמה או המעשה עצמה בלתי נעשית כראוי והוא שינוי באיכות הנפעל, זה מצינו בכמה מקומות דשלא כדרכה לאו כלום היא אף זולת מלאכת שבת, וע"כ אכילה שלא כדרכה כגון שאכל חלב חי או עירב בו דבר בר הרי יש שינוי במאכל וכו', כזה אין חילוק בין שבת לשאר דברים, ובכל מקום לאו מדידי הוא. אבל באופן השני, שאין שום שינוי באיכות הנפעל רק באיכות הפועל, ראוי הי' להתחייב, שהרי הפעולה נגמרה כראוי, אך מ"מ בשבת פטור עליה דמלכת מחשבת נאסרה תורה, אבל גבי גמ' כתב מיקרי שהכתב היא כראוי, עכ"ד.

והנה לאחר שנתבאר דבגמ' אף דכתב בשמאל כשר, כמ"ש הרמ"א באבן העזר סי' קכ"ג ס"א והאחרונים שם, צריך להבין מאי שנא תפילין דכתבו הפוסקים דפטור בדיעבד. וכן גם ספר התרומה גופיה הוכיח משחיטה כלאחר יד דפטור בשבת, ואפ"ה הוה שחיטה כשרה, ולא תירץ ע"ז כלום. ונראה ליישב, ונקדים הקדמה אחת להסביר מה החילוק בין מלאכת שבת, ושינוי בעשיית המלאכה גורם פטור, אף שאין שינוי בתכלית המלאכה, ושאר איסורים אין השינוי בעשיית המלאכה גורם פטור, אלא שינוי בתכלית המלאכה. דהנה בשאר איסורים עיקר כוונת התורה שלא יעשה תכלית המלאכה, כגון איסור בישול בשר בחלב, עיקר כוונת התורה שלא יתבשל יחידי, ואם נתבשל יחד ואין שום שינוי בבישול, אף שיש שינוי באופן עשיית המלאכה, אין כזה שום פטור, ועיין אגלי טל מלאכת אופה אות מ"ד לענין בישול בחמה דהוה שינוי בהנפעל, אבל בשבת, עיקר רצון התורה שהאדם ישבות ולא יעשה מלאכה, וא"כ העשייה ג"כ עיקר, וע"כ כשיש שינוי בעשייה אף שאין שינוי בתכלית המלאכה, פטור כיון שלא נעשית המלאכה כדרכה.

והנה בשו"ת אבני נזר או"ח סי' ט' אות ב' וחתם סופר או"ח סי' קע"ח כתבו, דיש לחלק בין גמ' לסת"ם בדיון חק תוכות במקצת האות ונגמר ע"י כתיבה, דבגמ' עיקר התכלית היא הקריאה, וע"כ תחילת הכתיבה שעדיין אין עליו שם אות לא איכפת לן שנעשה בחקיקה, כין שגמר האות נעשה בכתיבה, אבל בסת"ם שצריך

לחול שם קדושה, צריך שכל חלק וחלק מהאות יעשה לשם קדושה, כיון שע"י עשייתו בקדושה אז חל עליו שם קדושה, וע"כ אף תחילת האות בחק תוכות שלא נעשה כדינו פסול.

ולפ"ז מובן גם החילוק בכותב בשמאל בין כתיבת גט לסת"ם, דבגט עיקר תכלית הכתיבה הוא גמר האות שיהיה נקרא כדינו, ואף שיש דינים בעשיית האות כמו לשם הבעל והאשה וכו', מ"מ אם אין שינוי בתכלית הכתיבה, אף שיש שינוי במעשה הכתיבה, אין בזה פסול, אבל בסת"ם שגם מעשה הכתיבה הוא מעשה גדול, שצריך כל חלק ממנו להעשות כדינו לשמה כרי שיחול עליו שם קדושה, א"כ גם מעשה הכתיבה עיקר, (ועיין בביאור הלכה סימן ל"ח, דהעוסק במעשה כתיבה של סת"ם הוה כעוסק בנזף המצוה ומיקרי עוסק במצוה דפטור מן המצוה), וע"כ צריך שיהיה מעשה הכתיבה כדינו.

והנה להלכה כתב המחבר, ואם כתב בשמאל פסול אם אפשר למצוא אחרים כתובים בימין. וכתב הלבוש, דאם א"א למצוא אחרים יכול לברך עליהם, דאין זה היקש כי אם אסמכתא בעלמא, והקשה עליו הפמ"ג באשל אברהם ס"ק ד', דהרי היקש נמור הוא כמ"ש בסיומן כ"ו ס"ו לענין הנחת תפילין שבאותו יד שכותב מיקרי ימין, עיי"ש. נראה דהקשה רק על הטעם של הלבוש דאין זה היקש, וע"ז כתב דהוה היקש נמור, אבל ודאי מודה דאין ללמוד לפסול מהיקש זה, דאל"כ בשולש בב' ידיו וכתב בשמאל יפסל, וזה אינו כנ"ל, ומ"מ להלכה חלקו עליו רוב האחרונים, וס"ל כדעת הבית שמואל, דאם אין אחרים יניחם בלא ברכה דספק ברכות להקל.

ד) כתב הרמ"א ס"ק ה' בשם הרמ"ע בתשובה סימן ל"ח, מעשה היה במצרים שכתב אחד בפיו שתפס הקולמוס בשפתיו, ופסלו אפילו אי אפשר למצוא אחרים, ע"כ. וכתב עליו הגאון רעק"א, לא מצאתי שם כן, אלא דהרמ"ע תפס שם בפשיטות דברי ספר התרומה דאם כתב בשמאל פסולה כיון דלענין שבת הוי כלאחר יד. וסוים שם, ואם אמרו בפרק הבונה אין דרך כתיבה בשמאל ק"ו דאין דרך כתיבה בפה, עכ"ל הרמ"ע. הרי שלמד זה מדין כתיבה בשמאל, וכיון דאנן קיימ"ל דבכתב בשמאל באם אין תפילין אחרים דמניחים בלא ברכה, י"ל דה"ה בכתב בפה, עכ"ד הגרעק"א. ומאחר שאין לו אחרים, ודאי יניח בלא ברכה לחשוש לדעת הגרעק"א ועוד אחרונים, עיין מ"ב ס"ק י"ט.

ומ"מ דעת המג"א נראה להסביר, דס"ל דהספק של ספר התרומה הוא רק אם כתב בשמאל מיקרי באמת שינוי נמור בעשיית המלאכה, דהרי סו"ס יש בני אדם שכותבים בשמאל, או לא מיקרי שינוי כל כך שעיי"ז לא יוכל לחול עליו שם קדושה, אבל בתפס בפה דהוה שינוי נמור, דעתו דבסת"ם ודאי פסול, דאף שהוא הרגיל עצמו לכתוב בפה, בטלה דעתו אצל כל אדם, וכמו דאנשי הוצל שהיו מוציאים משאוי על ראשם, ואמרינן דאף אנשי הוצל שהוציאו כך בשבת פטורים, דבטלה דעתם אצל כל אדם, אבל כגט אפשר דאף בכה"ג שכתב בפה כשר, ומ"מ להלכה יש להחמיר, ובסת"ם אם אין לו אחרים, יניח בלא ברכה.

ביאור בדין התפירה בספר תורה ובמגילה

מרדכי ארי גיפס

חבר כולל זכרון חיים רבאנוב

ברוקלין, ניו יארק

א) במס' מגילה דף י"ט ע"א, וא"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת, נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה, ונקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה, אמר רב נחמן ובלבד שיהו משולשין ע"כ, פי' דבספר תורה הדין הוא שיהא כולה תפורה בגידין ואם לאו פסול, משא"כ במגילה הנקראת אגרת אינה חמורה כספר, ואין צריכין שיהא כולה בגידין ודי בשלשה חוטי גידין. וצריך ביאור בפשרה זו.

והנה ברמב"ם פ"ט מהל' ספר תורה הלכה י"ג כתב וז"ל, וכשתופרין היריעות אין תופרין אותן אלא בגידים של בהמה או חי' טהורה, ואפילו מנכילות וטריפות שלהם, בדרך שתופרין את התפילין, ודבר זה הלכה למשה מסיני, לפיכך אם תפרין שלא בגידין או בגידי בהמה טמאה, פסול עד שיתירה ויחזור ויתפור כהלכה. וכן בהל' תפילין פ"ג הלכה ט' פסק וז"ל, כשתופרין את התפילין אין תופרין אלא בגידין של בהמה או של חי' טהורה, ואפילו מנכילות וטריפות שלהם וכו', ובהן תופרין התפילין ויריעות ספר תורה, ע"כ.

ובהל' מגילה פ"ב הלכה י"א כתב וז"ל, המגילה צריכה שתהא תפורה כולה עד שיהיו כל עורותי' מגילה אחת, ואינה נתפרת אלא בגידין כספר תורה, ואם תפרה שלא בגידין פסולה, ואינו צריך לתפור את כל היריעה בגידין כספר תורה, אלא אפילו תפר בגידין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש באמצע ושלש בקצה השני כשרה, מפני שנקראת אגרת, ע"כ. ולכאורה יש לדקדק בדברי הרמב"ם בהל' מגילה, שלא כתב דצריך גידין של בהמה או חי' טהורה, כמו שכתב בהל' ספר תורה ובהל' תפילין, וכן לא כתב דאם תפרה בגידי בהמה טמאה פסולה.

ב) ובגמ' במס' מגילה דף י"ט ע"ב, ואמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן שיור התפר (פירש"י, כשתופרין יריעות של ספר תורה לחברן יחד, משיירין כתפר למעלה ולמטה) הלכה למשה מסיני, ומחו לה אמוחא, ולא אמרו אלא כדי שלא יקרע (פירש"י, לאחר שאמרה הכה על מוחו, כלומר חזר וסתר ואמר לאו הלכה למשה מסיני, אלא חכמים אמרו כדי שלא יקרע, שאם אינו משייר מהדק בחזקה, כשהוא מהדקו לספר תורה, והוא נקרע, אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכח ומתחיל להרחיב ורוצה להיקרע, מונע מלהדק יותר). ע"כ. ובתוס' שם בד"ה שיור התפר כתבו וז"ל, נראה דאף במגילה ובשאר ספרים בעינן שיור התפר, כיון דטעמא הוי כדי שלא יקרע, ע"כ. משמע מדברי התוס', דלפי ההו"א דשיור התפר הוי הלכה למשה מסיני, לא חי' דין זה במגילה, וקשה למה לא נלמוד מהא הנקראת ספר, דהוי כמו ספר תורה, ויצריך שיור התפר אף אי הוי דין מהלכה למשה מסיני.

ועל כן נראה דהא דילפינן דיני מגילה מספר תורה משום דנקראת ספר, הוא דוקא בהנהו דינים דמשווי לי' שם ספר שיהא נקרא שם ספר תורה, ובלא זה לא נקרא ספר תורה, משא"כ בשאר הלכות שנאמרו בספר תורה אין למידין מזה. ואבאר, דבספר תורה איכא דין שיהא נתפר יריעה ליריעה, ואם לא נתפר ואינה מחוברת לא נקרא עליו שם ספר, כדאיתא במס' גיטין דף ס' ע"א, דלבתר דאידבק נקראת ספר, ועוד יש דין נוסף, דצריך שיהא תפורה כולה, כדאיתא בשו"ע יו"ד סי' דע"ח, והטעם בזה נראה דהוא מדין ספר אחר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים, כדאיתא בגמ' במס' סוטה דף י"ח, ובגיטין דף כ', ובכרי שיקרא עליו שם ספר אחר ולא שני ספרים, ע"כ צריך שיהא נתפר כולה, ואם לא נתפר כל היריעה אין עליו שם ספר אחר, וההלכה למשה מסיני שהתפירה יהי' בגידין, הוא אפילו בהתפירה דשייך אחר שנתפר ואידבק ונקרא עליו שם ספר, דמ"מ כשתופר כל היריעה בכרי שיקרא עליו שם ספר אחר, ג"כ צריך גידין דוקא.

(ג) ועי' בתרומת הדשן סי' נ' וז"ל, שאלה: ספר תורה שנקרעה התפירה שבין יריעה ליריעה רוב התפירה, אבל עדיין מחוברת בה' או ו' תפירות, כשר הדבר או לאו. תשובה: יראה דלכאורה הי' נראה דפסולה מהא דאמר במגילה הטיל בה ג' חוטין כשרה, דהואיל ונקראת אגרת ג"כ שרי בג' חוטין, ובלבד שיהיו משולשין, ואפילו הי' משולשין בספר תורה לא מהני, כדמוכח להדיא התם, הא קמן דספר תורה שנקרע דוקא בעינן כל התפירה בגידים, ולא משאר חוטין כלל וכו', וכן מהא דמצריך תלמודא שיור מקום התפירה משמע קצת דהוי שפיר למיתפרה מראש ועד סוף, אמנם נראה דנוכל לומר דודאי בתחלה בעינן הכי, אבל אם כבר תפרה כולה כהלכתה, ואח"כ נקרע כדלעיל, וכו' שרי לקרות בה.

ובשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' ער"ה, הסביר דברי התרה"ד וז"ל, כוונתו דמש"ס מגילה מבואר כל שאינם אלא רק משולשים בתפירות לא נקרא ספר אלא אגרת, והנה לרמב"ם פי' משולשים ט' תפירות, וא"כ לכה"פ צריך ו' שנקרא ספר וכו', אבל כל שהי' נתפרת כולה מראשה לסופה כהלכתה, ועתה נשארו ו' תפירות שהן רוב של ו', שהוא רוב שבו היתה נקראת ספר מתחלה, ונשאר הרוב מזה, או אפשר רק ה' תפירות, שעכ"פ לא נקרע הרוב מהשיעור שנקרא ספר, כשר בריעבר, עכתו"ד.

ולענ"ד במה שכתב דמגמ' מגילה מבואר דכל שאינם רק משולשים בתפירות לא נקרא ספר אלא אגרת, ו"ל דאדרבה ממה דאמרינן בגמ' דנקראת ספר דאם תפר כולה בפשתן פסולה, ונקראת אגרת דאם הטיל בה ג' חוטין כשרה, מזה נראה דע"י זה שיהיו משולשין יהי' נקראת ספר וכשר, אלא דנקראת אגרת, שדי בזה, ואין צריכין שתהי' כולה תפורה בגידין כמו בספר תורה, אבל עכ"פ מגילה צריכה שתהא נקראת ספר, וע"כ נראה לענ"ד דנקראת ספר כל היכא שנתפר והוא משולש, והא דצריכין שיהא נתפר כולה, הוא מדין ספר אחר אמר רחמנא וכמוש"כ לעיל. ובפי' דברי התרומת הדשן וז"ל גם לפי דרכינו כמו"ש החת"ס, דכל היכא שלא נתפר הספר תורה כולה מתחלה, פסול, שלא נקרא עליו שם ספר אחר,

אבל כל שהי' נתפרת כולה מראשה לסופה כהלכתה, ועתה נשאלו ו' תפירות שהן רוב שבו הי' נקרא ספר אחד כשר בדיעבד, ודו"ק.

ד' וההסבר בזה שצריך תפירה בכולה בכדי שיקרא עליו שם ספר אחד, נראה שהוא לפימ"ש התוס' במס' סוטה דף י"ח ע"א בר"ה כתבה על שני דפין, והא דפסלו רבנן קרן פרה לתקיעת שופר (במס' ראש השנה דף כ"ו ע"א), משום דאית בה גילדי והוי כשנים ושלשה שופרות, ואע"ג דמחברי, משום דדרכו להוסיף בכל שנה גלד אחד, והרי הוא כמביאו משופר אחד ומדבקו לזה, כדתנן דיבק שבירי שופרות פסול, מפני שמתחילתו לא היתה ברייתן בבת אחת, וניכר התוספות ולא מהני חיבורו, ודומה לגט שכתבו על ב' דפין ותפרן יחד דפסול, עיי"ש. מזה נראה דכל שניכר התוספות, לא מהני בזה שיהא נקרא אחד ולא שנים, וא"כ אף דבספר תורה מהני תפירה בידעיות לעשותן אחד, ושאינו לן מגט, מ"מ צריך תפירה בכולה שלא יהא ניכר התוספות כל כך.

ועי' בחלקת יואב חיו"ד סי' ל"ד באריכות, ובאמצע דבריו כתב וז"ל, דכל שניכר שהם שנים פסול מדרבנן, כמבואר בשופר של פרה, דמיחוי כשנים ושלשה שופרות, דכל שניכר פסול וכו', אך בספר תורה לא אמרו כיון שאי אפשר בענין אחר, עיי"ש. א"כ נראה דכל מאי דאפשר לעשות שלא יהא ניכר שהם שנים, דהיינו ע"י תפירה בכולה, בעי. וע"ע בשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' ה', שכתב הטעם דמכשרינן ספר תורה ע"י התפירה, משא"כ בגט, משום דילפינן ל' מספר תורה של מרע"ה, שנכתב על כמה עורות ונעשה ספר אחד ע"י תפירת היריעות, בין למ"ד תורה מגילה ניתנה ובין למ"ד תורה חתומה ניתנה עיי"ש, ולפי"ז נראה ג"כ רכל מאי דאפשר לדמויי ספר תורה לגט שיהא נקרא ספר אחד ולא שנים צריכין לעשות, דהיינו שיתפור בכולה ולא יהא ניכר התוספות כל כך, אלא שאי אפשר לדמות לגט שיפסול ע"י תפירה, כיון דהכי הוה בספר תורה של מרע"ה, ודו"ק.

ה' ומעתה נתנה ראש ונשובה לבאור הגמ', דנקראת ספר ונקראת אגרת וכו', דלפימ"ש לעיל דהא דלמידין דיני מגילה מספר תורה משום דנקראת ספר, הוא דוקא בהנהו דינים דמשווי ל' שם ספר, משא"כ שאר דינים שנאמרו בספר תורה אין למידין, כיון דנקראת אגרת, ניחא ומתיישב היטב, דעל כן צריך שיהא ג' חומי גידין משולשין ואם לאו פסול, כיון דע"י תפירה זו יקרא עליו שם ספר, ועל תפירה זו למידין מספר תורה דצריך שיהי' בגידין ואם לאו פסול, משא"כ לאחר שנקרא עליו שם ספר, ורק דבספר תורה צריך שיהא כולו נתפר, מדין ספר אחד אמר רחמנא, על תפירה זו אין למידין מגילה מספר תורה, מאחר דתפירה בכולה אינו נוגע לשם ספר, והוא דין נוסף בספר תורה, ודו"ק.

ובזה מיושב ג"כ מה שהקשינו, למה אין למידין דין דשיור התפר במגילה אף לפי הה"א שבגמ' שהוא מטעם הלכה למשה מסיני, אמנם להג"ל ניחא, דדין זה דשיור התפר לא מעלה ולא מוריד לשם ספר, ואדרבה בלא שיור התפר ונתפר כל כולו בודאי יקרא עליו שם ספר, ואינו רק דין בהלכות ספר תורה מהלכה למשה

מסיני, שישיר מקום מלמעלה ומלמטה, ועל דין זה לא הי' למידין במגילה מהא דנקראת ספר, רק לפי המסקנא שהוא מטעם שלא יקרע, וטעם זה שייך נמי למגילה וכמו"ש התוס', ודו"ק.

(ו) ואם כנים אנחנו בזה נוכל ליישב אמאי לא כתב הרמב"ם במגילה דצריכין גידי בהמה כשרה דוקא, דהנה הא דמצריכין בספר תורה שהתפירה יהי' בגידין ולא בפשתן או בדבר אחר, הוא מהלכה למשה מסיני, משא"כ הא דצריכין גידי בהמה כשרה, למידין מן הפסוק למען תהי' תורת ד' בפיד, ודרשינן מן המותר בפיד, ואיתקש תורה לתפילין (עי' במס' מכות דף י"א ע"א), נמצא דהלכה למשה מסיני דבעי גידין ולא פשתן או דבר אחר, הוא דין בהתפירה, באיזה מין חוט יכולין לתפור הספר תורה, משא"כ הא דבעי בגידין גופי' ממין בהמה טהורה, אין זה דין מסוים בהתפירה, דמה לי גיד בהמה טהורה ומה לי גיד בהמה טמאה, הלא הם הכל מסוג אחד, אלא הוא דין בספר תורה דבעי מן המותר בפיד.

ולפי"ז פשוט דבמגילה אין צריכין גידי בהמה טהורה, דהלא אין למידין מגילה מספר תורה אלא לגבי הדינים הנאמרים לשווי' שם ספר, והן הן הדברים הנאמרים בדיני התפירה, דהיינו באיזה מין חוט תופרים ובאיזה מין חוט אין תופרים, וע"ז למידין דצריכין גידין דוקא ולא דבר אחר, משא"כ בדין שהגידין גופיהו יהיו מבהמה טהורה, דזה אינו דין בהתפירה, אין למידין מגילה מספר תורה, ואמרינן דכל הגידין כשרים, כנלפענ"ד בשיטת הרמב"ם, ודו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

עולת שבת בשבתו

בהר

ואיש כי לא יהי' לו גואל והשיגה ידו ומצא כרי גאולתו. ובמסורה (הובא בבבל הטורים פ' תצא) ב' פעמים כר"י, דין, ואירך, והפילו השופט והכהו לפניו כרי רשעתו (דברים כ"ה). הנה מבואר במס' סנהדרין (צ"ז ע"ב) כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, אם ישראל עושים תשובה מעצמם גנאלים, ואם לאו, הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירים למוטב, ואז גנאלים, יעו"ש. וזה יש להעמים כדברי המסורה, דנודע כי הקב"ה ימינו פשוטה לקבל שבים, ולזה אמר הכתוב, ואיש כי לא יהי' לו גואל, שכבר כלו כל הקיצין, ועדיין לא גנאלו, אז והשיגה ידו, שיעשו תשובה מעצמם, והשיגה ידו, היינו יד ימינו של הקב"ה הפשוטה לקבל שבים (ע"ר אוז"ל במנחות דף ל"ו, דימין נקרא יד), ואם לאו ח"ו, בא הפסוק השני ואמר, והפילו השופט והכהו לפניו כרי רשעתו, שהשופט כל הארץ מוכרח להכותם ולויתרם כפי גודל רשעתם, ואז בע"כ ישראל עושים תשובה וחוזרים למוטב, ועי"ז זוכים לגאולה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בחקותי

בהפסרה. כי איש קרחתם באפי עד עולם תוקד. אפשר להקשות וכי הקב"ה שהוא רחום וחנן יאמר שח"ו עד עולם תוקד. ואפשר לומר, כי הנה באמת מי שמורה ועווב אז הקב"ה ירחם, עדה"כ מורה ועווב ירחם (משלי כ"ח). וזה שאמר עד עולם, עול"ם גימטריא מוד"ה ועו"ב, היינו שתוקד איש עד שתהי' מורה ועווב, ואז ירחם עלינו ועל כל ישראל, כי הוא רחום.

(הגה"צ מוה"ר יהודה ליבוש היילפרין מבעדואן צ"ל¹)

חג השבועות

במגילת רות. הגד הוגד לי כל אשר עשית וגו' ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום. ידוע אשר עיקר הגרים הם בהיות כי לפעמים בעו"ה נשמת ישראל מגולגל בו, אז הנשמה מתעוררת לזה. א"כ י"ל דבועז הבין בחכמתו, אשר רות לא הי' בה כלל נשמת ישראל, רק מעצמה נתעוררה, לזה הפליא מאוד, ואמר, אף תמול שלשום לא ידעת דת ישראלית, ועם כל זה באת לדבק בנו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבר"ק ברעסלא צ"ל²)

(1) דבר זה הגיע אלינו מאת נכדו ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ירוחם אליהו דאזענפעלד נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ר'.

במגילת רות. ותלקט בשדה עד הערב וגו' ויהי כאיפה שעורים. וצ"ב מדוע ליקטה דוקא איפה שעורים. וי"ל, דהנה אותו היום ה' תחלת קציר שעורים, כמבואר בהדיא במגילת דות, והיינו ביום ט"ז ניסן. ומבואר במדרש רות עה"פ ותדבק בנערות בועז, א"ר שמואל בר נחמן, מתחלת קציר שעורים עד כלות קציר החטים שלשה חדשים. והנה יש לומר הטעם שציוה הקב"ה ליתן לעני לקט שכחה ופאה, הוא כדי שיה' מזה להעני לאכול עבור כל השנה. וכיון שימי הקצירה הם ג' חדשים, צריכין לעשות חשבון, כמה צריך העני ללקט בכל יום, כדי שיה' לו שיעור אכילה על כל השנה. דהנה שיעור אכילת אדם ליום הוא עשירית האיפה, כמבואר בפרשת בשלח, דהמן ה' יורד בכל יום, איש לפי אכלו עומד לגלגולת, והעומר עשירית האיפה הוא. והנה כתוב בספר הקנה דיש לחשוב השנה ש"ס ימים, א"כ צריך האדם לאכילה, ל"ו איפות לשנה. אך כל זה בחטים, אבל בשעורים, השיעור הוא בכפליים, כמבואר במשנה במס' כתובות (ס"ד ע"ב), א"כ צריך ע"ב איפות עבור כל השנה.

ומעתה צא וחשוב כמה ימי ליקטה יש בשלשה חדשים של ימי קצירה. הנה אף אם יהיו כל החדשים חסרים, יהיו לכל הפחות פ"ו ימים. גם צריכים לנכות שבתות וימים טובים, שקצירה אסורה בהם, ומאחר שתחלת קציר השעורים הוא כאמור ביום א' דחול המועד פסח, א"כ צריכים לנכות מן הפ"ו ימים, י"ג שבתות, וגם יום טוב אחרון של חג הפסח, ויום אחד של חג השבועות, סך הכל ט"ו ימים, א"כ נשארו ע"ב ימים שיכול העני ללקט בהם עבור כל השנה. ולפי המבואר למעלה, דצריך האדם ע"ב איפות שעורים עבור כל השנה, א"כ צריך העני ללקט איפה אחת בכל יום מימי הקצירה, כדי שיה' לו מה לאכול במשך כל ימות השנה. וממילא שפיר מוכן הטעם שליקטה רות ביום ההוא איפה שעורים, לא פחות ולא יותר.

(הנה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי אבר"ק אוסטראוואצא וצ"ל)

נשא

כה תברכו את בני ישראל אמור להם. וברש"י, אמור להם, שיהיו כולם שומעים, אמור, מלא, לא תברכם בחפזון ובהלות אלא בכוונה ובלב שלם. יש לומר כוונה בדברי רש"י הללו, דהנה עיקר ברכת כהנים קאי על גאולה העתידה, כאומרם ו"ל במדרש, וישמרך, ישמר לך את הקץ, ויחנך, להוציאך משיעבוד מלכיות, ויחנך, לגאול אותך, וישם לך שלום, זה שלום מלכות בית דוד. והנה אף דכתיב (מיכה ז') כימי צאתך מארץ מצרים אראנו גפלאות, עכ"ז בשני דברים תהי' שוגה גאולה העתידה מגאולת מצרים, האחד, כי בצאת ישראל ממצרים ה' הכל בחפזון, כמאה"כ כי בחפזון יצאת מארץ מצרים (דברים ט"ז), אמנם בגאולה העתידה כתיב (ישעי' נ"ב) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו. ועוד שינוי יהי',

(3) הועתק מכת"י אחד מתלמידיו המונח באוצרו הטוב של ידידנו הנכבד הרבני החסיד המפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הברכות.

דבעת יציאת מצרים לא נגאלו כל ישראל, כי הרשעים מתו בשלשת ימי אפילה, אולם לעתיד יחזיר מלך המשיח את כולם בתשובה.

ועפ"ז מובן היטב הכוונה בדברי רש"י, שיהיו כולם שומעים, ולא תהי' בחפזון ובהלות, דמאחר שברכת כהנים קאי על גאולה העתידה, על כן הביא רש"י ב' ענינים הללו, שיהיו כולם שומעים, היינו שלא יהי' ביניהם רשעים, רק יחד כולם כקטן כגדול ישמעו את דבר ד', וגם שלא תהי' הגאולה בחפזון ובהלות, רק יולקטו אחד אל אחד.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בהעלותך

ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ויאספו את השלו הממעיט אסף עשרה חמרים. יש לומר המעם על חשבון עשרה חמרים רוקא, רהנה חומר הוא כור, וכור יש בו שלשים סאה, א"כ בעשרה חמרים, יש שלש מאות סאה. והנה י"ל דהשלו ששלח הקב"ה לבני ישראל הי' בו כדי להספיק להם בשר על כל משך ימי היותם במדבר, דהיינו ארבעים שנה. והנה כתוב בספר הקנה דיש לחשוב שנה ש"ס ימים. נמצא לפי"ז, דבארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו בהן ארבעה עשר אלף וארבע מאות ימים.

והנה מבואר בתוספתא פ"ד דערבין, דמי שיש לו מאה מנה אוכל לישראל בשר בכל יום, עיי"ש. נמצא דמי שרוצה לאכול בהרחבה, הוי שיעור אכילתו לישראל בשר בכל יום (ועיין כתובות ס"ז ע"ב). והנה הרמב"ם כתב בפיהמ"ש (פרק י' דתרומות משנה ח') כי הלוג הוא משקל שני ליטריין, א"כ בקב אחת שהוא ד' לוגין, יש שמונה ליטריין, ובסאה א' שהוא ששה קבין, יש מ"ח ליטריין. נמצא שהממעיט שאסף עשרה חמרים, דהיינו שלש מאות סאה כנ"ל, היו לו שלש מאות פעמים מ"ח ליטריין, דהיינו ארבעה עשר אלף וארבע מאות ליטריין בשר, שהוא במכוון השיעור של לישראל בשר בכל יום, על משך ארבעים שנה שהיו במדבר. (הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי אבד"ק אוסטרואוצא וצ"ל)

והמן כזרע גר הוא. נלע"ר הרמז בפסוק, דאיתא בכלי יקר על אומרים ז"ל (במכילתא פ' בשלח) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ר"ל שבסיבת מאכלים גסים וחומריים השכל נעשה עב ועכור ואין לאדם לב להבין ולהשכיל, משא"כ המן הי' נבלע ברמ"ח אברים והי' כולו רוחניות, כמו שכתוב, ועינו כעין הברדלח, דק ככפור. ואיתא בגמ' (ב"ב ט' ע"ב) מאי דכתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד וכו' כל הנותן צדקה זוכה לבנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגדה. ואיתא בשבת פרק הבונה (ק"ד ע"א) ג"ד נוטריקון ג' זמל ד' לים. ולפ"ז יש רמז נכון בפסוק הנ"ל, והמן כזרע גר, פי' אוכלי המן המה לומדי תורה כמו זרעא דג' ד', פי' הבנים

של גומלי דלים, כי בנים של גומלי דלים המה בעלי תורה נ"ל, כך אוכלי המן היו זוכים ללמוד תורה.

(הגאון מוה"ר חנוך העניך אבד"ק בעלז'ץ זצ"ל⁴)

שלח

ה' ארך אפים, ודרשו רז"ל (בבא קמא מ"ט) מדלא כתיב ארך אף, ארך אפים לרשעים ארך אפים לצדיקים. הכוונה לדעתי, שמאריך אפו לרשעים, היינו לאותם שהם צדיקים עכשיו ואח"כ יהיו רשעים, או לא יביט על אח"כ, וכמו שכתוב (איוב י"א) וירא און ולא יתבונן, וכן לאותן שהם רשעים ואח"כ יהיו צדיקים, אז יביט בטובה, וכמו שאמרו בזה"ק, והבן.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל⁵)

תמיהות וישובים

הערה בשו"ת לבושי מרדכי

בשו"ת לבושי מרדכי חלק יו"ד מהרודא תליתאי סי' ל"ד, העלה בנדר מעות לכתובת ספר תורה גרע ממכירת ספר תורה להשיא יתומה, דבמכירת ספר תורה, הספר תורה קיים במצותה, דאחר המכירה, יהי' המצוה לאיש הקונה, אבל בנדר מעות לכתובת ספר תורה, אם יתן המעות להשיא יתומה, לא תתקיים מצות ס"ת כלל וכלל, יע"ש. - ולי צ"ע מהבית יוסף ביו"ד סי' רנ"ב בשם הרמב"ם, במעות שגבו אנשי העיר לבנין ביהכ"נ, שרי להוציא המעות אפילו למצוה אחרת, עי' טו"ז. שם סק"א, והא גם שם יתבטל בנין ביהכ"נ, וצע"ג. (ועי' בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' מ"ט).

(הרב הגאון מוה"ר יצחק צבי לעבאוויטש אבד"ק טשאפ ה"ד⁶)

הערה בדברי הטורי זהב

כתב הט"ו באו"ח סי' שמ"ט סק"א, דאסור להוציא בשבת ספר תורה לביהכ"נ על ידי עכו"ם, דהו"ל מצוה הבאה בעבירה, יע"ש. ובספר מור וקציעה שם ביאר דברי הט"ו, דקפיד על נגיעת הגוי בספר תורה שאין זה כבודו. אלא

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ו עמוד ז'. - דבר זה הועתק מתיכורו עיר חנוך (כתי"ק) המונח ברשות ידידנו האב"ד החשוב היקר והנעלה מוה"ר מוכי' פעקעטע נ"י מקרית יואל בעיר מאנראו. ישא ברכה מאת ד'.

(5) הועתק מכת"ק המונח בעזבוני המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי ז"ל אבד"ק יאס. תנצב"ה.

(6) הועתק מתוך מכתבו המונח בנגזי ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מוה"ר נתן שמואל כהנא נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

שכתב דלא ידע למאי ניוחש בהאי פורתא. - וצ"ע שלא זכרו מה שכתב הרמב"ם בהל' ספר תורה פרק י' הלכה ח', כל הטמאין ואפילו נדות ואפילו גוים מותר לאחוז ספר תורה וכו' שאין דברי תורה מקבלין טומאה. (וחידוש שבשו"ע יו"ד סי' רפ"ב סעיף ט' השמיט מלות ואפילו גוים, ע"ש). ועי' בית לחם יהודה שם בשם הרדב"ז, לענין להוציא ספר תורה לקראת הגמון בשבת, כתב שיוציאו ע"י גוי.

ועי' בשד"י חמד מערכת מ"ם כלל קנ"ו (ד"ה והוה עובדא), באיש אחד שהמיר דתו בדת מצרי וכו', ורצה להניח ספר תורה בארון הקודש, וצוה הגאון בעל שדי חמד וצ"ל שיקבל עליו לטבול בפני שני עדים כשרים, ולייחד ולקדש את השם ברוך הוא, בטרם שיגע בהספר תורה להביאו אל הקודש פנימה, וכתב שם, והטעם שהצרכתי הטבילה הוא, כדי שלא יראה כעניי ההמון כמילתא דתמיהה להתיר לאיש מצרי שיגע בקדש קדשים ספר התורה, וטמא טמא יקרא אל הקודש חלילה, יעו"ש. - ולא זכר דין הנ"ל שברמב"ם, דאפילו גוי מותר לאחוז ספר תורה. (הרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס אבד"ק פעטריווא ז"ל)

הערה בדברי מהר"ץ חיות והבית מאיר

במס' מגילה דף כ"ו ע"ב כתב המהר"ץ חיות ז"ל: ברש"י ד"ה לחומשין, שהיו כותבין כל חומש לברו. נ"ב, עיין רש"י (גיתין ס' ע"ב) ורמב"ם פ"ז מהל' ס"ת הי"ד ומרן הכ"מ, ולפי"ז יוקשה שוב מנ"ל להש"ס (סנהדרין כ"א ע"ב) להוכיח דמצוה לכל אחד לכתוב לו ספר תורה דכתיב ואתם כתבו לכם דברי השירה השירה הזאת, ופי' הרמב"ם פ"ז מהלכות ס"ת ה"א הטעם משום דאין כותבין פרשיות, ואם חומשין מותר, שוב אפשר דרק ספר דברים לבר מצוה לכתוב, עיי"ש.

הנה ברמב"ם פ"ז מהל' ס"ת הי"ד כתב ז"ל: מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו ואין בהם קדושת ס"ת. וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רפ"ג מותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפני עצמו, עיי"ש. וכן לשון רש"י בגיטין דף ס' וז"ל, יש שכותבין להן חמשה חומשין כל חומש אחד שלם לעצמו, יעו"ש. וכן דקדק רש"י בלשונו במס' מגילה שם וז"ל, יש ספרים שהן עשויין כל חומש לברו, עיי"ש. מכל הנ"ל משמע דהא דמותר לכתוב חומש, היינו דוקא אם ברעתו לכתוב כל החמשה חומשים והיינו כל התורה, ומ"מ אין בהם קדושת ס"ת רק אם הרכיקן אח"כ. וכן משמע ממה שכ' הבי"ו יו"ד שם, דאפי' למ"ד תורה חתומה ניתנה, מ"מ יתכן שיהי' מותר לכתוב החומשין לברן. (שוב מצאתי שכן כתב שם הדרישה להדיא ברעת הרמב"ם). וממילא לק"מ.

והנה בשו"ע שם סעיף א' מותר לדבק תנ"ך בכרך אחד וכו' ואין קדושתן כקדושת ס"ת אלא כחומש בעלמא. והטעם מבואר דכל היתר כנטול דמי. [עיי"ש בב"י ובש"ך ועוד]. והקשה הבית מאיר א"כ האך מותר לדבקן הא אין מורדין ס"ת מקדושתו, וראיתי להדעת קדושים [כמקדש מעט] שתירץ דמירי שכתב

הס"ת לכתחילה להיות רבוק לנ"ך, והוי ככותב שלא לשמה, עיי"ש. ולכאורה הוא דחוק מאוד. ולהנ"ל אע"פ שכתבן לשם קדושת ס"ת, מ"מ כל זמן שלא הדביקו, הרי הן כחומשין ואינם כקדושת ס"ת, וא"כ מותר לדבק החומשין לנ"ך, קודם שדבקן כולן יחד להיות לס"ת.

בנימין קנאבלאך

ברוקלין, ניו יארק

דקדוקי סופרים

בחק יעקב סי' תפ"ט סק"א מביא שכתב מהרי"ל, כשיגיע למ"ט יום, יאמר שהן שבעה שבועות ולמחרתו הוא ערב שבועות, עכ"ל. ובפרי מגדים בא"א סק"ה כתב, מ"ש החק יעקב בשם מהרי"ל, איני יודע הטעם, ולא ראיתי נוהגין כן לסיים ולמחרתו וכו', וצ"ע. וכתב על זה בספר מגד ארץ (להנה"צ מוה"ר אהרן הלברשטאם אבד"ק ביאלא זצ"ל הי"ד), ואני הדל שמעתי מפ"ק אדומו"ר הגאון מופה"ד ר"י מבעלזא ז"ל, דהך ולמחרתו וכו', הוא רק כתיבת מהרי"ל ז"ל סדר הימים כמנהגו, ונכשל הגאון חק יעקב ז"ל וסבר שמהרי"ל צוה לומר כן אחר ספירת מ"ט, והי' לו זאת לעונש על שפקפק על אמירת תיקון ליל שבועות [חק יעקב סי' תצ"ד סק"א], כל זה שמעתי מפ"ק, עכ"ל.

ויש להעיר על זה מדברי הגאון בעל חק יעקב בספרו שו"ת שבות יעקב חלק ג' סי' נ"ב, שהביא שם מכתב מתלמיד א' שכתב אליו וז"ל: קריתי בספרו חק יעקב סימן תפ"ט ס"ק י"א שכתב שם וז"ל, וכתב מהרי"ל כשיגיע למ"ט יום יאמר שהן ז' שבועות ולמחרתו הוא ערב שבועות עכ"ל, משמע מדבריו שצריך שיאמר כן בשעת ספירה, לא ידעתי טעם הדבר, דאפשר לומר דמהרי"ל כוונתו כפשוטו לומר שלמחר הוא ערב שבועות, ולא שיאמרו כן בשעת ספירה. - ועל זה השיב לו השבות יעקב וז"ל: על זה וכיוצא בזה אמרו חז"ל אפי' שיחות של ת"ח צריכין לימוד, דאם כוונת מהרי"ל יהי' כמו שעולה בדעתך, א"כ הו"ל לכתוב למחרתו ערב שבועות, ומדכתב בו"ו תחלה, משמע שהוא רבוק לדלעיל, משמע שצריך שיאמר כן, דאם יהי' כוונת מהרי"ל על זה כמו שכתבת, הו"ל לכתוב ג"כ סוף הל' ראש השנה, ולמחרתו צום גדלי', אלא ודאי שכוונת מהרי"ל שצריך שיאמר כן בשעת ספירה. ומה ששאלת טעם הדבר, ג"ל שהטעם הוא כפשוטו, שהרי כתבו האחרונים שבליל ראשון של שבועות לא יאכל ויקדש עד הלילה, שצריך שיהא שבעה שבועות תמימות תהיינה, לכך אומרים כן, להראות שכל יום המחרת שייך לימי הספירה ואז הם תמימות. ואף אם יהי' דברי מהרי"ל כפשוטו, מ"מ אין תמיהא עלי שהעקתתי רק כלשונו ממש, אבל עד לעצמו שכוונת מהרי"ל כמו שכתבתי, ותו לא מירי, עכ"ל.

בשו"ת כנף רננה (בחלק הנקרא מין כנף סי' מ"ד) הובא מכתב מהרב הגאון מוה"ר יצחק ווייס ראב"ד ק"ק ווערבווי"ד, שכתב וז"ל: וראיתי בספר לב דוד פרק ל"ד, שבליל שבועות אין ללמוד מקרא רק משניות, עכ"ל יעו"ש. - ובאמת טעות נזדקק לפניו, ראשית, אין בספר לב דוד פרק ל"ד, כי הספר מסתיים בפרק ל"ב, והשנית, כי ענין הלימוד בליל שבועות, מובא שם בפרק ל"א, וכתב שם ממש להיפך, וז"ל: ודע שכתב מהרי"א גריליא זלה"ה בפי' הילקוט ביחזקאל סי' כ', ששטע מהרב החסיד המקובל כמהר"ר חיים הכהן ז"ל תלמיד רבינו מה"ר חיים וויטאל ז"ל, כי אין נכון בליל שבועות ללמוד משניות בשום אופן וכו', אלא יתעסק ברוי אורייתא, ואי לא בר הכי הוא, ילמוד מדרש ולא משנה, והלומד משנה בליל זה טועה מדרך השכל, עכ"ל, וכן כתב הרב מהר"ח הנזכר בספרו הנחמד טור ברקת סי' תצ"ד ע"ש: וכן נתפשט המנהג בעיר הק' ירושלים ת"ו, ועה"ק חברון ת"ו, שאינם לומדים משניות באור שבועות, ומסתמא הכי נהוג בעה"ק צפת תכנה ותכונן, עכ"ל.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים החשובים מו"ה יצחק זאב הכהן נ"י ומו"ה מאיר יעקב הכהן נ"י

למשפחת ראזענגארטען

בהלקח מאתם אחיהם

הנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען ע"ה

* * *

האחים החשובים מו"ה צבי מנחם נ"י ומו"ה יצחק שלום נ"י

למשפחת רייכבערג

בהלקח מאתם אחותם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בנבולנו, אמן.

המערכת

מסורת סת"ם

תמונת כת"י הרה"ח ר' בערלי' סופר ז"ל מכאכובי)
סופרו של כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל

עִמְלֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֱחָד¹ וְאֶהְבֵּת אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֵשֶׁר אֲנִי מוֹצִיךָ הַיּוֹם עָלֶיךָ לִבְבְּךָ וּשְׁלֹשָׁתָם
לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁלְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁלְכְּךָ וּבְקוֹמוֹךָ וּכְשֶׁעָרַדְתָּ
לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ וּכְתַבְתָּם עַל מַזְזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשִׁעְרֶיךָ

תמונת כת"י הרה"ח ר' אלי'ש סופר ז"ל הי"ד מכאכובי)
סופרו של כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל הי"ד

עִמְלֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֱחָד¹ וְאֶהְבֵּת אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֵשֶׁר אֲנִי מוֹצִיךָ הַיּוֹם עָלֶיךָ לִבְבְּךָ וּשְׁלֹשָׁתָם
לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁלְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁלְכְּךָ וּבְקוֹמוֹךָ וּכְשֶׁעָרַדְתָּ
לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ וּכְתַבְתָּם עַל מַזְזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשִׁעְרֶיךָ

(1) נולד בעיר ווישניצא, ולמד שם בישיבתו של כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל והי' מבחירי התלמידים. כשהגיע לפרקן נשא אשה בתו של הרה"ח ר' מענדלי סופר ע"ה משם. כשעבר כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל לגור בק"ק באכוב, נסע הרה"ח ר' בערלי' ע"ה עמו, בהיותו מהמקורבים ביותר. הי' מהיושבים בבית מדרשו על התורה ועל העבודה, ונחשב בשורה הראשונה של גדולי החסידים בדורו. כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל, למד עמו צורת האותיות והלכות סת"ם. ר' בערלי' סופר ז"ל התחיל בכתיבת הספר תורה של כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל, וכתב רק עד פרשת תצוה, אמנם לא הספיק לגמרה.

(2) ר' אלי' פערטיג נולד באשפצין. למד ונתגדל אצל כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד בתקופת ימי מגוריו בק"ק קראקא, והי' מטובי הבחורים, עמוס בתורה וחסידות, וגם בעל כשרון ואומן יד. כשנשא אשה, בת ד' חיים שו"ב מאמסאנא, עבר לגור בק"ק באכוב, אצל כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד. כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל הי"ד (אשר הי' בעצמו סופר מומחה), אחו ביריו הקדושות את ידו של ר' אלי'ש, והורוהו והדריכו אופן כתיבת אותיות סת"ם, ומינוהו להיות סופר. ר' אלי'ש סופר המשיך לכתוב את הספר תורה הנ"ל מפרשת כי תשא ואילך, וגמר את הס"ת הנ"ל, בדב פאר והירור. הי' נורע לשם ולתהלה בגלילתו, ומפורסם לירא שמים מרבים, עובד ד' בתמימות וחסיד בכל מעשיו. נהרג עקד"ה עם כל בני ביתו בשנות הועם. ד' ינקום רמו.

שני פרשיות הללו

הגיעו אלינו מאת הרב מוה"ר בן ציון ארי' ליבוש הלברשטאם שליט"א

בנו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מכתבים אל המערכת

בעזרת.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכר"ש קונטרס ק"ט עמוד מ"ח (אות ב') תמה הרבני מו"ה יהודה קינדערמאן נ"י על לשונו של רבינו חננאל במס' חגיגה דף י"ג ע"ב, שכתב שמזכירים בכל יום בתפלתם כתר יתנו לך המוני מעלה. - אמנם יוכן דברי רבינו חננאל, כי בסידור רב עמרם גאון מביא בתפלת דאל הגוסס כתר יתנו לך המוני מעלה וקבוצי מטה, יחד כולם קדושה לך ישלשו, קדוש, אז בקול, ברוך כבוד, ממקומך, יעו"ש. וכתב בסדר הדורות, כי מר רב עמרם מלך בסורא [היינו מתא מחסאי] והוא אשר שלח סידור התפלות לספרד. גם כתב בסדר הדורות, כי רבינו חננאל ה' בנו של רבינו חושאל, שהוא ה' מהארבע חכמים גדולים שהלכו ממדינת בארי למדינת ספסותן להכנסת כלה והספינה נכבשה, ונאסרו החכמים, ונמכר רבינו חושאל למדינת אפריקא בחוף הים, ומשם עלה אל מדינת אלקידואן, וה' שם לראש, ושם הוליד את בנו רבינו חננאל. - ושפיר כתב רבינו חננאל, שחי במדינת ספרד, שאומרים כתר בכל יום. (ושמעתי שיש מקומות בתימן, שעד היום אומרים כתר בכל יום).

אמנם בזוה"ק פירשת פנחס (רמ"ב:) כתב, ובשבת תקינו למימד במוסף כתר יתנו לך ר' אלקינו. ובתיקוני זוהר (בסוף תקונא כ"א), ובגיני' אמרינן בשבת ויומין שבין ובדישי ירחין כתר יתנו לך ר' אלקינו מלאכים מעלה. ומצאתי בדוקח עה"ת בפרשת אמור עה"פ ונקדשתי בתוך בני ישראל, סמך שבתות ומועדים, מכאן סמכו בארץ ישראל שאין אומרים קדושה אלא בשבתות וימים טובים, ובבבל סמכו על פסוק זה שסמך ששת ימים תיעשה מלאכה, ובמערבא אמרו, עיקרו לא בא אלא בשביל שבת, דבשבת כתיב קידוש, ויקדש אותו, עכ"ד. ובשער המספר ובשער המבואר אשר נרפס בראש ספר הרוקח עה"ת, מביא שיש כ"א תיבות מנעריצך עד השם, שהוא גימטריא של שם אהי"ה, ובא"ת ב"ש, הוא אותיות ת' צ' מ' צ', גימט' כת"ד. הרי שקדושה נקראת ג"כ כתר. (והראני הרה"ר ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א דברי התוס' בסנהדרין ל"ז: כד"ה מכנף הארץ, שהביאו בשם תשובת הגאונים, שאין בני א"י אומרים קדושה אלא בשבת).

(ב) בכר"ש קונטרס קס"ב במדוד חדשים גם ישנים, הובא בשם הגאון בעל מחנה חיים ששמע מהגאון בעל חתם סופר בשם רבו ההפלאה, שחכמה זה סדר קדשים, והלימוד הוא עמוק עמוק, עכ"ל. כדאי לציין על זה מה דאיתא בגמרא בב"מ דף ק"ט ע"ב דאמר רב אשי לרב אחא בר' רב יוסף, כי מטית לשחיטת קדשים תא ואקשי לי, ופירש"י לישנא קמא, הכרתי כך שאתה חרוד ויודע להעמיק ולהקשות, וכי מטית למסכת זבחים שהיא עמוקה, תא אקשי לי ואתן לב לתרץ לפי שאלתך.

(ג) בכר"ש קונטרס קע"ג עמוד ס"ד הביא ר' דפאל אהרן בן נ"י מקדית באבוב מש"כ בספר תפארת שלמה בפרשת אחרי עה"פ כתונת בר קודש ילבש, רמצינו בלשון המשנה במס' יומא דבגדי כהונה נקראים בלשון כלים, והובא שם המשנה בשחר ה' לובש וכו' דשם מוזכר תיבת כלים. ועל זה תמה, דלא מוזכר במשנה הנ"ל תיבת כלים. - אולי נתכוון הרה"ק בעל תפארת שלמה על לשון המשנה במס' יומא פרק ז' משנה ד', כהן גדול משמש בשמונה כלים. וגם במס' חגיגה תנן, כפרק ב' משנה ד', כהן גדול מתלבש בכליו. ואולי הוא עדה"כ לא יהי' כלי גבר על אשה (דברים כ"ב).

(ד) בכר"ש קונטרס קנ"ט עמוד מ"ח (אות ג'), כתבתי טעם למה הבעל תפלה אומר יהא שמי' רבה בלחש, מפני הספק של עניית אמן אחר יתברך. ועתה מצאתי בספר שעד הכולל פרק ט' סק"י, רתיבות תשכון (בקדושה) נמשך למטה, רמסדר התפלה להרמב"ם

נראה שהיו נוהגים לענות אמן אחר תיבת בימינו, ואפשר מחמת שאין אנו נוהגין לענות אמן באמצע הקדושה, לכן הורגלו החזנים לומר לעולם ועד תשכון, כדי שלא ליתן ריוח לענות אמן. ומסיק, דכיון דעכשיו בסל המנהג, צריכין לומר תשכון תתגדל, עיי"ש. וזה לשון הרמב"ם, ממקומך וכו' מתי תמלך בציון בחיינו ובימינו תשכון תתגדל ותתקדש וכו', וכשהוא אומר בחיינו ובימינו, כל העם עונים אמן, וממשיך הרמב"ם, וכל אלו הרברים שעונים הציבור, הוא קורא עמהם, ולא יגביה קולו בעת שהן עונים עמו, עכ"ל. ואולי מטעם זה אומר הש"ץ יהא שמ' רבה וכו' בלחש, יחד עם הציבור.

ה) באגרת הקדוש של כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד הביא בשם אא"ו הגה"ק מצאנו זי"ע, כי במתן תורה הי' התחלת עמוד התורה, ובבית המקדש הי' עמוד העבודה שהוא הקרבנות, והבעש"ט זי"ע אחז צדיק דרכו בקודש לדורות עולם בעמוד גמילת חסדים, עכלה"ק. - ראוי לציין על זה מה שכתב הגה"ק בעל התניא זי"ע באגרת הקדוש סי' ט', אך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא עבודת הצדקה כמ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה, ולא אמרו רז"ל תלמוד תורה שקול כנגד גמ"ח, אלא בימיהם, שתלמוד תורה הי' עיקר העבודה אצלם, ועל כן היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים, משא"כ בעקבות משיחא, עכלה"ק.

ו) לקראת חג השבועות הבעל"ם, אמרתי להעיר במה שמובא בתיקון ליל שבועות מהאר"י הק' ומקורו מהוה"ק, דמעט קודם עלות השחר יסבול לקבל תוספת הקדושה מכתר. ומובא בספר זוהר חי, שהרה"ק בעל עמרת צבי מוידיםשוב התפלל אז תיכף בבוקר. והנה אנו נוהגים להתפלל אחר השינה, וא"כ צריכין להבין הטעם לסבילה זו קודם השינה. ואולי אפשר לומר ע"פ המובא בספר עבודת ישראל לשבועות בדי"ה ויוצא משה וז"ל, ואמר הצדיק הגאון מהור"ר לוי יצחק זצ"ל, חלילה לחשוב על עם קדוש שנפלו בתרדמת העצלות והשינה ביום הנכבד שידעו שיתן הקב"ה את תורתו וכו', ע"כ נתנו שינה לעיניהם ולעפעפם תנומה בכרי שיתחדשו מוחותיהם וכו' לקבלת התורה הקדושה, עכלה"ק. ולפי זה אולי אפשר לומר שזה הוא ענין הסבילה לפני השינה, להראות שגם השינה היא הכנה לקבלת התורה, וכלשון צדיקים כשמדברים אודות השינה, "מען דארף זיך גרייסען צום דאווענען". אמנם המגיד מקאונץ ממשיך וז"ל, מ"מ מוכרע שלא היו אותם אנשים במדרגה גדולה, כי מי שנכון לבו בסוף בה' אינו צריך להכנה וכו' לחזק מוח, עכ"ל. וכן משמע קצת מהסיפור של הרב המקובל ר' שלמה אלקבץ המובא בשל"ה במס' שבועות, שלא היו ישנים קודם התפילה, שהרי כתב בזה"ל: בלילה ראשון שינה בעינינו לא ראינו אפילו רגע כמימרא, וגם ביום לא הונח לישון, כי דרוש דרש החסיד נר"ו אחר המנחה, עכ"ל. ובספר הרוקח (סימן רצ"ו) כתב, וכעלות השחר מוליכין הנערים לביהכנ"ס (ללמוד א' ב'), ע"ש בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וכו', יעו"ש.

ידירכם הדושה"ם,

ידועם אלי דאזענפעלד

ברוקלין, ניו יארק

בעזהש"ת.

א"כ מערכת קובץ "כרם שלמה" שלומכון יסנא לעלם.

א) בכר"ש קונטרס קס"ו במדור מכתבים אל המערכת, תמה במש"כ ק"ו בתפארת שלמה (ריש ח"ב) בוא דאיתא במס' ביצה דף ט"ו ע"ב, דקפיד ר' אליעזר על אותם שיצאו כשהיה יושב ודורש כל היום כולו, שזה היה בחג השבועות. ופלא דהא בגמ' שם מוקי דר'

אליעזר לשיטתי' דס"ל או כולו לד' או כולו לכם, ובמס' פסחים דף ס"ח ע"ב מסיק, הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם דיום שניתנה בו תורה הוא, עכ"ל.

ויש ליישב דבריו הקדושים עפ"י מש"כ הצ"ח במס' פסחים שם וז"ל, הכל מודים בעצרת וכו', נלע"ד דהיינו לדידן שחדשי הקיץ סדורים ואינם משתנים, ותמיד עצרת בששה בסיון שהוא יום שניתנה בו תורה, אבל בימי ר' אליעזר הנדול ור' יהושע שהיו בזמן הבית לא הי' עצרת תמיד ביום מתן תורה, שהרי עצרת פעמים חמשה, פעמים ששה, פעמים שבעה, כדאמדינן כר"ה דף ו' ע"ב, ואז היה עצרת רק כמו שאר ימים טובים וכו', ובודאי שבזמן שהיו מקדשין על פי הראי', לא הי' אפשר לחלק ביו"ט בין שנה לחברתה, ולומר שבשנה שאירע עצרת בששה בסיון אז בעינן לכם ובשאר שנים לא בעינן וכו', עכ"ל. [ואע"ג שהצ"ח שרא בי' נדנא, כבר תירצו המנ"ח מצוה ש"ט את ג', שתלוי במחלוקות הברייתות, עיי"ש]. וממילא ירווח לן מש"כ התפא"ש שבשבעות הי'.

ובאופן אחר אפשר לומר, בהקדם מה שדאיתי בספר כרית שלום סוף פ' כי תבא בשם בן המחבר, (וכן הוא בספר ילקוט האודים בשם ר' בערמאן כ"ץ מאפסא) וז"ל, ובשבת ריש פרק כל כתבי אמרו חז"ל מפני מה בני בבל עשירים מפני שמכבדין את המועדות (פי' שמתענגין באכילה ושתי'). והיינו דוקא לר' יהושע דס"ל חציו לכם, אבל לר' אליעזר דס"ל כולו לד' ללמוד תורה, א"כ אין ראוי להתענג כלל ואין כאן כיבוד, וא"כ הדרא התמי' לדוכתא מפני מה בני בבל עשירים וכו', עכ"ל. ולכאורה יפלא מאוד, דלשון הזה ליתא התם כלל, אלא איתא שם (במס' שבת דף קי"ט ע"א) בזה הלשון, [עשירים] שבבבל כמה הן זוכין, א"ל בשביל שמכבדין את התורה, ושבשאר הארצות כמה הן זוכין, א"ל בשביל שמכבדין את השבת וכו', עכ"ל. ולפי"ז תמוה מאוד מאי קשיא לי' לר' אליעזר עשירים שבשאר ארצות כמה הן זוכין, הא שפיר י"ל בשביל שמכבדין את השבת, דהא הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם.

ולחומר הקושיא י"ל עפ"י שימת העולת שבת הובא במנ"א סי' דמ"ב סק"א, שהקשה אהא דאמר רבה במס' פסחים דף ס"ח ע"ב הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם דכתיב וקראת לשבת עונג, מה נפקא מינה מזה, הא קי"ל כר' יהושע דחציו לד' וחציו לכם. ותיירץ דלא גרסינן דבעינן "נמי" לכם, (וכ"כ בספר דקדוקי סופרים, דהגירסא היא הכל מודים בשבת "שכולו" לכם (והכוונה רובו, כמו"ש הפרמ"ג), וכן בטור סי' דמ"ב, ודרישה שם אות ב', ובכ"י סי' רפ"ח, כולם השמיטו מלת נמי). ולגירסא זו הדברים אמורים לר' יהושע דאמר חציו לה' וחציו לכם, ובשבת גם הוא מודה שרובו לכם (עיין בפרמ"ג שביאר דבריו כן). ולפי דבריו י"ל דלדעת ר' אליעזר גם בשבת או כולו לד' או כולו לכם, דהלא טעמי' דר"א משום שיש ב' פסוקים ביו"ט, עצרת לד' אלוך, ועצרת תהי' לכם, וס"ל לר"א דאי אפשר לעשות פשרה ביניהם לקיים שניהם כאחד, אלא או כולו לד' או כולו לכם. א"כ ה"ה בשבת שיש ג"כ ב' פסוקים, שבת לד' אלוך, ושמרתם את השבת כי קודש הוא לכם, ג"כ ס"ל לר"א שאי אפשר לעשות פשרה לקיים שני הפסוקים כאחד, והכא נמי ס"ל או כולו לד' או כולו לכם. ואע"ג דבשבת יש עוד פסוק, וקראת לשבת עונג, בהכרח לומר שפסוק זה ג"כ תליא בבחירתו, אם רוצה לקיים כולו לכם. ומעתה סרה תלותינו מעל דברי הברית שלום הנ"ל, ושפיר תמה על ר"א למה בני שאר ארצות עשירים, מאחר שאין חיוב להתענג ולשמח בשבת.

ובדרך זה תעלה לנו ארוכה ג"כ ליישב דברי הראב"ה (הובא במדרכי במס' שבת סי' ר"ל), שכתב דמותר להתענות בשבת, דקיי"ל כר"א דאמר או כולו לד' או כולו לכם, והקשה ע"ז הכ"ח באו"ח סי' רמ"ב, הא בשבת כו"ע מודי דבעינן נמי לכם. ולהנ"ל יונה, דר"א ס"ל אף בשבת כולו לד'.

ומעתה שפתי התפא"ש הנ"ל ברור מללו, דהנה לדעת העולת שבת הנ"ל, גם בעצרת לא נרסינן נמי, אלא הכל מודים בעצרת דבעינן לכס, וכן מבואר בהדיא בדקדוקי סופרים שם, וצ"ל ג"כ כמ"ש העולת שבת דאומרו הכל מודים, קאי על ר' יהושע דבעצרת מודה רבעינן רובו לכס כנ"ל, אבל לר"א, הנם שיש סברא שהוא יום שניתנה בו תורה, גמ"מ אכתי יש בו ב' קראי דסתרי אהרדי, עצרת לר' אלוקיך, ועצרת תהי' לכם, ולשיטת ר"א א"א לעשות פשרה ביניהם, וא"כ מוכרח לומר לר"א נמי או כולו לר' או כולו לכם, וצדקו רברי התפארת שלמה. (ועי' בספר בתי הנפש על הגש"פ להחיד"א, בפסקא רשע מהו אומר, שכתב וז"ל, כי בן ארחות הדרשנים שמראים פנים לכל צד רק שיהי' סברה טובה. או סברת פוסק אחד, ועי' בכרם שלמה קונטרס קכ"ד עמוד ס"ג אות ב.).

(ב) ומה שחיפש שם מקור למש"כ התפארת שלמה, ששמואל הנביא אחר פטירתו לא נסתלק למדורתו כבוד לנ"ע, רק תמיד עומד על מזוהת היכל ד' למעלה להתפלל על ישראל. יש להעיר ממש"כ הרה"ק ר' חיים ויטאל זי"ע בספר שבחי רח"ו בחלומו שנת ה' שכ"ו וזלה"ק, ואכנס בפתח העליו' ואראה את השי"ת יושב על כסאו וכו' נבהלתי ורערה אחוזני וכו', ויאמר לי הנה חזקתיך ואמצתיך עמוד על עמך ושב לימיני במקום זה הפנוי מאין יושב בה אצלי וכו', אמרתי לו הנה זה מקום שמואל הרמתי ז"ל, ויאמר לי כי זה מקומו, אבל משנחרב ביהמ"ק קיבל עליו שלא לישב עוד בזה המקום עד שיבנה ביהמ"ק בב"א, ומאז הלך לו לירושלים לביהמ"ק החרב ושם עומד תמיד ומתאבל עליו עד עת שיבנה, ונתתיו לך שתשב בו וכו', עכלה"ק. ובספר פה אחד על הגש"פ להחיד"א, בפסקא וישמע ר' את קולינן, כתב בלשון אחר וז"ל, ובספר חזיונות למהרש"ו ז"ל כ"י [הוא ספר שבחי רח"ו] כתב, דהגידו להרב ז"ל בחלום, דמיום שנחרב ביהמ"ק, שמואל הנביא ע"ה קבל אבילות ולא רצה לישב במקומו העליון בג"ע, והלך למקום אחר פחות הרבה ממקומו, משום אבילות, עכלה"ק. ובספר שמוש חכמים להריא"ו מרגליות ז"ל (עמוד מ"א) העיר, שהתפא"ש כתב שמעת פטירתו לא רצה לישב על מקומו בג"ע, ומהרש"ו כתב רק מעת חורבן ביהמ"ק.

(ג) בקונטרס קע"ב במדור תמיהות וישובים, העיר על מש"כ התפארת שלמה בפר' בא עה"פ אל תוסף ראות פני, כי אסור להסתכל בפני אדם רשע. ותמה ממש"כ המג"א בסו' רכ"ה סק"כ וז"ל, והא דאמרינן אסור להסתכל בצלם רמות אדם רשע וכו', נראה דדוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו אסור, אבל ראי' בעלמא מותר עכ"ל, והרי כאן לשון הפסוק הוא אל תוסף ראות פני, עכ"ר. הנה כמו כן יש להעיר גם על מש"כ האגרא דכלה פר' וישלח עה"פ כי על כן ראיתי וגו', ובפר' וישב עה"פ ויבא אליהם יוסף בבוקר וידא אותם, עיי"ש. אמנם יש להביא סייעתא לדבריהם, מדברי המהרש"א ז"ל במס' מגילה דף כ"ח ע"א, דאיתא התם דא"ר יוחנן אסור לאדם להסתכל בצלם רמות אדם רשע וכו', ר"א אמר עיניו כחות שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכנין עיניו מראות משום דאסתכל בעשו רשע, וכתב המהרש"א ז"ל, ותכנין עיניו מראות משום דאסתכל וכו', דלפי פשוטו הוא מיותר דודאי כיון שכחו עיניו מן הרא' כהו, ועל כן דרשו מ' מראות כמו בשביל, כמו חכלילי עינים מיינ כמו בשביל, עכ"ל. למדנו דמקור הדבר דאם מסתכל בפני אדם רשע עיניו כחות, הוא מתייבט "מראות", הרי מבואר מדבריו דנם ראי' בעלמא אסור.

ובאמת מצינו בסמ"ע חו"מ סי' קנ"ד ס"ק י"ד שכתב בהדיא להיפוך מדברי המג"א הנ"ל, שכתב רשאני לשון הסתכלות מלשון ראי', דלשון הסתכלות שייך לומר האסתכלות בעלמא בלי כוונת ראות, והובא דבריו בנתיבות שם סקו"א. ועיין בחכמת שלמה באו"ח סי' קכ"ח סעיף כ"ג שהביא ראי' לדבריו, ועיין בשרי חמד מערכת ה"א אות צ"ה, ופאת השרה סי' כ"ה. ולפ"ז תו לא קשה מירי על התפא"ש והאגרא דכלה הנ"ל, דאולי בשיטת הסמ"ע והמהרש"א דנם ראי' בעלמא אסורה. אולם אכתי חל עלינו חובת הביאור על דברי הערכי

נחל פר' בא דרוש ב', שביאר ג"כ הפסוק הנ"ל כרברי התפא"ש, ואי אפשר ליישב כשיטת הסמ"ע, דהרי הוא עצמו כתב כרברי המג"א בתחילת הדרוש.

ונראה ליישב כל זה לפי שיטת המג"א, דהנה באמת יש לתמוה טובא על דעת המג"א, דהרי שם במקור הדין במס' מנילה דף כ"ח ע"א איתא, א"ר יוחנן אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע שנאמר לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביס אליך ואם "אראך", עכ"ל הנמ'. א"כ מפורש יוצא מזה דאפילו ראי' בעלמא אסורה. שוב מצאתי קושיא זו בספר דברי צבי (להג"ר חיים הירש אבד"ק אבארניק ז"ל) במס' רכ"ה במג"א סק"כ, והשאיר בקושיא. ויש להוסיף על תמיהתו, מהא דאמרו במס' בבא בתרא דף נ"ז ע"ב, ועוצם עיניו, "מראות" ברע א"ר חייא בר אבא זה שאין "מסתכל" וכו', ע"כ. (ולפמש"כ בפאה"ש הנ"ל בשם ספר נוח שלום, דבעריות החמירו א"ש, אבל שאר האחרונים שהביא שם לא ס"ל הכי). ובהכרח צריכין ליישב דבריו, דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, דנהי דבלשון חכמים הוה ראי' לשון ראי' בהעברה בעלמא, מ"מ בלשון תורה הוה ראי' לשון התבוננות ועיון. ולכן שפיר מוכיח ד"ר דאסור להסתכל בפני אדם רשע מהא דכתיב אם אביס אליך ואם אראך, ולק"מ מהנמ' בכ"ב הנ"ל, וגם מיושב מש"כ התפא"ש. והערב"ג והאגד"כ והמהרש"א, דכולהו בלשון תורה משתעי. (ובזה מיושב גם הראי' שהביא בפאת השדה שם, מדרברי הוזה"ק בפר' בשלח, דמשמע ולא כהמג"א, ולהג"ל א"ש). והכל על מקומו יבא בשלום.

ועוד נראה ליישב דברי התפא"ש לפי שיטת המג"א, עפ"י מש"כ התפא"ש בעצמו בפ' שמות עה"פ ויאמר משה אל ד' וגו' ולה"ק, בפ' ותפתח ותראהו וגו' והנה נער בוכה וגו' ותאמר מילדי העבדים זה. במה הכירה וידעה כי הוא מילדי העבדים, אולם לפי דברי הוזה"ק בפ' של נעלך מעל גלגל וגו', כי בשעה שנענה בו יד בת פרעה נמשך עליו משכא דחויא, כי משרע"ה נולד כולו טוב כמ"ש ותרא אותו כי טוב הוא, לכן מגדל קדושתו וטהרת הגוף שלו, לא היה יכול לסבול כלל נגיעת דבר זר, לכן כשפתחה וראתה אותו, מכח ההסתכלות שלה ג"כ היה בוכה, וזה מדויק בכתוב ותפתח ותראהו וגו' והנה נער בוכה, לזאת הבינה כי הוא מילדי העבדים, כי לגדל קדושתו לא הי' יכול לסבול שום דבר רע וכו', עכ"ל. ומעתה נראה דאף המג"א לא אמר שיטתו אלא באיניש דעלמא, דליכא איסור בראי' בעלמא, לא כן בנביא וצדיק כמשה רבינו ע"ה אשר בכל ביתו ב"ה נאמן הוא לגדל קדושתו, גם ראי' בעלמא פוגם בהסתכלות, וסר תלונת הדברי צבי מעל המג"א, דשם דיבר אלישע הנביא. ובזה מיושב גם דברי האגרא דכלה, דמשתעי ביעקב אבינו וביוסף הצדיק, וכן דברי המהרש"א דמשתעי ביצחק אבינו, דצדיקים ונביאים כמותם אף ראי' בעלמא פוגם בהסתכלות. (ועפ"י יש ליישב קושיית היר מלאכי כלל קע"ט, עיי"ש).

הכותב וחותם בכרכה,

בן ציון הלוי מייזעלס

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאנוב

ברוקלין, ניו יארק

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל בנו

הרב מוה"ר בן ציון ארי' ליבוש הלברשטאם שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיוכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

אלה יעמדו על הכרחה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יהודה פאלגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם יעקב צייל נ"י מבני ברק להולדת הבן

להרב אברהם יחזקאל גדלי' יוסף הכהן שלאף נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני

ציון בלונדון להולדת הנכד

להאברך היקר ר' אברהם ישעי' זיגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אהרן צאנגער נ"י מטאראנטא להולדת הבן

להאברך היקר ר' ארי' חיים יהודה הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אלכסנדר זושא גאלדבערג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אשר לעמעל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' בן ציון אברהם יעקב הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר

זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' העניך קורמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים עזריאל רייפער נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקור נ"י להולדת הנכד

להרב יהודה ליבוש גאלדבערגער שליט"א רב דקהל תורת חיים להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהושע גרעבער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהושע פרנס נ"י ממאנסי להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף מנחם הערצאג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יחיאל ברוך יהודה הערבסט נ"י משיקאנא להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' מאיר נתן נטע הלוי לנדא נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' מנחם אלימלך בירנבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל גרינבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי וויינבערגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי ארי' לנדא נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה זיידאנץ נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי וואקסמאן נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' עזריאל אביגדור בריננער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פנחס מרדכי גערמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי ליכט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי מרדכי קלאגסברון נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה רפאל אליהו דעמביצער נ"י להולדת הנכר
 להרב שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת
 הבן

להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב להולדת הנכר
 יוכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן גאלדשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן ברוך לעבעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אשר מילער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך געללער נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון נתן עליאס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים ישעי' שווימער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה חיים שמואל ציונער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חנוך ארי' הלוי קליין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף קעלמאן נ"י מרעטרויט להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק הערבסט נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה מאיר חיים גרינבוים נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל מאשקאוויץ נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
 הנכרה

להאברך היקר ר' נפתלי ציונער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי חיים (ב"ר לייבל) מאנדלבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום הארן נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה שאול פיהרער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה ווייס נ"י להולדת הבת
 יוכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יוסף וויינגארטען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל נ"י לאירוסו
בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד נחמן נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אהרן אלי' קינרייך נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמד שלמה
חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אליעזר נח שווימער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמד נפתלי
נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
להנה"ח מו"ה אשר לערנער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יצחק אייזיק עליאם נ"י
לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד אליהו נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה געציל סג"ל נ"י לאירוסו בתו
להנה"ח מו"ה זאב ירמ' וואקסמאן נ"י לאירוסו נכדו נ"י
להנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אלעזר שטערנהעלל נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמד דוד נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מו"ה אהרן טייטלבוים שליט"א
אבר"ק משענסקאוויץ לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב קעמפלער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמד קלונימוס
קלמן ישעי' נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יצחק משה בריינער נ"י ולהנה"ח מו"ה משה ליב פערלמאן נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל חיים אבראמאוויטש נ"י מ'כאלסימאר לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מאיר יצחק בוימוואלשפינער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי הכהן שטערן נ"י מקרית באבוב ולחותנו הנה"ח מו"ה משה
וואלף נ"י מקרית באבוב לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד גרשון
אלעזר נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה משה יצחק יהודה בריינער נ"י מלונדון לאירוסו בנו הב' החתן
הנעלה כמד נתן נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
להנה"ח מו"ה נחמ' גוטשטער נ"י לאירוסו נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל פערלמאן נ"י מקוממיות ולאביו הנה"ח מו"ה יהושע העשיל
נ"י מקוממיות לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יוסף שלמה איצקאוויטש נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אברהם אליהו אלטר שווימער נ"י לנישואי
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויר 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נרפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ח קונטרס ז' (קע"ה) תמוז"אב תשנ"ה

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת מסעי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ה

מדור זכרון לראשונים

ברין קידושין בע"א, ואמתלא הגאון ר' אהרן הורוויץ אבד"ק האזענפוט זצ"ל ז
בענין ירושת הבנות הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל ט
בענין רובא וחזקה הגאון בעל קול ארי' אבד"ק מאד זצ"ל יג
בסוגיא דטובת הנאה הוי ממון הגאון ר' נתן נטע לנדא ראבד"ק אושפצין זצ"ל טו
ברין כתיבת שם העיר בגט הגאון ר' יהושע העשיל אשכנזי אבד"ק לובלין זצ"ל כ
כתיבת שם חסא בגט הגאון ר' בצלאל הכהן מו"ץ בוויילנא זצ"ל כב
בענין פריון קדשים, והנאת גרונו הגאון ר' נאטליב פישער אבד"ק שט"וו זצ"ל כו

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל ל
מכתב מהגאון ר' אברהם ישכר בער לייכטאג אבד"ק הוינאר זצ"ל לא

מדור זכרון לאחרונים

גליון משניות סדר זרעים הג"ר יהודה גרינוואלד אבד"ק סאטמאר ז"ל לב
חידושים והערות בענינים שונים הג"ר אליעזר ראבינאוויץ אבד"ק מינסק ז"ל לה

מדור פלפול והלכה

ברין לנגן ניגונים הלכותיים מן הנכרים הרב מוה"ר נתן געשטעטנער שליט"א לח
בענין שיעור תפילין של יד, ומקום הנחתו ר' אהרן הלוי אלבוים נ"י מד

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת נב

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים נו

מכתבים אל המערכת נז

ברכות והודאות סב

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1995
by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח המפורסם
מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל פרישוואסער
מלונדון
חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע
ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק
(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער
בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד
בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער
שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד
מו"ה אהרן יעקב במו"ה משה זאב וואלקאוויטש ע"ה

נפטר בשם טוב
ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשמ"ג לפ"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי בנו,
ישעי' אלעזר וואלקאוויטש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת מסעי

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן, ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ד' ואלה מסעיהם למוצאיהם. ודקדקו המפרשים, הרי משה רבינו רצה להודיע כאן כל מקומות מושבותיהם של ישראל בעת היותם במדבר, א"כ הול"ל ויכתוב משה את מסעיהם, מהו אומרו את מוצאיהם. ותו דקדקו, מדוע בפסוק השני, כתוב תחילה, מוצאיהם למסעיהם, ואח"כ מהפך הסדר, והקדים מסעיהם למוצאיהם. גם צריך ביאור מדוע בהזכירו כאן מסעי בני ישראל, אמר, אשר יצאו מארץ מצרים, וכי אין אנו יורעים כבר שבני ישראל יצאו מארץ מצרים.

אמנם יתכן בזה, על פי הידוע מפי ספרים וסופרים, דתכלית אורך הגלות, עם כל התלאות הכרוכים עמו, היא לשובת ישראל, כדי להשיבם באחריתם, ועי"ז תהי' גאולה העתידה גאולה שלימה ואמיתית שאין אחר' גלות, ואף אם אין אתנו יודע מה זה ועל מה זה, שארכה לנו השעה, ואין קץ לימי הרעה, אבל לעתיד יתגלה כי לא הי' סני בלאו הכי, וכל כווד הגלות והטלטולים הרבים, טמונים בהם סגולה נפלאה להחיש את הגאולה, ועד נאמן לזה, היא גאולת מצרים, אשר קושי השיעבוד הוא הוא שגרם להקדים זמן יציאת בני ישראל מארץ מצרים, כנודע.

והנה כתוב בספרים רמז עה"פ שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך (דברים כ"ב), כי בתיבת א"ם, נרמזו שמות מושיעין של בני ישראל בכל אורך הגליות, א'הרן מ'שה בנלות מצרים, א'סתר מ'רדכי בנלות בבל, א'ליהו מ'שיח בגאולה העתידה. וזהו, שלח תשלח את הא"ם, כשהקב"ה ישלח את הגואלים הנרמזים בתיבת א"ם, אז, ואת הבנים תקח לך, וישבו בנים לגבולם, עכד"ק.

וידוע דבפרשת אלה מסעי, נרמזו הגליות והמסעות של בני ישראל במשך כל הדורות, כמו שהביא בילקוט ראובני בשם הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות, דהר"ת של אלה מסעי בני ישראל, הוא ר"ת של א'דום מ'די ב'בל י'ון, הארבע מלכיות שבני ישראל גלו לשם. ועפ"י דרכו נזכר לומר, דר"ת של אלה מסעי, הוא הר"ת של הגואלים הנ"ל, א'הרן מ'שה, א'סתר מ'רדכי, א'ליהו מ'שיח. וי"ל דבמכוון רמז הכתוב שמות הגואלים באותו פסוק שרמז בו שמות הגליות, להורות, כי בעוד שבני ישראל מפוזרים בארצות גלותם, ועוסקים בפרשת אלה מסעי, כבר מוכן להם מן השמים, הגואל אשר יוציאם ויחלצם מן המיצר.

והנה איתא במדרש רבה בפרשתנו, שהראה הקב"ה למשה דור דור ושופטיו, דורו דור ומנהיגיו. נמצא דמשה רבינו ידע שמות כל הגואלים שיעמדו לבני ישראל, וכולם נרמזים בתוה"ק, משה ואהרן כתובים בהדיא בקרא הרבה פעמים, מרדכי ואסתר, יש להם ג"כ רמז בקרא, כמו שאמרו חכמנו"ל (חולין קל"ט) מרדכי מן התורה מנין וכו', אסתר מן התורה מנין וכו', וכן אליהו נזכר בתוה"ק, כי פנחס זה אליהו, וכן שמו של משיח נזכר בתוה"ק, כאז"ל (סנהדרין צ"ח ע"ב) שילה שמו של משיח, שנאמר עד כי יבא שילה (בראשית מ"ט).

וזה יתכן להעמיס בהמשך הפסוקים, אלה מסעי בני ישראל, רמז הכתוב כאן, הן שמות הגליות, והן שמות הגואלים, להורות שתכלית תוקף הגלות הוא כדי להחיש את הגאולה, ולזה אמר, אשר יצאו מארץ מצרים, להוכיח כי כבר הי' כן בעת גלות מצרים, שקושי השיעבוד השלים את הזמן, ויצאו בני ישראל שרם תום ארבע מאות שנה. וממשיך הכתוב, ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ד', שמה רבינו כתב בתורה על פי ד', את שמות הגואלים, שהם המוציאים את ישראל ממסעיהם, כדי להודיעם שאף בהיותם בארץ אויביהם, הקב"ה לא מאסם ולא געלם ח"ו, רק מוכן ומזומן להם גואל המושיע, ותיכף כשיגיע זמן הראוי, יוציאים ממסעיהם. ולזה גמר אומר, ואלה מסעיהם למוצאיהם, כלומר, שתכלית אלו המסעות, הוא כדי להחיש ולקרב את זמן היציאה, ואף אם אין אנו מבינים התועלת של המאורעות, נשים בד' בטחונונו, כי הוא יגאלנו גאולת עולם.

ובזה יש לפרש כוונת המדרש רבה בפרשתינו, אלה מסעי בני ישראל זש"ה נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן (תהלים ע"ז), מה הצאן כל היכן שהרועה מנהיגה היא נמשכת אחריו, כך ישראל כל מקום שהיו משה ואהרן מסיעים אותם היו נוסעים אחריהם, שנאמר אלה מסעי בני ישראל, לקיים מה שנאמר נחית כצאן עמך. ולדרכנו אפשר לומר, דמש"ה מסמיק המדרש את הפסוק הנ"ל כאן, שבני ישראל בימי גלותם, הם דוגמת הצאן ביד הרועה, וכמו שהצאן בעת שהולכים אחר הרועה, אינם יודעים לאן הוא מובילם, אם לרעות בשדה או לבית המטבחים, ורק הרועה בעצמו יודע שהוא מנהיגם לטובתם. כן אין אנו מבינים את דרכי ד' רועה ישראל, וכל זמן שעדיין אנו נמצאים בעוה"ד בתקופת אלה מסעי, עינינו אל ד' אלקינו עד שיחננו, כי הוא יך ויחבש שרף וידפאנו, עד שנזכה לישועת ד' כהרף עין בביאת אליהו ומשיח, במהרה בימינו אמן.

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחרה
נקדם בכרכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני

עמרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

וחתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה בן ציון בלום שליט"א
דומו"ץ דקהל חסידי באבוב בלונדון

לרגלי אירוסי נכדתו־בתו תחי'
עב"ג הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר אלעזר אייכענשטיין שליט"א

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

בדין קידושין בעד אחד, ובדין אמתלא

מהגאון מוה"ר אהרן הלוי הורוויץ אבד"ק האזענפוט זצ"ל⁽¹⁾

אף שאינני כדאי להשיב על דברי הגאון מוהר"י סג"ל⁽²⁾, ומה גם שאין נפקותא לנ"ד, כי אף לדברי הגאון שהעלה דמהני אמתלא, מ"מ הלא סיים בסוף דבריו, דהרבר תלוי אם השידוך נתבטל מתחילה מחמת שאבי' לא רצה ליתן מה שהתחייב, אך אז יש לקבל האמתלא, ובאמת כפי שמוכח מגוף המעשה לא נתבטל כלל מחמת זה, רק שעינו נתן באחר, רק הגאון הנ"ל לא ראה גוף המעשה, כי כתבתי לו בקיצור תורף הענין, כי עלה בדעתי שדין של הרמ"א בסוף סי' מ"ז דהיכא דאומרת נתקדשתי לפלוני לא מהני אמתלא, הוא מוחלט ומוסכם, אבל באמת כפי שהביא הגאון הנ"ל דברי הרא"ה עצמו, יש לצדד כאן לקבל האמתלא אם יש בה ממש, אבל בודאי אלו ראה הגאון גוף המעשה, גם הוא הי' מחליט להצריכה גם כפי שמוכח מדבריו, אעפ"כ באתי לרדן לפני אדוני, כי בכמה דברים לא ירדתי לסוף דעתו של הגאון.

א', מה שהוקשה להגאון בדברי הרא"ה שכתב דהיכא דאומרת נתקדשתי לפלוני לאו כל כמינה לאפקועי זכותי. וכתב הגאון וצריך להבין מה זכות הי' להמשודך וכו', ומתוך כך רצה לפרש דברי הרא"ה, דר"ל דזכותו הוי בכסף קידושין וכו'. ולפע"ד דברי הרא"ה כפשוטן, דודאי לפי דברי הראשונים שאמרה שהיא מקודשת לפלוני אף אם לא נכתוב עלי' אגרת מרב, אעפ"כ הלא אין בידינו לכופו לגרשה, וא"כ יוכל להיות מחמת שלא תרצה להתענג תהי' מוכרחת להנשא לו, ואז יזכה בכל מה שהבעל זוכה באשתו, משא"כ אם יקבל האמתלא ויתירוה לעלמא, שפיר מפקין זכותו. ודאי בנ"ד כפי מה שכתב רום מעכ"ת שהדין נותן לכופו לגרשה, הי' מקום לומר דלא הוי כאן שום הפקעת זכות, אבל גם בזה אני מסופק כאשר כתבתי בראשונה.

גם מ"ש הגאון הנ"ל דהיכא דלא אמרה בב"ד נתקדשתי מהני אמתלא, ורצה לדמותו למי שמורה חוץ לב"ד שחייב לפלוני. המעיין בגמ' דף מ"ג בקידושין יראה דפריך אלא מעתה קידש בפני שנים ולא אמר אתם עידי ה"נ דלא הוי קידושין וכו',

(1) הוא בנו של הרב מוה"ר יוסף אהרן הלוי הורוויץ. שימש כאבד"ק שקד והאזענפוט במדינת קורלאנד. בשנת תקכ"ח לפ"ק נתקבל לראבד"ק ברלין. יש אליו כמה תשובות בשו"ת נודע ביהודה, וזכר בשו"ת בשמים ראש בכסא דהרסנא סי' ל"ו. (כס' אוצר הספרים, ובס' בית עקד ספרים, נזכר ספרו חידושים בסוגיות הרא"ה, ש, שנדפס בפפד"א בשנת תקל"ל, אולם אחר חיפוש מרובה לא מצאנו ספר זה בשום מקום). נפטר בברלין ביום הכיפורים שנת תקל"ט לפ"ק, ושם מג"כ. - תשובה זו הגיעה אלינו מגניו ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערעך נ"י מאנשווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) הוא הגאון מוה"ר יחזקאל סג"ל לנרא אבד"ק פראג זצ"ל, בתשובתו שנדפסה בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק חאה"ע ז' סי' ס', בנדרן ער אחד שאומר שבפניו קידש בחור אחד בתולה אחת, והבתולה הורה לזה בתחלה, ואח"כ כיחשה הדברים ונותנת אמתלא לרברבי, יעו"ש.

משמע בפשיטות דלא דמי כלל לדיני ממונות, דבממון אמרינן אדם עשוי שלא להשביע, וע"י תביעה יכול לומר משטה אני כך, משא"כ בקידושין דאין אדם עשוי להוציא עליו קול לעז, ופשיטא אשה אינה עשוי להחזיקה את עצמה כמקודשת ולשווא נפשה חתיכה דאיסורא, כמשמעות הגמ' דף ס"ה בקידושין, האומר לאשה קדשתך וכו' וצריכה וכו', אבל אינה אימא אי לאו דקים לה בדיבורה לא הות אמרה.

גם מ"ש הגאון הנ"ל להוכיח מדברי הגמ' (קידושין ס"ה ע"ב) דלא אמר רב פפא חוששין לקידושין בעד אחר רק היכא דשניהם מודים מאחר דאיתותב רב אחדבוי, ורצה להוכיח דהפירוש בגמ' ותסברא עד אחד בהכחשה מי מהימן, היינו בהכחשה דידה, כמו שהביא הש"ך ב"ד סי' קכ"ז, דלפירוש רש"י דפי' עד אחד בהכחשה מאחר דהעדים מכחישים זא"ז, קשה מאי פריך הגמ', הא איכא למימר דהעדים אינם מכחישים את עצמם, רק עד אחד העיד שנתקדשה ע"י אבי' ביומא דמישלם שית בצפרא, והשני העיד שקידשה את עצמה בערב להשני וכו'. לא ירדתי לסוף דעתו, כי הלא עיקר קושית הגמ' דמקשי אי דאית לי סהדי להאי וכו', מי מצי אמרה אלו שני עבדי וחבילה שלי, הוא מהחבילה, כמו שפי' רש"י בר"ה מי מצי אמרה, ולכאורה צריכין להבין דמאי פריך הגמ', דלמא העדים מעידים על הקידושין לכד ולא על החבילה, וצ"ל דאף דהעדים אינם מעידים על החבילה, מאחר דהעדים מעידים שהיא מקודשת, א"כ מה שקנתה אשה קנה בעלה. ולפי"ז אי הוה מוקמינן בעד אחד, וכפי שהקשה הגאון הנ"ל דמיירי שהעדים אינם מכחישים זא"ז, ולדברי שניהם היא מקודשת לאחר מהם, א"כ הדרא קשיא לדוכתי, מי מצי אמרה חבילה שלי, מה שקנתה אשה קנה בעלה, הלא בדיני ממונות מצטרפין לעדות, בשלמא אם העדים מכחישים זא"ז, שפיר מצי אמרה החבילה שלי, ולהכי פריך הגמ' ע"א בהכחשה מי מהימן על הקידושין. ועוד אי מיירי דאין העדים מכחישים זא"ז, רק עד א' העיד שקידשה אבי' בבוקר, והשני מעיד שקידשה עצמה בערב להשני, וא"כ לדברי שניהם לא הוי רק ספק מוקדשת לכל אחד, ואמאי תגבה כתובתה מן החבילה.

ואי לאו דמסתפינא, הייתי אומר דודאי רב פפא דאמר חוששין לקידושין היינו אפי' בהכחשה, דהלא לפי פי' רש"י עיקר דחיית קושיית רב אחדבוי מכח מה דמקשה ע"א בהכחשה מי מהימן, ורב פפא לשיטתו אויל בכתובות דף כ"ב ע"ב, ת"ר שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא, שנים אומרים נתגרשה וכו', מ"ש רישא ומ"ש סיפא, אמר אביי תרגמא בע"א וכו'. הרי להדיא דחיישינן לקידושין בע"א בהכחשה, ואף דשם מיירי דע"א אומר נתקדשה בפני שנים, המעיין בפוסקים יראה דהא בהא תליא. והנה בגמ' שלפנינו איתא, אמר אביי, והרא"ש וכל הפוסקים הביאו זה התירוצ' בשם רב פפא, וא"כ לרב פפא שפיר איכא למימר דמיירי בע"א, ותקשי קושית רב אחדבוי, וברייתא דקתני צריכה גט משניהם היינו לכתחילה, ואף לפי מה דפי' התוס' בר"ה תרווייהו בפנוי' קמסהרי, דמיירי כגון שאנו יודעים שזרק לה קידושין, ומספקא לן

אי קרוב לו או קרוב לה וכו', הסמ"ג אפשר לא רצה לחלק בכך, מאחר דסתמא דתלמודא סתמא קאמר ע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה, וק"ל. מאד בקשתי מאת אדוני למחול על כבודו הרמה ולהראות במקום גדולתו ענותנותו ולהשיבני בתשובתו הרמתה, ומרב בטחוני אקצר. כ"ד המוכן לשרתו,

אהרן הלוי הורוויץ

בענין ירושת הבנות

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל¹⁾

בעזה"י. יום ג' לסדר בנות צעדה עלי שור תרי"א לפ"ק.

רוב עוז ושלו' להרבנים המופלגים מאה"ג החריפים ובקיאים היראים ושלימים כש"ת מוהר"ר אלי' יהודא נ"י והרב מו' שמואל אב"ד דק' ליבער וק' ליפקאן נ"י.

הנה יקרת מכתבם קבלתי אתמול, ונפשם בשאלתם ע"ד אחד שנפטר והניח בנים ובנות, והבנות רוצים להיות שוין להזכרים או מעט הפרש ביניהם, כאמרם כי המנהג עוקר הלכה, והמנהג כן, להיות בן ובת שוה, ונפש רום מעלתם מרה על הדבר הזה . . .

הנה ראשית שפתי אפתח בדברי תורה לבל אהנה ריק, וממנו יתבאר אח"כ דרך הלציי התנצלות אשר הקרנו בימינו כך, ומה הגורם לזה. - הנה גרסינן במס' שבת פרק כל כתבי דף קי"ו, אימא שלו' דביתהו דרבי אליעזר אחתי' דרבן גמליאל הואי, הוי ההוא פילוסופא בשיבבותי' דהוי שקיל שמא דלא מקבל שוחדא, בעו לאחוכי בי' אעיילא לי' שרגא דדהבא ואול לקמי', אמר לי' מיומא דגליתון מארעכון איתנשלית אורייתא דמשה ויהבית אורייתא אחריתי וכתוב בה ברא וברתא כחדא ירתון (הוא בעו"ה און גליון של הנוצרי כמבואר בש"ס ישן ובעין יעקב), למחד אייעל לי' איהו חמרא לובא א"ל שפילית לסיפא דספרא וכתב בי' אנא לא למפחת מן אורייתא אתיתי ולא לאוספי על אורייתא דמשה וכתוב בי' ברתא במקום ברא לא תירות, אמרה לי' נהור נהורך כשרגא, א"ל רבן גמליאל אתא חמרא ובטש לשרגא, עכ"ל.

והנה להבין דברי חכמים וחידותם, למה היא נתנה לו דוקא שרגא והוא נתן לו חמרא ואטו שוחד כסף וזהב לא יכלו ליתן לו, יתן היא כסף והוא זהב וכדומה,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. תשובה זו הועתקה מכת"ק (כת"י ירושלים, מספר 4-275). - ועיין עוד בשו"ת ברכת יוסף חחו"מ סי' כ"ב, מש"כ בגד"ז אל שני הרבנים אשר אליהם מופנית תשובה זו.

וכי בשביל הסוף שיאמרו אתא חמרא ובטש לשרגא, עשו כן, הרי דרך ליצנות הי' הרבה דרכים להתלוצץ כעין זה.

אך נראה דלא לחנם פרט הש"ס כל היחוס שלה שהיתה אחתי' דרבי אליעזר, ולמה לי כל זה. אך נראה דדבר חכמה אמדו, דהנה כל מה שישראל זוכין בעוה"ז הוא רק עבור התורה והמצות, כמו שכתוב ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חוקיו, והטעם, כי באמת העוה"ז הוא הכל של עשו, כמו שחלקו יעקב ועשו, רק כיון דאין להעולם הזה קיום רק על ידי התורה והמצות, וא"כ אנו מקיימים חלקו של עשו, מגיע לנו עכ"פ שכר פעולה מחלק עשו, עבור שאנו מקיימין חלקו.

והנה יש לנו ב' חלקי התורה, חלק התלמוד וחלק המעשה, והנה חלק המעשה שייך גם בנשים, אבל חלק הלימוד לא שייך בנשים, וזכות תורה שלה אף אם לומדת, אינו מקיים העולם, כמו דאמרו במס' סוטה גבי שזכת תולה לה, דפריך זכות דמהו, אילמא זכות תורה הא לא מיפקדא. והנה העיקר הוא התלמוד, כמו שאמרו חז"ל תלמוד גדול ממעשה, ולכך עיקר זכות שלנו בעוה"ז הוא בזכות התלמוד, ולזה עשתה התורה סימן, כי אין לבת במקום הבן כלום, כי אין לה זכות התורה, כי הבן אף אם אינו בן תורה, כל ישראל נפש אחת, וכאחד נחשבינן, משא"כ נשים הוי עם בפני עצמן, לכך לא מהני להו זכות דתורה של אנשים.

והנה ידוע מאמרם ז"ל במס' סוטה (כ"א ע"א) כי נר מצוה ותורה אור, דהמצות דומין לנר והתורה נמשל לאור, ועיין בזה פרשת תרומה במעשה דר"ח ור' אבא דהוי אולא באורחא יע"ש, דהאשה מרלקת נר שבת ושייך בה כי נר מצוה, ובעלה לומד תורה ונתקיים ב' ותורה אור. ולפ"ז נכון דברי חכמים וחדיתם, דהנה מה דהתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ולכאורה הוי היפך השכל, כי הרי קטן נתלה בגדול, ואדרבא כיון דתלמוד מביא לידי מעשה, ראוי להיות תלמוד קטן ממעשה, ועיין ספ"ק דכבא קמא, אך הכוונה, דמעשה הוי רק לעצמו, אבל תלמוד מביא גם אחרים לידי מעשה, והתלמידי חכמים הם המורים לנו דרך התורה כדת מה לעשות, ולכך הוי התלמוד גדול.

והנה התלמיד חכם נושא משא הדור להורות להם הדרך ילכו בה, ולכך נמשל בזה לחמור, שהוא כחמור למשא, וכן הוא ש"ס מפורש בפ"ק דעבודה זרה דף ה' ע"ב תנא דבי אליהו לעולם ישים עצמו אדם על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשוי, ולכך נאמר ביששכר (בראשית מ"ט) יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים וכו' ויש שכמו לסכול ויהי למס עובר, ומכא מאמרם ז"ל דליכא תלמיד חכם רמורה רק אם הוי מלוי או מיששכר, ולכך נמשל כחמור למשא. ולכך בזה הראו חז"ל דגם אימא שלו, כיון דהוי אתתי' דרבי אליעזר, חכמה היתה, ובחכמה עשתה דעיילא לי' שרגא, לרמז דהיא ג"כ בת מצות, כי נר מצוה, וישראל זוכין בעוה"ז בשביל חלק המעשה, לכך ראוי להיות ברא וברתא כחדא ירתון, ורבן גמליאל הראה לו להיפך, ועייל לי' חמרא, לרמז כי התלמוד עיקר ותלמוד גדול ממעשה מכא דהת"ח נושא משא הדור, לכך הוי חלק עוה"ז לישראל בשביל התלמוד, ולכך אין מגיע ירושה רק להזכרים שיש להם חלק בתלמוד, ולכך אמר,

אתא חמרא ובטש לשרנא, כמאמרם ז"ל במס' סוטה דעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, וא"ש. וזה דרך נכון בעזה"י להבין דברי חכמים וחידותם. והנה בזה י"ל דרך הלציי התנצלות על דורות הללו, דבימים הקדמונים שהחזיקו בתלמוד תורה והי' התלמוד עיקר, הוי ראוי שברתא במקום ברא לא תירות, אבל בזה"ז דבעו"ה השפילו קרן לימוד התורה עד לעפר, והחזיקו רק בחלק המעשה (והלואי יהי' כן), ודברי ת"ח אין נשמעין עכשיו ואין סובלין טורח הדור כי אין שומע להם, בזה שפיר אמרו שראוי להיות ברא וברתא כחדא ירתון, ומזה נמשך המנהג הזה, כיון דנהגו להשפיל קרן התורה, כן נ"ל דרך הלציי.

והנה מעתה נבא לעיקר הדיון, הנה מה שאומרים דהמנהג עוקר הלכה, זה טעות מאוד מכמה טעמים, אחד, הנה מבואר בחו"מ הל' נזקי שכנים סי' קנ"ז סעיף ד' בהג"ה ובסמ"ע בשם התוס' ומרדכי, דאם המנהג גרוע אין הולכין אחר המנהג הזה יע"ש, ואין לך מנהג גרוע יותר מזה לילך במשפטי עכו"ם אשר נמשך מדת אמונתם, אוי לאונים שכך שומעות, ועיין בפ"ח דב"ב דף קט"ו ע"ב ע"ב אמר רב הונא אמר רב כל האומר תירת הבת עם בת הבן אפילו הוא נשיא שבישראל אין שומעין שאינן אלא מעשה צדוקין וכו', וכתבו שם התוס' ד"ה אפילו נשיא בישראל, שרוצה לתקן לפי צורך כעין שמצינו בבני בנימין שהתנו שלא יירש בת הבן עם אחיו אין רשאים שאינן אלא מעשה הצדוקין, מבואר בדבריהם דאף לתקן מנהג ותקנה לצורך השעה אסור בזה, אף דבבני בנימין עשו תקנה בירושה, שם לא הוי כמעשה הצדוקין, אבל לתקן לירוש בת עם בת הבן אסור מכאן דזה מעשה הצדוקין ואסור לדמות בחוקותיהם, וא"כ אם בבת עם בת הבן תקנו כן, מכ"ש בבת עם הבן, ומשפט העכו"ם נמשך בזה ממעשה המינין, מכ"ש דאסור לעשות בזה מנהג, ולכן אין לעשות כמנהג הרע הזה.

ועוד, מנהג לא שייך רק בדבר שנהגו ברצון ומדעתא דנפשייהו, אבל זה אם אירע כן תמיד, אין הזכרים נותנין ברצון, רק מכאן פחד שילכו הכנות בדיניהם, ומצד ההכרח עושין כן, איך נעשה מזה מנהג, אם ירבו גזלנים או גנבים בעולם ולא יהא אימת המושל עליהם ונצטרך לפשר עמהם, נעשה מזה מנהג שמותר לגזול.

ועוד, הרי מפורש בחו"מ סי' שס"ט דלחד דעה לא הוי דינא דמלכותא דינא רק במסים ולא בשאר דברים, ואף הסוברים דהוי בכל דבר, היינו רק כמה דהמלכות קובע כן רכך דת המלך, דאז שייך הטעם דינא דמלכותא דינא, דיש להם כח לגזור שלא ידורו בארצם כי אם דרך הזה, אבל בזה, מה דהבת שוה לכן, אינו מכאן דינא דמלכותא, רק מצד אמונתם ודתם, ח"ו לומר בזה דינא דמלכותא דינא.

ועוד ראוי מס' שס"ט סעיף י"א בהג"ה במקום שדינן בדיני עכו"ם ומתה אשתו לא יוכל אבי אשתו או שאר יורש לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא, ונרון הדבר בדיני עכו"ם וכו'. הרי אף דהוי שם מנהג כן לא מהני המנהג הזה, ואף דהוי תרתי טעמי, דהרי שם יכול לומר דתחלה נשא ונשתעבד על דעת המנהג, אעפ"כ אין יכול לומר כן, מכ"ש בזה דלא שייך לומר אדעתא דמנהג נתחייב, מכ"ש דאין יכול לילך בתר המנהג הזה, ועיין בס' ס"א סעיף וי"ו ובסמ"ע

ס"ק י"ד ח"ל, אבל אי מנהג פשוט בעיד אולינן בתר' כיון דקיבל עליו כן בשטרא יע"ש, מוכח להדיא דתרתי בעינן, שיהי' מנהג פשוט כן, וגם קיבל עליו בשטרא, אבל אם לא קיבל עליו כן בשטרא, אף דהמנהג כן, אין סומכין על המנהג, כיון דהוא נגד דין תורה. ועוד מוכח כן בהרבה דוכתא, ונלאיתי להביאם.

והנה אמרו חז"ל במס' ב"ב דף קט"ז, אמר ר' יוחנן משום רשב"י כל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מתמלא עליו עברה דכתיב והעברתם את נחלתו לבתו וכו'. והנה אין הכוונה כפשוטו שאינו מניח בן, דא"כ מה ליורשו דנקט, הו"ל לומר סתם כל שאינו מניח בן, וגם מה חטאו אם הוא ית' לא נתן לו בן, והרי זה בירי שמים הוא. אך הכוונה, דיש לו בן, אך אינו מניחו ליורשו, רק מצרף בתו, לכך הקב"ה מתמלא עליו עברה, וא"כ הוי ק"ו, דמה באב עצמו דרחמי האב על הבן ועל הבת שוה, ואעפ"כ מתמלא עליו הקב"ה עברה, מכ"ש באחרים הנזקקין לזה, דהקב"ה מתמלא עליהם עברה המסייעין לכך ולמעשה הצדוקין, לכך חס להזכיר הדבר.

ובדין השני אשר חייבין הבנות ליתן פטורין בלשון דייטש נגד נמוסיהן, והנה ר"מ כתבו בפשיטות שחייבין ליתן שכופין על מדת סדום, ובאמת לכאורה אין הנדון דומה, דכופין על מדת סדום, היינו בדבר שאין בו מעשה יתירא . . . אבל לכופו לעשות מעשה וליתן שטר, אין לנו ראי' ששייך בזה כופין על מדת סדום. ולכאורה יש ראי' להיפוך, ממה שכתוב בס' קע"ו סעיף ל"ח, יודה ראובן בפני עדים וכו', ועיין בסמ"ע דאין כופין ליתן שטר וכו', מוכח דלא שייך בזה כופין על מדת סדום. ואין להביא ראי' להיפוך ממה שכתב הרמ"א בס' ל"ט וסי' נ"ד באם אין שטר ביד המלוה והלוה מבקש שובר הוא נותן השכר, דמוכח דעכ"פ כופין המלוה ליתן שובר, דאל"כ מה קמ"ל דהלוה נותן השכר, פשיטא דהרי ביד המלוה שלא ליתן שובר כלל, וא"כ בידו להתנות כמו שירצה, ובע"כ דכופין המלוה ליתן שובר ואף דאין שטר בידו, ומוכח דכופין על מדת סדום, אך י"ל התם שאני דהלוה המעות בידו ויכול להחזיק המעות אצלו עד שיתן לו שובר, אבל היכא דאין בידו תפיסה שום דבר, אין לכופו ליתן שובר.

אך באמת הדבר מפורש בחו"מ סימן סמ"ך סעיף ט', שכתב ואשתבע ראובן לשמעון שיעשה לו שטר מכר וכו' אין כופין אותו וכו', וכתב שם הש"ך בשם מהרש"ל שצריך ליתן טעם לדבריו, דאל"כ כופין על מדת סדום. א"כ מבואר הוא דשייך גם בזה מדת סדום. ולכך צ"ל דבס' קע"ו שאני, דהתם ליתן שטר הודאה הוי כמו שטר חיוב ויש חשש זילו נכסי', וכדאמרינן בעלמא לא ניחא לי דלפשי' שטרות עליו', אבל היכי דאינו שטר חיוב והודאה, כופין על מדת סדום. וא"כ הוי מחויבין הבנות ליתן שובר בלשון דייטש להבנים, אך לא בלשון שקבלו חלקם, דשקר אין חייבין לומר כשביל מדת סדום, ובס' סמ"ך אינו שקר ממש, כיון דעכ"פ השטר נכתב על שמו הוי אח"כ כמכרו לו, אבל שקר גמור אין חייבין להגיד, ובפרט לפעמים יתכן שיתעורר איזה ריעותא מזה, דק שיתנו בלשון פטור שאין עליהם שום תביעה על האחרים ופטורין אותם מכל וכל מגדון ירושתם, כנלפע"ד נכון לדינא.

בענין רובא וחזקה

מהגאון בעל קול ארי' אבד"ק מאד זצ"ל⁽¹⁾

במס' חולין דף י"א ע"א בתוס' ד"ה מנא הא מילתא דאמור רבנן ויל בתר רובא, הקשו ח"ל, וא"ת כיון דאמרינן ויל בתר חזקה, כ"ש בתר רובא, דרובא וחזקה רובא עדיף, יעש"ה מה שתירצו התוס'. ונראה לתרץ, ומקודם נסביר בסברא נכונה טעמא דרובא וחזקה רובא עדיף, דהנה ידוע שיטת הרמב"ם בפ' למשניות במס' נזיר פ"ט מ"ב בסברת חזקה, שכתב בסוף המשנה שם וז"ל, שחזקת טמא טמא, ופי' רגלים לדבר שהענין יצא לדברר שאין לו תכלית כל זמן שנלך אחר האפשריות, ואמנם העיקר כשנתקיים איזה ענין שיהא, נניחהו בחזקתו עד שיבוא דבר מבואר שיבטלהו מזאת החזקה, וכל דבר שיהי' בו ספק ואפשריות אחר, הרי זה לא יסתלק החזקה, יעש"ה.

עכ"פ מבואר מדבריו, דעיקר טעמא דאולינן בתר חזקה, הוא משום דאי ניזול בתר האפשריות והספק, יצא הענין לדבר שאין לו תכלית, משו"ה מוקמינן אותו אחזקתו. אולם כל זה בספק כזה דאי ניזול בתר האפשריות יצא הענין לדבר שאין לו תכלית, אבל היכא דאיכא רובא נגד חזקה, א"כ כאן אפילו ניזול בתר הספק, ג"כ אינו דבר שאין לו תכלית, דהא איכא רובא נגד חזקה, בכה"ג לא מהני חזקה מירי, וז"ב.

אולם כל זה, בתר דילפינן רובא, ואולינן בתר רובא, א"כ אמרינן שפיר רובא וחזקה רובא עדיף מטעם שכתבתי, דאי ניזול בתר רובא א"כ תו לא הוי דבר שאין לו תכלית, ולא מהני חזקה מירי, אבל באמת אי לא הוי ילפינן רובא משאר קראי, לא שייכא כלל סברת רובא עדיף מחזקה, דהא עיקר הסברא אינו אלא לפי האמת דאולינן בתר רובא, וא"כ תו לא הוי דבר שאין לו תכלית, ושפיר פרכינן כגמרא, מנא הא מילתא דאולינן בתר רובא, אע"ג דידעינן חזקה, ולק"מ קושית התוס', ונכון.

הקשה הגאון מוה"ר צבי האלברשטאט ז"ל לפי"ד ר"ת שבתוס' חולין (י"א ע"ב) ד"ה ליחוש, שכתבו דבין מיתה למיתה לא אולינן בתר רוב, א"כ איך משכחת בת כהן שזינתה בשריפה, וניחוש דילמא לאו אבי' הוא, ואי דאולינן בתר רוב, הלא בין מיתה למיתה לא אולינן בתר רוב, והרי אף אי לאו אבי' הוא, מיתהה בחנק כשאר אשת איש.

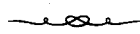
(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ג' עמוד י"ב. - חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק בנו הגאון מוה"ר נפתלי הכהן שווארשץ אבד"ק מאד זצ"ל, שהעתיקם מכת"ק אביו הגאון זצ"ל, והגיעו אלינו מאת נכדם האברך החשוב היקר והנעלה מוה"ר יוסף ליב הכהן שווארשץ נ"י. טוב עין הוא יבורך.

ונראה לתרץ, דהנה התוס' שם בחולין (ד"ה כנון) הקשו, דלמא לאו משום רובא לחודא סמכינן במכה אביו, אלא משום דאיכא חזקת כשרות לאם, וכפי' הר"ן משום דאיכא חזקת כשרות ורובא. והקשה המהרש"א דהיינו דוקא לס"ד דגמרא דלא הוי ידענין מהא דאין אפטרפוס לעריות, אבל למסקנא דאמרין אין אפטרפוס לעריות, אזי ליכא חזקת כשרות דאיכא למיחוש דלמא נבעלה באונס.

ונראה לתרץ, דהנה ידוע מה שכתב הרשב"א ביבמות, דאפילו לרבי מאיר דסבירא לי' דחיישינן למיעוטא, מ"מ במיעוטא דתליא במעשה לא חיישינן ואולינן בתר רובא, כי היכא דלדין דאע"ג דאולינן בתר רובא, מ"מ ברובא דתליא במעשה לא אולינן בתרה. והנה התוס' כתבו בבכורות כ' ע"א ד"ה רבינא, דביאת אדם לא מקרי תליא במעשה כמו הרבעת בהמה, אולם הפני יהושע (במס' כתובות דף כ"ג) כתב דביאת איסור מקרי תליא במעשה, והקשה עליו הנובי" דמהכא משמע דביאת איסור לא הוי תליא במעשה, דאל"כ היכי ילפינן ממכה אביו דאולינן בתר רובא, דאל"כ ניחוש דלמא לאו אביו הוא, ואמו זינתה מאיש אחר, הא כאן במכה אביו הוה מיעוט תליא במעשה ולא הוי מיעוט, ומשו"ה אולינן בתר רובא, אבל בעלמא לא אולינן בתר רובא, אלא ודאי דביאת איסור לא הוי תליא במעשה, ושפיר ילפינן רוב ממכה אביו.

אולם נראה דדוקא ביאה ברצון לא מקרי תליא במעשה, אבל ביאת אונס בודאי מקרי תליא במעשה משום דלאו ממילא נזקק לה, כמוכח. ולפי"ז שפיר מיושב קושית המהרש"א, דשפיר כתבו התוס' דאיכא למדחי דלמא משום דאית לה חזקת כשרות להאם, דלאונס ליכא למיחוש, דהוא תליא במעשה, ולא חיישינן לה כלל, ולענין רצון ליכא למיחוש, דלענין זה איכא חזקת כשרות, וזה נכון וברור. ומיושב ג"כ קושית הגאון מהרצ"ה, דשפיר דנין בת כהן כשרפה, דממנ"פ, אם חוששינן שמא זינתה ברצון, הא נגד זה איכא חזקת כשרות, ואע"ג דלא אולינן בתר רוב בין מיתה מיתה, מ"מ בתר רובא וחזקה אולינן אפילו בין מיתה למיתה, ואי חיישינן דלמא זינתה באונס, וא"כ ליכא חזקת כשרות לענין אונס, הוה שפיר תליא במעשה, ובמיעוטא דתליא במעשה אולינן בתר רוב אפילו בין מיתה למיתה, דהא ליכא מיעוט נגדה כמ"ש, וזה נכון וברור⁽²⁾.

(2) בשו"ת קול ארי' דף מ"ח בסוף העמוד (אות ג'), כתב המו"ל שנאבד מהם תירוץ זה מהגאון המחבר זצ"ל, על קושית הגאון מהר"ץ מהלכרשטאט זצ"ל, יעו"ש. - ברך המקום שמסד עולמו לשומרים, והאבידה הוחזרה.

בסוגיא דטובת הנאה הוי ממון

מהגאון מוה"ר נתן נטע סג"ל לנדא ראבד"ק אושפצין זצ"ל⁽¹⁾

כ"ה. יום ט"ו למבי"א שנת תרס"ו לפ"ק בריגל.

אל יריד עליון, ויריד בית ישראל בצביון, הי ניהו הרב החרף הגדול המפורסם, פאר תפארת, גפן אדרת, כש"ת מו"ה זאב וואלף סאנדהויז נ"י.

אחד"ש. הן מי אנוכי לבא עד הלום לערוך מלחמה, מלחמה של תורה נגד ארי שבחבורה אשר קטנו עבה ממתני, ואנוכי צעיר לימים בער אנוכי מאיש ובינת אדם אין לי, אמנם מאז היות מעכ"ת מסתופף בצל כבוד אלופי החרף נ"י⁽²⁾, והי' בעת נפגשו זה בזה בדברי אלוקים חיים, ואנוכי לאשר ידעתי שפל ערכי, חוץ למחיצתם עמדותי, ואפס נפשי תאבה שמוע צוף אמרום היקרים, אך ארכבותי דא לדא נקשן לגשת עדם, לאשר כי פער פיהם לבלי חוק לצלול במים האדירים, ואמנם מעכ"ת לרוב ענוותונו, עלי ידי רמז בהימנותא, לאמור בא ברוך ד' מדוע תעמוד בחוץ גש הלאה דבר אתנו ונשמעה, ומה גם הרשני מעכ"ת בעת יחון ד' אותי באיזה חידושין לבא אליו במכתב, לכן אמרתי אדברה ויהי' מה, וזאת אשר החלי בעזר צורי וגואלי.

הנה בש"ס קידושין (דף נ"ח) בהמשנה, המקדש בתרומות ומעשרות ומתנות מקודשת, אפילו ישראל. וכתב רש"י ז"ל על זה, אפילו ישראל, וס"ד שאף עפ"י שאין לו בכל אלו אלא טובת הנאה שבידו לתתם לכל מי שירצה, וגם היא לא זכתה בו אלא בטוה"נ זו שהיא צריכה ליתן לכהן והמעשר ללוי ומיקדשא בטוה"נ זו, דקסבר טוה"נ ממון, עכ"ל. ובתחילת ההשקפה הקשת"י בדברי רש"י אלו, דלאיזה ענין הוצרך לפרש דגם האשה צריכה ליתן להכהן, דגם האשה היא ישראלית, ולמה לא פירש דהאשה היא כהנת, רק שהאיש אין לו רק טוה"נ.

(1) נולד בשנת תר"א לפ"ק בעיר בריגל לאביו הרבני מו"ה משה דוד סג"ל לנדא. נסמך להוראה מאת כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. ראשית נשיאותו היתה כדומ"ץ דק"ק בארדיוב, ובשנת תרמ"ה לפ"ק לערך נתמנה לראבד"ק אושפצין. עמד בחליפת מכתבים בחדושי תורה עם כ"ק מרן אדמו"ר מוה"ר ש זי"ע. נרפס ממנו שו"ת כנף רננה, ספר עורה שחר (כללים), ספר כמו השחר (כללים), ספר לבנון נטע (על הל' מקואות ונדה), ספר כרם נטע (עמ"ס סוטה), ספר רנן לבוקר (עמ"ס תמיד), ועוד. נפטר ביום י"ז לחודש סבת שנת תרס"ז לפ"ק באושפצין, ושם מנ"כ. - מכתב הנוכחי (שכתבו בהיותו בר ארכיסר) הגיע אלינו מאת חתן נכדו, ה"ה האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה משה יעקב ציטראנענבוים נ"י ממאנטריאל. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) הוא הגאון מוה"ר שמואל אהרן רובין אבד"ק קארטשין זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ו עמוד י"ז.

(3) בספר המקנה שם בקידושין נתקשה בזה, והביא דבשאלות פרשת קרח פי' דמיירי בכהנת. ועיין עוד בזה בספר עמק הלכה להגה"צ מוה"ר יהושע מדזיקוב זצ"ל בהלכה ט"ו.

ורציתי לומר בא' משני פנים, או דס"ל לרש"י כסברת המ"ל פ"ה מהל' אישות הלכה א', באשה חולה שיש בה סכנה וקידשה אחד באיסורי הנאה שהיא מותרת להנות מהם, דמקודשת, דבתר דירה אולינן, וכן הביא שם משם הרדב"ז. ולפי"ז אם המשנה מיירי בכהנת, ליכא להוכיח דטוה"נ ממון, דאפילו אי טוה"נ אינו ממון נמי מקודשת, כיון דהיא יכולה להנות מגוף החפץ. ולכך פירש"י דמשנה מיירי אף בישראלית, דבכולהו גוונא מיירי, ומש"ה שפיר מוכיח הש"ס דטוה"נ ממון⁴).

או דיש לומר דרש"י לא ס"ל כסברת המ"ל הנ"ל, ואעפ"כ אם המשנה הי' מיירי בכהנת לא הי' מוכח דטוה"נ ממון, דהנה הקשתי דלמה המקדש בתרומות לא הוי קידושין למ"ד טוה"נ אינה ממון, הא ביד הבעל ליתשל על התרומה והוי ממון. אלא דבאמת זה אינו, דמה בכך שהוא יכול לישאל, מאחר דהאשה לא יכולה לישאל, א"כ לא נתן לה כלום. אבל אם האשה היא כהנת שפיר מקודשת כיון דביד הבעל לישאל, ואין לומר כנ"ל, דהא הכא האשה נ"כ יש לה, דהרי היא כהנת, וא"כ מצידה יש לה, רק מחמת הבעל, והבעל בידו ליתשל על התרומה, ושפיר יכולה להיתקדש אפילו למ"ד טוה"נ אינה ממון, ולכך הוצרך רש"י ו"ל לפרש דמתניתין מיירי בסתם אפילו באשה ישראלית, וא"כ שפיר מוכח דטוה"נ ממון. אלא שדאיתי בלחם משנה פ"ה מהל' אישות, על מה שכתב הרמב"ם ובמעשר עני, כתב הוא וז"ל, ישראל עני קידשה במעשר עני, ואין לומר דישאל עשיר קידשה ומקודשת משום מינו דאי בעא מפקיר לנכסי, דהשתא מיהו לא אפקור, יעיי"ש. ולפי"ז נסתרו דבריני אלה.

ועיינתי בשער המלך פ"ה מאישות שעמד על דברי רש"י הללו, וז"ל שם, ודע דמדברי רש"י הללו מבואר דס"ל דאם היא זכתה בו זכיו' גמורה, וכנון ישראל שקידש לכהנת בודוע ולחיים דקיי"ל דכהנת אוכלת במתנות אפילו נשואה לישראל, אפילו למה דקיי"ל טוה"נ אינה ממון, אפ"ה מקודשת, דאע"ג דלדירי' לא טוה"נ ממון, כיון דלדירה שווה מקודשת, ע"כ. והוא כצד הא' שכתבנו. ושוב כתב על זה להקשות דמה פריך הש"ס על עולא דסובר טוה"נ אינה ממון ממתניתין, דילמא מוקי לה עולא בכהנת דווקא. ועי"ז כתב, הא ודאי בורכא היא, דנבי תרומות ומעשרות נמי אפילו כהנת לא אכלה, יעיי"ש.

וארווחנא לתרין בזה קושיא עצומה שהקשה עוד שם הרב ז"ל, דהיכי הוי נחא לי' לר"א לאוקמה מתניתין דטעמא דטוה"נ ממון, הא מבואר בש"ס בכורות (דף כ"ז ע"א) דאסור ליקח סלע משיראל עבור המתנות שיתן לכן כתו כהן, דדווקא בתרומות התירו ולא בשאר מתנות, א"כ אפילו אם טוה"נ ממון, היאך הוה נחא לי', הא במתנות אין כאן טוה"נ, יע"ש. ולפי"ז נכון, דלפי מה דמסיק דטוה"נ ממון לק"מ, דיש לומר דמתניתין מיירי באשה כהנת, ומש"ה מקודשת כיון דיכולה להנות מגוף המתנות כסברת המ"ל הנ"ל, ואין לומר דהא עכ"פ בתרומה אסורה

(4) בספר עמק הלכה הנ"ל כתב שם ליישב כן, יעוי"ש.

לאכול והיאך תתקדש בתרומה, זה אינו, דהא בתרומה מותר ליקח סלע, א"כ יכולה להתקדש בטוה"נ, וז"פ.

וראיתי בטע"מ שם שהביא דברי הרמב"ם שכתב פי"ב מהל' תרומות, רשאי ישראל לומר לחבירו ישראל הילך סלע זו ותן תרומה או בכור או שאר מתנות כהונה לבן בתי כהן. והוא תמוה, דזה סותר ש"ס בכורות הנ"ל, דאיתא שם ובבבלי יש בהם טוה"נ לבעלים, כיצד הרי שהפריש תרומה ומצאו ישראל אחר, יאמרו לו הילך סלע זה ותן תרומה לבן בתי כהן, ותנא מ"ט לא אמר מתנות כהונה, ומשני תרומה דקדושת הנוף נינהו לא אתא למטעי', מתנות דקדושת דמים, אתא למימר דמיתחלו על ארבעה זווי, ולכך אין בהם טוה"נ לבעלים, ולמה פסק הרמב"ם דאף במתנות יש בהם טוה"נ לבעלים. ויעיין ברי"ט אלגזי שם על הסוגיא הלז מ"ש שם, ובכלל דבריו כל דברי הטע"מ יעיי"ש.

ונראה לפע"ד לתרץ דברי הרמב"ם, עפ"י מה שהקשתי על הש"ס שם דקאמר תרומה כו' מתנות אתא למנהג בי' מנהג חולין, הלא מבואר בש"ס חולין (דף ק"ל ע"א) דאין גותנין מתנות אלא לכהן חבר ולא לכהן עם הארץ, וא"כ לא שייך לגזור דשמא יאמרו מתחלו, דמאחר שהוא חבר, יודע שמה שנוטל הישראל את הסלע מאבי אמו ישראל הוא משום הטוה"נ ולא משום שיחלל על הסלע את המתנות. ומצאתי ברי"ט אלגזי [דף ל"ג א'] שהביא סברת הרב דמשק אליעזר דמה דאמרינן דאסור ליתן לכהן ע"ה הוא רק אי נימא דאין בהם טוה"נ לבעלים, אבל אם יש בהם טוה"נ לבעלים מותר ליתן אפילו לכהן ע"ה, ויעיין מה שביאר סברתו הגאון מהרי"ט אלגזי, ויש לפרש עוד באופן אחר ואין להאריך. אמנם יוצא לנו, מזה דאי יש להם טוה"נ לבעלים מותר ליתן לכהן ע"ה, וא"כ השתא רס"ל דיש בהן טוה"נ לבעלים, ממילא מותר ליתן אפילו לכהן ע"ה, וא"כ שפיר שייך הגזירה שמא יאמרו כו'.

ולפי"ז מיושב שיטת הרמב"ם, דכל זה הוא רק בעיקר גזירת חז"ל, שפיר גזרו על הטוה"נ כיון דמותר ליתן אפילו לכהן ע"ה כנ"ל, אבל השתא דגזרו רבנן על הטוה"נ, וא"כ אין להם טוה"נ לבעלים משום דאסור ליתן לכהן ע"ה, ולא שייך לגזור, א"כ הרמב"ם דמייירי לאחר הגזירה, שפיר כתב דהטוה"נ מותר אפילו במתנות, דתו ליכא למיגזר. ויעיין שם ברי"ט אלגזי הנ"ל וברמב"ן שם, ויעיין בירושלמי בסוגיא זו במראה הפנים מ"ש על הרמב"ם הנ"ל.

ואולם ליישב קושית השער המלך היאך יכולה להתקדש במתנות הא במתנות אסור ליקח סלע, נראה לע"ד עפ"י מה שקשה, דמה מקשה הגמ' לעולא דאמר טוה"נ אינה ממון ממשנה דהמקדש בתרומות ומעשרות מקדשת אפילו ישראל, הלא מבואר בניטין (דף ל' ע"א) המלווה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין, ויעיי"ש. ולפי"ז הא יש לאוקמה המשנה באופן שהישראל הלווה מעות לכהן להיות מפריש עליו, וא"כ גוף המתנות הם שלו שיכול למכרן, וגם היא יכולה למכרן ומיקדשן בהאי מתנות גופא ולא בטוה"נ כלל.

ואמרתי רבאמת פריך שם הש"ס, ואע"ג דלא אתא לירי' מפריש, והיאך יצא ידי נתינה, ואוקמה עולא כרב יוסי דאמר עשו שאינו זוכה כזוכה, ויעיין שם ברש"י שכתב דהיא תקנה שימצאו מעות להלוואה, אבל מדאורייתא לא יצא ידי נתינה, דק שחז"ל יש כח בידם לעקור דבר מן התורה בשוא"ת, אבל מן התורה עדיין יש כאן חיוב נתינה. ונמצא דמן התורה המתנות אינם שלה, [ויעיין בתוס' דחולין דף קל"ד בסוגיא דמתנות כהונה וגזלות, דהיכא שהגזילה איכא בעינא אפילו למאן דלית לי' דרב חסדא נמי יכול לגבות ממנה], וא"כ תו לא מצי להתקדש מן התורה, ובמתניתין משמע דמקודשת אפילו מדאורייתא, ומש"ה פריך הש"ס לעולא.

ומיושב בזה קושית השעה"מ, דשפיר ניהא לי' לר"א לאוקמה המתניתין דטעמא דטוה"נ ממון, ואין לומר דאכתי היאך תתקדש במתנות, דאסור ליקח סלע, דאכתי יש לומר דמשנה מיירי במלווה מעות את הכהן ואת הלוי להיות מפריש עליהן, ומש"ה מקודשת בגוף המתנות והתרומה, ואין לומר דע"פ היאך יצא מן התורה ידי נתינה, וא"כ אכתי אינה מקודשת מן התורה, זה אינו, דהרי מן התורה מותר ליקח סלע אף בשאר מתנות כהונה, א"כ יכולה להתקדש בהטוה"נ, ומדרבנן יכולה להתקדש בגוף החפץ, ולכאורה יש להשיב ע"ז ולומר, מאחר דרבנן גזרנו על הטוה"נ, א"כ תו ליכא טוה"נ כלל, והיאך תתקדש אפילו מן התורה, זה אינו, דהרי יכולה למכור התרומה והרמים שלה, ואף דמדאורייתא אין יכולה למכור, מ"מ מותר לה ליטול דמי המכירה בעד הטוה"נ, ומדרבנן יכולה ליטול בעד גוף המתנות, ושפיר מקודשת בין מדאורייתא בין מדרבנן, וא"ש.

איברא דיש לומר דזה אין לו ענין כלל לקנין דרבנן מועיל לדאורייתא, דאף דקנין דרבנן אינו מועיל לדאורייתא, מ"מ הכא מאחר דעשו שאינו זוכה כזוכה, יצא ידי נתינה מן התורה. דיש להבין עיקר הענין דנתינה לכהן מה היא, אם כרי שיהא לכהן חלף עבודתו, או שהבעלים מחוייבין לקיים המצווה, וודאי דעיקר היא שהכהן יהי' לו חלף עבודתו, וכשיהי' להכהן המתנות יקיים ממילא המצווה, וא"כ לענין שהכהן יהי' לו חלף עבודתו, אין חילוק בין אם הוא שלו מדאורייתא או מדרבנן, דסוף סוף יש לו חלף העבודה, וממילא קיימו הבעלים המצווה מאחר דאין צריך ליתן עוד אל הכהן.

וכעין סברא זו מתבאר כרי"ט אלגזי על הא דמת פטר חמור, דלר"א עיקר ההפרשה היא הנתינה לכהן, ויעיין בשו"ת חמדת שלמה סי' א' שכתב כעין סברא זו, ויעיין בספר נחלת יעקב להגאון מליסא שנרפס מחדש בתשובות להגאון ז"ל סי' ד', כתב שם המג"י שי', דאף דמהני תפיסה, מ"מ לא קיים בזה מצוות נתינה לכהן, דהוי כמו שלי גיטך מעל גבי קרקע, יעיי"ש, ויש להאריך בזה בסוגיא דנדרים דף פ"ה, ואכ"מ.

והלום ראיתי להרב בעל טיב גיטין ז"ל (על דף ל'), שהקשה על הא דאמר עולא עשו שאינו זוכה כזוכה, הא זה הוא רק מדרבנן, ואכתי היאך יצא ידי נתינה מדאורייתא, וכתב בזה דבר נכון, דמאחר דמתנות כהונת אין צריכין הקנאה, רק שהכהן אינו מבורר, והוא צריך לברר את הכהן, ממילא כיון דקנין דרבנן עושה

עכ"פ הדבר להפקר, ונמצא דשארי כהנים אין להם חלק בו, ומש"ה שפיר יצא ידי נתינה, יעיי"ש היטב. ולפי"ז נסתרו דברינו אלה מה שצידדנו ליישב קושיות השעה"מ הנ"ל כמובן, וצ"ל דהי' דוחק להש"ס להעמיד המשנה באופן זה.

ואגב אורחין אזכיר מה שיישבתי בסברת הטיב גיטין ז"ל, והבאתי ראיה דטוה"נ ממון, מש"ס ב"ב (דף קכ"ג) דאיתא שם, ת"ר הבכור נוטל פי שנים כזרוע ולחיים וקיבה, ופריך, ה"ד אי דאתא לידו מה למימר, ואי דלא אתא לידו' ראוי הוא, יעיי"ש. ולמה לא מוקי הש"ס באופן זה שהכהן לוה מעות מאיש אחר ומת הכהן, והאיש הלז רוצה להפריש עליו מחלקו, ומכואר בניטין שם, מת צריך ליטול רשות מן הירושין, וא"כ שפיר שנוטל הבכור פי שנים, דהיינו שצריך למלוך בו על פי שנים. ולפי זה אמרתי דלק"מ, ד"ל דהש"ס קאי למ"ד טוה"נ ממון וכראוקמה לה התם כדבי דסובר טוה"נ ממון, וא"כ צריך הקנאה כמ"ש התוס' חולין (דף קל"א) דאי טוה"נ ממון הוי מוחזק בכל החפץ, וא"כ אכתי הוי ראוי, רק ד"ל דאף דקנין דרבנן אינו מועיל לדאורייתא, מ"מ לא הוי ראוי, דהרי הוא בידו, וז"ב.

עוד הקשתי שם לפי שיטת הש"ך בסי' עו"ר סק"ד, ראף דטוה"נ אינו חשיב להורישו לבניו, היינו שהם אינם יכולין להוציא מתחת ידי אחרים, אבל כשהטוה"נ הוא תחת ידו מוריש להם, א"כ משכחת לה בישראל ולענין הטוה"נ. אלא דבאמת יש לומר למה דמכואר בבכורות דאסור ליקח סלע במתנות, ממילא אין לומר לענין הטוה"נ. אבל לפמ"ש השעה"מ דמה שבידו ליתן לכל בהן שירצה גם זה בכלל טוה"נ, קשה, וכמדומה שהשעה"מ רצה לפרש כן בפירוש הסוגיא, וכעת אינו תח"י לעיין בו, ועוד יש להבין שם פירוש הרשב"ם, ואין להאריך, ויכואר בסוגיא דמויק מתנות כהונה ברצות השי"ת.

ועתה נחזור על הראשונות, למה שהחליט השעה"מ דכהנת יכולה להתקדש אפילו אי טוה"נ אינה ממון, קשה למה לא מוקי הש"ס בכהנת. ונראה לע"ד עם מה שראיתי ברי"ט אלגזי שם על ש"ס בכורות הנ"ל הביא משם הר"ב כת"י (הוא ממהור"ר בצלאל כעל האס"ז) על הא דקאמר שם, ותנא מ"ט לא אמר מתנות כהונה, ומשני, מתנות כהונה אתא למימר יתחלו אארבעה זוזי, יעיי"ש. והקשה הרב ז"ל, א"כ למה נקט הברייתא ובכולן יש להם טוה"נ לבעלים, דמשמע אף מתנות דזרוע ולחיים, [האף דלסברת השעה"מ הנ"ל דמה שבידו ליתן לכל כהן שירצה, לא קשה מירי, דיש לומר וודאי דטוה"נ שייך בכל מתנות, אלא טוה"נ זו דסלע לא שייך אלא בתרומה], ובאמת לא שייך אלא בתרומה לכר. והביא שם דברי הר"ב שהביא פירוש הרבינו גרשום מאור הגולה שגרס ות"ק מ"ט לא אמר מתנות כהונה, ופירש על הברייתא דכהנים המסייעים בבית הגרנות דאין נותנין להם תרומה בשכרן, מ"ט לא אמר מתנות כהונה, ומש"ה קאמר ות"ק, משום דהריא דביקשו חכמים לקנסן הוא תנא אחריתא, ולת"ק היכא דמסייע בבית הגרנות לא יצאו ידי נתינה כלל, יעיי"ש היטב.

ולפי"ז ככהנת שמקדשה עצמה בעד מתנות כהונה, הוי כהן המסייע בבית הגרנות, ולא יצאו ידי נתינה, רק דאנן קי"ל כאידך מ"ד התם דקאמר וביקשו

חכמים לקונסן, אבל הש"ס רצה להעמיד המשנה אליבא דכ"ע. ויעיין שם בהא ראמרין אבל כהן לכהן אסור, ואין להאריך יותר.
ובזה אחווה קודה מול מעלת כבוד תורתו הרמה והנשאה, דברי הצעיר המתאבק בעפר רגליהם של ת"ח ומצפה תשובתו,

הק' נתן נטע סג"ל לנדא
בהרבני מה"ו משה דוד לנדא

וכדי שלא להוציא הנייר חלק, אציע לפני מעב"ת מה שהערותי בימים הללו בש"ס קידושין פרק האומר (דף ס"ג ע"ב) איבעיא להו מה לסקול על ידו, ומסקי, לכולא מילתא הימני" רחמנא לאב. ולפי"ז ק"ל בקידושין שהאב מקדש את בתו, לא לבעי' עדים, לפמ"ש הפנ"י בסוגיא דהמקדש בעד אחד, הטעם דצריך עדים על הקידושין משום דאין קידושין לחצאין, ולא כמ"ש הרשב"א דצריך עדים על גוף הקידושין, יעיי"ש, וא"כ מאחר דהתורה הימני" לאב, א"כ לא הוה קידושין לחצאין, ולמה לו עדים, יעייין היטב בפנ"י שם. והרציתי הקושיא הלו לפני כבוד אלופי החרוף נ"י, והוטב בעיניו.

בדין כתיבת שם העיר בגמ

מהגאון מוה"ר יהושע העשיל אשכנזי אבר"ק לובלין זצ"ל⁽¹⁾

עש"ק כ"ח שבט תרכ"ה לובלין.

להמופלג כו' מוה"ר מרדכי צבי הירש קאטלארסקי נ"י.

לרובי מדרותי להשיב לשואלי בענינים ארוכים, אחרתי להשיבו עד כה. והנה בענין מה שכותבין בגמ לאשיין דמתקריא לאשיצא, לא ידעתי מי סידר כן, ולאיהו צורך נכתב דמתקריא לאשיצא, והרי כבר כתב הבית שמואל בסדר גט ראשון (אות ק"ט) ומה שכותבין דמתקריא פוזנני, היינו מפני שדרך עכו"ם לדחוק נו"ן האחרונה לקרותה בחיר"ק, א"כ נראה כשם אחר, אבל בלובלין אין כותבין דמתקריא לובלינא, אע"פ שהעכו"ם קורין לובלינא, אין דרכם לדחוק הנו"ן בשם הנקודה, ואין נראה כשם אחר, עכ"ל. ואיך יכתבו במחנתו דמתקריא לאשיצא. ומה סעד לעדותו של הרב המובהק הישיש מו"ה אלי' שהי' רב זה קרוב לארבעים שנה והעיד שכותבים דמתקריא לאשיצע בעין בסוף, דזה יש לדמות לפוזנני מאחר שדוחקין הנו"ן האחרונה בחיר"ק נראה כשם אחר, ה"נ בדוחקין הצדיק האחרונה בסגו"ל.

אמנם לדעתי גם זה הוא ללא צורך, אחר שעצם שם העיר גם כלשונות הגוים נקראת לאשיין בלי שום הוספת נקודה, כמו שכתב מעל' שבכל הכתבי רזאנראווי

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ג עמוד י"ז. - תשובה זו הגיעה אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

בהתחלתם כותבים מייאסמא לאשיין, ומה שכותבין לאשיצא באל"ף או בעי"ן בסוף, הוא רק כשמחבר שם העיר אל איזה פעולה, אז משפט לשון הפולניא להוסיף נקודה לבסוף, אם בהוראת פת"ח או בסג"ל, ובכל העיירות נוהגין כן כששואלין מאין ולאן אתה הולך, אז משיבין בהוספת הנקודה. וכן כשאומרים שפלוני דר בלאשיין, אז מוסיף הנקודה בסוף, אבל בהזכירם שם העיר בלבד בלי שום פעולה נסמכת, אז כותבין לאשיין בלי שום הוספה. וכן בעיר אשר אנוכי יושב בקרבה, שם העיר בעצם הוא לובלין בכל הלשונות, רק כשנסמכת לפעולה מוסיפין הנקודה, וא"כ מ"ש הרב ב"ש ז"ל הטעם שאין כותבין דמתקריא לובלינא מפני שאין דוחקין הנו"ן בשם הנקודה, אין בו צורך כלל, דמעולם לא קורין שם העיר לבדה בשום תוספת נקודה. ולכן בניטין, אף שנכתב שם העיר אל הפעולה, דאז הי' כותב הפולנאים מוסיפין הנקודה, אבל אין זה רק מצד דקדוק הלשון שלהם, לא מצד שינוי שם העיר בעצם.

ובאמת מה שכתב הנודע ביהודה מ"ת בחא"ע סי' קי"ח לענין עיר באנהאר, דתליא איך קורין האונגריין כששואלין את האדם לאן אתה הולך, אם הוא אומר לבאנהארי, א"כ רואין שהעיר נקראת כן, ע"ש, זהו יתכן רק בלשון ההגרים שאין מבדילין בקריאת שם העיר בין אם היא ברורה ובין אם היא סמוכה לאיזה פעולה, אבל הפולאניים בכל עיר מוסיפים נקודה כשהיא נסמכת אל איזה דבר ופעולה, לכן לדעתי אין לכתוב דמתקרי לאשיצא.

וגם כמה שכתב דיתבא על מי מעיינות, אין נכון כלל, אחר שאין בעירו שום מעיין רק בארות, והכותב על הבארות מעיינות הוי שינוי, כמו שכתב כמ"ש הבי' בשם מוהר"ק ז"ל, והבי"ש שכותב דכותבין על בארות מעיינות, כוונתו כמ"ש הנודע ביהודה מ"ת סי' קט"ו, דהיכא שיש מעיין וכותבין מעיינות, אז כוללין גם הבארות בשם מעיינות, וה"ה ביש נהר שאין לו שם, שכותבין עליו מעיין, נכלל בו גם הבארות. ובאמת נראה דאם אין לעיר רק מעיין א', דאז אין לכתוב מעיינות בלשון רבים כמ"ש הבי", אבל אם יש ג"כ בארות, יש לצרף הבארות על המעיין ולכתבו מעיינות בלשון רבים, והו' דוקא בבארות הנובעים ממעיין, אבל בורות של מקוה מים, אין נקראים לא בארות ולא מעיינות, רק בורות. הכלל, אנו אין לנו אלא דברי מוהר"ק וב"י ואחרונים ז"ל דנקטו בפשיטות שאם כתבו על בארות מעיינות פסול, דאפי' שנובעים ממעיינות, מ"מ לא מיקרי מעיין רק אם המים נמשכים הלאה, לא בנעשה עלי' באר לכנוס המים כתוכו.

וע"כ לדעתי אם רוצין לסדר הגט על להבא בעירו, יכתבו לאשיין מתא דיתבא על נהר מאמשנא ועל נהר פאלחענקי, (ובלא יו"ד אחר הלמ"ד כעדות הרב ר"א נ"י), ועל מי בארת. ואי משום חשש לעז על גיטין הראשונים, אולי נכון להכריז על הגיטין הראשונים שהם כשרים. ויותר טוב שלא לכתוב עתה מי בארות כלל, דאז לא יהי' לעז כל כך, כנלע"ד.

דברי הדו"ש, הכותב בחפזי,

בדין כתיבת שם חסא בגט

מהגאון מוה"ר בצלאל הכהן מו"צ בוויילנא זצ"ל⁽¹⁾

בעז"ה. יום ה' ביום תליתאי בירחא תליתא דבי' נמסר לנא האוריינתא לפ"ק ווילנא.

אורך ימים טובים, ושנות החיים והשלום יוסיפו נא מן השמים לכבוד הרב הגאון הגדול המפורסם בתורתו וביראתו הקרושה נזר ישראל ותפארתו, כקש"ת מו"ה רפאל יו"ט ליפמן היילפרין נ"י⁽²⁾ הגאב"ר דק"ק בילאסמאק יצ"ו ולאש"ל הברכה וש"ס.

אחדשה"ט, הן ראינו להשיב הלום, לגאון תורתו נ"י, ע"ר הגט אשר סדרנו בעז"ה בשבוע העברה להאשה „שינא חסא" ממחניכם, וכתבנו בהגט כד"ת וכנודע בש"ס, שם האיש חסא בסמ"ך (כמ"ש בכתובות פ"ה ב', וביבמות קכ"א ב', וע' בכתובות פ"ד, שנמצא שם שם חשו בשי"ן, ופשוט, דלית דחש להך דחשו, דשם אחר הוא, וכן לא חשו חכמים למ"ש ג"כ בקראי ברברי הימים א' ד' אבי חושה בשי"ן, דחושה לחוד וחסא כו', ומאן האי דלא חש כו', וכן בסוף עזרא חשום, ובתורה חושים, ואולם עכ"פ שם חסא לא נמצא בקרא בשי"ן רק בש"ס הג"ל, ובסמ"ך, ורק שהוא שם האיש וכמ"ש), וכמ"ש בטיב גיטין בשמות נשים אות ח' סק"כ בשם מהרא"ש, שם חסא בסמ"ך, וכתב ג"כ שכן מצינו בש"ס לשם האיש, ויעו"ש באורך, וכן הוא בספרי אחרונים בזמנינו, בספר קב נקי, ובספר חידושי אנשי שם, ובכולם לא נמצא שם זה בשי"ן כלל, כמו שנמצא לפעמים בשארי שמות בספרי האחרונים ז"ל, שכתבו בפירוש שיש מקומות חלוקות בקריאת שם ההוא, שיש שקורין אצלם בסמ"ך, ויש בשי"ן, וע"כ צריך המסדר לדקדק בשם מקום הנתניה, איך קורין לשם זה שמה, אולם בשם חסא לא נזכר כלום בספרי האחרונים בזה, כי יש מקומות שקורין שם זה בשי"ן.

ועכ"פ הדבר פשוט אצלנו בפה קהילתינו, גם מגאוני רבנים המסדרי גיטין שהיו לפנינו בפה קהלתנו נוחי נפש זצ"ל, לכתוב שם זה רק בסמ"ך לבר לעולם, ולא נסתפק בו אדם מעולם אצלנו בזה כלל, ועכ"פ הדבר פשוט אצלנו שבכל מדינותינו נקרא שם זה בפי כל רק בסמ"ך, שנשמע במבטא שמדגישין הסמ"ך בשם זה כנודע, וכמ"ש כל זה בגליון ההרשאה שלנו למטה שם בקצרה בזה, ואיך

(1) נולד ביום כ"ז לחודש טבת שנת תקפ"ק לפ"ק בעיר ווילנא לאביו הרה"ג מוה"ר ישראל משה הכהן ז"ל. בשנת תר"ג לפ"ק נתמנה למו"ץ בק"ק ווילנא. נרפס ממנו שו"ת ראשית בכורים (תשובות וחידושים), מנחת כהנים על הגש"פ, הנהות מראה כהן על הש"ס, והנהות על שו"ע ושאר ספרים. נלב"ע עשרה ימים לחודש ניסן שנת תרל"ח לפ"ק. - תשובה זו הועתקה מכת"ק המונח בגניו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך. (כל התשובה נכתבה בכת"ק הגאון מוה"ר בצלאל הכהן זצ"ל, על כן יחסנו התשובה אליו, אף שחתום עמו עוד רב מק"ק ווילנא).

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קע"ג עמוד כ"ז.

שיהי', ועכ"פ לרוב פשיטות דבר זה, אם הי' רצון כבוד גאונו נ"י לשנות בזה, מן הנודע בש"ס ובפוסקים הנ"ל, הי' לו לפרש במכתבו הטעם בזה מה שעלתה על דעתו, לשנות בזה מכפי המפורש להיפך בכל מקום, וכמ"ש בהגה"ה סי' קמ"א סעיף כ"ד, דנהגין לכתוב ולהודיע למקום האחר, אם יש איזה שינוי לדעתו של המסדר מכפי מה שנהגו לכתוב, יעו"ש בט"ז, ואם כי גם עתה אין הדבר ברור אצלנו כ"כ, כי גם אם הי' כותב טעמו בזה אולי לא היינו מקבלים אותו לפי דעתנו בזה, ועכ"פ הי' טוב יותר, מאשר לא כתב כבוד גאונו נ"י שום טעם כלל, במ"ש בשי"ן, ואמרנו כי אולי טעות סופר הוא לגמרי בדברי מכתב כבוד גאון תורתו נ"י בזה, ובאמת רצינו לכתוב טרם סידור הנט לכבוד גאונו נ"י על דבר שינוי זה, אך בעל המגרש לא רצה להמתין בפה קהלתנו אז כל כך עד שיבוא תשובה בזה מכבוד גאונו נ"י, כי מקום שכתו כעת, איזו פרסאות רחוק מעירנו, והי' ממחר ע"ד כתיבת הגט, במקום האפשרי אז, ולסדר חלילה גט פסול, לפי דעתנו באמת בזה, ולכתוב כמ"ש כבוד גאונו נ"י במכתבו, היק קשה עלינו מאוד, וע"כ סדרנו הגט הזה, וכתבנו עפ"ד הפוסקים הנ"ל לבר, וביארנו הטעם ע"ז בשולי ההרשאה שלנו וכנ"ל, ועיקר הטעם באמת הוא כמ"ש בקצרה, כי בכל מדינתנו המבטא בשם זה הוא בהרגשת אות סמ"ך, ולא בשי"ן ימנית כלל, ולא שמענו מעולם לחלק בשם זה בין עיר לעיר וממקום למקום, ושתהי' המבטא מובדלת בשם זה בין המקומות, וכ"ש במדינה אחת, כמו בין מקומינו למקום משכן כבוד גאונו נ"י, ועכ"פ אחר שבכל מדינתנו נודע שהרגילות להרגיש השם הזה בסמ"ך, מי הוא המדקדק כ"כ לירע זאת שבקיר א' לבר הקריאה נשתנית שם בהברת אות שי"ן לבר. ובאמת גם במקרא נמצא שם איש קרוב לשם זה, בסמ"ך, והוא בדה"א כ"ו חסה, ולפ"ז הי' נראה לכתוב שם חסה, בה' בסוף, כי אולי נגזר משום הקודש הנ"ל, (ויע"ש בט"ג הנ"ל, שר"ל ג"כ לכתוב בה' לבסוף, שהוא יוצא משם חנה, יע"ש, ויותר הי' לו לומר בזה, כי אולי הוא משם חסה הנ"ל). ועכ"פ יש מקום קצת לסייע בזה גם משם הנמצא כעין זה במקרא שהוא בסמ"ך וכמ"ש. [ואף שנמצא ג"כ חושי (בשמואל ב' ט"ו) פשוט דשם אחר הוא, וא"צ להאריך בזה].

והנה קבלנו כעת דבר מכתב גאון תורתו נ"י, שכתב בראש דבריו, כי יען אשר כתב גאונו נ"י במכתבו הראשון בשם האשה, "חשא" בשי"ן, לכן הגט שלנו שכתבנו "חסא" בסמ"ך פסול, עכ"ד גאונו נ"י. ונראה קצת מלשוננו, דלכן משום זה לבר הגט פסול לפי שלא כתבנו כמ"ש במכתבו הראשון בזה, ובמחכ"ת הג' נ"י לא כך הי' לו לומר, רק כי בתחילה הי' לו ליתן טעם על מ"ש אלינו במכתבו הראשון, חשא בשי"ן, ואף שהוא נגד המבואר בגמ' ופוסקים באמת וכמ"ש"ל, ורק לפי שלדעתו המבטא בעירו הוא נרגש שקורין אותה בשי"ן לבר, ונודע דשם מקום הנתניה הוא העיקר, ולכן הגט פסול לדעתו. אבל באמת גם אם הי' כותב כן לא הי' לו להחליט שם פסול בזה כלל, אחרי שהוא כחולק עלינו רק במציאות, בדבר זה, שלפי מ"ש בגליון ההרשאה שלנו כי נודע שבכל המקומות במדינתנו מרגישין שם זה בסמ"ך, ואולם כי באמת לא יכולנו להחליט כי בקהילתנו דגאון תורתו נ"י הוא

כך, ואין ספק כי גאונו שיחי' הוא יודע ומכיר במבטא אנשי מקומו יותר ממנו, אבל הדבר ברור אצלנו כי גם בקהילתו לאו כו"ע הרגילו לשנות בקריאת שם זה מכפי הרגיל לקרוא בשם זה בכל מדינתנו, בסמ"ך באמת, ואין ספק כי אם ימחול כבוד גאון תורתו נ"י לדקדק נא בזה, ולדרוש היטב אצל כל אנשי מקומו איך הם רגילים מאז לקרוא בשם זה, ימצא שם ג"כ הרבה מהם שקוראין ומדגישין בסמ"ך בשם הזה כמו בכל מדינתנו.

ועכ"פ ודאי הנ"ד לא דמי כלל למה שהאריכו אחרוני זמנינו בשם רוואשא רוואסאי, (בשו"ת מהרי"א ז"ל, ובספר בא"י וב"ד), דמלבד דשם עיקר השינוי הי' בהדגשת הו"ד שאחר הסמ"ך, בשם רוואסאי כנודע, והשינוי בין שו"ן וסמ"ך לא כתבו, רק דרך גררא בדבריהם בזה, יעו"ש, עוד שם באמת הי' המבטא בכל המדינה של מקום הנתינה, בשו"ן ימנית, וגם לא נמצא בפירוש בשום מקום שיש לכתוב בסמ"ך בשם זה, משא"כ בנ"ד דאין ספק שגם בקהילתו נמצאו הרבה שקוראין בשם זה בסמ"ך. וגם בשם רוואשא רוואסא, כבר נודע מ"ש האחרונים מהך דהטיב גיטין בשמות נשים אות ז' ס"ק ו', בשם גושטא בגימ"ל רפה, וזושטא, דבכה"ג שאין כאן שמות מחולקים לגמרי, בין מקום הכתיבה להנתינה, רק שהמה מחולקים בהברת ומבטא האות בשם זה, והדבר מפורסם וידוע, שהשם הזה שקורין במקום הנתינה בז', קורין במקום הכתיבה בגימ"ל רפה יעו"ש, וה"נ בנ"ד, הדבר מפורסם בלא ספק שבאמת בכל מקום קורין בסמ"ך, וכמ"ש בגמ' ובפוסקים בזה, אך אולי בקהילתו לבד יש קצת אנשים שמשתבשין בקריאת שם זה, לקרוא בשו"ן, ועכ"פ אין לחוש כ"כ בכל כה"ג למקום נתינה בזה. ועוד יש הרבה צירופין להיתר בנ"ד, ע"פ מ"ש בשו"ת האחרונים הנ"ל, יעו"ש.

(ומ"ש כבוד גאונו נ"י, מדברי הגאון מהרי"ט ז"ל הנודע, מה שכתב בדיון קריאה בחליצה במגמגם בלשונו ומדבר בלשון עלגים, באמת אין זה ענין כלל לנ"ד, ופשוט דעיקר ראייתו דמהרי"ט ז"ל מברכת כהנים אינו אלא משום דבקריאה דחליצה וברכת כהנים, בתרווייהו בענין לשון הקודש דקא, כרתנן בסוטה, ומדכשר לעלות לנשיאת כפים במקום שכל בני עירו קורין כך בלשון עלגים כמוהו, ועכ"פ אף שאינו יכול לקרוא כהלכתו, ה"נ כשר לקריאה דחליצה אף במקום שאין בני עירו קורין כן, ואין צורך למ"ש כבוד גאונו נ"י בזה, דבאמת בחליצה לא בעינן רק שיחי' ראוי לקריאה, וכיון דמנשיאת כפים מוכח דלשון עלגים ג"כ לשון הקודש מקרי, א"כ הרי הוא ראוי לקריאה (במקום שכל אנשי המקום קורין כן עכ"פ).

ובדרך אגב תמהנו על הפוסקים ז"ל בשו"ע או"ח סי' קכ"ח סעיף ל"ג שלא העתיקו ג"כ שם, מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' מ"ו מהל' תפלה, דהעלגים שקורין לשבולת סיבולת, ג"כ לא ישא כפיו, שזהו נוהג גם אצלנו, שאם אינו יודע להבדיל בין שו"ן לסמ"ך, ה"ה קורא לשלום, שלום, וכו"ע ידעי להבדיל בלשון, משא"כ באלפין עיינין כו', דאינו נוהג אצלנו, דכו"ע לא ידעי להבדיל בהכי, ומשו"ה ודאי נושאים כפים לדידן וכמ"ש הרדב"ז ז"ל, והמהרי"ט ז"ל הנ"ל. ועכ"פ אין ראי'

מהרמב"ם הנ"ל לנ"ד בנט, שיש חילוף הקריאה בין שיי"ן לסמ"ך, דשלוש כתוב בתורה בשיי"ן, והוא קורא בסמ"ך, לאזני השומע ברכתו, משא"כ בנט, רכו"ע ירעי שיש חילוף בקריאת השמות של בני ארם בשיי"ן וסמ"ך בכה"ג ממקום למקום, ואין כאן חשש לעז כלל ג"כ, וממנ"פ, אם לא נודע אצלם שיש אשה בעולם שקורין אותה חסא בסמ"ך, א"כ אין כאן חשש לעז שיאמרו שמגרש אשה אחרת, אחר שאנשי מקומו אינם יודעין כלל שיש עוד אשה אחרת ששמה חסא בסמ"ך, ומוכח שהוא טעות לכך, ואם יודעין גם אצלם שיש עכ"פ איזה אשה שקורין אותה חסא בסמ"ך, א"כ מי הגיד להם דאשה זו קורין אותה חשא בשיי"ן, שמא אף שכל שם חשא קורין אצלם בשיי"ן, אולי האשה הזאת קורין אותה באמת בסמ"ך, כיון שיש עכ"פ גם אצלם איזה אשה שקורין אותה בסמ"ך, ואף שיש"ל דביחוד יודעין הם שכך קורין לאשה זו עצמה בשיי"ן, אף שהוא דבר קשה באמת לדרוש ולחקור ע"ז בכיור, מ"מ אם ירצה כבוד גאונו נ"י לסדר דוקא גט אחר שנכתוב בשיי"ן, אז יהי' מההכרח אשר ימחול כבוד גאון תורתו שיחי' להכשיר את הגט שלנו הנשלח כעת למחניכס קודש יצ"ו, ולסדר את הגט שלנו, וימסור אותו השליח ליד האשה כד"ת, ואז כאשר יודיע אותנו כבוד גאונו נ"י שכבר מסרו הגט שלנו ליד האשה כנ"ל, אז נשלח כפה אחרי הבעל, [אשר הוא סמוך אלינו, רק כשבעה פרסאות מכאן, ולא יסע למקום אחר כלל, כי הוא חולה ר"ל (ה' ישלח לו רפואה שלימה במהרה)], ואין כאן מקום עיגון כלל, כי יש לו בנים, רק שקשה עלינו להטריח אותו לגרש שנית, שלא להכביד חליו ח"ו עיי"ז כי הוא מצטער מזה מאוד, ואך אם יוסכם אצל כבוד גאונו שלא לסמוך על הגט שלנו לכך, אז יהי' בהכרח להטריחו שנית בזה, וה' ירחם עליו מהרה], ונסדר עוד גט אחר כרצון כבוד גאונו נ"י, (ולהודיענו ג"כ אם ירצה לכתוב עכ"פ דמתקריא בסמ"ך חסא, על שם מקום הכתיבה שלנו, או שירצה דוקא בגט השני לכתבו שם חשא לכך, ואין רצונינו לשנות בגט השני מאומה מרצון כבוד גאונו נ"י בזה, וע"כ ימחול נא להודיענו את דעתו הגדולה בזה שנית אי"ה), ונשלחו ג"כ ע"י שליח הולכה כד"ת, ואז נצא כל הספיקות בזה אי"ה, כי נודע דע"י שליח אין לשלח ב' גיטין ביחד (משום חשש ברירה כונרע בשו"ת האחרונים ז"ל בזה), ולגרש אותה, רק בגט אחד לכך.

ולכתוב כדעת כבוד גאונו נ"י, אין רצונינו בשום ענין כלל, כי יען אשר הדבר פשוט באמת לדעתינו אשר אם נכתוב חשא בשיי"ן, הגט פסול, בלא ספק, בכל מקום, וע"כ חלילה לנו לגרום בזה שתתגרש על ידינו שום אשה בגט הפסול לדעתינו עכ"פ, אך אם ירצה כבוד גאונו נ"י לסדר בתחילה את הגט שלנו, ולמסרו ליד האשה כד"ת ולהודיענו אח"כ שכבר מסרו הגט הזה לידה, ואך שרצון גאון תורתו נ"י לכתוב עוד גט אחר כדעתו הגדולה בזה, אז נשלח עוד גט אחר אי"ה, כאשר ימחול כבוד גאונו נ"י לכתוב אלינו את דעתו הגדולה איך נכתוב בהגט השני בזה וכן"ל.

ומפני טירדת החג הבעל"ט, אין הפנאי להאריך, וה' שנותיו דמר הגאון נ"י בטוב יאריך נא, ושלוש תורתו הקדושה יגדל נא כחפצו הטוב, וכחפץ המבכרים

אותו, בכרכת כהונה, ובכרכת החג הקדוש הבעל"ט, ולשמוח בשמחת התורה הק', באהבה סלה, הרוש"ת הק' באהבה,

נאום יוסף כמוהר"ר רפאל זללה"ה מפק"ק הנ"ל
ונאום בצלאל ב"ר ישראל משה נ"י הכהן מפק"ק הנ"ל

ונבקש נא אם יהי' באפשר למחול ולצוות נא להסרים למשמעתו, להעתיק אלינו את מכתבינו זה, ולמחול לשלחו אח"כ אלינו, כי לא הנחנו ת"י שום העתק כלל מזה כעת, וכעת נודע אלינו שרצון הבעל המגרש נ"י ליסע אחר יו"ט הבעל"ט למקום המרצאות החמין להתרפאות שם אי"ה, ע"כ יש לכבוד גאוננו נ"י למהר את מכתבו שנית אלינו בזה אי"ה.

הנ"ל

בענין פדיון קדשים, והנאת גרונו

מהגאון מוה"ר ידידי' גאמליב פישער זצ"ל⁽¹⁾
אבר"ק שמוהלווייסענבורג

בעזה"י. יום ה' פ' חקת תרמ"א לפ"ק פה שיאפאק יע"א.

חיים וברכה, מאלקי המערכה, על ראש הרב המאור הגדול עוסק בחקי חורב, הוד ונזר ותפארת ישראל, אין גומרין את ההלל, כש"ת מו"ה אברהם צבי הרש שווארץ⁽²⁾ נ"י לעולמי עד.

דבריו היקרים הניעני זה עברו כבר כמה שבועות, אמנם אז הייתי עצור במטתי מסוכב ביסורין אחוז בחולי קאלנקא בעוו"ה, ועי"ז נחלשתי מאוד שלא יכולתי להשיב לכבודו הרמה, ועתה אנכי הנני מתגורר פה במרחץ פלמענועע עפ"י ציווי הרופאים, ובעזרת הרופא חולים יהי' לי רפואה. ועתה אמרתי להשיב לכבודו הרמה. הנה מה שכתב כבודו הרמה שיש טעות הדפוס בדברי התוס' דשבועות (י"א ע"ב ד"ה וכי פודין) זה דוחק גדול לפענ"ד, כי בכל הש"ס שלפנינו, הן נמ' הישנות שנרפסו בדיהרנפורט, הן אותן שנרפסו בוויען, בכלן כתוב כן כאשר הוא לפנינו. ולפי דברי כבודו הרמה יהי' הפרוץ מרובה על העומר, והאיך נעלה על הדעת שהגאון החסיד מו"ה אלי' ווילנא זצלה"ה והגאון ר' ישעי' פיק זצלה"ה לא הרגישו בהגהותיהן כלום ולא הזכירו.

ומתוך חומר הקושיא נלפענ"ד לתרץ ולומר בכוונת דברי התוס', רשפיר מוכח מסתם מתניתין דבכורות ומסתם מתניתין רפרק הזרוע (חולין דף ק"ל) כמ"ד אין פורין את הקרשים להאכילן לכלבים, והיינו, נהי דמוכח הגמ' דמתניתין ס"ל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ז עמוד ט"ז.

(2) שימש זמן קצר כמו"ץ בק"ק פאלאטא.

דקדשי המוכח בעי העמדה והערכה, דאי ס"ל למתניתין דלא בעי העמדה והערכה, רק כל טעמא דמתניתין משום דאין פודין וכו' לבר, ליתני אם נעשה טריפה, מ"מ מוכח נמי ממתניתין דתרתני דיני הלכה הנה, אחד דבעי העמדה והערכה, והשני דאין פודין וכו', דאל"כ רק טעמא דמתניתין משום דבעי העמדה והערכה לחוד, ולא איכפת לן אם ראוי לאכול לאדם או אינו ראוי רק לכלבים, א"כ למה נקט במתניתין אם מתו, ליתני אם נשחטה יקברו, דתו אי אפשר בהעמדה והערכה, כמו דאיתא בבבליא במס' מעילה (דף י"ט ע"ב) קדשי מזבח תמימין ונעשו בעלי מומין ועבר ושחטן רבי אומר יקברו, א"כ הכא נמי, אי כל טעמא דלהכי יקברו משום העמדה והערכה לחוד, למה נקט מתניתין דינא דיקברו במתה, דאינה ראוי רק לכלבים, ליתני רבותא יותר אף דנשחטה יקברו משום דאי אפשר בהעמדה והערכה. ועוד הא תנן בפירוש באותו המשנה הן במס' בכורות הן בחולין פרק הזרוע מקמי הכי, והשוחטין בחוץ חייב, וכיון דמירי משחיטה ליתני מיד, ואינן נפרין אלא יקברו, ואנא ידענו דטעמא משום דבעי העמדה והערכה, ולמה תני בבא חדשה ואם מתו, בשלמא ברישא בקדם מומן להקדשן, שפיר איצטריך מיתני תרתני גוונא, והשוחטין בחוץ פטור, גם גוונא ואם מתו יפרה, כדפירש רש"י במתניתין בד"ה ואם מתו וכו', דתרתני אשמעינן, בבא דאם מתו, דבקדם מומן להקדשן אין קדושתן אלים ופודין להאכילן לכלבים, גם אשמעינן דלא בעי העמדה והערכה, אבל בסיפא בקדם הקדשן למומן דדינא הוא דיקברו, למה תני ואם מתו וכו', אי אית לי לתנא דמתניתין דפודין את הקדשים להאכילן לכלבים, רק כל טעמא משום העמדה והערכה, הלא אף אם לא מתו רק נשחטו ג"כ דינא הוא דיקברו, אלא מדנקט התנא, "אם מתו", מוכח דתנא דמתניתין תרתני דינא אית לי, ותרי טעמא איכא בדבר, חדא דבעי העמדה והערכה, ועוד מלבר הך טעמא דהעמדה והערכה, איכא נמי עור טעמא דאין פודין וכו', וכמו דברי שא בקדם מומן להקדשן דקתני ואם מתו יפרה, אשמעינן תרתני דינא, דלא בעי העמדה והערכה, וגם דפודין לכלבים, כמו כן בסיפא בקדם הקדשן למומן דאם מתו יקברו, אשמעינן תרתני טעמא, דיקברו משום דבעי העמדה והערכה, גם משום דאין פודין.

והגמ' דמס' בכורות דף ט"ו ע"א שפיר מתרץ על דברי המקשן דהקשה רלמא תנא דמתניתין ס"ל דקדשי מזבח לא הוי בכלל העמדה והערכה, והא דקתני אם מתו יקברו, היינו לאו מטעמא דהעמדה והערכה, אלא משום דאין פודין לחוד, ע"ז שפיר מתרץ דליכא למימר כך, דאם כל טעמא דמתניתין משום דאין פודין וכו', ולא איכפת לן בהעמדה והערכה מיד, ליתני אם נעשה טריפה, אלא ודאי דמתניתין ג"כ ס"ל דקדשי מזבח ה' בכלל העמדה והערכה ג"כ, עכ"ז ס"ל לסתם מתניתין ג"כ דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, דאי כל טעמא משום העמדה והערכה לחוד, ליתני אם נשחטו יקברו, וכמו שכתבנו, ושפיר כתבו התוס' בשבועות דסתם מתניתין ס"ל ג"כ דאין פודין וכו'.

ובהכי מיושב שפיר לישנא דר"ע מברטנורה במס' חולין בפרק הזרוע שכתב על בבא דאם מתו יקברו, וז"ל, ואם מתו מעצמן יקברו דאין פודין את הקדשים

להאכילן לכלבים. ויש להבין מדוע מוסיף הברטנורה מלת מעצמן ללא צורך. אלא רכוונתו, רכיון להתנא דמתניתין מקודם לזה מיירי מגוונא דשחיטה, וכיון דמחמת שחיטה ג"כ מתה הבהמה, ואי אפשר בהעמדה והערכה, למה ל' לתנא דמתניתין למיתני ואם מתה, אלא רבעי לאשמעינן דאם מתה מעצמה שלא ע"י שחיטה איכא נמי טעמא דיקברו, מלבד טעמא דהעמדה והערכה, עוד טעמא משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ורש"י בחולין בפרק הזורע ג"כ כתב והוסיף על מלת מתו דהוזכר במתניתין, מלת „מעצמן“, וכתב רש"י על זה, או משום העמדה והערכה, או משום דאין פודין. ואין כוונת רש"י לשלול חד מהנך טעמא, אלא כוונתו ג"כ, דתרתני טעמא אמת, רבעי העמדה והערכה, וגם דאין פודין וכו'.

ואפשר לעשות מטעמים ולהמתיק דברי התוס' בשבועות, דהנה רש"י הקשה, למה איכפת התנא למתני הך מתניתין תרתי פעמים, בחולין בפרק הזורע, ובפ"ב דבכורות. ואפשר דהתוס' ס"ל דלהכי תני תרתי פעמים, לאשמעינן דתרי טעמא איכא בדבר, חד משום דהעמדה והערכה, וחד משום דאין פודין וכו', ולהכי דקדקו התוס' בלשונם וכתבו וז"ל, מ"מ סתם משנה התם ובפרק הזורע נלמד אין פודין וכו', והיינו משום דתני תרתי פעמים.

ומה שאמר לי כבודו הרמה בעל פה לתרץ קושית השאגת ארי' (סימן צ"ו) על הגמ' דפרק גיד הנשה⁽³⁾, דלהכי לא דחי מצות עשה דאכילת קדשים ל"ת דאכילת גיד הנשה, דלא הוי בעידנא, עפ"י דברי הגמ' בחולין סוף פרק גיד הנשה (ק"ג ע"ב) דקיי"ל דעל הנאת גרונו מחייב הקרא, ועבר על הלאו דאכילת גיד קודם הבליעה, והעשה דאכילת קדשים אינו מקיים רק כשבלעו, א"כ לא הוי בעידנא⁽⁴⁾. ולפענ"ד נראה דאי אפשר לומר כזאת, דלפי דבריו מאי מקשה הגמ' בזבחים דף צ"ז ע"ב דניתי עשה דואכלו אותם דכשרה, ולירחי לא תעשה ולא תאכל דפסולה, והוצרך דבא לתרץ דאין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, ורב אשי מתרץ משום דהוי עשה ולא תעשה. ואי כדבריו, הא לא הוי בעידנא, ואין כאן התחלת קושיא⁽⁵⁾. ועוד מאי מקשה הירושלמי הובא בתוס' בקידושין דף ל"ח בד"ה דאיכרב אומר וכו', דליתי עשה דאכילת מצה ולירחי לא תעשה דחדש, ולפי דברי כבוד תורתו הא לא הוי בעידנא, אלא ע"כ דאי אפשר לומר כן⁽⁶⁾. ושעם הדבר, דכאמת

(3) השאג"א מקשה שם, אהא דתנן התם דגיד הנשה נוהג במוקדשין, אמאי, ניתי עשה דאכילת קדשים וידחה ל"ת דגיד הנשה, דהא האי תנא ס"ל יש בנידין בנותן טעם כראמר התם בגמ', והו"ל בכלל ואכלו את הבשר, עיי"ש.

(4) כבר קדמו בזה בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' צ"ו ד"ה והרווחנו, שכתב ליישב כן קושית השאג"א, יעו"ש. (ועי' בספר עין פנים לתורה אות א' שכתב לחדש דאכילת קדשים יוצאין המצוה בהנאת גרון, וא"כ יש לרחות תירוץ זה).

(5) בשו"ת יד רמה חאו"ח ריש סי' ע"ה, הביא תירוץ הנ"ל בשם רבו הגאון בעל כתב סופר זצ"ל, ותמה עליו מדברי הגמרא הללו במס' זבחים, יעו"ש.

(6) עיין בשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' קכ"ו שהוכיח מקושית הירושלמי הלו, הגם מצוה יוצאין בהנאת גרון בלבד, ולכך שפיר הוי הוי בעידנא, יעו"ש.

אם הביא לתוך פיו כזית איסור ולעסו היטב הדק ולא בלעו, אף דנהגה גרונו אינו חייב כלום, דהא לא הוי אכילה כלל, כיון דלא בלע כלום ולא בא האיסור לתוך מעיו לא הוי בכלל אכילה, והתורה לא אזהר אלא על האכילה דכתיב לא תאכל, וזה לא הוי אכילה כלל, והגמ' סוף פרק גיד הנשה לא קאמר אלא בבלע האיסור, אף דמה שבין החניכים לא בא בתוך מעיו ולא נהגה רק גרונו משיעור כזית, מ"מ דרך האכילה הוא כך שידבק בחניכים מקצת, והתורה שחייבה באכילת כזית לא הקפידה התורה שיבא כל שיעור הכזית לתוך מעיו, רק מה שדרך לבלוע, ואף מה שנדבק בגרונו מצטרף. וכן מה דאמר רב אסי אר"י התם, אבל חצי זית ובלעו והקיא וחזר ואכלו חייב, היינו דווקא היכי דבלע והקיא וחזר ובלעו, אבל היכא דלעסו לבד ולא בא למעיו כלל ופלמו לחוץ לאחד הלעיסה, וודאי אינו חייב כלום, דזה לא הוי בכלל אכילה כלל, דאל"כ לאשמעינן דב אסי אר"י רבותא יותר, באם הביא חצי זית לתוך פיו ולעסו והקיא אף דלא בלע כלל כיון דחזר ואכל חצי זית דחייב, אלא וודאי כל זמן שלא בלעו לאו אכילה היא כלל, ולהכי נקט רב אסי דווקא דאכל חצי זית ובלעו, אבל בלא בלע לאו בכלל אכילה היא. וכן מוכח מפורש כדברי מגמ' דכתובות דף ל' ע"ב דמתחייב בנפשו לא הוי ער דבלעה, עיי"ש, א"כ שפיר הקשה השאנ"א.

וזה שנים רבות שעברו ה' נראה לפענ"ד לתרץ קושית השאנ"א אר"י כך, דבריש פרק גיד הנשה דף צ' ע"א איכא פלוגתא אם גיד נוהג בעולות שקרבין כולו למזבח ולית בהן אכילת אדם כלל, דמ"ד דעולין ס"ל מדלא כתיב ולא יאכל המזבח, דק על כן לא יאכלו בני ישראל כתיב בתורה, והוי כמו חלב ודם דעולין, ורבנן ס"ל דחלב ודם דעיקר מצותן בכך שפיר. א"כ לא מיבעיא למ"ד דאין עולין למזבח, וודאי דלק"מ קושית השנ"א, דליכא כאן עשה כלל באכילת הגיד, ומאי ידחה את הל"ת, כיון דליכא כאן עשה כלל, ואף למ"ד דעולין, היינו דווקא למזבח משום דלא כתיב, "ולא יאכל המזבח", אבל לגבי אכילת הכהנים מודה דליכא כאן עשה כלל על אכילת הגיד, דדוקא לגבי מזבח מותר משום דלא כתיב, "ולא יאכל המזבח", אבל לגבי אכילת אדם אין כאן מצות עשה כלל לאכול הגיד, ודווקא התם בזבחים, דמיירי בנבלע פסול בכשר, איכא עכ"פ מצות עשה על הכשר, שפיר פריך דלירחי עשה, ותו אי אפשר להאריך. ואסיים בברכה, ד' יחזקוהו ויאמצהו ויחדש כגשר על התורה ועל העבודה.

כ"ד ידירו מכבדו ומוקירו ואוהבו,

הק' ידידי' גאמליב פישער

פנ' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקומם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתב מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת. פ"ב יום ה' י"ב טבת ק"ץ לפ"ק.

שלום וכל טוב להגבירים נגידים עם ה' בק"ק קעסטהעל יע"א, ה' ישפות שלום ויתברך כל חד וחד לפום מעלתו.

ידידי וחביבי שמעוני ואני אדבר, אמת נכון הדבר מה שדיבר הנגיד הר"ר מרדכי גינס נ"י שהראתי לו מכתב אשר הגיעני חתום מאוזה ת"ח ונגידים מק"ק טארנאפאל מדבר מדורים על הרב מו"ה שעפמל⁽²⁾, הן בענין סידר תורתו, הן במעשיו, ואם אמנם אני איני דלטור ח"ו, ומה לי להסיע דברים דברי נרנן מעיר לעיר, ומה לי ולו ולכם. אינני אדון הארץ, וגם אינני מחוייב להאמין לכל דבר, אך דברתי עם הנגיד ר' מרדכי הנ"ל, ונפלאתי פלאים על מנהג מדינתינו כי בשגעון ינהגו בעו"ה כספינה המטורפת בלי חובל, הלוא ידוע כי תצמח במדינתנו עתה תלמידי חכמים רבים הראויים לישב על כסא קעסטהעל, ולגדול מזה מעותדים, והמה ניכרים וידועים לכל שהם תלמידי חכמים וצדיקים במעשיהם, ואיך שבקו כל אלו ויפנו אל עובר אורח א' הבא ממרחקים, ולא נודע מעשהו בעירו, ואולי איש שונה ופתי הוא, אולי תורתו כתורת רואנ⁽³⁾, והרבה חששות, ולא שאלו שום אדם וקבלוהו, ותלמידי חכמים בני מדינתנו נדחקים כלחץ זה הדחק. והנה ענינו רואות שעכ"פ יש בעירו טארנאפאל מלשינים עליו, ואין עלי לחזור אחר הדבר, מ"מ רע ומר שהניחו הוודאי, ותפשו את הספק. והלא גם אם יבוא הרב הנ"ל ויעמוד עצמו על כור הבחינה לפני גאון אחד במדינתנו, ויקבל התרה ממנו להורות, מ"מ מי יודע מעשיו בעירו, ומדוע עבר ונוסע והולך משוט בארץ, יכבד וישב בביתו, כל זה אמרתי להנגיד הנ"ל.

ועתה חלילה לי לשלוח אותו האגרת לידם, אך טוב למעלתם לכתוב להגאב"ד דק"ק טארנאפאל⁽⁴⁾, והוא יודיע לכם אמיתית הדברים, ואם ראוי הוא לישב על כסא הוראה הן בתורתו הן ביראת ה', כיון שעלה לא ירד, וממילא מכלל הן שומעין ללאו. ונא אל תבקשו ממני שאני אכתב עבורכם להגאב"ד ההוא, כל זמן שאין שני הצדדים מבקשים כן באגודה א' וכלכב שלם, אבל בסלע המחלוקת לא אכנים עצמי בשום אופן בעולם. וה' יתן ויתאחדו בני קהילתם והי' לאחד, כי גדול השלום, ושמו של הקב"ה שלום, והי' זה שלום מאוהב נאמן לכל עברי ה'.

משה"ק סופר מפפדמייץ

(1) העתק ממכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ה עמוד כ"ד. (ועיין להלן במדור מכתבים אל המערכת עמוד נ"ח).

(3) במנהגיהן (דף ק"ו ע"ב) אמר ר' אמי, אין תורתו של רואנ אלא משפה ולחץ.

(4) הוא הגאון מוה"ר יהושע העשיל באב"ד זצ"ל בעמח"ס שו"ת ספר יהושע.

מכתב מהגאון מוה"ר אברהם ישכר בער לייכטאג אבד"ק הוניאד זצ"ל⁽¹⁾

בעזרת. יום ו' עש"ק ויצא תרל"ו ב' האניאד יע"א.

שפעת ברכות, ורב הצלחות, לכבוד אהובי חתני ידידי האברך המופלג
חור"ש זית רענן ציץ היקר כש"ת מו"ה יודא ל"ש נ"י⁽²⁾ ויופיע לעד.

מסדרת ש"ק באתי בקצירת אומר לבשרך כי תלי"ת שבתי בשלום אל ביתי
נאווה ביום ד' שבעו זו, והנני להודיעך כי דברתי עם הרב הג' הצדיק מסאנץ שי'
אורות השידוך, ואינו מסכים, ואמר לי בזה הלשון, כי צריך כל אחד להזהר לראות
על זרע קודש ממשפחת היוחסין.

... מה מאוד נבהלתי משמוע כי אביך הצדיק הוא מחותני שי' נפל למשכב,
אולם אקוה כי בזכות תפלת הצדיק ישוב ד' את שבותו ויחזיר לאיתנו כמקדם, ויזכה
לעבוד ד' בשמחת ובטוב לב, כה יחי' ד' ויחלימהו וירפאהו עדי נצח. ... נא אל
תעכב עצמך בבית אביך למען נוכל להשלים את אשר בטלנו משיעורינו.
כ"ד חותנך ידיך הרש"ת ומצפה לראותך בנחת ובחדוה,

הק' אברהם ישכר בער לייכטאג חונה פ"ק הנ"ל

הנני ד"ש כבוד אביך הרב הצדיק שליט"א, ד' ישלח עזרו מקודש ויחלימהו
וירפאהו ברפואת הגוף ורפואת הנפש ויזכה לעבוד את ד' מתוך נחת ושלוח עם
כב"ב שי'.

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אליהו לייכטאג אבד"ק קלאסנא זצ"ל. כשהגיע לפרקו
נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר שלמה זלמן פערלשטיין אבד"ק אונסדארף זצ"ל. הסתופף
הרבה בצל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. כיהן ברבנות בעיירות הידאלמאש, באנפי הוניאד,
רעדים, ובסוף ימיו נתיישב בעיר בעטלאן. נדפסו תשובות אליו בשו"ת דברי חיים ובשו"ת
שואל ומשיב ועוד, וקצת חידושים ממנו נדפסו בתוך ספר חינוך בית יהודה (מאת חתנו).
נפטר ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תרנ"ז לפ"ק. - מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאת ידידנו
האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י. הוד והדר פעלו
וצדקתו עומדת לעד.

(2) נולד בשנת תרט"ו לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר יעקב קאפיל ליכטענשטיין אבד"ק
בעטלאן זצ"ל. למד אצל הגה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט אבד"ק רעש זצ"ל. כשהגיע
לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אברהם ישכר בער לייכטאג אבד"ק הוניאד זצ"ל.
בשנת תרל"ט לפ"ק נתקבל לאבד"ק בעטלאן והעמיד שם ישיבה מפוארה. נדפס ממנו ספר
חינוך בית יהודה עה"ת. נלב"ע ביום ט' לחודש שבט שנת תרפ"א לפ"ק.

גליון משניות סדר זרעים

מהרב הגאון מוה"ר יהודה גרינוואלד אבד"ק סאטמאר ז"ל⁽¹⁾

מס' כלאים פרק א' משנה ז'. אין מביאין אילן באילן ירק בירק, ולא אילן בירק ולא ירק באילן, רבי יהודה מתיר ירק באילן.

נ.ב. עי' תו"ט בטעמו של דבר, ולכאורה י"ל דרבי יהודה לשיטתו בפרק א' מביכורים משנה ו', נקצץ האילן מביא וקורא, דעיקר אילן ארעא, וכמבואר ברכות דף מ' ע"א, ועי' מ"ש בענייניו בפ"ו מברכות מ"ב, במ"ש ליישב סתירת ההלכות בזה בס"ד, וע"כ אילן וירק חדא נינהו. י"ג. (אולם זה בוכרא, ולא עדיף מירק בירק דאסור).

מס' שביעית פרק א' משנה ב'. איזהו שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאה, אם ראויין לעשות ככר דבילה של ששים מנה באיטלקי.
נ.ב. ר"ל כל אחד ואחד צריך להיות ראוי לעשות כך, כמפורש במשנה ד'.

שם פרק ו' משנה ג'. בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו, אם היו העלין שלהן שחורין אסורין, הוריקו הרי אלו מותרין, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אם יכולין להתילש בעלין שלהן אסורין, וכנגד כן מוצאי שביעית מותרין.
נ.ב. והרמב"ם בפרק ד' מהל' שמיטה הלכה כ' סתם וז"ל, ובין כך ובין כך הבצלים עצמן כהיתרן עומדים. ועי' בנודע ביהודה מהדורא תנינא סי' נ"ד, ועי' תוס' בבבא קמא ק' ע"ב ד"ה אומר כו', מיושב קצת. ועי' פ' טעמי' דרבי חנינא בן אנטיגנוס הכא, צריך עיון גדול מה טעמי'.

שם פרק ז' משנה ג'. ולא יהי' לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק.
נ.ב. עי' תוס' עבודה זרה ס"ב ע"א ד"ה נמצא, שפירשו דברי מתני' דהכא.

שם בתיו"ש ד"ה קליפי רימון. ולענין ביעור כתב הרמב"ם בפ"ו דאין להם ביעור, ולא לדמיהן, והכסף משנה יהיב טעמא דלהסקה קיימי, ומפרש בכל גרעיני פירות, וכיון שעיקר הפרי ראוי למאכל אדם, חלה קדושת שביעית עליהם.
נ.ב. עי' ערלה פרק א' משנה ח', עוקצין פרק י"ב משנה ב', הובא בגמ' ברכות ל"ו ע"ב, וצע"ק.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קנ"ט ח' עמור כ"א. - הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון המשניות שלו סדר זרעים (ווין תקע"ה) המונח באוצר הספרים של ירידנו הרב שמואל דוד הכהן פריעדמאן נ"י. טוב עין הוא יבורך.
(לפעמים חתם שמו בראשי תיבות י. ג. [=יודא גרינוואלד], בסוף הנהגותיו).

שם משנה ז'. ורד חדש שכבשו בשמן ישן, ילקט את הוורד. וברע"ב, ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית ילקט את הוורד קודם שיגיע זמן הביעור והכל מותר, אבל ורד של שביעית שכבשו בשמן של שמינית וכבר הגיע זמן הביעור של הוורד, חייב לבקר את הכל כדקתני סיפא דשביעית אוסרת מין בשאינו מינו בנותן טעם. ובתוי"ט כתב וז"ל, והגני יוסיף להפליא ברברי הר"ב דמפרש סיפא דמתניתין דשביעית אוסרת וכו' דהיינו לאחר הביעור, אבל קודם הביעור בנותן טעם בין במינה בין שלא במינה, וא"כ מ"ש רישא דהכא ורד חדש כו', הרי אף קודם הביעור בנותן טעם.

נ.ב. ולענ"ד אולי י"ל לפי המבואר בשו"ע יו"ד סי' ק"ב ברמ"א, דאיסור שלא הי' ניכר קודם שנתערב הוא בטל, ממילא הכא י"ל ג"כ דהיינו כוונת הרע"ב ז"ל, כיון דלקטו קודם זמן הביעור, כי מטי אח"כ זמן הביעור, בא האיסור לעולם כשהוא מעורב, ואינו אוסר, כיון שהוורד כבר לא הי' בו. ומה שכתב הרע"ב ז"ל בסיפא, דאף קודם הביעור הוי בנותן טעם, היינו כשלא לקטו להאיסור מתוכו, ונשאר בו עד אחר שעת ביעורו, בכזה אמרינן דהוי בנותן טעם, אבל כשזמן התערובות הי' לאחר הביעור, אז גם שלא במינה בנותן טעם, ועי' מ"ש לעיל פ"ו מ"ג. ועי' חתם סופר חאו"ח סי' ש"כ, דהאי דינא לא נאמר רק במין במינו, ולא בשאינו מינו, ע"ש בטעם הדבר.

מס' תרומות פרק ג' משנה א'. התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ, אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה אינה תרומה, אם משתרמה החמיצה הרי זו תרומה, אם ספק, תרומה ויחזור ויתרום, הראשונה אינה מרמעת בפני עצמה, ואין חייבין עליה חומש, וכן השניה.

נ.ב. עי' בהרע"ב, ואין בו משום ספק איסור דאורייתא, דהא תנינן לעיל סוף פ"ב דאף בדעכר אין תרומתו תרומה.

שם פרק ה' משנה ט'. סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה, ואחר כן נפלו שם חולין, אם שוגג מותר, ואם מזיד אסור.

נ.ב. לכאורה משמע דמירי גם בנודע לו, דומיא דמשנה הקודמת לפי פירוש הרע"ב ז"ל משנה ח'. אמנם עיין בש"ך יו"ד צ"ט ס"ק ט"ו, לא משמע כן, וצ"ע. נ.ב. בפרש"י ז"ל ביצה ד' ע"ב הגירסא, ואח"כ נפלה שם, סאה חולין", ומ"מ אין להקשות א"כ דילמא הטעם מצד חתיכה. עצמה נעשית נבלה, ולא משום קנסא דבטולי', ואיך הוכיח שם בנמ' ביצה, מצד אין מבטלין, דזה אינו, דעי' בטור יו"ד סי' צ"ט בדרכי משה, במה שמיישב דברי הטור, ובאופן זה גם הכא אי אפשר לומר מצד חתיכה עצמה נעשית נבלה, ע"ש וק"ל. ועי' בתשובות נודע ביהודה מהר"ת חיו"ד מ"ה, ובחת"ס ליו"ד סי' שי"ט, שהעלו דביבש לכו"ע אין מבטלין איסור מדאורייתא. ולענ"ד י"ל דזה תליא בשיטת הפוסקים אם ספיקא דאורייתא לחומרא אף מדרבנן, לפי סברת הפלתי ביו"ד צ"ט דברבר יבש הוי כמו ספק, יעויין שם היטב.

נ.ב. עי' בטור יו"ד סי' צ"ט שבשונג אין חילוק בין הפיל הוא בשונג לנפל בעצמו, והב"י שם הקשה דברי הטור אהרדי, יעו"ש. ולענ"ד נראה דבר פשוט בס"ד, דער כאן לא מצינו רפליגו ר' יוסי ור' שמעון על ר' מאיר ור' יהודה בשונג, רק בתאנים שנתפצעו, ששם כלה עתה האיסור לגמרי מן העולם, כיון שנתבטל חשיבותו, והוא כמו לח כלל לסכרת הנוב"י וחת"ס הנ"ל באות הקודם, דהוי כמו שנשרף האיסור, יעו"ש בדברי החת"ס, דווקא בזה האופן אמדינן דאף בעשה בשונג גם ע"י האדם ג"כ מותר, אבל גבי דבר יבש, ובאופן שלא הוסר האיסור לגמרי, הוי סבירא ל' להטור דלמא בזה גם ר"י ור"ש מודים דבנעשה ע"י אדם אסדינן גם בשונג, ושם בס"י ק"י מיירי בזה האופן, משא"כ בס"י צ"ט, ודו"ק. י"ג.

שם פרק ח' משנה א'. כהן שהי' אוכל בתרומה ונדע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, רבי אליעזר מחייב קרן וחומש, ורבי יהושע פוטר. וכתב הרע"ב, כגמרא מוקי לה דוקא באוכל תרומת חמץ בערב פסח, מפני שזמנו כהול שהשעה דחוקה, ועומד לבקר החמץ של תרומה.

נ.ב. ור"ל דהוי טעה בדבר מצוה כו', יע"ש בתוס' ד"ה בע"פ כו' ד"ל משום דתרומה אכילתו ג"כ מקרי עבודה, והוי ככלל דפועל ידיו תרצה לר"י. אולם טעם זה לא שייך רק בכהן, ולא בעבדים, ובוז אפשר מתורץ קושית תוס' כמובן.

שם פרק י' משנה ז'. זיתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה, פצועי חולין עם פצועי תרומה, פצועי חולין עם שלימי תרומה, או כמי תרומה, אסור.

נ.ב. עי' בירושלמי הטעם, דפצועין אף דכבולעין כך פולטין, מ"מ חוזרין ובולעין, משא"כ שלימין כבולעין כך פולטין, ושוב אין בולעין לעולם, עיי"ש. ולשון הרמב"ם פרק ט"ו הל' י' צע"ק.

מס' מעשר שני פרק ב' משנה א'. בתוספות יו"ט ד"ה ולשתיה. פירש הר"ב דכתיב בבקר ובצאן וביין ובשכר ואכלו שם, ושתיה בכלל אכילה, ומיהו כריש פרק יום הכפורים לא קיימי להך דרשא.

נ.ב. עי' תוס' חולין ק"כ ד"ה לרבנות השותה, ובגליון שם.

שם פרק ג' משנה א'. לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות האלו לירושלים לחלק, אלא אומר לו העלם שנאכלם ונשתם בירושלים, אבל נותנים זה לזה מתנת חנם.

נ.ב. עי' בתור"ט מה שהקשה, ולע"ד י"ל, דלכאורה קשה למה שריא לומר העלם, הא עדיין קשה אם באמת כוונתו שחבירו ישמשו, איך הותר לפדוע חובו במעשר, ורק איעדומי קמערדים, אלא ע"כ כוונתו דנותן לחבירו במתנת חנם, ורק לתקן לשונו, על זה הקפידו שיאמר גם לשון כזה, דלא יתחיי כפודע חובו ממעשר, והיינו דצריך המתני' לסיים אבל נותנים זה לזה מתנת חנם, ור"ל אבל באמת זה צריכא טובא, דאל"כ לא מהני לשונו כלום, כנ"ל. י"ג.

שם פרק ה' משנה א'. כפי' ר"ע מכרמנורא ר"ה והצנועים, המדקדקים על עצמם כשהיה להם כרם רבעי בשביעית, היו מניחין המעות קודם לקיטתה, ואומרים כל הנלקט, לכשהיה נלקט יהא מחולל על זה.

נ.ב. וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק ט' מהל' מעשר שני, "הו' מניחין את המעות בשנת השמיטה". ועי' בבא קמא ס"ט ע"א ר"ה והצנועים, דכתבו דמשמע דשביעית נוהג בכרם רבעי, עיי"ש מהר"ם לובלין, ומה שדוחה דבריהם ז"ל, וממילא כן הוא סברת הרע"ב והרמב"ם ז"ל, ואין שביעית נוהג בכרם רבעי, ודו"ק. י"ג.

חידושים והערות בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר ראבינאוויץ אבד"ק מינסק ז"ל⁽¹⁾

במס' כתובות (מ"ט ע"ב) כתוס' ר"ה אכפיי', הקשו, האין כופין על מצות צדקה והכתיב מתן שכר בצדה, וכל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין כ"ד של מטה מזהירין עלי', ותירצו דבצדקה איכא תרי לאווין לא תאמץ ולא תקפון. והקשה הגאון בעל חוות דעת ז"ל בספרו בית יעקב, דא"כ לא אתי שפיר הא דפרוטה דרב יוסף, דפטור מליתן צדקה לעני משום דעוסק במצוה פטור ממצוה, ואי איכא לאוין בצדקה, ודאי דאין עוסק במצוה פטור מדבר שיש בו לאווין. ונראה פשוט, דהלאו קאי על חיוב העשה, ר"ל היכא שמחויב בהעשה, בא על זה להזהירו גם בלאו, ולכן בעוסק במצוה דפטור מחיוב העשה, הוי כבמקום שאין עניים, דליכא לאו, משא"כ הכא לענין שכתבו התוס', דחיוב עשה יש עליו, אלא דמחמת העשה אין כופין, שפיר כתבו דהכא יש גם לאו, ושפיר כופין, וז"פ.

בספר יד דוד - פסקי הלכות (להגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין ז"ל) בחלק ראשון (דף מ' ע"ב) בהג"ה אות א', הביא דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' מכירה הלכה ד', שכתב דכיון שמשך מקצת החפץ מרשות הרבים לסימטא קנאו אותו, וכתב, דאף הרמב"ם לא אמרה אלא במושך מרשות הרבים לסימטא, אבל מרשות הבעלים, אף הרמב"ם מודה שאין המשיכה מועלת עד שיוציאנה כולה מרשותו, יעו"ש. ודבריו תמוהין, דכוונת הרמב"ם שלא ישאר מקצת ברה"ר, ר"ל דלא נימא

(1) נולד בעיר מאהלוב בשנת תרי"ט לפ"ק לאביו הרה"ג מוה"ר יהודא ראבינאוויץ ז"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר ירוחם יהודא פערלמאן אבד"ק מינסק זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק סמאלעוויץ ובשנת תרנ"ו לפ"ק נתקבל למרא ראתרא דק"ק מינסק. נדפס ממנו ספר משנת אליעזר (תשובות וחידושים). נפטר ביום ג' לחודש אדר שנת תרפ"ד לפ"ק. - הערות הללו הועתקו מכתביו המונחים בנגזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

דצריך אח"כ לעשות משיכה בסימטא, קמ"ל דסני בזה שהוציא מרה"ר ולא נשאר שם כלום, וכן הוא בחו"מ סי' קצ"ח סי"ד יע"ש בסמ"ע, וכן כתב הרב המגיד שמצא להרמב"ן בכתובות שכתב כן, ויעו"ש מה שכתב להוכיח כנ"ל, הובא גם בביאורי הגר"א סק"ט, אבל פשיטא דלא מהני משיכה היכא דנשאר קצת מונח ברה"ר או ברשות מוכר, ודו"ק. שו"ר בשער המלך הלכות גניבה פ"ג ה"ב שפלפל בזה, ותמה על הרב המגיד. ולפ"ד נראה כנ"ל, דכוונת הרמב"ם במה שכתב כיון שהוציא מקצתו, ר"ל שלא נשאר כלום ברשות הרבים, והיינו כנ"ל, דבכל החפץ [חוץ ממקצת האחרון] ה' עכ"פ משיכה בסימטא, משא"כ במקצתו האחרון, דלא ה' משיכה בסימטא, רק המשיכה ה' באותו מקצת מרה"ר לסימטא, קמ"ל דמהני, וכמו שכתב הרמב"ן, ודו"ק.

בספר חתן סופר על סוגיות (בפתיחת הספר הנקרא בניות ברמה אות כ') הביא פלוגתא דאב"י ורבא במס' ברכות (ל"א ע"א), בענין ההלכה פסוקה שקודם התפלה, דלאב"י ההלכה פסוקה היא הא דאמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו ו' נקיים, ורבא אמר כי הא דר' הושיעא דמערס אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה. וכתב הכוונה, דלאב"י האזהרה והכנה לתפלה היא בזהירות מאיסור על צד היותר נעלה כהא דבנות ישראל כו', ולרבא היא בקיום מצות מאהבה שמחפש לקיים מצוות שצוינו הבורא יתברך, אף שיוכל לפטור את עצמו מזה. ועפ"י י"ל דאב"י ורבא אולי לשיטתייהו, דאב"י סבר בברכות דף ח' דיתפלל במקום שלומד תורה, מדרכיב אוהב ה' שערי ציון, שערים המצויינים בהלכה, והיינו דלימוד התורה הוא על ידי אהבה של האדם דמעין ומייגע את עצמו בתורה"ק משום אהבתו להש"י וחפץ לידע רצונו וחכמתו יתברך, וגורם שמלמעלה נמשך ג"כ אהבה על האדם, ולאב"י עסק התפלה הוא על ידי יראה, ולכן סובר שיתפלל במקום שלומד תורה, לחבר יראה אל אהבה. ורבא במס' מגילה דף כ"ט (כן היא הגירסא בילקוט ובעין יעקב), ה' לומד במקום שמתפלל, דס"ל דבשעת התפלה צריך לעורר האהבה, ועל כן יפה ללמוד שם אח"כ, דגם התורה היא מחמת האהבה כנ"ל, ופשוט דגם לרבא צריך לעורר גם יראה בשעת תפילה, אלא שצריך גם אהבה, שהיא יותר קשה להאדם להשיג, כנלע"ד בחסד הש"י.

בספר תורת גיטין בסי' ק"כ סק"א כתב בכוונת הרמב"ן, כיון שהאשה נותנת כהבלעה להסופר עשרה זהובים שיכתוב לה גט כשר, וא"כ כל עשרה זהובים נחשב בעד שכר טרחו של הסופר לבד, דהא הסופר יכול לכתוב על העלה של זית או על איסורי הנאה, ויקח כל העשרה זהובים בעד השכר טירחא, וכיון דכל העשרה

זהובים שנתנה, נחשב על שכר טרחו, אקנויי אקני לי' רבנן כל העשרה זהובים, וממילא כל העשרה זהובים הן של בעל, וא"כ אף שהסופר נותן ג"כ קלף בעד העשרה זהובים, גם הקלף של הבעל הוא וכו'.

ונראה ראי' לסברתו, מע"ז דף ס"ה ע"א במה דאמר אי לא מותיב לי' לא אמרינן נבי אנרא דלגינתו, וע"ש בפירש"י, וזה ממש כסבר הגאון בעל תורת גיטין בכוונת הרמב"ן, ע"ש היטב. וכה"נ כתבו התוס' שם בע"ז דף י"ט ע"ב ד"ה מכוש יעו"ש.

שם בסי' קכ"ד סק"ד, אם משיירי בגט על מנת לקצוץ אחר הנתינה ג"כ פסול ומיחשב למחוסר קציצה. נראה דמוכח כן מהא דמבואר (גיטין י"ט ע"א) דכותב על קרן של פרה ונותן לה הפרה. ומשמע דצריך ליתן לה את כל הפרה, ואמאי לא תיסגי כשמקנה לה את הקרן לבד לקוצצו אח"כ, ומוכח דזה יהי' נחשב למחוסר קציצה, והארכת קצת בזה בחי' יעו"ש.

ומה שכתב שם עוד, דאם שייר גליון מגט לעצמו דכשר דלא כהפנ"י, והוכיח מהא דעל מנת שהנייר שלי (גיטין כ' ע"ב), דפירש"י משום דאותיות פורחות באויר, ולא נקט משום שיור. הנה בריטב"א שם מפרש מקודם שהרי שייר בגופו של גט כו', ועוד דהוי כאותיות פורחות באויר. אכן בכל זאת הדין דין אמת, וכמו שכתב הריטב"א שם ז"ל, ומדבעי בין שיטה לשיטה מהו, ולא בעי נייר שבגליון כו', משמע דאם משיירו הוי מגורשת כיון שלא שייר כלום בגופו של גט עכ"ל, וע"ש מה שמחלק בין ידו של עבר, ולא מטעמו של הגאון בעל תורת גיטין ז"ל.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

ברין אם מותר לנגן ניגונים הלקוחים מן הגוים

נתן געשמעטנער

אבד"ק קרית אגוז

ר"מ דמתיבתא פנים מאירות

בני ברק

בס"ד. י"ג אייר תשנ"ד לפ"ק.

(תשובה לחכם אחד)

א) ע"ד אם יש היתר לנגן חלקי תפלה בנגינות של גוים, הן של ע"ז והן של תיפלות, וכן אם מותר לשמוע נגינות הגוים ללא מילים, וכת"ה שליט"א האריך בזה כיר ה' הטובה עלי. הנה הרמ"א בשו"ע או"ח (סי' נ"ג סכ"ה) כתב, "ושליח צבור המנבל פיו או שמרנן בשירי הנכרים מוחין בידו שלא לעשות כן, ואם אינו שומע מעבירין אותו". ובדרכי משה שם (סק"י) הביא מקורו מספר כלבו (דף ק"י ע"א) שכתב בשם תשובת הרי"ף ז"ל, "שליח צבור שעושה דברים שאינם הגונים, כגון שמוציא מפיו נבלות וכיוצא בזה, כגון שמרנן בשירי ערב, ממחין בידו שלא לעשות כן, ואם אינו שומע מעבירין אותו". ושירי ערב, היינו שירים של נכרים ערביים, ולכן כתב הרמ"א בשו"ע שמרנן בשירי הנכרים. וכת"ה שליט"א הביא תשובת הרי"ף (סי' רפ"א) שכתב בהדיא שמרנן בשירי ישמעאל, וכן בספר ארחות חיים (הל' תפלה אות ע"ח), שמרנן בשירי הערב שקורין בשעראלערב. ולפ"ז יוצא דגם כשמרנן שירים שאינם של עובדי ע"ז ג"כ ממחין בידו, דהא כתב הרמב"ם (פי"א ממאכלות אסורות ה"ז) דישמעאלים אינן עובדי ע"ז, וכן בשו"ע יו"ד (סי' קכ"ד ס"ז) ובטו"ז (סק"ד) וש"ך (סקי"ב) שם. ועל כן יש לתמוה על מה שכתב המג"א ז"ל (סי' נ"ג סקל"א) דמש"כ הרמ"א דש"צ שמרנן בשירי הנכרים מוחין בידו, כלומר בניגון שמנגנין בו לעבודת אלילים, עיי"ש. ובבאר היטב שם (סקל"ה) הביא מתשו' הב"ח הישנות (סוס"י קכ"ז) דדוקא ניגון שמויחד בבית עבודה וזה עיי"ש - ובתשובת הב"ח הישנות שלפני, דפוס אוסטרדה תקצ"ד, לא מצאתי שם, וכנראה שהושמש מאימת הבקורת. - דהא במקור הך דינא דרמ"א בראשונים הנ"ל מוכח דאף שירים שאינם של עובדי ע"ז אין לש"צ לרנן, [ועיין לקמן סוף אות ז].

ב) ומכל מקום נראה דלדינא דברי המג"א אתיין שפיר, דהנה מקור דברי המג"א הוא מספר חסידים (סי' רל"ח) שכתב, "וכל שמנגנים בפני עבודה זרה לא יעשה אותו נגון לפני הקב"ה", ומבואר דמיירי שבתפלתו הוא מנגן ניגונים הלקוחים מעבודה זרה, ונמצא שאין כוונתו בניגונו לשם תיפלות, אלא ארובה כונתו לשם הקב"ה, ומכל מקום אסרוהו, כי אין לנגן לפני הקב"ה בניגונים הלקוחים

ממקום מומאה, וזה אינו אסור אלא בניגונים שמנגנים בפני עבודה זרה. וגם בשו"ת הב"ח הישנות (סי' קכ"ז) שכתב שאינו אסור אלא כשהניגון מיוחד בבית עבודה זרה, מיירי בכהאי גוונא, שהוא מזמר בבית הכנסת לשם הקב"ה בניגונים הלוקחים מע"ז, וכיון שמזמר לשם הקב"ה בתפלתו לא אסרוהו אלא כשהניגון מיוחד לעבודה זרה, אבל ניגון של נכרים שאינו של עבודה זרה, והוא מנגנו בתפלתו לשם הקב"ה, לא אסרוהו, דרך ניגון של עבודה זרה שהוא מאוס אסור להשתמש בו לשם שמים. וכעין זה מבואר בשו"ע או"ח (סי' קנ"ד סי"א) נרות של שעוה שנתנם עכו"ם לעובדי אלילים וכיכן שמשן ונתנן או מכרן לישראל אסור להדליקם בבית הכנסת, וכתב המג"א שם (סקי"ו) שהוא הדין לכל נר מצוה והוא הדין לכל מילי דמצוה אין עושין מדבר שנעשה לעבודה זרה, וכתב המחצית השקל שם, משום דמאוס לגבוה, עיי"ש. ועיין שו"ע או"ח (סי' רח"צ ס"ה) אין מברכין על אור של עבודה זרה, ושם (סי' רצ"ז ס"ב) שאין מברכין על בשמים שבמסיבת ע"ז, עיי"ש. (ג) ומה שכתב הרי"ף המובא בכלבו וארחות חיים שממחין בש"צ המנגן שירי ערב, ומשמע דאף כשאינו שירי עבודה זרה ג"כ ממחין בידו, היינו משום דהרי"ף מיירי שהוא מרגן שירי נכרים שלא בשעת תפלה לשם שמים, אלא שמזמר שירי נכרים לשם תיפלות, דומיא דמוציא נבלות מפיו, שכתב דלא קאי על שעת התפלה, וכן משמע בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תת"ט) שכתב „לענין ש"צ שהוא נעים קול ומזמר בבית המשתאות בשירי ענבים בשירים של דופין מוחין בידו, ואם אין רוצה לשמוע מעבירין אותו, ועליו ועל כיוצא בו אמר הכתוב נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה, כן השיב הרא"ף ז"ל בתשובה" עיי"ש, ושירים של דופין היינו שירי ערב שבתשו' הרי"ף שם, ומשמע דלא בשעת התפלה מיירי, אלא שמזמר בבית המשתאות לשם תיפלות, ואם עושה כן אז ממחין בידו, ואף אם מזמר שירים שאינם מיוחדים לעבודה זרה אלא של נכרים שסתמן לשם תיפלות. ונמצא דרינו של המג"א הוא אמת וליכא קושיא מתשו' הרי"ף הנ"ל, דהמג"א מיירי בש"ץ המנגן שירי נכרים בשעת התפלה וכונתו לשם שמים, דבזה ליכא איסור אלא אם מנגן שירים המיוחדים לעבודה זרה, דזה מאוס לומר לשם שמים בתפלה, אבל ש"צ המזמר שלא בשעת תפלה אלא לשם תיפלות, אז מוחין בידו אף כשמזמר שירים שאינם מיוחדים לעבודה זרה, אלא שהם שירי נכרים בעלמא, דסתמן לתיפלות קאי דג"כ אסור.

(ד) ואף דעכ"פ תקשי, דמהמג"א משמע דמה שכתב הרמ"א (סי' נ"ג סכ"ה) דש"צ שמרגן בשירי נכרים מוחין בידו, מיירי בשעת התפלה, רהא מביא עלה מדברי ספר חסידים דמיירי בשעת התפלה, ועל פי זה כתב בשו"ע הרב (סי' נ"ג סל"ג) „ושליח צבור המנבל פיו או שמרגן בתפלה בשירי הכנענים שמנגנים בהם לעבודה זרה מוחין בידו“, הרי שמפרש דברי הרמ"א דכונתו שמרגן שירי נכרים בשעת התפלה, ויסודו נראה מהמג"א הנ"ל, וכן ממה שמוכח בשם שו"ת הב"ח הנ"ל. ברם במקור הך דינא בכלבו ובארחות חיים ובתשו' הרי"ף משמע, דאף שלא בשעת תפלה אין לו לש"צ לנגן שירי נכרים, ועל פי זה נראה שכך היא גם כונת

הרמ"א ז"ל. וכן משמע בלבוש (סי' נ"ג סכ"ה) שכתב, "ושליח צבור המנבל פיו או שמרגל בשירי עכו"ם מוחין בידו שלא לעשות עוד, ואם אינו שומע מעבדין אותו, שכיון שהוא מרגל את עצמו בניבול פה ובשירי עכו"ם מטמא את רוחו וגופו, ועוד אפילו בעת תפילתו אי אפשר שאינו מחשב על זה והרי תפלתו עכורה ולא זכה" עכ"ל, ומשמע שהבין נ"כ בכונת הרמ"א שהש"צ מנגן שירי עכו"ם אף שלא בשעת התפלה דאסור משום שע"ז מטמא את רוחו וגופו, ועוד דע"ז גם בשעת התפלה יחשוב עליהם. ואף שדברי המג"א ז"ל קשיין במה שהבין דכונת הרמ"א שהש"צ לא יומר בשירי עכו"ם בשעת התפלה דוקא, מ"מ לדינא עולין דברי המג"א יפה, דמה שהרמ"א כתב שאין לש"צ לנגן אף שירי עכו"ם שאינם של ע"ז, וכדמשמע במקור הך דינא בראשונים הנ"ל, היינו משום דהרמ"א מיירי שהש"צ מנגנם שלא לשם שמים בשעת התפלה, אלא שמנגנו לשם תיפלות כדרך הנכרים, וזה אסור בכל מיני שירי עכו"ם, וכמש"כ הלבוש דהשירים הללו מטמאים את רוחו וגופו, אבל כשמזמר שירי נכרים לשם שמים בשעת התפלה, בזה יש לומר דגם הרמ"א מודה דליכא איסורא, כיון שאין כונתו לשם תיפלות, ועל זה כתב המג"א דמכל מקום כשהשירים הללו מיוחדים לעבודה זרה אסור, דאף אם משום תיפלות ליכא מ"מ מאיסי לגבוה.

ה) שוב ראיתי בספר מעשה רוקח להג"ר מסעוד חי ז"ל על הרמב"ם (פ"ח מתפלה הי"א), - שציין עליו בספר מגן גבורים לשו"ע או"ח (סי' נ"ג א"ף המגן סק"כ), ובתשובת כת"ה, - שהעתיק תשובת הב"ח הישנות (סי' קכ"ז), וז"ל הב"ח "מה שמזמורין בבית כנסת בניגונים שמזמרים בהם בבית תפילתם, נראה שאין איסור אלא דוקא באותם ניגונים שהם מיוחדים לעכו"ם, מאחר שהוא חק לעכו"ם, כמו מצבה שאסורה בכל מקום מפני שעשאוהו כנענים חק לעכו"ם, ואין ראיה להתיר (צריך לומר לאסור, הגהת מעשה רוקח) גם את זה מהא דתנן (סנהדרין נ"ב:) מצות הנהרגים היו מתיוון וכו' ע"ש, ובגמרא תנינא, אמר לו ר' יהודה לחכמים אף אני יודע שמיתה מנוולת היא ע"ש, וא"כ איכא למימר הכי נמי בניגונים דלאו מינייהו קא גמרי אלא על ידי חכמת המוסיק"ם, דאין לומר להחמיר כר' יהודה דלית ליה סברא זו, דהא כבר פסקו הפוסקים ה"ל כרבנן, מכל מקום נראה דאין ראיה מכאן, לפי מה שכתבו התוס' וז"ל, תימה דמשמע הכא דאע"ג דחוקה היא כיון דכתיב קרא וכו' ע"ש, אלמא דאפילו כתוב באורייתא לא מהני כשנעשה חק לעכו"ם, כל שכן באותם ניגונים, אבל אם אינו מיוחדים נראה דאין בזה איסור דבהא ודאי איכא למימר דלאו מנייהו גמרינן", עכ"ד הב"ח. וכתב עליו בס' מעשה רוקח, "העיני בשר לו ראה יראה, שנדון הרב הוא באותם הניגונים שהמציאו והולידו המשוררים של בני עמנו מחכמת המוסיק"ה, ולא לימרום מתחלה מילדי נכרים ולא מניגונם, כמו שכתב להדיא הכי נמי בניגונים וכו', שזה לא נאסר כלל שהרי הלויים היו משוררים בניגון זה בבית אלקינו וכמ"ש בס' ערוגת הבושם ז"ל, ומשום הכי הביא ראי' בפתח דבריו לאסור דבר שהוא חק לעכו"ם מדין מצבה שהיתה חביבה לפני המקום בזמן האבות, וכשראה יתברך ב"ה

שהכנענים עשאוּם חק לעכו"ם אסרה לבני ישראל לגמרי וכו', וכלומר דרומיא להכי אם אינו חק לעכו"ם שפיר דמי מכיון שלא לימדום מניגוני הנכרים וכו', ומכל מקום הדבר מבואר דלא איירי אלא בשלימדום מתחלה מזולתן בדרך היתר ולא מניגוני נכרים שלהם, וסיום דבריו ג"כ יוכיח, אמנם ללמוד לכתחלה מניגוני עכו"ם בהא לא אייר הרב כלל דפשיטא שאסור, ולא בא אלא להליץ בעד השלוחי צבור שנהגו כן מעולם דמחזקינן להו בהיתרא, דלא מנייהו גמרי", עכ"ל.

(ו) ובעניי נראה דפירושו זה בכוונת הב"ח ז"ל רחוק מאוד, דהב"ח לא הזכיר כלל דיניגוניהם בבתי תיפלתם יהא מקורו בשירי הלויים. גם מה שכתב להגיה בלשון הב"ח, דבמקום "ואין ראי' להתיר", צריך לומר "לאסור", קשיא, דבאמת אין צריך להגיה, וכונת הב"ח ז"ל מבוארת, דמתחלה כתב הב"ח דאותם ניגונים המיוחדים לעכו"ם אסורים מאחר שהוא חק לעבודה זרה, כמו מצבה שאסורה מפני שעשאוה הכנענים חק לע"ז, ועל זה כתב דאין ראי' להתיר גם את זה, דהיינו גם כשעשאוה חק לעבודה זרה, מהא רסנהדרין (נב:) מצות הנהרגין היו מתזיזין את ראשו בסיף, ורבי יהודה אומר שקוצץ בקופיץ, דאף שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה הרי התרה אמרה ובחוקותיהם לא תלכו, והשיבו להם רבנן כיון דכתיב סיף באורייתא לא מנייהו קא גמרינן, ואם כן הכי נמי בניגונים דלאו מנייהו קגמרי אלא על ידי חכמת המוסיקי"ם והלכה כרבנן, וכונתו, דלכאורה הי' מקום להתיר לומר גם את הניגונים שמזמרים בבית תיפלתם לעבודה זרה, דהרי ניגונים אלו נתחברו מתחלה ע"י חכמת המוסיקי"ם לאו דוקא לשם עבודה זרה, אלא להנאתם, ומהם למדו משמשי העבודה זרה לומר כן בבתי תיפלתם, וא"כ נימא דגם ישראל מותרים לומר ניגונים אלו דלאו מנייהו גמרי, כלומר דאנן לאו מבתי תיפלתם אנו לומדים את הניגונים אלא מחכמת המוסיקי"ם שחיברו ניגונים אלו. ומה שנלמד מחכמת המוסיקי"ם אין בו משום ובחוקותיהם לא תלכו, דלאו זה נאמר רק בדבר שהוא ממנהגיהם ונימוסיהם - עיין בזה בטור וב"י וב"ח יו"ד (סי' קע"ח) - אבל נכרי המחבר ניגון להנאתו ואינו נעשה מנהג וחק אצלם לומר אינו בגדר הלאו. ועיין בתשובת הגאון רבי מרדכי בנעט ז"ל שבס' אלה דברי הברית (עמוד י"ח), שכתב בדעת מהרי"ק ז"ל, "דלא מקרי חק רק במה שקבוע לאומה בכללה כמו בהך דשורפיץ על המלכים, דכל האומה כולה עושין כן, או בהך דסיף הנעשה מחק המלך, הו"ל חק קבוע דלא ישונה לעולם ומקפידין בדבר, אבל בהך דלבישת קפ"א שהרופאים יחידים נוהגים בו מעצמם, לא מצד חק ונימוס או דינא רמלכותא, הדבר עומד להשתנות, היום נוהגין כך ולעתיד לאחר זמן אולי ינהגו במלבוש אחר, ועל כן לא מקרי חק כלל, כי אם כשהוא חק רק לעבודה זרה או שיש בו משום פריצות, או אסור משום בחוקותיהם וגו' אפילו דלא נהגו בה כל האומה בכללה או אפילו בעומד להשתנות מנהגן, עיי"ש. [ועפ"ז מיושבת קושית הגר"א ז"ל בביאוריו לשו"ע יו"ד (סי' קע"ח סק"ז) על מהרי"ק מסוגיא דסנהדרין (נב:) עיי"ש, ואכמ"ל]. וא"כ מכל שכן בהני נגונים שנעשים ע"י חכמת המוסיקי"ם, זה בכה וזה בכה, ואינם נעשים חק ונימוס וקביעות, ודאי רליכא בהו מקום בחוקותיהם, וא"כ הי'

מקום לומר דגם הני ניגונים שמנגנים בבתי תיפלתם לא יהא בהם איסור, כיון דמקורם מהני חכמת המוסיק"ם, ואנן מנייהו גמרינן דהיינו מחכמי המוסיק"ם, ועיין ביאור הגר"א (יו"ד סי' קע"ח סק"ז) דהיכי דלאו מנייהו גמרינן דשרי, לאו דוקא משום דכתיב באורייתא, אלא כל דבר שהיינו עושין זולתם מותר עיי"ש, וכן נראה דעת הב"ח ז"ל וכנ"ל.

(ז) ועל זה מסיק הב"ח דאין זה היתר, דהא מוכח בתוס' סנהדרין (נב:) דאפילו אם כתוב באורייתא לא מהני כשנעשה חק לעכו"ם, כל שכן באותן ניגונים, אע"ג שמתחלה נתחברו ע"י חכמת המוסיק"ם ולא הו' בהם משום בחוקותיהם וגו', מכל מקום אחר שנעשה חק לעכו"ם בבתי תיפלתם נאסר, ולא מהני בזה היתר דלא מנייהו גמרינן, כיון דעכשיו נעשה חק לעכו"ם. ועל זה מביא רא"י בתחלת התשובה ממצבה דאע"ג שהיתה אהובה בימי האבות מ"מ אחר שנעשה חק לעכו"ם נאסרה, והוא הדין בהני ניגונים דאע"ג דמתחלה היו מותרים כשיצאו מידי חכמי המוסיק"ם וטרים שנעשו חק לעכו"ם, אבל עכשיו שנעשו חק לעכו"ם נאסרו. ועל כן מסיק הב"ח, דבאינם מיוחדים לומר בבתי תיפלתם נראה דאין בזה איסור, דבהא ודאי איכא למימר דלאו מנייהו גמרינן, כן נלענ"ד ברור בדעת הב"ח ז"ל. ולעיל כתבנו בדעת הב"ח והמג"א, דמשום הכי אסור לנגן בתפלה מה שמנגנין בבית ע"ז משום דמאוס, ברם למאי שנתבאר מתשובת הב"ח איכא בזה איסורא ראורייתא דבחוקותיהם. [גם מה שכתבנו לעיל (אות א') דישמעאלים שאינם עובדי ע"ז ליכא איסורא לומר שיריהם להב"ח שאסר רק ניגון המיוחד לע"ז, הנה למאי שנתבאר דמשום חק עכו"ם אתי עלה הב"ח, א"כ גם בניגון שהוא חק לישמעאלים ג"כ אסור, דאיסור ובחוקותיהם שייך גם בישמעאלים שאינם עובדי ע"ז].

(ח) והנה פשוט דאף להב"ח ז"ל אסור לומר שירי פריצות וקלות ראש אף לצורך תפלה, וכמו שכתב הלבוש (או"ח סי' נ"ג סכ"ה) המובא לעיל, בש"צ המרגיל עצמו בניבול פה ושירי עכו"ם מטמא את רוחו וגופו, ואפילו בעת תפלתו אי אפשר שאינו מחשב על זה והרי תפלתו עכורה ולא זכה, עכ"ד. וכשם שאסור לומר שירים הנ"ל דמגדה יצר הרע בנפשי' - עיין במגילה (טו.) כל האומר רחב רחב וכו' - כך אסור לומרם בשעת התפלה, וכמו שכתב הלבוש דאפילו בעת תפלתו אי אפשר שלא יחשב על זה. וכן כתב בס' מעשה רוקח על הרמב"ם (פ"ח מתפלה הי"א) דאם אסור לשיר להקב"ה נגון שמנגנים הנכרים שגורם איזה הרהור ומניעת הכונה, כל שכן נגון של ענבים פשיטא ופשיטא שייאסר, עיי"ש. וכת"ה שליט"א הביא עוד משו"ת דברי חיים (ח"ב או"ח סי' י"ז) שכתב נגד פושעים מחדש באו להתאוה תאוה בבית ה' בהצרות קדשו ולהרהר הבליהם בשעת התפלה ע"י שירי חשק הנומרים בטרטראות, ואוי להם לפתאים הללו ערלי לב אין תבונה בהם, עיי"ש.

(ט) ועיין ספר חסידים (סי' רל"ח), מי שיש לו בן קטן מוטל בעריסה כדי שלא יבכה, לא ירננו לו שירים וזמירות של גוים, ומשמע דכל שירים של גוים גורמים להזיק בשמיעתם, ובהגהות מקור חסד שם ציין לירושלמי יבמות (פ"א ה"ו) ראה

את רבי יהושע וקרא עליו את מי יורה דעה זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשבית שיתדבקו אזניו בדברי תורה, ופירש בקה"ע שיהי' קדוש ד' מנעוריו והיינו דקאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים עיי"ש, וכ"כ הרע"ב (אבות פ"ב מ"ח). הרי דשמיעת האוזן אף בתינוק מוטל בעריסה משפיעה הן לטוב והן למוטב. וכת"ה שליט"א הביא מספר חסידים (סי' תשס"ח) „וזהר מי שיש לו קול נעים שלא יזמר נגונים נכרים כי עבירה היא, ולכך נברא קולו נעים לשבח בוראו ולא לעבירה“, עכ"ל. ומשמע דכל מיני שידי נכרים עבירה היא לזמרם. ובאמת כן נוהגים יראי ה' ליהרר שלא לשיר שידי גויים, ובכלל זה שירים של עוזבי תורה ר"ל אשר כל הטעמים דלעיל איתנייהו גם בהו. ויש לעורר בסעודות נישואין, שמביאין בעלי שיר המזמרים נגונים שאין מקור מקומם טהור, ויש למחות בזה שלא לחלל את הקודש. והנה כת"ה שליט"א האריך והרחיב בבירור הלכה זו והביא מספרים רבים, אשר הי' מן הראוי לעיין בדבריהם, אולם מה שהלב חושק אפס הפנאי עושק. [וכת"ה הביא נוסחת ספר כלבו דש"צ שמדגן בשירי העורב מסלקין אותו, ובחי' זקני הגרע"א ז"ל בשו"ע או"ח (סי' נ"ג סכ"ה) כתב שכן העתיקו בשם בשו"ת תורת חיים להגאון הקדמון ר' חיים שבתי ז"ל (ח"ג סי' א') עיי"ש, ובפשוטו אין לו מובן, ויתכן שהוא כינוי לשירי תיפלות על דרך המבואר בסנהדרין (קח): עורב רק, וברש"י שם ר"ה דק].

ואפריון נמטי' לכת"ה שיצא לגדור גרר ולעמוד בפרץ בענין העומד ברומו של עולם, וחלקו עם מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, ושכרו כפול מן השמים. חותם בברכת התורה וברשת"ה,

נתן געשטעטנער

אלון בכות

על הלקח מאתנו אחר מבני החבורה
הנה"ח מו"ה יצחק אהרן שארף ע"ה
מירושלים עיה"ק

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בענין שיעור תפילין של יד, ומקום הנחתו

אהרן הלוי אלבוים

ברוקלין ניו יארק

על דבר אשר נתפרסם לאחרונה כי מצוה מן המובחר להניח תפלה של יד קטנה למאר, פחות הרבה משל ראש, והתיתורא היא פחות מאצבעיים (34 מילימעטר) אפילו בשיעור הכי קטן, וגבהו יותר מארכו. הנה לא מצאתי אפילו פוסק אחד מגדולי הראשונים והאחרונים, שיפקפק על תפילין של יד, שהתיתורא ב' על ב' בלי מעברתא אפילו בשיעור הכי גדול. ואין כאן ספק כלל על מקום התפילין, שהוא גדול הרבה מזה השיעור, אפילו אצל נערי בר מצוה, שיש להם יד קטנה.

הקדמה בענין שאין לשנות מנהגי ישראל

(א) זה לשון החו"ד (הובא בגט מקושר קו"א סי' י"ד) בנידון זה, אין רעתו נוטה להחמיר על עצמי ולעיין בדבר שנתפשט המנהג, ואבותינו וכו'. ובשו"ת סת"ם (סי' מ"ג) כתב בא"ד וז"ל, ה"נ בכל מערער על מנהג ישראל, ובפרט בעניני תפילין וכו', ומה שקשה לו, ה' לו לומר דרך קושיא, ולתלות חסרון הבנה בו, ולא לקבוע הלכה כדבריו עכ"ל, עיי"ש שמבטא בשו"ם קשים כמדרגת חרב. ובשד"ח (ח"ד עמוד 78 ד"ה אם) כתב, אם המנהג הוא תמוה וזר, יש לנו ללמוד זכות ולבקש כל מצדקי וכו', וכה עשו כל קדמונינו. ובספר חובת הלבבות (שער יח"מ פ"ה דף ט') כתב, אל תסיג גבול עולם, ופי' בשוב הלבנון, אל תתחכם להסיג אחר, ענין המקובל לאמר וישר מרוב אנשי העולם, כי בודאי ברוב הזמן רוב האנשים שעמדו על הענין, וקבלו אותו, לא נעלם מהם, כל העולה על דוחך והנדרמה לשכלך וכו'.

גבול התחתון לתפילין של יד, ושמקומו נגד הלב

(ב) במס' מנחות (דף ל"ז) על ירך זו קבורת. ובמס' ערכין י"ט: פירש"י, רחוק מן האציל (עלנבוגין) מעט. ובמנחות ל"ז: או אינו אלא על ירך ממש, ופירש"י כף, אמרה תורה וכו', ר"א אומר אינו צריך וכו' ר"י אומר אינו צריך, הרי הוא אומר ושמרתם את דברי אלה על לבבכם וקשרתם שתהא שימה כנגד הלב. מצינו למדין שמה שילוף ת"ק ור"א מן לימודיהם, דהיינו שאינו על כף היד רק על הזרוע, ולפי ר"י מן על לבבכם, ואינו ענין לשתהא מכון נגד הלב ממש. ובמרדכי מנחות דף י"ג ע"ב כתב, בין האציל למעלה סמוך לו. ובספר התרומה דף עב. כתב, וסמוך לפדק של האציל קצת יניחם, כי שם הוא קבורת, עכ"ל.

(ג) בב"י (סי' כ"ז ד"ה ומקום) מביא בשם הרא"ש, דאע"ג דאמר ר' ינאי מקום של תינוק רופס, זהו לאו דוקא, אלא ממקום שמתחיל השער עד מקום רופס עכ"ל, וכן פסק בשו"ע בסעיף ט'. והשתא דילפינן גובה שביד מגובה שבראש, דצריכין להניח על הקיבורת, נמי פירושו הכי, מתחילת פרק הזרוע עד קיבורת.

(ד) בפרמ"ג (סי' כ"ז בא"א סק"ב) כתב, ועד שיתחיל להיות גבוה אין מקום

תפילין, והעתיקו במ"ב סק"ד. ובשו"ע הרב (סי' כ"ז ס"ב) כתב, לא יניח בתחתיתו ממש עכ"ל, אבל רק גבוה קצת משמע שמותר להניח.

ומה שכתב שם שהוא מכוון ממש כנגד הלב, אין כוונתו שצריך לעשות צילום לידע איפה הוא הלב, ושם הוא מקום תפילין, רק כוונתו לאפוקי כף היר, והקנה (הוא בין כף היר לעלנבויגן), ותחתיתו ממש שהוא בצד של הלב, ואינו מכוון כנגד הלב כלל, אבל קיבורת שהיא כמעט עד תחתיתו כמו שנתבאר, מכוון נגד לבו ממש, שיתכן שהלב היא ממקום שמתחיל להיות גבוה.

(ה) ומצאתי ברמב"ם פ"י ה"א וב' מהלכות כלי המקדש, חונר את האבנט כנגד אצילי ידיו וכו', וכך קיבל יונתן בן עוזיאל מן הנביאים, ותרנגם על "לכביהון" יסורין עכ"ל, הרי דאצילי ידיו הוא כנגד הלב. ובריתב"א עירובין צ"ה: כתב דבעי שימה נגד הלב, ואין זה אלא על הקובד"ו וזה ברור עכ"ל. ומיושב נמי בזה שיטת הלבוש ודעמי', שסובר שכשר להניח תפילין עד הקובד"ו ממש, הא סותר מאמר ר"י דבעי שימה נגד הלב, ובוה מיושב, ודו"ק. ואל תשיבני כי רואים ע"י צילום שהלב אינו כנגד האציל, דידוע השמ"ק (כתובות י"ג: ד"ה מאי) הא דנצחו חכמי אומות העולם לחכמי ישראל, היינו בטענות, אבל האמת הוא כחכמי ישראל (אע"פ שנראה שהם טועים).

(ו) ועיין בספר מחשבות בעצה (סי' א') דכתיב בחושן, והי' על לבו, אע"פ שכולט מן הצדדים, הוא הדין הכא כיון שעיקרו על הלב סגי. ויש להוסיף על דבריו, וכל שכן כאן בתפילין, דאי לא האי דרש דר"י הוה כולו על מקום תפילין, וא"צ להתיר של רובו ככולו.

(ז) וכתב בשו"ע הרב הנ"ל, לכן צריך שיטה את התפילין של יד לצד הגוף מעט, וזה וודאי שאינו מעכב (כ"ה בהעמק שאלה על השאלות בסימן קמ"ה אות ג' ועוד פוסקים), ה"ה דשימה נגד הלב אינו מעכב. ובמחצה"ש (ס"ק ב') כתב, הוא מתפשט כמעט כל אורך חצי עצם הסמוך לקובד"ו. ובערה"ש סי' כ"ז ס"ג כתב, מעט בגובה, ובס"ד, והיינו קצת אחר התחלת זה, וכן מנהג העולם, עכ"ל.

(ח) ומעתה כל הלשונות המוזכרים בגמ' ובפוסקים, קבורת, בשר תופח, גובה של בשר, בשר מכונס, ועוד כהנה, אין כוונתם על המוס"ל דוקא, כי בעל התרומה כתב וז"ל, וסמוך לפרק של אציל קצת וכו' בשר המכונס. וכן המחבר בס"א כתב בבשר התופח, ואעפ"כ פי' האחרונים (המובאים לעיל באות ד' וז') כמעט עד הקובד"ו. אלא ע"כ כמעט עד הקובד"ו, נקרא קבורת ותופח, אע"פ שאינו כמו אשכול ממש, אלא מתחיל להיות עב וכאשכול.

והלבוש ס"א, ומאמר מררכי סק"א, והחו"ד (הובא להלן אות י"ט), וערה"ש בהבנתו בהגר"א, סוברים עד הקובד"ו ממש. ובח"א (כלל י"ד סי') כתב, ואם יש לו מכה במקום הגבוה, יניחנו סמוך לעלנבויגן או על כשר הגבוה אף מה שהוא בחצי העליון ולא יברך. ופליאה דעת ממני מש"כ במ"ב בסוסק"ד דאם מונחין למטה מקבורת, לא יצא אליבא דכו"ע, הא איכא כל הני רבוותא, וצ"ע. (וכן הוא דעת פוסק הדור ר' מאיר אריק וצ"ל בקול קורא שלו שפירסם בשנת תרפ"ה, ונרפס בקובץ כר"ש קונטרס ס"ז יעו"ש).

גבול העליון, פלג זרוע

(ט) כתב בהגהת סמ"ק (מצוה קנ"ג סק"ב) ומיהו אין כולו כשר להניח, כ"א חצי הזרוע של צד הקווד"א, וכתב ע"ז הב"י (סי' כ"ז), ואין לסמוך ע"ז ולהכשיר להניח תפילין בכל חצי הזרוע, כי אם במקום התפוח, ופסק בן בס"א, ואחריהם נמשכו רוב האחרונים, כי הראשונים רובם סוברים דכל הקבוצת כשר, כ"כ בעה"ש ס"ב. ובביה"ל (ד"ה בראש) תמה למה אחזו דעת הגהת סמ"ק שהוא יחיד, ועיין שם ישובו, דכל הקבוצת היא בחצי התחתון. והו' שכתב בשו"ע הרכ בס"ב, אבל לא ינחנה למעלה מקבוצת, דהיינו שלא ינחנה למעלה בחצי הפרק שבין המרפק לכתף, עכ"ל. וזה ראייה שמודדין החצי מן העלענכויגן עד הכתף (ולא רק עד בית השחי), וכן הוא כוונת המחבר בס"ז ורמ"א בס"א, שנקטו הלשון העצם וזה מתחיל מן הכתף. ומקורו בסה"ת דף ע"ב הלכך בעצם העליון וכו' והוא יד דאורייתא עכ"ל, וכן הוא בסמ"ק שם. ומוכרחים אנו לומר מה שנקטו לשון בית השחי, והו' רק כמראה מקום, ונמשכו אחר לשון סמ"ק הנ"ל, והוא לא דיכר מפלג זרוע, ודו"ק. אבל הגר"א חולק על הגהת סמ"ק ומכשיר אפילו למעלה מפלג, ומשמע מדבריו שחולק רק על גבול העליון לקולא, ולא מחמיר לענין גבול התחתון. וכ"מ במ"ב סק"ד ובח"א (הובא לעיל אות ח') ובדמשק אליעזר (סק"ה). ובעה"ש ס"ד מקיל עוד יותר בדעת הגר"א שכל הזרוע הוא כשר, אבל במעשה רב סכ"א פי' פלג, אמצע לאפוקי רובע זרוע למעלה, ורובע זרוע למטה, וחולק על הרמ"א גם בגבול התחתון, דא"א לפרש דרמ"א ס"ל ג"כ הכי (בגבול התחתון), דא"כ לא הו' פלג זרוע, אלא רובע זרוע, ושיטה כזו ליתא כלל. ולפי גרסא זו, חולק על כל הני אחרונים בהבנת דברי הגר"א, אבל לפי גרסת תוס' מעשה רב רוחב זרוע, אתי שפיר טפי והוא כשטת האחרונים שהבאתי לעיל.

לחצאין כשרה, לשליש ולרביע לא שמענו

(י) הנה פשוט שמשערין הקבוצת ביד פשוטה, דאם ביד כפופה, לא ה' מקום הקבוצת מעט קודם האציל, כמו שכתבו הפוסקים לעיל (אות ב' ז'), ועוד דה' להם להשמיענו זה, כדי שלא ליתן מקום למכשול ח"ו, ועוד דא"כ ששליש התחתון פסול, הו' מקום התפילין רק ששית הזרוע, לרמ"א ודעימ' דחצי העליון פסול, ואפילו בפלג זרוע יש מפקפקין, והבו דלא לגרוע מזה. ואפילו לפי מעשה רב בשם הגר"א (הובא לעיל אות ט'), לא אמר רק רובע זרוע, ואליכיה לא קשה, כי יש לו פלג זרוע למעלה, אבל רק רובע זרוע, וכ"ש שישית זרוע, והו' נגד כל הפוסקים. גם מהפוסקים הסוברים דמקום תפילין הוא ד' אצבעות ויותר (הובא להלן אות כ"ד), מוכרח שאין צריך לכפוף.

(יא) ואין לומר בנערי בר מצוה שידיהם צר, הרי בולטים התפילין מן הצדדים, דעיין בשו"ת חקל יצחק (סי' א' אות ז'), שהתיר בכמה אנפין, ומסיק, יפה נהוג עלמא שאין מקפדין ע"ז בתפילין ש"י. ויש להוסיף סברת ספר מחשבות בעצה המובא לעיל באות ו'. - ומהפוסקים שאביא לקמן (אות י"ד וט"ו), שצריך לעשות גם התפילין של יד אצבעיים, ולא עדרו על זה, יש ראי' שכשר, שהרי רוב תפילין הנמכרים, הם עכור גערים שנעשו בר מצוה.

יב) מצאנו למידין שי"ש חמש שטות, במקום הנחת תש"י (אבל לענין מקום הקבורת כולן שוין, כמבואר לעיל אות ח'). א] הבנת ערה"ש בהגר"א, שהיא "כל" עצם הזרוע (אות ט'). ב] שיטת הלבוש וסייעתו, מן העלנבוין עד פלג זרוע (אות ח'). ג] שיטת הרמ"א וסייעתו, מן מקום המתחיל להיות משופע, שהוא סמוך לעלנבוין עד פלג זרוע (אות ד' וט'), וכן צריך לכאורה להורות. ד] שיטת הגר"א עפ"י הבנת הרבה אחרונים, מן סמוך לעלנבוין (אות ט'). (כרלעיל בשיטת הרמ"א) עד סוף בשר תפוח, אפילו למעלה מפלג זרוע, ואפילו אם רק תפוח במקצת. ה] שיטת הגר"א עפ"י מעשה רב, (לפי חר גירסא כרלעיל אות ט') מורדין עצם הזרוע, וצריך להניח רובע הזרוע למעלה, ורובע למטה, ונשאר רק פלג עצם הזרוע באמצע, שכשר להנחת תפילין.

ועצם הזרוע היא 300 מילימטר בערך, ובנערי בר מצוה הוא קצת פחות, ומהתחלת השפוע עד פלג זרוע, היא 120-130 מילימטר בערך, הרבה יותר גדול, אפילו מתפילין שהתיתורא היא 53 מילימטר, ועם המעברתא היא 75 מילימטר, וכ"ש מתפילין הרגילין.

שיעור תפילין

יג) כתב בשימושא רבה בהלכות קטנות להרא"ש אמר רבא האי מאן דבעי למעבר תפילין, מייתי אעא טבא תרין אצבעי על תרין אצבעי על תרי אצבעי, ואי הוי טפי שפיר דמי, ואי הוי בציר לא פסול, עכ"ל. ובשל יד כתב כאצבע, משום דהו בית אחר ע"כ, והובאו דבריו בטור (רק דבריו בש"ר ולא בש"י). ובכ"י בשם רא"ש מביא שיטת הר"י שהוא יותר מאצבע, (אבל בסה"ת, ותוס' יומא ע"א:, ועירובין צ"ה: כתבו, דשטת הר"י היא אצבעיים על אצבעיים, "התיתורא", הובא בשו"ת הרד"ל ס' ב'), וראיתו, דאי הוי כאצבע, ה' מקום לג' תפילין, ובגמ' (בעירובין רף צ"ה). משמע ראין מקום רק לב'. וממשיך הרא"ש, והאידנא שאין עושים הבתים רחבים שתי אצבעות, לפי שהתיתורא ומעברתא רחבים, ואם היו הבתים רחבים שתי אצבעות מלבד התיתורא והמעברתא, לא ה' מקום בראש להניח שתי תפילין וכו' הלכך נהגו לעשותן בלא שיעור.

יד) ובב"ח כתב, ומיהו יכול להיות שרוחב התפילין הוא יותר מאצבעיים, אלא דבשמ"ר לא בא אלא להוכיח דאינו פחות מאצבעיים על אצבעיים. (ולפ"ז גם מקום התפילין יכול להיות, "הרבה" יותר מר' אצבעות, עיי"ש). ומסתפק דמה שאמרו בעירובין (צ"ה:): מקום יש בראש להניח שתי תפילין, זהו מצומצמים ולא יותר, או דאין בו מקום לג'. ולפ"ז יהי' מקום התפילין פחות מעט משהא אצבעות. ומסיק, ולענין הלכה כל בע"נ יחמיר שיהא רוחב התיתורא אצבעיים על אצבעיים (ואינו מזכיר מעברתא כמו שהזכיר הרא"ש, דא"כ לא יהא מרובע, והוא מצריך שיהא מרובע כהשמ"ר, רק שהשמ"ר מצריך שהבתים יהיו כן, ולהב"ח מספיק שהתיתורא יהי' כן), בין ש"ר בין ש"י, דבע"כ א"א שיהו רבוע הבתים של ראש בכ"נ רוחב שתי אצבעות, דא"כ היתה התיתורא רחבה ביותר, ולא ה' מקום בראש להניח שתי תפילין, וכן כתב הרא"ש בשם ר"י ומביאו ב"י, עכ"ל. ואין לרחוק דכוונתו במש"כ, וכן כתב הרא"ש, ר"ל דסבר לגמרי כוותי', ומעברתא

בכלל, דהרי הב"ח אינו חולק על השמ"ר כמו הרא"ש, ומצריך שיהא מרובע כן, אלא כוונתו במש"כ וכן כתב הרא"ש, דהיינו שהקשה אותה קושיא שהקשה הב"ח מכ"ג, ודו"ק. ולא איכפת לן במה דמעברתא בולט, דהא יש מקום בראש להניח שתי תפילין, או אפשר דסובר דמעברתא א"צ להיות על מקום תפילין, או דאינו חוצץ בפני התפילין כדסברי קצת פוסקים.

ולא אעלים עין ממ"ש מחצה"ש (ס"ק נ"ו) שכוונת המג"א שתי אצבעות עם התיתורא ומעברתא, א] כי הוא יחיר להסביר כן שיטת הב"ח, ב] כבר הקשה עליו בשו"ת רברי יואל סי' ד' אות ח', וגם בלקט קמח החדש (ס"ק קע"ז) מתמיה עליו, ג] הגאון מפלאצק מביא דברי הב"ח ומג"א (בסי"ג) דצריך לעשותם גדולים, וכתב עליהם וצ"ע, ואי נימא הפשט בדברי הב"ח ומג"א דאצבעיים כולל מעברתא, לא קשה מידי, ד] ועוד דהרי כתב המחצה"ש סי' ל"ד סק"ה, המניחים שני זוגות בפעם אחת, צריכין לזהר שלא יהיו התפילין רחבים עם המעברתא יותר מב' אצבעות עכ"ל, הרי דאם אינו מניח רק זוג אחד, יכול להיות גדול הרבה עד ד' אצבעות, ומסתפק אולי אפילו עד פחות מו' אצבעות.

טו] והב"ח ממשיך בזה"ל, אבל מנהג העולם שאין נוהגין בזה וכו' וסומכין על תלמוד שלנו שאין מפורש בו שיעור וכו', דמדינא הכל כשר אפילו לכתחלה (לפי תלמוד שלנו כמובן, אבל לפי שמ"ר אינו רק בדיעבד), ולכך לא הוזכר בשו"ע שום שיעור, עכ"ל. והרבה אחרונים חששו לדבריו לעשותם ב' על ב' (בלי מעברתא כמבואר לעיל אות י"ד), הלא המה, המג"א סקנ"ו, הבאה"ט ס"ק ס', בא"ר ס"ק ס"ג, בקסת הסופר סי' כ"א ס"ז, במ"ב ס"ק קפ"ט, ובספר שונה הלכות סי' ל"ב ס"ק קצ"ג, (וכן צריכים לכאורה להורות), וכתב בפירוש שצריך להיות 5 צ"מ. השיעור הכי גדול הוא 55 מ"מ, והכי קטן הוא 40 מ"מ, (שלחן מלכים סי' א' סק"ד). ובביה"ל סי' רע"א סי' י"ג ד"ה של כתב לענין קידוש הלילה דעיקרו דאורייתא, נכון לחוש לכתחלה לדברי הצ"ח עכ"ל, וכן לענין תפילין דעיקרו הוא דאורייתא ג"כ נכון שיעשה כן, כיון שמונחים על מקום התפילין בלי כל פקפוק.

גם יש חבל פוסקים שסוברים רקציצה לכרה צריכה להיות אצבעיים, עיין שו"ע האר"י ז"ל הל' תפילין סי"א, שלחן שלמה סל"ב ס"ג, אות חיים ושלוש שם סמ"א, פמ"ג סקנ"ו אליבא דרש"י, שו"ת ויען יוסף סי' כ"ד, ועוד.

טז] ומ"ש במג"א ובא"ר אצבעיים, אין פירושו כולל מעברתא, ומש"ה לא כתב על אצבעיים כמ"ש הב"ח, דפשוט שקיצר בלשונו, שהרי מקורו מהב"ח ומהגאונים דסוברים שיה' מרובע כן, ועיין כאל"י זוטא ס"ק ל"ט שכתב בפירוש אצבעיים על אצבעיים בין ש"ר בין ש"י, אף דבא"ר כתב אצבעיים.

יז] והנה בביאור הלכה (סי' ל"ב סמ"א ד"ה אורך) כתב, והנכון להיות ממוצעים, דהיינו לא פחות משיעור אצבעיים על אצבעיים, ולא יותר מד' אצבעות על ד' אצבעות, והיינו עם התיתורא ומעברתא, עכ"ל. ודבר פשוט, דמ"ש „ומעברתא“, קאי רק על ד' על ד', דגם המעברתא צריכה להיות על מקום תפילין, אבל בב' על ב', אם יהי' המעברתא בכלל, יהי' נחסר משיעור הגאונים. ועוד, בב' על ב', אם יהי' המעברתא בכלל, הרי יהי' פחות מב' על ב', אבל בד' על ד' אף אם המעברתא בכלל, לא יהי' יותר מד' על ד', ודו"ק. וכן העתיקו בשונוה הלכות

(ס' ל"ב ס' קצ"ג) ב' על ב' בלי מעברתא, ד' על ד' עם מעברתא. וכן הוא במ"ב (ס"ק קפ"ט) שלכתחילה לא יעשה אותן קטנים מאצבעיים על אצבעיים, והיינו עם התיתורא, עכ"ל. וכאן לא כתב עם המעברתא, ואין לדחוק דקיצר כלשוננו, וכוונתו עם המעברתא, דהרי העתיק הלכה זו בשם הגאונים שהוא שיטת השמ"ר, (העתקתי לשונו לעיל אות י"ג), והם הצריכו שיהא מרובע כן. וממשיך במ"ב הנ"ל, שכן פסק בא"ר, והוא אול ג"כ בשיטת הגאונים. - אמנם מה שכתבו הראשונים עם מעברתא, הם אינם הולכים בשיטת הגאונים, רק כהרא"ש וסייעתו, והמחבר פסק כוותיהו בשו"ע ס' מ"א, אבל גדולי האחרונים כתבו להחמיר בשיטת הגאונים, כנזכר לעיל אות ט"ו.

(יח) ובביה"ל הנ"ל, קודם כתבו דברים אלו, מתיר אפילו יותר מד' על ד', רק שלא יעשה תרתי דסתרי, הגם שברישב"א (עירובין צ"ה:) כתב, דלא יעשה גדולים מד' על ד', אבל כנראה מהפוסקים, גם מהמחבר גופי', דלא חיישינן לי', (ועיין להלן אות כ"ד), רק אח"כ כתב והנכון שלא יעשה גדולים מד' על ד'. גם בשו"ת הרד"ל הנ"ל (אות י"ג) כתב, וקצת סמך שיכולין להיות קטנים מאוד, ולא שיש איזה הידור בזה. ומסיק שם (באות ו') ולא ידעתי מקום הידור יותר, בגדולים מאד וכו' דכל מאצבעיים (הקציצה) ולמעלה שוה, ולמעט דבציר מהכי לכתחלה לא, עכ"ל.

(יט) ומה שהביא רא"י בנש מקושר להקטין התפילין מעובדא דהרוגי ביתר (גיטין נ"ח), כבר השיבו החו"ד, ומסיק (בס' ט"ז) ח"ל, שאין ללמוד ממה שנודמן בהרוגי ביתר וכו', כללא דמילתא, אין דעתי נוחה לשנות מנהג דרבני רבותינו הראשונים והאחרונים, למעטן משני אצבעות (ור"ל בלא מעברתא, כאשר כתב הנאון מפלאצק בעצמו, בד"ה וכבר). וכתב שם, (בס' י"ד), וגם בחוש נראה שיש שיעור גדול וכו', וביד חצי עצם קובד"ו ושיעור גדול הוא. ועוד נראה מסברא דיש מקום שיעור גדול שא"א למטעי, דאילו ה' שיעור קטן בערך ג' או ד' אצבעות וכ"ש בפחות, אז אם היו נעתקין ממקומן קצת, לא ה' מקיים מצות תפילין, והא"ך לא אשתמש בש"ס ופוסקים להשמיענו זה לחומר המצוה, אלא וודאי שהוא שיעור גדול מאד, עכ"ל. - וכתב אליו הנאון מפלאצק (בד"ה וכבר), ומודה אני בזה וכו', וכיון שהמעברתא אינו בכלל הריבוע יכול להוסיף וכו', ואפשר להיות ארכן יותר על ב' אצבעות, אבל אין מועיל ליישב המנהג שעושין של יד יותר מג' על ג' וכו', ומ"מ לא הרימותי לשנות אפילו תפילין שלי, עד יבואו דברי קדשו אלי, עכ"ל.

(כ) ובספר נחל אשכול (ס' כ"ח סק"ח עמוד 85) כתב, ומה שלא הביאו הראשונים מה שהעירו האחרונים דבית ש"י אינו אלא שליש דש"ר, כתפילין דהרוגי ביתר, י"ל דס"ל דזה נעשה ממילא, דבש"י בית א', אבל נודמן שהוא רחב כש"ר, לא מנרע. ובשו"ת בית שערים ס' כ"ח כתב, דאין למדין הלכה מאגדתא. כא) והנה הפוסקים לא דנו אלא אי צריך להגדיל, דהרא"ש וסייעתו סוברים, דאין צריך, והגאונים וסייעתם סוברים דצריך לעשותם ב' אצבעות, י"א הקציצה, וי"א התיתורא, והמחה"ש סובר דהמעברתא בכלל, והוא יחיד להעמים כן בשיטת הב"ח, וכבר הקשן עלי, כמבואר לעיל אות י"ד. והב"ח כתב דמנהג העולם שאין נזהרים בזה, הרי שכתב עליהם אין נזהרים, ולא קראם מדקדקים. אבל הם כשרים לכתחלה בלי פקפוק, לפי תלמוד שלנו, דלפי ש"י הגאונים הם כשרים דק בדיעבר.

(כב) בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' כ"א הביא בשם הה"ק רצ"ה מזידטשוב זי"ע, דתפילין רשימושא רבה הבתים הם ב' על ב', ע"כ י"ל שצווה לו האר"י ז"ל לעשות מדיוק ב' על ב' (הקציצה) להניחם בשעת מנחה כרעת השמ"ר.
 כג) והנה בשו"ע הרב (סי' ל"ב סס"ג) כתב, והגאונים אמרו ובתים ש"י (ר"ל הקציצה) אצבע על אצבע לכתחילה, עכ"ל. כוונתו, רבש"י יכול לעשות לכתחילה כן, אבל אינו בא למעט שלא יעשה גדולים מזה. ואין לומר דלשיטתו אין לעשות תש"י יותר מב' אצבעות כולל מעברתא, (כמו שכ' בס' מחשבות בעצה), דהרי יש מקום ביד להניח ב' תפילין, משמע ולא יותר, דאם הי' מקום לג' או יותר, למה לא התירו להכניס ג' ג'. הגע עצמך, דבתש"ד אין מקום כי אם לשנים של ב' אצבעות, ואעפ"כ יכול להיות לפי שיעור שו"ע הרב, ריש מקום לג' תפילין על היר, ולא ירויח כלום בהכנסו ג', דהא יצטרך לילך פעמים הרבה בשביל תש"ר, שאין מקום אלא לב', דשם מיירי שמוצא זוגות תפילין, ודו"ק. ועוד דהו"ל להשמ"ר ושו"ע הרב להרגיש זה לחומר המצוה. ובשו"ת הר"ר"ל הנ"ל (אות י"ג) כתב שלפי מ"ש פלג זרוע, לכאורה אדרבה משם ראי' שהוא יותר ממקום ג' תפילין של אצבעיים על אצבעיים ג"כ, וכ"ש לדעת הגר"א ז"ל שכל הקבורת כשר וכו', עכ"ל.

שיעור הכי גדול

(כד) והנה עד כמה גדול יכולין לעשות התפילין, עד ד' אצבעות כולל תיתורא ומעברתא, ריטב"א (עירובין צ"ה:), ומחצה"ש סי' ל"ד סק"ה, וכתב שם דמה בקיאות שייד בזה, ומסתפק שם אולי יש מקום עד פחות מששה, וכן סובר הבית שערס בס' כ"ה, וכן משמע בכ"ח לפי חר תירוצו, ועי' ביאור הלכה (הובא לעיל אות י"ז). אבל בשו"ע (סי' ל"ב ס' מ"א) כתב אין לו שיעור, פירושו לא למעלה ולא למטה, ויכול להיות יותר מד' אצבעות (רק שיהא נזהר שיהא מונח במקום תפילין, כמובן), וכן כתב בחק"י (סי' א' או"ק ה'), ועוד. וכן משמע שהיא שיטת הפוסקים, מאחר שלא הזכירו שיעור. והפוסקים הסוברים דלא יעשה, "תיתורא" יותר מאצבעיים, הם, הא"ר (והקשה עליו מק"מ אות כ"ה), שו"ת התעוררות תשובה (והשיבו הלבושי מרדכי אות כ"ה), ס' מחשבות בעצה סי' א', ספר מלאכת שמים (כלל י"ח סט"ז), ומקורו מגט מקושר הנ"ל, וכתב בשל יד אולי יקטין יותר, אבל מסיק כא"ד, לעשות שתי אצבעות לא פחות ולא יותר, וכבר הורה הגט מקושר אל החו"ד דע"ד ג' אצבעות יכול לעשות, וצ"ע. וכתב החו"ד, וכל דברי הראשונים והאחרונים שעכ"פ (פי' אפילו אין צריך להדר לעשות ב' אצבעות כהרא"ש וסייעתו), כשרים כרוחב שני אצבעות, עכ"ל. (כלי מעברתא כדלעיל אות י"ד), ומכשיר שם אפילו בהרבה יותר מד' אצבעות.

מה הי' המנהג

(כה) החו"ד בקו"א הנ"ל, וגם הגאון מפלאצק שם, מעידין שהמנהג הוא לעשותם גדולים (אות י"ט). ומה הם גדולים, הרבה יותר מב' אצבעות, עיי"ש. ובשו"ת התעוררות התשובה (סי' י"ב וי"ג) כתב שראה תפילין של הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל, והיו קטנים עד שתמה עליהם עד מאוד, (בקובץ בית אהרן וישראל גליון נ"א עמוד קמ"ז נתברר שהניח ב' זוגות תפילין), ובל"ס לא היו רחבים יותר

מב' אצבעות, עכ"ל. (ומסתבר שכוונתו בלי מעברתא, דרוחק לומר דסובר כרעת מחצה"ש, שהוא יחיד), הרי דעל תפילין של ב' אצבעות תמה עליהם עד מאוד, וגם התשובה שם סובב והולך איך יוצאים בתפילין של ד' אצבעות, ולפי"ז מ"ש שם שבספרד ואשכנז (כוונתו על גרמניא, כי כפולין ובאונגארן היו עושים גדולים, כדלהלן), עושים קטנים, היינו שהתיתורא אינו פחות מב' אצבעות, וקוראם קטנים לפי ערך הדור, ופשוט.

ומ"ש שם רק בערי גאליציען עושים גדולים, שקל להם לעשות גדולים (ר"ל עד מאוד) ע"י מאשין וכלים שיש להם עכ"ל, כבר כתב אליו בלבושי מדרכי (ח"א יו"ד סי' קע"ג ד"ה שאני), שזה אינו, דבזמן הזה מהדרין אחר תפילין גדולים, וגם ראה רבותיו הגאונים, וגם כדורות שלפניו, היו מהדרין אחר תפילין גדולים, ד' על ד', II צענטימעטער ע"פ שיעור חת"ס, עכ"ל. וסיים, מה בקיאות שייך בדבר. גם בכ"ח (הובא באות י"ד) כתב דבימיו לא היו נוהגין לעשותם ב' על ב', ואעפ"כ כתב דבע"נ יחמיר לעשותם ב' על ב'. ובביה"ל מובא לעיל (אות י"ז) קורא לתפילין של ד' אצבעות, ממוצעים. משמע דהמנהג הי' להניח בתים גדולים מזה.

ובס' דרכי חיים ושלום (סי' ט"ו) כתב, הכתים של רש"י שהניח אז בבוקר (יחד עם של ר"ת) הי' אצבעיים התיתורא בלי מעברתא. ובאות חיים ושלום (סי' ל"ב ס"ק י"ז) כתב דכן נהג אביו וצ"ל, ובס"ז כתב שהי' התיתורא (בלי מעברתא) 45 מילימעטר, שזה שיעורו של האמרי יושר סי' פ"ח (וגם של אג"מ או"ח סי' קל"ו), ובסי"ז כתב, רק של ר"ת הי' למעלה לצד הכתף, ולמטה הימנו לצד היד של רש"י, עכ"ל. והי' לו עכ"פ להניח רש"י למעלה במקום בטוח ביותר. הרי שלא פקפק על מקום התפילין אפילו כשהניח שתי זוגות.

ולפי כל הנ"ל, מש"כ בפוסקים תפילין גדולים, אין פירושו אצבעיים, רק הרבה יותר מזה. וגם מש"כ בדברי יואל (או"ח סי' ד' דף ל"א), תפילין גדולים מהשיעור, הוא חמור יותר מקטנים מהשיעור, פירושו, כי בגדולים אינם מונחים על מקום תפילין, ואינו יוצא מצות תפילין, אבל שלא לעשות קטנים מהשיעור, הוא רק דרבנן. ומה נקרא גדולים, היינו יותר מד' אצבעות, אבל בב' אצבעות חוץ ממעברתא, אין כל פקפק.

ובאמת יש תח"י עוד ראיות וברורים, והשמטתם מאהבת הקיצור, ואי"ה עוד חזון.

סיכום

א] אסור לערער על מנהגן של ישראל, ובפרט בעניני תפילין (אות א'), ודבר שנתפשט המנהג כן, ראוי לסמוך עליו כאלו הם דברי נביא (שו"ת יוסף אומץ סי' י').

ב] משערין מקום הקיבורת להנחת תש"י, כאשר היד פשוטה (אות י'). שעני"ז הקיבורת סמוכה לעלנבויגן, והמדירה היא מהמקום שהקיבורת מתחיל להיות משופע, (אות ד'). וצריך לדקדק במדירה שלא לעלות למעלה מפלג עצם הזרוע, והיא חצי, מעלנבויגן עד הכתף (אות ט'). ויפה כתבו בספר הלכה סדורה ששיעור מקום הנחת תפילין היא בערך 130 מילימעטר.

ג] לכתחילה אין לעשות התיתורא, חוץ ממעברתא פחות מאצבעיים על אצבעיים, בין ש"ר ובין ש"י (אות ט"ו), והוא רוחב האגודל (רמב"ם הל' שבת פ"ז ה"ו, שו"ע הרב סי' ל"ב סס"ג, פ"מ א"א סקנ"ו, מ"ב סי' י"א סק"ט). גם יש מקום להדר שהקציצה לכה תהי' שיעור הנ"ל (אות ט"ו).

ד] לשיטת החתם סופר הוא בערך 52-53 מילימטר. וכידוע ישנם שיטות אחרות בזה, יותר קטנים ויותר גדולים (אות ט"ו), ונהרא נהרא ופשמי'.

ה] פשוט, דנערי בר מצוה (שיש להם עדיין ידיים קטנים), אינם יוצאים מכלל דיני תפילין הנ"ל, אף אם התיתורא בולטת אצלם מן הצדדים (אות י"א).

ו] מה שנוהגים לעשות גובה הבתים שזה לארכם ורחבם, יש לה מקור, (רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ב, גט מקושר בקו"א סי' ט"ו ד"ה וברמב"ם, וכתב דה"ה בש"י, פרע"ח מובא באות חיים ושלום סי' ל"ב סמ"א, ועוד). גם הענין לעשות תש"י שזה לשל ראש יש לו מקור (ב"י בשם ספר המנהיג סי' ל"ה, ס' העיטור נ"ח; רש"ש גיטין נ"ח, מקור חיים סי' ל"ב סמ"א). ונכון שלא לשנות מנהגים הללו.

ז] שיעור הבתים יכולים להיות גדולים לכה"פ עד ד' אצבעות, כולל התיתורא עם המעברתא (אות כ"ד). ולפ"ז אפשר לעשות התיתורא חוץ מהמעברתא, בשיעור היותר גדול של אצבעיים, ועדיין יכול להיות עם המעברתא פחות מד' אצבעות, בשיעור היותר קטן.

כבר הסכימו כעשרים רבנים מובהקים על מה שכתוב בדברי הסיכום, ואבקש מגדולי ישראל ומוריהם, שיורו לעם ה' הדרך ילכו בה.

עולת שבת בשבתו

חקת

ושחט אותה לפניו. ובתרגום יונתן, וכהנא אוחרן יכוס יתה קדמוי בתרין סימניא כמשאר בעירין. והתמוה גלוי, מהיכי תיתי שלא לשחוט את שני הסימנים של פרה אדומה כמו בשאר בהמות. ויש ליישב עפ"מ"כ בנוב"י מהדו"ק חאהע"ז סי' מ"ג, דמהאי טעמא לא חיישינן לנקב במקום שחיטה, כיון דאיכא חוקת טהרה, שהרי הבהמה בחי' טהורה היתה, ואם אתה אומר שלא נשחטה כהוגן, א"כ עכשיו היא טמאה, שהרי נעשה נבילה, יעו"ש. אמנם הא תינח בשאר בהמות, אבל בפרה אדומה דבין כך ובין כך היא מטמאה, תו לא שייך בה חוקת טהרה, א"כ הי' ס"ד דצריך לקדוע העור ולבדוק קודם שחיטה אם יש נקב במקום שחיטה, (ואין לומר כמו שכתבו התוס' דאין לך מום גדול מזה, דכבר כתב בספר שמלת בנימין, דאי לא אזלינן בתר רוב ואי אפשר בענין אחר לא חשוב מום), לזה קמ"ל התרגום יונתן דיכוס יתה בתרין סימניא כמשאר בעירין, ואין צריך לבדוק תחלה, משום דגם לפרה אדומה איכא חוקת טהרה, דעכ"פ טהורה היא מטומאת נבילה, ולכן אין צריך לקדוע את העור, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר יהושע ברוך רייניטץ אבד"ק טשעטשעוויץ וצ"ל)

בלק

הבעל הטורים הביא בפרשה זו מסורה ב' פעמים תיבת וירד, הכא, וירד מיעקב, ואירד, וירד מים עד ים (תהלים ע"ב). וי"ל הכוונה, דהנה מה שזכה משה רבינו להשיג חמשים שערי בינה, היא על ידי מדת ענותנותו, שהתורה העירה עליו, והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר י"ב), וכמבואר באוהחה"ק פ' עקב עה"פ והי' עקב תשמעון, שע"י שהאדם משים עצמו כעקב (עדה"כ עקב ענוה), זוכה להשיג דברי תורה ושיתגלה לו סתרי תורה, וזשה"כ והי' עקב תשמעון, ולא כתיב והי' עקב תשמעו, לרמז באות נו"ן שישמעו ויבינו נו"ן שערי בינה, יעו"ש. והנה יעקב אבינו נקרא בשם יעקב על שם מדת ענותנותו, כנודע. והוא, וירד מיעקב, פי' אם האדם מתנהג במדת הענוה להתחזק את עצמו בירידה ובשפלות דוגמת יעקב אבינו, אז מבטיחו הכתוב, וירד מים עד ים, שיזכה לשוט בים התלמוד, וגם ישיג נו"ן שערי בינה הנרמזים בתיבת י"ם, העולה בגימטריא חמשים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

פנחס

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. על פי פשוטו יש לומר, כמו שפי' הרמב"ן (פרשת עקב) על הפסוק ואהבך וברכך והרכב וגו', כי דרך העושה משפט צדק, שישנאהו המתחייב, והבטיח הכתוב, ואהבך, ע"ש. וזשה"כ, פנחס בן אלעזר וגו' השיב את חמתי בקנאו את קנאתי וגו', לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, שלא יירא עוד, שיהי' לו שלום.

(הגאון מוה"ר שלמה זלמן עמרין ראב"ד"ק פראג זצ"ל)

מטות

בנו לכם ערים לשפכם וגדרות לצאנכם והיוצא מפיהם תעשו. וברש"י, תעשו לגבוה שקבלתם עליכם. והעיר על זה הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל, דהנה שיטת המהרי"ק (שורש קל"ג) דהא דאמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט הוא רק לענין הקנאת ממון, אבל לא לענין טירחא דגופא, יעו"ש. וא"כ איך נתחייבו לקיים מה שקבלו עליהם, לצאת חלוצים לפני ישראל, הלא בטירחא דגופא לא מהני אמירה בעלמא.

ויש ליישב, ריש לומר הטעם ברכרי מהרי"ק דאמירה לגבוה לא מהני בטירחא דגופו, רמן הסתם גופו של אדם חביב עליו יותר מממונו, ועל כן לא נקנה גופו בקל כמו ממון. אמנם בני גר ובני ראובן הראו לדעת, כי ממונם חביב עליהם יותר מגופם, כמו שהוכיחו חכמו"ל ממה שהקדימו צאנם לטפם, א"כ לשיטתם

(1) הובא בשמו בקובץ אגם מים (סיגעט תר"ס) סי' י"ב אות ג'.

(2) הועתק מכת"ק.

שפיר מהני אמירה לגבוה אף בסירחא דגופא, ולזה אמר להם משה רבינו, והיוצא מפיכם תעשו, וכפירש"י, תעשו לגבוה שקבלתם עליכם.
(הגאון מוה"ר מאיר אדיק אבר"ק טארנא זצ"ל)

תשעה באב

בנוסח ברכת ההפטורה. שמחנו ד' אלקנו באלהיו הנביא עבדך וכו' במהרה יבוא ויגל לבנו וכו'. וי"ל הכוונה בהקדם מש"כ בסהפ"ק קדושת לוי לפרש הקינה, אלי ציון ועירי' כמו אשה בצירי', כי האשה בעת תקריב ללדת יש לה הרבה צער ויסורים של חבלי לידה, אמנם אותם העומדים על ידה, יש להם שמחה אף בזמן שהיא תועק בחבלי', כי הם יודעים שעוד מעט קט והיא תלד בן או בת לחיים טובים, וגם לה באמת יהי' אח"כ שמחה גדולה כשתמליט וולדה, רק שלעת עתה יש לה צער וצירים. כן ציון במד תבכה וירושלים תתן קולה עתה בזמן הגלות, כי יש לה צער מחורבנה, והיא רק כמו אשה בצירי', אבל הקב"ה עוז וחרוה במקומו כביכול גם עתה, כי הוא יודע שהצער הוא רק לשעה, ובמהרה תגל ותשמח ציון כי חלה גם ילדה את בני' ונכנתה עיר על תלה בכל הורה והררה, עכתורה"ק.
ועפי"ז יש לומר, דאחר שהתפללנו בברכה הקודמת, רחם על ציון וכו' ולעלות נפש תושיע במהרה בימינו, אנו מבקשים עוד, שגם עתה בעומק הגלות, יעלנו השי"ת למדרגה זו, שכבר עכשיו נרע לשמוח בשמחת ביאת אליהו הנביא והתגלות מלכות בית דוד המתרגשת לבוא במהרה בימינו בקרוב, כי בפנימיות נפשנו אנו מאמינים באמונה שלימה אשר במהרה יבוא ויגל לבנו, ואנו יודעים זאת בידיעה ברורה, שהרי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד, על כן אנו מפילים תחנונינו לפניך, שמחנו נא עתה מעין אותה שמחה הגדולה שתהי' לנו אז כאשר יבשרנו אליהו הנביא את ביאת משיח צדקנו בב"א.
(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

ואתחנן

ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. יש לומר, בכל לבבך, זה מדת אברהם שנאמר בו (נחמי' ט') ומצאת את לבבו נאמן לפניך, ובכל נפשך, נגד יצחק שמסר נפשו, ובכל מאדך, מדת יעקב שהוא מצד מאד מאד (כמאה"כ כפ' ויצא, ויפרוץ האיש מאד מאד). וכמו שאמרו עה"פ והאכלתיך נחלת יעקב אביך, זהו נחלה בלי מצרים (שבת קי"ח ע"א).
(הגאון בעל הפלאה אבר"ק פפר"מ זצ"ל)

(3) הובא בספר חידושי ד' יוסף נחמי' עה"ת (דף רצ"ב טור ד'), ששמע דבר זה בשמו, מאת הרב הגאון מוה"ר אליעזר האגער אבר"ק וויזניץ ז"ל.
(4) הועתק מכת"ק.

עקב

והי' עקב תשמעון. יש לפרש דרך רמז, שילך האדם בעקבות הראשונים.
(הגאון מוה"ר נתן מאז דאבר"ק פפר"מ זצ"ל⁵)

ראה

כי ירחיב ד' אלקיך את גבולך כאשר דיבר לך ואמרת אוכלה בשר וגו'. איתא בגמ' (חולין פ"ד ע"א) על פסוק זה, מכאן אמר רבי אלעזר בן עזרי' מי שיש לו מנה יקח ללפסו ליטרא ירק, ומי שיש לו מאה מנה ישפתו לו קדרה בכל יום, יעו"ש. הרי דהש"ס קורא הרחבת גבול, מי שיש לו מאה פעמים כפי צרכו, ולכאורה צ"ב איך מוכח שיעור זה מן הפסוק כי ירחיב ד"א את גבולך. וי"ל החשבון, דהנה מבואר במס' מגילה (ג' ע"א) דארץ ישראל הוא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, והיינו ששה עשר ריבוא פרסאות מרובעות. ואיתא במס' פסחים (צ"ד ע"א) אמר רבא שיתא אלפי פרסי הוי עלמא, ופירש"י היקף הילוך החמה בתוך החלל ממזרח למערב. נמצא לפי"ז, דאם ביום שיעור סיבוב החמה הוא שיתא אלפי פרסי, כמו כן בלילה שיעור הסיבוב הוא שיתא אלפי פרסי, א"כ ביחד הוי שיעור היקף כל העולם כולו י"ב אלפי פרסי. ונודע מה שאמרו רז"ל (סוכה דף ז') כל שבהקיפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח, נמצא שכל העולם הוא ארבע אלפים פרסי על ארבע אלפים פרסי, והיינו ששה עשרה מיליאן פרסאות מרובעות, א"כ כל העולם כולו, הוא במכוון מאה פעמים יותר גדול מארץ ישראל. והנה אמרו חכמנו"ל עתידה ארץ ישראל שתתפשט ככל העולם כולו (ילקוט ישעי' רמז תק"ג). הרי חזינו, דמה שאמרה תורה, כי ירחיב ד"א את גבולך, שיעור הרחבת גבול, הוא מאה פעמים ככה, וא"כ שפיר הוכיח רבי אלעזר בן עזרי' דמי שיש לו מאה מנה הרי הוא בכלל כי ירחיב ד"א את גבולך, דמאה מנה הוא שיעור הרחבה נגד מנה שהוא שיעור המצומצם, ולכן שפיר מותר לשפות לו קדרה בכל יום, ודו"ק.

(הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל⁶)

(5) הועתק מכת"ק.

(6) הועתק מכת"י אחד מתלמידיו המונה בגנזי ידידנו הרבני החסיד הגניד הנכבד והמפורסם מוה"ש שאול הוטטערער ג"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לשובת.

אזהרה חמורה

הגנו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תמיהות וישובים

הערות בספר כלי יקר ודברי חיים,

בספר בנין אריאל, ובספר שפתי כהן עה"ת

כתב הכלי יקר פר' מטות, וכ"כ בספר דברי חיים פר' מטות (הובא בציונים לתורה כלל כ"ג) דהא דיש כח לחכם להתיר נדרים היינו מטעמא כל מה שהאדם עושה על דעת חכמים הוא עושה, ונדרים שנודר ע"ד חכמים הוא נודר, ועל כן כשהחכם מתיר לו נדרו נעקר הנדר למפרע ועיקר כח החכם הוא רק לפי שנדר על דעת חכמים, עכ"ד.

ויש להעיר על זה מהגמרא במס' גיטין (דף פג:) דקאמר ר"ש כ"א דלא מצינו זה אוסר וזה מתיר, והקשה הגמרא, והרי נדרים דנודר אוסר וחכם מתיר, ותירץ הגמרא אין חכם מתיר כלום אלא בחרטה, ופרש"י, נמצא שמתחילתו אינו נדר, (פי', ואין זה מחמת היתר החכם, אלא בחרטתו), ולהלן מקשה הגמרא, הרי הפרת הבעל דאשה נודרת והבעל מיפר, ומשנה התם כדרכ פנחס כל הנודרת ע"ד בעלה נודרת, (פי', ואין זה התרת הבעל רק תלוי בתנאי), ואם כדברי הכלי יקר והדברי חיים, למה לא משני ג"כ גבי חכם ע"ד חכם נודרת, כמו בבעל. ולכאורה משמע מזה דלא על דעת חכם נודר.

בספר בנין אריאל פר' מטות ד"ה ואנא, כתב דלהתיר נדרו של הקב"ה, אפילו החכם נוגע לית לן בה, דעיקר פסול נוגע שמא יראה זכות על החייב, וכן בהיתר נדר יחשוב עילה להתיר הנדר אף שאין זה פתח חרטה נמורה, משא"כ אצל הקב"ה אם הקב"ה רוצה שיתירו לו יכול להתיר לו, כי הוא היודע הדין לאמתו אם יש פתח חרטה לנדר זה להתירו, „אלא שאינו יכול להתיר לעצמו ע"פ התורה לא יחל דברו, אבל אחרים מוחלין לו". ויש להעיר ע"ז מדברי הגמ' הנ"ל בגיטין (דף פ"ג:), דמכואר ברש"י שם בד"ה בחרטה, דלא נקרא זה אוסר וזה מתיר, רק שפותח פתח לנודר בדברים הבאים לו ע"י נדר זה, שאילו ידע מתחילה שכן עתיד להיות, לא ה' נודר, נמצא דמתחילתו אינו נדר, עיי"ש. משמע מדברי רש"י, שהחכם רק מגלה לו הפתח חרטה וממילא בטל הנדר מאליו, א"כ בהקב"ה שיודע שיש לו פתח חרטה, למה צריך להתירו, הלא ממילא בטל, (דהרי מהאי טעמא לא מקרי שם במס' גיטין החכם בשם מתיר), ודו"ק.

בספר שפתי כהן עה"ת (מהג' המקובל ר' מרדכי הכהן) פר' דאח ד"ה כי ירחיב, למדה תורה שלא יאכל בשר אלא אחר הרחבה, ואחר אמירה זהו ואמרת אוכלת בשר, ואחר תאווה וכו' ואדה"ר לא אכל בשר מעולם, וכן אברהם אבינו וכו', ובבני יעקב נאמר וישבו לאכול לחם, וביוסף נאמר שימו לחם, ומה שאמר ושבו

טבח והכן, „אולי היו עופות“ כי לא היו אוכלים במצרים בהמה לפי שהיא עבודתם, ולפי שהבשר משמן וכו' וא"א לעבוד ה' וכו'. ופלא, דהא זהו נגד הנמ' במס' חולין (דף צא.) וטבוח טבח, פרע להם בית השחיטה, והכן, טול גיד הנשה בפניהם. והרי אמרינן שם (דף פט:) גיד הנשה אינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף, ועי' שם בדף צב: בעי ר' ירמ' אית לי לעוף ועגיל מהו, תיקו. ולדברי הש"ך עה"ת מוכח דיש דין גיד הנשה בעוף שיש לו ועגיל, וצ"ע. (ולפי דבריו שמירי בעוף, צ"ל דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת, בחולין דף כ"ז, דקרק יוסף גם אדרבנן, ועי' מס' חולין דף צ"א תוד"ה כמאן, דמירי מנחירה, וזה אפילו למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ בנחירה חייבין מה"ת, עי' מס' חולין כ'. תוד"ה לא אמרן).

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין ניו יארק

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד עורכי „כרם שלמה“ יחיו.

בספר בית אלקים (להמבי"ט) שער היסודות פרק ס"א, ביאר בענין נוסח התפלה וברכות לעתיד לבוא, שיהיו קיימים בשנינויים קלים, וכן לפני תקנות אנשי כנסת הגדולה התפללו בנוסח קרוב לנוסח הרגיל היום, וכתב שם בא"ד ו"ל, וכן הברכות של המצות היו אומרים אותם כמו שאנחנו אומרים, כשהיו מתעטפים בציצית במדבר היו מברכים, והמאתיים וחמישים איש נשיאי עדה קרואי מועד וגו' שנתעטפו בטליתות שכולן תכלת ברכו, והיתה ברכה לבטלה, שלא הטילו בהם ציצית, שהיו אומרים שאינם חייבים הטליתות, שכולם תכלת, עכ"ל. - ויש לתמוה איזה ברכה ברכו, להתעטף בציצית אי אפשר, שלא הטילו בהם ציצית, לשיטתם שאינה חייבת, להתעטף בטלית אי אפשר, שאין בזה מצוה, ללבוש תכלת, נ"כ אינה מצוה, וגם תכלת הוא חלק ממצות ציצית, ולא מצוה בפני עצמה. ובכלל קשה על דבריו, שטענת הר"ן איש היתה, שאין כאן מצוה, וא"כ על מה ברכו ברכת המצות, וצ"ע. אולי ימצאו מנוטרי הכרם איזה מענה.

בן ציון יהודה ליב טווערסקי

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“ דחסידי באבוב, קרנם תרום בכבוד.

אחרי דרך מבוא השלוי.

כר"ם שלמה תוקפם לעד, יין שטוב להתיישן, ובפרט לנושדים את כרמ"ם, ערוך וכרוך נאה ויאה, מעיינים בישן, שדעת זקנים זק"ן שקנה חכמה נוחה הימנו, לכן מקום יש ברא"ש, להעיר בראשונות, ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

הלום ראיתי בעותק עתיק משנת תשר"ס קונטרס ה' עמוד כ"ד, "בענין גזירה שמא יעבירנה במגילה" מאת הג"מ שבת שעפ"ל הלוי מרגליות אבר"ק סעמשיין, תלמיד בעל ספר יהושע, (לפי דברי המערכת בשוליים). ובעת ובעונה אחת עיני נשואות למקרא ב"ספר יהושע" שו"ת, מאת רבו של הג"ל, ובס' קכ"ו שם, נרפסה שאלה ששלה השואל הג"מ ליבוש פודהאריצ'ר לבעל ספר יהושע במשלוח מנות פורים, אשר על זה השיבו לפני פסח בעת שגורשוהו וילך ממקום ממקום לרגל נקיון ביתו לכבוד חג הפסח. ואחרי חיבור מזגי דברי הרב ודברי התלמיד, ראיתי דברים נפלאים אשר בוודאי יהיו עריבין לשומען. וכדי שאל יחסר המזג, שכרמכם יהי' יין מזוג, מסכתי ייני לפני הקוראים הנכבדים די בכל אתר ואתר, ואפדטם:

(א) דברי התלמיד: בד"ה הנה במגילה, כתב בסוגר [והנה מ"ש השאת ארי' בטורי אבן דגם במקדש איכא שבות בלולב דאינו דוחה כל ז' רק יום א' יע"ש, אשתמיט ל' דברי רש"י דסוכה דף מ"ג ד"ה יום ראשון שכתב משום דלא חשיבא נטילה דידהו משה גזרו, אבל [ב]לאו הכי ליכא שבות יע"ש, ודו"ק]. - כבר קדמו בזה רבו הנאון בספרו ספר יהושע שו"ת תשובה קכ"ו הג"ל (במהירות תשנ"א הוא: בחלק ב' עמוד תי"ג מעמודי הספר טור ב' ד"ה הנה).

(ב) דברי התלמיד: בד"ה הג"ל, והנה לכאורה קושיות תוס' לק"מ, דהא באמת כתב הר"ף הטעם דלא בקיאינן בקביעא דירחי ומשה גזרו, ועיין ריטב"א ובהרשב"א, ומשה במילה לא גזרו יע"ש, ולפ"ז לכאורה לק"מ קושית תוס', דבשלמא גבי שופר ולולב דהיום גזרם רוקא ומשה שפיר גזרינן שמא יעבירנו ויחלל יו"ט בחינם, משא"כ במגילה ראיכא זמנים טובא ואם יעבור ד' אמות באמת גם היום יקיים המצוה כמ"ש הט"ז ס' תרפ"ח על קושית מדרבני, ומשה הוצרך לטעם אחר, ודו"ק. - כבר קדמו בזה השואל הג"מ ליבוש פודהאריצ'ר בספר יהושע שם (עמוד תי"ג טור א' ד"ה ודאשונה).

(ג) דברי התלמיד: בד"ה אמנם באמת, "ולפ"ז להיפך כיון דאיכא זמנים טובא ה"ל שלא במקום מצוה, ובוודאי גזרינן שמא יעבירנו". - כעין זה כבר קדמו רבו שם בתשובה הג"ל (עמוד תי"ג טור ב' ד"ה ברם לדעתי).

(ד) דברי התלמיד: בד"ה באמת כך שמעתי מפי אמו"ר גאון האמיתי רשכ"ב מ' העשיל האבד"ק טרנאפאל זצוקלה"ה. - כדאי לציין, שבתשובה הג"ל מביא רבו בעל ספר יהושע תירץ אחר על קושית המחנה לוי (הוא שם בעמוד תי"ב טור ב'), אבל תירץ זה שבכאן אינו מובא שם. ואולי אמרו רבו בפעם אחרת.

(ה) בעת אשר שמתי עיני לשולי הכר"ם בהערה (מספר I), ראיתי כתוב שהג"מ שעפ"ל הלוי מרגליות דגן הי' תלמיד בעל ספר יהושע. גלל כן עיינתי בסוף חלק שני שבספר יהושע ב"תולדות המחבר" לראות אם תלמיד "מובהק" זה נזכר שם, וראיתי שהמהדיר עורך התולדות מזכיר בין התלמידים "שבתי הלוי סג"ל מרפ"ס", ובהערותיו שם מצוין למקומות שנזכר תלמידו זה בספר יהושע, והם: תשובות ס"ג צ"ב קכ"ב פסקים וכתבים ס' קפ"ד.

והנה גם אמנם שאין אני בקי בדברים כאלו, אבל בכל זאת כל ארע מדוע מייחס המהדיר כולם ל"שבתי הלוי סג"ל מרפ"ס" המוזכר בראש תשובה ס"ג (כי בכל המקומות מוזכר סתם "תלמידי שבתי" חוץ מבתשובה ס"ג), כי אולי איוה מהם הכוונה ל"שבתי שעפ"ל הלוי מרגליות" דגן שבכרם שלמה, והאי מינייהו מפקית. מוקירכם ואת פעולתכם החשובה,

מנחם אפעל
ירושלים תובכ"א

אל כבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

הנני להעיר בזה איזה הערות קצרות בקובצי כרם שלמה, ובענינים שונים.

(א) בקובץ מ"א דף מ"ז, העיר על דב"ק כק"ו בישמח משה, וכן על דב"ק כ"ק דודי מרן רבינו שליט"א, בביאור דברי המד"ר פר' במדבר עפ"י הרמב"ם בהל' גירושין, והעיר שם דלפ"ז איך קאמר הנמ' (במס' שבת דף פ"ח ע"א) מכאן מודעא רבה לאורייתא עיי"ש. - עי' בספר דברי שאול על אנדות הש"ס להג"ר יוסף שאול נאמנזאהן זצ"ל (פוסט עמוד ס"ז טור ג') שכבר הרגיש בזה, וע"ע בספה"ק יודעי בינה (להרה"ק מלאנצוהט זצ"ל) בהקדמה, ובשער ישיבך מאמרי סיון מאמר מודעא רבה לאורייתא (אות ט').

(ב) בקובץ מ"ג דף נ"ה אות ב' כתב שם ש"ב הרה"ג ר' מרדכי דוד אונגער שליט"א, ליישב קו' השער משפט (חומ"מ סי' כ"ח סק"ב) ותשובת בית יצחק, עפ"י הסמ"ע (חומ"מ סי' ה' סק"ז) עיי"ש, כבר קרמו בזה בפרדס יוסף פר' ויקרא (א, ה') ד"ה וכעת עיי"ש.

(ג) בקובץ מ"ו דף מ"ה כתב שם הרב נטע סנ"ל לנרא נ"י, ליישב קו' המשנה למלך פ"י מהל' מכירה, דלפ"י המרדכי בפרק הניזקין דאנב אונס מיתה נמר ומקנה א"כ ליכא טענת מודעא דאנב אונס מיתה קבלו ישראל את התורה, וכתב שם דמ"ש"כ המרדכי דאנב מיתה נמר ומקנה זהו דוקא להקנות שע"י יכול האחר לקנות, אבל נמר ומקבל מחמת אונס מיתה זה לא אמרינן והביא ראי' לזה מדברי המרדכי בעצמו עיי"ש. - מצאתי סמוכין לסברא זו בספר בית לוי עמ"ס נישין (דף נ"ח ע"ב) בשם הגאון ר' זיסקינד לנרא מסטריא זצ"ל שכתב להסביר שיטת בעל העיטור הובא בב"י (חומ"מ סי' ר"ה) דדוקא נמר ומקנה אמרינן אבל מחמת אונס נמר וקונה, זה לא אמרינן, ומבאר הענין דמחמת אונס מסלק המוכר מהדבר הרצון שלו, וממילא יכול הלוקח לקנותו, אבל באונסו לקנות אע"פ שע"י הכפי' מסלק הלוקח כונתו, מ"מ במה יקנה, דע"י כפי' א"א לעשות כונה ורצון דק סילוק בעלמא, ולכן לא מהני לקנות, וביאר בזה שם פרפרת נאה בש"ס רר"ה בענין מצ"כ עיי"ש. ובזה מובן היטיב מש"כ הנ"ל דלא מהני כפי' לקבל שום דבר דעל קבלה בענין כוונה ורצון ולא מהני כפי' בזה, וכן משמע סברא זו באבני מלואים (סי' מ"ב סק"א ד"ה ומיהו) עיי"ש, וכן ראיתי בזה בשו"ת חתם סופר אבה"ע סי' קי"ב שמישיב קו' המל"מ בשיטת בעל העיטור, וכאן היו ישראל צריכין לקנות התורה עיי"ש, וע"ע בס' רביד הזהב (ווילנא) פר' יתרו ד"ה בתחתית ההר, ובס' פרדס יוסף פר' יתרו (י"ט, י"ז) ד"ה והנה רעת, ובס' חלקת יואב דיני אונס ענף ה'.

אבל זאת ראיתי שהג"ר יוסף שאול נאשהנזאהן זצ"ל כתב דלא כנ"ל בספרו דברי שאול (על הנחלת שבעה חלק לשבעה עמוד ר"ט טור ב') וז"ל, המל"מ פ"י ממכירה הקשה על שיטת מהר"ם פרק הניזקין דאונס מיתה נמר והקנה אף דלא יהיב דמי, וכ"כ מהר"א"י בפסקיו סי' ע"ג, רהא כאן ה' אונס מיתה, והניח בצ"ע. ולפענ"ד אין קושיא, דהמודעא על קיום מצות כמו שפירש"י כשבואו לדין על מה שלא קיימו, והא לא כפו אותם רק על הקבלה וכמ"ש התוס' וז"ב, עכ"ל. הרי למדנו דמועיל כפי' על הקבלה.

(ד) בקובץ קנ"א דף ס"ב אות ח' מובא תירוץ שכ' בהקדמת ספר חמדת ישראל דהא דעקרו חז"ל מצוות משום גזירה שמא יעבירונו הוא כשביל דעדיין נשאר חלק הלימוד, משא"כ מצה דנשים ג"כ מחוייבים לא עקרו דלא שייך אצלם חלק הלימוד, טעות סופר נפל שם כמה שכ' דעקרו לולב שופר, ומגילה, רבמגילה נשים ג"כ מחוייבים, ועי' במפתחות והוספות לספר הנ"ל אות א' שכבר נתעורר מאחד בזה, ועיי"ש מה שהאריך, וכן בספר פני המלך על הרמב"ם (מבעמח"ס ילקוט הגרשוני) הל' לולב פ"ז הלי"ח.

גם מה שתמה בזה בקובץ קס"ה דף נ"ז לפי"ד הסמ"ג הובא בב"י או"ח סי' מ"ז, רכל

מצוה דנשים חייבות בה שייך בה חובת הלימוד, א"כ אפי' עקרו חז"ל מצות השייכים אצלן עדיין נשארה חלק הלימוד, כבר השיב ע"ז הבעל חמדת ישראל בעצמו בתשובה להג"ר נטע שלמה שליססעל ז"ל ראב"ד מונקטאש, ונרפס בשו"ת נטע שעשועים סי' י"ח, דחובת הלימוד בנשים אינו בגדר תלמוד תורה רק לידע המצוה האיד לעשותו, ואין התכלית הלימוד רק ההכשר שתדע לעשות המצוה, וסתמא דגמ' ברכות (דף יז.) הני נשי כמה קוביין, נראה דאין להם שייכות לתלמוד תורה, וכ"כ בבכרי יוסף או"ח סי' מ"ז אות ז', ובשו"ת אבני נזר יו"ד סי' שנ"ב, ועיי"ש עור מה שהשיב לתדע לבעמח"ס נטע שעשועים שהרבה לתמוה בדבריו, ועי' בשו"ת מקדשי השם סי' י"ב דבר נחמד עפי"ד החמדת ישראל, ובהנהות דבר צבי מדוי"ו הגאון מווייצען זצ"ל שם אות ב' ובס' נ' אות ב'.

ה) בקובץ קס"ג דף מ"ח אות א', תמה ע"ד ספה"ק מאור ושמש בפורים שכ' בדרך רמז, שייכות מרדכי אצל קטורת, והקשה הכותב שם מה ענין מרדכי אצל קטורת, דמר דרור ממתרגמין מירא רכי, כתוב אצל שמן המשחה. עי' רמב"ם פ"א מהל' כלי המקדש ה"ג בענין שמן המשחה שנחלק שם עם הראב"ד מה זה מור, וברמב"ם פ"ב ה"ג בסממני הקטורת לא ביאר כלום מה זה מור, ועי' בכסף משנה שם ה"ד רכבר מפורש בפ"א במור דשמן המשחה, הרי מבואר להריא רהמור דקטורת הוא אותו המור של שמן המשחה, ועי' רמב"ן (כי תשא ל' כ"ג) ומנ"ח מצוה ק"ג אות ב', ובשו"ת חתם סופר או"ח סי' ל"ט, ובביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, עי' בספר מעשי למלך על הרמב"ם שם באריכות, ועי' בספר יוסף הלל (להג"ר מענדל בראכפעלר ז"ל) פרשת כי תשא (ל' כ"ג) עור בזה.

ו) שם אות ב'. מש"כ בדברי כק"ז הרה"ק מהר"ם מטשערנאביל זי"ע בספרו לקוטי תורה שכ' וז"ל, כי בחנית משיח ומרדכי הכל אחד, כי במרדכי כתיב מר דרור הוא מירא דכיא ובמשיח כתוב מורח ודאין וכו', עכ"ל. וביאר שם בפשטות הקשר ממרדכי למשיח. ואולי עפ"י מש"כ בספה"ק בני יששכר במאמרי חרש אדר, מאמר א' אותיות ט' וי', ומאמר ר' אות א', ומאמר ה' אות ז', יתבאר בטוב טעם השייכות של מרדכי ומשיח דייקא עי' סממני הקטורת ומורח ודאין עיי"ש, ועי' עור בספה"ק הנותן אמרי שפר (להרה"ק מדינוב זצ"ל) לפורים דף מ"ה ותמצא נחת.

ז) בקובץ קס"ד דף מ"ז כתב הרב אברהם משה שאי ניו"ו לחרש עפי"ד השפת אמת ונצי"ב, דהא רכתבו התוס' (במס' פסחים דף ג' ע"ב ר"ה מאלי') דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, והו' רוקא חוץ לירושלים, אבל בירושלים מחויב אפי' אין לו קרקע, ובוה מיישב קושית הגאון ר' דוד ריישש זצ"ל המובא בשו"ת חתם סופר או"ח סי' קכ"ד עיי"ש. כבר קדמוהו בזה בספר גור ארי' יהודה (לבנו של הגאון מוה"ר מנחם זעמבא הי"ד) בדיני פסח סי' ד' אות א', ודברי השפ"א ונצי"ב הנ"ל הביא שם בשם האבני נזר עיי"ש, ועי' בספר משך חכמה פר' בהעלותך (ט', י"ד). וגם מש"כ שם דבניי במדבר ה' להם דין ירושלים, ומשו"ה שפיר היו יכולים להביא קרבן פסח, השמיט דבזה מיושב קו' השאנ"א המובא באור חרש פסחים (דף ג' ע"ב), האיד היו יכולים ישראל יכולים לקיים ק"פ בלא קרקע.

ח) בספר חידושי יעקב (להג"ר יעקב גאלרוואסער הי"ד) ח"ב סי' ט"ז דף קצ"ט, מתחת לקו הקשה המסרר על הא דמבואר במסכת ע"ז (דף מ"ג ע"א) שהחשמונאים עשו מנורה חדשה, דא"כ איך היו יכולים לחנך המנורה, הלא בספר אור תורה להגה"ק מאסטרואוצא זצ"ל כתב דיום ראשון דחנוכה חל אז ביום השבת, והוכיח כן מסרר הדורות וצמח רוד עיי"ש בפ' מקץ, ומבואר בפ' רבינו גרשום במס' מנחות (דף נ' ע"א) שאין מחנכין את המנורה בשבת רק בחול. א"כ לכאורה לא היו יכולים לחנך אז את המנורה, עכ"ל.

לפענ"ד נראה ליישב בשני דרכים, האחד, עפ"י מש"כ הפרי חדש (סי' תר"ע) דבאמת חנו מן המלחמה ביום כ"ד כסלו, והא דנקרא חנוכה חנו כ"ה, משום דביום כ"ה כסלו חנו כל היום, לאפוקי יום כ"ד דלא חנו אלא בערב, ואז הרליקו המנורה עיי"ש. והנה מבואר בגמ' (פסחים דף נ"ט ע"א) דהרלקת המנורה בביתמ"ק היתה מבעור יום, ועיין בצפנת פענח על

הרמב"ם הל' מתנת עניים (עמוד ל"ג) שמבאר אע"פ דעיקר המצוה והעבודה במנורה היא שתהא רולקת כלילה, ולא גוף ההדלקה, ומה"ט פסק הרמב"ם (הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ז) דהדלקת המנורה כשירה בור, אעפ"כ כשהיו מחנכין המנורה הוצרך להיות ההדלקה ע"י כהן רווקא, משום דחינוך המנורה צריך להיות מבעוד יום, כמבואר במס' שבועות (דף ט"ו ע"ב) לגבי בנין בית המקדש, וכמו כן לענין חינוך הכהנים, כמבואר ברמב"ם הל' כלי המקדש (פ"ד הל' ט"ו), וה"ה חינוך המנורה הוצרך להיות רווקא מבעוד יום, ואף שלא נתחנכה עד הלילה דאז הוה עיקר עבודתה, מ"מ או חל הקדושה וחינוך למפרע בשעת ההדלקה, ומש"ה לגבי חינוך צריך להדליק ע"י כהן רווקא, עיי"ש מה שהאריך בזה.

ומעתה מיושב היטב קושייתו הנ"ל, דאע"פ שחל יום כ"ה כסלו בשבת, ואין מחנכין המנורה בשבת, מ"מ הרי ההדלקה היתה מבעוד יום כ"ד שהי' ערב ש"ק, כאמור דחינוך מוכרח להיות ביום רווקא, ובליילה חל החינוך למפרע, ועולה הכל על נכון.

ועוד נראה ליישב גם לפי שיטת הרמב"ם הל' חנוכה (פ"ג ה"ב) שלא נחו מן המלחמה אלא ביום כ"ה כסלו דיוקא, (עי' פר"ח הנ"ל מש"כ בזה), והדליקו המנורה פעם ראשון ביום כ"ה שחל להיות בשבת, דהרי הדלקת המנורה היתה לעולם מבעוד יום, ואעפ"כ לא קשה על רבינו גרשום הנ"ל שכתב דאין מחנכין המנורה בשבת, עפ"י מה שנתבאר בספר גור אורי' יהודא (דיני חנוכה סי' י"ט סק"י) בשם אביו הגאון ר' מנחם זעמבא זצ"ל דהא דעבודת חינוך צריך להיות ביום דיוקא, הני מילי אם מחנך דבר שזמן עבודתו ביום, אבל דבר שזמן עבודתו כלילה יכול לחנך כלילה, עיי"ש מה שהאריך בזה, א"כ לפי"ז אתי שפיר דבמנורה ה' עיקר העבודה שתהא דולקת כלילה כנ"ל, א"כ אע"פ שהדליקו המנורה בשבת מבעוד יום, מ"מ החינוך לא חל עד הלילה כמוצאי שבת, דכיון שזמן עבודת המנורה היא כלילה, יכול להיות החינוך ג"כ כלילה.

ועפ"י ז' תיישב ג"כ מה שהעיד המסדר של ספר חידושי יעקב הנ"ל (עמוד נ"ו בהגהה) על מ"ש בספר כסף מיוקק על הרמב"ם (פר' פקודי) דיום הראשון של מילואים ה' בשבת, וא"כ גם יום השמיני למילואים חל אז בשבת, ולפי"ז קשה מדברי רבינו גרשום הנ"ל שאין מחנכין את המנורה בשבת, ואיך ה' אהרן הכהן מחנך המנורה ביום ההוא, עכ"ק. אולם עפ"י רבינו יתכן דבאמת הדליק אהרן המנורה ביום השמיני למילואים שחל בשבת, מבעוד יום, אבל מ"מ החינוך לא חל עד הלילה כמוצאי שבת, מאחר שעיקר זמן עבודת המנורה היא כלילה.

(ט) בספ"ה ק אמרי נועם (דיוקוב) על המועדים ח"ג דף ו' כתב שם לפרש מעשה רבכי אליעזר וכו' שהיו מסובין בבני ברק וכו', שהי' בליל שני שמותד לאכול אפיקומן אחד חצות, עפ"י הגה"ק מהר"ם מרימינוב זי"ע במנחם ציון, עיי"ש. והוא לפלא לכל רואה, דבארץ ישראל לא שייך ליל שני. הערני ע"ז חכ"א שהרמב"ם בשו"ת פאר הרור סי' ק"ו כ' דבא"י ג"כ שייך יו"ט שני של גלויות במקום שלא היו השלוחים יכולים להגיע (מחמת חירום וכדומה).

(י) בספר בית פנחס (עמ"ס תמורה ח"ב סי' כ"ו) הקשה על מש"כ התוס' פרק השולח (במס' גיטין דף ל"ח ע"א ד"ה כל) דחצי עבר וחצי בן חורין כיון דאסור לשעבד בו לא שייך גבי' העשה דלעולם בהם תעבדו ומותר ליתן לו נט' שחרור אפילו לכתחילה, דהלא איתא בירושלמי יבמות פ"א הל' ו' (על העובדא המובא בגיטין דף מ"ב ע"ב כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה וכו') הגדילו התערובות משחררין זה את זה, ואף דיה"ג דאמר אסור לשחרר עבד מודה כאן שמותר משום תיקון הולד (פ' כרי שיוכלו לישא נשים ולהוליד ולרות). וקשה למה ל' לומר משום תיקון הולד, תיפוק ל' כיון דאסור לעבד בו ואין כאן העשה ממילא מותר לכל אחד שישחרר זה את זה, ונשאר בצ"ע. ולכאורה המעיין בדברי התוס' הנ"ל יראה דלק"מ, דהתוס' הקשו שם מהא דאמר לקמן במי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה, ומסקינן דאי אמר לשון שחרור כופין את היורשין לכתוב לה נט' שחרור וכו'.

ותירצו בתום' התם כיון דאין היודשין רשאין להשתעבד בה משום מצוה לקיים דברי המת לא קרינן בה לעולם בהם תעבדו וכו', ופי' שם התפארת יעקב, דליכא עבדות עשה דק כשגורם שלא יוכל לשעבד בעבד הזה לעולם, אבל מה שיושב בטל ואינו משעבד בו אינו עובד בעשה, כיון דבכל שעה ראוי לשעבד בו, ולכן משום מצוה לקיים דברי המת מוכרח למנוע להשתעבד בו כיון דבמניעת השעבוד אין עובדין בעשה, וממילא שוב אין רשאי להשתעבד בה לעולם, וא"כ מעתה יכול לשחררו ג"כ, כיון דלעולם לא יוכל להשתעבד בו מחמת ציווי האב ושוב ליכא עבירת עשה עיי"ש.

ולפי"ז מיושב ממילא קושיותו הנ"ל, רהרי שם (בגישין דף מ"ב ע"ב) אמרינן אם יכא אליהו ויאמר בחד מינייהו דעבד הוא קנין כספו קרינא ב', וא"כ בההיא גוונא אינו מוכרח למנוע מלהשתעבד בו לעולם, כי שמא יכא אליהו ויכרך מי הוא העבד ויוכל להשתעבד בו, א"כ שוב חל עליו עשה של לעולם בהם תעבדו, דמה שאינו יכול לעבד עמו השתא טרם ביאת אליהו, רומה למי שמניח עבדו לישב בטל זמן מה דודאי אינו עובד בעשה, לפיכך שפיר הוצרך הירושלמי לתת טעם שמותרים לשחרר זה את זה משום תיקון הולד. הכותב וחזותם כברכה,

יהושע שלום נתן רובין

נכד הרה"צ מטאמאשוכ שליט"א

והרה"צ מסארוואש שליט"א

תלמיד במתיכתא עץ חיים ד'כאכוכ, ברקלין

ואלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם לעיבער נ"י להולדת הבן
להרב אברהם אבא הלוי הורוויץ נ"י מגיד שיעור כשיבת בני ציון דכאכוכ כלונדון
להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם שלום הלוי לאנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם שמואל פאנעטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן צבי גרובער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלחנן זאב ריינהאלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון הכהן קוואדראט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון קליין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ראזענגארטען נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון אברהם וואקסמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך בענדיט אייזענבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך שמעון הלוי פאזנער נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד משה הכהן ווייס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב וואלף רייכבערג נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה חיים איינהארן נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יהושע צבי האממערמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע וואלדמאן נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף טובי' האראוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף מאיר הלוי קליין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף שמחה יהושע טויבער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יעקב אפרים פישל בייגעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב קאפל שטראהלי נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יצחק פליישער נ"י להולדת הנכד
 להרב יצחק זעקל פאללאק נ"י מגיד שיעור בכולל דחסידי באבוב באנטווערפען
 להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' לוי יצחק הלוי ראטטענבערג נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ארי' ליבוש הלוי הורוויץ נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל קרעדיטאר נ"י מלונדון להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב (בר"א) עליאם נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' מרדכי מנחם מיללער נ"י מטאראנאטא להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' נתן דוד ליפשיץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום (בר"י) הלוי בירנבוים נ"י להולדת הבן
 להרב שלמה זלמן גארדאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה גיינער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה פישמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה ציממער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל וואן-מעסעל נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל זאב שטראהלי נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעון קעסלער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קליין נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יהושע גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם מאיר פאללמאן נ"י להולדת הבת
 להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת
 הנכדה

להאברך היקר ר' בן ציון גדלי' מאנדלבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד יהודה גרינפעלד נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד צבי זיידמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חזקי' שאהנבערגער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה חיים אלישע טייטלבוים נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' חיים יהושע הלוי כארנשטיין נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקיר נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר בנש"ק ר' חיים צבי הלוי ראטטענבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע אלימלך דעמביצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף הכהן שלאף נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב משה שווארטין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל ארי' ליב הערבסט נ"י מלונדון להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ישראל זאב פישמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' לייבל ציונער נ"י להולדת התאומים הבן עם הבת
 להאברך היקר ר' משה יוסף קורין נ"י להולדת הבת
 להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' שלמה העניג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה אליהו שמילאוויטש נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה עטטינגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל בנימין ארי' גינזבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל מרדכי גאנצפריד נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבק"ת ולחופה ולמעש"ט ולשכוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מוזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם חיים שניטצער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יוסף קורין נ"י
 מקרית באכוב לאירוסים בתו' נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אפרים שווארץ נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר מיכל נ"י
 להנה"ח מו"ה אפרים אביגדור הלוי כארנשטיין נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה דוד מינקאף נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר אברהם יעקב
 נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטריאל ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה
 נ"י ממאנטריאל לאירוסים בנו' נכדו הב' החתן הנעלה כמר משה נ"י תלמיד
 ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים יוסף הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפן לאירוסים בנו הב' החתן
 הנעלה כמר יצחק הכהן נ"י
 להנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעסלער נ"י לאירוסים נכדתו תחי'
 להרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף בלום נ"י לאירוסים נכדתו תחי'
 להרב משה צבי זאכערמאן נ"י לאירוסים בתו תחי'

להרב מו"ה נפתלי ראובן קארנרייך שליט"א רב דקהל מקור ברוך בבני ברק
ולאביו הנה"ח מו"ה צבי אלימלך נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה לייבל רובין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה מרדכי פעלבערמאן נ"י
לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר משה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה עזריאל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה מאיר
יעקב נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יצחק נ"י
להרב פסח הלוי מיללער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען
נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה צבי טארן נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר אברהם נ"י
תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר חיים משה סיימאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר מאיר נתן הויפשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפאדה

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם יחזקאל גדלי' יוסף הכהן שלאף נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון
רבאבוב בלונדון לנישואי בתו תחי'
להרב אהרן דוד טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי
בתו תחי'
להנה"ח מו"ה איתמר (בן ר' ישכר בער) לייפער נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו
תחי'
להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לנישואי נכדו נ"י
להרב חיים הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו
תחי'
להנה"ח מו"ה חיים צבי קויפטייל נ"י מקרית באבוב לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה חיים יעקב מאיר רובין שליט"א אבר"ק ציעשינוב לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חנוך סג"ל נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים יוסף סאמסאן נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף הורוויץ נ"י ממאנסי לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף חיים לערנער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב אפרים פישל בייגעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב מאיר הלוי שלעפעריוג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק יהודה ליבוש סג"ל לנדא נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה יקותיאל זלמן יו"ט ליפא הלברשטאם נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ירוחם אלי' ראזענפעלד נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב ישראל יעקב לייפער נ"י מגיד שיעור בשיבת יגדיל תורה לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מאיר בעק נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב משה אהרן בן ציון סג"ל לנדא נ"י מנהל הת"ת דחסידו באבוב בבני ברק
 לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה לערנער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה שארף נ"י לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה שמחה פינחס שטראהלי נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' אברהם אביש פליישער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר אנשיל הלוי יונגרייז נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון לעזער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון משה מאנדעלבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' גבריאל מנשה לאם נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' דוד ישעי' גאלדפינגער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' דניאל לאוואן נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יונה בערקאוויטש נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף ארי' גראדזינסקי נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף דוד ריגער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יחיאל מאיר גרינפעלד נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק שלום געללער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' ירמ' רייכבערג נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' כתריאל מאיר מאנדלבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל הלוי האממער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' מרדכי גרשון פאסטען נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' משה יוסף שעכטער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' משה שמואל הלוי ראטטענבערג נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי צעהנווירטה נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' צבי דוב שווארטין נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלמה ברוך הלוי הורוויץ נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלמה אלעזר גאלדשטיין נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הרב אברהם יהושע העשיל טווערסקי שליט"א מפיטסבורג
ובניו האברכים היקרים מו"ה יצחק מאיר נ"י ומו"ה בן ציון יהודה ליב נ"י
נכדי כ"ק מרן אדמו"ר וצוק"ל הי"ד
בהלקח מאתם אשתו-אמם ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה יהושע העשיל נ"י ואחיו הנה"ח מו"ה דוד נ"י
למשפחת העללער מבני ברק
בהלקח מאתם אמם ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה בנימין קנאבלאך נ"י
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה שלמה ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה משה יהושע צוויבל נ"י
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה שמואל אלעזר ע"ה

* * *

האחים היקרים מו"ה מתת' קטן נ"י מלונדון ומו"ה פסח נ"י
בהלקח מאתם אמם ע"ה

* * *

האברך היקר מו"ה צבי אלימלך פרענקל נ"י ממאנסי
בהלקח מאתו אביו הנה"ח בנש"ק מו"ה אשר ישעי' ע"ה

* * *

האברך היקר ר' יהושע צבי האממערמאן נ"י
בהלקחת מאתו בנו הילד היקר כמר יהודה ע"ה

* * *

האחים היקרים מו"ה שאול ראזען נ"י ומו"ה לוי יצחק נ"י
בהלקח מאתם אביהם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בנבולנו, אמן.

המערכת

הקובץ נסדר ע"י כלי קאמפיוטער
נדבת ידידנו הנה"ח ר' משה חיים פאנצער נ"י

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

בעקלניע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4808 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

אלול תשנ"ה

(קע"ו)

שנה י"ח קונטרס ח'

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת נצבים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ז

מדור זכרון לראשונים

חידושים על יו"ט של ר"ה הגאון ר' גרשון קובלעניץ דיין בק' מיץ זצ"ל י
 בענין מומר ליוה"כ הגאון ר' קלמן אב"ד דארמשטאט זצ"ל יב
 בענין אמירת הלל בר"ה ויוה"כ הגאון ר' יצחק אב"ד יאנוב בעל פני יצחק זצ"ל יד
 בענין יום הכיפורים מכפר הגאון ר' מיכל שיאר אב"ד מאנהיים זצ"ל טו
 ברמב"ם פ"א מהל' תשובה הגאון ר' אהרן קוטנא אב"ד סאטום זצ"ל טז
 גליון ס' של"ה הקדוש הגאון ר' יוסף גרינוואלד אב"ד משעטשאווין זצ"ל יז
 חידושים על יו"ט של ר"ה הגאון ר' זאב וואלף חיות אב"ד פאלאטא זצ"ל כ
 ב' הערות על ס' סדר משנה הגאון ר' שלמה דייטש אב"ד נייטרא זצ"ל כב
 גליון שו"ת הרשב"א הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל כג
 לשכת תשובה הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראר זצ"ל כד

מדור אנרות קודש

מכתב מהגאון ר' ניסן שירלאב מקעלין זצ"ל כה
 מכתב מהגאון ר' אליעזר דייטש אב"ד באניהאד זצ"ל כו
 מכתב מהגאון ר' שלמה סופר אב"ד ק בערעגסאז זצ"ל כז

מדור זכרון לאחרונים

הערות בענינים שונים הג"ר חיים הלוי האלשטאק מאוסטראווצא הי"ד כט

מדור פלפול והלכה

בדין טעה בתפלה ביו"ט שחל להיות בשבת .. הרב מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א לב
 בענין מלאכת מכה בפטיש ר' יהושע יוסף שפריי נ"י לו

עולת שבת בשבת

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת מג

מדור זכור ימות עולם

כתב "מורנו" הגאון בעל ישועות יעקב אב"ד לבוב זצ"ל מה
 כתב "מורנו" הגאון ר' יהודה גרינוואלד אב"ד סאטמאר זצ"ל מה
 כתב "הורמא" הגאון ר' נתן נטע קעלל אב"ד שארבראנאר זצ"ל מז

צילומי כתבי קודש יט
 מכתבים אל המערכת מז
 ברכות והודאות נא
 מפתח כללי לקובצי שנת תשנ"ה נה

כל הזכויות שמורות להמערכת

© Copyright 1995
 by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת
האשה החשובה והצנועה
זר"ע קוד"ש מחצבתה
מנוזע בעל זרע קודש, ישמח משה, ארי' דבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענידער הי"ד
נפטרה בשם טוב ביום כ' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק
אחר סבלה מכאובים קשים
שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי' הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד
בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענידער זצ"ל אבר"ק זעקלעטשין וראבר"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

יוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פריידא ע"ה הי"ד
נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב

זקנה הרב הנאון החסיד מוה"ר ניסן כ"ץ שענידער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה
נלב"ע ביום ד' דחזה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק
זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה כ"ר יצחק בועז לעזער ע"ה
זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלד ע"ה
נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דודה הרה"ח מו"ה משה כ"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'
דוד בועז לעזער ומשפ'
יצחק שלום לעזער ומשפ'
ניסן לעזער ומשפ'
יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
נפש יקרה ונועם המדות
מגזע גאונים קדושים וצדיקים נ"ע

מרת חנה ריטא וואקסמאן ע"ה
בת הרה"ח מו"ה יעקב יצחק פרענקל ז"ל

נפטרה בשם טוב ברמ"י ימיו
ט"ז לחודש אלול שנת תשנ"ב לפ"ק

יהא זכרה ברוך
ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,
בעלה, בני, ומשפחתה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
מרת חנה ע"ה
בת הרה"ח מו"ה אברהם וואקספרעס ע"ה
מעיר ליזענסק

נפטרה בשם טוב
ביום כ"ז לחודש אלול שנת תש"ן לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה ובניו,

יחיאל וויינגארטען
אברהם יוסף וויינגארטען
צבי אלימלך וויינגארטען

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

זקיני הרה"ח מו"ה יצחק יהודה הלוי ב"ר שאול לנדא ע"ה
נפטר ביום י"ג לחודש סיון שנת תרצ"ה לפ"ק

זקינתי החשובה מרת בילא בת ר' שאול ע"ה
נחרגה עקה"ש ביום ו' לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

זקיני הרה"ח מו"ה מרדכי ב"ר אשר לעמיל שווארץ ע"ה
נפטר ביום כ' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

זקינתי החשובה מרת לאה בת ר' אהרן יהודה ע"ה
נפטרה ביום ט"ז לחודש אדר ב' שנת תרצ"ב לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י נכדם,

יצחק יהודה לייביש סג"ל לנדא

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת נצבים

בהפטרה. שוש אשיש בר' תגל נפשי באלקי כי הליכשני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כלי' (ישעי' ס"א). ויש לדרקק על כפל הלשון שוש אשיש בר', וגם למה מרמה את הישועה והצדקה לבגדים ומלבושים, ותו איכא למירק, על הדמיון לחתן ולכלה.

וכדי לבא אל המכוון נקדים דברי הגאון הקדוש המקובל מוה"ד אברהם אזולאי זצ"ל בספר חסד לאברהם (מעין ד' נהר מ') בסוד התשובה, שכתב וז"ל, יש להקשות קושיא עצומה איך הרשע שהלך כל ימיו אחרי שרירות לבו ולבסוף נתחרט, שיהיו נמחלים לו כל עונותיו. יש לומר כי כל שעה שהישראל חוטא ועובר על מאמר יוצרו, הקב"ה מתמלא כעס וחימה, וס"מ שמח, והכל לפי שיעור החטא ומדרגת החוטא, וכשהישראל מתחרט על מעשיו ואומר חטאתי וגו', ס"מ מצטער לדוב, והקב"ה שמח שמחה גדולה, כי הראגה שמקבל הס"מ מחדטה הזאת, היא כפלי כפלים מהשמחה ששמח בשעת העבירה, והשמחה ששמח הקב"ה בשעת החרטה, היא כפלי כפלים מהכעס שכעס הקב"ה בשעת העבירה, מפני שהחוטא בשעת החטא נחשב לפני המקום כאלו השווה ס"מ למקום ח"ו, ובשעת החרטה, כאלו הפילו עד תהום רבה, ע"כ. העולה מדבריו הקדושים, דאדם השב בתשובה שלימה על מה שעיוות וחטא לר', גורם שמחה רבה בשמים, ומפאת גורל השמחה מוחל הקב"ה להאדם על כל עונותיו.

ועפי"ז יש לפרש הפסוקים (נחמו' ח'), ויאמר נחמי' וגו' לכל העם, היום קדוש הוא לר' אליכם אל תתאבלו ואל תבכו, כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה, ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חרות ר' היא מעוזכם. ולכאורה הדברים כפשוטם קשה להבין, שהנביא נחמי' אמר להם אל תתאבלו ואל תבכו, הלא הפסוק בעצמו נותן טעם על בכי' זו, כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה, ופירש"י, מפני שלא קיימו התורה כראוי, וא"כ שפיר ראוי להם לבכות על רוע מעלליהם. וביותר צריכים להבין איזה נתינת טעם היא אומרו, כי חרות ר' היא מעוזכם.

אולם לפי דברי החסד לאברהם הנ"ל יובן היטב, דהנה הפסוקים הנ"ל נאמרו כשחזרו ישראל מגלות בבל, ועזרא הסופר קיבץ את כל הקהל מאיש ועד אשה ביום אחד לחורש השביעי, דהיינו ביום טוב של ראש השנה, ועמר על מגדל עץ אשר עשו לדבר הזה, ויפתח את ספר התורה לעיני כל העם ויקרא לפניהם, ובני ישראל כשמעם את דברי התורה, היו בוכים על שידעו בנפשם כי במשך ימי גלותם לא קיימו את התורה כראוי, ולא רק שהיו בוכים, רק היו מתאבלים ומתפלשים באפר, כי דימו בנפשם שאין תרופה לקלוקלם, כי איך יתכן שעל ידי חרטה לחור יהיו נמחלים להם כל העונות שעברו עליהם ימים רבים, ובתמיהת החסד לאברהם הנ"ל.

לכן עמד נחמי' הנביא ודיבר אליהם דברי תנחומים וחיווק, ואמר להם, היום קדוש הוא לד' אלקיכם, כי אותו יום ראש השנה הי' כנ"ל, לכן אל תתאבלו ואל תבכו, כי יום זה ניתן לישראל מאת הקב"ה, לשוב בתשובה שלימה לפניו, וימינו פשוטה לקבל שבים, ומחמת גודל השמחה שמגיע אליו יתברך שמו, על ידי החרטה שמתחרטים בעלי עבירה, והצער שיש להסמ"א מזה, מוכן הקב"ה לכפר להם על כל עוונותיהם. וזהו שאמר להם נחמי', אל תעצבו כי חדות ד' היא מעוזכם, כלו' אל יפול לבכם במכמורת היאוש ח"ו, כי חדות ד' אשר שש ושמח בשוב אליו נפש החוטאת בישראל, זהו מעוז ומשגב לכם להיות בטוחים שתתקבל תשובתכם לפני המקום, וישליך במצולות ים כל חטאותיכם ולא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם.

ובזה יומתק מאוד דברי רש"י בריש פרק שני דמס' ביצה (דף ט"ו ע"ב), בדגמרא שם הובא הפסוק הזה, כי חדות ד' היא מעוזכם, ופירש"י שם, חדות ד', שמחה, „שאתם עושים" בשביל הקב"ה הרי היא מעוזכם. ולהנ"ל יש לומר דרש"י רמז בלשונו הזהב על הדברים האמורים למעלה, דהשמחה „שאתם עושים" בשביל הקב"ה ע"י שאתם חוזרים בתשובה לפניו ית"ש, הרי היא מעוזכם, זהו העוז והגבורה שלכם, כי בגלל הדבר הזה שהקב"ה כביכול מתמלא שמחה וחדוה, יכפר עליכם על כל חטאותיכם.

ומעתה יתבארו הפסוקים הנ"ל, שוש אשיש בד' תגל נפשי באלקי, דיתכן לומר דישע'י הנביא נתכוון בדבריו על אדם אשר הכעים את בוראו כל ימיו, ואח"כ התחרט ושב בתשובה שלימה אל ד', על כן אמר בלשון כפול, שוש אשיש בד', כלו' שאני שש ושמח יחד עם שמחת וחדות השי"ת, כי אעפ"י שאני מלא עוונות ופשעים, עכ"ז תמכתי יתדותי כמה שהקב"ה שש ושמח מתשובתי וחרטתי, נמצא ששמחה כפולה היא, חדות ד' על ששב אליו נפש אחת מישראל, ושמחת האדם שזכה שנתקבלה תשובתו לפניו ית"ש, ולזה אמר, תגל נפשי באלקי, שנפשי מלאה גיל אף עם שם אלקים, ואעפ"י ששם אלקים הוא שם של מדת הדין, אבל על ידי התשובה, נעשה שמחה גדולה בשמים, ונתהפך שם אלקים למדת הרחמים. וממשיך הכתוב, כי הלבישני בגדי ישע, דהנה מצות ומעשים טובים נקראים לבושי"ם, שהם לבושים דיקר להנשמה בגן עדן, כמבואר בזה"ק בפרשת ויחי (דף רכ"ו ע"ב), ובגד"ם רומזים על עבירות, כמו שדרשו חכמ"ל (סנהדרין ל"ז ע"א) עה"פ וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו, אלא כוגדיו. ונודע אומרים ז"ל (יומא פ"ו ע"ב) העושה תשובה מאהבה וזונות נעשות לו כזכויות, ולזה אמר הכתוב, כי הלבישני בגדי ישע, כלו' שהבגדים הרומזים על הבגידות ועבירות, נתהפכו למצות ולבושי ישע, דהיינו לבושי יקר וכתנות אור להנשמה. והכתוב מוסיף והולך, ומעיל צדקה יעטני, הכוונה ע"ד המבואר בזה"ק ריש פרשת לך, ר' אבא פתח ואמר, שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה (ישע"י מ"ו), כמה תקיפין לבייהו דחייביא וכו' ולבייהו תקיפין דלא מהדרין בתויבתא לגבי מאריהון, ואיקרין אבירי לב הרחוקים מצדקה וכו', דלא בעאן לקרבא לגבי קודשא בריך הוא, בגין כך אינון

רחוקים מצדקה. הרי דהתשובה נקראת בשם צדקה. והו שאמר, ומעיל צדקה יעטני, שלא אהי' ח"ו בכלל האבירי לב הרחוקים מצדקה, דלא מהדרין בתיובתא לגבי מאריהון, רק אתעספ במעיל צדקה הרומות על התשובה, ועי"ז, כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כלי', שאזכה להיות במדרגת חתן וכלה ביום שמחתם שמוחלין להם על כל עוונותיהם, כמו כן ימחול הקב"ה על כל עונותי, מחמת גודל שמחתו ית"ש, ויתהפכו כל עונותי למצות, ויעלו לרצון לפני אדון כל.

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחרוה
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני

עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

וחתנא דבי נשיאה
הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א
ראש הכולל זכרון חיים רחסידי דבאבוב

לרגלי אירוסי נכדו־בנו
הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר בן ציון גאלדבערגער שליט"א
עב"ג תחי'

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

המערכת

חידושים על יו"ט של ראש השנה

מהגאון מוה"ר גרשון קובלענין חד מביד"ר דק"ק מיץ זצ"ל⁽¹⁾

באו"ח סי' רכ"ה בב"י בד"ה ודע דבסוף פרק בבל מערבין (עירובין מ' ע"א) גרסינן, אמר רבה כי הוינן ב' רב הונא איבעי לן מהו לומר זמן בראש השנה ויום הכיפורים, כי אתאי ב' רב יהודה אמר אנא אקרא חדתי נמי קאמינא זמן, א"ל רשות לא קמיבעיא לי, חובה מאי. משמע מהתם שברכת שהחיינו על פרי המתחדש אינה חובה אלא רשות וכו'. ולעד"נ ראין משם רא' רק אדרבא משמע שם מפירש"י איפכא, דרש"י פי' על אנא אקרא חדתא קאמינא זמן, כשאני רואה אותו, וקשה מי רוחקא לרש"י לזה, אלא ודאי דס"ל דברכת שהחיינו הוא חיוב גמור כשאוכלו, כמו שכתבו כל הפוסקים, וכן משמע בירושלמי הביאו המ"א בסי' זה סק"ר והט"ז סוף סי' רפ"ו, וא"כ קשה לרש"י האיך קאמר רשות והלא הוא חובה, אלא ודאי דהוא פשוט וקאמר כשאני רואה אותו ואף שזה הוא רשות דהא החיוב הוא כשאוכל דוקא וברא' אינו אלא רשות, ואפ"ה בירך, דמותר לברך רשות אף במה שאינו חייב, והוא הדין בראש השנה ויום הכיפורים יכול לברך אף שאינו חייב בוראי, כנלע"ד.

ולולי דמסתפינא אמינא מלתא חדתא כפתור ופרח, רהכי פירושא בש"ס, ריש לדקדק למה אמר אנא אקרא חדתא, הל"ל אנא אפרי חדתא, ולמה פרט קרא דוקא, אלא ודאי דהכי פירושא, שהוא שאלו אם יש לברך זמן בראש השנה ויום הכיפורים, והשיבו אנא אקרא חדתא קאמינא זמן, והוא עפ"י מה שאיתא בש"ס והביאו הטור לקמן סי' תקפ"ג ריש לאכול בראש השנה קרא, ואיתא לקמן סי' ת"ר בטור, ריש להניח כליל יו"ט שני של ראש השנה פרי חדשה כדי לברך זמן בקידוש ויוצא ידי דברי הכל, שכוונתו על הפרי חדשה, ולזה קאמר, דמברך בראש השנה שהחיינו על קרא חדתא, ולכך פי' רש"י כשאני רואה אותו, דאל"כ קשה, תינח בראש השנה דאפשר באכילה, אבל יוה"כ דלא אפשר באכילה, האיך יעשה, ולכך פי' כשאני רואה אותו, דגם על הראי' מברך, וכזה עושה בראש השנה ויום הכיפורים, דמניח לפניו פרי חדשה ומברך זמן על הפרי ויוצא לדברי הכל כנ"ל, ועל זה א"ל רשות לא קאמינא כגון זה לברך על הפרי, כי קמבעיא לי חובה, דהיינו אם אין לו פרי חדשה אם מברך או לא. ועיין לקמן סי' בב"י בד"ה ובעל העיטור כתב איכא מאן דמברך שהחיינו וכו', וע"ש שהקשה שם על גמרא זו רבכל מערבין ע"ש, ולפי מ"ש כאן לק"מ.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ד עמוד ח'. - חידושים הללו הועתקו מכתב"ק בחיבורו על שו"ע חלק או"ח, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה מנחם מענדל סג"ל לנדא נ"י מלונדון. ברכות התורה יחולו על ראשו.

בס' תקפ"א בטור הביא בשם המדרש, משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אלי' בחיל לגבותו, כשנתקרב אלי' בעשרה פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שלישי, כיון שנתקרב יותר, יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שלישי השני, כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו, והניח להם הכל, כך המלך, זה הקב"ה, בני המדינה, אלו ישראל, שמסגלים עונות כל השנה, ערב ראש השנה הגדולים מתענים, ומוותר להם שלישי עונותיהם, כי ימים בינונים מתענים, ומוותר להם ב' שלישים, ביום הכפורים הכל מתענים, ומוותר להם הכל. וכתב בב"י, ואיכא למידק על המדרש דא"כ ערב ראש השנה חשיב כיום הכיפורים שהרי הוא מתכפר בו שלישי העונות כמו ביום הכיפורים והוא חשיב נמי כמו י' ימי התשובה וכו'.

ונ"ל דאין פי' המדרש כן ולא קשה מירי, בשנדרק עוד בלשון המדרש, בהמשל כתיב הבינונים יוצאים לקראתו ומוותר להם שלישי השני, ובנמשל כתוב כי ימי התשובה הבינונים מתענים ומוותר להם שני שלישים, ולא קאמר שלישי השני. גם הט"ז הקשה הלא כבר ויתר להם שלישי, ולמה קאמר שני שלישים, גם מאי קאמר ביה"כ מוותר להם הכל, הלא לא נשאר רק שלישי, ועי' בט"ז שהאריך להקשות, גם זה תימא בער"ה הגדולים מתענים ומוותר שלישי אף לרשעים, וכי יעלה זה על הרעת לומר כן, וכי אדם מתכפר בשל חבירו, והלא שלשה ספרים נפתחים, אלא ודאי דהכי פירושא, בערב ראש השנה הגדולים מתענים ומוותר להם, דהיינו להגדולים לבד, השלישי, ובי' ימי התשובה הבינונים מתענים ומוותר להם שני שלישים, וא"כ להגדולים כבר הכל נמחל, השלישי בערב ראש השנה, ושני שלישים כי ימי התשובה, ולבינונים כבר נמחל שני שלישים, ולרשעים לא כלום עד יוה"כ שכולם מתענים אפי' הרשעים ומוחל להם הכל, דהיינו אפילו לרשעים הכל יחד, שגדול כח יוה"כ בזה.

ולפי' מתורצים כל הקושיות של הב"י והט"ז, גם קושית הב"י האין מתענים הכל בערב ראש השנה, הא הוי יוהרא שעושה עצמו גדול, ומתרץ ברוח כמ"ש במ"א סק"ט, ולפי מ"ש לק"מ, כיון שאינו מכפר רק להמתענה פשיטא שכל אחד יכול להתענות כדי שיוכתב תיכף בעשרת ימי תשובה לחיים ויכופר לו בערב ראש השנה השלישי, ובי' ימי תשובה שני השלישים, ואין צריך להמתין על כפרת יוה"כ, שהכל כבר מכופר בעשרת ימי תשובה, ודו"ק.

בס' תקפ"ד במ"א סק"ז, ועכשיו נהגו למול אחר יציאת בית הכנסת וכו', ואנו אין נוהגין כן. ונ"ל הטעם שאין ממתניין עד אחר יציאת בית הכנסת כמו בשאר שבת וי"ט משום דבראש השנה מאריכין עד אחר חצות, כמ"ש במ"א סק"ד, ולאחר חצות אין למול דוריון מקרימין למצות, כראיתא בש"ס (פסחים ד' ע"א). ועד חצות נקרא זרין. והרא"י נ"ל, מהא דאיתא במנחות (ס"ח ע"א) הרחוקים מירושלים אוכלין אחר חצות גבי עומר, שאין הב"ד מתעצלין עד אחר חצות, שמע

מינה דעד חצות נקרא זריו. ולכך בראש השנה אין מלין אחר יציאת בית הכנסת, ואפילו בשבת שאין מאריכין עד חצות כמ"ש המ"א, אפ"ה לא ממתנינים עד אחר יציאה מבית הכנסת, משום לא פלוג. אבל אין הטעם כדי לצרפו אצל תקיעת שופר וכסדר הקרא זכור ברית אברהם ועקידת יצחק, וכמ"ש הב"י, דהא הב"י כתב טעם אחר, לפי שהשכינה אצל התורה ע"ש, וזה הטעם שייך בכל השנה ביום שיש בו קריאת התורה, למול סמוך להקריאה, אלא ודאי דהטעם כמו שכתבתי ודו"ק. ועי' באגודה שמביא תשובות כמה גדולים בזה.

בענין מומר ליום הכיפורים

מהגאון מוה"ר קלמן קלונימוס מענגיבוריג זצ"ל⁽¹⁾

אבר"ק דארמשטאט

בע"ה. ד"ש [=דארמשטאט] י"ג ניסן תקס"ב לפ"ק.

הנני נוטה כנהר שלו' לאהו' ידידי התורני ורבני המופל' ומופלג בתורה וביראת חטא, וישב אוהלים, קודש הלולים, כמה"ו גומפל נר"ו וכאל"ש.

גו"ה מן טו"ב אדר שני העבר קבלתי לנכון, ושמחנו בכל הטוב מהתקשרות אחותו תי' בשירוך ההגון לה, כן יבורך גבר ירא ה' מאתי, ואחותו וזוגתו מאת זוגתי תי' באמירת מו"ט, יה"ר שזיווגם יעלה יפה. ובעבור שחשבתי שהבח' ר' איציק יכתוב בלא"ה להרב אב"ד נר"ו דשם, לכן אחרתי עד עתה להשיב לו כראוי, כי חסתי קצת על הפורטין, וגם הוא קצת בקושי לדבר מתוך הכתב בפלפולא של הלכה, אך לא אשיב פניו ריקם.

על אורות מה שכתב לתמוה על הרמ"א [אהע"ז סי' קכ"ג סעיף ה'] שהשוה יוה"כ לשבת בענין מומר, הן אמת שתמיר הי' קשה בעיני לרמות יוה"כ לשבת בזה, חדא דמדברי רש"י דיש מס' חולין (דף ה' סוף ע"א) משמע דוקא שבת מחמת דמעיד שקר ואינו מאמין בחידוש העולם ומעשה בראשית, וזה לא שייך ביוה"כ⁽²⁾, ועוד דהרמב"ם בפסקיו בפ"ח משחיטה לא זכר רק שבת, ושבק יוה"כ. וגם לפי נוסחא אמיתית שלפנינו בהל' גיטין, כמ"ש הב"י עצמו, אין ראי' כלל מדברי הרמב"ם בהל' גרושין דמשוה יוה"כ לשבת, אעפ"כ אין זה קושיא לנוסחא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ו עמוד ל"ב. - מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנווערפען. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(2) כן כתב גם הגרעק"א זצ"ל, בספר דרוש וחדוש מערכה שלישית אות א', יעו"ש.

הראשונה שהביא הב"י, וגם על הרמ"א שתפס דין זה. ואולי לדירדהו חמיר יוה"כ שמבקט ומכחיש בכפרה, והוא בכלל אפקורס.

ויש ראי' לזה, ממתני' דמגילה (דף ז' ע"ב) דאין בין יוה"כ לשבת כו', ודייק בגמ', מתני' (רלא) כר' נחוגיא בן הקנה מדלא חשיב ההפרש לענין תשלומין. ואכתי הו"ל למתני' ולחלק לענין מומר, אלא ודאי דאין חילוק גם בזה. ומדברי הרמב"ם בפ"י המשנה בפ"ק דחולין אין דקדוק כלל, דהתם נקט רישא דמלתא, דתני שבת ברישא, ואפשר דהוא הדין ליה"כ. וגם מפסקי הרמב"ם סוף פ"א מהל' שבת אין דאי', דנקט יוה"כ ברישא משום לא זו אף זו, כמ"ש להדיא שם דאע"ג דשבת חמיר שמתחייב בנפשי' כמזיד, אפ"ה בשוגג שחייטתו כשרה.

ומה שהשמיט הרי"ף הא דעציץ, אפשר מדלא שכיח, כמו שהשמיט דין עכברים לענין חמץ, הגם שאין אני עוסק כעת בדיני גיטין, דכירנא דבפ' המגרש השמיט הרי"ף כל הדינים דחוץ מוזנותיך וכדומה, וכתב שם הר"ן משום דלא שכיח. ולא עת האספ' חידושי תורה היום, וגם גבה טורא בינינו, לולי זאת כתבתי לו איזה דברי חידוש בבית המדרש.

דק מדי דברי בו, זכור אוכור כי זה לי עשרים שנה כתבתי איזה דברים בפ"י המשניות בפ"ק דחולין הנ"ל, ושם נאמר בזה"ל, ועפ"ז נ"ל הרי"ף במס' ב"ק דמוקי לי' למתני' דהתם דף ע', גנב ומכח ביוה"כ בטובח ע"י אחר, ועיין במהרש"א וכבר נתעורר בזה בס' ים של שלמה, דא"כ אפי' בשבת נמי, וליכא למימר משום שחיטה שאינה ראוי', דהא מתני' דהתם ס"ל להדיא בטרפה וחולין שנשחטו בעזרה דשמה שחיטה, ע"ש.

ונלפענ"ד לפמ"ש הרשב"א והר"ן, שבשחיטת מומר לחלל שבתות הוה כמו נחירה, ואפי' למ"ד שחיטה שאינו ראוי' שמה שחיטה, מודה בכה"ג דהוה כמו נוחר ומעקר, א"כ לק"מ, דאע"ג דטבח ע"י אחר, מ"מ מתני' מי' במזיד כדמשמע בסוגיא דהתם, ואפי' אי מיירי נמי בשוגג, מ"מ במזיד נמי איירי מלתא פסיקתא, משום כן תני מתני' דוקא יוה"כ, דבשבת הוה נחירה משום מומר לחלל שבתות, משא"כ ביוה"כ, ע"כ.

כה דברי אה"נ,

הק' קלמן מעניבוריג מבינא

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקודם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין אמירת הלל בראש השנה ויוה"כ

מהגאון מוה"ר יצחק אבד"ק יאנוב זצ"ל¹⁾
בעל פני יצחק זוטא

גרסינן בראש השנה (דף ל"ב ע"ב) א"ר אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים לפניך שירה בראש השנה ויום הכיפורים, אמר להם, אפשר מלך יושב בו' וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה, ע"כ. וקשה אעיקרא דדינא פירכא, מה היו כוונתם לאמור שירה כשהמלך יושב על כסא הדין.

ואפשר ליישב, עפמ"ש בא"ח סי' תקפ"ד, אין אומרים הלל בראש השנה ויום הכיפורים, וכתוב בט"ז, לפי שספרי חיים וספרי מתים פתוחים ואיך יאמרו שירה, ואע"ג שאנו בטוחים שנצא זכאי בדין, מ"מ צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, וע"י כן נזכה לזכות, עכ"ל. ובמג"א כתב וז"ל, צ"ע האומרים תהלים בכל יום ומתרמי להם הלל בראש השנה, איך אומרים אותו, ונ"ל כיון שאין אומרים אותו דרך שירה רק דרך תחינה ובקשה שרי, דהא מנהג פשוט לגמור בליל יום הכיפורים כל תהלים, ואומרים ג"כ הלל בו', אלא כדפרישית, עכ"ל. ונראה דהוה כוונת השאלה דמלאכי השרת, דדייקי מפני מה אין אומרים שירה בו', אחרי דאנו בטוחים שנצא זכאי, ותו שהרי אומרים הלל בתהלים כפי מנהגינו, וכקושית מג"א, והשיב אפשר מלך יושב בו' וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה, דייקא, ר"ל היתכן שיאמרו דרך שירה, דדוקא דרך תחינה ובקשה הוא דשרי, משא"כ דרך שירה אסור, כתירוץ מג"א. ודקשיא הרי אנו בטוחים בו', י"ל ע"י שירא וחרד מאימת הדין יצא זכאי כמ"ש בט"ז, וק"ל.

ובפרטי דברים הללו נתפרש כוונת הפייט יומא קמא דריש שתא (מוסף של ראש השנה יום א'), אופר מאז לשפט היום, בחין מעשה כל יום בו' ללמד צדק לצורים, נס להתנוסס עליונים ותחתונים, ספרים נפתחים ומעשה מתנים בו' נעלה שופר עם תחנון, שרדי לפתותך בם בחנון. המכוון, דדייקי אחרי שיום זה מיוחס ללמד בו צדק, א"כ בטוחים אנחנו שנצא זכאי, ועוד נס להתנוסס שעושה לתחתונים ולעליונים, א"כ ראוי לומר הלל, כשאלת מלאכי השרת הנ"ל, לזה אמר, ספרים נפתחים בו', ר"ל אחרי שספרי חיים והמתים פתוחים לפניו, לפיכך אין אומרים הלל כמ"ש. וקשה הא אמרינן הלל באמירת תהלים, כקושית מג"א, ועוד הא בטוחים אנחנו שנצא זכאי, לזה אמר, נעלה שופר עם תחנון, כל', דכל זה אינו אלא דרך תחינה ובקשה הוא דשרי, כי בראש השנה כמה דכייף אינש טפי מעלי, שבשביל זה השופר כפוף כדאמרינן במס' ראש השנה, וזהו שאמר, שרי לפתותך בחנון, ר"ל, ע"י תחינה ובקשה נצא זכאי, היינו מאימת וחרדת הדין, כסברת הט"ז הנזכר.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ב עמוד י"ט. - דבר זה הועתק מחיבורו פני יצחק שלא נדפס עדיין. (כת"י ירושלים, מספר 4896).

הערה בענין תשובה ביוה"כ

מהגאון מוה"ר מיכל שייאר אבד"ק מאנהיים זצ"ל⁽¹⁾

הנה בספר דת ודין פרשת ויקרא ופרשת האזינו מביא לתרץ קושיה המפרשים על הא דאמר ר' יוחנן ביומא פרק יום הכיפורים (דף פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, דכתיב הן ישלח איש את אשתו וגו' ושוב אלי נאם ה', מאי רבותא דתשובה שהיא דוחה את ל"ת, והרי כל עשה דוחה לא תעשה שבתורה, דילפינן מכלאים בציצית. וכתב דר' יוחנן לשיטתו דאמר בזבחים (דף נ"ט) וביומא (דף ס"ד) ובקידושין (דף ז') דנראה ונרחה אינו חוזר ונראה, דבעלי חיים נרחים, והוא ניהו ג"כ דאמר שם בזבחים דף י"ב דאכל חלב והפריש קרבן ונשתמד וחזר בו, דכיון דאדחי אדחי, ואיצטריך למימרא זאת דנשתמד אף דכבר אמר הכי בנשתמה, משום דמשתמד הוי בידו לחזור, והוי קס"ד דלא הוי נרחה, ואשמעינן דאף דבידו לתקן הוי ליה נראה ונרחה דאינו חוזר ונראה וכו'. ועתה נחזי אנן בענין התשובה, דאיך תוסיף את כחה שישבו לו לאיתנם הראשון כאשר היתה באמנה, והרי הוי ליה נראה ונרחה דאינו חוזר ונראה, דומיא ממש לאכל חלב ונשתמד, דס"ל לר' יוחנן דאף דהוי בע"ח ואף דבידו לתקן, דאינו חוזר ונראה, והי' הדין נדון ככה לסברתו, דלא תועיל התשובה אלא להגין עליו מן היסורים, דהוי ליה נראה ונרחה דאינו חוזר ונראה, אעפ"י דבעלמא הלכה דווחת דאתי עשה ורחי לא תעשה, ולכך הוצרך הכתוב לאומרו, דבענין התשובה, אף דהוי נראה ונרחה, דחוזר ונראה, וזהו החידוש דאמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה, רצונו, בענין כזה דהוי נראה ונרחה, ואעפ"י חוזר ונראה, מהן ישלח איש את אשתו וגו' ושוב אלי נאום ה', וכדכתיבנא דהכתוב השמיענו את כל זאת, דאף דהוי נרחה, חוזר ונראה, ע"ש.

אכל תמהני מאוד על הגדול בעל דת ודין, הלא במס' כריתות דף ז' איתא בהדיא, דמייתי בדיותא יכול יהא יום הכיפורים מכפר אפילו לאינו שבים, ודין הוא ומה חטאת ואשם מכפרין ויום הכיפורים מכפר, מה חטאת ואשם אין מכפרין אלא על השבין וכו', וקאמר מאי שבין ושאין שבין, אילימא שבין שוגג, לא שבין מזיד, הא קתני לא אם אמרת בחטאת ואשם וכו', אלא כי הא דעולא אמר ר' יוחנן, אכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו, הואיל ונרחה ידחה, נהי דאדחי קרבן, גברא בר כפרה הוא, (עיין בפ"ה). והיינו דקאמר חטאת אינו מכפר אלא על השבין, ששבין משעת הפרשה עד שעת הקרבה, ולא שהמיר דתו בנתיים, והיינו בעי למילף יום הכיפורים, דאם המיר דת קודם יום הכיפורים וחזר בו אחר יום הכיפורים, תו לא מכפר עלי' יום הכיפורים אחר על עבירות שמקמי שמרא, אמאי, נהי דבקרבן אמרינן הואיל ונרחה לאחר הפרשה ידחה מעל המזבח, אבל גברא לגבי יום הכיפורים בר כפרה הוא כישראל מעליא ע"ש, וצ"ע כעת.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ד עמוד כ"ד. - דבר זה הועתק מחיבורו שלא נדפס עדיין. (כת"י ירושלים, 4-994).

ברמב"ם פ"א מהל' תשובה

מהגאון מוה"ר אהרן קוטנא אבד"ק טאטוס זצ"ל¹⁾

הרמב"ם פרק א' מהל' תשובה הלכה ב' פסק, שעיר המשתלח מכפר על קלות בלא תשובה, והיינו על לא תעשה ועשה, אבל לא על חמורות. וכתבו המפורשים מהרמב"ם ס"ל ג"כ לרבנן (ביומא דף פ"ה ע"ב) מכפר יום הכיפורים עכ"פ על עשה, ומפרש הא דפריך בשבועות (דף י"ב ע"ב) אם רלא עביר תשובה זבח רשעים תועבה, היינו עשה שיש בו כרת, אכן מקשה הכפות תמרים (שם ביומא), מי רוחקא להרמב"ם לפרש כן, ע"ש.

וג"ל דהנה לקמן (דף פ"ז ע"א) פריך הגמרא אחטא ויום הכיפורים מכפר, אין יום הכיפורים מכפר, לימא דלא כרבי, ומשני הגמרא אנב שאני. ותימה לי, הלא גם כרבנן לא אתיא, דממ"נ האי יום הכיפורים היכי דמי, אם איירי עם תשובה, א"כ גם לרבנן מכפר, ואם איירי בלא תשובה, א"כ קשה, הא הך בבא מיותר לגמרי, דהא כבר תני כרישא יום הכיפורים מכפר עם תשובה, ולרבנן הוי פירושה כמשמעה, דווקא עם תשובה אז יוה"כ מכפר, אבל בלא תשובה אין יוה"כ מכפר כלל, וא"כ הך סיפא למה לי, וצ"ע.

ומכאן הך קושיא הוכיח הרמב"ם רין הנ"ל, דהנה הכפות תמרים מקשה, למה גבי יוה"כ די בפעם א', אם אמר אחטא ויוה"כ מכפר, תו לא מכפר, וגבי תשובה צריך ב' פעמים. ותירץ כיון שתשובה אינה מכפרת כי אם על עשה, מש"ה צריך ב' פעמים, משא"כ גבי יוה"כ פ' דמכפר על החמורות, מש"ה די בפעם אחת, ע"ש. וא"כ י"ל דלהרמב"ם הוי קשה לו הך קושיא, ולפיכך הוכיח רגם לרבנן מכפר יוה"כ על עשה, וזה בעצמו אשמעינן המשנה, ולעולם הסיפא איירי בלא תשובה, רק לפיכך נקיט הסיפא גבי תשובה נקיט ב' פעמים וגבי יוה"כ חד פעם, להוכיח הך רין דיוה"כ מכפר על עשה אף בלא תשובה, ורישא דקתני עם תשובה, היינו בחמורות, ולפיכך נקיט גבי יוה"כ חד פעם, משום שיוה"כ מכפר עם תשובה על החמורות, ולפיכך בלא תשובה אין מכפר, אבל לעולם על עשה מכפר אף בלא תשובה, ודו"ק היטב.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ה עמוד י"ח. - דבר זה הועתק מחיבורו כת"י המונח אצל ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון ספר של"ה הקדוש

מהגאון מוה"ר יוסף גרינוואלד אבד"ק טשעטשאווין זצ"ל²

בשל"ה בתחלת הספר, במאמר בית ה'. בזה המאמר של רבי אליעזר יש לדרקק בו דקדוק גדול, בלשון שאמר קודם שנברא העולם, אשר כבר קראו עירעור המדקדקים, בסדר נוסח אתה הוא אלקינו עד שלא נברא העולם, הנרפס כן בכל סידורים אשכנזים, והגויה, אתה הוא אלקינו עד שלא בראת העולם, כי הנברא משמע ח"ו כאלו ה' נברא מאחר ולא ממנו ח"ו, וכן הוא סידורי נוסח הספרדיים. אמנם גם כן להגיה בפרקי רבי אליעזר רחוק מעיני, ובאמת בעל עבודת הקודש ותולעת יעקב כתב בשני ספריו אלו, שיש גורסין בפרקי רבי אליעזר קודם שנברא, ויש גורסין קודם שנברא, אמנם כמעט בכל ספרי חכמי האמת הנוסחה היא, קודם שנברא העולם ה' הוא ושמו לבד, על כן אני אומר שגורסי' היא אמיתית, וכן בסידורי אשכנזים אין להגיה ולשנות הנוסח הקודם.

ג. ב. במחילת כבודו ואחרי נשיקת עפרות זהב לו, הגירסא הנ"ל היא האמיתית, שכן הוא שם בתנא רבי אליהו רבא פרק צ"א, כי ממנו תוצאות תפילה

1) הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר של"ה הקדוש שנדפס בפראנקפורט דאדר בשנת תע"ז לפ"ק, אשר ה' ברשותם של גדולי ישראל במשך כמה דורות. - בתחלה ה' ברשותו של הגאון מוה"ר משה פולמיץ זצ"ל ריין ומנהיג בק"ק ניקלשבורג, (חתנו של הגאון בעל עבודת הגרשוני, שה' חתנו של הגאון בעל צמח צדק). ממנו עבר הספר לבנו הגאון מוה"ר גרשון פולמיץ זצ"ל אבד"ק ניקלשבורג ורב המדינת מעהרן, והוא נתן את הספר במתנה אל חתנו הגאון מוה"ר יצחק איצק כ"ץ רפאפורט אבד"ק לייפניק זצ"ל, (בנו של הגאון ר' ברוך כהנא רפאפורט אבד"ק פיורדא זצ"ל). אח"כ מכר נכדו את ספר השל"ה הלז, אל הגאון מוה"ר יוסף אבד"ק טשעטשאווין זצ"ל, וכותב בראש הספר: קניתי בע"ה בעד עשרה זהובים, יוסף הק' בלאאמה"ה וצללה"ה וויענר חפ"ק יאנשהאז יע"א. [ואחר זמן הוסיף]: כעת אבד"ק טאלטשאוו יע"א.

מצאנו לנכון להעתיק כאן גם מה שכתב במקום אחר בראש הספר וז"ל: יוסף הק' בלאאמה"ה וצללה"ה כעת ח"פ צעצאוויץ. זכני ה' לקנות ספר קדוש הלז מנכר גאון זה החתום בריש פא, והגאון הנ"ל ה' חתן הגאון מוה"ה גרשון פולמיץ בן הגאון מוה"ה פולמיץ חתן הגאון צמח צדק ז"ל. - וכן הגאון מוה"ה איצק, ה' אדומ"ו מובהק הגאון הגדול המובהק מוה"ה וואלף ראפאפורט בעהמ"ח ב' חלקי שמלת בנימין ז"ל, והגאון מורי הנ"ל זצוק"ל, ידוע שלמד תשע עשרה מסכתות ק"א פעמים, והי' נכד הגאון הגדול מוה"ה ברוך ראפאפורט אבד"ק פיורדא ז"ל, עכ"ל.

ספר של"ה הלז מונח כעת באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מוה"ה צבי שפיץ נ"י. ינשאהו הש"ת על גפי מרומי הצלחות.

2) הוא בנו של הרבני מוה"ר משה וויענער ז"ל מאונגוואר. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר משה נחום ראזענבוים אבד"ק וואזשאן זצ"ל. בשנת תק"צ לפ"ק בערך נתקבל לאבד"ק יאנשהאז, ואח"כ בשנת תרט"ו לפ"ק נבחר לאבד"ק טאלטשאוו, ובשנת תרי"ז לפ"ק נתמנה לאבד"ק טשעטשאווין. קצת מחידושי נדפסו בשו"ת קרן לדוד מאת נכדו הג"ר אליעזר דוד גרינוואלד אבד"ק סאטמאר זצ"ל. נשמתו עלתה לגני מרומים ביום י"ט לחודש אדר שנת תר"ל לפ"ק, ומג"כ בעיר טשעטשאווין.

זו שאנו אומרים לעולם יהא אדם עד סוף עי"ש, ופשיטא כיון ששם הגירסא, עד שלא נברא, שאין לשנות.

שם, במס' ראש השנה פרק תורה אור. וז"ל תולעת יעקב, גרסינן במסכת ביצה בפרק יום טוב (ט"ז ע"א) תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגיגו, אויה חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה, ראש השנה הוא זמן שהעולם נידון בו כב"ד שלמטה (ר"ל מלכות), ואילו ה' נידון כב"ד שלמעלה סוד פחד יצחק, לא ה' העולם יכול לסבול תוקף הדין וכו'.

ג. ב. והוא סוד אומרים ז"ל (מד"ר פרשת שופטים) כשיש דין למטה אין דין למעלה, והבן.

שם, בתורה שבכתב מאמר אור חדש. אינו מחוייב להלוות דוקא לגוים כרי שיקח ריבית מהם, רק אם הלוה להם, מ"ע הוא שיקח הריבית, ומאחר שאינו מחוייב להלוות, עשו חכמים תיקון לאסור ההלוואה משום שלא יהא רגיל אצלו וילמד ממעשיו.

ג. ב. עיי' בתשו' חתם סופר סי' ק', הביא דבריו אלו בשמו, והקשה עליו מקרא והלוית גוים רבים, הרי דגם ההלוואה התירה לנו תורה בפירוש, ותיירץ הוא ז"ל, שחכמים לא אסרו הכל והרי התירו לת"ח, עיי"ש.

שם, בפרשת שופטים. מצוה תצ"ו, למנות עלינו מלך של ישראל שנאמר שום תשים עליך מלך מקרב אחיך.

ג. ב. דוקא משבט יהודה שנאמר מקרב אחיך, ועיי' בסנהדרין⁽³⁾.

שם, בפרשת כי תצא. מצוה תקל"ד, שלא לכבוש אשת יפת תואר ולהתעמר בה. ג. ב. תימה שלא מנה ליתן לכבוד פי שנים, ושלא לכבד בן בין הבנים, והרמב"ן בפירושו מנאו.

שם. מצוה תקמ"ד, לשלוח המוציא קץ צפור בדרך את האם שלקחת הבנים. ג. ב. בתשו' חכם צבי פסק שעיקר המצוה שילוח האם, אבל נטילת הבנים רשות. - והרמב"ם בספר המצוות כתב, מצוה לשלוח האם מעל הבנים, ולא כתב לשלוח האם וליטול הבנים, מבואר כמו שכתב החכם צבי.

שם. מצוה תקמ"ט, לאכול כלאי הכרם שנא' פן תקדש המלאה, והקבלה שפן תוקדש ר"ל פן תוקדש אש ר"ל שאם תזרע כלאים בכרם צריכה שריפה שאסור להנות ממנה, והיינו איסור אכילה.

ג. ב. פירושו לשרוף, ואולי הוא ט"ס וצריך לומר, שלא לאכול.

(3) לא ציין את הדף במס' סנהדרין, לכן לא ידענו לאיזה גמרא נתכוון. - ובעיקר הדבר מה שכתב, רמלך צריך להיות דוקא משבט יהודה, עיין בעל הטורים פרשת שופטים שכתב עה"פ מקרב אחיך, בגימטריא משב"ט יהודה. וע"ע בספר המצוות להרמב"ם (ל"ת שס"ב), וברמב"ן עה"ת בפרשת ויחי עה"פ לא יסור שבט מיהודה.

ג. ב. אנב ריהטא נקט קן ציפור, דמבואר בנמרא פרק שילוח הקן, דאין לרדוף אחרי', דקאמר יכול יחזור בהרים כדי שימצא קן, ת"ל כי יקרא, עיי"ש דף קל"ט ע"ב, וכוונת הקדוש ז"ל, שאר מצות שיכול להשתדל לקיימם. - כן נראה להצדיק צדיק שלא יחלוק על הגמרא.

שם. מיומא ראתחריב מקרש' רחונן לא הנעל קמוהו.

נ. ב. צ"ל רַחֲוּוֹן, והוא לשון המקרא בספר דניאל (ו', י"ט).

פּשט

[illegible]

פאקסימיליא מכתב"ק הגאון ר' יצחק אייזק ב"ץ רפאפורט אבד"ק לייפניק זצ"ל,
ומכתב"ק הגאון ר' יוסף גרינוואלד אבד"ק טשעטשאווין זצ"ל

הערות וחידושים על יו"ט של ראש השנה

מהגאון מוה"ר זאב וואלף חיות אבר"ק פאלאטא זצ"ל⁽¹⁾

(א) הנה קשה לי מאי קאמר הגמ' (ר"ה ל"ב ע"ב) יו"ט עשה ול"ת, ושופר עשה, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, הלא אפי' יו"ט לא הוי אלא ל"ת לחוד, ג"כ לא דחי עשה דשופר, לפמ"ש בחידושי דשב"א כתובות דף מ' דעשה שאינו שוה בכל אינו דוחה ל"ת השוה בכל, וא"כ ל"ת דיו"ט שוה בכל, דאפי' הנשים עוברים על הל"ת, ועשה דשופר אינו שוה בכל, דנשים פטורים משופר, דהוי מ"ע שהז"נ, וא"כ אפי' ל"ת לחודא ג"כ לא דחי עשה דשופר, יע"ש.

(ב) הכפות תמרים (במס' ר"ה ל"ב ע"ב) מסופק אי נימא תחומין דיו"ב מיל בשבת דאורייתא, אם ג"כ ביו"ט תחומין דיו"ב מיל דאורייתא, ע"ש. והמנ"א (סי' תקפ"ו ס"ק כ"ד) פסק דיו"ב מיל ביו"ט ג"כ הוי מדאורייתא, והפרי חדש פסק (שם) דביו"ט הוי דרבנן. וקשה לי לדברי הפר"ח דבשבת הוי דאורייתא וביו"ט הוי דרבנן, א"כ קשה על מתני' מגילה (דף ז' ע"ב) דקאמר אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, הא איכא תחומין, דביו"ט דאורייתא ושבת דרבנן, ועכצ"ל דלא כשיטת הפרי חדש⁽²⁾.

(ג) המשנה למלך [פ"א מהל' שופר ה"ד] מסופק בהא דקאמר הגמ' שופר עשה ויו"ט עשה ול"ת, אי עבר ודחה, והלא זה דברי הריב"א בחולין דף קמ"א תוס' ר"ה לא כו', שפסק אם עבר ודחה הל"ת לא לקי, והכא משמע דכל היכא דלא עבר ושקלה איכא ל"ת וכו'.⁽³⁾ ונ"ל דהנה יש לעיין על מתני' דר"ה דף ל"ב ע"ב, דאין עולין ולא רוכבין ולא חותכין וכו', אי עבר וחתך השופר ועבר בל"ת, או עלה באילן, אי יוצא המצוה. והנ"ל דהגמרא אמר על המתני', ואם נכרי הביא שופר או לולב יצא אפי' ה' חוץ לתחום, ולא חיישינן שמא יאמר לנכרי להביא כרי לצאת שיעשה, דמצוה הבאה בעבירה הוא, [וזה שלא כדברי תוס' בסוכה דף ל' ר"ה משום, דתירצו דלא דמי לגזילה דמחמת עבירה נעשה המצוה].

והנה י"ל דבמתני' איכא שבות דרבנן, כגון עולין באילן, ואם חותך השופר איכא ל"ת. והנה לדברי התוס' דמצוה הבאה מחמת עבירה אינו יוצא בה, א"כ אי חותך השופר בל"ת, א"כ בוודאי אינו יוצא, ואם עלה באילן הוי דרבנן, (ולרנב"י בסוכה דף ל"ו במצוה דרבנן יוצא אפי' בא בעבירה), ולא בא מחמת עבירה, א"כ יוצא בה. אמנם לפי מה שכתב הרמב"ם (בפ"א מהל' שופר) דאפי' גזל שופר יצא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ה עמוד מ"ה. - הערות הללו הועתקו מפנקס חידושי המונח כנני ידירנו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) בשו"ת שואל ומשיב מהר"ת ח"ג סי' צ"ט הביא ראי' זו דתחומין ביום טוב מן התורה, יעו"ש.

(3) המשל"מ העיר שם בעצמו מדברי הריב"א בתוס' חולין, יעו"ש.

בה, דאין גול בה, א"כ ליכא מצוה הבאה בעבירה, וא"כ יוצא המצוה, ונפשט ספיקת המשנה למלך, דהכא אי עבר ודחה הל"ת לא לקי, דכיון דליכא מהב"ע, שפיר לא לקי, משא"כ אי איכא מהב"ע, אפי' עבר ודחה לקי, כיון דאיכא מצהב"ע, וא"כ אינו יוצא המצוה, ושפיר לקי מחמת שעבר על הל"ת.

(ד) בש"ע סי' תקצ"ו כתב הרמ"א, ולאחר שיצאו מבית הכנסת אין לתקוע בחנם, והט"ז האריך והביא דעת החולקים. ולפענ"ד י"ל כשיטת הרמ"א, דהמג"א בסי' תקפ"ח ס"ק ד' תירץ על קושית מוהרמ"פ דביו"ט לא שייך לומר שמא יתקן כלי שיר, ממנ"פ, אי יו"ט הוא, עבדי מצוה, ואי חול הוא, לא עבדי ולא כלום, עכ"ל. והנה ק"ל לדברי המג"א האידך רשאי לילך אצל בקי ללמוד, וג"כ מתני' דמתעסקין (ר"ה דף ל"ב), דקתני אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו, הלא יש לגזור שמא יתקן כלי שיר, ובהא לא שייך לומר כתירוצ' המג"א אי יו"ט הוא עבדי מצוה, דהא דילך אצל בקי, או מתעסקין, לאו מצוה עבדי. והנה על המתני' י"ל דאיירי בתינוקת, אבל מ"מ קשה דגזירה שמא יעבירו הא ליתא ביו"ט, אבל מ"מ מדוע רשאי לילך אצל בקי כקושית מוהרמ"פ, ועכצ"ל כשיטת הרמ"א דאסור לתקוע בחנם כקושית מוהרמ"פ, בשלמא ביו"ט שרי כתירוצ' מג"א דמצוה קעבדי, אבל בחנם ליכא מצוה.

כוס תחנונים

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים היקרים

מו"ה חיים דוב הכהן נ"י, מו"ה נתן נטע הכהן נ"י
מו"ה בן ציון הכהן נ"י, ומו"ה שלמה רפאל הכהן נ"י
למשפחת בארנפריינר
בהלקח מהם אביהם
הנה"ח מו"ה דוד הכהן בארנפריינר ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה מרדכי זאב שטערנהעלל נ"י
בהלקח מאתו אביו
הנה"ח מו"ה אברהם יוסף שטערנהעלל ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שור ושובר בגבולנו, אמן.

שתי הערות בספר סדר משנה

מהגאון מוה"ר שלמה דייטש אבד"ק נייטרא זצ"ל⁽¹⁾

בספר סדר משנה בהל' תשובה פרק א' הלכה ב' (ד"ה והכין נמי). קשיא לענ"ד טובא, דמאי פריך הגמ' רשבועות (י"ב ע"ב) האי עשה היכי דמי, אי דלא עשה תשובה, זבח רשעים תועבה וכו', דלמא לעולם מיירי בדלא עשה תשובה, רק דהמשנה מיירי בשלא עבר אלא פעם אחת או שנים, שלא הורגל לעבור על העשה ההיא, ומש"ה מקבלין ממנו קרבנות, ואין זה נקרא זבח רשעים תועבה, ומכ"ש דמכפר עליו שעיר המשתלח, וצ"ע לכאורה.

נ.ב. במחכ"ת שגג כאן ונעלם ממנו רש"י יומא פ"ה ע"ב ד"ה חטאת, שכתב וז"ל ומסתמא תשובה איכא דאם לא הי' מתחרט לא הי' מביא קרבן, ע"ש. וא"כ אפילו לשיטת הרמב"ם דאם לא רגיל בעבירה זו מקבלין ממנו קרבן, היינו טעמא כמו שכתב רש"י, כיון שהביא קרבן ידוע שמתחרט, אבל אם רגיל בעבירה זו, אין הבאת הקרבן ראי' על חרטתו, ולזה אין מקבלין ממנו קרבן, אבל בתשובה בפועל, פשיטא דמקבלין מינ' קרבן, וחשוב שב מיריעתו, וכמו שכתבו תוס' ריש חולין והובא שם במשנה למלך בריש דבריו. אבל בשעיר המשתלח שהוא לא הביא הקרבן, וא"כ אין ראי' שמתחרט, אפילו בעבר עבירה פעם אחת אין מקבלין ממנו, כיון שאינו שב מיריעתו, כיון שלא שב, וזה ברור, ולהיפך ממחשבת המחבר שכתב מכ"ש דמכפר עליו שעיר המשתלח, זה אינו, דאדרבה וכמובן, ולק"מ קושיותו וליתנהו לכל דבריו בזה.

שם (באותו דיבור להלן). לכאורה קשה לענ"ד על ר' יהודה דפליג עלי' דרבי, ואמר דיוה"כ אינו מכפר אלא דוקא על השכים, מכח הדרש של אך חלק, וכמבואר בשבועות דף י"ג, הנה תקשה לדירי' למה לי תיבת הוא, בקרא יום הכיפורים הוא, דאיייתי אידך ברייתא בשבועות, דדרשינן מינ' דיוה"כ מכפר אפילו על שאינן שבין וכו', אלא ודאי צ"ל לחלק בין קלות לחמורות, דאף ר' יהודה מודה דשעיר המשתלח עם עיצומו של יוה"כ, לפחות מכפר על הקלות אפילו לא עשה תשובה, ודבר זה מגלה לן תיבת הוא, ע"כ.

נ.ב. גם זה לק"מ כלל, ונעלם ממנו חידושי רמב"ן שם, דקמ"ל אפילו שחילל יום הכיפורים שלא קראו מקרא קודש, ולא התענה בו, מ"מ מכפר בשעשה תשובה על שאר עבירות של כל השנה, וכקושיות תוס' שם, אבל לעולם דהוא אתי לעשה תשובה, וק"ל.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ה עמוד כ'. - הערות הללו הועתקו מגליון ספר סדר משנה על הרמב"ם (מהגאון מוה"ר וואלף באסקאוויץ זצ"ל), המונח באוצר הספרים של הגה"צ מוה"ר משה דוקח אבד"ק קאזלאוו זצ"ל, והגיע אלינו ע"י בנו הרב מוה"ר מאיר דוקח שליט"א אבד"ק קאזלאוו. ישא ברכה מאת ר'.

גליון שו"ת הרשב"א

מהגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

שו"ת הרשב"א סי' פ"ד. וחייב תלמיד חכם עצמו להודיעם, כדי שלא ישנו, או להסיר אונסם מהם ויכבדו תורתו, והיינו ⋈ דאמרו לי' לרב פפא מה שמך, א"ל רב פפא, ושאלו, והא כתיב יהללך זר ולא פיך, ואמרו, והא אין זר, פיך. נ. ב. לא נמצא כן, ועיין פסחים פ"ו ע"ב, ועיין זהר בלק קצ"ג ע"ב, ועי' מהרש"א חידושי אגרות נדרים דף ס"ב, הביא דבר זה למפרשים.

שם סי' קע"ה. שאלה, קדרה שבשל בה ישראל לצורך חולה שיש בו סכנה, אם היא אסורה מפני שבשלו בה בשבת או מותרת מפני שאין מעשה שבת אסורין אלא לר' יוחנן הסנדלר ולא קיימא לן כותי' או דילמא אסורה כיון דאיכא למינזר שמא ירבה בה לצורך בריא. תשובה, ⋈ דבר ברור הוא זה לכלי עלמא שהיא מותרת, שאפילו התבשיל עצמו מותר לערב אפילו לר' יוחנן הסנדלר שלא אסר רבי יוחנן אלא בשנעשה במזיד אבל לא בשונג וכו'. נ. ב. עיין במשמרת הבית בית ג' שער ו' בר"ה אמר הכותב מן הרומה שלא היו רבותיו וכו', שכתב להריא דאסור הכלי אחר שבת, ע"ש.

שם סי' רנ"ג. כיצד שורת הדין, ⋈ אם שנים הפוסקים כאחד, זה אוסר וזה מתיר, אם נודע האחד גדול בחכמה ובמנין, ויצא שמו כן, הולכים אחריו בין להחמיר בין להקל וכו'. נ. ב. עיין רמב"ם הל' ממרים הלכה ה'.

שם סי' תתע"ז. וששאלת על מילה שלא בזמנה, אם מותר למול בלילה, נראה דאפילו ⋈ מילה שלא בזמנה אינה אלא כיום, דתניא בפרק הערל, בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה אלא כיום, ואע"ג דרבי אלעזר ברכי שמעון פליג עלי', יחיד ורכים הלכה ברכים וכו'. נ. ב. עיין שאגת ארי' סוף סי' נ"ג מה שתמה על זה, ועי' תשובת בית אפרים חלק א"ח סי' ט"ו ליישובו.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב. - הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון שו"ת הרשב"א המונח באוצרו הטוב של ידירנו הרב שמואל דוד הכהן פריערמאנ. נ"י. ישלם לו השי"ת כגמולו הטוב.

לשבת תשובה

מהגאון מוה"ר אברהם בנימין קלוגר מבראד צ"ל⁽¹⁾

במס' יומא (פ"ה ע"ב) האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו וכו', את זו דרש ר' אלעזר בן עזרי' מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר וכו'. וקשה למה לא אמר תיכף, ראב"ע אומר מכל חטאתיכם. ונ"ל ראייתא הטעם בנמ' מאי טעמא אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כיון דעבד ושנה נעשה לו כהיתר, אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר, אנב שאני, משום שסומך את עצמו עליו. ולפי"ז קשה מאי טעמא אם אמר אחטא ואשוב צריך תרי זימני דוקא, הלא כל אנב שאני ודי בפעם אחד.

ונ"ל, בשלמא כאן שאומר אחטא ואשוב, צריך לעשות תשובת המשקל וצריך לסבול יסורים, ואפשר שלא יעשה עוד, לכן צריך שני פעמים, אבל כשאומר אחטא ויוה"כ מכפר, בוודאי יעשה זאת גם פעם שנית, שאין לו שום צער, לכן אף בפעם אחד שאמר אחטא ויוה"כ מכפר, אז אינו מכפר עליו. רק אם אמרת דגם יוה"כ אינו מכפר רק עם תשובה, ובלא תשובה אינו מכפר ממילא נסתר זאת, וזה מוכח מראב"ע שהוא מיייתי רא' שעבירות שבין אדם לחבירו יוה"כ אינו מכפר עד שירצה את חבירו מן הפסוק לפני ד' תטהרו, ממילא אם אמרת דיוה"כ אינו מכפר אלא עם תשובה, קשה למה לי הפסוק, הלא צריך לעשות תשובת המשקל, אלא צריך לומר דיוה"כ מכפר בלי תשובה, ממילא צריך להוכיח מן הפסוק לפני ד' תטהרו. והשתא יובן, דאמר אחטא ואשוב אחטא ואשוב וכו' אחטא ויוה"כ מכפר וכו', וקשה למה אמר כאן תרי זימני, וכאן פעם אחד, וצ"ל דזה יעשה תשובה ויהא לו צער וכו' נ"ל, וקשה הלא יוה"כ גם כן אינו מכפר אלא עם התשובה, לכן לתרץ, בא ואמר את זו דרש ראב"ע לפני ד' תטהרו, ומוכח דיוה"כ מכפר בלא תשובה, וכו' נ"ל, וק"ל. (בראדי עש"ק שבת תשובה של שנת י' אורי וישעי הוא תרל"ט לפ"ק, ז' תשרי פ' האזינו).

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ו עמוד י"ד. - רבר זה הועתק מכת"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

מכתב מהגאון מוה"ר ניסן שירלאב מקעלין זצ"ל⁽¹⁾

שר התורה, עמי' שרי' נהורה, יורד לעומקה של הלכה בשפה ברורה, עוקר הרים לשחנן בפילפול וסברה, הוא ניהו אדונינו מר הגאון הרב דקהלתי מו"ה וואלף נרו יאיר לנצח ולדור דורים⁽²⁾.

הנה באתי לפרש שיחתי בזו השכוע בבית הכנסת, אודות יהי רצון בשעת התקיעות, וכן לענין סיום עושה השלום כברכת שלום רב, שלא לבטל המנהג לאמרו כמו מקדם, חלילה לא לכבודי עשיתי ומכש"כ לקנטרו, הלא ידועה למר הגאון נר"ו כי אהבתו תקועה בלבי כמו שהייתי לאבותיו, כאשר הייתי מתאמץ בכל כחי בעבורו להביאו לכאן, רק שמעתי קול המון בזה ראש השנה שעל פי מר הגאון היו מבטלים המנהג שהיו לנו מקדם, וגם רבים מהמון עם שהי' קשה בעיניהם לבטל המנהגים, אומרים הואיל ואני שותק בוודאי הי' נוחא לי, ורבים היו אומרים שהייתי מסכים עם מר הגאון בפי מלא, ע"כ הייתי מוכרח להודיע להמון עם, שאין דעתי מסכמת כלל בזה לבטל מנהג הקדמונים.

בוודאי לא נעלם מעיני דמר הגאון, תשובת שער אפרים [סי' י'] לענין אקדמות בחג השבועות, יש שהיו רוצים לבטלו מכל וכל, והט"ז כתב שלא לאמרו בתוך קריאת התורה, והוא האריך שם חלילה שלא לבטל שום מנהג מקומו ולאומרו דוקא תוך הקריאה ואחר פסוק ראשון, ובאו המחברים הגאונים אחריו חק יעקב ואל"י רבה, והעתיקו רבירו בקיצור שלא לבטל מנהגם, וכן הוא המנהג בינינו. ומכש"כ ביהי רצון שבין התקיעות, מי יודע כמה מאה שנים נתיסר מהמחברים והגאונים אחריהם הניחו להדפיס ולאומרו בכל גבולינו, איך יש יכולת בנו לבטל מנהגם. וגם ראיתי שעיי"ז מתבטל התעוררת בכי' שהי' מקדם בכל עת בשעת התקיעה, ע"כ הי' מוטל עלי להודיע להמון עם, שלא יפה עושים לשמוע לבטל ממנהג הזה, וגם הוא רי בזיון להוציא לעז על הראשונים נ"ע.

ומה ששמעתי אומרים, שהייתי אומר שהוא נותן יד לפושעים, חלילה וחס שלא יצא מפי כלל לדבר כדברים האלה.

ומחמת עושה השלום, אע"פ שכתב השל"ה כן, וכן משמע בסידור הר"י, שמסודר אחר יהיו לרצון, מ"מ הלא ראינו שכל האחרונים לא הזכירו מזה, וגם בכל סידורי התפילות נדפס אחר סיום שלום רב, וגם לא שמעתי מעולם שמחו בזה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"ט עמוד ל"ב. - כדי להבין יותר תוכן מכתב זה, ראוי לעיין שם בכרם שלמה בקונטרס הנ"ל בעמוד ל"ב-ל"ג. - מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאת ידידנו האבדך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל סטעפאנצקי נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) הוא הגאון מוה"ר וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל, שהי' אז אבד"ק קעלין. - כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י'.

ולענין קושייתו לשנות נוסח התפילה, אינה קושיא כלל, אלא שלא ארצה להאריך, הלא השל"ה מפקפק על נוסח מלך צור ישראל וגואלו, ואפ"ה אומרים אותו, וגם מסידור הר"י אינו ראי', שהוא כהמנהג הספרדיים מנהגם כך, אבל מנהג האשכנזים שאומרים בשלום רב, אין לבטל מנהגם. ע"כ במשטות דמר הגאון גר"ו שלא יאשמני בזה, ואני אוהבו נאמנו ומוכן לטובתו בכל עת ורש"ת.
הק' ניסן שידלאב

מכתב מהגאון מוה"ר אליעזר דייטש זצ"ל⁽¹⁾ אבר"ק באניהאד

בעזה"ת. ה' חקת תר"ם לפ"ק.

רב שלומים, מגבחי מרומים, בחיים ארוכים, רשנים ורעננים, לכבוד הרב הגאון הגדול צדיק נשגב המפורסם לשבח ולתפארת וכו' נקש"ת מו"ה עקיבא יוסף נ"י⁽²⁾ איתן מושבו בעה"ק ירושלים תובכ"א.

יקרת מכתבו הניעני, גם איזה הערות בספרי, וימחול לי כי לא יכולתי להשיב תיכף כי רבו טרדותי הן בשיבה הגדולה אשר ב"ה פה עירנו מימים ימימה, הן בענינים הנוגעים להלכה ולמעשה. ועתה הנה הדרך ירט לנגדי ליסע שבוע הבע"ל אי"ה למרחץ קארלסבאד עפ"י עצת הרופא דפק"ק יע"א, לזאת באתי להשיב רק מפני הכבוד כי רב הוא בעיני.

ובעיקר ענין הסכסוך שלו עם אנשי הכולל, לא ידעתי אופן אחר רק אם הגאון נ"י דק"ק פ"ב וק"ק אויגוואר יטהרו אותם בטהרה גמורה, או יוכל להועיל, ואם אורמן במרחץ אי"ה עם איזה רבנים אשר המה נשואי פנים, אדבר עמם לטובת הדר"ג נ"י. ואשמח מאוד אם יכבדני בספרו בית יוסף החדש, כי לא ראיתי עוד, ואי"ה לעת מצוא אשלח עוד להדר"ג נ"י ספרי חלק שלישי, כי שני החלקים הראשונים אינם עוד אתי.

גם פה במדינתנו אין כל כך שלום בכמה ענינים, כי כל איש פונה לבצעו, ומעת התחילו בעזה"ר לעסוק בדייטשע אונגארישא ביכער, מקבילים רבנים בקהלות גדולות במקום אשר ישבו מקדם גדולי ארץ, אנשים אשר כמעט ריקנים מתורה ויר"ש, ואני אקוה לחסדי ר' כי לא ימשך הגלות עוד זמן רב ויתגבר האמת מן השקר, וב"ה נראים כל הסימנים לביאת משיח צדקנו בקרוב. יהי נא מטובו דמר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד כ'. - מכתב זה קבלנו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.
(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט.

הר"ג נ"י להזכירני בתפלתו וגם אצל קברי הצדיקים לטובה, שאוכל לעבוד ר' מתוך הרחבת הדעת ובריאת הגוף, וגם שאזכה עוד להסתופף בחצרות ירושלים מתוך הרחבה.

והנני מחכה לתשובתו גם לקבלת ספרו היקר, אוה"נ מכבדו כערכו הרם ונשא, ר"ש באהבה,

אליעזר בן גנענדל חו' פק"ק הנ"ל יע"א

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה סופר זצ"ל) אבד"ק בערעגסאז

בעה"ב.

יהודא עוד רד עם אל ועם קרושיו נאמן ה"ה מעלת כבוד ידידי וחביבי הרבני הגביר הנכבד ומפואר הולך תמים ופועל צדק, צדקות אהב, כש"ת מו"ה ארי' ליב פרידלאנד נ"י.

אחר דרישת שלומי הטוב. אמרתי לבוא במגילת ספר כתוב בעט סופר ולהודיע לכבודו, כי זכני ה' הטוב בין פסחא לעצרתא העבר, לעלות אל ציון הר קדשנו ולירושלים עיר תפארתינו, ואחר שמה שלשה שבועות רצופים, וב"ה זכיתי לראות הני מילי מעליותא משופרא דקרתא קדישא תובב"א, ובקרתי את הבית מושב זקנים אשר שמו נקרא עלי, והנה ראיתי זקנים רובם לומדי תורה יושבים בו אשר יראתם טהורה, והלכתי מחדר לחדר ומעלי' לעלי', ואתן לב לתהלוכות הבית וסדריו. והנה ברבתי עם הזקנים ומנהיגי הבית, חרשות שמעתי, כי מעב"ת שם עינו לטובה על הבית הזה להיות לו לאחיעזר ואחיסמך במרה טובה מרובה, עד שהזיל זהב הרבה מכיסו לרומם את בית מושב הזקנים ולהעלותו על רום המעלה, ואמרתי, אניג ואשמח על שזיכה ה' הטוב את כבוד ידידי שיחי' במצוה יקרה כזאת, עץ חיים למחזיקים בו, והוכפלה שמחתי, מדעתי כי אחרי אשר הבית מושב זקנים חופף תחת צל כבודו, יהי' הכל בשלימות לא תחסר כל בו, ע"כ אמרתי והבטחתי להזקנים הנכבדים היושבים בבית ההוא, לפנות בקסתי קסת הסופר אל מול מעלת כבודו שיחי' להעתיר בער טובתם, לחזק ברכים כושלות למען ישנא אחריתם מראשיתם.

(1) נולד ביום כ"ח לחודש תמוז שנת תרי"ג לפ"ק לאביו הגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. בשנת תרל"ט לפ"ק נתמנה לאבד"ק דערעטשקע, ובשנת תרמ"ד לפ"ק נתקבל לאבד"ק בערעגסאז. חיבר ספר איגרות סופרים, וספר חוט המשולש. נפטר ביום י"ח לחודש אדר שנת תר"ץ לפ"ק. - העתק ממכתב זה הגיע אלינו ע"י ידידנו האבד"ק היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

והנה כאשר הציעו לפני מנהלי הבית הזה את פנקס האורחים, למען העלות על הספר את אשר ראיתי ומצאתי בבית הזה כאשר בקרתיו, אמרתי להם דין הניין לי לרשום קושט אמרי אמת, כאשר ראה כבודו בלי ספק, בקונטרס החשבון החדש, אשר הרפיסו גילוי רעתי העני', אמנם דבר אחד שכחתי אז לרשום, והוא, כי מן ההכרח להטיב מצבם בדבר כלי משכבם בכרים וכסתות רכים ונקיים, וכי ישורר בבית הזה הנקיות בכלל יותר, כי מאד יונעם לזקנים רפי כח, וכי יהי' להם שמש קבוע אשר יעסוק בצרכיהם אשר לא לפי כבודם לעשותם בעצמם, ומה גם כי לא יוכלו לעשות כל צרכי גופם ע"י עצמם. אולם מלבד החסרונות האלה, העניין בעצמו טוב מאד ומצוה גדולה ויקרה היא, והנני מקנא בזה את מעלת כבודו על שאחזו ידיו הטהורות בבית הזה, ונא בבקשה מכבודו לבל תרפינה ידיו מזה, רק יהי' מוסיף והולך לתקן הרבה בתיקונים הנדרשים להשלמתו ולפארו ביתר שאר ויתר עז כראוי ונכון לדבר יקר כזה, ויהי' לכבודו לשם ולתפארת, וממנו יראו וכן יעשו גם אחרים, וזכות הרבים תהי' תלוי' בו.

הן אמת שהבטיחו לי מנהלי בית המושב זקנים אשר דברי עשו רושם בלבם, כי מן היום ההוא והלאה יתנו מאכל בשר להזקנים בכל יום ויום, ולפי שכתבו לי הכינו גם בית נכון מיוחד לאכילתם, ואם כן הוא, בודאי ראויים הם לתמיכה עוד יותר, ומה גם כי כל התנצלותם היתה חסרון הכסף אשר אין די השג ו אין די עולה לכל הצמרכותם, לזאת הבטחתים לפנות אל מעלת כבודו להפיל תחינה ותפלה בעד הזקנים רפי אונים, להטיב מעמדם ומצבם ככל האפשר, וה' הטוב ישלם שכרו בכפלי כפלים, בברכה והצלחה בלי דים, באורך ימים ושמחת חיים, וכל הכתוב לחיים בירושלים.

כעתירת וחפץ ידיו מוקירו ומכבדו בלב ונפש חפצה, דו"ש וטובו, ומצפה לתשובתו בקרוב, אם דברי פעלו על לבו הטהור איזה פעולה, ובעה"ח כותב בחפזון, לשובע ולא לרוון.

הק' שלמה סופר בה"ג מהראש"ב זצ"ל

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

הערות בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר חיים הלוי האלשטאק מאוסטראווצא הי"ד⁽¹⁾

בעה"ת. יום ג' תצוה תרפ"ז נאשעלסק.

כבוד הרב הגאון הנורא, שר התורה, מאור הגולה,
מרן הגאון מדווינסק שליט"א.

כאשר כתבתי זה כבר מכתב חד"ת לכבוד הדרת גאון ישראל שליט"א, ושמח נפשי בתשובתו, לכן הנני עוד הפעם להציע לפניו הערה אחת מה שהערותי בעזיה"ת.

כתב הרמב"ם בספר מורה נבוכים הובא ברמב"ן פרשת צו עה"פ וכל מנחת כהן כליל תהי' לא תאכל, וז"ל, אמר הרב כמורה הנבוכים כי טעם בעבור שכל כהן מקריב קרבנו הוא בעצמו, ואם יקריב מנחה ויאכלנה הוא בעצמו כאילו לא הקריב דבר כי מנחת יחיד לא יקריב ממנה כי אם הלבונה והקומץ ולא די מיעוט זה הקרבן אלא שיאכלנה וידמה שלא הקריב קרבן כלל, ולכך ישרפו את כולה, עכ"ל אות באות. ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים, דהא אמרינן ביבמות דף צ"ט, כהנת שנתערבה ולדה בולד שפחתה וכו' נותנין עליהם חומרי כהנים וחומרי ישראלים. ובגמ' למאי הלכתא, אמר רב פפא נקמצת כמנחת ישראל ואינה נאכלת כמנחת כהנים. וקשה הא בכאן אסור להקריב הוא בעצמו שמא זר הוא, ואמאי נשרף. ובלא"ה קשה ממנחת כהן בעל מום, דהרין ג"כ דנשרפת, הא בכאן לא יוכל הכהן בעצמו להקריב, וצע"ג. ובלא זה קשה מחטאת עוף דכהן, שאין למזבח אלא דמה, וכן בבמה, דאין כיהון בבמה.

כ"ד המשתחוה מול הר"ג ישראל שליט"א, ואבקש שיאיר עיני במאור תורתו להשיבני,

חיים הלוי

בלאאמו"ר הגאון אבד"ק נאשעלסק שליט"א

נכד כ"ק אדמו"ר מרן הגה"ק

איש אלקים שליט"א מאסטראווצא

(1) הוא בנו השלישי של הגה"צ מוה"ר יחזקאל הלוי האלשטאק אבד"ק אוסטראווצא הי"ד. כשהגיעו לפרקו נשא אשה בתו של הגה"צ מוה"ר יצחק מנחם דאנציגער מאלכסנדר הי"ד. בספר מאיר עיני חכמים מהדורא תליתאי בסופו, נדפס חידו"ת ממנו, ובשו"ת משיב שלום סי' ש"ע נדפסה תשובה אליו. נהרג עקה"ש בעיר צוממיר ביום ח' לחודש טבת שנת תש"ג לפ"ק. ד' ינקום דמו. - מכתבים הללו הגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מוה"ה שאול הוטערער נ"י מאנטווערפען. בדרך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

בעה"ת. יום ג' בחוקותי תרפ"ז נאשעלסק.

כבוד הרב הגאון האדיר המפורסם בכל קצוי תבל מופת הדור שר
התורה מאור הגולה מרן הגאון מדווינסק שליט"א בעהמ"ח ספרים
הנפלאים צפת פענח.

אדריב בנפשי עוז לגשת אל מול הדרת גאון ישראל שליט"א להציע לפניו
איזה הערות, ואחלה פני הדר"ג ישראל שליט"א לשום עיניו הברולחים על דברי,
ולשמחני בתשובתו, כי מאור הנני משתוקק להנות מזיו תורתו המלאים זיו ומפיקים
נוגה.

בכתובות דף ל' ע"ב בגמ', מאי איכא בין רבא לאבוי, איכא בינייהו זר שאכל
תרומה, לאבוי פטור ולרבא חייב. ופריך הגמ' ולאבוי פטור כו', עד הכא נמי
בעידנא דאגביה קניא מתחייב בנפשי' לא הוי עד דאכיל ל'. וקשה הא שפיר יש
נ"מ בין אבוי לרבא, לפי מה דאיתא בב"מ דף מ"ג ע"א אמר רבא האי מאן דגזל
חביתא דחמרא מחבר' מעיקרא שויה זוזא והשתא שויה ד' זוזי תברא או שתיה
משלם ד' איתבר ממילא משלם זוזא ע"ש. א"כ שפיר נ"מ בין אבוי לרבא, בגזל
סאה תרומה מחבירו ואח"כ אכלו, ובשעת גזילה ה' שוה רק זוזא ובשעת אכילה
ה' שוה ד' זוזי, ולאבוי אינו משלם רק זוזא כמו שה' שוה בשעת הגזילה, אף
דבשעת אכילה ה' שוה ד', מ"מ אז מתחייב בנפשו, אבל לרבא דמיתה בירי שמים
אינו פטור, משלם ד' כמו שה' שוה בשעת אכילה, וצ"ע. אבקש נא מאור מהדר"ג
שליט"א שיושיבני תשובה על דברי.

כ"ד המשתחוה מול כדר"ג ישראל שליט"א והמצפה לתשובתו.

חיים הלוי

בלאאמו"ר הגאון שליט"א אברפק"ק נאשעלסק

נכר כ"ק אדמו"ר מרן

איש אלקים שליט"א מאסטראווצא

ב"ה. יום ג' בא תרצ"ג אסטראווצא.

אל כבוד הרב הגאון האדיר שר התורה תפארת ישראל
מרן הר"ר יוסף ראזק שליט"א הגאבד"ק דווינסק.

הנני בזה להציע לפני כ"ג שליט"א איזה הערות שהעדרתי בס"ד, והנני מבקש
מכ"ק שליט"א לשום עיניו הברולחים על דברי ולהשיבני.
(א) בספרו היקר צפת פענח הל' תרומות פ"א הל' י"ג (ד"ה ונראה) כתב
ז"ל, דה"ה בהא דקמ"ל והובא בדברי רבינו בפ"ז מהל' תרומות הלכה א', דהא
שם שאכל תרומה טמאה אינו כמיתה משום דמחוללת ופקע ממנה שם קודש,

נראה דאם ננע כה טבול יום אינה נקראת מחוללת, דכיון דהקדושה שבה גרמה שתטמא אי אפשר שתפקע עי"ז, עכ"ל. לכאורה צ"ע על דבריו, דא"כ אמאי מתיר ר"ע (פסחים י"ד ע"א) לשרוף שמן שנפסל בטבול יום בנר שנשטמא בטמא מת, הא לא הוי מחוללת בטומאת טבול יום, ועתה מחללה מהקדושה, וצ"ע.

(ב) בתוס' ברכות דף ל"ז ע"ב ד"ה הי' עומד (בסוה"ד), בכהן שלא הקריב מעולם. צ"ע דכהן שלא הקריב מעולם, ע"כ הקרבנות מתחילה הוא עשירית האיפה שאינו נאכל, ואיך קתני נטלן לאכלן. ולכאורה אפשר לומר דמיירי שעשה כהן שליח להביא עבורו עשירית האיפה. אך ראיתי בתו"כ פ' צו המנחת חינוך עשירית האיפה שהוצרך כל כהן הדיוט להביא למנחת חביתין ולהקריבה „בידיו“ מעכבו, משמע שהוא בעצמו צריך להקריב את עשירית האיפה, וצ"ע. (וכן כתב הרמב"ם בפ"ה מהל' כלי המקדש הלכהט"ז וי"ז, ועובדה בידיו, ויעי' בכסף משנה שיצא לו זה מהתוספתא דסוף מס' שקלים).

(ג) המפורשים הקשו על דברי הגמ' גיטין דף נ"ד כהנים שפגלו, למה לא קתני גם ישראלים שכשרים לשחיטה ופגלו. ונ"ל ליישב עפי"ד השטמ"ק מנחות דף ה' אות כ"א, דאין מחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה, למעוטי אם שחט ישראל כו' וחשב לפגל לא פיגל במחשבה, עכ"ל. ממילא שפיר קתני כהנים שפגלו.

(ד) מכבר הערתי ע"ד השטמ"ק הנ"ל, מדברי המתני' זבחים פרק כל הפסולין ששחטו ששחיטתן כשירה בזרים, ולכך פוסלין במחשבה, וצ"ע.

(ה) במנחות דף ד' אמרינן, דמנחת עומר מקרי בא בגלל זבח. וק"ל כיון דאיתא בתו"כ (פרשת אמור) דאין הכבש מעכב העומר ואין מעכבין זא"ז, א"כ כיון דבא העומר בפני עצמו, ג"כ לא חשיב בא בגלל זבח, וצ"ע לכאורה²).

(ו) במנחות דף ע"ז ע"ב, או כלך לדרך זו כו' דנין תרומה שאין אחרי' תרומה, מתרומה שאין אחרי' תרומה, ואל יוכיח בכורים, שיש אחריהן תרומה. והערתי דנוכל למילף מבכורים דשביעית, עפי"ד רש"י משפטים כ"ג על הפסוק ראשית בכורי אדמתך תתן לי, דפירש דאף שביעית חייב בכורים, ומתרומה פטור, וצ"ע.

(ז) ולדברי רש"י הנ"ל הערתי על דברי המשנה בכורים פ"ב, דשנה לנו התנא מה שיש בתרומות ומעשרות שאין בבכורים, ומה שיש בבכורים שאין בתרומות ומעשרות, ולכאורה לפ"ד רש"י הנ"ל למה לא נקט חילוק זה, דבכורים חייבין אף בשביעית, משא"כ בתרומות ומעשרות, והארכתי הרבה בזה בס"ד.

גם הנני מבקש מכ"ק שליט"א להודיע לי מחיר ספריו היקרים צפנת פענח כל א' וא' בפ"ע, כי הנני רוצה לקנותם.

כ"ד הדורש שלום כ"ג באהבה, המצפה לתשובתו,

חיים הלוי

כלכ"ק אאמור"ר מרן הנה"ק שליט"א
מאסטראוצא

(2) עין בזה במנחת חינוך מצוה ש"ז אות ה'.

בדין יו"ט שחל להיות בשבת ושבח להזכיר של שבת בתפלה

משה הלברשטאם
דומ"ץ דקהל חסידי באבוב
אנטווערפן

נשאלתי, מאחר שהתפלל תפילת שחרית כיו"ט שחל להיות בשבת, ושכח להזכיר של שבת בותנתן לנו, וגם ביעלה ויבא לא הזכירו, כמנהגינו, אבל בוהשיאנו הזכיר גם של שבת, דהיינו שאמר רצה נא במנוחתינו וגם והנחילנו וכו' שבת ומוערי קדשך, וגם חתם כדין שאמר מקדש השבת ישראל והזמנים, אם יצא, או שצריך לחזור לראש, הואיל ולא הזכיר של שבת באמצע.

א) והוריתי לו לפענ"ד, שיצא בזה שהזכיר של שבת בוהשיאנו, דהנה כתב המחבר באו"ח סי' תפ"ז ס"א דאם התפלל כיו"ט ושעה בהחתימה, ובמקום שה' לו לומר מקדש ישראל והזמנים טעה ואמר מקדש השבת, אם חזר בו תוך כדי דיבור יצא מאחר שיודע שהוא יו"ט, וכתב על זה המג"א בסק"ב, דמשמע מכאן דאם חתם מקדש השבת ולא נזכר תוכר"ד לא יצא, וצריך לומר דמיירי שלא הזכיר יו"ט באמצע, דאלו הזכיר יו"ט באמצע יצא, אפילו לא חתם כדינו אלא שאמר מקדש השבת, וכתב עוד המג"א, דמוכח מכאן דאם חתם כדינו, דהיינו שאמר מקדש ישראל והזמנים, יצא אע"פ שלא הזכיר יו"ט באמצע, דהא בהכי מיירי כאן בשו"ע, שלא הזכיר יו"ט באמצע, ואעפ"כ אם חתם כדין ואמר מקדש ישראל והזמנים יצא, עכתו"ד. וא"כ צ"ל דמה שכתב המחבר בס"ג שאם שכח לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא, ע"כ בשלא חתם כדין מיירי, ראי חתם כדין, אפילו לא הזכיר יעלה ויבא יצא, כיון שחתם כדין ואמר מקדש ישראל והזמנים.

ב) והנה נחלקו הפוסקים בדעת המג"א אם קאי הכי גם לפי המסקנא, דדעת הבאר היטב והא"ר והפמ"ג הוא, שכן הוא דעתו גם לפי מסקנתו, שאם הזכיר יו"ט באמצע יצא אפילו שלא חתם מקדש ישראל והזמנים, ואם חתם מקדש ישראל והזמנים יצא אפילו לא הזכיר יו"ט באמצע, אבל דעת הדגול מרכבה, והברכי יוסף, והמחצית השקל הוא, שלפי המסקנא חזר בו המג"א, וסובר שאפילו הזכיר יו"ט באמצע, אם לא חתם כדינו שלא אמר מקדש ישראל והזמנים לא יצא, וא"כ לפי דבריהם צ"ל, דגם מזה חזר שאם לא הזכיר באמצע אע"פ שחתם כדין לא יצא, דהא לפי דבריהם צ"ל דמה שכתב המחבר בס"ג שאם שכח אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא, ע"כ בשחתם כדין מיירי, דאי לא הכי לא יצא לפי דבריהם, וא"כ חזינן דרוקא משום שהזכיר ביעלה ויבא יצא, הא אם גם ביעלה ויבא שכח לא יצא אף שחתם כדין.

ג) אמנם אינו מוכרח, ולכאורה נראה מדברי הפמ"ג (א"א אות ב') דר"ל דלעולם אם חתם כהלכתו אע"פ שלא הזכיר יו"ט באמצע יצא, ומה שכתב המחבר

שאם שכח לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא, דמשמע הא לאו הכי לא יצא אע"פ שחתם כדין, אין הפי' שלא יצא חובת התפילה, אלא הפשט הוא, שלא יצא ידי נוסח התפילה, וצריך לחזור לאתה בחרתנו, בעוד שלא חתם עדיין, אבל אם אמר יעלה ויבא אינו צריך לחזור לאתה בחרתנו אע"פ שלא חתם עדיין, אבל אם כבר חתם אינו צריך לחזור כלל, א"כ אפשר שגם הדג"מ והברכ"י והמחצה"ש יכולין לסבור כן.

ד) והנה דעת הפמ"ג שם בא"א סק"ב, לפסוק כפי הבנתו שהמג"א לא חזר בו, ואם שכח להזכיר יו"ט באמצע וחתם כדונו, דהיינו שאמר מקדש ישראל והזמנים יצא, דספק ברכות להקל, וכן פסק הבאה"ט, אבל לפי הדג"מ וברכ"י והמחצה"ש, נמצא דלפי המסקנא גם לדעת המג"א צריך לחזור בכה"ג, וכן פסקו המאמר מדרכי, והדרך החיים סי' קי"א אות ג', והשו"ע הרב (בין חצאי עגול), והמשנ"ב ס"ק י"א, דאם לא הזכיר באמצע של יו"ט, אע"פ שחתם כדין, צריך לחזור, וא"כ בנוגע לשאלתנו אילו לא ה' מזכיר של שבת באמצע רק בהחתימה, ה' צריך לחזור כדעת דוב רובם של הפוסקים הנ"ל.

ה) וראיתי בספר דרך החיים סי' קי"א אות ד' דברים שצ"ל ע"ג, שכתב אם חל יו"ט בשבת ולא הזכיר של שבת באמצע אבל חתם כהלכתו שאמר מקדש השבת ישראל והזמנים יצא, ולא זכיתי להבין דבריו הק', חדא דהלא הדרה"ח בעצמו כתב שם להלן שאם ביו"ט שחל להיות בשבת הזכיר שניהם, דהיינו שבת ויו"ט באמצע, אבל בהחתימה לא אמר אלא מקדש ישראל והזמנים ולא הזכיר של שבת, לא יצא, וא"כ ע"כ מה שכתב הרמ"א שאם חל יו"ט בשבת ולא הזכיר שבת אלא ביעלה ויבא יצא, ע"כ בחתם כדונו מיירי, דהיינו שאמר מקדש השבת וישראל והזמנים, דאם לא חתם כדונו לא יצא, וכן כתב בעצמו שם באות ג', וא"כ מוכח מדברי הרמ"א דרוקא משום שהזכיר עכ"פ ביעלה ויבא יצא, הא אם לא הזכיר גם ביעלה ויבא לא יצא אע"פ שחתם כדין. ובדוחק י"ל שהדרה"ח יסבור כמ"ש למעלה אות ג' בשם הפמ"ג, דאפשר לומר שמה שכתב המחבר והרמ"א בס"ג שאם לא אמר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא, היינו שיצא נוסח התפלה שאין צריך להתחיל אתה בחרתנו, אבל אם לא הזכיר גם ביעלה ויבא, אם נזכר קודם שסיים הברכה צריך לחזור לאתה בחרתנו, שלא יצא ידי נוסח התפלה, אבל אם כבר סיים הברכה כהלכתו אינו צריך לחזור כלל, כך יכולין לתרץ שיטתו בדוחק, אמנם עוד קשה לי, דמאי שנא מתפלת יו"ט שפסק הדרה"ח שם באות ג', שאם לא הזכיר יו"ט באמצע, אף שחתם כדין לא יצא, ולמה יצא אם לא הזכיר שבת באמצע, ואע"ג שגם זאת יכולין לתרץ בדוחק, דאפשר שלכך לא יצא אם לא הזכיר יו"ט באמצע, הואיל דבהחתימה אין מזכירין שם היו"ט בפרשות, ודעת הדה"ח שצריכין להזכיר עכ"פ חדא זימנא שם היו"ט בפרשות, משא"כ אם חתם בשבת, הא פרט שם שבת, שאמר מקדש השבת וישראל והזמנים, לכן יצא אף בהחתימה לבר, אבל דוחק גדול להעמיס כ"ז כוונתו, וצ"ע.

ו) אמנם בנידון שאלתנו, שהזכיר של שבת גם לפני החתימה באמצע והשיאו, נראה לענ"ד ברור דלא יחזור, דהנה בדרך החיים הנ"ל באות ג' כתב

שאם לא הזכיר של יו"ט באמצע אפילו אמר והנחילנו וכו' מועדי קדשך לא יצא, מפני שלא הזכיר את פרט היו"ט האם הזכיר פרט היו"ט, כגון שאמר חג המצות יצא, והביא כן בשם הפמ"ג [אמנם באמת בפמ"ג מסתפק בזה, וכבר העיר בזה המשנ"כ ס"ק י"א], וא"כ בנוגע לשאלתנו, אע"פ שלא הזכיר שבת באמצע, אבל הלא אמר שבת ומועדי קדשך, וא"כ הזכיר שבת בפרטות, ממילא פשוט שיצא, ועוד שהרי בשאלתא דידן, משהתחיל והשיאנו כבר נזכר שהוא שבת, ואמר גם רצה נא במנוחתנו, וא"כ בזה כבר הזכיר של שבת בתחילת והשיאנו, דהא יש שאין מזכירין שבת אלא בזה שאומרים את יום המנוח הזה כמ"ש המחבר בס"א, וא"כ גם בזה שאמר רצה במנוחתנו, הזכיר של שבת, ואפשר שזה נחשב שהזכיר באמצע ממש.

(ז) והנה במש"כ בדרך החיים הנ"ל, מפני שלא הזכיר את פרט היו"ט, צ"ע לענ"ד, דהלא ממה שכתב המג"א דאפילו לא הזכיר באמצע של יו"ט אלא שחתם מקדש ישראל והזמנים יצא, מוכרח שאין צריך להזכיר שם של היו"ט בפרטות, ומה שחולקין עליו, אינו מפני שצריך להזכיר שם היו"ט בפרטות, אלא מפני שצריך להזכיר יו"ט באמצע, וצ"ע. ועין בחדושי רע"א שהביא באמת משו"ת בית יהודה סי' ד' שאין צריך לפרט שם היו"ט, ובברכי יוסף סי' תפ"ז הביא ג"כ את דברי הבית יהודה, אבל מפקפק על ראיותיו, וכנראה שמסכים עמו לגבי תפילת שחרית, אמנם אינו מחליט כדבריו בתפלת ערבית, אבל בספר שלמי חגיגה חולק על הברכי יוסף ומחזק דברי הבית יהודה.

ונראה דכיון שדעת הבית יהודה הוא שיצא אף שלא הזכיר את היו"ט, וכן נראה שפסק הגרע"א ממה שמביאו ובאופן שמביאו, וכן פסק בשלמי חגיגה, והפמ"ג והברכ"י מסתפקים בזה, אע"פ שהדה"ח חולק על זה וסובר שלא יצא, פשוט שלהלכה צריכין לפסוק שאין צריך לחזור, מאחר שנפלגו בזה הני אריות, וספק ברכות להקל. (והמשנה ברורה בס"ק י"א אינו מביא אלא שיטת הדה"ח ושהפמ"ג מסתפק בזה, כנראה שלא ראה הני גדולי עולם שפסקו להיפך). שוב ראיתי שגם בספר שרי חמד ח"ח מערכת יו"ט סי' ב' אות ב' פסק כהבית יהודה, ומביא שכן הוא גם דעת הויקרא אברהם ובית השואבה.

והנה ראיתי בספר פסקי תשובות שגדפס באחרונה, שהביא דברי הגרע"א מה שהביא בשם הבית יהודה, ורצה לומר שם דאפשר שזה אינו נגד הדה"ח הנ"ל שצריך להזכיר שם היו"ט, דאפשר דכיון שאמר את יו"ט הזה, הרי הוא כמפרט שם היו"ט, ולא דמי לאומר מועדי קדשך שאינו מזכיר את הימים טובים אלא בכלליות. ולכאורה משמע שהעמים בכוונתו, דמשום שאמר היו"ט, "הזה", המשמעות הוא היו"ט שעומד בו. אולם יל"ע אם זהו כוונתו, דחוץ מזה שהגרע"א אינו מביא תיבת "הזה", הרואה בספר בית יהודה בפנים, יראה שאחר מהראיות החזקות שהביא לדבריו, ושע"י הסכים גם הברכ"י, הוא ממה דאיתא ברא"ש שאם אמר במוסף ונעשה לפניך בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא, הרי חזו"ן שאע"פ שלא הזכיר תיבת הזה, ואינו מפרט יותר מכשאומר מועדי קדשך, אע"פ יצא. ושוב הראני אברך ת"ח אחד שכרברי הבית יהודה מפורש בספר נשמת אדם סי' כ"ח

ס"ק ו', שכתב כן בפשטות וז"ל, „רהא בוראי אם לא אמר רק ותתן לנו מועדים לשמחה וסיים הברכה יצא“, עכ"ל, ואחר שזכינו לכל הנ"ל, א"כ פשוט רכן הוא להלכה, שא"צ לחזור אם אמר מועדי קדשך ולא הזכיר שם היו"ט, ולא רק משום דספק ברכות לקולא, אלא מפני שכן הוא מעיקר הדין, מאחר שכן הוא דעת רוב הפוסקים.

(ומה שכתב הדרך החיים דאם הזכיר פרט היו"ט יצא, קצת צל"ע, דהיאך יוצא אם אמר והנחילנו וכו' חג המצות, רהא אין זה תפילה אלא אלהבא, ואין בזה שום זכירה שהיום הוא יו"ט, ולא דמי למה שכתבו הפוסקים שאם אמר במוסף ונעשה לפניך תמיד היום ומוספין שיצא אף דקאי אלהבא, דשאני במוסף שזהו כל הכוונה שנוכח שנעשה קרבן מוסף להבא אי"ה).

(ח) אולם בעיקר הדין, עומד לנגדי דברי המשנ"ב, על מה שכתב הרמ"א שם ס"ג ואפילו הי' שבת אם הזכיר ביעלה ויבא יצא, שכתב המש"ב וז"ל, ר"ל דכיון שלא אמר אתה בחרתנו וגם ותתן לנו ממילא לא הזכיר גם של שבת, מ"מ כיון שחזר והזכירו ביעלה ויבא שאמר ביום השבת הזה וביום חג פלוני הזה יצא, דהא עכ"פ הזכיר של שבת בתוך הברכה. ויש לעיין דהא מזכיר של שבת בזהשיאנו, שאומר והנחילנו וכו' שבת ומועדי קדשך, ואולי משום דהא מזכירו רק סמוך לחתימה לכד, ואנן בעינן שיהא פותח נמי בשל שבת כדאיתא בגמרא וצ"ע, עכ"ל, והדברים האלה סותרים מה שהביא בעצמו בס"ק י"א, מהדה"ח והפמ"ג שהבאנו לעיל, שאם הזכיר שם החג בפרטות במקום ומועדי קדשך יצא, אף שהוא סמוך לחתימה, ואפשר שזה נכלל בהצ"ע של המשנה ברורה. - ולהלכה, כיון שמוכרח מדברי הפמ"ג והדה"ח שיוצא אם פרט שם היו"ט אפילו סמוך לחתימה, בוראי שאינו צריך לחזור, ובפרט שהמשנ"ב בעצמו נשאר בצ"ע, [וקושייתו יש לתרץ בכמה אופנים, וגם במה שכתבתי לעיל אות ג' מתורץ קושייתו]. וגם יש לצרף דעת הבאה"ט והפמ"ג, הנ"ל באות ב' וגם שיטת הדה"ח שהשארתי בצ"ע לעיל אות ה', שאם לא הזכיר של שבת אלא בהחתימה בלבד יצא, ובפרט שאמר רצה נא במנוחתנו, די"ל שאף לדברי המשנה ברורה אין זה חשוב סמוך לחתימה אלא באמצע. ואין להקשות דאם כן הדרה קושיית המשנ"ב למקומה שמשמע מדברי הרמ"א שאם לא אמר גם ביעלה ויבא לא יצא, והא מזכיר של שבת בזה שאומר רצה נא במנוחתנו, די"ל שהם לא אמרו רצה במנוחתינו, כמו שהביא הליקוטי מהרי"ח דיש חלוקי גרסאות אם לאמרו או לא.

קיצור העולה להלכה מהנ"ל. שאם חל יו"ט בשבת ושכח להזכיר של שבת עד והשיאנו, אבל בזהשיאנו הזכיר גם של שבת, שאמר והנחילנו וכו' שבת ומועדי קדשך, וגם חתם כהלכה, דהיינו שאמר מקדש השבת וישראל והזמנים, יצא. ולעיל אות ז' נתבאר, שלא רק בשכח של שבת באמצע והזכירו בזהשיאנו שאמר שבת ומועדי קדשך, שנמצא שהזכיר שם היום של שבת להדיא יצא, אלא אפילו שכח להזכיר יו"ט באמצע, ואמר בזהשיאנו והנחילנו וכו' מועדי קדשך, אע"פ שלא הזכיר שם היו"ט בפרטות, ג"כ לא יחזור, כנלענ"ד.

הק' משה הלברשטאם

בענין מלאכת מכה בפטיש

היושע יוסף שפריי
ברוקלין, ניו יארק

(א) פסק הרמב"ם (פ"י הי"ז מהל' שבת) וז"ל המפיש שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה, כדרך שהרופאים עושים, שהם מתכוונים ברפואה להרחיב פי המכה, הרי זה חייב משום מכה בפטיש, שזו היא מלאכת הרפואה, ואם הפיסה כדי להוציא ממנה הליחה שבה, הרי זה מותר. והקשה הרב המגיד, דבנמרא (שבת ק"ז ע"ב) אמרינן על הא דמפיש מורסא, מאן תנא אמר ר' יהודא אמר רב ד' שמעון הוא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עלי', אבל לר' יהודא משמע דחייב על מפיש מורסא אפי' כשהוא להוציא ליחה, וא"כ הרמב"ם שפסק (פ"א ה"ז) דמלשאצל"ג חייב כר"י, איך פסק דמפיש מורסא מותר. והה"מ תירץ (הביאו המג"א סי' שכ"ח ס"ק ל"ג) דכשהוא להרחיב פי המכה הוה מכה בפטיש, וכשהוא להוציא ממנה הליחה, אינה גמר מלאכה, וא"א לבא עי"ז לירי חיוב מכה בפטיש, עכ"ל. עוד הוסיף שם, דע"כ צריך לומר כן לשמואל דס"ל כר"י דמלשאצל"ג חייב (דף מ"ב ע"א), ואעפ"כ איהו הוא דאמר (דף ג' ע"א) דמפיש מורסא פטור ומותר, וע"כ לומר דאע"ג דמלשאצל"ג חייב מ"מ אין חיוב במפיש מורסא, מטעם האמור, דכשהוא להוציא ליחה לא הוה גמר מלאכה, ע"כ. ובתוס' (דף ג' ע"א) כתבו בשם ר"ת דאה"נ, דשמואל לא אמר דפטור ומותר אלא אליבא דר"ש, ולי' לא סבירא לי' דפטור ומותר, אלא דחייב, כיון דמלשאצל"ג חייב לדירי'. ולפי"ז קשה על הרמב"ם שבאמת פסק דמלשאצל"ג חייב, ומפיש מורסא מותר, ולכן כתב הה"מ דהרמב"ם ס"ל דוודאי גם שמואל ס"ל דמפיש מורסא מותר, ולא מטעם מלשאצל"ג, אלא מטעם דאין בזה חיוב מכה בפטיש כלל.

ומ"מ תירוצו צ"ב, אמאי לא ס"ל לרב (דף ק"ז ע"ב) הכי, ואמאי הוצרך רב לומר דזה דווקא אליבא דר"ש, ועוד קשה לי בעיקר דבריו, אמאי כשהוא להוציא הליחה באמת לא הוה מכה בפטיש, ואפשר דכוונתו לומר דכשמפיש להוציא הליחה אינו עושהו באותה אופן שהוא עושהו כשהוא להרחיב פי המכה, ובמציאות אינו מכה בפטיש, ועדיין צ"ע. ובאמת דמלשון הרמב"ם משמע להדיא דבסיפא דמותר, מיירי באופן אחר מן הרישא שהוא חייב, דכרישא כתב שהפיסה כדרך שהרופאים עושין, ובסיפא הוא רק להוציא הליחה, ומותר כיון דאינו כדרך שהרופאים עושין. (ב) ונקדים הסוגיא (ק"ב ע"ב), מסתת (מרבץ את האבן ומתקנה) משום מאי חייב, רב אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש, וכן נחלקו בעושה נקב בלול תרנגולים, וכן עייל שופתא בקופינא דמרא, (פירש"י יתר קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא בהיותו בנקב הברזל להדקו שלא יצא), דרב ס"ל חייב משום בונה, ושמואל ס"ל חייב משום מכה בפטיש, ועיין בלח"מ (פי"ד הי"ד) ובמנ"ח במוסף השבת (מלאכת בונה), דשמואל ס"ל דלא שייך לחיובי כל הני משום בונה, ורב ס"ל דיש חיוב משום שניהם, בין משום בונה ובין משום מכה בפטיש.

והפנ"י שם כתב שא"א לומר שזהו פשט המחלוקת עיי"ש, ולכן כתב דזה ווראי דא"א לחייב בין משום בונה בין משום מכה בפטיש משום מעשה אחת, דבמשכן היה סדר המלאכה שמקודם היה בונה וגמרו ואח"כ כשנגמר המלאכה היה מכה בפטיש, ולכן זה ווראי דמשום שניהן א"א לחייב במעשה אחת, ולכן נחלקו רב ושמואל, בכה"ג דשייך לחייב משום בונה ומכה בפטיש, משום איזה מלאכה חייב, רב ס"ל משום בונה ושמואל ס"ל משום מכה בפטיש, עיי"ש עוד. והמנ"ח (שם) חלק על הפנ"י בלי שום ראי' וסברא, ובאמת דיש כמה ראשונים שכתבו דלא שייך לחייב משום מכה בפטיש היכא דהוא בונה, עיין מאירי (ק"ד ע"ב) ובחידושי הר"ן (ע"ג ע"א ד"ה המכה) שכתב כן בשם ר"ח ורבינו יהונתן, וכן הביא סברא זו בשו"ת אבנ"ז (ד"א) בשם ספר יראים. אלא שהם לא כתבו, דק דא"א לחייב משום מכה בפטיש היכא דהוא בונה, ובכה"ג דהוא בונה ומכה בפטיש ביחד, חייב דק משום בונה ולא מכה בפטיש, ולהפני יהושע דבר זה תלוי במחלוקת רב ושמואל, דאה"נ לרב יתחייב דק משום בונה, ולשמואל חייב דק משום מכה בפטיש. ועיין להלן (אות י"ב) בביאור המחלוקת להפנ"י.

ג) והנה פסקי הרמב"ם תמוהים בנושא זה ונתקשו בה הפוסקים מאד, דלענין מסתת פסק כשמואל דחייב משום מכה בפטיש, שפסק (פ"י הי"ח) המסתת את האבן כל שהוא חייב משום מכה בפטיש, ולענין עשית נקב כלול פסקיו סותרין זה את זה, שכתב (הי"ד) העושה נקב כלול של תדנגולים כרי שיכנס להן האורה חייב משום בונה, ובמ"מ שם כתב שפסק הרמב"ם כרב דחייב משום בונה, ובכסף משנה שם הקשה, דבהלכה ט"ז פסק העושה נקב בין בעץ בין בבנין הרי זה תולדת מכה בפטיש, אלא שהוסיף שם דרוקא אם הוא עשוי להכניס ולהוציא, וכן פסק דיש פרק כ"ג, ונשאר בצ"ע דסותר את עצמו, דכאן כתב משום בונה כרב ואפי' אם עשוי להכניס לחור, ולהלן פסק כשמואל משום מכה בפטיש וגם צריך שיהא להכניס ולהוציא. ולענין מעייל שופתא פסק (הי"ג) המכניס יד הקרדום בתוך העין שלו הרי זה תולדת בונה. וא"כ הפוסקים סותרים עצמם מאד.

ד) ועיין בלח"מ כתב לתרץ סתירת הרמב"ם שהקשה הכסף משנה לענין נקב כלול, דהא דרב ס"ל דחייב משום בונה היינו אפי' משום בונה, אבל באמת חייב גם משום מכה בפטיש, וזה מיישב רק הסתירה שהקשה הכסף משנה לענין בונה ומכה בפטיש, אבל עדיין נשארה הסתירה, שכאן הצריך להכניס ולהוציא וכאן לא הצריך, ועיין מג"א סי' שיי"ד (ס"ק ג') ובפרי מגדים, שכתב לתרץ דברי הרמב"ם, דרב ושמואל נחלקו בכלים הקבועים בקרקע, או שגדול מ' סאה, דשייך לחייב משום בונה, אבל בכלים קטנים לכו"ע א"א לחייבו רק משום מכה בפטיש, ומשום מכה בפטיש לא שייך לחייב אלא אם עשוי להכניס ולהוציא, משא"כ משום בונה חייב אף אם עשוי להכניס או להוציא לחור, ולכן בהלכה י"ד כתב משום בונה, דמיירי בכלי גדול מחזיק מ' סאה או קבוע בקרקע דאז הוא בונה, וחייב בלהכניס לחור, דפסק כרב דחייב משום בונה, ובהלכה ט"ז מיירי בכלי קטן שאינו מחובר לקרקע, דלא שייך לחייב רק משום מכה בפטיש, ולכן אינו חייב רק בנקב העשוי להכניס ולהוציא, ועיי"ש עוד בפמ"ג. ועכ"פ לפי כל זה פסק הרמב"ם כרב וכדברי

המגיד משנה, ועדיין קשה מהא דמסתת שפסק כשמואל דחייב משום מכה בפטיש. ונלענ"ד לתרץ דברי הרמב"ם באופן אחר, דדוחק הוא לומר דכאן מיירי בכלי גדול וכאן מיירי בכלי קטן, אלא דהכל מיירי בכלי גדול או קבוע לקרקע, והא דפסק דהיכא דהוא להכניס ולהוציא חייב משום מכה בפטיש, היינו משום דפסק כשמואל דס"ל בכל אלו מכב"פ, והא דפסק בהי"ד דלהכניס לחוד חייב משום בונה, יובן לפי מה שלמד הפנ"י פשט המחלוקת דנחלקו היכא דהוא עושה מעשה אחת דשייך לחייב בין משום בונה ובין משום מכה בפטיש, דאז לרב חייב משום בונה ולשמואל משום מכה בפטיש, נמצא לפי"ז דהיכא דא"א לחיובי משום מכה בפטיש, אז אף לשמואל נשאר חיובא דבונה, דכולי טעמא דס"ל לשמואל דאינו חייב משום בונה, הוא משום דא"א לחיובי משום בונה במקום מכה בפטיש, משא"כ היכא דלא מחייבין לי' משום מכב"פ שפיר מחייבין לי' משום בונה, וא"כ באופן שעושה נקב שהוא להכניס לחוד, אז אף לשמואל חייב משום בונה, דהא לא שייך לחייב כאן משום מכה בפטיש, שהרי אין הנקב עשוי להכניס ולהוציא, וכמו שהבאתי מהמג"א (לעיל אות ד'), משא"כ כשעושה נקב שהוא להכניס ולהוציא, אז יש מחלוקת רב ושמואל אי חייב משום בונה או מכה בפטיש, כיון דשייך לחייב משום שניהם, בזה פסק הרמב"ם בהלכה ט"ז דאם הנקב הוא עשוי להכניס ולהוציא מחייבין לי' משום מכב"פ דווקא, וכשמואל.

ולפי דברינו שהרמב"ם פסק כשמואל, מתורץ מאליו אמאי פסק הרמב"ם בהלכה י"ח המסתת את האבן כל שהוא חייב משום מכה בפטיש, ולא נקט בונה, דהרי באמת פסק כשמואל דחייב משום מכה בפטיש ולא בונה.

ה) והא דפסק הרמב"ם דמעיל שופתא בקיפונא דמרה חייב משום בונה, ולפי דברינו דפסק כשמואל, א"כ גם בזה היה לו לפסוק כשמואל דחייב משום מכה בפטיש. נראה ליישב בהקדם הסוגיא (דף קכ"ב ע"ב), דלת שירה תיבה ומגדל נוטלין אבל לא מחזירין, ושל לול תרגנולים לא נוטלין ולא מחזירין, ומקשינן בשלמא לול לא נוטלין ולא מחזירין, דכיון דמחברי בארעא יש בנין וסתירה בקרקע, אבל שירה תיבה ומגדל, ממה נפשך אי יש בנין וסתירה בכלים אמאי נוטלין ואי אין בנין וסתירה בכלים אמאי אין מחזירין, ומסקינן אלא אמר רבא קסבר אין בנין וסתירה בכלים וגזירה שמא יתקע, ע"כ תורף הסוגיא.

ובפשטות פ"י הסוגיא הוא דלהכי כלול לא נוטלין ולא מחזירין משום דהוא מחובר לקרקע ושייך שם בנין, אבל שירה תיבה ומגדל דהוה כלים, לעולם הוה לן להתיר אפי' חזרת דלתות דהרי אין בנין וסתירה בכלים, אלא דהא דאין מחזירין דלתות הכלים היינו משום גזירה שמא יתקע, ופירושו כמו שפי' רש"י, שמא יתקע בחזקה בסיכין וביתירות וזוהי לי' גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש, ע"כ. היינו דאע"ג דאין כאן חיוב משום בונה דאין בנין בכלים, מ"מ איכא חיוב דמכה בפטיש. אבל הרמב"ם פסק (פכ"כ הכ"ה) התוקע חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע, אבל דלת שירה וכו' ושאר דלתות הכלים נוטלין ולא מחזירין, ע"כ. וכבר הקשו עליו במ"מ וב"י סי' ש"ח (סעיף ט'), אמאי הוצרך לגזירה שמא יתקע בכלים המחוברים לקרקע, והרי שם אסור מדאורייתא משום בונה, וכמו שאמרו להריא בסוגיא דכיון דמחברי

בארעא יש בנין וסתירה בקרקע, ועיין מ"ש כ"י לתרץ, ובכ"ח שם כתב לתרץ, דלמסקנא דאמר אלא אמר רבא, הדר בי' ממה שאמרו לעיל דכלול שהוא מחובר יש בנין וסתירה, וס"ל למסקנא ראינו חייב משום בונה אלא כשיש תקיעה, אבל בחזרת דלת ליכא משום בונה כלל, וכן בנטילת דלת אין שום סתירה, והא דכלול לא נוטלין ולא מחזירין, היינו כיון דכשהוא תוקע יש חיוב דבר תורה משום בונה וכאמור, גזרו חכמים בין בנטילת דלת ובין בחזרת דלת, [וזהו שכתב הרמב"ם דאסור ליטול ולהחזיר גזירה שמא יתקע], אבל כשירה תיבה ומגדל אין בתקיעה איסור דבר תורה אלא דרבנן, (וחולק הרמב"ם על רש"י דס"ל דככה"ג יש חיוב ד"ת משום מכה בפטיש), לכן לא גזרו אלא כחזרה שיש לחוש יותר לתקיעה, עכ"ר הב"ח. והנה דברי הב"ח תמוהים במקצת, מה שכתב דכשירה תיבה ומגדל אין חיוב ד"ת בתקיעה כיון שהם כלים, דהרי כתב הרמב"ם להדיא לעיל (פ"י ה"ג) דהתוקע עץ בעץ חייב משום בונה, וכן מ"ש שם הרמב"ם הא דעייל שופתא דחייב משום בונה, משמע דאף בכלים יש חיוב ד"ת משום בונה, ומה זה שכתב הב"ח דאין בכלים חיוב בונה אפי' בתקיעה.

אמנם החילוק הוא, דכפ"י מיירי בעושה ותוקע כלי מתחלתו כגון הא דמע"יל שופתא, וכן הא דתוקע עץ בעץ, י"ל דמיירי שהוא תוקע מתחלתו, ולכן שפיר יש חיוב בונה אפי' בכלים משום תוקע, אבל בפכ"ב מיירי בחזרת דלת שנתפרק כבר, בזה ס"ל להרמב"ם דאין חיוב בונה אפי' בתוקע כיון שאינו עושהו מתחלתו א"א לחייבו משום בונה. ולזה כיוון הב"ח שכתב בזה"ל, אבל כשירה תיבה ומגדל דאפי' תוקע אינו דאורייתא דאין בנין בכלים בכלי שנתפרק ע"כ. דייק לומר בכלי שנתפרק אבל בכלי שהוא עושהו עכשיו ומעולם לא נתפרק, שפיר יש כאן חיוב בונה שהרי הוא עושה כלי מתחלתו, וכמו שכבר הביא הב"י ריש ס' שי"ד בשם הר"ן, דבעושה כלי יש לחייבו משום בונה.

(ו) עכ"פ לפי דברים האלה נוכל לומר, דלכן פסק הרמב"ם בהא דמע"יל שופתא כרב דחייב משום בונה, אע"ג דבאינך פלוגתא פסק כשמואל דחייב משום מכה בפטיש, דכאן הו' לו להכרח לומר דחייב משום בונה לא משום מכה בפטיש, דאם תאמר דחייב משום מכה בפטיש, א"כ יקשה דמכיון שאתה מחייב משום מכה בפטיש בכלים כהא דמע"יל שופתא וכן כהא דהתוקע עץ בעץ, א"כ גם כהא דתוקע בכלים שנתפרקו מכבר, חייב משום מכה בפטיש, דאין לחלק בין כלים שהוא עושה מתחלה לכלים שהוא רק מחזיר לאחר שנתפרקו, אלא אם החיוב הוא משום בונה כמובן, אבל אם החיוב הוא משום מכה בפטיש אין לחלק ביניהם דבתרדומיהו איתא, ומאחר שיש חיוב מכה בפטיש גם בכלים שנתפרקו, א"כ יקשה למה פסק הרמב"ם דנטילת דלתות שירה תיבה מותר, כיון דגם שם יש חיוב בתקיעה, ומ"ש מנטילת דלת לול דאסור כיון שיש חיוב ד"ת בתוקע, אלא ע"כ דהחיוב הוא משום בונה ולא מככ"פ, וכיון שכן, שפיר יש לחלק בין כלים שנתפרקו לכלים שהוא עושהו מתחלתו וכמו שביארנו לדעת הב"ח. ולכן הרמב"ם לשיטתו היה לו הכרח לפסוק כהא דמע"יל שופתא כרב דחייב משום בונה, כיון דסוגיא דדלתות אזלא כוותי'.

ואין להקשות דכיון דחזינן דבהא דמע"יל שופתא הלכתא כרב דחייב משום בונה, א"כ גם בכולהו הלכתא כרב, ולפימ"ש לעיל, פסק הרמב"ם כשמואל, ד"ל

דמעיל שופתא שאני כיון שיש שם תקיעה ובתקיעה הוה יותר בנין, וכמו שכתב הב"ח, ולכן אף שכאן פסק כרב מחמת הכרח סוגיא דרלתות, מ"מ לא ראה מכאן לפסוק בכולהו כרב, דשאני הכא ריש כאן תקיעה.

(ז) ומעתה נשוב לפסק הרמב"ם בהא דמפס מורסא דפטור ומותר, והקשו כל האחרונים דלפי מה שפסק הרמב"ם דמלשאצל"ג חייב א"כ הוה לי' למיפסק דאסור. והנה רש"י כתב (דף ק"ז ע"א) דמפס מורסא חייב או משום בונה או משום מכה בפטיש, ולפי מה שכתבתי לעיל (אות ב') בשם הפנ"י דכל היכא דשייך בין בונה ובין מכה בפטיש, הוה מחלוקת רב ושמואל אי חייב משום בונה או מכה בפטיש, א"כ כאן דשייך שניהם וכמו שכתב רש"י, לרב יתחייב משום בונה ולשמואל יתחייב משום מכה בפטיש.

(ח) עוד נקדים מה שהקשה באבני נזר (סי' רט"ז), דרש"י סותר דברי עצמו, בדב"ק ק"ז ע"א כתב וז"ל, ואם להוציא ליחה של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד פטור ומותר דאין כאן תיקון ורבנן נמי לא גזור בה שבות משום צערא, ע"כ. מבואר מדבריו כאן, דהא דמותר כשהוא להוציא ליחה, היינו דמכה בפטיש בוודאי ליתא דאין כאן תיקון כיון דאינו חושש אם תחזור ותסתום, והא דלא גזרו ב' רבנן שבות (אפשר דהשבות הוא, דהוה להו למיגזר אטו כשהוא לעשות לה פה) היינו משום צערא, ע"כ. ושם בע"כ כתב רש"י, דלהוציא ממנה ליחה פטור משום דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהפתח היא המלאכה וזה אין צריך להיות כאן פתח מעכשיו ע"כ. א"כ מבואר דהא דפטור הוא מכח משאצל"ג, אבל איסור בונה או מכה בפטיש יש בו, וכן לר"י דמחייב מלשאצל"ג, חייב אף כה"ג שהוא להוציא הליחה, וא"כ יש כאן סתירה מפורשת בדברי רש"י.

(ט) ולפי דברינו דמפס מורסא לרב חייב משום בונה ולשמואל חייב משום מכה בפטיש, יש ליישב דהרי בע"כ אויל אליבא דרב, ולדידי' דחייב משום בונה שפיר הוצרך לומר הפטור דמלאכה שאין צריכה לגופה, אבל לשמואל דחייב מפס מורסא הוא משום מכה בפטיש, אין צריך לזה, ושפיר י"ל דפטור משום דאין כאן תיקון. וביאור הדברים הוא, דרש"י בע"א כתב בד"ה אם לעשות לה פה וז"ל, בתוספתא תני הכי אם לקולפה ולעשות לה פה כדרך שהרופאין של עכשיו עושין דמתקן לה פתח חייב. ולכאורה צ"כ מה רצה רש"י להוסיף בזה התוספתא דחייב משום דהוה כדרך הרופאין.

ויתבאר לפי מה שכתבנו דלשמואל חייב במפס מורסא משום מכה בפטיש ומרא דשמעתתא בע"א הוא שמואל, וכוונת רש"י כאן הוא להסביר אמאי באמת יש כאן מכה בפטיש ומתקן, דהנה הכסף משנה (פ"י הי"ז) הביא בשם הרמ"ך וז"ל, תימה מאי מכה בפטיש שייך בזה והלא אין זה גמר מלאכה והוה לי' (להרמב"ם) לפרש משום בונה כדפירש"י עכ"ל. וכדי לתרץ קושיא זו, כתב דכיון שהוא כדרך שהרופאין עושין הוה מכה בפטיש, והכוונה, דהנה לעיל ריש פרק הבונה מבואר ברש"י ד"ה המכה בפטיש וז"ל, לאחר שחצב האבן וכו' הוא מכה בפטיש מכה גדולה וכו' וזהו גמר מלאכה של חוצבי אבן וכל הגומר בשבת וכו' ע"כ. וכן מבואר ברש"י דף מ"א ע"ב ד"ה והלא מצרף וז"ל, כשכלי מתכות חם ונותן לתוכו צונן מחזקים את הכלי וזו היא גמר מלאכת הצורפין וכו' ע"כ. רואין אנו מזה, דמלאכת

מכה בפטיש היא כשגומר המלאכה בדרך שהאומנין גומרין אותה, ואין זה סתירה למה שאמרו רבה ור' זירא (דף ע"ה ע"ב) כל מידי דאית בי' גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש, רוודאי גמר מלאכה חייב משום תולדת מכה בפטיש, כמבואר ברמב"ם (פ"י הט"ז), אבל מכה בפטיש עצמו לא הוה רק כשהוא גמר מלאכת אומן, כן נראה מדברי רש"י הללו, וכן יש לדיוק ממה שכתב (דף ע"ג ע"א) ד"ה מכה בפטיש וז"ל, שכן אומן מכה בקורנס וכו' ע"כ, נקט בכולהו גמר מלאכת אומן. והנה קושיית הרמ"ך הוא, דלא שייך כאן גמר מלאכה דהיא תולדה דמכה בפטיש, וכוונתו לכאורה, דאיזה מלאכה יש כאן, כרי שנאמר עליו שהוא גומרה, ולפי מ"ש רש"י דהא דהוה מכה בפטיש הוה משום דהוה בדרך הרופאין, א"כ הרי הוא מכה בפטיש ממש, כיון שהוא עושה לה פה בדרך הרופאין, ואין להקשות כמו שהקשה הרמ"ך דאיזה גמר מלאכה שייך כאן, שהרי הוא עושה פה בדרך הרופאין, והרי הוא מכה בפטיש ממש, ולא תולדה.

(י) ומעתה יתיישב הסתירה הנ"ל (באות ח'), דבע"א כתב רש"י, דלהוציא ממנו ליחה לא הוה תיקון, ובע"ב כתב, דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהרי בע"א אויל אליבא דשמואל, ושמואל הרי ס"ל דמפס מורסא הוה מכה בפטיש, וכולי טעמא דהוה מכה בפטיש, הרי ביארנו דהרי הוא גמר מלאכת הרופא, משא"כ כשהוא להוציא ממנו ליחה ואינה גמר מלאכת הרופא, אין כאן שום גמר מלאכה וכקושיית הרמ"ך באמת, ולכן שפיר קאמר רש"י בע"א אליבא דשמואל, דכשמפס להוציא ממנה ליחה דאין כאן תיקון, אבל בע"ב דאויל אליבא דרב, ולרב מפס מורסא חייב משום בונה, א"כ החיוב בוודאי משום עשיית פתח, ולא שייך לחלק בין מלאכת הרופא או לא לענין בונה ועשיית פתח, דרק לענין מכה בפטיש דיסוד המלאכה הוא משום שהוא בדרך הרופאין שייך לחלק ולומר דכשהוא להוציא ממנה הליחה לא הוה מכה בפטיש, כיון שאינו בדרך הרופאים, אבל בכונה מה חילוק יש, ולכן שפיר קאמר רש"י בע"ב דאויל אליבא דרב, דהחיוב הוא משום בונה, דכולי טעמא דפטור כשהוא להוציא ממנו ליחה משום דהוה מלשאצל"ג.

(יא) ולפי"ז הרמב"ם שפסק כשמואל כמבואר לעיל (אות ד'), א"כ ס"ל דמפס מורסא חיובו משום מכה בפטיש, ושפיר קאמר דמותר כיון שאין בו משום תיקון, כיון שאינו מלאכת הרופא. דמה דאמר ד' יהודא אמר דב דלהוציא ממנו הליחה מותר דוקא לד' שמעון דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, היינו רב לשיטתו דס"ל דחיוב מפס מורסא היינו משום בונה, הוצרך לומר דהפטור הוא דוקא לר"ש, אבל הרמב"ם שפוסק כשמואל דהחיוב משום מכה בפטיש, שפיר פטור ומותר אף לר"י דמלשאצל"ג חייב, כיון דאינו כמו תיקון הרופאין. ומה מאד מדויק לשון הרמב"ם שהבאנו באות א', המפס שחין כו' בדרך שהרופאין עושין, כוונתו דהשתא הוה מכה בפטיש (כמבואר באות ט'), ולכן כתב הרי זה חייב משום מכה בפטיש, כוונתו לא משום תולדה כמו בהלכה הקורמת דקחשיב תולדות, דכאן הוה אב, כיון שהוא בדרך שהרופאין עושין, דאי משום גמר מלאכה שהוא תולדה, לא ה' חייב כלל וכקושיית הרמ"ך, ודו"ק.

(יב) ואין להקשות על מ"ש דאינו חייב משום מכה בפטיש היכא דהוה רק להוציא הליחה כיון דאינו בתיקון מלאכת הרופאין, הא לפימ"ש (באות ב') בשם

הפנ"י, ולפי מה שכתבתי (באות ד'), דכל היכא ראין כאן חיוב מכה בפטיש נשאר חיובא דבונה, דכולי טעמא דס"ל לשמואל דכל הני [מסתת, שופתא, ולול] הוה מכה בפטיש ולא בונה, היינו מכח דס"ל דכל היכא דשייך שניהם חייב רק מכה בפטיש, אבל באופן שלא יתחייב משום מכב"פ שפיר יש חיוב בונה, ובוה כתבתי שם (באות ד') ליישב סתירת הרמב"ם לענין לול, וא"כ תקשי דגם כאן נימא הכי, דכיון שאין כאן מכה בפטיש שאינו גמר מלאכת הרופאין, מ"מ נשאר חיובא דבונה. אמנם נראה דלק"מ, דחילוק יש בין נקב כלול ומפס מורסא, דהנה ביאור מחלוקת רב ושמואל לפי דעת הפנ"י הנ"ל נראה, דהנה כבר כתבתי שם באות כ', שכדברי הפנ"י כתבו הראשונים, והמעין בדבריהם יראה שהוא חידוש ביסוד מלאכת מכה בפטיש, ר"ל דס"ל דא"א לחייב משום מכה בפטיש היכא דהוא בונה, לא משום דכיון דיש כבר חיוב אחד א"א לחייב חיוב אחר, (ועיין בספר קצות השלחן סוף ח"ו), אלא דכיון דהוא במציאות בונה אינו מכה בפטיש, דציוור מלאכת מכה בפטיש הוא דאחר שכבר גמר עצם הבנין וכולו נגמרה, הוסיף מכוש אחרון שאין בה משום בנין, וזה ציוור מלאכת מכה בפטיש. (ונפק"מ בכל זה הוא באופן שיצויר שיתחייב משום מלאכה אחרת, לא בונה, בשעת מכב"פ, דלפי דברינו ככה"ג שפיר יש חיוב מכב"פ. עוד נפק"מ יש, אי לא יתחייב משום בונה משום דהוה מלשאצל"ג וכדו', דלפי דברינו אין כאן מכב"פ, אף דאין כאן חיוב בונה, מ"מ כיון דהוא במציאות בונה לא הוה מכב"פ, ודו"ק).

וכמו כן נימא להפנ"י דס"ל דכל כה"ג שיש בונה ומכה בפטיש ביחד דהוה מחלוקת רב ושמואל, דלרב דחייב כה"ג משום בונה, היינו דס"ל דמלאכה כזו אינה מלאכת תיקון שיתחייב מכב"פ, אלא מלאכת בנין, ולכן חייב משום בונה, ולשמואל דס"ל דכה"ג חייב משום מכב"פ, היינו משום דס"ל דמלאכה כזו אינה מלאכת בנין אלא מלאכת מכב"פ.

ולפי"ז מובן לענינינו, דמפס מורסא כיון דבמעשה זו שייך שניהם, בונה ומכב"פ, נחלקו מאיזה סוג מלאכה הוה, לרב בונה, ולשמואל מכה בפטיש, ואף באופן שאין כאן בונה לרב, כגון בלהוציא ממנה ליחה דהוה מלשאצל"ג, אינו חייב משום מכה בפטיש, וכמו שכתבתי, וכן לשמואל באופן שהוא להוציא הליחה, אין לחייב משום בונה, אע"ג דאין כאן מכב"פ, מ"מ כיון דבהפסת מורסא שייך מכב"פ הוה מלאכת תיקון לא מלאכת בנין, משא"כ לול של תרנגולים היכא דהוא נקב להכניס ולהוציא, אין זה אותו סוג נקב דלהכניס לחוד, והוא סוג נקב אחר, ולכן באופן שאין כאן מכב"פ כגון שהוא להכניס לחוד, חייב משום בונה, כיון שאין סוג נקב זה מלאכת תיקון. ואע"ג שכתבו התוס' (דף צ"ד) ד"ה רבי, דמפס מורסא כשהוא להרחיב פי המכה הוה להכניס ולהוציא, ולהוציא ממנה ליחה הוה להוציא לחוד ע"ש, וא"כ הוה מפס מורסא כמו לול, מ"מ הרי ביארתי באות ט', דלרש"י והרמב"ם החילוק בין להרחיב פי המכה ולהוציא ממנה ליחה הוא, דלהרחיב הוה כדרך הרופאים, ולהוציא אינו מכה בפטיש, כיון שאינו כדרך הרופאים, ולפי"ז אף שהוא אותו נקב כמו בלהרחיב, (ר"ל שהוא להכניס ולהוציא), מ"מ פטור ומותר, וא"כ שפיר יש לחלק ביניהם, וכמו שביארתי.

עולת שבת בשבתו

שופטים

צדק צדק תדרוף למען תחי'. י"ל בזה, דהנה איתא בגמ' (גיטין ז' ע"ב) עני המתפרנס מן הצדקה ועושה צדקה שוב אין מראין לו סימני עניות. ונודע מה שאמרו רז"ל דעני חשוב כמת. וזשה"כ בלשון כפול, צדק צדק תדרוף, כל' מן הצדקה שתקבל, תדרוף לעשות צדקה עם אחרים, למען תחי', כדי שלא תחי' עני החשוב כמת, וכאז"ל הנ"ל, ששוב אין מראין לו סימני עניות. (הגאון מוה"ר ישראל דרשן אבר"ק קאליש וצ"ל)

כי תצא

כי תצא למלחמה על אויבך וגו'. ודקדק האלשיך הק' מדוע כתיב כי תצא למלחמה, הול"ל כי תלחם עם אויבך, או כי תעשה מלחמה, ומה זו יציאה. אמנם י"ל דידוע מה שכתוב בספרים הקדושים דפסוק זה קאי על מלחמת היצה"ר. והנה מרגלא בפומי' של כ"ק אאמו"ר הגה"ק וצוק"ל הי"ד בענין מלחמת האדם עם היצה"ר, שהיא כדוגמת מלחמת האומות, דהבקיאים היטב בתכסיסי מלחמה, יודעים שאין טוב לפנייהם להמתין עד שיבואו האויבים לארצם, ואז יערכו אתם מלחמה, שהרי עד שיעלה בידם לגרשם מן הארץ, יעשו כנתיים האויבים שמות בארץ, רק צריכים לצאת נגדם תחלה ולהתנפל עליהם פתאום, ולא להניחם לבוא בנבול ארצם, ואז בטוחים הם שיתגברו על אויביהם. וכמו כן הוא במלחמת האדם עם היצה"ר, שלא ימתין האדם ללחום נגדו כשעומד עליו כבר לפתחו לעבור על דברים האסורים, רק תיכף בהסיתו לדברי הרשות, יצא נגדו להלחם על נפשו, ועי"ז יעשה משמרת למשמרת שלא יבוא להסיתו אל דברים האסורים, עכרה"ק. (עיין בספרו קדושת ציון בפ' שמיני, ובפ' חקת).

ועפ"ז שפיר מדוקדק לשון הכתוב, כי „תצא” למלחמה על אויבך, דהיינו שתצא ממקומך אל מקום מושבו של היצה"ר, אשר דרכו להסית תחלה את האדם לעבור על דברי רשות, לזה מייעצו הכתוב, שלא תמתין להלחם עם היצה"ר כשיבוא כבר לפתותך על דברים האסורים בהחלט, רק תצא נגדו ללחום עמו על דברי הרשות, וכלשונו של רש"י, במלחמת „הרשות” הכתוב מדבר, ולא תניח את המשחית לבוא אל פתח ביתך, ואז הכתוב מכטיחך, ונתנו ד' אלקיך בידך. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

כי תבא

ונתנך ד' לראש ולא לזנב. הנה טעם הנגינה מחלק בין תיבת ונתנך, לתיבות ד' לראש ולא לזנב (כי על תיבות ד' לראש ולא לזנב, יש מהפך פשטא), ואפשר

לומר, כי כעוה"ר אומר האדם דראשית צריך לעשות מה שצריך להגשמות וכדומה, ואח"כ יעשה צרכי עבודת השם, אבל באמת לא כן הוא, רק ראשית חכמה יראת ד', שצריך לעשות מעשי השם הראש והעיקר, וצרכי גשמות בסוף. וזשה"כ, ונתנך, שהקב"ה יתן לך מתנה זו, שתזכה ד' לראש, היינו שזה תרצה לעשות בראש כל דבר, ולא לזנב, שלא תעשה זה ח"ו בהסוף, רק העיקר והראש יהי' עבודת ד', אמן כיה"ר.

(הגה"צ מוה"ר יהודה ארי' ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל²)

וילך

ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום. ואיתא בגמרא (ר"ה י"א ע"א) מה תלמוד לומר היום, היום מלאו ימי ושנותי, ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום. וי"ל ע"ד הרמז, דתיבת היום"ם נוטריקון היום מלאו ימי ושנותי.

(הגאון מוה"ר יעקב צבי יאליש אבד"ק דינוב זצ"ל³)

ראש השנה

בתפלת מוסף לראש השנה. באין מליץ יושר מול מגיד פשע, תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט, וצדקנו במשפט המלך המשפט. י"ל כזה, עפ"י אומרים ז"ל במס' סנהדרין (דף י"ז ע"א) סנהדרין שראו כולם לחובה פוטרין אותו. וזהו הכוונה, באין מליץ יושר מול מגיד פשע, כל' מאחר שכולם אומרים חייב ואין אף אחד שימליץ יושר, ואם הקב"ה יאמר זכאי, יהי' כמו סנהדרין שראו רובם לחובה, שאז הדין שמחייבין אותו, על כן אנו מבקשים מאת ד', תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט, שגם אתה תגיד עלינו דברי משפט, וממילא יהי' כולם אומרים חייב, ועי"ז וצדקנו במשפט המלך המשפט, כי סנהדרין שראו כולם לחובה פוטרין אותו.

(הגאון מוה"ר יוסף לנדא אבד"ק פוזנא זצ"ל⁴)

(2) דבר זה הגיע אלינו מאת נכדו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ירחם אליהו ראזענפעלד נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(3) בספר תולדות נ"ח (פשעמישל תרפ"ט) מתלמידו הג"ר נפתלי חיים גאטמאן זצ"ל (בליקוטים עמוד ע"ט), כתב ששמע דבר זה מפ"ק.

(4) הובא בשמו, בספר תורת משה (גאוידוואהר תקמ"ו), ברף ל' ע"ב.

תעודות וסמיכות

קצז.

רבים וכן שלמים העידו על הקצין כבוד ר' צבי הירש יאניש במו"ה שמואל שהווא ראוי לסמיכה, והוא איש ישר הולך עם ה' ועם אנשים, לזאת הנני סומך ידי עליו, זה שמו אשר יקרא לו האדם לכל דבר שבקרושה, בשם מוריני, וכמו כן בכתיבת שטרות וקנינים זה שמו לעולם כל ישונה.

דברי אלה יום ר' ער"ח אדר תקע"ו לפ"ק.

יעקב אורנשטיין חופ"ק לבובי)

קצח.

בעזה"כ.

הנה הבחור המופלג בתורה וביראה שנון ומחודר כמר אלי' רייך נ"י מילדי ס"ט [=סאכאטיש] יע"א, נתגדל בבית מדרשינו עוד כשהייתי דר שמה בק' הנ"ל, וגם אחרי כן למד איזה זמנים בבית מדרשינו, וכולם שוין לטובה היו, כי נתן רעתו ולבו על התורה, עלה ונתעלה בקודש כגודש טובא, איבעית אימא גמרא איבעית אימא סברא, ות"ל שמחתי בו, ואשר בו אתפארה, שהבאתי אותו החדרה, אל הקודש פנימה להטות שכמו לעול התורה, ואחרי לכתו מבית מדרשינו, בא לביהמ"ד של גאון עוזינו מד מחו' הגאברק"ק פ"ב²), שם גידל שעשועיו, שם הלך מחיל אל חיל, כמו שהעיד עליו רבו הנ"ל שליט"א במכתב תעודתו, הרואה יראה עד כמה חיבתו של רבו נ"י אליו, וכל מן דין סמוכא לנא לעטרו בעטרה שהולמתו ליום חתונתו ושמחת לבו, לקרוא לו לכל דבר שבקרושה בשם הכבוד מוריני הרב. הית"ב יטה אליו חסדו ואמתו, ויבורך אחריתו מראשיתו, יעלה ויצליח ביראתו ותורתו, וברכה תהי' מצוי' בביתו, ברוחניותו וגשמיותו.

כעתידת הבע"ח לכבוד התלמיד החביב הנ"ל נ"י, פה שוראן יע"א יום ו'ך אדר תרנ"ו לפ"ק.

הק' יודא גרינוואלד³)

(1) הוא הגאון בעל ישועות יעקב אבר"ק לבוב וצ"ל. - כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י'.

(2) הוא הגאון בעל שבט סופר וצ"ל.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד כ"א. - תעודה זו והבאה אחר' הניע אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

קצט.

שיל"ת.

עתה באתי במגלת ספר, הנותן אמרי שפר, בעטי עט סופר, להגיד על אדם
 ישרו ושבחו לספר, על כבוד אהובי כנפשי, המאור הנדול, המהולל ברוב מהלל,
 ואין גומרין עליו ההלל, בתורה גבר, פנים מסביר, וחושים יגביר, צדיק כביר,
 המפורסם ומפואר, מהו"ר אלי' רייך נ"י דיין ומורה ומגיד מישרים בק"ק טירנוי
 יע"א בעל מחבר ספר משאת בנימין, להגיד עליו שכמה פעמים הי' לי שעשועי
 דאורייתא עמו, ומצאתי בו את שאהבה נפשי, שהוא מלא וגדוש הן בפלפולי והן
 בסברה והן בהלכות קבועות בש"ס ופוסקים, אין רכר שגבה ממנו כגמרא וסברה,
 ויורד לעומקא של הלכה בסברה ישרה ונכונה ברעת זקנים נוחה ממנו, חץ שנון
 לשונו, ושכח חכמתו ידבר כגרונו, פיו ימלל רברבין להוציא הלכה כדונו, ולהורות
 נתן בלבו בכל פסקי הלכות קבועות, איסור והיתר ודיני נישין וקדושין נדה ושאר
 דיני נשים, והוא בקי בש"ס ופוסקים כאחר המומחים ומפורסים בישראל, כל מן דין
 סמוכי לו, יורה וירדן כאחד מן המורים אשר יראת ד' אוצרם. בכך אני נותן לו אלה
 הטורים בירו, פתשגן הכתב ליתן תודע לכל רואיו, כי ישר וגאמן הוא בכל בכל
 מעלליו, הן בתורה והן ביראתו שקודמת לחכמתו, בכל מקום הלכה כמותו.
 בעה"ח לכבוד אכסניא של תורה, היום יום ה' פ' עקב ברכו"ת ל"ך לפ"ק
 שארבאגארד יע"א.

הק' נתן נטע קעלל⁴

אב"ד בשארבאגארד

אשר בשם ארטהאדאקס יכונה

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קס"א עמוד י"ט.

מכתבים אל המערכת

ב"ה.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בקובץ תשרי-חשון תשנ"ה בעמוד כ"ט, הובא קושיא מהגאון מוה"ר יששכר בעריש גרויבארט וצ"ל אבד"ק בענין, על דברי הט"ז באו"ח סי' תרל"ה סק"ד, שפוסל בריעבר אם עשה סכך קודם שעשה ההפנות. ומסיק, שדברי הט"ז תמוהים, ואין לפסול בריעבר. - הנה כבר קדמו הב"ח, שכתב כעין זה שם בר"ה וכתב, והשיג על הלבוש הפוסל ג"כ בריעבר. - ואני בעניי לא הבנתי דבריהם, ראם בריעבר כשר, מנין לנו לאסור לעשות כן לכתחלה, וא"כ לפי הבנתם, יהי' תלונותיהם גם על הגהות מיימוני ורמ"א שאוסרים עכ"פ לכתחלה, וצ"ע.

(ב) בקובץ תמוז-אב תשנ"ה, בעמוד נ"ב אות ו', נדפס בטעות, רמב"ם הל' ת"ת, וצריך לומר רמב"ם הל' תפילין.

אהרן הלוי אלבוים
ברוקלין ניו יארק

כס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

ברצוני להעיר איזה הערות בקובצי „כרם שלמה“.

(א) בקונטרס ע"ב עמוד ס"ב (אות ב'), תמה על דברי השואל ומשיב במהדו"ג ח"א סי' קכ"ו, שכתב רד" לשונות של גאולה הם, והוצאתי, וגאלתי, ולקחתי, והבאתי, ולא כתב והצלתי. - כבר העיר בזה, בהגדה של פסח שמחת הח"ג (להג"ר חיים געלערנטער אבד"ק קוטב ז"ל) בחלק לשון לימודים, בענין טעם ד' כוסות (ברך י"א ע"א).

(ב) בקונטרס פ"ח עמוד כ', דן הגאון בעל הרי בשמים בענין רב שחלה או נחבש בבית האסורים, אי שייך ברבנות שלו דין ירושה, ובנו קודם לכל אדם להמנות במקום אביו, או לא. - עי' בגליוני הש"ס במס' הוריות דף י"א ע"ב מ"ש בזה, ועיין בשו"ת כוכבי יצחק ח"ג בתחילתו בקונטרס כבוד מלכים (אות מ"ג, והלאה), שהביא הרבה אחרונים שדנו בזה.

(ג) בקונטרס פ"ח עמוד נ"ו (אות ג'), העיר על דברי הגר"י ענגיל שכתב בספר אוצרות יוסף (מאמר הלבנה), שלא נזכר שמואל הקטן בחז"ל אלא שני פעמים, בפרקי אבות (פ"ד משנה י"ט), ובמס' סנהדרין (דף י"א ע"א), ולכאורה מוזכר גם במס' סוטה (דף מ"ח ע"ב), ועוד הרבה פעמים, עיי"ש. - עיין בהגהות יעב"ץ במס' סנהדרין שם (בר"ה מעשה בר"ג, ובר"ה אף הוא), שהוכיח מכמה מקומות דשני שמואל הקטן הוו, ואותו שמואל הקטן המוזכר במס' סוטה, בהכרח שמואל הקטן אחר היה מאותו המובא במס' סנהדרין, עיי"ש. ואולי ס"ל להגר"י ענגיל גם כן דרתי שמואל הקטן הוו, והוא איירי באחד מהם.

(ד) בקונטרס צ"ב עמוד נ"א, הביא מקור להא דמניחין תפילין ליתום שלשים יום קודם שנעשה בר מצוה, מהא דאיתא במס' גיטין (דף נ"ב ע"א) שהאפטרופס קונה תפילין עבור היתום (מפני שלא הגיע עוד לגדלות), ולכאורה הרי כשנעשה בר מצוה שפיר הוי גדול, ואינו צריך אפטרופס. והוכיח מזה, דליתום מניחין תפילין קודם י"ג. ובקונטרס ק"א עמוד ג"ו (אות

(ח') ציין לכמה אחרונים שכתבו כן. - גם בספר פינות הבית (להג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן אבר"ק פלונסק ז"ל) בס' פ"ה כבר קדמו בזה. ועיין עוד בספר נפש חי' (על שו"ע א"ח) סי' ל"ז סעיף ג'.

(ה) בקונטרס ק"ה עמוד י"ב, הובאה (מתחת לקו) הקושיא הירוע בעולם, על הא דאמרין במס' הוריות (דף י"ג ע"א) דממזר ת"ח קורם לכהן גדול ע"ה, וקשה דאין משכחת לה שידמנו ממזר וכה"ג ביחד, דהא איתא באבות דר' נתן (פרק י"ב משנה ח') דממזר אינו רשאי ליכנס לירושלים, וכתב הרמב"ם (בהל' כלי המקדש פ"ה הל' ז') דכהן גדול אסור לצאת מירושלים, וא"כ באיזה ציור שייך הך רינא רממזר ת"ח קורם לכה"ג ע"ה. ועיי"ש מה שמצויין מדברי האחרונים בזה, ובכר"ש קונטרס ק"ח עמוד מ"ד, ובקונטרס ק"י עמוד מ"ה (אות ב'). מש"כ אחי האברך המופלג ר' משה יעקב נ"י ליישב הקושיא, עיי"ש. - עיין עוד תירוצים על קושיא זו, ובענינים אלו, בספר אילה שלוחה-כתבי הר"ן (להג"ר נפתלי שווארמץ אבר"ק מאד ז"ל) מכתב מ"ז, ובהערה מתחת לקו שם, ובמכתב שכראש הספר מחתנו הג"ר נתן צבי בריסק אבר"ק סאלאנטא ז"ל, ובקונטרס רשמי שאלה על השאלות (מהג"ר יעקב זאב יאסקאוויטץ אבר"ק פאביאנץ ז"ל) כפר' בראשית (אות ב', ד"ה ויתכן), ובפר' חיי שרה (אות ח', ד"ה אם כנים), ובספר חידושי הגרי"ז יאסקאוויטץ ח"ג (ליקוטים) סי' נ"ה בהערות על ספר כתתור ופרח פ"ו (ד"ה הביא תוספתא), בשו"ת משנה שכרי חזו"ר סי' רמ"א, בפרדס יוסף בפר' אמור (כ"א, י"א, ד"ה בר"מ), ובספר אוצר י"ד החיים אות תתק"צ.

ומה שהאריכו האחרונים לחפש מקור לרב"ה הרמב"ם הנ"ל, שכתב דכהן גדול אסור לצאת מירושלים, עי' בצפנת פענח על הרמב"ם שם, ובאוצר י"ד החיים אות תתנ"ט, ובאחרונים הנ"ל. - ועיין בספר באר הגולה (על הלכות ארץ ישראל) פרק ח' (סי' ב') שכתב בזה"ל, וכבודו של כהן גדול שיהא יושב במקדש כל היום, ולא יצא אלא לביתו, ובלבד בלילה או שעה אחת או שתיים ביום, ויהי' ביתו בירושלים וכו' עיי"ש. וכתב על זה הג"ר ראובן ראפפאפורט דומ"ץ טארנאפאל ז"ל, בהגהותיו שבסוה"ס, חז"ל, כן כתב גם הרמב"ם פ"ה מהל' כלי המקדש ה"ז, והכסף משנה לא הראה מקורו, וכבר חכם א' רצה לומר דמשי"ה אינו זו משם לעולם, משום דהיה טעון לינה וכו', ואם שדבר חכמה אמר, אין שמועתו מכוונת וכו', וכפי הנראה מקור מקומו טהור מאיזה מדרש הנעלם מאתנו, ורק מכח הדירור וכבוד אינו יוצא משם, ולא מדינא, ודברי המחבר והרמב"ם מקור אחד לשניהם, שמשם הרבר נובע, ואם אנחנו לא נדע, א-ל ה' אלקים הוא יודע, עכ"ל.

(ו) בקונטרס הנ"ל עמוד כ"ח, בחדשים וגם ישינים (אות ל"ח), הובא בשם ספר תורת חיים, דכל המכה ומייסר את בנו ותלמידו, צריך להודיעו על מה הוא מכהו, שלא יעשה כן עוד, עכ"ל. - יש לציין על זה, מה שכתב רש"י בפרשת בהעלותך (י"ב, ט') וז"ל, לא יכעוס על חבירו עד שיודיעו סרחונו, עכ"ל. ומקורו בספרי שם [פיסקא ק"ד].

(ז) בקונטרס קכ"ג עמוד מ', במדור עולת שבת בשבתו לפר' ויגש, כתב הגריעב"ץ לפרש דברי הגמ' במס' מגילה דף ט"ז ע"ב. - פלא שנעלם ממנו שכלל דבריו ממש, כבר קדמו בחידושי אגרות מהרש"א במס' מגילה שם (בד"ה רמז לו), ועיין גם בפ' עץ יוסף ועיין יעקב על העין יעקב שם.

(ח) בקונטרס ק"מ עמוד מ', תמה ע"ד הרמב"ם בהל' בית הנחירה (פרק ב' הלכה ב'), שמנה השבחים של מקום המקדש, ששם עקר אברהם אבינו את יצחק בנו, ושם בנה נח את המזבח בעת שיצא מן התיבה, ושם הקריבו אדם הראשון וקין והבל את קרבנותיהם, ומשם נברא אדם הראשון, ומקורו בפרקי דר"א (פרק ל"א). והעיר דבפרד"א פרק כ"ט נמנה עוד שבה למקום הזה, ששם מל אברהם אבינו את עצמו, ולמה לא מנאו הרמב"ם כין השאר. - יש להעיר מדברי התרגום יונתן בפר' נח (ח' כ'), עה"פ ויבן נח מזבח לד' וגו' וז"ל, ובנא נח

מדבחא קדם ד', הוא מדבחא דבנא אדם בעידן דאיסרד מן ננתא דערן ואקריב עלוי קרבנא, ועלוי אקריבו קין והבל ית קרבניהון, עכ"ל. וע"ע מש"כ בתרגום יונתן בפר' וירא (כ"ב, ט'), עה"פ ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלקים ויבן שם אברהם את המזבח וז"ל, ובנא תמן אברהם ית מדבחא דבנא אדם ואיתכפר במוי דטובענא, ותב נח ובניה ואיתכפר בדרא דפלוגנתא, עכ"ל. ולכאורה נם על התרגום יונתן יפלא למה לא מנה את השבח שהיה מקום מילתו של אאע"ה, (ובשלמא בפר' נח, י"ל דשם איירי קודם לכן, אבל פרשת העקידה היתה כבר אחר מילתו), וצ"ע. [ובס' מעשי למלך על הרמב"ם בהל' בית הבחירה שם (אות ח'), תמה על הרמב"ם אמאי שבק השבח דיעקב אבינו ג"כ הקריב קרבנות כאותו מקום, עיי"ש].

(ט) בקונטרס קמ"ב עמוד כ"א, העיר הגרמ"ד שטיינווארצעל ז"ל ר"מ דמתיבתא עין חיים דבאכוב, אמאי אין מברכין ברכת שהחינו על הקידושין מצד קונה כלי חדש. ובקונטרס קנ"ה עמוד מ"ו (אות כ'), ציין שבשור"ת חתם סופר חאו"ח סי' נ"ה העיר בזה, וכבר כתב לתרץ הדבר, עיי"ש. - כראי להעתיק מש"כ בספר גליוני הש"ס במס' כתובות דף ז' ע"ב (ד"ה מברכין ברכת חתנים) וז"ל, מדוע אין מברכין זמן אנישואי אשה כמו אקנה כלים חרשים, האריכו האחרונים, ועי' רוקח סי' שע"א דיבר מזה, וכתב דלפי שהנישואין בעשרה אין מברכין זמן על דבר שהוא באסיפת עם עש"ה, ונראה כוונתו דכיון דגם הם שמחים עמו ה"ל כאית לאחריני שותפות בהרי', דאין מברכין זמן רק הטוב והמטיב, ואולם אי משום הא בלא"ה האיש שותפות האשה לאיש והאיש לאשה, עי' ברכות נ"ט ב', ואולי כיון דרק האיש קונה את האשה, ואין הוא נקנה לה, אין כאן שותפות, ואולם גם הא גופא קשיא, דליברוך הטוב והמטיב. ועי' שור"ת הלכות קטנות סי' ז' וז"ל, נמצא בכתבי הר"י בוטין ז"ל, שהנשוא אשה יכול לומר שהחינו, וכששאלו את פי הרב אור שרגא ז"ל, אמר ה' להם לשאול דבריו דרך בדיחותא לבד. צ"ל כוונתו רכיון דזכה עזר לא זכה כנגדו, ומי יאמר ריק לבי זכית, והוא בספק מצא או מוצא, לכן אין לברך זמן, עכ"ל.

(י) בקונטרס קנ"ב עמוד מ"ט, תמה על דברי הש"ד ביו"ד סי' רמ"ד ס"ק י"א. - כבר קדמו, השואל בשור"ת שלמת חיים (להגרי"ח זאנענפעלד וצ"ל) חיו"ד סי' שכ"ו ושכ"ז, [ובמהדורא ישנה הוא סי' נ"ט, וס'].
(יא) שם עמוד נ"ט, תמה על המהר"ץ חיות במס' נדה (דף כ"ג ע"א), שכתב דבתחילת

הבריאה לא היו שום הרים וגבעות בכל כדור העולם, ורק ברבות הימים על ידי הרוחות והמבול נסתבכו הרים וגבעות. ותמה ע"ז מדברי התרגום יונתן בפר' בראשית (בראשית ג', כ"ג), שכתב דהקב"ה שלח אדם הראשון מגן עדן ל"ה המוריה", הרי שכבר היו הרים בשעת בריאת העולם. ומתחת לקו מצויין, שכעין זה איתא במדרש רבה פרשת בא, שתיכף בשעת בריאת שמים וארץ, ברא הקב"ה הרים וגבעות. - עיין במדרש רבה פרשת בראשית (פרק ג' סימן ח') עה"פ ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד וז"ל, א"ר תנחום בר ירמיה, שבו נבראו ארבעה דברים, "הרים" שמים ארץ ואורה ע"כ, ועיי"ש בהגהות הרד"ל שכתב שבמקום "הרים" צ"ל "המים". ועיין עוד בפרקי דרבי אליעזר פרק ד' וז"ל, "בשלישי היתה הארץ מישור כבקעה וכו', וכשיצא הדיבור מפי הגבורה יקו המים, עלו מקצות הארץ ההרים והגבעות" עכ"ל, ועיי"ש בהגהות הרד"ל שהביא ראיות לזה. ובעיקר דברי המהר"ץ חיות, כבר העיר עליו מכמה מקומות, בפרדס יוסף פר' בראשית ק' א' פסוק א' (אות ח', ד"ה רמב"ן והחומר וכו').

(יב) בקונטרס קנ"ו עמוד נ', העיר על דברי הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פ"א הלכה ג' שכתב, לא שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערבים, חוץ מקרבן פסח לבר, שאי אפשר שיקרבו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות. ותמה על דבריו כמה תמיהות, חדא דשבק הרמב"ם הטעם דאיתא במס' פסחים (דף נ"ט ע"א), ריאוח דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים, לדבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים, ועוד דהיכן מצא ראי' זו שהמציא,

שאי אפשר שיקדיכו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות, והא טעם זה אינו מובא בנמ', ועוד להלא זמנו של תמיד מה"ת הוא עד שקיעת החמה, וא"כ יכולין לעשות הקדבן פסח מן חצי שבע עד חצי אחד עשר, שהוא ד' שעות, ומהיכן יצא לו החשבון שאם יהי' הפסח קודם התמיד לא יהי' לו זמן דק שתי שעות, עכ"ד. - כבר קדמו בהערות הללו בלחם משנה שם במקומו, וכן הקשו בצל"ח במס' פסחים שם (ד"ה יאחד דבר), ובספר אור חדש עמ"ס פסחים דף ג"ח ע"א (ד"ה והפסח). ועיין מש"כ לתד"ץ דברי הרמב"ם, בצל"ח שם, ובהנהגות כתרי תורה [שנדרפסו בסוף הרמב"ם] שם, ובספר מדרכות המשנה (על הרמב"ם) על ספר עבודה ח"ב שם, בדרשות חתם סופר ח"ב דף רכ"ב ע"א (ד"ה והרמב"ם, והלאה), בשו"ת חסד לאברהם ח"א חיו"ד סי' פ"ה (ד"ה ועוד), ובח"ב בסוף חאו"ח בחידושים על הרמב"ם על הל' ק"פ פ"א הל' ד', ובספר מקדש דוד (קדשים) סי' ט' (אות ג', ד"ה עוד).

(ג) בקונטרס קנ"ז עמוד ס"ב (אות י'), העיר בענין מיתת משה רבינו בשבת. - עיין עוד בשו"ת זכר יהוסף ח"א סימן ע"ח (אות כ"ט), ובספר העתים הל' ברכת ועונג שבת בהנהגות עתים לבינה (להגר"י שור אבד"ק קוטב ז"ל) אות קצ"ה, ובספר נפש חיה (על שו"ע או"ח) סימן רצ"ב סעיף ב', שהאריכו בזה.

(ד) בקונטרס קס"א עמוד מ"ג (אות ט'), כתבתי על הקושיא הנדפסת בכר"ש קונטרס קנ"ב (עמוד ל"ט) על ספר שערי קדושה (להרה"ק המקובל ר' חיים ויטאל ז"ע), שבשד"י חמד מערכת ב' (אות צ"ז), הקשה קושיא זו גם על הרבינו יונה, עיי"ש. - ראיתי בספר שערים מצויינים בהלכה עמ"ס סנהדרין (הנדר"ח) בדף ס"ח ע"ב (ד"ה בן), שהעיר שרבר זה לא נמצא ברבינו יונה בשום מקום, אלא ודאי שהשד"י חמד ראה דברים הנ"ל מובאה בספר חק לישראל ליום ה' פר' תשא (כיוסף לחק), ושם נדפס בטעות שערי תשובה במקום שערי קדושה, וזה גרם להשר"ח לחשוב שכבר כתב בן רבינו יונה, ובאמת לא כתב בן כלל. ובעיקר הקושיא על דברי השערי קדושה הנ"ל, עיין מש"כ ליישב דבריו בספר דברי תורה ח"ג אות כ"ט.

(טו) שם באות י"א, הבאתי מכמה ראשונים דסבירא להו דכוונת הלאו דלפני עור הוא, שבכל איסור של תורה, יש ג"כ לאו שלא יכשיל את חבירו באיסור זה, ובעת שחבירו עובר על הלאו, עובר המכשיל באותו איסור שהכשיל בו את חבירו, עיי"ש. - כעת מצאתי ברמב"ן על התורה בפרשת מטות עה"פ ונשא את עונה (ל', ט"ז), שכתב ג"כ כזה, וז"ל, הכתוב מדבר בבעל ששמע [מנדר אשתו] ואין האשה יורעת בו, ואחר זמן הפר ואמר לה שהוא יום שמעו, ולימדנו הכתוב וכו', "שהבעל נושא עון באילו הוא נדר ויחל דברו", עכ"ל. (ועיין מ"ש על דברי הרמב"ן, בספר כלי חמדה פר' מטות אות ה').

(טז) עוד שם, כתבתי להעיר סתירת דברי רש"י מפרשת קדושים, לפרשת בהר, עיי"ש. - עוררני חכ"א, שבספר מנחת סולת ח"ב מצוה ס"ג (ד"ה והנה רש"י בחומש) כבר העיר בזה.

החתום בכרכה,

ישעי' ציטראנענבוים

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

מגשים אנו כזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל חתנו

הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א

ראש הכולל זכרון חיים רבאבוב

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח
רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

המערכת

אלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה שליססעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אפרים פנחס סג"ל לנדא נ"י להולדת הבן
להרב בן ציון יהושע אינגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד יצחק בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים משה שאהנדראף נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים שלמה הכהן האללענדער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זכרי' אשר לעזער נ"י להולדת הבן
להרב יהושע פיהרער שליט"א ראש הכולל רחסידי באבוב בטאראנטא להולדת
הבן נ"י

להאברך היקר ר' יהושע הירץ מרדכי סאלאמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יהוסף צבי הלוי ראטשענבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהודה דוד שטראהלי נ"י ממאנסי להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יוחנן ריינער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יחזקאל זינגין נ"י להולדת הבן
להרב יוסף דניאל הלוי מייזעלס נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה רבאבוב
להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף יהודה זינגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב יצחק הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק משה קליין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יהודה הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן

להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל דוחני דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
להולדת הנכד

להנה"ח מו"ה שאול הלוי לנדא נ"י להולדת הנכד
להרב שלום יוסף היילפרין שליט"א רב דקהל בית שמואל להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר אברהם אבא הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם בריון נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם ירמי' בראננער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אהרן יהודה שטיינבערג נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' ארי' ליבוש גרינפעלד נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' גרשון גינזבורג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יחזקאל ריינהאלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל מאיר הורוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' מאיר זאב בלויא נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' מיכאל דוב יוסט נ"י מלונדון להולדת הבת
להנה"ח מו"ה משה יעקב (ב"ד אשר ישעי') שארף נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' נפתלי הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה נתן גליק נ"י להולדת הבת והנכדה
להאברך היקר ר' פסח משה צבי גאלדבערג נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה צבי באטניק נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' רפאל ארי' הלוי מאססבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה אלטר צעהנווירטה נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון רפאפורט נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אהרן בערנשטיין נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר
מאיר מנחם נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אברהם גאלדבערג נ"י מטאראנטא ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה נ"י
ממאנטריאל ולחותנו הנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעסלער נ"י לאירוסיו בתו-
נכדתם תחי'
להנה"ח מו"ה אהרן הלוי אלבוים נ"י לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה דוד מינקאף נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים שמעון מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי שלום נ"י לאירוסו
בתו תחי'

להרב חיים מאיר ענגלארד נ"י מגיד שיעור בישיבת אבני נזר בירושלים עיה"ק
לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר אהרן בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית
באבוב

להנה"ח מו"ה חיים שלמה הכהן קעניגסבערג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים שמואל גאלדפינגער נ"י ממאנסי לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמר בן ציון אברהם נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יחזקאל פאלגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה קנה נ"י לאירוסו בנו-נכדו
הב' החתן הנעלה כמר יום טוב נ"י

להנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים מנחם נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב דוד ענגעלבערג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים
אברהם נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישעי' אליעזר מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישכר הערשקאוויץ נ"י מקרית באבוב לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמר לוי נ"י תלמיד ישיבתנו דרשם

להנה"ח מו"ה מאיר ראטהפעלד נ"י מלונדון ולאביו הנה"ח מו"ה שמחה נ"י
מלונדון לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר אלי' בצלאל רעמעק נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר ארי' שנאפ נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר יעקב מרדכי קליין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם נחמי הכהן כ"ץ נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אלימלך דוב הכהן גראדווינסקי נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אליקים געציל סעגאל נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה יונה מנחם מאנדיל באראן נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב יוסף מוסיג שליט"א רב דקהל תפארת יחזקאל לנישואי בתו תחי'

להרב יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ במאנסי נכד כ"ק מרן

אדמו"ר וצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב הלוי ראטטענבערג נ"י ממאנסי לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישראל ליב פארסטער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מאיר יצחק בוימוואלשפינער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל גערשאן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה זושא איינהארן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' אברהם יעקב הלוי מינקאף נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' אהרן גרינבערגער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' אליהו לערנער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון (ב"ר משה) גאלדמאן נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' דוד שטערנהעלל נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יהודה משה ערעלמאן נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף יצחק ברוינפעלד נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' יצחק מאיר שלעפעריוג נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' מנחם מאיר פייג נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' משה (ב"ר אלי) באכנער נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' נפתלי (ב"ר חיים אלישע) מייטלבוים נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' צבי יחזקאל הלוי קליין נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלמה חיים קינרייך נ"י לנישואיו

יעזור השו"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

